

17-5970

ІРИНА ЦІБОРОВСЬКА-РИМАРОВИЧ

**РОДОВІ БІБЛІОТЕКИ
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ
XVIII СТОЛІТТЯ**

(ВИШНЕВЕЦЬКИХ – МНІШЕКІВ,
ПОТОЦЬКИХ, МІКОШЕВСЬКИХ):
ІСТОРИЧНА ДОЛЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

11-5970

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Ірина ЦІБОРОВСЬКА-РИМАРОВИЧ

**РОДОВІ БІБЛІОТЕКИ
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ
XVIII СТОЛІТТЯ
(ВИШНЕВЕЦЬКИХ – МНІШЕКІВ,
ПОТОЦЬКИХ, МІКОШЕВСЬКИХ):
ІСТОРИЧНА ДОЛЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН**

Київ 2006

В А 6 8 2 6 9 7 1 3

11-5970

УДК 027.1(477=84)«18»
ББК Ч734(4Укр=415.3)759.7

картотека Моаленко
25.07.07

Ціборовська-Римарович І. Родові бібліотеки Правобережної України XVIII століття (Вишневецьких – Мнішеків, Потоцьких, Мікошевських): історична доля та сучасний стан / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2006. – 396 с.
ISBN 966-02-4016-3

Монографію присвячено історії трьох родових шляхетських бібліотек, які постали в Україні у XVIII ст. – князів Вишневецьких – графів Мнішеків із Вишневецького замку, магнатів Потоцьких із Тульчинського маєтку та шляхтичів Мікошевських із Трусилівки на Волині, – і формувалися під впливом ідей доби Просвітництва. На широкій джерельній базі вперше проведено комплексне історико-книгознавче дослідження названих книгозбірень, яке включає бібліографічну та історико-книгознавчу реконструкцію складу фондів, окреслення шляхів їхнього комплектування, ролі та функції родової бібліотеки і книжкових зібрань, сформованих на основі їхніх фондів, як історико-культурних пам'яток.

Видання доповнено бібліографічними списками стародруків Вишневецької та Тульчинської книгозбірень, які зберігаються сьогодні у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, та міні-каталогами видань XVI – першої половини XIX ст., виданими у друкарнях, що діяли на етнічних українських землях, які знаходилися у фондах досліджених родових книгозбірень.

Книга розрахована на широке коло фахівців гуманітарного профілю та всіх, хто цікавиться історією книги й історією культури України і Польщі.

Науковий редактор

академік НАН України *О. С. Онищенко*

Рецензенти

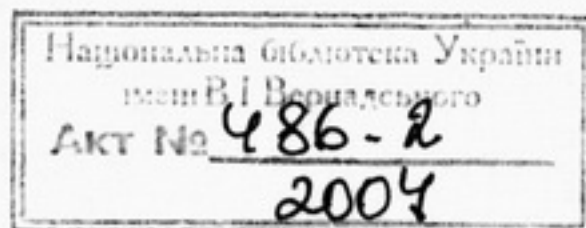
канд. іст. наук *Дзюба О. М.*

канд. іст. наук *Сергеева І. А.*

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

ISBN 966-02-4016-3

© І. О. Ціборовська-Римарович, 2006
© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2006

ВІД АВТОРА

З 90-х років ХХ ст. суттєво розширилася тематика наукових публікацій у всіх галузях вітчизняної історичної науки, в тому числі книгознавстві й історичному бібліотекознавстві. Побачили світ монографії, статті, дисертаційні дослідження, присвячені бібліотекам ХVІІІ ст. – монастирським (М. Яременко ¹), приватним (С. Булатова ², О. Дзюба ³, Л. Івченко ⁴, І. Качур ⁵, В. Соколов ⁶, В. Фрис ⁷, І. Ціборовська-Римарович), навчальних закладів (Л. Шаріпова ⁸). Але для узагальненої оцінки стану українських бібліотек ХVІІІ ст. ще бракує спеціальних досліджень. Потребує удосконалення методика вивчення їхніх фондів. Тож маємо сподівання, що результати нашого дослідження та набутий практичний досвід у проведенні реконструкції фондів приватних книгозбірень стануть кроком на шляху до заповнення «білих плям» на бібліотечній мапі України ХVІІІ ст.

Підготовлена монографія присвячена історії трьох родових шляхетських бібліотек – Вишневецьких – Мнішеків з Вишневецького замку, Потоцьких із Тульчинського маєтку та Мікошевських з Трусилівки на Волині, які постали та функціонували у Правобережній Україні у ХVІІІ ст., і є першою спробою їх комплексного історико-книгознавчого дослідження. При реконструкції історії бібліотек, бібліографічній реконструкції фондів та їх історико-книгознавчому аналізі важливими завданнями були визначити наявність і характер джерел, дотичних об'єкту дослідження, та знайти можливе обґрунтоване пояснення індивідуальних особливостей їхніх фондів виходячи з контексту культурної, наукової і суспільної історії. Працюючи над науковою темою, ми намагалися дотримуватися принципів історизму, об'єктивності та системності у викладі та оцінці подій і фактів і, змальовуючи перебіг подій в історії родових книгозбірень, прагнули не замикатися в стінах бібліотечних зал, а відтворити зв'язок між змістовним наповненням книжкових полиць і подіями, що вирували поза стінами шляхетських садиб і палаців.

Висловлюємо ширю подяку польським колегам за консультації та поради в роботі по виявленню документальних матеріалів, публікацій та стародруків досліджуваних книгозбірень у книгосховищах Польщі: завідувачці відділу документації історичних книгозбірень Бібліотеки Народової у Варшаві Ханні Ласкажевській, співробітниці відділу документації історичних книгозбірень Бібліотеки Народової у Варшаві Гражині Курковській, завідувачці відділу стародруків Бібліотеки Народової у Варшаві Марилі Бринді, завідувачці Наукової бібліотеки Королівського Замку у Варшаві Аліні Дзьоньцел, завідувачці відділу стародруків Курницької бібліотеки ПАН Ванді Каркусінській, співробітниці відділу стародруків Бібліотеки Чарторийських у Кракові Яніні Булі, завідувачу кафедри бібліотечної справи історичного факультету Торунського університету імені М. Коперника професору Янушу Тонделю і завідувачці відділу стародруків Бібліотеки Торунського університету Марії Струтинській. Щиро дякую за увагу та поради, надані професором Пауліною Бухвальд-Пельцовою, яка люб'язно погодилася бути нашим консультантом під час роботи в наукових інституціях Польщі. Вважаю своїм присмним обов'язком відзначити, що без стипендії, наданої Фондом імені Юзефа Мянзовського для проведення досліджень, робота в архівах та бібліотеках Польщі була б неможливою.

Велику подяку складаю кандидату мистецтвознавства Євгенії Петрівні Демченко за її цінну допомогу в графічній реконструкції суперекслібрисів стародруків.

Вагому роль у підготовці роботи відіграло всебічне сприяння у виявленні документальних матеріалів у фондах Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка співробітників відділу рідкісної книги – завідувачки відділу К. С. Кучмай і бібліотекаря А. А. Петренко.

Щиросердно дякую за доброзичливу допомогу колегам із відділів стародруків та рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій, образотворчих мистецтв Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, чия діяльна підтримка й поради сприяли підготовці монографії до друку: Н. П. Бондар, Л. М. Дениско, Р. Є. Кисельову, Т. В. Коваль, Д. Д. Фоменко, І. І. Цинковській.

Багатомовність джерел, використаних при написанні роботи, спонукала до консультацій мовного характеру. Сердечно дякую філологам за увагу, приділену нашій роботі, – україністу О. С. Лук'янчук, полоністу, кандидату філологічних наук О. М. Лазаренко, романісту К. Б. Хижинській, латиністу О. М. Лисенко.

На завершення вступного слова хочу наголосити, що цій монографії не судилося б побачити світ, якби не моя Родина. Бо саме родині Ціборовських я завдячую любові до Книги, яка завжди супроводжувала мене в науковій роботі.

¹ *Яременко М.* Бібліотека київського Пустинно-Миколаївського монастиря XVIII ст.: життя книг // *Просемінарій: Медієвістика. Історія церкви, науки і культури.* – К., 2000. – Вип. 4. – С. 124–132; *Яременко М.* Київські монастирські та приватні чернечі бібліотеки XVIII ст. і «літературні уподобання» монашества // *Український археографічний щорічник.* – Вип. 8–9. – Київ, Нью-Йорк, 2004. – Т. 11/12. – С. 346–365.

² *Булатова С. О.* Екслібриси у книжковому зібранні Ю. О. Яблонівського // *Бібліотечний вісник.* – 1997. – № 1. – С. 20–29; *Булатова С. О.* Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблонівських XVII – середини XIX ст.: походження, доля та історико-книгознавча реконструкція: Дис. ... канд. іст. наук. – К.: НБУВ, 1999. – 226 с.

³ *Дзюба О. М.* Приватні бібліотеки України XVIII ст.: власники та репертуар зібрань // *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.).* – К., 2002. – Вип. 2. – С. 292–302.

⁴ *Івченко Л.* Реконструкція нотної колекції графа О. К. Розумовського за каталогами XVIII сторіччя. – К.: НБУВ, 2004. – 644 с.

⁵ *Качур І.* Доля однієї французької книгозбірні XVIII ст. (На основі збереженої в ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України частини колекції Ж. Ж. Дортуа де Мерана // *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника.* – Львів, 2002. – Вип. 9/10. – С. 410–429.

⁶ *Соколов В. Ю.* Природничо-наукова і технічна книга в приватних книжкових зібраннях в Україні у XVIII ст. // *Бібліотечна планета,* 2000. – № 2. – С. 36–39.

⁷ *Фрис В.* Бібліотеки на західноукраїнських землях у другій половині XVII – XVIII ст. // *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: Зб. наук. праць.* – Львів, 2002. – Вип. 9/10. – С. 171–186.

⁸ *Шаріпова Л. В.* Внутрішній устрій та функціонування бібліотеки Києво-Могилянської академії до пожежі 1780 р.: спроба реконструкції / *Рукописна і книжкова спадщина України.* – Київ: НБУВ, 2000. – Вип. 6. – С. 75–96.

ВСТУП

Історико-книгознавчі дослідження родових бібліотек, що постали на теренах України і розділили її історичну долю, та сформованих на їхніх фондах колекційних бібліотечних книжкових зібрань є надзвичайно важливою, але маловивченою ділянкою історичної науки. Лише останнім часом приватні книгозбірні минулого стали об'єктом історико-бібліотекознавчого та історико-книгознавчого аналізу. Великі масиви історичних колекцій і зібрань, що містять значну кількість раритетних видань, досі описані побіжно й залишаються недослідженими сучасними науковцями, а їхня історична доля – досі в небутті.

Встановлення історії родових книгозбірень на документальному ґрунті, історико-книгознавча та бібліографічна реконструкція їхніх фондів на базі попримірникового дослідження та анотованого опису видань, опрацювання давніх рукописних каталогів та інвентарів дають можливість реконструювати ці унікальні вербальні пам'ятки історії та культури, в яких втілюється і зберігається зв'язок інтелектуального надбання минулого із сучасністю. І якщо не кожна одиниця зберігання з родової бібліотеки є книжковою пам'яткою, хоч у фондах родових книгозбірень їх була значна кількість, увесь фондовий комплекс такої бібліотеки становить цілісну історико-культурну пам'ятку, яка допомагає в пізнанні історії та культури епохи, є показником культурного рівня суспільства, віддзеркалює інтелектуальні процеси, що відбуваються в ньому. Як усяка історико-культурна пам'ятка, родові книгозбірні мають наукове, культурне і виховне значення.

Дослідження родових книгозбірень, на відміну від особових бібліотек, дає змогу простежити впродовж значного хронологічного періоду соціокультурну роль книги в певному суспільному стані (у XVIII ст. –

переважно шляхетському), роль і розвиток колекціонування та бібліофільства. Результати дослідження родових книгозбірень дають матеріал до такої інтердисциплінарної тематики, як історія читання та соціологія книжки, її роль у формуванні особистості.

Підсилюють актуальність досліджень ретроспективних бібліотечних фондів, у тому числі і приватних книгозбірень, підвищення інтересу зарубіжних колег до історико-культурних фондів як об'єкта міждержавних культурологічних відносин і виникнення на міжнародному рівні проблем повернення культурних цінностей. У цих умовах виникає гостра потреба в історичному довідковому апараті стосовно фондостворювачів і фондодержавників, складу і змісту книгозбірень, сучасного стану бібліотечних колекцій та книжкових зібрань, утворених на базі стародруків цих книгозбірень. Частково задовольнити цю потребу зможуть історико-бібліотекознавчі та історико-книгознавчі дослідження.

Бібліотеки XVIII ст., які функціонували на етнічних українських землях, у різних історичних регіонах України мали свою специфіку. На Лівобережжі та Слобожанщині вони формувалися під впливом характеру системи освіти з яскраво вираженою національною своєрідністю, яку давали Києво-Могилянська Академія, Переяславський, Харківський та Чернігівський колегіуми. Ця особливість простежується на спільному репертуарі книжок у бібліотеках як навчальних закладів, монастирів, так і приватних книгозбірень¹. Зі зміною політичної і культурологічної ситуації в цьому регіоні у XVIII ст. – скасування Гетьманщини як суб'єкта адміністративно-територіальної автономії, зруйнування Запорозької Січі, впровадження цензури на друковане слово українських друкарень – значно зменшили вплив польської культури та інтерес до неї і, відповідно, зменшилася кількість польськомовних видань у тамтешніх приватних бібліотеках. Ідеї Просвітництва у другій половині XVIII ст. проникали сюди найчастіше у російськомовних перекладах, і говорити про домінування франкомовних видань цієї доби в книгозбірнях немає підстав.

На Правобережжі (Волинь, Поділля, Київщина) та Східній Галичині, які на той час входили вже не одне століття до складу Речі Посполитої, історична ситуація була іншою. В середовищі панівних класів йшло змагання за проведення суспільно-політичних реформ у державі. Воно здійснювалося не тільки через дебати на засіданнях Сейму, але й шляхом створення шляхетських конфедерацій. Ставлення шляхетських кіл до суспільно-політичних перетворень не в останню чергу залежало від гли-

бини сприйняття новітніх філософських, суспільних і мистецьких ідей доби Просвітництва. Передова думка через друковане слово швидше та інтенсивніше потрапляла до магнатських резиденцій, ніж до родових гнізд пересічних шляхтичів. Спільне у специфіці приватних бібліотек цього регіону визначала станова належність власника. Априорі основна кількість приватних книгозбірень тут належала представникам шляхетського стану, який не був однорідним за майновим становищем. Представники його найзаможнішої частини мали найбільші за обсягом книгозбірні, найчастіше займалися колекціонуванням книжок, були схильні до бібліофільства. Просвітницькі ідеї потрапляли сюди в оригінальних виданнях безпосередньо із Західної Європи або з Варшави. У фондах магнатських бібліотек беззастережно домінувала франкомовна література.

Разом із тим родові книгозбірні Правобережної України є окремим соціокультурним явищем, яке репрезентує цілісний пласт духовної культури Речі Посполитої XVIII ст. – першої половини XIX ст. Водночас вони є невід’ємною складовою культурних процесів, що відбувалися на етнічних українських землях у XVIII–XIX ст., які тоді входили до складу інших держав: Речі Посполитої, згодом Російської та Австро-Угорської імперій. Реконструкція історії та складу родових книгозбірень дає змогу провести типологізацію колекційних бібліотечних зібрань, сформованих на базі їхніх стародруків у сучасних бібліотечних установах, визначити їх роль у культурному житті суспільства, в історії бібліофільства та колекціонування.

Прискорення введення в суспільний обіг інформації про приватні шляхетські бібліотеки взагалі і родові зокрема, що утворювалися і функціонували в українських землях, є актуальним завданням вітчизняного книгознавства і бібліотекознавства. Одним із напрямків на цьому шляху є включення стародруків з їхніх фондів до Державного реєстру національного культурного надбання України. А для цього необхідно виокремити їх, простежити їхню історію, реконструювати склад і зміст фондів, «конституювати» їх як частину національного культурного фонду держави.

У фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) стародруками представлено багато приватних шляхетських бібліотек Київщини, Волині, Поділля XVIII–XIX ст. Серед них привертають увагу своєю історичною долею, історико-культурною значущістю та недослідженістю фондів родові бібліотеки князів Вишневецьких – графів Мнішеків із Вишневецького замку, магнатів Потоцьких із

Тульчинського маєтку та шляхтичів Мікошевських із с. Трусилівки, що на Волині. У представленій читачу монографії об'єктом дослідження є названі родові книгозбірні, стародруки яких нині зберігаються в Україні (НБУВ) та за кордоном (у Польщі, Литві, Білорусі, Росії, Великій Британії, Франції). Предмет дослідження охоплює коло історико-книгознавчих питань походження книгозбірень, джерел та шляхів формування їхніх фондів, визначення спільних та відмінних рис у складі фондів, їхньої історико-культурологічної ролі, походження колекційних книжкових зібрань НБУВ, сформованих на їхній основі.

Усі три книгозбірні виникли в Україні у XVIII ст. й існували тут як цілісні бібліотечні комплекси. Бібліотеки Вишневецького замку й Тульчинського маєтку були одними з найбільших приватних книгозбірень Волині і Поділля у XVIII – на початку XIX ст. Вони були сформовані історичними особами, політичними діячами Речі Посполитої XVIII ст., які відігравали помітну роль у суспільно-політичному житті держави: Михайлом Серватієм Вишневецьким (1680–1744) – великим гетьманом Великого Князівства Литовського, Міхалом Єжи Вандаліном Мнішеком (1742–1806) – великим коронним маршалком, Станіславом Щенсним Потоцьким (1752–1805) – руським воєводою, маршалком Торговецької конфедерації. Бібліотека Мікошевських, маючи у своєму складі цінні видання, становила структурну частину бібліотеки Волинського ліцею в Кременці, згодом бібліотеки Київського університету св. Володимира.

Стародруки усіх трьох бібліотек є багатою джерельною базою для досліджень в галузі книгознавства та спеціальних історичних дисциплін. Висвітлення теми дає змогу розширити конкретно-історичні знання з історії культури України та Польщі, розвивати методи історико-книгознавчого, бібліографознавчого та бібліотекознавчого аналізу історичних книжкових колекцій і зібрань.

Реконструкція історії та фондів бібліотек минулого посідає чільне місце в рамках такого важливого напрямку книгознавчих та бібліотекознавчих студій, як дослідження історико-культурних фондів сучасних бібліотек. Реконструкція історії та бібліографічна реконструкція фондів історичних книгозбірень неможливі одна без другої. Вони складають дві частини єдиного цілого, від повноти висвітлення яких залежить рівень значущості наукової розвідки. Головна мета наукової реконструкції будь-якої бібліотеки, в тому числі й родової, – якнайповніше відтворити на суворо документальній основі її історію, визначити склад і зміст її фондів

і на базі цього визначити її роль і місце в історико-культурному процесі конкретної історичної епохи. Ступінь повноти реконструкції залежить в першу чергу від історичної долі книжкового зібрання та повноти джерельної бази. Ці фактори диктують досліднику вибір шляхів та методів наукової реконструкції. Усвідомлюючи, що стародруки приватних бібліотек XVIII ст. становлять *pars pro toto* бібліотечних комплексів минулого, ми переконані в необхідності їх скрупульозного наукового дослідження. Вивчаючи стародруки родових книгозбірень XVIII ст., слід мати на увазі, що в ті часи в приватних бібліотеках зберігалися й збиралися не тільки друковані видання, але й рукописні книги та історичні документи, мапи, гравюри, нумізматичні й природничі колекції, родинні архіви. Відомості про їхню долю та склад можуть допомогти у реконструкції історії книгозбірень та книгознавчому аналізу їхніх фондів.

При реконструкції родових шляхетських бібліотек можна виокремити три складові, які органічно пов'язані між собою і разом дають максимально повне розкриття теми дослідження. Це – біографічний, історичний та історико-книгознавчий аспекти. Біографічний аспект стосується особистостей фундаторів і власників родових книгозбірень. Він дає змогу простежити їхні взаємозв'язки і вплив на процес формування бібліотек та складу їхніх фондів. Власне історичний аспект висвітлює історію книгозбірень: умови функціонування, зміну власників і статусу, долю книжок, сучасне їх місцезнаходження та ступінь опрацювання фонду. Історико-книгознавчий аспект на основі книгознавчого та джерелознавчого аналізу стародрукованих видань висвітлює зміст бібліотечних фондів, подає їх хронологічну, географічну, мовну характеристику, тематичний і видовий склад, фіксує наявність раритетних видань. Це в свою чергу віддзеркалює характерні риси в комплектуванні книгозбірень, їх особливості, коло інтелектуальних інтересів власників і доповнює біографічний аспект.

Родові книгозбірні Вишневецьких – Мнішеків, Потоцьких з Тульчина та Мікошевських дотепер не стали об'єктом спеціального комплексного дослідження. Сьогодні немає монографічних праць, присвячених їхній історії, каталогів стародрукованих видань з їхніх фондів. Широкому колу дослідників залишається невідомим сам факт існування значних частин бібліотек Вишневецького замку й Тульчинського маєтку у фондах НБУВ. Досі залишалося нез'ясованим місцезнаходження тих частин зазначених книгозбірень, фонди яких почали розпадатися ще у XIX ст. внаслідок розподілу спадщин та еміграції власників.

Бібліотека Вишневецького замку була добре відома сучасникам у XVIII–XIX ст. Вона сприймалася ними як його невіддільна складова й одна з чисельних замкових цінностей, а сам замок з усіма колекціями – як історико-культурна пам'ятка. Вишневецьким замком як визначною пам'яткою історії України, його зібраннями цікавилися діячі української науки і культури К. Болсуновський², В. Іконников³, М. Костомаров⁴, А. Кримський, В. та І. Лукомські⁵, М. Маркевич⁶, Т. Шевченко, Д. Щербаківський, В. Щурат. Існує багато публікацій, присвячених цьому замку: його історії, архітектурі, мистецьким зібранням. Сам Вишневець та його замок згадуються в контексті повідомлень про Волинь, її історію та суспільне життя XIX ст. у низці публікацій російськомовної періодики, які з'являються в 60-х роках XIX ст. (А. Длугопольский, Ф. Китченко, Л. Рафальський, С. Ступишин, А. Ертель)⁷. В основі своїй вони переслідували не наукову, а, швидше, суспільно-політичну мету – активізувати процес інкорпорації в лоно православ'я та російського самодержавства земель, які довгі роки входили до складу іншої держави. В них нічого не говорилося про книжкове зібрання замку.

І тільки в поодиноких розвідках міститься інформація про замкову бібліотеку та її фонд. Є згадки про бібліотеку, окремі факти, дотичні до складу та змісту фонду, історії у мемуарній літературі XIX ст. (Т. Бобровський, Ю. У. Немцевич, С. Ярон)⁸ та історико-краєзнавчих розвідках про Волинь XIX ст. – початку XX ст. (С. Дунін-Карвицький, А. Пшездецький, Т. Стецький, А. Урбанський, Я. М. Худек)⁹. У коротенькій популярній історичній замальовці про Вишневець Я. М. Худека, яка має стиль путівника, в загальних рисах говориться і про Вишневецький замок, і про костел босих кармелітів. Про замкову ж бібліотеку та архів автор не згадує. Щодо долі замку після Першої світової війни та Ризької мирної угоди 1920 р. автор говорить, що замок став осередком місцевого самоврядування і в ньому розміщувався Кременецький сеймик.

Про замкову бібліотеку подано стислі відомості, що стосуються історії та кількісної характеристики, у спеціальних бібліотекознавчих дослідженнях, переважно оглядового характеру, які належать польським, українським та російським авторам XIX–XX ст. – В. Віттигу¹⁰, У. Іваску¹¹, В. Іконникову¹², Я. Любомирському¹³, В. та І. Лукомським¹⁴, С. Мунду¹⁵, Ф. Радзішевському¹⁶, В. Томкевичу¹⁷, Е. Хвалевіку¹⁸, Д. Щербаківському¹⁹.

Поміж них слід виділити статтю Д. Щербаківського, в якій автор по-

дає тематичний огляд стародруків з Вишневеця, що знаходилися у власності В. І. Толлі. Польський історик В. Томкевич у своєму дослідженні про колекційні зібрання Вишневецького замку подає коротку історію книгозбірні від її заснування М. С. Вишневецьким до 1924 р. Історію бібліотеки він доповнює оглядом книжок, складеним Д. Щербаківським, із посиланням на джерело. Перелік невеликої кількості видань із фондів замкової бібліотеки подають у своїх публікаціях і Я. Любомирський, А. Пшездецький, Т. Стецький. Публікація С. Мунда присвячена Вишневецю та його бібліотеці в часи володіння замком П. О. Демидовим, коли замкова бібліотека цілком складалася з книжок, що належали представникам роду Демидових. Із сучасних розвідок, котрі стосуються замкової бібліотеки, необхідно вказати на публікацію про Вишневецького дослідника Р. Афтаназія в його капітальному багатотомному дослідженні, присвяченому історії шляхетських маєтків в Україні та Білорусії, які входили до складу Речі Посполитої²⁰. Хоч основна увага в дослідженні приділяється історії садиб, архітектурі будівель та парків, мистецьким зібранням, щодо Вишневеця автор лаконічно викладає історію бібліотеки на основі попередніх публікацій і подає широку джерельну базу до історії замку, з якою тісно пов'язана історія замкової книгозбірні. У дослідженнях сучасних польських і литовських книгознавців, В. Кізарускаса, Е. Лауцявічуса, М. Сіпайлло, присвячених більш вузькій темі книжкових знаків, містяться відомості про деякі суперекслібриси та екслібриси Вишневецької бібліотеки²¹. Інформацію про екслібрис Вишневецької бібліотеки П. О. Демидова, долю, біографічні відомості про власника подає англійська дослідниця М. Студемейстер у своїй роботі, присвяченій власницьким книжковим знакам із теренів колишньої Російської імперії в Бібліотеці Стенфордського університету.

Деякі відомості про документальні джерела, дотичні до історії замкової бібліотеки, наводить український дослідник В. Ульяновський у своєму покажчику архівних матеріалів та бібліографії про рід Мнішеків²².

Долю історичних документів та родових архівів, що зберігалися у Вишневецькій бібліотеці, висвітлюють вітчизняні дослідники К. Климова у статті, присвяченій архівній діяльності Київського відділу Російського військово-історичного товариства²³, та Н. Черкаська у публікації про історію «магнатських фондів» Центрального архіву давніх актів у Києві (1921–1945)²⁴. Проблемі реконструкції архіву князів Вишневецьких із Вишневеця та дослідженню пом'яників як джерела до історії кня-

зівського роду присвячені дві публікації В. Івакіна. В першій у загальних рисах подано характеристику трьох сумаріушів документів, в яких зафіксовані і ті документи, що зберігалися в замку за часів Михайла Серватія Вишневецького²⁵. Тепер ці сумаріуші знаходяться у фондах ЦДІАУК. У другій публікації зроблено спробу відтворити генеалогічне древо князівського роду за пом'яниками²⁶. Особа фундатора Вишневецької бібліотеки тут тільки побіжно згадується.

При висвітленні біографічного аспекту в дослідженні Вишневецької бібліотеки маємо публікації про осіб, що володіли замком та книгозбірнею, польських авторів ХІХ ст. – початку ХХ ст.: Ю. Бартошевича, Ю. Вольфа, Т. Жихлинського, А. Пшездецького, Т. Стецького, С. Уруського²⁷ – і публікації, підготовлені сучасними дослідниками: Г. Верещицькою, Л. Грущинським, В. Двожачеком, У. Лещинською, Є. Повідзьким, А. Роснером²⁸. У них висвітлюються біографічні відомості, родинні зв'язки, часом майнове становище, суспільно-політична діяльність власників бібліотек. Але в них не порушено тему бібліофільства, колекціонерської діяльності, замкового архіву чи бібліотеки (за винятком А. Пшездецького і Т. Стецького). У бібліотекознавчому аспекті відомості про власників замку подано у біограмах, підготовлених В. Суліковською²⁹, та інформації, підготовленій Т. Россетом, яка зберігається у відділі документації історичних колекцій та зібрань Бібліотеки Народової у Варшаві.

Щодо науково-бібліографічного опрацювання стародруків, то сьогодні маємо описи інкунабул та палеотипів з Вишневецької книгозбірні, які знаходяться у фондах НБУВ і репрезентовані у каталогах колекцій інкунабул та палеотипів НБУВ, укладених Б. Зданевичем та М. Шамрай.

Біографічний аспект, пов'язаний з Тульчинською бібліотекою, досліджений вельми ґрунтовно. Представники тульчинської гілки роду Потоцьких постійно привертали увагу дослідників. Це насамперед особистість і політична діяльність її протопласта Станіслава Щенсного; неординарне життя його третьої дружини грекині Софії Главані, у першому шлюбі Віттової, у другому – Потоцької; доля прямого спадкоємця Тульчинського маєтку їхнього сина Мечислава. Ця інформація втілилася в низку біографічних статей на основі архівних джерел у капітальному виданні «Polski słownik biograficzny»³⁰, та у монографіях сучасного польського історика Є. Лоска³¹. Генеалогії Тульчинської гілки роду Потоцьких присвячено розвідки сучасних українських істориків І. Кривошеї та О. Лоб-

ко. В них автори подають інформацію про представників гілки роду в XVIII–XX ст. (розпис родоводу), розглядають питання титулятури Потоцьких, родинних зв'язків зі Строгановими та Щербатовими³². Але в усіх цих публікаціях практично не був розглянутий аспект «власник – бібліотека». Під таким кутом зору подано інформаційно-наукову статтю Г. Вольщанової³³, присвячену власникам бібліотеки з тульчинської гілки роду. В ній коротко подано загальний перебіг подій в історії бібліотеки, бібліографію, дотичну до її історії.

Долі родинного архіву Потоцьких з Тульчина і огляду його документів, що зберігаються в ЦДІАУК та Бібліотеці ПАН (Краків), присвячені публікації українських архівістів Л. Гісцової, Л. Сухих, Д. Шовкового та польської дослідниці Б. Шнайдрової, які висвітлюють і долю бібліотеки, оскільки вона одночасно слугувала місцем зберігання родових архівів³⁴. У згаданій статті вітчизняної дослідниці Н. Черкаської мова йде про шлях Тульчинського архіву до Центрального державного історичного архіву України у Києві.

Про Тульчинську бібліотеку є короткі відомості у праці оглядового характеру Ф. Радзішевського³⁵. Згадки про тульчинську книгозбірню містять праці польських книгознавців З. Коссаковської-Шанаї, Б. Маєвської-Машковської, М. Ніткевич, присвячені Ланьцутській бібліотеці Любомирських – Потоцьких³⁶.

На сьогодні з усіх трьох досліджуваних бібліотек найбільше сучасних книгознавчих розвідок польських дослідників присвячено саме стародрукам тульчинської книгозбірні. У каталозі бібліотеки Музею-Замку в Ланьцуті, укладеному С. Вишньовською³⁷, подано науково-бібліографічний опис тульчинських стародруків, які нині зберігаються у Ланьцутській бібліотеці. В передмові до каталогу зроблено короткий, але ґрунтовний екскурс в історію тульчинської книгозбірні.

У змістовних публікаціях М. Струтинської³⁸ про стародруки з проведіннями представників роду Потоцьких у бібліотеці Торунського університету ім. М. Коперника, серед яких є книжки з Тульчина, подано їх науково-бібліографічний опис, книгознавчий аналіз і в загальних рисах – історію книгозбірні. Огляд видань з Тульчинської бібліотеки, які зберігаються в Науковій бібліотеці Королівського замку в Варшаві, викладено в публікації А. Дзеньцьол³⁹.

У монографічному дослідженні про історію Вілянівської бібліотеки, власниками якої були Потоцькі з примасовської гілки роду, автор

Я. Рудницька, говорячи про надходження книжок з інших книгозбірень до Вілянова, приділяє увагу і стародрукам з Тульчина, які потрапили туди як спадок і тепер зберігаються в Бібліотечі Народовій у Варшаві ⁴⁰.

Для повноти картини слід згадати і замітку вітчизняної авторки Л. Стрельнікової про долю двох ельзевірів з Тульчинської бібліотеки ⁴¹.

Щодо бібліотеки Мікошевських, то її біографічний аспект порівняно з двома попередніми книгозбірнями опрацьований найменше. У польських геральдично-генеалогічних виданнях міститься інформація, подана в лапідарному стилі, про рід Мікошевських герба «Домброва» та згадки про його окремих представників ⁴². Ці відомості ніяк не висвітлюють зв'язок «Мікошевські – бібліотека». Подібний брак інформації про рід зумовлюється тим, що ні своїм походженням, ні економічним чи політичним становищем у суспільстві в XVI–XVIII ст. рід Мікошевських не вирізнявся з-поміж довгої низки незаможних шляхетських родів Речі Посполитої.

Згадки про колекцію Ф. Мікошевського в контексті дослідження бібліотеки Волинського ліцею є у польських, українських, російських дослідників XIX–XX ст.: Н. Бокачова, М. Данилевичової, У. Іваска, В. Іконникова, Й. Лелевеля, Ол. Оглоблина, Ф. Радзішевського, І. Савенка, Е. Хвалевіка, П. Яркового ⁴³. Вони розповідають про обсяг колекції, відзначають, що вона була подарована ліцею, а власне історія книгозбірні залишається поза увагою авторів. П. Янковський, незмінний керівник бібліотеки Волинського ліцею, у своєму повідомленні про лицейську бібліотеку, адресованому Й. Лелевелю, дав надзвичайно скромну з книгознавчої точки зору оцінку збірки Мікошевських, зауваживши при нагоді дефектний стан багатьох книжок в її складі ⁴⁴. Однак, заради об'єктивності слід зазначити, що майже два століття тому відомий фахівець бібліотечної справи просто не оцінював це зібрання як історико-культурну пам'ятку XVIII ст.

Серед сучасних публікацій треба відмітити розвідку української дослідниці Є. Колесник. Короткий розділ, присвячений колекції Ф. Мікошевського в її праці про колекції НБУВ, на сьогодні є найпоширенішим із усіх відомих опублікованих матеріалів про це книжкове зібрання ⁴⁵. Авторка подає загальні відомості про колекцію як структурну одиницю лицейської бібліотеки та про її сучасний стан, у загальних рисах змальовує склад фонду. На основі розвідки Є. Колесник про колекцію Ф. Мікошевського міститься поверхова інформація у двох публікаціях, присвя-

чених фондах НБУВ⁴⁶. Для повноти картини треба згадати, що Г. Врубель у своїй біографії Т. Чацького нотує обсяг колекції в складі бібліотеки Волинського ліцею, але це нічого не додає до історії книгозбірні⁴⁷.

Щодо бібліографічного опрацювання колекційних стародруків, то на маргінезі треба зазначити, що книжки Мікошевських увійшли до каталогу Бібліотеки Університету св. Володимира⁴⁸ без вказівки на належність до цієї колекції. Науково-бібліографічне опрацювання видань першої половини XVI ст. з бібліотеки Мікошевських зроблено у каталозі палеотипів, що зберігаються у НБУВ, укладеному М. Шамрай⁴⁹.

Дослідження історії приватних книгозбірень, у тому числі і родових, тісно пов'язане з дослідженням історико-культурних фондів бібліотек. Окремі аспекти теоретичних та науково-практичних проблем стосовно останніх порушувалися у розвідках вітчизняних (Є. Біленький, С. Булатова, П. Голобуцький, Л. Дубровіна, Л. Муха, М. Слободяник)⁵⁰ і зарубіжних дослідників (Є. Б. Бешенковський, А. Жбіковська-Мігонь, Х. Ласкажевська, К. Мігонь, О. Мильников, Н. І. Ніколаєв, Б. Фабіан)⁵¹. Методи дослідження провенієнцій стародрукованих видань присвячені актуальні і сьогодні при вивченні історико-культурних фондів наукові публікації польських книгознавців Б. Коцовського, Х. К. Пекарського, М. Сіпайлло⁵².

Методичним питанням дослідження історії, сучасного стану, опису та паспортизації історико-культурних фондів бібліотек присвячена праця Л. В. Мухи «Бібліотечні книжкові колекції та зібрання: походження, історія, реконструкція»⁵³.

Отже, незважаючи на певне висвітлення виокремлених аспектів даної наукової теми зазначені родові книгозбірні не дістали ще спеціального комплексного історико-книгознавчого дослідження.

При опрацюванні теми застосовано сукупність методів історичного дослідження: історико-порівняльний, текстологічний, палеографічний, конкретно-історичний, історико-книгознавчий, елементи статистичного методу тощо.

Мета, яку ставила перед собою авторка, полягала в установленні історії родових книгозбірень Вишневецьких – Мнішеків, Потоцьких, Мікошевських (XVIII – перша половина XX ст.) у контексті походження, долі та бібліографічної реконструкції.

Основою джерельної бази дослідження є стародруки бібліотеки Вишневецького замку, що належали Вишневецьким та Мнішкам і нині збе-

рігаються у фондах НБУВ (Київ), Бібліотеки Народової (Варшава), Бібліотеки Варшавського університету, бібліотеки ім. Оссолінських (Вроцлав), Ягеллонської бібліотеки (Краків), Бібліотеки Вільнюського університету, Бібліотеки Академії наук Литви (Вільнюс); Гродненського історико-археологічного музею (Гродно, Білорусь), Бібліотеки Конгрегації отців маріанів (Fawley Court, Велика Британія). Також досліджуються стародруки з тульчинського маєтку Потоцьких, які зберігаються у НБУВ (Київ), музейній частині Вінницького обласного науково-методичного центру з пропаганди книги (Тульчин), Бібліотеці Народовій (Варшава), Бібліотеці ім. Оссолінських (Вроцлав), Бібліотеці Торунського університету ім. М. Коперника, Науковій бібліотеці Королівського замку в Варшаві, бібліотеці Музею-Замку в Ланьцуті, Курницькій бібліотеці ПАН, Публічній бібліотеці столичного міста Варшави, Гродненському історико-археологічному музеї (Гродно, Білорусь); стародруки колекції Ф. Мікошевського, що зберігається у НБУВ (Київ). Як інформаційне джерело максимально активно використовувалися всі види провенієнцій у стародруках досліджуваних книгозбірень, які не тільки повідомляли про приналежність книжок, а і висвітлювали шляхи комплектування бібліотек.

Залучено комплекс архівних матеріалів щодо історії бібліотек, складу їхніх фондів, функціонування колекцій у бібліотеці Волинського ліцею, Київського університету св. Володимира та НБУВ.

Базовим джерелом у дослідженні складу і змісту бібліотечних фондів, окрім самих стародруків, правила рукописні каталоги бібліотек (XVIII – перша половина XIX ст.): дев'ять каталогів пов'язані з бібліотекою Вишневецького замку, три каталоги – з фондами Тульчинської книгозбірні і два – з бібліотекою Мікошевських. Ці джерела носять переважно інформаційно-обліковий характер, а не науково-бібліографічний, і в деяких випадках мають оригінальні назви «інвентар» чи «списою». Тому назва «каталоги» вживається нами як узагальнений, уніфікований термін. Наявність кількох рукописних каталогів за різний період існування книгозбірні дає уяву про склад і зміст зібрання в його розвитку, не обмежуючись статичною картиною.

З архівних джерел було використано майнові документи (тестаменти, сумаріуші документів, інвентарі рухомого та нерухомого майна), документи стосовно діяльності установ, так чи інакше пов'язані з історією досліджуваних бібліотек (розпорядження, накази, донесення, фінансові

та робочі звіти, протоколи офіційних урядових осіб та інституцій), кореспонденцію.

Використані документи зберігаються в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві (ф. 49, Потоцькі; ф. 228, Колекція з історії, науки, літератури і мистецтва; ф. 249, Гіжицькі; ф. 250, Мнішеки; ф. 256, Замоїські; ф. 258, Строганови; ф. 442, Канцелярія київського, волинського і подільського генерал-губернатора; ф. 707, Попечитель Київського учбового округу; ф. 710, Волинський ліцей; ф. 1196, Архів Київського відділу Російського військово-історичного товариства); Архіві НБУВ, Інституті рукопису НБУВ (ф. 1, Літературні матеріали; ф. 8, Київський університет св. Володимира (1833–1907); ф. 10, Архів Академії наук України; ф. 14, Колекція історичних документів відділу рукописів НБУВ; ф. 33, Маслов Сергій Іванович (1880–1957) – літературознавець, книгознавець, педагог; ф. 81, Левицький Орест Іванович (1848–1922) – історик, правознавець, археограф, архівіст, етнограф, літературознавець, письменник; ф. 237, Болсуновські (родинний фонд); ф. 300, Станіслав Август Понятовський (1732–1798) – польський король; Збірка рукописів бібліотеки (Collectio Regai): XVI–XVIII; Архів відділу рукописів); Державному архіві м. Кисва (ф. 16, Київський університет; ф. 163, Київська міська управа), у Бібліотеці Польської Академії наук (Краків), Бібліотеці Чарторийських (Краків), Бібліотеці Народовій (Варшава), Archiwum Głównie Akt Dawnych (Варшава), Archiwum Państwowe na Wawelu (Краків).

Як джерела були використані також мемуарна література XIX ст. (С. Букар, Т. Бобровський, Ю. У. Немцевич, Ю. Д. Охоцький, С. Ярон) та історико-краєзнавчі розвідки про Волинь і Поділля XIX – початку XX ст., в яких міститься інформація, що доповнює історію бібліотек у більш пізній період (Я. Гіжицький, Ю. Дунін-Карвицький, А. Пшездецький, Т. Стецький, А. Урбанський).

Для родових бібліотек надзвичайно суттєвими є генеалогічні, геральдичні та іншого роду біографічні матеріали про представників родів і їхніх матрімоніальні зв'язки. Така інформація дає можливість правильно визначати власників книжок, сприяє окресленню їхніх уподобань, кола фахових зацікавлень, атрибуції власницьких книжкових знаків. Тому при опрацюванні біографічного аспекту досліджуваної теми та при атрибуції власницьких книжкових знаків за важливе джерело правили геральдично-генеалогічні та біографічні довідники і твори (М. Бантиш-Каменський,

А. Бонецький, В. Варшицький, В. Вельондке, М. Вобе, Ю. Вольф, В. Двожачек, Ю. Дунін-Борковський, Т. Жихлинський, Т. Зелінська, З. Лещиць, К. Лодзя-Чарнецький, П. Малаховський, К. Несецький, К. Пуласький, С. Уруський). Для опрацювання історико-книгознавчого аспекту дослідження були залучені довідково-бібліографічні джерела: каталоги стародруків (Г. М. Адамс, Е. Александровська, Я. Рейхман та інші видання), суперекслібрисів, екслібрисів (В. Віттиг, М. Гронська, У. Іваск, В. Кізараскас, Е. Лауцявічус, С. Лоза, М. Сіпайлло, М. Студемейстер). Серед них – капітальні праці Я. Запаска і Я. Ісасвича «Пам'ятки книжкового мистецтва», К. Естрейхера «Bibliografia Polska», зведений каталог видань до 1956 року, що зберігаються в бібліотеках США⁵⁴. Для визначення раритетності стародруків використовувалися каталоги рідкісних видань Ж. Брюне і Ж. Грессе⁵⁵ та згадувані вже праці К. Естрейхера та Я. Запаска й Я. Ісасвича. При ідентифікації географічних назв латинською мовою авторка зверталася до праць Ж. Грессе «Orbis latinus» і Е. Ж. Шодона «Dictionnaire interprete-manuel des noms latins de la Geographie ancienne et moderne»⁵⁶. Для складання біографічних коментарів як джерела були обрані біобібліографічний словник Х. Йохера, Великий енциклопедичний словник П. Лярусса, мистецтвознавчий біографічний словник У. Тіме та Ф. Бекера, «Енциклопедја powszechna» С. Оргельбарнда⁵⁷. При атрибуції музичних видань XVIII ст. були використані словник опер Ф. Клемана і П. Лярусса та музичний словник Гроува. Для установлення авторства анонімних франкомовних видань XVII–XVIII ст. зверталися до словників Л. Н. Барб'є та Ж. М. Керара⁵⁸. Загальний обсяг досліджених стародруків становить понад 3000 видань.

Хронологічні рамки дослідження – XVIII – перша половина XX ст. – визначаються часом появи бібліотек, їхнього інтенсивного розвитку, періодом розпорошення фондів, зміною статусу родових книгозбірень і влиттям їхніх стародруків до державних бібліотечних установ та функціонуванням у них у вигляді окремих колекційних бібліотечних зібрань або у складі зібрань, сформованих пізніше, чи в загальних фондах.

Результати дослідження можуть бути використані при реконструкції історії та складу фондів низки приватних бібліотек XVIII–XIX ст. (книгозбірень Мнішеків у Ляшках Мурованих і Дуклі; Потоцьких у Немирові, Печері, Ситківцях; Ю. А. Залуського, В. Алембека, Я. та Ю. Віттів, а також бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів) і прислужитися при підготовці каталогів стародруків цих бібліотек.

Відтворена на документальній основі історія досліджуваних книгозбірень дає змогу провести на науковому ґрунті паспортизацію та складання науково-довідкового апарату колекційних бібліотечних книжкових збірень Вишневецьких – Мнішеків і Мікошевських, які зберігаються нині у НБУВ як окремі структурні одиниці, та стародруків Тульчинської бібліотеки, які розпорочені серед інших книжкових колекцій НБУВ і мають бути включені до Державного реєстру національного культурного надбання України.

Одержані результати можуть бути використані при створенні зведеного обліково-довідкового апарату на ретроспективні книжкові фонди НБУВ, що допоможе у розв'язанні проблеми інформаційного обслуговування читачів цими фондами і сприятиме доступу читача до культурологічної інформації, яка поки ще не уведена в науковий обіг.

Книгознавчий аналіз фондів досліджуваних бібліотек дає змогу розширити репертуар книжок, виданих в українських землях у XVI–XVIII ст. Основні результати дослідження можуть бути використані при підготовці спеціальних курсів з історичних та книгознавчих дисциплін у профільних вищих навчальних закладів.

Структурно монографія складається з авторської передмови, вступу, списку скорочень, чотирьох розділів, післямови, списку використаних джерел і літератури, п'яти додатків, іменного покажчика та ілюстрацій, перелік яких додається.

Перші три розділи присвячені відповідно кожній із трьох бібліотек. Розділи подано в хронологічній послідовності виникнення книгозбірень. Тут викладено історію бібліотек, виділено головні етапи їхнього розвитку, зібрано відомості про власників книгозбірень, дано характеристику їхньої суспільної та фахової діяльності, що має важливе значення при дослідженні приватних бібліотек. В окремих підрозділах подаються аналіз бібліотечного фонду і його бібліографічна реконструкція на основі власне стародруків, рукописних каталогів XVIII–XIX ст., сучасних науково-бібліографічних описів видань досліджуваних книгозбірень. Оскільки «значення конкретної бібліотеки визначається складом її фондів у тематичному, хронологічному та типовидному аспектах»⁵⁹, ця робота провадилася за тематичним та історико-книгознавчим принципом. На нашу думку, подібний підхід дає змогу, з одного боку, визначити найбільші тематичні групи книжок за галузями знань, їх співвідношення, найбільш поширені видання, твори найпопулярніших авторів, простежити коло інте-

ресів власника, а, з іншого – охарактеризувати бібліофільські уподобання власника. Тому у складі бібліотек виділялися видання інкунабульного періоду як початкового етапу в історії книгодрукування, видання XVI ст. як продукція періоду розквіту друкарського мистецтва⁶⁰, видання провідних західноєвропейських видавничих фірм, що було проявом найкращих досягнень видавничо-друкарського виробництва. Виділялися стародруки, які за певних історичних умов стали раритетними, а то й унікальними. Відзначалася у фондах наявність видань, які мали історико-культурну вагу, а їхня поява знаменувала віхи у розвитку наукових знань чи відбивала епохальні події у світовій історії та культурі. Відзначалися і книжки, що вирізнялися технічним способом виконання (суцільногравійовані), з великою кількістю ілюстрацій. Бібліографічна реконструкція проводилася у формі книгознавчої характеристики окремих тематичних груп стародруків: за видавцями та друкарями, за галузями знань, за видами видань (атласи, підручники, енциклопедії, словники), у формі реєстрів стародруків: за місцем друкування, за сучасним місцем знаходження або структурними частинами протобібліотек, поданих у додатках. У окремих підрозділах викладено аналіз атрибутованих просистематизованих провенієнцій та маргінальних записів. Це дає змогу виявити індивідуальні долі окремих примірників видань, шляхи їх міграцій, визначити належність книжок на ранніх етапах їх існування, що в свою чергу сприяє історико-культурному моделюванню попередніх книгозбірень. Отже, провенієнції віддзеркалюють генезу і розвиток зібрань, розкривають джерела їх формування. У четвертому розділі визначаються подібні та відмінні риси в історії досліджених книгозбірень і у складі їхніх фондів, аналізується вплив епохи Просвітництва на формування бібліотек, простежується коло інтелектуальних зацікавлень власників через склад і зміст бібліотечних фондів.

¹ Українська культура другої половини XVII–XVIII століть // Історія української культури: 5 тт. / Гол. ред. Б. Патон. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 3. – С. 831–832.

² ІР НБУВ, ф. 237, спр. 377, 4 арк.; ЦДІАУК, ф. 1196, оп. 1, спр. 189, арк. 26–27 зв.

³ *Иконников В. С.* Опыт русской историографии. – К.: Типография Императорского университета св. Владимира, 1892. – Т. 1, кн. 2. – С. 1235–1236.

⁴ *Костомаров Н.* Литературное наследие. – СПб.: Типография М. М. Стасюлевича, 1890. – С. 54–57.

⁵ *Лукомские В., И.* Вишневецкий замок // Старые годы. – 1912. – № 3. – С. 1–43.

⁶ *Маркевич Н.* История Малороссии. – М., 1842. – Т. 4. – С. 466.

⁷ В. Р. Поездка на Волынь // Вестник Западной России. – Вильна: В Типографии Губернского правления, 1865. – Т. 2, кн. 4. – С. 80–94; *Длугопольский А.* Вишневец и его князя // Вестник Западной России. – Вильна, 1868. – Т. 2., кн. 6. – С. 117–137; кн. 7. – С. 136–158; кн. 8. – С. 51–82; *Китченко Ф.* Иноверцы в Волынской губернии // Вестник Юго-Западной и Западной России. – К.: в Типографии И. и А. Давыденко, 1863. – Т. 2, кн. 4. – С. 30–44; *Рафальский Л.* Путешествие по Кременецкому уезду Волынской губернии в 1865 году // Волынские епархиальные ведомости, 1876. – № 18. – С. 137–144; *Ступишин С. О.* О князьях Кобыбутах Вишневецких // Вестник Юго-Западной и Западной России. – К.: в Типографии И. и А. Давыденко, 1862. – Т. 1, кн. 8. – С. 93–112; кн. 7. – С. 59–67; *Эртель А.* Вишневецкие святыни // Вестник Западной России. – Вильна: В типографии Р. М. Ромма, 1865. – Т. 1, кн. 3. – С. 308–314.

⁸ *Bobrowski T.* Pamiętnik mojego życia. Wspomnienia wieku dojrzałego. – Warszawa, 1979. – Т. 2. – S. 495–496; *Niemcewicz J. U.* Podróże historyczne. – Petersburg, 1859. – S. 179; *Ярон С. Г.* Киев в восьмидесятих годах: Воспоминания старожила. – Киев, 1910. – С. 190–193.

⁹ *Dunin-Karwicki J.* Wspomnienia Wołyniaka. – Lwów, 1897. – S. 207–211. *Dunin-Karwicki J.* Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości. Wołyńskie opowiadania historyczne. – Warszawa, 1901. – S. 174–175. *Dunin-Karwicki J.* Wędrówka od źródeł do uyscia Horynia. – Kraków, 1891. – S. 17–19; *Przedziecki A.* Podole, Wołyń, Ukraina. – Wilno, 1841. – Т. 1. – S. 63–64; *Stecki T.G.* Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym. Serya 2-ga. / Wydanie K. Budkiewicza. – Lwów, 1871. – S. 355–356; *Urbański A.* Pro memoria. Przedruk. – Gdańsk, 1991. – S. 65, *Chudek J. M.* Wiśniowiec. – Koźcian, 1928. – 8 s.

¹⁰ *Wittig W.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 50–51.

¹¹ *Иваск У. Г.* Частные библиотеки в России. – Спб., 1912. – Ч. 1–2, № 157, 756, 1142; *Иваск У. Г.* Описание русских книжных знаков. – М., 1918. – Вып. 3. – С. 13–14.

¹² *Иконников В. С.* Опыт русской исторнографии. – С. 1236.

¹³ *Lubomirski J. T.* O bibliotekach w Polsce. (Z powodu dzieła: «Widomość o znakomitszych bibliotekach w Krol. Polskiem, Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i t. d.» przez Fr. Radziszewskiego) // Biblioteka Warszawska. – 1877. – Т. 1. – S. 45.

¹⁴ *Лукомские В., И.* Вишневецкий замок. – С. 1–43.

¹⁵ *Мунд С.* Вишневец и его библиотека // Вестн. лит. – 1912. – № 9. – Стб. 129–136.

¹⁶ *Radziszewski F.* Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych. – Kraków, 1875. – S. 117–118.

¹⁷ *Tomkiewicz W.* Dzieje zbiorów Zamku Wiśniowieckiego. – Równe, 1933. – S. 17–21.

¹⁸ *Chwalewik Ed.* Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galereja, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie ... – Warszawa, 1927. – Т. 2. – S. 507–508.

¹⁹ Щербаківський Д. Вишневецкая библиотека // Киев. старина. – 1902. – № 3. – С. 163–170.

²⁰ Aftanazy R. Wiśniowiec / Aftanazy R. // Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wrocław etc., 1994. – Т. 5: Województwo Wołyńskie. – С. 529–587.

²¹ Kisarauskas V. Lituvos knygos zenklai, 1518–1918. – Vilnius, 1984. – С. 53, 72; Laucevicius E. XV–XVIII a. Knygu irisimai lietuovos bibliotekose. – Vilnius, 1976. – С. 60, 107; Sipaytlo M. Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. – Warszawa, 1988. – С. 214.

²² Мнишки. Указатель архивных материалов и библиографии / Сост. В. И. Ульяновский. – К., 1989.

²³ Климова К. Архівна діяльність Київського відділу імператорського російського військово-історичного товариства // Історичний збірник: Історія, історіософія, джерелознавство (Статті, розвідки, замітки, есе). – К., 1996. – С. 231–250.

²⁴ Черкаська Н. О. До історії збірки «магнатських фондів» Центрального архіву давніх актів у Києві (1921–1945) // Архіви України. – 2002. – № 4–6. – С. 77–119.

²⁵ Івакін В. Архів князів Вишневецьких за реєстрами Мнішків // Наукові записки з української історії: Зб. наукових статей Переяслав-Хмельницького педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – 2001. – Вип. 12. – С. 59–66.

²⁶ Івакін В. Поменник як джерело з історії роду князів Вишневецьких // Промінарії: Медієвістика. Історія церкви, науки і культури. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 67–79.

²⁷ Bartoszewicz J. Mniszech Michał, marszałek wielki koronny // Tygodnik illustrowany. – Warszawa, 1863. – [Т.] 4, – № 203. – С. 313–314; Bartoszewicz J. Wiśniowiecki Michał Serwacy // Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda. – Warszawa, 1884. – Т. 12. – С. 154–155; Przedziecki A. Podole, Wołyń, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów. – Wilno, 1841. – С. 63–64; Stecki T. Wołyń pod względem ... archeologicznym. – Lwów, 1871. – С. 326–351; Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1914. Т. 11. – С. 176–177; Wolff J. Kniaziowie Litewsko-Ruscy od końca czternastego wieku. – Warszawa, 1895. – С. 574–575; Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej. – Poznań, 1888. – R. 10. – С. 201–226.

²⁸ Leszczyńska U. Mniszech Andrzej Jerzy // PSB. – Т. 21. – С. 459–460; Rozner A. Mniszech Michał Jerzy Wandalin // PSB. – Т. 21. – С. 480–484; Wereszycka H. Mniszchowa z Zamoyskich Urszula // PSB. – Т. 21. – С. 457–458.

²⁹ Sulikowska W. Wiśniowiecki Michał Serwacy // SPKPS. – С. 231; Sulikowska W. Mniszech: Michał Jerzy Wandalin, Karol Filip, Andrzej Jerzy // SPKPS. – С. 145–146.

³⁰ Rostworowski E. Potocki Stanisław Szczęsny // PSB. – 1985. – Т. 28. – С. 183–202; Kozłowski E. Potocki Mieczysław // PSB. – 1985. – Т. 28. – С. 101–102; Wołoszyński R. W. Potocka Wittowa Zofia // PSB. – 1983. – Т. 27. – С. 744–747; Czeppe M. Potocka z Mniszchów Jozefina Amalia // PSB. – 1983. – Т. 27. – С. 740–742;

³¹ Lojek J. Dzieje zdrajcy. – Katowice, 1988; Lojek J. Potomkowie Szczęsnego:

Dzieje fortuny Potockich z Tulczyna. 1799–1921. – Wyd. 3-e. – Lublin, 1988; *Lojek J.* Dzieje pięknej Bitynki. – Warszawa, 1970.

³² *Кривошея І. І.* Потоцькі герба Пилява: Тульчинська лінія. – К.: Науковий світ, 2000. – 16 с.; *Кривошея І. І.* До питання про графський титул Потоцьких з Тульчина // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. – Біла Церква: Товариство охорони старожитностей Київщини, 2000. – [Вип. 1.] – С. 21–22; *Лобко О.* Зв'язки між родинами Потоцьких (гербу Срібна Пилява), Строганових, Щербатових // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. – Біла Церква: Товариство охорони старожитностей Київщини, 2000. – [Вип. 1.] – С. 34–37.

³¹ *Wolszczanowa H.* Potocki: Stanisław Szczęsny, Jozefa Amelia z Mniszchów, Stanisław Septym, Jarosław, Mikołaj // SPKP. – S. 709–710.

³⁴ *Гісцова Л. З.* До історії родових і особових фондів землевласників Правобережної України XVI – початку XX ст. // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наукові доповіді Всеукраїнської конференції. Київ, 19–20 листопада 1996 р. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 101–106; *Сухих Л. А.* Документи з родових архівів магнатів і шляхти Волині та Правобережної України в колекціях Центрального державного історичного архіву України: історія, склад, стан науководвідкового апарату та перспективи його розвитку: Наукові доповіді Всеукраїнської конференції. Київ, 19–20 листопада 1996 р. – К., 1997. – Ч. 2. – С. 90–96; *Hiscowa L. Z.* Tulczyńska linia Potockich w aktach zespołu № 49 Centralnego Państwowego Historycznego Archiwum Ukrainy w Kijowie // *Miscellanea historico-archivistica.* – Warszawa, 1997. – T. 8. – S. 99–104; *Szowkowyj D.* Dzieje i zawartość dokumentów z zespołu Potockich przechowywanego w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy w Kijowie (Zespół 49, inw. 1, 2, 3) // *Miscellanea historico-archivistica.* – Warszawa, 1997. – T. 8. – S. 105–111.

³⁵ *Radziszewski F.* Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach... – S. 85–86.

³⁶ *Kossakowska-Szanaja Z., Majewska-Maszowska B.* Zamek w Łańcucie. – Warszawa: Arkady. – 1964. – S. 363; *Nitkiewicz M.* Katalog czasopism biblioteki zamkowej w Łańcucie. – Łańcut: Muzeum-Zamek w Łańcucie, 1977. – S. 35; *Nitkiewicz M.* Biblioteka i życie kulturalne Łańcuckiej rezydencji. – Łańcut: Muzeum-Zamek w Łańcucie, 1986. – S. 33–34.

³⁷ *Wiśniowska Z.* Katalog starych druków biblioteki Muzeum-Zamku w Łańcucie. – Łańcut: Muzeum, 1974.

³⁸ *Strutyńska M.* Stare druki proveniencji Potockich z Tulczyna w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu // *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi: Wyniki perspektywy.* – Warszawa, 1992. – T. 14. – S. 161–217; *Strutyńska M.* Stare druki proveniencji Potockich z Tulczyna w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Adenda // *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi: Zbiory rozproszone.* – Warszawa, 1993. – T. 15. – S. 183–184.

³⁹ *Dzięciol A.* Książki Potockich z Tulczyna w zbiorach starych druków w

zamku Krolewskim // Kronika Zamkowa. – Warszawa, 1987. – № 4. – S. 14–17.

⁴⁰ *Rudnicka J.* Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów. 1741–1932. Warszawa, 1967.

⁴¹ *Стрельникова Л.* Тульчинські «ельзевіри» // Книжник. – 1991. – № 5. – С. 29.

⁴² *Boniecki A.* Herbarz polski. – Warszawa, 1911. – Т. 14. – S. 188; *Leszczye Z.* Herby szlachty polskiej. – Poznań; Warszawa; Lwów, 1908. – Т. 1. – S. 64–65; Т. 2. – Tabl. 19; *Małachowski P.* Zbiór nazwisk szlachty z opisem herbów. – Łuck, 1790. – Т. 1. – S. 299; *Niesiecki K.* Herbarz polski. – Lipsk, 1824. – Т. 6. – S. 409; *Polska encyklopedia szlachecka / Oprac. Starykoń-Kasprzycki, M. Dmowski.* – Warszawa, 1937. – Т. 8. – S. 256–257; *Pułaski K.* Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. – Brody, 1911. – Т. 1. – S. 113–114; *Uruski S.* Rodzina. – Т. 11. – S. 55–56; *Wielądke W.* Heraldyka. – Warszawa, 1792. – Т. 1, cz. 1. – S. 35.

⁴³ *Бокачев Н.* Описи русских библиотек и библиографические издания, находящиеся в исторической и археологической библиотеке Н. Бокачева. – Спб., 1890. – С. 103; *Иваск У. Г.* Частные библиотеки в России. – Спб., 1912. – Ч. 2. – С. 9; *Иконников В. С.* Опыт русской историографии. – С. 943; *Оглоблин Ол.* Библиотека Волинського Ліцею // Бібліол. вісті. – 1927. – № 4. – С. 55; *Савенко Н. Г.* Библиотека Университета св. Владимира // Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях императорского Университета св. Владимира. – К., 1884. – С. 309; *Chwalewik Ed.* Zbiory polski: archiwa, biblioteki. – Warszawa, Kraków, 1926. – Т. 1. – S. 56; *Danilewiczowa M.* Losy dawnej biblioteki krzemienieckiej. – Krzemieniec, 1939. – S. 8; *Lelewel J.* Bibliograficznych ksiąg dwoje. – Wilno, 1826. – Т. 2. – S. 149; *Radziszewski F.* Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach... – S. 36; *Jarkowski P.* Wiadomość o bibliotece Liceum Krzemienieckiego i onej porządku udzielona przez jej bibliotekarza Pawła Jarkowskiego Joachimowi Lelewelowi roku 1825 / Wyd. M. Danilewiczowa // Rocznik Wołyński. – Równe, 1935. – Т. 4. – S. 84.

⁴⁴ *Ibid.* – S. 84.

⁴⁵ *Колесник Е. А.* Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР. – К., 1988. – С. 27–29.

⁴⁶ *Бровкін А., Шовкопляс І.* Фонди Центральної наукової бібліотеки імені В. І. Вернадського: Коротка інформація. – К., 1993. – С. 16; *Шовкопляс І. Г., Сотниченко П. А., Воробей М. А.* Книжкові фонди Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського Академії наук УРСР: Короткий огляд. – К., 1989. – С. 55–56.

⁴⁷ *Wróbel H.* Czacki Tadeusz // SPKP. – S. 136.

⁴⁸ Каталог книг библиотеки императорского Университета св. Владимира. – К., 1854–1858. – Т. 1–5.

⁴⁹ Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины / Сост. М. А. Шамрай – К., 1995.

⁵⁰ *Булатова С. О.* Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських XVII – середини XIX ст.: походження, доля та історико-книгознавча реконструкція:

Автореферат дис. ... канд. іст. наук: 07. 00. 08 / НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 1999. – 17 с.; *Дубровина Л. А., Муха Л. В.* Исторические коллекции книг и библиотечных собраний и совершенствование их организации и хранения // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление: Сб. науч. тр. – К., 1989. – С. 127–133; *Дубровина Л. А., Слободяник М. С.* Историко-культурные фонды как объект междисциплинарных исследований // Роль библиотек в развитии общества: Тез. докл. и сообщений. Междунар. конф. Киев, 10–13 окт. 1989. – К., 1989. – Вып. 1. – С. 33–43; *Дубровина Л. А.* Библиотечные фонды: К проблеме классификации // Роль библиотек в развитии общества: Тез. докл. и сообщений. Междунар. конф. Киев, 10–13 окт. 1989. – К., 1989. – Вып. 1. – С. 84–86; *Дубровина Л. А.* Проблемы исследования рукописных и старопечатных фондов в ЦНБ АН УССР // Оптимизация научных исследований в области библиотековедения и библиографии: Сб. науч. тр. – М., 1989. – С. 90–101; *Муха Л. В.* Проблеми створення зведеного обліково-довідкового апарату на ретроспективні книжкові та рукописні фонди ЦНБ // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи: Тез. доп. Міжнар. наук. конф. Київ, 10–12 жовт. 1995. – К., 1995. – С. 87–88; *Муха Л. В.* Основні напрями вивчення історії комплектування бібліотечних колекцій та історичних зібрань НБУВ // Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки: Тези доп. Міжнар. конф., Київ, 8–10 жовтня 1996. – К., 1996. – С. 115–116; *Голобуцький П. В., Дениско Л. М.* Проблеми комплектування та збереження книжкового фонду відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій // Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки // Тези доп. Міжнар. конф., Київ, 8–10 жовтня 1996. – С. 116–118; *Голобуцький П. В., Ольховик Н. М.* Термінологічний аспект у роботі з історичними колекціями // Там само. – С. 121–122.

⁵¹ *Мигонь К.* Наука о книге: Очерк проблематики / Пер. с польс. – М.: Книга, 1991. – 198 с.; *Мыльников А. С.* История книжных собраний как отрасль книговедения. Конституирование и методология // Книговедение и его задачи в свете актуальных проблем советского книжного дела: 2-я Всесоюзн. науч. конф. по проблемам книговедения. Секция теорет. проблем библиофильства: Тез. док. – М., 1974. – С. 3–6; *Бешенковский Е. Б.* Библиотека и архив ученого XVIII в. как информационная система // Там само. – С. 9–12; *Николаев Н. И.* Частные библиотеки XVIII ст. // *Горфункель А. Х., Николаев Н. И.* Неотчуждаемая ценность. Рассказы о книжных редкостях университетской библиотеки. – Ленинград: ЛГУ, 1984. – С. 22–26; *Фабьян Б.* Книга, библиотека и гуманитарные исследования / Отв. ред. В. П. Леонов, Пер. с нем. Н. Л. Володиной. – СПб.: Библиотека Рос. Акад. наук, 1996; *Łaskarzewska H.* Działalność Pracowni dokumentacji księgozbiorów historycznych Biblioteki Narodowej: Współpraca krajowa i międzynarodowa // Symposia Bibliologica: Dokumentacja księgozbiorów historycznych. Współpraca krajowa i międzynarodowa. Skutki II wojny światowej dla bibliotek polskich. – Warszawa: DiG, 1995. – S. 7–17.

⁵² *Kocowski B.* Zadania i metody badań proveniencyjnych w zakresie starych druków // *Przegląd Biblioteczny.* – 1951. – Wyp. 1–2. – S. 72–84; *Piekarski K.* O zadania i metody badań proveniencyjnych. Marginalia do pracy R. Kotuli... – Kraków, 1929; *Sipayllo M.* O metodzie badań proveniencyjnych starych druków // *Z badań nad księgozbiarami historycznymi.* Zeszyt 1. – Warszawa, 1975. – S. 9–30.

⁵³ *Муха Л. В.* Бібліотечні книжкові колекції та зібрання: походження, історія, реконструкція. – К., 1997.

⁵⁴ *Запаско Я., Ісасвич Я.* Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів, 1981–1984. – Кн. 1–2. *Estreicher K.* Bibliografia Polska. – Krakow, 1882–1951. – Т. 8–34. *The National Union Catalogne.* Pre 1956 imprints. – Chicago, London, Mansell, 1968–1981. – Т. 1–754.

⁵⁵ *Brunet J. Ch.* Manuel du libraire et de l'amateur de livres. 5-e ed. – Paris, 1860–1865. – Т. 1–6. *Graesse J. G.* Tresor de livres rares et precieux ou nouveau dictionnaire bibliographique. – Dresde, 1859–1869. – Т. 1–7.

⁵⁶ *Graesse.* Orbis latinus. – Dresden, 1861; *Chaudon E. J.* Dictionnaire interprete-manuel des noms latins de la Geographie ancienne et moderne. – A Paris : Chez Lacombe..., 1777. – 444 s.

⁵⁷ *Jocher C. G.* Allgemeines Gelehrten Lexicon. – Leipzig, 1750–1751. – Т. 1–4; *Larousse P.* Grand dictionnaire universel du XIX siecle. – Paris, s. a. – Т. 1–17; *Thime U., Becker F.* Allgemeines Lexicon der bildenden kunstler. – Leipzig, 1907–1950. – Т. 1–37, *Encyklopedja powszechna.* – Warszawa: Nakład, druk i własność S. Orgelbranda, 1859–1868. – 29 tt..

⁵⁸ *Barbier L. N.* Dictionnaire des ouvrages anonymes et pseudonymes. – 2-e ed. – A Paris : Chez Barrois l'aine, 1822–27. – 4 tt.

⁵⁹ *Дубровина Л. А., Слободяник М. С.* Историко-культурные фонды как объект междисциплинарных исследований // Роль библиотек в развитии общества. Тез. докл. и сообщ. Междунар. конф., Киев, 10–13 окт. 1989. – К., 1989. – Вып. 1. – С. 33.

⁶⁰ *Владимиров Л. И.* Всеобщая история книги. – М., 1988. – С. 154.

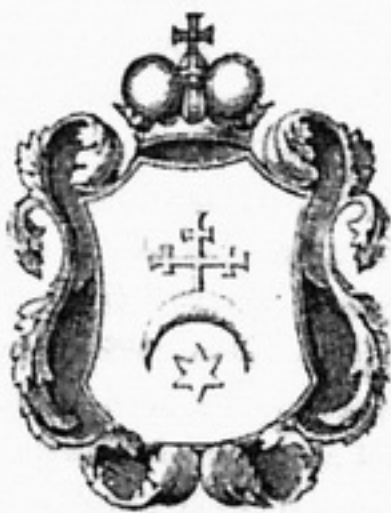
РОЗДІЛ 1

БІБЛІОТЕКА ВИШНЕВЕЦЬКОГО ЗАМКУ – МАГНАТСЬКА РОДОВА БІБЛІОТЕКА XVIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX ст.

1.1. Власники Вишневецького замку і розвиток замкової бібліотеки

Бібліотека Вишневецького замку постала в 30-ті роки XVIII ст. на Волині в родовому маєтку давнього українського князівського роду Вишневецьких герба «Корибут» у містечку Вишневець Кременецького повіту Волинського воєводства (нині Збаразького району Тернопільської обл.). Доля бібліотеки весь час була тісно пов'язана з долею Вишневецького замку. В історії книгозбірні чітко виділяються 5 періодів. Перший період пов'язаний з її фундатором князем Михайлом Серватієм Вишневецьким і характеризується формуванням бібліотечного фонду успадкованими книжками документально не визначеної родової

Герб
князів Вишневецьких «Корибут»

книгозбірні Вишневецьких та придбаними ним виданнями (переважно західноєвропейськими). Другий пов'язаний із великим коронним маршалком Міхалом Єжи Вандаліном Мнішеком герба «Кончиць». У цей період замок став культурно-науковим осередком, а бібліотека активно поповнювалася новими надходженнями – як бібліофільськими раритетами, так і тогочасними виданнями. На цьому історичному етапі також переважали західноєвропейські друки. Політична і адміністративна діяльність власника замку відбилася на фонді бібліотеки, де відклалися сеймові промови та консти-

Сучасний краєвид Вишневецького замку. 2004 р. Фото Р. Є. Кисельова

Герб
Мнішеків «Корчиць»

туції того часу, праці діячів польського Просвітництва, твори самого власника. Третій період пов'язаний з ім'ям Кароля Філіпа Мнішека, сина попереднього володаря замку. У цей час бібліотека збагачується рідкісними виданнями полоніки, що було проявом загальної тенденції польського суспільства ХІХ ст., спрямованої на збереження польської культури й нації в умовах браку державності. В цій історичній ситуації бібліотеки відігравали важливу роль. Після його смерті починається четвертий період в історії замкової бібліотеки – період розпорошення родової книгозбірні. У 1852 р. Вишневецький замок був проданий, а його останній власник Анджей Єжи

Мнішек виїхав до Парижа, забравши із собою частину бібліотеки і родинного архіву. З 1852 до 1913 рр. змінилося дев'ять власників замку. З 80-х років ХІХ ст. бібліотека Вишневецьких – Мнішеків як єдиний книжковий комплекс припинила своє існування в стінах родового гнізда. П'ятий період охоплює час перебування стародруків Вишневецької книгозбірні в стінах НБУВ.

Фундатором Вишневецької бібліотеки, як уже згадувалося, був політичний діяч Речі Посполитої ХVІІІ ст., бібліофіл, літератор князь Михайло Серватій Вишневецький (1680–1744) – великий гетьман Великого князівства Литовського (1703–1707; 1735 р.), канцлер Великого князівства Литовського (1720 р.), віленський воєвода (1735), син белзького воєводи Костянтина Вишневецького (1633–1685) та Анни із Ходоровських герба «Корчак» (пом. 1711) ¹. Останній представник роду Вишневецьких Михайло Серватій у 20–30-ті роки ХVІІІ ст. побудував у Вишневці палац на місці давнього замчища, зруйнованого турками у 1672 р., перетворивши Вишневець на свою головну резиденцію ².

На другому поверсі палацу у правому крилі знаходився окремий покій для бібліотеки, так звана бібліотечна зала ³. Історичний документ доніс до нашого часу інформацію про облаштування замкової бібліотеки. В інвентарі маєтностей князів Вишневецьких, що знаходилися у Кременецькому і Лeticівському повітах Волинського та Подільського воєводств, укладеному 1748 р., і до складу якого включено було інвентар Вишневецького князівства та міст Старий і Новий Вишневець, міститься опис Вишневецького замку. В ньому у свою чергу подано опис бібліотечного

Михайло Серватій Вишневецький

Текля Ружа Вишневецька

приміщення, який є чи не найдавнішим документальним свідченням про інтер'єр замкової бібліотеки. За описом інвентаря, бібліотека мала такий вигляд: «Бібліотека, до якої провадять з четвертої кімнати соснові двері — складені, теслярської роботи і пофарбовані відповідно до гарнітуру [...] в бібліотеці, який пофарбовано білим кольором — на завісах із залізними гаками в повному комплекті, при них англійський латунний замок з набалдашниками, над цими дверима на таблиці з лавровими гілками, зробленій з гіпсу, напис: «Вхід для Муз, адже і тут живуть Боги». У цій бібліотеці чотири вікна, чотири [кватирки], шибок в кількості 36; дві мають латунні набалдашники, у всіх криті залізні завіси та засувки; стеля проста з гіпсу. На ній у центрі зображення Фама⁴, яке зроблено з гіпсу, з таким написом: «Тут живуть люди, що пережили себе, тут до них говорять і [...], тут вони слухають і зберігають мовчання, тут їх запитують і вони мовчазно відповідають». Від стелі до самої підлоги навколо стін з соснових дощок зроблено шафи теслярської та різьбярської роботи, які розташовано у два яруси з проміжками для вікон і дверей. На першому ярусі від підлоги ніби на [...] встановлено колони, які підтримують другий ярус, на якому навколо галереї карнизи, вгорі та внизу «ламані», на місцях балясин круги, вирізьблені з дерева, оточені продовгуватими рамами, між якими

різьблені з дерева квіти різьбярської роботи. Під галереєю навпроти щедро зроблено карнизи аж до колон, на колонах різьблені підвішені фестони. Між колонами навколо шафи для книжок. Під книжками [...] та в п'яти місцях шухляди в кількості 15, при них залізних ручок в кількості 18 штук. Підлога з дошок проста. Галерея, до якої від входу праворуч на другий ярус у шафі з намальованими полицями та книжками зроблено скромно вирізьблені двері на трьох залізних англійських завісах і гаках, за ними криті гвинтові сходи на 22 східці на галерею, в якій чотири вікна на завісах із залізними [...]. На галереї прохід і сполучення вільне. Біля стін між меншими колонами шафи для книжок. На цій галереї у кутках [стоять] чотири визолочені скульптури геніїв різьбярської роботи та дві визолочені вази. Вся ця бібліотека теслярської та різьбярської роботи [в білому кольорі] з визолоченням поясків, арабесок (квіткових орнаментів. – *І. Ц.-Р.*) та фестонів. З бібліотеки через усі в цих приміщеннях апартаменти дверима утворений прохід»⁵.

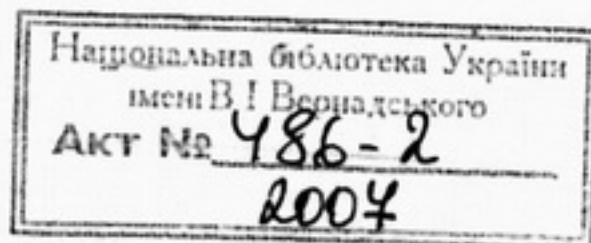
Один з найбільших магнатів в історії Речі Посполитої М. С. Вишневецький був високоосвіченою людиною і вирізнявся поміж сучасної йому шляхти Саської доби. Князь знав кілька мов і листувався не тільки польською мовою, але й латинською та французькою, після себе залишив кілька опублікованих літературних творів⁶, займався перекладацькою діяльністю⁷, подорожував країнами Західної Європи. У 1695–1697 рр., як свідчать записи в його «Діаріуші»⁸, відвідав Францію та Італію.

На превеликий жаль, діяльність його в царині колекціонування витворів мистецтва, книжок, історичних документів із сучасних йому джерел нам майже невідома. Лаконічно про це згадує тільки архітектор і панегірист ксьондз Павло Гіжицький⁹ у «*Relacyi apparencyi i samego aktu potrzebowego... Michała Serwacego Korybuta...*», оповідаючи про 12 портретів предків князя, які знаходилися в костелі під час його поховання¹⁰. Скупі відомості подають і архівні джерела. Зрозуміло, що Михайло Серватій Вишневецький мав зібрання книжок ще до того, як побудував свою резиденцію у Вишневці. Без сумніву, частину книжок він одержав у спадок, інші придбав сам. Епістолярій надзвичайно сучасно свідчить про його бібліофільські уподобання, купівлю книжок тощо. І річ не тільки в тому, що не всі документи збереглися до наших днів, не всі виявлені в архівосховищах, але і в тому, що бібліофільські нахили і уподобання відступали на другий план у листуванні на тлі буремних політичних подій у Речі Посполитій XVIII ст. Окремі дані щодо бібліофільських уподобань можна знайти у листах великого канцлера Великого князівства Литовського, літе-

ратора Яна Фрідеріка Сапіги ¹¹ до Михайла Серватія Вишневецького. В листі з Кодні від 23 серпня 1740 р. ¹² князь Сапіга повідомляє адресата про те, що вийшло з друку продовження твору Ісаака Жозефа Берруї (1681–1758) «Histoire du peuple de Dieu ...» (Париж, 1734) ¹³. Для себе він замовив його в Дрездені і радить Михайлові Серватію зробити те саме, щоб мати повне видання, початок якого вже є у Вишневецькій бібліотеці. У листі від 24 серпня 1743 р. ¹⁴ з Варшави князь Сапіга згадує якусь невелику книжку, не називаючи її, котру надсилає Михайлові Серватію. А канцлежина Великого князівства Литовського Констанція Сапіга з Радзивілів ¹⁵ у листі від 23 вересня 17[40] р. ¹⁶ з Білої повідомляє про те, що надсилає перелік книжок, які йдуть з Голландії, і пересилає лист звітти, де сповіщається, що книжка, якою цікавився Михайло Серватій, ще не вийшла з друку, а як тільки вийде, буде йому надіслана. Назва книжки не зазначена.

Одні з перших згадок про Вишневецьку бібліотеку та її поцінування містяться в жалобних промовах та кондоленціях на смерть її фундатора. Написані за всіма тогочасними правилами риторики для панегіричного жанру, вони насичені метафорами, символами, епітетами, які вживаються найчастіше у формі найвищого ступеня порівняння. Звичайно, різного виду панегірики, як і будь-які джерела в історичних дослідженнях, потребують критичного ставлення та об'єктивної оцінки подій, про які йдеться. Але в нашому випадку беззаперечним фактом є те, що в чотирьох із семи знаних жалобних панегіриків згадується бібліотека, зібрана князем у Вишневці, тоді як у десятках панегіриків представникам шляхетського стану, в тому числі і жалобних, про їхні бібліотеки взагалі не згадується. Це наводить на думку, що сучасникам Михайла Серватія Вишневецького з кола шляхетської еліти його бібліотека була добре відома, високо ними поцінована і вирізнялася з-поміж багатьох інших приватних книжкових зібрань своїми обсягом і змістом. У висловлюваннях різних авторів про князівську бібліотеку звучить відгомін ставлення тогочасного суспільства до бібліотеки взагалі як до скарбниці знань, осередку моральних чеснот і одного із засобів виховання молодого покоління. Відомості про князівську книгозбірню, які містять джерела іншого характеру, підтверджують цю тезу.

Автор однієї з жалобних промов – асистент Литовської провінції Ордену піарів Лукаш від св. Франтішека – у своїй проповіді з нагоди перевезення тіла спочилого князя з Мереча до Вишневця такими словами згадує князівську бібліотеку: «...І якби не було жодного свідка його великого мистецтва і його досвіченості в різних політичних науках, [то] біб-

ліотека, зібрана у Вишневі на [його] значні кошти й споряджена найцікавішими книжками різними мовами, буде варта усіх свідків. Тут кожний прочитає і зрозуміє його великий розум, його велику відданість наукам, з яких демонстрував потрібні знання, поважав вчених, керувався доброчинністю...»¹⁷.

Єзуїт Антоній Бейковський у своєму жалобному слові говорив про Вишневецьку бібліотеку: «Але не тільки писав книжки його милість князь. Він залишив нащадкам у Вишневі чудову, багату, повну різноманітних книжок бібліотеку, майже таку, про яку [говорить] «Оратор»: 19: *«Багато тих, хто намагається пізнати, збирають книжки і мають на них рахунки цін, що налічують п'ятдесят тисяч монет денаріями ...»*. На цій бібліотеці [можна було б] написати те, що [було написано] на бібліотеці князів Памфіліушів у Римі: *«Фундатор і автор книжок, тих, що є золотою копалнею мистецтва, тих, які [складають] основу бібліотеки. На цій бібліотеці ще можна було б приписати і те, що майнський електор Даніель написав на своїй: Життя коротке, зовнішність оманлива, гроші тлінні, влада відразлива, слава підступна, а репутація мудрості незмінна. І мав князь Вишневецький не тільки теологічні чесноти, любов до Бога, але й моральну любов до роду й нащадків, котрі як бджоли мед з квітів, так вони з князівських книжок мудрість будуть збирати ...»*¹⁸.

Високу оцінку бібліотеці як інституції дано в кондоленції, висловленій від Польської провінції Св. Духа Ордену босих кармелітів. В ній відчувається ставлення до бібліотеки як до інтелектуальної скарбниці, джерела мудрості і осередку духовності¹⁹. У кондоленції від Польської провінції Ордену піарів про Вишневецьку книгозбірню згадувалося у таких словах: *«У Вишневі зібрана бібліотека є свідченням мудрості виключно того, хто витратив великі кошти на зібрані книжки, які повинні бути збережені, різними мовами написані та видруковані...»*²⁰.

Після смерті кн. Михайла Серватія Вишневецького²¹ його величезні маєтності були розподілені між нащадками. Вишневець і 13 ключів дісталися Катерині Мнішек із Замойських²², онучці покійного князя, дружині підкоморія Великого князівства Литовського графа Яна Кароля Мнішека (1716–1759)²³, який став «першим паном» на Вишневі з цього роду. Однак власником Вишневця, за часи якого замок пережив нечуваний розквіт, був великий коронний маршалок Міхал Єжи Вандалін Мнішек (1742–1806) – син Яна Кароля та Катерини із Замойських герба «Єліта». То були часи найбільшої слави Вишневця. Замок перетворився «на один з найважливіших осередків культурного життя не тільки Волині, але й усього краю»²⁴.

Двічі приймав Міхал Єжи Мнішек у Вишневці польського короля Станіслава Августа Понятовського (1764–1795)²⁵. Король-меценат ознайомився з мистецькими зібраннями замку та його бібліотекою. На зустріч з польським королем прибув сюди і спадкоємець російського трону майбутній імператор Павло I. Знали замкову бібліотеку київський біскуп, бібліофіл, меценат Ю. А. Залуський (1701–1774), історик і поет А. С. Нарушевич (1733–1796), діяч освіти Т. Чацький (1765–1813), історик і письменник Ю. У. Немцевич (1757–1841).

Міхал Єжи Мнішек народився у Вишневці, здобув добру освіту у варшавському Collegium Nobilium та бернській Société Economique. Багато подорожував. У 1755–1756 рр. супроводжував до Стамбула батька, який очолював польське посольство. У 1765–1768 рр. відвідав Німеччину, Голландію, Англію, Францію, Угорщину, Австрію. Враження від подорожей нотував у щоденниках. Був особисто знайомий з Вольтером і передав йому запрошення короля Станіслава Августа відвідати Польщу²⁶. Граф Міхал Єжи Мнішек був прибічником ідей Просвітництва і намагався впроваджувати їх у життя. Ним були підготовлені проекти створення Академії наук і мистецтва та її музею (1775 р.), обліку та охорони пам'яток старовини та мистецтва (1786 р.), він був одним із організаторів Товариства природничих наук²⁷.

Зокрема, увесь проект створення музею перебував під впливом просвітницької концепції прикладної науки, що особливо помітно в постулатах, дотичних до збирання книжок. У своїй статті «Myśl względem założenia Museum Polonicum» Міхал Єжи Мнішек пише: «Збирання книжок, виважено підібраних, підпорядковане більше потребам та використанню, ніж просто цікавості, і ще менше дорогоцінній розкоші, видається найголовнішою метою наших зусиль»²⁸. Свої погляди на літературу й поезію, споріднені з концепцією визначного політичного діяча Речі Посполитої Адама Чарторийського (1734–1823), Міхал Єжи Мнішек виклав у статті «Myśl o geniuszu». Тут він підкреслив раціональний характер генія, який розумівся як творча сила, і «r otienia» якого підпорядковано розуму і

Міхал Єжи Вандалін Мнішек

Урсула Мнішек

доброму смаку: «... в розумі знаходить надійні правила, які керують людиною, запобігають небезпеці, безпомилково визначають добро»²⁹.

Міхал Єжи Мнішек певний час обіймав посаду едукційного комісара і керував Відділом волинських шкіл. 1 жовтня 1805 р. брав участь в урочистому відкритті Волинської гімназії у Кременці (з 1819 р. – ліцей). Він, його дружина Урсула із Замойських та їх син Кароль Філіп пожертвували значні суми на Волинський ліцей. Міхал Мнішек заповідав довічно жертвувати на утримання Волинського ліцею щорічно 300 крб сріблом. На той час це була досить значна сума. У

1810 р., як повідомляє «Генеральний рахунок каси Волинського ліцею за 1805–1823 рр.», довічні пожертвування сплатили 110 осіб. З них 16 осіб жертвували суми в розмірі 300 крб сріблом і більше. У 1816 р. таких осіб було 14 (ЦДІАУК, ф. 710, оп. 1, спр. 408)³⁰. Урсула Мнішек окремо виділила суму на платню викладачеві англійської мови в ліцеї (ЦДІАУК, ф. 710, оп. 1, спр. 91, арк. 2). Кароль Філіп, виплачуючи кошти, які заповідав батько, особисто жертвував щорічно на утримання ліцею ще 30 дукатів (ЦДІАУК, ф. 710, оп. 1, спр. 408, арк. 141 зв.).

Великий коронний маршалок займався і літературною діяльністю: писав статті з освітянської тематики³¹, залишив після себе історичний твір «Казимир Великий», уперше виданий 1777 р. у Варшаві в друкарні Дюфора³².

Напередодні другого поділу Польщі, у липні 1793 р., Міхал Єжи Мнішек залишив посаду великого коронного маршалка, відійшов від політичної діяльності і з 1798 р. жив у Вишневці.

Упродовж усього життя Міхал Єжи Мнішек активно поповнював Вишневську бібліотеку, займався колекціонуванням витворів мистецтва. Хоча за каталогами 1774 р. і 1777 р. у бібліотеці переважали західноєвропейські видання, полоніка завжди була в полі зору коронного маршалка. Про це свідчить документ з вишневського архіву, що нині зберігається в ЦДІАУК (ф. 250, оп. 3, спр. 15). Це перелік, який містить прізвища визначних польських авторів з усіх галузей знань та назви видань перекладів

польською творів іноземної літератури, якими передбачалося керуватися при створенні колекції полоніки. В переліку автори й видання розподілені на десять тематичних груп за галузями знань: історики, політики, юристи, медики, математики, філософи, теологи, географи, літератори, моралісти. Найбільше в списку імен істориків і літераторів. До переліку включені автори від XII ст. до XVIII ст.: тут і Вінцентій Кадлубек і Адам Нарушевич як перекладач Тацита і Анакреона. В короткій нотатці, яка передує списку, неідентифікований автор визначає можливі шляхи комплектування колекції. Зауваживши труднощі придбання давніх видань, він радить скористатися двома шляхами. Один – замовити дублети стародруків з бібліотеки Залуських у Варшаві, другий – діставши бревне з Риму, спробувати купити чи обміняти старі видання польських авторів, які зберігаються в монастирських бібліотеках без ужитку, на новіші. Він також зазначає, що з такого виду літературних творів, як проповіді, може бути сформована окрема колекція.

Міхал Єжи Мнішек не тільки купував, але й передплачував літературу. Так, прізвище великого коронного маршалка стоїть у списку передплатників «Heraldyki» В. Вельондка (Варшава, 1792), надрукованому в першому томі³³.

Бібліотечний фонд родинної книгозбірні поповнювався через спадкування. 1799 р. з Варшави до Демблінського палацу Мнішеків були перевезені книжки подільської воєводи Людвіки Замойської з Понятовських, матері Урсули Мнішек. Цей факт занотований у заголовку списку привезених книжок. Список налічує 167 назв видань у 513 томах (ЦДІАУК, ф. 256, оп. 1, спр. 2184, арк. 1–4). Джерелознавчий аналіз провенієнцій стародруків Вишневецької бібліотеки констатував наявність книжок Людвіки Замойської у складі фонду замкової книгозбірні.

Кількасот книжок, які належали секретарю М. Є. В. Мнішека Антонію Мотовидлові, влилися до Вишневецької бібліотеки³⁴. Бракує документів, які б розкривали обставини цього надходження. Ми намагалися, наскільки це було можливо, зібрати документальний матеріал про Антонія Мотовидла та його рід. У публікаціях, присвячених книгозбірні Вишневецького замку, він згадується як секретар Міхала Єжи Мнішека³⁵. Його ім'я подається в друкованих джерелах у формі «J. Motowidło», в якій відсутнє повне власне ім'я. Скорочення «J.» може означати «Jęgotność». У фондах ЦДІАУК було виявлено рукописний каталог його бібліотеки, в якому вказано повне ім'я власника – Антоній Мотовидло, й іншим почерком пізніше дописано: «саноцький стольник». На форзацах стародруків, що походять із бібліотеки Вишневецького замку і тепер збе-

рігаються в НБУВ, є записи, які відповідають рукописному каталогу: «Ex libris Antonii Motowidło». За генеалогічним виданням С. Урусського «Rodzina», рід Мотовидлів герба «Прус І» – литовського походження і переселився до Червоної Русі у XVII ст. Серед невеликої кількості представників цього роду, названих у публікації, згадано саноцького стольника Антонія Фелікса Мотовидла (на 1793 р.), який був одним з чотирьох синів командира підрозділу важкої кінноти Самійла Мотовидла та Олександри з Терлецьких і помер бездітним³⁶. Це певною мірою може пояснити, чому його книжки потрапили до Вишневецької бібліотеки за відсутності прямих спадкоємців.

Антоній Мотовидло мав брата Адама, одруженого з Петронелою Влохович. Їхня донька Тереза була дружиною Симона Гіжицького герба «Гоздава». Генеалогічну інформацію про Терезу Гіжицьку взято з документа, датованого 20 червня 1801 р., – пленіпотенції Терези Гіжицької з Мотовидлів на ім'я свого чоловіка в справі одержання грошей від колишнього коронного маршалка Мнішека для неї та її рідного брата Ігнація (ЦДІАУК, ф. 249, оп. 1, спр. 39, арк. 1). Про розмір суми та причини її одержання в документі не повідомляється. Відомості про Терезу та Симона Гіжицьких у друкованих генеалогічних джерелах відсутні. В одному із сумаріушів документів Вишневецького архіву (документи датовані 1772 р.) зустрічається ім'я Антонія Мотовидла як довіреної особи у веденні майнових справ Мнішеків (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 16, арк. 9–10).

Історія знає прізвище Мотовила з листування князя Андрія Курбського з князем Костянтином Василем Острозьким. З листування відомо, що Мотовило підготував відповідь на книжку добре знаного полеміста-єзуїта Петра Скарги. Мотовило був високоосвіченою людиною, довгий час служив князеві Костянтину Василю Острозькому і користувався його покровительством. Прізвище та походження публіциста вітчизняний дослідник І. Мицько пов'язує із с. Мотовилівка, що біля Старого Костянтинова, яке належало князеві. І. Мицько висуває припущення, що він був дрібним волинським шляхтичем, як і його однофамільці, котрі жили наприкінці XVI ст. В архівних документах першої половини XVII ст. фігурують особи з трохи видозміненою, можливо, вже полонізованою формою прізвища – Мотовидло³⁷. Подальший пошук і виявлення нових документів нададуть можливість прояснити питання походження даного роду чи родів та генеалогічні зв'язки між особами, що мали прізвище Мотовило – Мотовидло. А відтак, більш яскраво проявиться особистість власника бібліотеки Антонія Мотовидла.

За життя Міхала Єжи Мнішека деякі бібліографічні раритети потрапили до відомого освітянського діяча, завзятого бібліофіла Тадеуша Чацького, до його Порицької бібліотеки³⁸. Були випадки дарування книжок із замкової бібліотеки гостям. У відділі стародруків Бібліотеки Народової у Варшаві зберігається надзвичайно рідкісне видання – семимовний словник (латинської, італійської, словенської, чеської, польської, німецької та мадярської мов) Петера Лодерекера, виданий коштом автора в Празі у 1605 р. (шифр: DSD, XVII. 32)³⁹. Цей примірник має екслібрис Міхала Єжи Мнішека і запис Ю. У. Немцевича про дарунок йому книжки Урсулою Мнішек 11 грудня 1808 р.⁴⁰ До того, як потрапити до Вишневеця, книжка знаходилася у бібліотеці цистерціанського монастиря в Оливі.

Після смерті М. Є. Мнішека Вишневець успадкував його єдиний син Кароль Філіп (1794–1846)⁴¹ – польський генеалог, геральдик, бібліофіл і колекціонер. Він народився у Вишневці, освіту здобув у Волинській гімназії⁴². Під час навчання його наставником був директор гімназії, математик Павло Чех, про педагогічний талант якого і благодійний вплив на сина писала Урсула Мнішек в одному з листів до Адама Чарторийського (В. Cz., Rkps. 5461, арк.185).

Цікавим є факт, що при величезній бібліотеці в замку з гімназійною бібліотекою у 1806–1807 рр. видавалися книжки для Урсули Мнішек та Кароля Філіпа. Серед них твори П. О. Бомарше, В. Богуславського, Вольтера, П. Кребійона, Ж. Б. Мольєра, О. Попа, Ж. Ж. Руссо, Плутарха, «Життя і дивовижні пригоди Робінзона Крузо» Д. Дефо, «Історія Шотландії» У. Робертсона та ін. (IP, ф. 1, спр. 6419, арк. 7, 13, 14, 18, 39, 42, 43, 45, 49, 50). Усі видання – XVIII ст. – поч. XIX ст. – акуратно були повернуті до бібліотеки, про що свідчать позначки у книзі видачі. Цих видань, очевидно, на той час у Вишневці не було. Усе своє життя Кароль Філіп прожив у Вишневецькому маєтку. Був членом Кременецької судово-едукативної комісії. Після себе залишив у рукописах низку праць із генеалогії та геральдики, зокрема, доповнення до гербовника К. Несецького, які згодом вивіз до Франції його син.

Польський дослідник історії і видавець Антоній Пшездецький присвятив Каролю Філіпу Мнішеку розділ «Wiśniowiec» у своїй праці «Podole, Wołyń i Ukraina: obrazy miejsc i czasów...»: «Hrabiemu Karolowi Mniszchowi dziedzicowi Wiśniowca poświęcam»⁴³. У передмові до цього твору серед осіб, яким А. Пшездецький висловлює подяку, названо ім'я Кароля Мнішека, чиї вишневецькі зібрання автор міг оглянути, готуючи видання⁴⁴. Граф Кароль Філіп дозволив використовувати колекції Вишневецького замку художнику-аматору і літератору Франтішеку Ксаверію

Преку (1801–1856[?]) при підготовці ним видання «Wizerunki sławnych Polaków»⁴⁵.

Кароль Філіп поповнив багату Вишневецьку бібліотеку цінними та рідкісними виданнями з історії і права Речі Посполитої та польської літератури. У 1841 р. бібліотека вже налічувала 11 тис. одиниць зберігання, а в 1851 р. – 16 тис. од. зберігання⁴⁶. Саме в цей період збільшується обсяг Полоніки у фондах бібліотеки. Це було одним із проявів загальної тенденції польського суспільства ХІХ ст., спрямованої на збереження польської культури та нації в умовах бездержавності. Бібліотеки відігравали в цьому питанні важливу роль⁴⁷.

У 1832 р. до замкової книгозбірні влилася частина бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів – після його закриття⁴⁸. За архівними документами, нові надходження налічували 283 томи 195 найменувань (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 54–56). Це становило приблизно четверту частину монастирської книгозбірні. У 1816 р. монастирська бібліотека налічувала 1327 томів, переважно духовної тематики: 23 томи – твори отців церкви, праці теологів – 215 томів, проповіді – 277 томів, історія церкви – 80 томів, світська історія – 140 томів, риторика – 58 томів. Поезія становила 31 том, медична та юридична література – по 20 томів⁴⁹. На закупівлю книжок виділялися певні суми з кошторису монастиря. Монастирська книга прибутків і видатків за 1764–1774 рр. фіксує витрати на купівлю книжок; в деяких випадках вказується ім'я автора придбаної книжки (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 3, спр. 251, арк. 27). Так, у січні 1769 р. було придбано твори єзуїта-проповідника Вінсентія Гудрі (Houdry, 1631–1729; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 3, спр. 251, арк. 37). Свого часу монастиреві дарували книжки і Вишневецькі, і Мнішеки. Джерелознавчий аналіз стародруків із Вишневеця дає змогу стверджувати, що книжки дарувалися Михайлом Серватієм Вишневецьким. Партія книжок була подарована у 1772 р. Станіславом Єжи Мнішеком⁵⁰, братом великого коронного маршалка. Цікаво, що деякі видання з донаційними записами Станіслава Єжи Мнішека мають суперекслібрис Вишневецьких ХVІІ ст. Очевидно, ці книжки перебували у замковій бібліотеці, потім були подаровані монастиреві, а у 1832 р. знову повернулися до замку.

У 1845 р. Микола Костомаров зробив спробу зайнятися дослідженням родового архіву Мнішеків, але не був допущений ні до архіву, ні до бібліотеки⁵¹. Майже 25 років по тому, у 1869 р., він запропонував Археографічній комісії Російської АН організувати експедицію до Вишневеця з метою дослідження тамтешнього архіву. Про-

позиція була прийнята, але рішення не втілене у життя. Зі смертю Кароля Філіпа Мнішека почалося розпорошення фондів Вишневецької бібліотеки та колекцій замку.

Вишневець разом із замком дістався молодшому синові К. Ф. Мнішека Анджею Єжи (1823–1906)⁵² – художнику і колекціонеру, останньому лідичу родового маєтку. А колекції, бібліотека і архів були поділені між братами⁵³. Старший брат Анджея Єжи Мнішека Єжи Філіп Нереш мешкав у Верхівні, маєтку дружини, яка походила з роду Ганських герба «Корчак». Через родинні зв'язки він був знайомий і листувався з Оноре де Бальзаком⁵⁴. Цікавився природничими науками. У 1850 р. він подарував Мінералогічному кабінету Університету св. Володимира свої колекції мінералів Кавказу (70 експонатів) та волинських окам'янілостей третинного періоду (640 експонатів). Для університетського Зоологічного кабінету віддав 95 зоологічних експонатів в обмін на 75 ентомологічних, які вибрав із дублетів університетської колекції (ІЦДІАУК, ф. 707, оп. 87, спр. 2181, арк. 1–1 зв.).

У процесі дослідження була виявлена копія каталогу книжок, забраних Єжи Філіпом Мнішеком із Вишневецької бібліотеки. За даними документа, кількість книжок становила близько 1120 тт. (291 найменувань) (ІЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 58–67). Всупереч інформації з деяких друкованих джерел про те, що це мають бути книжки природничої тематики, в каталозі містяться, окрім праць з природничих наук, твори з історії європейських країн, періодичні видання, романи, п'єси тощо. Друковані джерела свідчать, що Єжи Філіп Мнішек забрав також частину рукописів, і називають «біля 1500 томів» книжок⁵⁵.

Нові спадкоємці багато часу проводили за кордоном, отже, Вишневець залишався без господарського нагляду. Анджей Єжи Мнішек, віддаючи перевагу Західній Європі і маючи намір переїхати до Парижа, збирався продати родове гніздо. В цей час, коли маєток ще не було продано, але він і не був постійно замешканий, із замкової бібліотеки було втрачено чимало цінних видань. У другій половині ХІХ ст. книжки в характерній оправі з суперекслібрисом герба «Корибут» можна було знайти в різних волинських та подільських маєтках⁵⁶. Були вони і у Бжостовських у Білозірці та у Пшездецьких у Чорному Острові на Поділлі, спадкоємців Анни Огінської⁵⁷ з Вишневецьких. Стародруки Вишневецької бібліотеки потрапляли і на полиці антикварних крамниць Львова.

У 1852 р. Анджей Мнішек продав Вишневець княгині [Г.] Абамелік⁵⁸, а сам виїхав до Парижа, забравши з собою близько 2000 книжок, листування діда та геральдичні праці батька, частину художніх колекцій і руко-

писів. Доля цієї частини Вишневецької книгозбірні виявилася сумною. Частину книжок і рукописів, вивезених до Парижа, знищила пожежа (на початку 1877 р.), а решту було продано на аукціоні 1910 р.⁵⁹

Княгиня Абамелік недовго була власницею Вишневецького замку. У 1857 р. вона продала його графові Володимирові де Броель Плятеру. Виїжджаючи із замку, княгиня вивезла на 20 підводах картини, меблі, книжки⁶⁰. Залишається невідомим, які саме книжки і скільки їх вивезла княгиня. Вкрита серпанком невідомості і їхня доля. Укладачі каталогу виставки польських рідкісних книжок і рукописів із фондів Наукової бібліотеки МДУ ім. М. В. Ломоносова, посилаючись на повідомлення М. Пьотровського, вважають, що кількість книжок, вивезених з Вишневця кн. Абамелік, була невелика, і що ці видання, ймовірно, до 1917 р. знаходилися в руках родини Абамелік-Лазаревих⁶¹. Із Петербургом пов'язаний ще один загадковий факт з історії замкової бібліотеки. Там у 1921 р. було затоплено водою в підвальних приміщеннях кілька тисяч книжок і архівних документів з Вишневця⁶². Невідомо до сьогодні, як вони потрапили до Петербурга, хто сховав або відправив на зберігання до підвалів друковані та рукописні документи. Тоді вдалося врятувати бл. 600–700 томів. Можливо, це ті книжки, які за відомостями Е. Хвалевіка, були включені до фондів Державного архіву в Ленінграді в 1925 р.⁶³ Залишається також нез'ясованим, звідки надійшли до фондів теперішньої Російської національної бібліотеки в Санкт-Петербурзі стародруки з провенієнціями Вишневецької книгозбірні, і яка їх кількість знаходиться там нині. В. Томкевич говорить про дари Толлі київському та московським музеям, і про те, що частина книжок з Вишневця була надіслана ним до Петербурга⁶⁴. Про те, що Толлі вивіз до Києва та надіслав до Петербурга книжки та експонати з колекційних зібрань замку, пише Е. Хвалевік⁶⁵. Тож вишневецькі стародруки могли примандрувати до сучасних московських і петербурзьких книгосховищ «з подання» пана Толлі. Наразі дати точні відповіді на поставлені запитання і встановити, чи існує зв'язок між наведеними фактами, можуть тільки нововиявлені документальні матеріали, якщо вони взагалі існують у природі. Це дозволить перенести їх із гіпотетичної площини в площину доказової реальності.

Відомо, що приблизно саме в цей час майже 4000 томів з Вишневецької бібліотеки придбав маршалок шляхти Вінницького повіту Антоній Кароль Якубовський для своєї бібліотеки в Люлинцях Вінницького повіту Подільської губернії (нині Калинівського р-ну Вінницької обл.)⁶⁶. Р. Афтаназій вважає кількість придбаних А. К. Якубовським книжок завищеною⁶⁷. Вони могли складати частину видань, вивезених кн. Абамелік

із Вишневеця, а могли походити з розпродажів І. Толлі замкового майна. Точної дати купівлі у джерелах не зазначається. В даному контексті цікавим є факт, що 1853 р. Ан. К. Якубовський на ліцитації від кн. Абамелік придбав с. Левківці та Жилинці в Проскурівському повіті Подільської губернії⁶⁸. Що ж до долі Люлинецької книгозбірні, то вона постраждала у 1917 р. Е. Хвалевік пише, що її було спалено⁶⁹. Але у фондах НБУВ зберігається група стародруків із екслібрисами Люлинецької бібліотеки. Вони надійшли до НБУВ (тоді ВБУ) з її Вінницької філії. В евристичній роботі нам не траплялися випадки, щоб стародруки з провенієнціями Вишневецьких і Мнішеків мали одночасно провенієнції Люлинецької бібліотеки. Невідомі стародруки з Вишневецького замку і в фондах сучасної Вінницької обласної наукової універсальної бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, куди 1930 р. влилася частина фондів Вінницької філії ВБУ, а в їх складі – деякі видання з Люлинецької книгозбірні. Можливо, це частина книжок, вивезених княгинею Абамелік з Вишневеця. Т. Стецький повідомляє, що французьку белетристику з замкової бібліотеки княгиня подарувала своєму управителю⁷⁰.

Граф Володимир Станіслав де Броель Плятер (1831/36–1906) – наступний власник історичного замку, теж був колекціонером, бібліофілом, видавцем історичних праць, з 1860 р. він – дійсний член Київської Археологічної комісії⁷¹. Розуміючи велике історико-культурне значення Вишневецького замку та його книжкових, архівних і мистецьких зібрань, він бажав відновити втрачену славу Вишневеця, поповнити його зібрання. Він додав до Вишневецької бібліотеки частину власної книгозбірні та архіву. За Володимира Плятера бібліотекарем замкової бібліотеки став Франтішек Радзішевський⁷², який до того був бібліотекарем у Дубровицькому маєтку Плятерів, що у Рівненському повіті Волинської губернії⁷³. Ф. Радзішевський упорядкував Вишневецьку бібліотеку, склав її інвентар. У 1858 р. вона налічувала 13 200 томів, а в 1875 р. – 21 тис. томів⁷⁴, включаючи брошури. Мріям В. Плятера щодо Вишневеця не судилося здійснитися. Брак коштів, необхідних на утримання маєтку, політика російської адміністрації в західних губерніях після польського повстання 1863 р., спрямована на те, щоб росіяни зайняли місце великих землевласників польського походження⁷⁵, призвели до скрутного фінансового становища власника Вишневецького маєтку. У 1873 р. за борги маєток був виставлений на продаж. Придбав Вишневець кн. К. А. Горчаков, але відступив його кн. Гогенлоє. Через недотримання формальностей цей торг був визнаний недійсним⁷⁶. У 1876 р. ситуація повторилася, тільки її фіналом був продаж Вишневеця за 270 тис. крб радникові комерції, бан-

кіру, київському міському голові Іванові Андрійовичу Толлі⁷⁷. З І. А. Толлі не витримав конкуренції навіть київський генерал-губернатор О. П. Безак (1865–1869)⁷⁸. В. Плятер домагався оскарження рішення суду, оскільки опис майна був зроблений неповністю: не був зарахований будівельний ліс у 6 тис. десятин. Гучний процес по Вишневецькому маєтку між родиною Толлі та В. Плятером тривав понад 10 років, потрапив на шпальти багатьох газет і навіть у мемуарну літературу⁷⁹. Засновник Колегії Павла Галагана Григорій Павлович Галаган⁸⁰ у своєму щоденнику 31 грудня 1884 р. записав таке про тогочасні події у Вишневецькому маєтку та навколо нього: «Он (Ф. Лебединцев)⁸¹ говорил, что Толли, купивший Вишневец князей Вишневецких, продает разные вещи, не понимая в них толку... Между прочим 20 портретов Вишневецких, начиная с основателя Запорожской Сечи. Поляки дают 700 р. Лебединцев собирает подписку и уже есть 300 р. для покупки коллекции для Университета. Надобно участвовать. Он подарил мне старинную кружку майолики, купленную в Вишневецке»⁸². Е. Віттиг пише, що після того, як В. Плятер випустив із своїх рук Вишневецький замок, частина бібліотеки – видання, дотичні історії і культури Речі Посполитої, з аукціону – закупив відомий львівський антиквар Ігель⁸³.

У 1884 р. І. А. Толлі продав Вишневецькн. М. М. Кочубею⁸⁴, а той – одному з князів Імеретинських⁸⁵. Переходячи з рук до рук власників, які не цікавилися його історичним минулим і мали суто споживацький підхід до маєтку, замок порожнів, руйнувався. Цю сумну сторінку в історії замку ілюструє запис на форзаці книжки з Вишневецької бібліотеки «*Missale Romanum*» (Vudae, 1817), зроблений рукою Данила Щербаківського⁸⁶. Наводимо його повністю. «Вишневецький палац по Мнішках дістався / графу Де Броель Плятеру. – Цей добродій був до[бре] / освіченою людиною, до тих пам'ятників минувшини, які він у тому палаці застав – / додав багато свого добра. – / Київський купець Толі забрав від Плятера всі Вишневецькі [...]. Цей / головним чином розорив усе найкраще / що там було. / Князь Михайло Михайлович Кочубей [...] за приводом свого двоюродного / брата Василя Васильовича Кочубея, знищував головним чином ліси. / Князь М. М. був дегенерат майже [...]. / Князь В. В. – товстий, пикатий [мало] / [не лускав] – великий пияк! / Кочубей продав палац князю Емере / – тинському. / Від Емеретинського палац дістався Волинському губерніальному маршалку / Демідову. / *Missale Romanum* здобута у 1893 році / з колишнього хатнього косцюлу у Виш / нівецькім палацу колишніх панів / Мнішків. – У тому палаці, що / по Мнішках дістався був Де Броель – / Плятеру були зібрані найкращі / па-

м'ятники минувшини – з штуки, / науки і письменства, та коли / палац з маєтками при ньому / у семидесятих роках ХІХ століття / дістався купцеві Толі, цей добро- / дій, не спинившись ні перед чим – / геть усе поспродував французам, британцям та німцям. / Дійшло до того, що навіть над –/ гробія з лабрадору, що лежали / по парках на могилах небіж / чиків пішли до французів за дуже невеликі гроші. / Уже за часи володіння палацом М. [М.] Кочубея, себ то у 1893 [годі], у так званій «Зеркальній залі» стояло два / великі ряди на чорних колюмнах / чорних же [...] погрудь май / же всіх польських королів. Ці королі / за безцін забрав добр[одій] Рост- / щевський з Радомля. / Величезну [...] колекцію вивезли / з палацу і звалили на греблю, що з Ста- / рого Вишнівця до Нового. / Манускрипти возами за безцін прода- / вались жидам. – І це вже робив / головний управитель маєтків і палацу князь В. В. Кочубей. / До речі цей князь любив випити, тай добре! / Упившись він якось оголосив тоста «за нашу рідну / Україну», а бувший тоді там слідчий д. / Т-ий, одказав: – «Як шкода, що Мазе- / па не вивішав усіх потомків Кочубея, інші б / не запили такого, як ось він». / Бідолаха князь Василь, очевидячки, / не збагнувши в чому річ тільки / закашлявся»⁸⁷.

Виняток становив наступний власник замку Павло Олександрович Демидов (1869–1935), який хотів відбудувати Вишневецький маєток. П. О. Демидов походив із знаної російської родини підприємців, яким за старанне будівництво мідних та залізних заводів указом російського імператора Петра І від 21 листопада 1720 р. було надано дворянське звання⁸⁸. Він був предводителем дворянства Волинської губернії, командором Мальтійського ордену, почесним куратором Демидівського юридичного ліцею, заснованого його дідом 1803 р., мав посаду конюшого імператорського двору⁸⁹. П. О. Демидов відомий як активний член Московського історико-генеалогічного товариства. Він є автором кількох книжок із генеалогії.

Попри всі намагання нового власника, книжкове багатство відновити виявилось неможливо. Бібліотека, яка була однією з визначних складових зібрань замку, на той час уже не існувала: книжки були частково вивезені колишніми власниками, частково продані на аукціонах⁹⁰, частково розкрадені. П. О. Демидов привіз до Вишневця власну бібліотеку, яка налічувала понад 4000 томів з історії, мистецтва, генеалогії, геральдики, белетристики. Ці книжки були прикрашені екслібрисом, замовленим у Парижі близько 1910 р. спеціально для Вишневецького замку і виконаним французьким гравером Агрі⁹¹. Другу частину складала бібліотека його діда Павла Григоровича Демидова (? –1858), камергера, дійсного

статського радника, колишнього попечителя Одеського учбового округу. Книжки діда були перевезені із Суксунського заводу на Уралі. Тут були твори із сільського господарства, історії, географії, енциклопедичні видання⁹². У 1913 р. з невідомих причин П. О. Демидов продав Вишневець Зигмунтові Грохольському⁹³. Невдовзі почалася Перша світова війна.

Після продажу Вишневеця І. А. Толлі бібліотеку і архів було перевезено до Києва. У 1907 р. Краківський музей зробив спробу купити у родини Толлі архів і бібліотеку Вишневецького замку, пропонуючи велику суму. Про це пише, зокрема, К. В. Болсуновський у своєму листі до полковника гірничої артилерії, члена Комітету Товариства шанувальників старожитностей та мистецтв Ф. О. Колодія (ЦДАУК, ф. 1196, оп. 1, спр. 189, арк. 26–27 зв.). Ця спроба не мала наслідків. Вишневецьке зібрання залишилося у Києві. Д. Щербаківський⁹⁴ пише, що зібрання книжок із Вишневеця у В. І. Толлі складалося з 5000 томів видань XV – першої половини XIX ст.⁹⁵ Обізнаність Д. Щербаківського із цією частиною Вишневецької бібліотеки, очевидно, спонукала звернутися до нього у 1919 р. з проханням вести переговори про придбання книжок і архіву Вишневецьких для Всенародної бібліотеки України (тепер НБУВ; АНБУВ, ф. 1, спр. 13, арк. 20)⁹⁶.

Нині складно змалювати і документально підтвердити шлях, яким стародруки з бібліотеки Вишневецького замку потрапили до Національної бібліотеки України, оскільки бракує документальних матеріалів. Однак поодинокі факти, зібрані разом, проливають світло на цей шлях, не даючи вичерпної відповіді на поставлене запитання.

У березні 1919 р. стародруки з Вишневецької бібліотеки, вивезені ще І. А. Толлі з Вишневеця до Києва, перебували у власності родини Толлі. Це підтверджує лист Тимчасового комітету для заснування Національної бібліотеки Української держави, виявлений у Архіві НБУВ (АНБУВ, оп. 1, спр. 13, арк. 20). Лист датований 17 березня 1919 р. і підписаний головою комітету, першим президентом ВУАН академіком Володимиром Вернадським. Тимчасовий комітет доручав Данилу Щербаківському вести переговори з паном Толлі про придбання книжок та архіву князів Вишневецьких для Національної бібліотеки України. У листі – прохання повідомити про наслідки переговорів, але документів, які б свідчили про результати переговорів, не виявлено.

Скупі відомості про бібліотеку та архів Вишневецького замку розпо- рошені в протоколах засідань Тимчасового комітету для заснування Національної бібліотеки Української держави. Питання про долю Вишневецького архіву, «який знаходився у п. Толлі», порушив академік Агатан-

гел Кримський на засіданні Тимчасового комітету 7 лютого 1919 р. Тоді ж було ухвалено просити академіка Володимира Вернадського довідатися про це у професора Володимира Іконникова (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 32). 14 березня 1919 р. на засідання Тимчасового комітету було запрошено Д. Щербаківського, який розповів про долю бібліотеки та архіву Вишневецького замку. Він проінформував присутніх, що всі матеріали складені в трьох місцях у ящиках (у протоколі місця знаходження не вказані), ще раз наголосивши на їх великій історико-культурній цінності (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 50 зв.). 21 березня 1919 р. Тимчасовий комітет ухвалив передати найбільш цінну частину архіву та бібліотеки до Національного музею у Києві, а решту – до Національної бібліотеки України (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 57). Коли саме і як було реалізовано це рішення, залишається не з'ясованим. У протоколі від 9 травня 1919 р. занотовано, що старший бібліотекар Євген Ківлицький довів до відома присутніх, що пані Толлі висловила бажання, щоб Академія наук або Національна бібліотека взяли на зберігання найцінніше з Вишневецького архіву (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 92).

Не додаючи фактичної інформації до історії вишневецького зібрання, у «Книжному віснику» – друкованому органі ВБУ – промайнула згадка про матеріали з Вишневця. У повідомленні про діяльність Тимчасового комітету для заснування Всенародної бібліотеки Української держави знаходимо одне речення, що стосується цього питання: «Вжито заходи про охорону і придбання рукописів і старих книжок Вишневецького архіву у спадкоємців д. Толлі»⁹⁷.

На нашу думку, саме ця частина Вишневецької бібліотеки, яка була власністю родини Толлі, потрапила до фондів НБУВ. І потрапили вони, принаймні, частина з них, через Головну Книжну палату у Києві⁹⁸, яка була створена і діяла у 1919 р. під керівництвом Юрія Меженка. Значна кількість стародруків із Вишневецької бібліотеки має штампи Головної Книжної Палати у Києві з датою 1919 р. У компетенції одного з її відділів, який звався «Книжковий фонд», було збирання і рятування від загибелі бібліотеки ліквідованих інституцій, ужиття заходів щодо захисту приватних книгозбірень і бібліотек, закупівля їх або отримання у спадок за заповітами, а потім – розподіл між державними бібліотеками⁹⁹.

Залишається невідомим, скільки книжок надійшло до ВБУ і коли саме. Б. Зданевич, укладач «Каталогу інкунабул» (К., 1974), описуючи видання XV ст. із Вишневецької бібліотеки, зазначав їхнє надходження до НБУВ у 20-х роках та у 1936 р.¹⁰⁰ У польському часописі «Miesięcznik Heraldyczny» за 1930 р. з'явилася інформація про те, що у 1920 р. у Києві

український археолог і мистецтвознавець Микола Омелянович Макаренко в підвалах колишнього будинку Толлі по вул. Караваївській знайшов зв'язки книжок, близько 2000 томів, із книжковими знаками Вишневецької бібліотеки ¹⁰¹. Але на сьогодні не виявлено архівних документів щодо цього факту в історії книгозбірні, крім того, що будинок № 9 по вул. Караваївській (більш рання назва вулиці Шулявська, а тепер – вул. Толстого) у 1873–1910 рр. належав родині Толлі (ДАМК, ф. 163, оп. 41, спр. 2465. 12 арк.; оп. 7, спр. 93, арк. 17–21) ¹⁰².

Щоправда, як засвідчують провенієнції, окремі стародруки потрапили до ВБУ іншими шляхами. Група книжок з Вишневця має печатки Київського міського музею. У 1892 р. ¹⁰³ син колишнього власника Вишневецького маєтку Володимир Іванович Толлі передав цьому музею 28 картин з Вишневецького замку, серед яких були портрети представників князівського роду ¹⁰⁴. Очевидно, тоді ж або пізніше він міг подарувати музею і стародруки, які згодом потрапили до ВБУ. Стародруки з Вишневецької бібліотеки, крім ВБУ та Національного музею імені Т. Шевченка, опинилися й у бібліотечі імені В. Б. Антоновича Історико-філологічного відділу ВУАН ¹⁰⁵ та у бібліотечі Соціально-економічного відділу ВУАН. У березні 1927 р. вони були передані до відділу стародруків ВБУ (ІР, ф. 33, спр. 2952, арк. 6; спр. 2953, арк. 43).

Цілісність київської частини Вишневецької книгозбірні як історико-культурної пам'ятки тоді зберегти не вдалося. Сьогодні в НБУВ із стародруків Вишневецького замку сформовано окрему колекцію, яка знаходиться у ВІК і потребує створення науково-довідкового апарату. У ВСРВ стародруки з Вишневця входять до складу різних його колекцій, поодинокі видання є у ВК та в колекції «Бібліотека А. Ю. Кримського» Відділу наукової організації фонду. У процесі дослідницької роботи шляхом перегляду *de visu* фондів НБУВ, де зберігаються стародруки (ВСРВ, ВІК, ВК, ВОРФ, ВНОФ), і на основі атрибуції провенієнцій було виявлено понад 1600 томів із бібліотеки Вишневецького замку (переважно у Відділі обмінно-резервних фондів), доукомплектовано колекцію під умовною назвою «Мнішеки» у ВІК, яка перед цим складалася з 99 видань у 103 томах. Зараз у НБУВ зберігається 1776 томів із Вишневецької бібліотеки. На сьогодні це найбільша з відомих частин замкової книгозбірні.

На сьогоднішній день відомо, що стародруки з бібліотеки Вишневецького замку зберігаються: в Україні – в Національній бібліотечі України імені В. І. Вернадського (Київ; бл. 1800 од. зб.); у Науковій бібліотечі ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (41 од. зб.); у зібранні Музею книги та друкарства м. Ос-

трога (Остріг. 1 од. зб.)¹⁰⁶; у Польщі – в Бібліотеці Народовій (Варшава: виявлено 28 од. зб.); Бібліотеці Варшавського університету (5 од. зб.); Бібліотеці Ягеллонського університету (Краків; є інформація про 11 од. зб.)¹⁰⁷; Бібліотеці ПАН у Курнику (Курник; 3 од. зб.); у Литві – у Бібліотеці Литовської Академії наук (Вільнюс; є інформація про 1 од. зб.) та Бібліотеці Вільнюського університету (є інформація про 1 од. зб.); в Росії – у Російській національній бібліотеці (Санкт-Петербург; загальна кількість невідома, інформація про 1 од. зб.)¹⁰⁸; Всеросійській державній бібліотеці іноземної літератури ім. М. І. Рудоміно (Москва; кількість невідома; у 50-х роках ХХ ст. книжки було вивезено зі Львова)¹⁰⁹; Науковій бібліотеці Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова (кількість і шлях надходження невідомі)¹¹⁰; у Білорусі – Гродненському історико-археологічному музеї (Гродно; кількість невідома: за даними публікацій неможливо встановити, кому з Вандалінів Мнішеків належали стародруки: власникам Вишневеця чи Дуклі); у Великій Британії – Бібліотеці отців мар'янів у Фавлей-Корт (Ханлей на Темзі; є інформація про 2 од. зб.); у Бібліотеках Стенфордського університету (інформація про екслібрис бібліотеки П. О. Демидова у Вишневецькому замку)¹¹¹; у США – у Нью-Йоркській публічній бібліотеці (1 од. зб.)¹¹².

1.2. Рукописні джерела з історії бібліотечного фонду

За джерело для дослідження складу і змісту фонду замкової бібліотеки та його кількісної характеристики, крім стародруків, правила архівні документи XVIII–XIX ст. Типологічно ці документи можна розподілити на дві групи: юридично-майнові документи та рукописні каталоги книгозбірні.

Перша група складається із двох документів – обляти маніфесту Теклі Ружі Вишневецької з Радзивілів про рухоме і нерухоме майно у маєтностях після смерті М. С. Вишневецького (1745 р.; В. Cz., Rkps. 865, ark. 228 зв. – 230) – і реєстру рухомого майна у Вишневецькому замку, укладеного після смерті підкоморія ВКЛ Яна Кароля Вандаліна Мнішека (1763 р.; AGAD, Zbiór A. Czołowski, Rkps. 369, ark. 29–43).

Маніфест Т. Р. Вишневецької містить виключно кількісні дані про бібліотеку, які інформують про співвідношення книжок французькою, латинською та польською мовами. Згідно з ним у фонді налічувалося близько 3094 томів, з них французькою мовою – 1577, латинською – 1164, польською – 353.

У реєстрі рухомого майна подано перелік книжок, у якому занотова-

но скорочену назву книжки, ім'я автора (не в усіх випадках), формат, кількість томів і вартість видання, оцінену у польських злотих і грошах. Місце і рік видання не зазначаються. До реєстру внесено 508 видань у 665 томах, вартість яких становила близько 3694 злотих. Ймовірно, це книжки, перевезені із замку в Ляшках Мурованих.

Друга група складається з восьми рукописних каталогів: каталог бібліотеки М. С. Вишневецького (1745 р.; близько 1446 назв, 3094 томи ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30); три каталоги бібліотеки за часів М. Є. Мнішека: 1) 1774 р.; близько 2035 назв, 3536 томів; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 17; 2) 1777 р.; близько 1985 назв, 3444 томи; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18; 3) н. р. 1795 р.; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 31). До цього ж періоду історії книгозбірні відноситься каталог бібліотеки секретаря М. Є. Мнішека Антонія Мотовидла, книжки якого влилися до Вишневецької бібліотеки (1780–1784 рр.; ЦДІАУК, ф. 228, оп. 1, спр. 267). Є ще два каталоги бібліотеки за часів К. Ф. Мнішека (1) 1833 р.; близько 10525 томів; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 1–57; 2) 1835 р.; близько 3302 назви, 7612 томів; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 27). У процесі роботи було виявлено копію каталогу книжок, які забрав із Вишневецького замку Єжи Філіп Нереш Мнішек після розподілу спадщини з братом Анджеєм (1858 р.; близько 291 назва, 1120 тт.; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 58–67).

Найбільш повну інформацію про бібліотеку Михайла Серватія Вишневецького подає рукописний каталог її фондів 1745 р. У перебігу дослідження авторкою було датовано цей найдавніший із відомих сьогодні рукописних каталогів Вишневецької бібліотеки, рік створення якого був зашифрований у хронограмі. Він відноситься до часу, коли Вишневецький разом із замком після смерті князя за спадком перейшов у власність великого литовського підкоморія Яна Кароля Мнішека, одруженого з онучкою останнього з князів Вишневецьких Катериною із Замойських¹¹³. Про це сповіщає заголовок каталогу, писаний латинською мовою, автор якого ховається за криптонімом V. I. F.: «Каталог книжок після смерті благороднішого ясновельможного Пана Михайла Серватія Корибута Пана на Вишневиці та Збаражі Вишневецького, графа в Дольську, Дубровиці, Комарні та Брахіні, віленського воєводи, великого гетьмана В[еликого] К[нязівства] Л[итовського], глинянського, волковиського, мерецького, кирсенського, вилкінського, семенівського, метеленського, тухолінського та ін. старости, успадкованих ясновельможним Паном Яном С[вященної] Р[имської] І[мперії] в Великих Кончицях та Осовиці графом Вандаліном Мнішеком, підкоморієм Великого Князівства Литовського, яво-

рівським, голембієвським, щуровецьким та ін. старостою і які наявні в Бібліотеці Вишневецького замку, написаний мною V. I. F....»¹¹⁴.

Обсяг каталогу – 39 аркушів, написаних одним почерком, має вигляд кодексу форматом 2°. У каталозі назви книжок подаються за абетковим порядком. У межах кожної літери книжки згруповані в три розділи: «Libri Latini», «Livres Françoises», «Xięgi Polski». Всередині кожного розділу абетковий принцип щодо 2-ої літери не дотримується. Описи видань подаються в такому порядку: 1) номер (можливо, розстановний, оскільки номери йдуть не за порядком); 2) прізвище автора, скорочене ім'я, в деяких випадках авторство не зазначається; 3) скорочена назва твору, часто видозмінена; 4) формат; 5) місце видання (друкарня не зазначається); 6) рік видання. Каталог нотує 1446 видань. Необхідно відзначити, що у випадку, коли книжка являла собою конволют, у каталозі вона реєструвалася за першим алігатом. Інші алігати у ньому не зазначалися. Тому у бібліотеці, мабуть, зберігалася більша кількість видань, ніж внесено до каталогу. Аналіз його свідчить про такі кількісні відомості бібліотеки у 40–50 роки XVIII ст. За хронологією книжки розподілялися так: XV ст. – 1 (інкунабула), перша половина XVI ст. – 26 (палеотипи), друга половина XVI ст. – 118, XVII ст. – 538, XVIII ст. – 534. Книжок без року та місця видання в каталозі нараховується 229. За мовою книжки розподіляються на такі групи: латинською – 842, французькою – 330, польською – 238, італійською – 24, німецькою – 10, англійською – 1, чеською – 1.

Каталоги 1774 р. і 1777 р. мають вигляд кодексу форматом 2°. Склад цих каталогів подібний до попереднього. Назви книжок подаються за абетковим порядком. Тільки в межах кожної літери книжки згруповані не в три розділи, а в п'ять – «Livres Françoises», «Libri Latini», «Libro Italiano», «Xięgy Polskie», «Deutsche Bucher».

Каталог, що був укладений не раніше 1795 р. (оскільки саме цим роком датоване найпізніше видання в ньому), є топографічним каталогом Вишневецької бібліотеки. Книжки розміщувалися у восьми шафах і були просистематизовані за 16 тематичними групами: «Antiquites» (18 назв), «Histoire Ecclésiastique» (55 назв), «Religion» (61 назва), «Histoire ancienne» (39 назв), «Histoire moderne» (275 назв), «Geographies et voyages» (74 назви), «Histoire naturelle et arts» (82 назви), «Matématique» (59 назв), «Méthaphisique et Phisique» (57 назв), «Belle Lettres» (522 назви; розділ містить романи, поезію, граматики, розмовники, орфографічні довідники, методики вивчення іноземних мов, твори з історії літератури, архітектури, риторичу, мистецтво, театр), «Mogale» (155 назв), «Libri Latini» (534 назви), «Livres Italiennes» (57 назв), «Deutsche Bucher»

(10 назв), «Książki Polskie» (365 назв), «Manuskrypta» (17 позицій). Описи видань подаються за таким порядком: 1) розстановочний номер, 2) назва, 3) прізвище автора, 4) місто видання, 5) рік, 6) формат (у частинах аркуша), 7) кількість томів, 8) оправа (фіксується дві форми: «оправлено» («gelie») і «зброшуровано» («broche»).

Порівняльний аналіз укладу каталогу і сигнатур на стародруках дав можливість зрозуміти тогочасні бібліотечні шифри Вишневецької книгозбірні. Шифр книжки складався з першої літери в назві тематичного розділу і арабської цифри – порядкового номеру книжки на полиці в даному розділі. Наприклад: «R. 22» – «Religion 22», або «HM 189» – «Histoire moderne 189».

Із виявлених автором дослідження архівних джерел встановлено імена архіваріусів Вишневецького замку. Ними були саноцький мечник Себастьян Ольшевський (під 1782 р.; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 16, арк. 32; ІРНБУВ, ф. 14, спр. 6178, арк. 3 зв.); Юзеф Гришковський (до 1800 р.; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 16, арк. 9, 11); Петро Акциза (під 1809 р.; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 16, арк. 10); Волошиновський (під 1858 р.; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 66 зв. – 67). У XVIII–XIX ст. традиційно особа, яка завідувала родинним архівом, одночасно опікувалася бібліотекою. Тож названих людей можна вважати бібліотекарями замкової книгозбірні, і вони, ймовірно, були причетні до створення її каталогів.

У фондах ЦДІАУК автором було виявлено каталог книжок, які належали Антонію Мотовидлові, укладений у 1780–1784 рр. (ЦДІАУК, ф. 228, оп. 1, спр. 267). Його книгознавчий аналіз та віднайдені у фондах НБУВ книжки Антонія Мотовидла дали змогу зробити суттєві доповнення для ширшого висвітлення цього факту в історії книгозбірні. В результаті уточнено кількість книжок, які були власністю Антонія Мотовидла, склад його книгозбірні; стало можливим окреслити хронологічні рамки, в яких його зібрання могло бути передане до Вишневецької бібліотеки: 1784–1806 рр. Крім книжок, Антоній Мотовидло мав гравюри й рукописи, які склали незначну частину зібрання і зафіксовані тільки кількісно. Сам каталог має форму кодексу форматом 2°. Обсяг – 30 аркушів. Писаний одним почерком. Ім'я укладача не зазначено. Книжки просистематизовано за форматно-абетковим принципом. Виділено три формати: «in folio» (37 томів), «in quarto» (36 томів), «in octo» (381 том). У цілому зареєстровано 454 одиниці зберігання. Серед них 51 том творів Ф. Богомольця, що складають 210 назв. Два томи є конволютами, які вміщують 22 панегірики та похоронні промови. Практично всі закаталогізовані книжки –

видання XVIII ст. польською мовою чи польських авторів, або західноєвропейських у польському перекладі.

У каталозі занотоване одне рідкісне видання XVI ст.: твір Ієроніма Наталіса «Adnotationes et meditationes en Evangelia» (Антверпен, 1595) (ЦДІАУК, ф. 228, оп. 1, спр. 267, арк. 1 зв.)¹¹⁵ – і чотири видання XVII ст.: твір секретаря англійського посла в Туреччині Пола Рікота «Monarchia Turecka» (Слуцьк, 1678), «Kleynoty miasta Krakowa, to jest opisanie kosciółow» (Краків, 1650) Петра Пруща, «Synodus Diaecesana Vladislaviensis» (Варшава, 1634) та Кшиштофа Дорогостайського «Hippika czyli nauka o koniach» (Краків, 1647) (ЦДІАУК, ф. 228, оп. 1, спр. 267, арк. 3, 6 зв., 8 зв.).

У фондах ВСПВ та ВІК на сьогодні виявлено 25 стародруків із власницьким записом «Ex libris Antonii Motowidło». Кілька з них мають на форзаці ще екслібрис Міхала Єжи Мнішека і штамп Головної книжної палати у Києві (1919 р.).

1.3. Історико-книгознавчий аналіз складу і змісту бібліотечного фонду

Бібліотека формувалася традиційними шляхами спадку, закупок, дарів, а також передплати. На всіх етапах історичного розвитку, як свідчать рукописні каталоги, в бібліотеці переважали західноєвропейські видання. Полоніка становила від 1/5 до 1/4 загального фонду. У мовному відношенні перші три місця відповідно посідали французькі, латинські та польські книжки. Склад фонду мав універсальний характер, але домінували видання гуманітарного профілю: з історії, юриспруденції, філософії, етики, моралі, мовні словники та граматики. Велику частину бібліотеки складала художня література, насамперед, французька. Вплив Просвітництва виявився у політематичності бібліотечного фонду, наявності творів діячів французького і польського Просвітництва (Л. Д'Аламбера, Вольтера, Д. Дідро, Ж. Маблі, Ш. Монтеск'є, Е. Б. Кондільяка, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Богомольця, А. Нарушевича, С. Сташиця та ін.) і типів видань, породжених новою добою (енциклопедій, енциклопедичних словників, альманахів); наявності наукової літератури, книжок орієнтальної тематики. При формуванні бібліотечного фонду власники керувалися двома принципами, що впливали з поглядів на книгу в добу Просвітництва: перший – книжка як пам'ятка культури, як предмет колекціонування, другий – прагматичний, книжка як носій сучасних знань для практичного використання.

Реконструкція складу бібліотеки Вишневецького замку проводилася на основі аналізу рукописних каталогів книгозбірні XVIII – першої половини XIX ст. і самих стародруків, що походять із Вишневця. При опрацюванні матеріалу проводилася ідентифікація назв книжок у рукописних каталогах із сучасними науково-бібліографічними виданнями. Це ускладнювалося відсутністю в певних випадках у каталогах імен авторів, як правило, подачею скороченої або видозміненої назви твору, деколи відсутністю місця видання, року.

Основний масив бібліотечного фонду в усі періоди існування бібліотеки складався із західноєвропейських друків. Питома вага видань польською мовою або видань, опублікованих у Речі Посполитій, була порівняно невелика. Це простежується в усіх відомих рукописних каталогах. Доповнити це може інформація, що міститься на форзаці одного з каталогів книгозбірні. Запис, датований 8 лютим 1841 р., свідчить, що в бібліотеці є 10 525 книжок, з них 1722 польських і 432 «польсько-латинських» (ЦДІАК, ф. 250, оп. 2, спр. 25, арк. 1). Очевидно, малися на увазі книжки, друковані польською мовою, або видані в Речі Посполитій, або автори яких вважалися поляками.

Про високий статус бібліотечного зібрання свідчить наявність у ньому видань провідних європейських видавничих фірм та друкарів XV–XIX ст.: Альдів, Блау, І. Віктора, Дідо, Ельзевірів, Етьєнів, А. Кобергера, М. Лотера, Плантенів – Моретів, А. Торрезано, Й. Фробена, Янсонів – Васбергів.

У замковій книгозбірні була колекція рідкісних перших видань з історії Речі Посполитої, польської генеалогії та геральдики, права. Каталоги подають відомості про наявність двох видань твору М. Кромера «*Chronica regum polonicarum*» (Базель, 1568; Кельн, 1578), двох видань твору М. Бельського «*Kronika całego świata*» (Краків, 1554) та «*Kronika Polska*» (Краків, 1597). Видання 1597 р., підготовлене сином автора Йоахимом, на відміну від попередніх має на берегах дереворити шляхетських гербів. У бібліотеці були також два латиномовні видання твору Алесандра Гваньїні (1534/38–1614) «*Sarmatiae Europae Descriptio*» ([Краків], 1578; Шпеєр, 1581). Нині видання 1581 р. зберігається у відділі стародруків Ягеллонської бібліотеки (Шифр: Сім. 8496–8497) і входить другим алігатом до складу конволюту, першим алігатом якого є твір М. Бронівія «*Descriptio Tartariae, Transylvaniae et Moldaviae*» (Кельн, 1595). До рукописного каталогу книжку внесено на прізвище Бронівія. Це ще раз підтверджує припущення, що, як правило, конволюти фіксувалися за першим алігатом. Було у Вишневці і видання праці А. Гваньїні

польською мовою, опубліковане в Кракові 1611 р. у друкарні Миколая Лоба. Доробок Станіслава Сарницького в бібліотеці був представлений двома творами «Annales Poloniae» ([Краків], 1578) та «Statuta y metrika przymowow kogosnych» (Краків, 1594), а гнєзненського архієпископа Станіслава Карнковського (1525–1603) – виданням «De Primatu senatorio Regni Poloniae» (Познань, 1593). Мала бібліотека і рідкісне видання твору Леонарда Горецького «Descriptio belli Ivoiae, Voivode Valachiae, quod anno 1574, cum Selymo II Turcarum imperatorum gestis» (Франкфурт-на-Майні, 1578). Власниками замку було зібрано перші видання праць польського геральдика Бартоша Папроцького, які вважалися бібліографічними раритетами вже у XVIII ст.: «Diadochos» (Прага, 1602), «Gniazdo Spoty» (Краків, 1578), «Herby Rycerstwa Polskiego» (Краків, 1584), «Ogród Królewski» (Прага, 1599), «Sstambuch Slezky» (Брно, 1609) (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 1 зв.; оп. 2, спр. 18, арк. 22 зв.; спр. 30, арк. 28 зв.). У фонді бібліотеки знаходилося перше видання твору краківського біскупа, хроніста Вінцентія Кадлубка (бл. 1160–1223) «Historia Polonica» (Доброміль, 1612) (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 31). Хроніка В. Кадлубка є цінним джерелом з історії середньовічної Польщі та Київської Русі. Видавцем твору був тогочасний власник Добромиля (місто Перемиської землі Руського воєводства), засновник місцевої друкарні Ян Щенсний Гербурт (1567–1616). Друкарня діяла у 1611–1617 рр. За цей час вийшло 11 видань, серед них твори Я. Длугоша та С. Оріховського. У Вишневі зберігався рідкісний примірник кодексу законів Польського королівства «Statuta Poloniae», укладений польським державним діячем, гнєзненським архієпископом Яном Лаським (1454–1531) і надрукований у Кракові в друкарні Яна Галлера 1506 р.¹¹⁶ Раритетність друку полягала, крім часу видання, ще й у тому, що вишневецький примірник виконаний на пергамені. За друкованими джерелами відомо, що на пергамені було видано лише 6 примірників. Із них 2 свого часу перебували у власності Т. Чацького¹¹⁷. Примірники «Statuta Poloniae» Я. Ласького на пергамені зберігалися в бібліотеці короля-бібліофіла Станіслава Августа Понятовського та бібліотеці Тульчинського маєтку Потоцьких.

Серед польських видань кінця XVI ст. можна назвати ще два, які вийшли з друкарні Лазара Андрисовича. Це твори королівського секретаря, пізніше краківського каноніка Кшиштофа Варшевицького (1543–1603): «Turcica» (Краків, 1595) – твір присвячений Оттоманській Порті – та «De optimo Statu Libertatis» (Краків, 1598) з юридичної тематики (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 26)¹¹⁸.

У замковій бібліотеці знаходилася низка рідкісних друкованих панегі-

риків, присвячених королю Михайлові Корибуту Вишневецькому (1640–1673), які містять відомості з історії роду Вишневецьких. Це – «Corona de lapidibus proetiosis» (Замостя, 1669), В. Мазурковича «Cynthia Korybuthea» (Краків, 1669), С. Темберського «Chronologia synoptica palmitis Coributei» (Краків, 1669), Й. Пасторія «Diadema Glorise Michaelis Regis» (Краків, 1669)¹¹⁹.

У Вишневецькій бібліотеці було і кілька видань інкунабульного періоду. Серед них – латиномовна Біблія, яка в друкованих джерелах записана під назвою «In. Selici Henetorum, 1497»¹²⁰. Сьогоднішнє її місцезнаходження невідоме. Ще 10 видань другої половини XV ст. із Вишневця нині зберігаються в ВСРВ¹²¹. Дев'ять із них входять до складу конволютів. Чотири видання побачили світ у Венеції, і по одному виданню надруковано в Базелі, Кельні, Нюрнберзі, Римі, Страсбурзі.

До цієї хронологічної групи відносяться: «Margarita decretalium» (Базель, 1491), видана німецьким гуманістом Себастьяном Брантом (1458–1521), твір Томи Аквінського «In octo libros Politicorum Aristotelis» (Венеція, 1500), «Cosmographia» (Рим, 1490) Клавдія Птолемея, «Das Buch der Chroniken und Geschichten» (Нюрнберг, 23.12.1493) Гартмана Шеделя (1440–1514). «Das Buch der Chroniken und Geschichten» – широко відоме видання твору доктора медицини, міського лікаря в Нюрнберзі, пристрасного бібліофіла Г. Шеделя. Його хроніка вважається найбільшим за форматом першодруком XV ст. і найбільш ілюстрованою книжкою того часу. Стародрук містить близько 2000 дереворитів, виконаних вчителями славнозвісного Альбрехта Дюрера Міхаелем Вольгемутом і Вільгельмом Плейденвурфом. Книгу видано одним із найвизначніших друкарів XV ст. Антоном Кобергером на замовлення нюрнберзьких купців Себальда Шреуера та Себастьяна Каммермайстра. Переклад німецькою мовою «Книги хронік» із латинської був зроблений Георгом Астом. Німецькомовні примірники менш поширені. Ймовірно, їх наклад був менший, ніж латиномовних. Це видання – визначна пам'ятка друкарства XV ст., цінне історичне джерело¹²².

XVI ст., яке вважається часом розквіту друкарського мистецтва, в книгозбірні Вишневця було представлено іменами визначних діячів друкарської справи. У фонді бібліотеки знаходилося найкраще ілюстроване видання «Arithmeticae» (Франкфурт-на-Майні, 1599) видатного французького вченого-гуманіста, реформатора науки П'єра де ла Рамі (Ramus, 1515–1572). Його праці неодноразово видавалися у Базелі. Свого часу твори П. Рамі були внесені папською курією до реєстру заборонених книг «Index librorum prohibitorum»¹²³.

Два видання XVI ст. пов'язані із іменем відомого художника-гравера Йоста Аммана (1539–1591), який співробітничав із потужною видавничою фірмою Зигмунта Фесрабенда у Франкфурті-на-Майні. Одне з них – перше – ілюстроване Й. Амманом видання твору Філіпа Лоніцера «*Chronica Turcagum*» (Франкфурт-на-Майні, 1578). Друге – видання «*Theatrum muliegarum*» (Франкфурт-на-Майні, 1586), яке є цінним джерелом для вивчення побуту давніх німців (ЦДІАУК, Ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 17; *Brunet* 1, 233). Бібліотека мала і два примірники базельського видання 1550 р. «*Cosmographia*» Себастьяна Мюнстера (1489–1552). Це фундаментальна праця, яка містить кодекс тогочасних знань про Всесвіт. Оздоблена картами і дереворитами, вона дає докладний опис країн, народів, їх історії, звичаїв, державоустрою та культури. Для свого твору автор використав величезний матеріал історичних хронік, описів подорожей. Окремі відомості про європейські міста він отримав від своїх кореспондентів – вчених-гуманістів, їх листи включені в текст книжки. Праця мала величезний успіх: за 100 років вийшло 24 її видання. З німецької мови вона була перекладена на латинську, французьку, італійську, англійську, чеську. Перше видання твору С. Мюнстера вийшло в друкарні відомого базельського видавця Генріка Петрі.

Нова доба у книгозбірні представлений творами гуманістів, відомих політичних і державних діячів: Ф. Гвіччардіні (1483–1540), Н. Мак'явеллі, Т. Мора, Дж. Поджіо Браччоліні (1380–1459).

За рукописними каталогами, в замковій бібліотеці знаходилися три твори італійського політика, державного діяча і мислителя Нікколло Мак'явеллі у латинських і французьких перекладах: «*De principis*» (Базель, 1560), «*De arte militari*» (Страсбург, 1610) (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 37) та франкомовна «Історія Флоренції», без зазначення у каталозі місця і року видання. Аналіз рукописних каталогів нашттовхує на думку, що «Історія Флоренції» була або 1699 р., або 1789 р. видання¹²⁴. У 1559 р. твори відомого флорентійця були внесені до «*Index librorum prohibitorum*»¹²⁵.

У бібліотеці Вишневеця були твори видатного англійського політичного діяча, мислителя, письменника-гуманіста Томаса Мора (1478–1535). Каталог книгозбірні при М. С. Вишневецькому подає короткий запис: «*Thomas Morus. Basileae, 1563*» (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 15). Після ідентифікації видання за довідково-бібліографічними джерелами встановлено, що це – зібрання творів Т. Мора, видане в Базелі 1563 р., яке містило його відомий роман «Утопію», що започаткував жанр утопічного роману, та епіграми й полемічні твори¹²⁶. Творчість Ф. Гвіччардіні представлена «*Historiarum sui temporis libri XX*» (Базель, 1566), а

Дж. Поджіо Браччоліні – «*Historiae convivales*» (Страсбург, 1510).

У бібліотеці зберігалися два видання вже згаданої популярної праці німецького історика Філіпа Лоніцера «*Chronica Turcarum*» (Франкфурт-на-Майні, 1578, 1584); два видання творів визначного італійського філолога П'єтро Бембо «*Rime*» (Венеція, 1561) та «*Carmina*» (Венеція, 1552); «*Antiquitates Romanae*» Паоло Мануція (Венеція, 1557). Природничо-наукові бібліофільські раритети XVI ст. були представлені виданнями праць давньогрецького філософа і натураліста, одного з перших ботаніків давнини Теофраста: «*De secretis naturae*» (Базель, 1570), «*Opuscula aurea*» (Базель, 1570); зібранням творів визначного французького хірурга доби Відродження Амбруаза Паре (1517–1590) «*Oeuvres*» (Париж, 1598); працею лейб-медика іспанського короля Філіппа II Вalezія де Коварубіаса «*Commentaria en libros Hippocratis de mori*» (Турін, 1589). Серед стародруків XVI ст. знаходилося перше видання класичної праці римського архітектора і інженера Вітрувія «*De architecturae*» (Венеція, 1567), в якій узагальнено теоретичний і практичний досвід архітекторів Стародавньої Греції і Риму. Згадані твори стали предметом колекціонування бібліофілів XVIII ст. Так, у бібліотеці відомого польського поета, вченого, пристрасного бібліофіла Юзефа Олександра Яблоновського (1712–1773) зберігалося багато з перелічених нами видань XVI ст.¹²⁷

Сьогодні виявлено 11 видань відомої нідерландської видавничої фірми, заснованої в Антверпені в 1555 р. Христофором Плантенем, які походять з Вишневецької бібліотеки. З них 10 видань надруковані в Антверпені: 2 – засновником фірми Христофором Плантенем, 8 – його спадкоємцями Йоханом та Бальтазаром Моретами. Одне видання надруковане у лейденській філії іншим спадкоємцем – Франсом Рафаленгом. Серед плантенів – твори давньоримського філософа Сенеки (ВСПВ, РІ. 193); праця давньоримського письменника Флавія Вегетія про військове мистецтво римлян «*De re militari*» (Лейден, 1592; ВСПВ, РІ. 57); твори філолога і філософа Юста Ліпсія (1547–1606; ВСПВ, РІ. 24, 27); праця історика римо-католицької церкви Цезаря Баронія (1538–1607) «*Annales ecclesiastici*» (Антверпен, 1670); датського історика та політичного діяча Генріха Рантцау (1526–1598) «*De conservanda valetudine liber...*» (Антверпен, 1580; ВСПВ, РІ. 64); твір Германа Гуго (1588–1629) «*De militia equestri antiqua et nova*» (Антверпен, 1630; ВСПВ, РІ. 161). У цій книжці фронтиспис гравіював відомий майстер Корнелій Галле, який виконав низку гравюр для титулів видань Бальтазара Морета за малюнками Пітера Пауля Рубенса. Серед плантенів присутні твори визначного богослова і полеміста Роберта Беларміна (1542–1621; ВСПВ, РІ. 84).

До колекції ельзевірів ВСПВ входять 11 видань провідної голландської видавничої фірми XVI–XVII ст., заснованої Лодевейком Ельзевіром у Лейдені у 1581 р. Фірма мала свої філії у Гаазі, Утрехті, Амстердамі. З 11 ельзевірів, пов'язаних з Вишневецьким замком, у Лейдені надруковано 6, а в Амстердамі – 5. Серед них – твір німецького вченого Філіппа Клувера (1580–1623) «Italia antiqua» (Лейден, 1624; ВСПВ, Elz. 16, 17); філософські твори Сенеки (Лейден, 1640; ВСПВ, Elz. 111); два твори італійського історика Вергілія Мальвеці (1599–1654; ВСПВ, Elz. 101); праця іспанського державного діяча Антоніо Переса (1539–1611) «Institutiones imperiales erotematibus distinctae» (Амстердам, 1652; ВСПВ, Elz. 192) та ін.

У колекції етьснів ВСПВ зберігається тільки одне видання цієї французької видавничої фірми, яке походить з Вишневецької бібліотеки. Це твори давньоримського поета Рабірія (Париж, 1554; ВСПВ, Et. 11).

У Вишневецькій бібліотеці була значна група книжок з медичної тематики. Серед них – як колекційні видання XVI–XVII ст., так і видання XVIII ст., які могли стати в нагоді у повсякденному житті і свідчили про відповідний санітарно-просвітницький рівень шляхетського стану. Це різні видання фармакопей: «Pharmacopoea Wirtenbergica» (Штутгарт, 1741), «Pharmacopoea Augustana» (Відень, 1710), «Pharmacopoea Leidensis» (Лейден, 1718). Двох останніх видань немає у зведеному каталозі видань до 1956 р. у бібліотеках США (NUC). Крім них, у бібліотечному фонді були присутні «Compendium medicum auctorum» (Ченстохова, 1725) – коротке зібрання опису хвороб, їхніх причин, шляхів лікування; видання чотирьох праць одного з найвідоміших лікарів першої половини XVIII ст. Фридріха Гофмана (1660–1742): «Sistemata medicina» (Франкфурт-на-Майні, 1738), «Selecta et practica» (Галле, 1736), «Opuscula medica» (Галле, 1739) «Consultationes et responsa medicinalia» (Франкфурт-на-Майні, 1734).

Серед бібліофільських видань – праця відомого хірурга й астронома, професора Болонського університету Джуліо Цезаря Аранці (1530–1589) «De humano foetu» (Базель, 1579), португальського лікаря Абрахама Закутуса (1576–1642) «De praxi medica admiranda» (Амстердам, 1634), французького лікаря Жана Ріолана (1577–1657) «Anatomia» (не зазначені місце та рік видання), праця Жана Доле «Opera medica theoretico-practica» (Франкфурт-на-Майні, 1684).

У Вишневі була і низка праць визначного німецького вченого XVII ст. Атаназія Кірхера (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 4, 17, 21): «Magnes sive de arte magnetica» (Рим, 1634), «Obeliscus Pamphilius» (Рим,

1650), «Oedipus Egyptiacus» (Рим, 1652–53), «China monumentis» (Амстердам, 1667)¹²⁸. Усі видання мали формат «in folio», були оздоблені чудово виконаними гравюрами-ілюстраціями. Вихід у світ кожної книжки ставав подією в європейському науковому житті. У своїй монументальній праці «Oedipus Egyptiacus», присвяченій історії та культурі Єгипту, А. Кірхер опублікував опис пірамід у Мемфісі Миколая Кшиштофа Радзивіла «Сирітки»¹²⁹. Реляція М. К. Радзивіла була йому відома з латинського перекладу Т. Третера «Hierosolymitana peregrinatio» (Брунсберг, 1601). Це видання теж було у замковій бібліотеці. А. Кірхер хотів, щоб польський король Володислав IV субсидіював видання цього твору, однак смерть короля порушила плани вченого¹³⁰. Інший його твір «China monumentis» присвячений географії, природі, культурі Китаю. При його підготовці автор користувався матеріалами, наданими сзуїтами-місіонерами з Китаю. Серед інформаторів про «Піднебесну імперію» був львів'янин, член «Ордену Ісуса» Михайло Боїм¹³¹. А. Кірхер у свій час високо оцінив працю М. Боїма на науковій ниві. До французького перекладу твору А. Кірхера «Le Chine» (Амстердам, 1670) був доданий китайсько-французький словник, укладений М. Боїмом. Це – перша лексикографічна праця в царині сінології.

Однією з яскравих рис культури доби Просвітництва був орієнталізм – інтерес до країн Сходу, – який виявлявся як у суто зовнішніх проявах: елементах одягу, архітектурі (турецькі лазні, альтанки у китайському стилі), музиці, колекціонуванні речей східного мистецтва та побуту, – так і в глибинних проявах: вивченні східних мов та звичаїв країн Близького і Далекого Сходу, збиранні експонатів східної культури з науковою метою, створення граматик і словників східних мов, розробці методики їх вивчення. У бібліотеках збиралися книжки орієнтальної тематики, починаючи з королівської бібліотеки Станіслава Августа Понятовського та магнатських книгозбірень Чарторийських, Замойських, Потоцьких, Жевуських. Зацікавлення Сходом віддзеркалилося і у фондах досліджуваних книгозбірень.

Значну частину замкової бібліотеки становила художня література. Красне письменство було репрезентовано прозою, поезією та драматичними творами. Європейська література у книгозбірні була представлена від античних часів до першої половини ХІХ ст. Переважна більшість художніх творів – це видання ХVІІІ ст. і першої половини ХІХ ст. Перше місце посідали твори французьких письменників. Твори античних авторів трапляються переважно у французьких перекладах ХVІІІ ст., але мають місце і латиномовні видання їхніх творів ХVІ–ХVІІ ст. Із авторів антич-

ного світу на сторінках каталогів вписано імена Арістотеля. Арістофана. Вергілія. Гомера. Горация. Езопа. Овідія. Платона. Плутарха, Светонія. Сенеки. Тацита, Теренція. Цезаря. Цицерона. Ювенала. Внесений до рукописного каталогу і роман Лонга «Дафніс і Хлоя» (Париж, 1717) у перекладі французькою письменника-гуманіста Жака Аліо (1513–1593). Твір вважається найкращим зразком давньогрецької літератури.

Із середньовічної літератури були видання листів Елоїзи та Абеяра (Паракле, 1762), «Роман троянди» (Париж, 1735)¹³² Г. Лоріса та Ж. Клопінеля, твори поета і філософа Раймунда Люліо (1235–1315) «De secretis naturae» (Кельн, 1564) і «Secreta secretorum» (Кельн, 1592).

Епоха Відродження представлена «Божественною комедією» Данте Аліг'єрі (Венеція, 1760) та «Поезіями» Ф. Петрарки (Брюссель, 1600; Бергамо, 1746), «Декамероном» Дж. Боккаччо та поемою «Несамовитий Орландо» (Париж, 1720) Л. Аріосто, зібранням творів Ф. Рабле (Амстердам, 1711). У Вишневці було як мінімум три видання роману М. Сервантеса «Дон Кіхот» французькою мовою (Амстердам, 1717; Париж, 1720; Франкфурт-на-Майні, 1750)¹³³.

Серед відомих імен західноєвропейської літератури присутні Б. Гваріні і у французькому перекладі його знаменита комедія «Berger fidele» (Париж, 1759), Ж. Демаре де Сен Сорлена (1595–1676), автора однієї з найкращих комедій домольєрівського періоду «Des Visionnaires», хоч у замковій книгозбірні зафіксований і його роман «L'agiane» (Париж, 1639) – друге прижиттєве видання¹³⁴. У бібліотеці знаходилося також рідкісне третє видання творів французького поета і мислителя Савеньєна Сірано де Бержерака (1619–1655) (Париж, 1662) (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 17, арк. 4)¹³⁵.

Із творів всесвітньої літератури XVIII ст. у каталогах зафіксовані «Пригоди Робінзона Крузо» Д. Дефо – польською мовою (варшавське видання 1769 р.) та французькою (амстердамське 1721 р.); «Пригоди Гуллівера» Дж. Свіфта (Амстердам, 1730); три видання «Історії Жіль Блаза із Сантільяни» А. Р. Лесажа – польською мовою (Лейпціг, Дрезден, 1769) і два французькою (Лейпціг, Дрезден, 1756; Амстердам, 1727); твори С. Річардсона, Л. Стерна, роман А. Ф. Прево «Історія кавалера де Гріє та Манон Леско» (Лейпціг, 1769) польською мовою. У фондах бібліотеки зберігалися також зібрання творів П. О. Бомарше, Ф. Фенелона, Ж. Б. Мольєра, С. де Жанліс, П. Брантома, П. Корнеля (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 59–60)¹³⁶. Польська література була представлена численними комедіями діяча польського Просвітництва Ф. Богомольця, трагедією «Żółkiewski» (Варшава, 1758) Ю. Жевуського, поезіями

Ю. Е. Міносовича (Варшава, 1755). Я. Кохановського (Варшава, 1767). Ф. Князьніна (Варшава, 1781).

У ХІХ ст. бібліотека поповнилася творами О. де Бальзака. В. Гюго, Ч. Дікенса («Піквікський клуб», «Крамниця старожитностей»), О. Дюма («Три мушкетери», «Асканіо», «Ізабелла Баварська», «Граф Монте-Крісто», «20 років потому»), В. Ірвінга, Ф. Купера («Піонери», «Червоний корсар», «Шпiон», «Мерседес із Кастилії»). Ж. Санд, В. Скотта, Е. Сю, Ф. Р. Шатобріана.

Власників бібліотеки цікавило і конфесійне питання. Очевидно, як бібліофільські раритети були придбані чотири прижиттєві видання Мартина Лютера, опубліковані Мельхіором Лотером, два твори Мелетія Смотрицького «Антиграф» (Вільно, 1608) і «Тренос» (Вільно, 1610) (ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр.30, арк. 25 зв. – 26). Примірник «Антиграфа» з Вишневецької бібліотеки зберігається у НБУВ (ВСРВ, R. 1428).

У родових бібліотеках, які формувалися впродовж тривалого часу і пережили зміну не одного власника, деколи змінювалися шифри розміщення, останні надходження могли залишатися взагалі без шифрів, поки не одержували власницьку оправу. Тому при дослідженні фондів цих бібліотек у сучасних умовах важливого значення набуває вивчення особливостей оправ. Це дає ще один інструмент для реконструкції бібліотечного фонду, розширює фактографічний матеріал для досліджень у галузі бібліопегістики та бібліофільства. Переважна кількість книжок Вишневецької бібліотеки має шкіряні оправи, характерні для ХVІІІ ст.: темно-брунатна шкіра, корінець з бинтами і золотим тисненням, найчастіше у вигляді елементів рослинного орнаменту. З-поміж загальної маси вишневецьких стародруків у фондах НБУВ вирізняються оправи кількох видань. Привертає увагу оправа багатотомного видання «Біблії» французькою мовою (Париж, 1702–1720), на якій у нижній частині корінця відтиснуто сюжетне зображення полювання: мисливець, що тримає у руці дротик з оперінням, женеться за оленем, за мисливцем біжить хірт, за яким летить мисливський птах. Таке багатофігурне зображення не вмішувалося на корінці одного тому. Тож на одній книжці розмістили фігури оленя і мисливця, на іншій – мисливця і хорта, на третій – хорта і птаха. Оправа іншого багатотомного видання «Церковної історії» Клода Флері. (Нім, 1778) внизу корінця має тиснену літеру «В», ймовірно, клеймо інтролігатора. Оправа видання «Історії Франції» (Париж, 1729) Габрієля Данієля теж має клеймо інтролігатора – літери «LH». Це рідкісні випадки оправ стародруків, які зберігаються в НБУВ. Значна частина книжок Вишневецької бібліотеки, виданих у першій чверті ХІХ ст., має характерні оп-

рави з картону, обклеєного кольоровим (білим, рожевим, жовтим, синім, зеленим, бузковим) тисненим папером, на корінцях мають наліпки з паперу іншого кольору, на яких золотим тисненням вибито назви творів. Такі книжки не мають жодних сигнатур. На деяких з них є автограф Кароля Філіпа Мнішека. Зовсім невелика кількість стародруків, як правило, видань XVII ст., має пергаментну оправу. Характерною особливістю пергаментових оправ з Вишневеця є шкіряний брунатний корінець із золотим тисненням, наклеєний пізніше зверху пергаментного корінця. Частина книжок, переважно періодичні видання XVIII ст., має цупку видавничу обкладинку із сіро-блакитного паперу.

1.4. Власницькі книжкові знаки і записи в стародруках Вишневецької бібліотеки: характеристика і джерелознавчий аналіз

Стародруки Вишневецької бібліотеки містять значну кількість провенієнцій. Вони є важливим і неоціненним дороговказом на шляху реконструкції історії книгозбірні та складу бібліотечного фонду. Це – документальний матеріал, що об'єктивно свідчить про міграцію та поширення окремих видань, шляхи поповнення книжкового фонду, культурний рівень певних соціальних груп. Атрибуція і джерелознавчий аналіз провенієнцій є вагомим підґрунтям для створення комплексної бази даних з історії приватних книгозбірень минулого в Україні та Речі Посполитій, що в свою чергу відкриває перспективи культурологічних досліджень.

У перебігу дослідження вдалося виявити, описати і атрибутувати 10 власницьких книжкових знаків (суперекслібриси, екслібриси різного виду і типу), невідомих із книгознавчої літератури.

Хронологічні рамки провенієнцій Вишневецької книгозбірні охоплюють XVI–XX ст. За видовою ознакою вони містять власницькі записи, екслібриси, суперекслібриси, печатки осіб та установ. За соціальною ознакою провенієнції книгозбірні представляють дві категорії власників: шляхту і духовенство. За характеристикою відношення власника до книжки переважну більшість становлять записи, які констатують факт володіння примірником у традиційно усталеній формі, котра найчастіше починається словами «Ex libris ...» або «Ex Bibliotheca ...». Дарчі, вкладні, купівельні записи у фонді книгозбірні становлять незначну кількість. Рукописні провенієнції зроблені латинською, французькою і польською мовами.

За власницькою приналежністю усі провенієнції можна розподілити

Суперекслібрис
князів Вишневецьких

на чотири групи: 1) книжкові знаки і власницькі записи представників роду Вишневецьких; 2) книжкові знаки і власницькі записи представників роду Мнішеків; 3) книжкові знаки і власницькі записи інших осіб; 4) провенієнції установ. Але, на жаль, не всі провенієнції піддаються атрибуції. В деяких випадках власницькі записи просто нечитабельні. Серед них є густо замазані чорнилом або згаслі від часу. Не завжди можна визначити приналежність екслібриса чи суперекслібриса. Деякі з них не мають жодних написів чи ініціалів. В інших випадках абрєвіатура на екслібрисі

(суперекслібрисі) не піддається розшифруванню, а спеціальних праць з геральдики, генеалогії, літератури про книжкові знаки, які були в розпорядженні дослідника, бракувало.

У першій групі маємо п'ять суперекслібрисів, одну печатку і один запис. Найдавніший з них – безіменний суперекслібрис середини XVII ст. із гербом «Корибут» князів Вишневецьких. Він розміщується на верхній кришці оправ. В овалі розміром 55 x 44 мм відтиснуто герб «Корибут» (князівської відміни): півмісяць, повернутий ріжками донизу, над ним – «перехрещений» хрест, під ним шестипроменева зірка; над гербом – князівська митра¹³⁷. Суперекслібрис відтиснутий золотом. Автор його невідомий. Твердити, що книжки з таким суперекслібрисом походять з Вишневецької бібліотеки і належали представникам роду Вишневецьких, дозволяє те, що, крім родового герба та в більшості випадків ще й екслібриса М. Є. Мнішека, книжки зафіксовані в рукописному каталозі бібліотеки, який подає відомості на час володіння нею Михайлом Серватієм Вишневецьким.

Підтвердити це можуть такі приклади. У сучасній колекції палеотипів у ВСРВ НБУВ зберігається конволют, що складається із 7 алігатів (ВСРВ, Pal. 39): чотири твори визначного діяча Реформації Мартіна Лютера, один твір німецького гуманіста, опонента Мартіна Лютера Йогана Кохлеуса (1479–1552), булла папи Лева X і твір папи Сильвестра I «Disputatio christianorum et iudaeorum» (Майнц, 1530). У рукописному каталозі книжка записана під назвою першого алігату: «Cochlaeus Joh. Septiceps Lutherus ...» (Лейпціг, 1529) у розділі «Libri Latini» на літеру «С» під № 22. У цій книзі міститься відтиснутий золотом суперекслібрис.

А зібрання творів історика Йосифа Флавія, видане в Базелі в друкарні визначного гуманіста Йогана Фробена (ВСРВ, Pal. 952), проходить у каталозі в розділі «Libri Latini» на літеру «F» під № 9 (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 11, 20). Ця книжка теж має згаданий суперекслібрис. Перелік прикладів можна було б продовжити. Важливо відзначити, що окремі книжки з цим суперекслібрисом зберігаються у відділі стародруків Бібліотеки Вільнюського університету, в Бібліотечі Литовської Академії наук, у відділі стародруків Бібліотеки Народової (Варшава) та у відділі стародруків Бібліотеки Варшавського університету ¹³⁸.

Польський письменник Юзеф Дунін-Карвицький, якого називали літописцем Волині, у своїй книжці «Wedrowka od źródeł do ujścia Horynia» згадує бібліотеку Вишневецького замку за часів володіння нею В. Плятером і свідчить про старовинні суперекслібриси з гербом «Корибут» на книжкових оправах: «...тутешня бібліотека... вміщує до 30 000 дуже цінних творів, у чудових шкіряних золотистих оправах з відтиснутим гербом Корибут, за звичаями давніх часів ...» ¹³⁹.

Сьогодні з книгознавчої літератури відомі два різновиди іменних суперекслібрисів Михайла Серватія Вишневецького. У ВСРВ НБУВ є тільки один. Він має такий вигляд: у колі діаметром 58 мм вміщено щит, поділений на 5 полів із гербами «Корибут», «Корчак», «Леліва», «Прус III», у центральному полі – «Погонь литовська», над щитом – князівська митра. По колу напис «MI[chael]: Koributh: Prin[ceps]: INWI[sniewiec]: ET ZB[araz]: Wisniowiecki: CO[mes]: IN- DO[lsk] ET KO[marno]: SV[premus]: M[agni] D[ucatus] L[ithuaniae] Cancellarius: P[ro]vinc[ie] G[allicie] W[olcowyscensis] C[on]s[ul] C[apitaneus] ¹⁴⁰. Тиснення золотом. Суперекслібрис знаходиться завжди на верхній кришці оправи. Автор невідомий. Можна тільки твердити, що суперекслібрис був виготовлений

Суперекслібрис
Михайла Серватія Вишневецького

Суперекслібрис
Михайла Серватія
Вишневецького (?)

після 1720 р., коли Михайло Серватій одержав посаду великого литовського канцлера. Суперекслібрис прикрашає томи «Annales ecclesiastici» Ц. Баронія (Антверпен, 1670) (ВСРВ, РІ. 168–171, 173–178).

Другий суперекслібрис Михайла Серватія Вишневецького має такий вигляд: в овалі розміром 80 x 92 мм відтиснуто герб «Корибут», над овалом – князівська митра, навколо овалу літери M. S. K. X. W. K. W. W. X. L. P. G. W. S., що означає M[ichal] S[erwacy] K[orybut] X[iąże] W[iśniowiecki] K[anclerz] W[ielki] W[ielkiego] X[ięstwa] L[itewskiego] P[inski] G[linianski] W[ółkowyski] S[tarosta]. Автор невідомий. Суперекслібрис розміщений на оправі книжки: Kiersnicki A. L. «Klucz do skarbu serdecznego» (Вільно, 1725) ¹⁴¹, що зберігається в Російській національній бібліотеці (Санкт-Петербург), відділ рукописів та рідкісних видань, шифр: РЗА/К-43 Q.

У фондах НБУВ було виявлено ще два невідомі з книгознавчої літератури суперекслібриси Вишневецької бібліотеки, які, найвірогідніше, належали Михайлові Серватію Вишневецькому. Обидва суперекслібриси апістографічні, розміщуються на шкіряних оправах видань першої чверті XVIII ст. Видання занотовані у бібліотечному каталозі 1745 р. і мають на форзацах екслібрис коронного маршалка Міхала Єжи Мнішека, а на корінцях – старі шифри Вишневецької бібліотеки. Наведені факти дають можливість твердити, що ці власницькі книжкові знаки належали Михайлові Серватію Вишневецькому. Один суперекслібрис має такий вигляд: у колі діаметром 31 мм відтиснуто герб «Корибут»; над колом – князівська митра. Тиснення золотом. Висота суперекслібриса разом з митрою – 41 мм. Цей суперекслібрис відрізняється від суперекслібрису XVII ст. розмірами і графічним виконанням. Знаходиться на оправах 3-го і 4-го томів твору А. Потер'є «Histoire de l'Amérique septentrionale» (Париж, 1722; ВІК, VZ).

Суперекслібрис
Михайла Серватія
Вишневецького (?)

Другий суперекслібрис має такий вигляд: в овалі розміром 34 x 45 мм зображення герба «Корибут» під князівською митрою. Тиснення золотом. Відрізняється від попередніх суперекслібрисів розмірами, графічним вирішенням і технікою виконання. Він розміщується на оправі твору французького історика Жана Дюмона «Nouveau recueil de traites d'alliance, de treve, de paix» (Амстердам, 1710. – Т. 1; ВІК, VZ). Наявність кількох

HISTOIRE MILITAIRE
DU REGNE
DE
LOUIS LE GRAND,
ROY DE FRANCE,

OÙ L'ON TROUVE UN DÉTAIL DE
toutes les Batailles, Sieges, Combats particuliers, &
generalement de toutes les actions de Guerre qui se
sont passées pendant le cours de son Regne, tant sur
Terre que sur Mer,

ENRICHIE DES PLANS NECESSAIRES.

ON Y A JOINT UN TRAITÉ PARTICULIER
de Pratiques & de Maximes de l'Art Militaire.

Par M. LE MARQUIS DE QUINCY, Brigadier des
Armées du Roy, Lieutenant General de l'Artillerie, Lieutenant
pour le Roy au Gouvernement d'Avignon, Chevalier de l'Ordre
Militaire de S. Louis.

1731

TOME IV.

A PARIS, rue Saint Jacques.

DENIS MARTEAU, à Saint Augustin, & à l'Éc

de Vesult.

CHEZ JEAN-BAPTISTE DESPREZ, Imprimeur de P. Y.

à l'Église S. Paul.

JEAN-BAPTISTE COUCHARD fils, Imprimeur de P. Y.

au Livre d'or.

M D C C X X V L

AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROY.

HISTOIRE
DU
CARDINAL
DE TOURNON

MINISTRE DE FRANCE,
SOUS QUATRE DE NOS ROIS.

Par M. P. CHARLES FLEURY,
de La Compagnie de JESUS.

DEDIEE à Monseigneur le Cardinal
DE ROHAN.

A PARIS, rue S. Severin,
Chez M. HUCAT, seul Imprimeur de Monseigneur
le Duc d'Orleans.

M D C C X X V I I I

AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROY.

Екслібрис-штемпель Михайла Серватія Вишневецького

видів суперекслібрисів у М. С. Вишневецького є одним із свідчень бібліофільства князя, ілюстрацією пошуку форми власницького книжкового знаку.

Ще один книжковий знак пов'язаний, на нашу думку, з іменем Михайла Серватія Вишневецького. Це – екслібрис-штемпель темно-брунатового кольору розміром 28 x 29 мм, де на плащі зображена монограма «MXW», яку можна розшифрувати як «Michał Xsiaże Wiśniowiecki»: над плащем – князівська митра. Екслібрис-штемпель стоїть на титульному аркуші книжки Хеннінга Арнісе (1580–1636) «Doctrina politica» (Лейден, 1643; ВСРВ, Elz. 379). Доказом того, що примірник походить з Вишневецької бібліотеки, можуть бути екслібрис Міхала Єжи Мнішека та паперова наліпка на корінці із шифром Вишневецької бібліотеки. У книгознавчій літературі відомостей про цей книжковий знак немає. Друга книжка у відділі стародруків НБУВ має подібний штемпель на титулі і поряд у тому ж кольорі відбито рік: 1733. Датований книжковий знак має видання твору Гільйома Станігурста «Dei immortalis in corpore mortali patientis historia» (Кельн, 1730; ВСРВ, In. 1320). У ВІК НБУВ знаходиться ще один стародрук із цим самим штемпелем, тільки відбито рік 1731. Екслібрисом-штемпелем позначено титул третього тому «Histoire militaire

du regne de Louis le Grand, roi de France» (Париж, 1726). Примірник має на форзаці й екслібрис Міхала Єжи Мнішека. Такий самий штемпель, тільки червоного кольору, міститься на титульному аркуші книжки, автором якої є надвірний лікар польського короля Августа II, ботанік, історик міста Варшави Християн Генріх Ердтель (1670–1734) «Warsavia physice illustrata» (Дрезден, 1730), і яка зберігається у відділі стародруків Бібліотеки Народової у Варшаві, шифр: XVIII. 2. 2947. У цьому примірнику над штемпелем відтиснуті червоним кольором цифри «1730» – ймовірно, рік. Зазначене видання внесене і до рукописного каталогу бібліотеки Вишневецького замку (ІЦІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 10).

Єдиний виявлений запис, що засвідчує належність книжки князям Вишневецьким, є на титулі роману Ж. Демаре де Сен Сорлена «L'ariane» (Париж, 1639; ВІК, VIII–20): «Ex libris Illustrissimorum Principum Wisniowiecciorum» («З книжок найясніших князів Вишневецьких»). За характером почерку запис, найімовірніше, було зроблено у другій половині XVII ст. Крім нього, примірник має суперекслібрис Вишневецьких та екслібрис коронного маршалка.

У другій групі найчисельнішим є екслібрис Міхала Єжи Вандаліна Мнішека, яким він позначав книжки з Вишневецької бібліотеки. Екслібрис розміщується на верхньому форзаці. На ньому зображений орел, що тримає в пазурах картуш у стилі рококо з гербом Мнішеків «Кончиць»; за ним зображений маршалковський жезл та 3 ордени – св. Станіслава, Білого Орла та св. Андрія; внизу напис «Ex Libris Mich: Comitis Vandalini Mniszech». Розміри екслібриса 66 x 104 мм. Виготовлений у техніці мідериту. Автор невідомий. Можна тільки твердити, що екслібрис було

створено після 1780 р., коли Міхал Мнішек одержав останній із трьох зображених орденів – орден св. Агостала Андрія Первозванного ¹⁴².

Серед книжок із Вишневецької бібліотеки виявлено два різновиди суперекслібрисів Мнішеків. Один суперекслібрис М. Є. Мнішека мають 4 книжки із фондів ВСПВ (Ін. 510, 527, 720, 1086). Він не описаний у літературі, присвяченій оправам та книжковим знахам ¹⁴³. Суперекслібрис має вигляд кола діаметром 48 мм, вирізаного з темно-брунатної шкіри і наклеєного на верх-

Екслібрис Міхала Єжи Мнішека

ню кришку оправи. обтягнуту теж шкірою. У колі зображено щит із гербом «Кончиць»: 7 страусових пір'їн, під ними – півмісяць, повернутий ріжками донизу; над щитом – графська корона з 9 перлами на зубцях; під щитом на ланцюгу – орден Білого Орла. По колу – подвійний напис «Michael Vandalinus A Magna Koncezyci Mniszech [зовнішнє коло] Mareschalcus Supremus Regni [внутрішнє коло]». Тиснення. Автор невідомий. Виготовлений не раніше 1778 р., коли М. Мнішек одержав орден Білого Орла. Одна книжка із суперекслібрисом – це третє, досить рідкісне видання твору Кшиштофа Дорогостайського (нар. 1562) «*Hippika to jest o koniach ksiegi*» (Краків, 1647)¹⁴⁴. У книжці вміщено посвяту Франтішеку Бернаруду Мнішеку (пом. 1661), сандецькому каштелянові, від імені друкаря Лукаша Купіша. На титулі надрукований герб Мнішеків (ВСРВ, Ін. 510). Видання ілюстроване, але якістю ілюстрацій поступається двом попереднім. Друга книжка з описаним суперекслібрисом – «Біблія» (Гданськ, 1632), підготовлена до друку Даниелем Миколаєвським та Яном Турновським. Цікавим фактом є те, що примірники цього видання знищувалися за наказом гнезненського архієпископа Яна Венжика. Причиною була погана коректура тексту Святого письма (ВСРВ, Ін. 720).

Другий суперекслібрис М. Є. Мнішека та його дружини Урсули Мнішек¹⁴⁵ із Замоїських мають два стародруки: гравійований атлас Речі Посполитої Річчі Дзанноні «*Carte de la Pologne*» (б. м., 1772; ВК, С-112, Інв. в 3634) та «*Orbis Polonus*» (Краків, 641; ВСРВ, Ін. 825) Симона Окольського. Книжковий знак має форму овалу розміром 50 x 58 мм, вирізаного з темно-брунатної шкіри і наклеєного на верхню кришку оправи, обтягнуту шкірою. Такий прийом свідчить про те, що книжка оздоблювалася суперексліб-

Суперекслібрис
Міхала Єжи Мнішека

Суперекслібрис
Міхала Єжи Мнішека
та Урсули Мнішек

Суперекслібрис
Кароля Філіпа Мнішека

рисом після того, як оправа було зроблено. Справді, на титульному аркуші є запис Міхала Мнішека про те, що книжка отримана від стрія, надвірного коронного маршалка Єжи Августа Мнішека (1715–1778). Дядько дарував племіннику видання, без сумніву, в оправі. В овалі зображений картуш, в якому розміщені два геральдичні щити. На одному вміщено герб Мнішеків «Кончиць», на другому – герб Замоїських «Сліта», над картушем – корона. Сам картуш з обох боків облямовує пальмове гілля. Тло овалу срібного кольору. Виконавець суперекслібрису невідомий. У спеціальній літературі книжковий знак не зафіксований. Створений він не раніше 1781 р., коли Міхал Єжи одружився з Урсулою із Замоїських. Велика кількість книжок має її власницький запис: «Mniszech née Comtesse Zamoyska».

Третій суперекслібрис належав Каролію Філіпу Мнішеку. На верхній кришці оправи, яка є півшкіряною, тиснена золотом монограма «СМ» – С[harles] М[niszech]. На нижній кришці оправи витиснено золотом геральдичний щит, на ньому герб «Кончиць», над щитом – графська корона. Розміри зображення – 40 x 27 мм. Суперекслібрис Кароля Філіпа Мнішека мають томи творів А. Плюша «Le spectacle de la nature» (Париж, 1762–1763, Т. 1–7; ВСРВ, Р. 6014–6020) та «Histoire du ciel» (Париж, 1771, Т. 1–2; ВСРВ, Р. 6021–6022). Певна кількість книжок із замкової бібліотеки має його власницький запис «Charles Mniszech».

Четвертий – суперекслібрис замкової бібліотеки в Ляшках Мурованих¹⁴⁶, який належав брату М. Є. Мнішека Юзефу Яну¹⁴⁷. Суперекслібрис має форму овалу розміром 5,4 x 6,4 мм, золоте тиснення. В середині, в меншому овалі зображено герб Мнішеків «Кончиць», але відтиснуто тільки 7 пір'їн, без півмісяця. Менший овал облямовують стрічка з Мальтійським Хрестом та ланцюг із орденом Білого Орла. Овал із гербом зображений на фоні двох перехрещених гофмейстерських берл; над усією композицією – графська корона. Автор і виконавець книжкового знаку невідомий. Суперекслібрис має третій том відомих «Contes moraux» (Париж, 1765) Ж. Ф. Мармонтеля (1723–1799). У книжці є і власницький

запис: «Joseph Vandalin Comte de Mniszech Grand Maitre de Galicie 1790» та підпис його матері «Cmsse Mniszech nee Cmsse Zamoyska».

На кількох книжках є автограф Міхала Єжи Мнішека – лаконічний підпис «Mniszech m[anu] p[orgia]» – «Мнішек рукою власною». Зокрема, автографи мають видання творів Марка Тулія Цицерона «Epistolarum libri XVI ...» (Амстердам, 1684; ВСРВ, Elz. 494) та «De officiis libri tres» (Амстердам, 1688; ВСРВ, In. 565). Обидві книжки вийшли з друкарні нідерландської видавничої фірми XVII ст. Блау. На обох міститься гравійований екслібрис Міхала Мнішека.

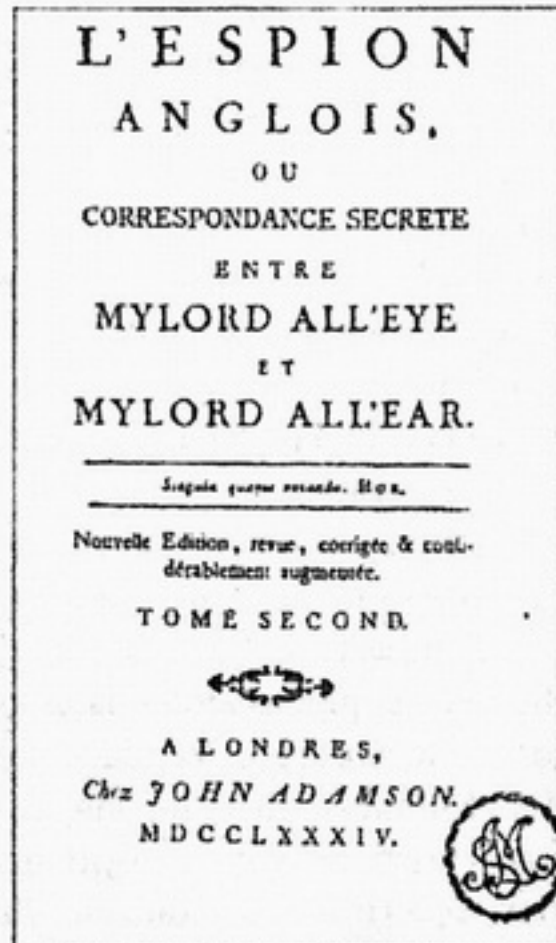
Група книжок має запис: «M[ichał] Mniszech Sekretarz W[ielkiego] X[ięstwa] Lit[ewskiego] m[anu] p[orgia]», який можна датувати 1778–1781 рр., коли Міхал Мнішек обіймав посаду секретаря ВКЛ. Із цим записом перегукується екслібрис Міхала Мнішека у вигляді штемпеля круглої форми діаметром 20 мм, на якому зображено вензель «MSL» – «M[niszech] S[ekretarz] L[itewski]. Екслібрис-штемпель знаходиться на титульних аркушах книжок. На деяких стародруках паралельно з ним на форзацах є гравійований екслібрис Міхала Єжи Мнішека.

Книжкові знаки Міхала Мнішека дають можливість наочно простежити за виробленням художніх форм власницького книжкового знака від простих до більш композиційно складних і вишуканих.

Стародруки з Вишневецької бібліотеки мають власницькі записи інших представників роду Мнішеків. Деякі з них яскраво ілюструють шлях книги, яка впродовж століть переходила у спадок

Суперекслібрис
Юзефа Яна Тадеуша Мнішека

Екслібрис-штемпель
Міхала Єжи Вандаліна Мнішека

від одного представника роду до іншого. Так, «Cosmographia» Клавдія Птолемея (Рим, 1490; ВСРВ, ІА. 346) належала спочатку Станіславу Боніфацію Мнішеку – львівському старості (1613 р.), рідному брату легендарної Марини Мнішек. Від нього перейшла у власність до волинського воєводи (1684 р.) Єжи Яна Вандаліна Мнішека (пом. 1693 р.), його племінника, сина його рідного брата, санецького каштеляна Франтішека. Після смерті волинського воєводи перейшла до його молодшого сина, красноставського старости Якуба Ігнація Мнішека (пом. 1700), після смерті якого (він не був одружений і не мав дітей) – до його рідного брата саноцького старости Юзефа Антонія, який згодом став великим коронним маршалком (1713 р.) і краківським каштеляном (1742 р.), а Міхалу Єжи Мнішеку доводився дідом. Ці відомості почерпнуто із записів, зроблених власниками на сторінках книжки. Доповнює їх екслібрис Міхала Єжи Мнішека.

У ВСРВ НБУВ зберігається ще один стародрук, який належав санецькому каштелянові Франтішекові Мнішеку. Це твір датського історика і політичного діяча Генріха Рантцау «De conservanda valetudine liber ...» (Ангверпен, 1580; ВСРВ, РІ. 64). Одна книжка з автографом саноцького старости Юзефа Антонія Мнішека – твір Амброзія Марліані «Theatrum politicum ...» (Гданськ, 1645; ВСРВ, Elz. 352). Шість книжок належали волинському воєводі, саноцькому старості Єжи Яну Мнішеку. Серед них твори Сенеки (Лейден, 1640; ВСРВ, Elz. 111), французького історика Габріеля де Бартелемі де Грамона (1590–1654) «Historiarum Galliae ...» (Амстердам, 1653; ВСРВ, Elz. 200), «Observationes politica ...» (Амстердам, 1649; ВСРВ, Elz. 173), твір італійського математика, філософа і медика Ієроніма Кардана (1501–1576) «De subtilitate...» (Базель, 1582; ВСРВ, Іп. 56), «Symbolika vitae Christi meditatio» (Брунсберг, 1611; ВСРВ, Іп. 1381) Т. Третера, і вже згаданий інкунабул – «Cosmographia» К. Птолемея.

На титульній сторінці творів Сенеки міститься запис, який свідчить, що книжка подарована Єжи Яну Мнішеку братом на знак любові: «Hic liber ab Ill[ustrissim]u ac G[e]n[er]oso D[omi]no Georgio de Magna Konczyce Mniszech in pignus amoris datus est Ill[ustrissim]u ac G[e]n[er]oso D[omi]no fratri suo Georgio Vandalino Mniszech». Стародрук має екслібрис М. Є. Мнішека. Два стародруки – «Observationes politicae» та «Symbolika vitae Ghristi meditatio» – були подаровані Є. Мнішеку як саноцькому старості Франтішеком Глинкою. Дарчі записи мають таку форму: «Ex libris Georgii Vandalini Mniszech de Magna Konczyce Cap[it]anei Sanocen[sis] a G[e]n[er]oso D[omi]no Francisco Glinka donatus». Перша книжка має екс-

лібрис М. Є. Мнішека, а друга – вкладний запис про пожертвування її Станіславом Єжи Мнішеком Вишневецькому монастирю босих кармелітів (1772 р.) та штамп Головної Книжної Палати у Києві (1919 р.).

Порівняльний палеографічний і текстологічний аналіз записів дає підставу говорити про те, що автором дарчих записів міг бути видавець твору А. М. Фредра «Zwierzypięc iednogożców» (Львів, 1670) Франтішек Глінка з Рафалів. У польській генеалогічній літературі є відомості про Франтішека Глінку з Рафалів, який у 1683 р. був венденським мечником, а у 1688 р. – саноцьким гродським писарем¹⁴⁸. Якщо вони обидва не одна й та сама особа, то запис цілком міг стосуватися одного з них.

Кілька десятків книжок належали Катерині Мнішек із Замойських (пом. 1771 р.) - матері Міхала Єжи Мнішека. Стародруки ці мають запис «С. Mniszech née С. Zamoyska». Біля нього тим же чорнилом часто представлені дати: в одному випадку 1760 р., в інших – 1761, 1762 чи 1763 рр.

Певна кількість книжок мають записи, датовані 1772 р., – це видання, подаровані великим коронним хорунжим Станіславом Єжи Мнішеком, братом М. Є. Мнішека, Вишневецькому монастирю босих кармелітів. Донаційний запис має таку форму: «Ex donatione Illustrissimi Magnifici Domini Stanislai Mniszech Fundatoris N[ost]ri Munificentissimi A[nno] D[omi]ni 1772-do. Oret[ur] pro Eo».

У третій групі провенієнцій виявлений найдавніший власницький запис, що відноситься до середини XVI ст. і належить вікарію Станіславу Загорському: «Stanislaus Zagorski vicarius [...] possessor». Книжка, що спочатку була у його володінні, – твір Доменіка Нануса «Polyanthea...» (Венеція, 1507; ВСРВ, Pal. 27) – у XVII ст. стала власністю львів'янина, доктора філософії, поета Андрія Абрека, викладача Замойської академії. Через лаконічність тексту запису та збіг імен і посад неможливо в конкретному випадку встановити, батькові чи сину належала книжка, оскільки у XVII ст. жили дві особи на ім'я Андрій Абрек – батько і син. Обидва були докторами філософії, поетами, викладачами Замойської академії (Estr. 12, s. 10–15). Цей примірник має запис і про належність до бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів. Ще один запис XVII ст. належить віленському каноніку Адаму Копцю і міститься на вже згаданому конволюті, який включає в себе чотири твори Мартіна Лютера і три – його релігійних опонентів (ВСРВ, Pal. 39).

Кілька палеотипів походять із зібрання грабівницького плебана Станіслава Мичковського. Власницький запис за характером почерку може бути датованим XVII ст. і має такий зміст: «Ex Cathalog[o] libr[orum] P[atris] Stanislai Myczkowski Pleb[ani] Grabownicen[sis]»¹⁴⁹. Запис мають видан-

ня творів Симона Гринеуса «Novis orbis regionum» (Базель, 1532)¹⁵⁰, Марка Вігеріуса «Decachordum christianum Julio II Pont. Max. dicatum» (Хагенау, 1517; ВСРВ, Pal. 26), Йогана Фабера «Opus adversus nova quaedam» (Рим, 1522; ВСРВ, Pal. 70). Усі три палеотипи були подаровані 1772 р. С. Є. Мнішеком монастиреві босих кармелітів, а два з них (Pal. 26, Pal. 70) мають штампи Головної Книжної Палати у Києві (1919 р.). Яким шляхом книжки потрапили до рук С. Є. Мнішека, залишається невідомим.

У книжках Вишневецької бібліотеки, які зберігаються у НБУВ, виявлено власницький запис «Jo. Alberti Fabricii». Ідентичний запис має стародрук колекції Яблоновських у НБУВ «Auctores octo cum commento» (Ліон, 1520; ВІК, Pal. 1602)¹⁵¹. Ще дві книжки з таким самим записом знаходилися у Тульчинській бібліотеці, нині вони – у фондах бібліотеки Музею-Замку в Ланьцуті¹⁵². Це – рідкісні видання: «Theatrum funebre exhibens per varias scenas epitaphia nova ...» (Зальцбург, 1673; МЛ, SD. 169)¹⁵³ Отто Аїхера та «Thaumaturgus Polonus» (Венеція, 1606; МЛ, SD. 164) Абрагама Бзовського¹⁵⁴. За характером почерку записи можна датувати кінцем XVII – XVIII ст. Співставивши манеру письма, біографічні дані передбачуваного власника, долі згадуваних примірників та їх раритетність, цілком можна припустити, що вони належали докторові теології, відомому німецькому філологу Йогану Альберту Фабриціусу (1668–1736)¹⁵⁵. Потрапити до Вишневця ці книжки могли внаслідок розпродажу бібліотеки після смерті Й. А. Фабриціуса.

Ще один цікавий дарчий запис є на виданні твору Гійома Дуранті (1230/36–1296) «Speculum» (Венеція, 1516; ВСРВ, ІА. 335, Pal. 36). Він належав райці львівського магістрату Станіславові Юзефовичу, який подарував цю книжку медикові, бібліофілу і теж райці львівського магістрату Людвіку Валер'яну Алембеку (пом. 1704)¹⁵⁶: «Ludovici Valeriani Alembek Ill[ustrissimi] Med[icinae] Doctoris [...] Scab[ini] Leop[oliensis]. Ex dono Ill[ustrissimi] Stanislau Jusefowicz Scab[inus] Leop[oliensis] A[nn]o 1698 17 Julij¹⁵⁷». Стародрук має і екслібрис М. Є. Мнішека.

Запис XVII ст. грецькою мовою засвідчує належність книжки «Aphorismi politici et militares...» (Лейден, 1639; ВСРВ, Elz. 402), упорядкованої Л. Данеусом (1530–1596), до бібліотеки ерусалимського патріарха Досифея Нотари (1641–1707)¹⁵⁸. Крім запису, стародрук має на оправі суперекслібрис Вишневецьких та екслібрис М. Є. Мнішека.

Серед провенієнцій цієї книгозбірні виявлено один запис із книжковою ціною. Він свідчить, що Матвій Паволович, доктор теології, схоластик Замойської колегіати 1718 р. придбав у Кракові за 50 флоренів «Orbis

Polonus» С. Окольського, видання Ф. Цезарія 1641 р.: «Ex libris Math[aci] Pawolowicz S[anctae] Th[eologiae] Doctoris Scholastici Collegiat[ae] Zamoscen[sis] M[anu] p[ro]p[ri]a Cracovia comparatus fl[orensis] 50. 1718. Tempore Sinodi Cracow». Три томи були оправлені разом. У 1766 р. ця книжка вже перебувала у бібліотеці Краківського домініканського монастиря, про що свідчить відповідний запис. Згодом примірник потрапив до Вишневеця, на що вказує суперекслібрис М. Є. Мнішека та У. Мнішек на оправі. Крім того, на форзаці стародруку стоїть печатка Головної Книжної Палати у Києві (ВСРБ, Ін. 825).

Найпізніший дарчий запис, виявлений у стародруках Вишневецького замку, датований 8 травня 1862 р. і належить відомому польському бібліографу, видавцеві, редактору Іполиту Скімборовичу¹⁵⁹. Він подарував В. Плятеру інкунабулу «Liber Chronicarum» (Нюрнберг, 1493; ВСРБ, ІА. 356) Г. Шеделя для Вишневецької бібліотеки: «Czcigodnemu zbieraczowi zabytkow ojczystych Włodzimierzowi de Broel Hr. Platerowi, gromadzącemu ze skretnością bibliofilską rękopisma narodowe i białe kruki polskie w dzień ś. Stanisława (wyobrażonego tu na karce 264) ofiaruje do Biblioteki w Wiśniowcu – stary redaktor Hipp. Skimborowicz. Warsz. 8-go Maja 1862 roku» («Шановному збирачеві рідних пам'яток Володимирові де Броель Гр[афові] Плятеру, який гromадить з бібліофільською ретельністю вітчизняні рукописи та рідкісні польські друки в день св. Станіслава (зображеного тут на сторінці 264) дарує до Бібліотеки у Вишневеці – старий редактор Іпп[олит] Скімборович. Варш[ава] 8-го травня 1862 року») ¹⁶⁰.

Більше сотні книжок мають власницький запис тещі М. Є. Мнішека Людвіки Замойської із Понятовських¹⁶¹. Це переважно література релігійного змісту та художні твори. Серед них – романи С. Річардсона, Г. Філдінга, твори Ж. Расіна. Кілька книжок із них містять записи рідної сестри Людвіки Замойської Ізабелли Браницької з Понятовських, дружини великого коронного гетьмана Клементя Браницького.

Серед третьої групи провенієнцій насамперед слід відзначити книжки, що належали великому коронному референдарію, київському біскупу, письменнику, бібліографу, меценату, співзасновнику Публічної бібліотеки у Варшаві Юзефу Анджею Залуському (1702–1774). Таких книжок маємо сім (ВСРБ, Elz. 225, Elz. 314, Elz. 329, Elz. 486, Ін. 222, Ін. 305, Ін. 673). Усі вони позначені на титульному аркуші шрифтовим екслібрисом «I. A. Zaluski», а одна містить суперекслібрис Ю. А. Залуського, відтиснутий на верхній і нижній кришках оправі золотом. В овалі розміром 45 x 38 мм зображено щит, поділений на 5 полів з гербами «Брохвич

П», «Прус II», «Гопор», «Яніна», в центральному полі – герб «Юноша»; над щитом – графська корона з 9 перлинами на зубцях, над короною біскупський капелюх, ліворуч щита – біскупський посох, праворуч – інфула. На оправі примірника у нижній частині корінця – варіант суперекслібриса Ю. А. Залуського. На картуші діаметром 11 мм зображено герб «Юноша»; над ним – графська корона з 9 перлинами на зубцях, над короною – біскупський капелюх, праворуч картуша – біскупський посох, ліворуч – інфула. Тиснення золотом (ВСРВ, Ін. 673)¹⁶². Публічна бібліотека у Варшаві, заснована братами Залуськими, мала велику кількість дублетів, і починаючи з 1761 р. вони розпродавалися на спеціальних аукціонах. Цілком ймовірно, що книжки були придбані саме там. П'ять книжок із семи мають згаданий уже запис Катерини Мнішек із Замоївських.

Привертає увагу ще один книжковий знак. Це екслібрис-штемпель графа Яна Адама Франтішека Стадницького (пом. 1713 р.), надвірного коронного хорунжого (1693 р.), волинського воєводи (1697 р.). В овалі розміром 19 x 21 мм на овальному щиті зображено родовий герб Стадницьких «Сженява», над щитом – графська корона, щит облямовують дві пальмові гілки, по колу розміщені літери I. F. S. Z. Z. C. N. K., які можна розшифрувати так: I[an] F[ranciszek] S[tadnicki] Z[e] Z[migrodu] C[horaży] N[adworny] K[ogonny]. Печатка проставлена на двох виданнях: «Meditationes politicae XXIV dissertationibus academicis expositae ...» (Франкфурт-на-Одері, 1674; ВСРВ, Ін. 189) та «Politicorum libri septem ...» (Амстердам, 1642; ВСРВ, Ін. 128) Георгія Шонборнера. В літературі, присвяченій книжковим знакам, екслібрис не згадується. Обидві книжки мають і екслібрис Міхала Єжи Мнішека. Рід Мнішеків перебував у родинних зв'язках зі Стадницькими. Рідна тітка Міхала Мнішека Тереза була дружиною Юзефа Стадницького, сина волинського воєводи Яна Адама Франтішека¹⁶³. Ймовірно, ці книжки від тітки потрапили до бібліотеки племінника.

Серед екслібрисів ХХ ст., пов'язаних із бібліотекою Вишневецького замку, необхідно назвати книжкові знаки П. О. Демидова для його Вишневецької бібліотеки та Г. В. Шварца.

Павло Олександрович Демидов мав два варіанти екслібрису для своєї Вишневецької бібліотеки, які різнилися між собою розміром та мовою написів¹⁶⁴. Екслібрис виглядає так: у геральдичному щиті – герб Демидових. Щит поділено навпіл горизонтальною лінією; у верхній частині зображено три лози для пошуку руд, у нижній частині – молот; над гербом – графська корона. Герб облямований стрічкою, на якій звисає Мальтійський орден. По обидва боки герба зображено два роги достатку, на

Château de Wichnewetz

P. A. DÉMIDOFF

П. А. ДЕМИДОВА

Екслібриси П. О. Демидова

яких тримається стрічка з девізом латинською мовою «Acta non verba» («Ділом, а не словами»), нижче написані ініціали та прізвище власника французькою мовою «P. A. Demidoff». Над усім зображенням – напис французькою мовою «Chateau de Wichnewetz» («Вишневецький замок»). Другий відомий варіант цього екслібрису містить прізвище власника російською мовою і не має напису «Вишневецький замок». Техніка виконання – мідєрит. Автор – французький гравер Агрі (Агрю). Дата створення – близько 1910 р. Сьогодні книжок з екслібрисом П. О. Демидова у фондах НБУВ не виявлено.

Григорій Вільгельмович Шварц (пом. після 1926 р. у Німеччині) – адвокат, журналіст, театральний критик, драматург. Він був видавцем журналу «Киевский театрал» (1906–1907), очолював літературний відділ видавництва «Гонг», був редактором і видавцем газети «Южная копейка» (1912–1915). Мав значну бібліотеку, в якій були зібрані книжки історичної та мистецтвознавчої тематики різними мовами. Окрім того, власник збирав і рідкісні видання. Фоліант «Missale Romanum. – Ex Campidonensi tyrographæo, 1805», що походить з Вишневеця, має сюжетний екслібрис Г. В. Шварца з вигравійованою датою «Киев 1909», виконаний у техніці цинкографії. Автором цього власницького книжкового знаку є художник Ферстер (Fürster). Розмір аркушу екслібриса 15,4 x 22,6 см; розмір гравюри – 10 x 17,2 см. Екслібрис приклеєно на форзаці книжки. Крім цього, у примірнику на чистому аркуші, розміщеному перед шмуцтитулом, знаходиться більш ранній запис, який вказує на походження книжки з Вишневецького палацу: «Ten Mszał w Łucku Kupiony Dnia 17-o 7bra 1817 R-u do Kaplicy Zamkowej Wiśniowieckiey sprowadzony iest» («Цей Місал, куплений у Луцьку 17-го вересня 1817 року, передано до вишневецької замкової каплиці»). Видання могло бути придбане Г. В. Шварцом у букіністичній книгарні або в приватної особи, або отримане в дарунок. До фондів НБУВ воно потрапило, найвірогідніше, разом із архівом та книжками Г. В. Шварца в 20-х роках ХХ ст.¹⁶⁵

До четвертої, найменш чисельної, групи провенієнцій належать записи про належність до бібліотек Вишневецького монастиря босих кармелітів (XVII–XVIII ст.), печатка бібліотеки Ординації Красінських та Польського банку у Варшаві, печатки Київського міського музею (поч. ХХ ст.), Головної Книжної Палати у Києві (1919 р.), бібліотеки Соціально-економічного відділу ВУАН, бібліотеки імені В. Б. Антоновича Історико-філологічного відділу ВУАН.

Провенієнції стародруків книгозбірні є цінним джерелом для досліджень у галузі книгознавчих і спеціальних історичних дисциплін. Вияв-

лені та ідентифіковані книжкові знаки (екслібриси, суперекслібриси) є дороговказом при визначенні походження стародруків і дослідженні їх побутування. Практика показала, що вони є одним із головних інструментів у роботі з реконструкції історії та складу фондів бібліотек. Відтворення історії та складу фонду бібліотеки Вишневецького замку надає нові відомості і доповнює історію книгозбірень замку в Ляшках Мурованих (належала Мнішекам), Ю. А. Залуського, А. Мотовидла, Л. Замойської із Понятовських, бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів, Київського історичного музею, Бібліотеки імені В. Б. Антоновича історико-філологічного відділу ВУАН. Фіксує сліди низки приватних бібліотек XVII–XVIII ст.: А. Абрека, Л. Алембека, патріарха Досифея, Я. А. Стадницького, Й. А. Фабриціуса.

У власницьких книжкових знаках Вишневецької бібліотеки відбився розквіт мистецтва графічного екслібриса у XVIII ст. (екслібрис М. Є. Мнішека) і дух бібліофільства в добу Прсвітництва, який виявився, зокрема, у відродженні мистецтва суперекслібрису (суперекслібриси М. С. Вишневецького, Ю. А. Залуського, М. Є. Мнішека, К. Ф. Мнішека).

¹ *Bartoszewicz J. Wiśniowiecki Michał Serwacy // Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda. – Nowe stereotypowe odbicie. – Warszawa: Nakład, druk i własność S. Orgelbranda synów, 1884. – Т. 12. – S. 154–155; Bartoszewicz J. Zamek Bialski: Dzieje miasta. Obrazy z życia magnatów. Akademia Bialska. – Warszawa: Druk L. Bogusławskiego, [1914]. – S. 185–187; Brodowski S. Żywoty hetmanów królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego. – Komorów: Wyd-wo Antyk – Marcin Dybowski, 1997. – S. 221–223; Wolff J. Kniaziowie Litewsko-Ruscy od końca czternastego wieku. – Warszawa: Drukiem J. Filipowicza, 1895. – S. 573–575.*

² До Вишневіця основним місцем перебування М. С. Вишневецького в Речі Посполитій був замок у Кароліні у Пінському воєводстві, зруйнований військами шведського короля Карла XII у 1704 р. (Karolin / Al. Jel. // SG. – 1882. – Т. 3. – S. 851.

³ У магнатських резиденціях бібліотека як окреме приміщення сформувалася тільки у XVII ст., а в другій половині XVIII ст. із місця занять власника стала і місцем загальнодоступним – різновидом салону (*Rottermund A. Zamek Warszawski w erose Oświecenia. Rezydencja monarsza: funkcje i treści. – Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie, 1989. – S. 190.*

⁴ Фама – у давніх римлян богиня слави, успіху та звісток, донька Землі.

⁵ ІР НБУВ, ф. І, спр. 150, арк. 14–14 зв. Текст оригіналу подається зі збереженням орфографії. Знаки пунктуації розставлені за смыслом згідно із сучасними правилами. Авторський переклад опису бібліотеки українською мовою, поданий у розділі, для кращого сприйняття в контексті викладу матеріалу має незначну літературну редакцію. Оригінальний текст: «Biblioteka do ktorey dzwi sosnowe z czwartego pokoju stolarskiey Roboty złożone u malowane do Garnituru Bazeryi z Biblioteki biało malowane

na zawiasach z krukami żelaznymi w zupełnym garniturze, przy nich zamek z gałkami angielski mosiężny, nad temi drzwiami na Tablice z gipsu wyrobionej, z laurami ynskrypcya: «*Ingrederere musis / Namet hic Dij habitant*». W tej Bibliotece okien cztery, pokwater cztery, Tafla № 36. U Dwoch gałki mosiężne, u wszystkich zawiasy y zasuwki kryte żelazne, suffit z gipsu gładki, na nim w posrodku fama wyrobiona z gipsu z taką ynskrypcją: «*Hic vivunt homines super stites sibi, hic loquuntur et lacent, hic audiunt, et silent, hic Interrogantur et Muti Respondent*». Od suffitu aż do podłogi stolarską y snycerską robotą z tarcie sosnowych wkoło scian robione szafy o Dwoch kondygnacyach z lukami przed okna y dzwi. Na pierwszej kondygnacyi od Podłogi niby na bazeryi stawione kolumny wspierające drugą kondygnacją na ktorej wkoło ganku gzymsy u wierzchu y u dołu łamane, na miejscu balasowey cyrkuły wyrzynane w drzewie ramami podługowatemi obwiedzone, pomiędzy ktoremi floresy z drzewa rzniętego snycerskiej roboty. Pod Gankiem na odwrut wyrobione gzymsy sowite aż do kolumn, na kolumnach festony wiszące rznięte, pomiędzy kolumnami wokoło szafy na księgi, pod księgami w Bazeryi i w pięciu miejscach szuflady ktorych znajduje się № 15, przy nich antabek żelaznych szt[uk] № 18. Podłoga z tarcie prosta. Ganek do ktorego od Weyscia w prawą stronę na drugą kondygnacją w szafie z odmalowaniem Pulek y księg nieznacznie wyrznięte drzwi na trzech zawiasach i krukach żelaznych angielskich, za niemi schody kryte kręcone o stopniach 22 na ganek, w ktorym okien cztery na zawiasach z forinrzami żelaznymi, w koło ganku przeyscie y kommonikacye wolna, około scian między kolumnami mniejszemi szafy na księgi, na tym ganku wrogach gieniuszow snycerskiej roboty złożonych cztery y waz złożonych Dwie. Ta Cała Biblioteka stolarską y snycerską robotą do koloru grzabelowego z wyłączeniem Lisztew, floresow y Festonow. Z Biblioteki przez wszystkie w tych pokojach apartamenta drzwiami akkomodowany Prospekt».

⁶ *Wiśniowiecki M. S. Quinque psalmi in detentione Gluchowiensi composit, albo Pięć Psalmów wierszem*. – Gzestochow, 1711; Segnery P. (1624–1694). *Medytacje nabożne ... przez ... Pawła Segnery S. J. napisane, potym z włoskiego na francuzki a teraz z francuzkiego na polski ięzyk przetłumaczone przez J. O. X. J. M. W. K. W. K. L.* – [Warszawa], 1728. – 4 tt. Переклад польською мовою зробив М. С. Вишневецький. (Estr., t. 27, s. 346). Антоній Бейковський у жалобному слові «Ostatnia usługa kaznodziejska...» (Сандомир, 1746, арк. Н₂ зв.) говорить про вісім опублікованих книжок, написаних князем, але називає тільки сім: «...Medytacye Polskie Segnerego, Historia ludu Bożego w 4 tomach, Joseph Wyzwolony, Forteca na obronę sławy, Życie S. Nepomucena, Rozumne zabawy duszy nabożney, Pięć Psalmów wierszem...».

⁷ *Berruyer I. J. (1681–1758). Historyja ludu bożego ... na polski z francuzkiego przetłumaczona ...* – Warszawa, 1740. – T. 2. (Estr., t. 12, s. 510). Переклад цього твору І. Ж. Берруї польською мовою зробив М. С. Вишневецький. Як повідомляє К. Естрейхер у «Bibliografii Polskiej», т. 1. і т. 3 вищеназваного твору польською мовою опубліковано не було.

⁸ Рукописна копія XVIII ст. польською мовою «Діаріуша» М. С. Вишневецького зберігається у відділі рукописів Бібліотеки Чарторийських (Краків), шифр: Rkps. 966. IV, s. 837–866. Має назву «Dyaryusz życia Xięcia Michała Wiśniowieckiego Woiewody Wileńskiego Hetmana Wielkiego W. X. Liteskiego z manuskryptu ręką własną

iego napisanego przekopiiowany. Zawiera on czyny Ab R. 1669 ad Annum 1730 inclusive». Місцезнаходження оригіналу нині авторці невідоме. Раніше зберігався в бібліотеці Пшездзєцьких у Чорному Острові, що на Поділлі. Текст «Діаріуша» опубліковано в кн.: *Przezdzecki A. Podole, Wołyń i Ukraina: obrazy miejsc i czasów.* – Wilno: Nakład i druk T. Glücksberga, 1841. – Т. 1. – С. 96–112. В ІР НБУВ зберігається копія хронографа під назвою «Dla pamięci co się ktorego roku działo», укладеного, найвірогідніше, М. С. Вишневецьким, як показує текст рукопису (ф. 81, спр. 22, 8 арк.). Документ починається з 1383 р., коли великий князь ВКЛІ Ягайло став польським королем, а закінчується 1731 р., коли у М. С. Вишневецького народився син Юзеф Ігнацій Антоній Снджей Діонізій. Тексти обох документів, що розповідають про події життя останнього представника роду Вишневецьких, за формою викладу неідентичні. Копія зроблена у першій половині ХІХ ст., не пізніше 1845 р. і завірена підписом та печаткою тасмного радника гр. Костянтина Пже[...]ського.

⁹ *Thieme-Becker*, t. 14, s. 228.

¹⁰ *Giżycki P.* Relacya apparcencyi y samego aktu pogrzebowego xiążęcia Wiśniowieckiego, Michała Serwacego Korybuta. – Poczaiów, 1745. – [48] s. Про портрети з Вишневецького замку, в т. ч. і портрети М. С. Вишневецького, інформація знаходиться у публікаціях: *Белецкий П. А.* Украинская портретная живопись ХVII–ХVIII вв. – Ленинград, 1981. – С. 138; *Литовченко А. В.* Портрет князя Михайла Сервація Вишневецького у збірці Національного музею історії України // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи. – К., 1999. – С. 15; *Суховарова-Жорнова О.* Історичні портрети кінця ХVII–ХVIII ст. у збірці Національного музею історії України: іконографічний огляд // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. [Ч. 5] / Історіографічні дослідження в Україні [Вип. 10]: Об'єднаний випуск наукових праць на пошану академіка В. А. Смолія. – К., 2000. – Ч. 1. – С. 201–218; *Głowacka-Pocheć T.* Portrety książąt Wiśniowieckich w Wilanowie i ich pierwowzory // *Wiuletyn Historii Sztuki.* – 1968. – Т. 30. – № 2. – С. 191–206.

¹¹ Сапіга, Ян Фрідерік герба «Лис», князь (1680–1751) – берестейський староста, маршалок Литовського трибуналу (1729 р.), великий литовський канцлер (1735–1751), літератор, кавалер ордена Білого Орла.

¹² Бібліотека ПАН (Краків): Rkps. 3220, s. 48 зв.; Бібліотека Народова (Варшава): Mkf. 49919;

¹³ Беруї, Ісаак Жозеф (1681–1751) – викладач літератури в єзуїтських школах, автор відомого твору «Histoire du peuple de Dieu ...» (Париж, 1728, 1734), в якому Святе Письмо подане у формі комедійної оповіді. Твір був заборонений папами Бенедиктом ХІV та Клементом ХІІІ і внесений до «Index librorum prohibitorum» (Roma, 1744. – С. 236).

¹⁴ Бібліотека ПАН, (Краків): Rkps. 3221, s. 118; Бібліотека Народова (Варшава): Mkf. 49920;

¹⁵ У документі подається: «Kanclezyna WWXLitt Radziwiłł ...». У 1740 р. посаду великого канцлера Великого князівства Литовського обіймав Ян Фрідерік Сапіга, відтак, адресантом листа була його дружина Констанція з Радзивілів, дочка кн. Кароля Станіслава Радзивіла герба «Тромби» і Анни з Сангушків герба «По-

гонь Литовська», рідна сестра Теклі Ружі Радзивіл, третьої дружини кн. Михайла Серватія Вишневецького, яка першим шлюбом була за конюшим Великого князівства Литовського, фельдмаршалом Якубом Флемінгом. (*Niesiecki K.* Herbarz polski. – Lipsk, 1846. – Т. 8. – S. 79; *Wobe M.* Icones Familiae Ducalis Radiviliane. – Nesvissii, 1758. – Port. 152).

¹⁶ Бібліотека ПАН (Краків): Rkps. 3599, s. 86–86 зв.; Бібліотека Народова (Варшава): Mkf. 52499;

¹⁷ *Lukasz od ś. Franciszka.* Kazanie przy solennym z Merezca do Wiśniowca wyprowadzeniu ciała ... Machała Serwacego Korybuta Wiśniowieckiego... Roku 1744 dnia 28 Września miane przez X. Łukasza od ś. Franciszka Scholarum Piarum assystenta Prowicyi Litewskiej. – w Warszawie: w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey w Kollegium XX. Scholarum Piarum, [1744]. – K. F₂ zw.: «I choćby żadnego nie było świadka wielkiej umiętności y we wszelkich naukach politycznych biegłości, Biblioteka w Wiśniowcu znacnym wystawiona sumptem, Xięgami w różnych ięzykach naysiekawszymi opaszona, za wszystkich stanie świadkow, tam wyczyta y wyrozumie każdy Jego magnum ingenium, magnum optimarum artium studium. Z ktorego iak nauki potrzebne zalecał, uczonych estymował, dobrodzieystwami przewidował...» (Перекл. – *I. Ц.-P.*).

¹⁸ *Bieykowski A.* Ostatnia usługa kaznodziejska pełnym wdzięczności sercem, y usty ostatniemu z Domu Xiążat Wiśniowieckich... Michałowi Serwacemu Korybuthowi Wiśniowieckiemu... pogrzebowym kazaniem oświadczona przez X. Antoniego Bieykowskiego S. Jezu w Wiśniowcu w Kościele OO. Karmelitow Bosych Roku 1745 Dnia 7 Pazdziernika. – w Sandomierzu: w Drukarni J. K. M. Kollegium Soc. Jesu, 1746. – K. I: «Ale nie tylko xięgi pisał Xiąże JMć, zostawił successorom Bibliotekę w Wiśniowcu śliczną, bogatą, y pełną xiąg różnych, ledwie nie taką, jak Actor: 19: *Multi qui curiosa sectati, contulerunt libros et computatis pretiis illorum invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.* Na tey by Bibliotece napisać, co w Rzymie na bibliotece Xiążat Pamphiliuszow: *Librorum fundator et author, illius aurifodina manus, istorum bibliotheca caput.* Jeszczeby y to mogło się tey Bibliotece przypisać, co Daniel Elektor Moguncki na swoiey: *Vita brevis, forma decipiens, pecunia fluxa, imperium invisum, gloria fallax, sapientiae fama perennis.* Miał tedy Xiąże Wiśniowiecki nietylko Theologiczną cnotę, miłość Boga, ale y moralną miłość domu familii, y successorow ktorzy iak pszczoły z kwiatow miód, tak z xiąg Xiążęcych mądrość zbierać będą...» (Перекл. – *I. Ц.-P.*).

¹⁹ *Extremum Judicium dolorum apparente in Caelo Cruce, Praecedentibus in Luna fatalibus signis, Candentibus de Polo Poloniae Avitis Stellis... Principis Servatii Michaelis Korybuth... Funerali Cultu Visniovecii FF. Carmelitanum Disscalceatorum Ab Obligatissima Celsissimo Fundatorio Nomini Provincia Polona S. Spiritus productum... 1745 Die 24 Septembris.* – Leopoli: Typis S. R. M. Collegii Societatis Jesu, [1745]. – K. B₂ zw.: «o Mentis doctas laureis nutritas! etiam quorum Caput Bibliotheca carent Libro vitae prohibito tanqua perpetuis temporibus...»

²⁰ *Monumentum Grati ac Memoriam animi Erga Regnatricem Domum Korybuthorum Wisniowiecciorum fundatorum. In funere... Michaelis Servatii Korybuth Wisniowiecki...*

a Polona Scholarum Piarum Provincia exhibitum. Anno Domini 1745 diebus Septembris. – Varsoviae: Typis S.R.M. & Reiphae Regii Collegii Scholarum Piarum. – [1745]. – К. Н-Н зв.: «Sapientiam illius apprime testatur ingenti sumptu pro conservandis libris selectionibus vario linguarum genere conscriptis et in lucem editis in Wisniowiec constructa Bibliotheca».

²¹ Kurier Polski. – 1744. – № 407. – S. 1.

²² *Dymnicka-Woloszyńska H.* Mniszchowa z Zamojskich Katarzyna // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 454–457.

²³ *Dymnicka-Woloszyńska H.* Mniszech Jan Karol // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 463–465.

²⁴ «... Zamek stał się wówczas jednym z najważniejszych ośrodków życia kulturalnego nie tylko Wołyń, ale i całego kraju...» (*Aftanazy R.* Wiśniowiec // *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej.* – 2-ie wyd. – Wrocław, 1994. – T. 5: Województwo Wołyńskie. – S. 530).

²⁵ Короля Станіслава Августа Понятовського у Вишневецькому замку приймав великий коронний маршалок у жовтні 1781 р., коли король приїхав до Вишневеця, щоб зустрітися з цесаревичем Павлом, та у березні 1787 р., коли король гостював у замку по дорозі до Канева, де зустрічався з імператрицею Катериною II.

²⁶ М. Є. Мнішек познайомився з Вольтером у липні 1763 р. у Женеві. Коронний маршалок передав Вольтеру запрошення короля Станіслава Августа відвідати Польщу восени 1764 р., але Вольтер не поїхав до Польщі, посилаючись на поганий стан здоров'я (*Rosner A.* Mniszech Michał Wandalin // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 480).

²⁷ *Bartoszewicz J.* Michał Jerzy Mniszech // *Biblioteka Warszawska.* – 1852. – T. 4. – S. 478–504; *Bartoszewicz J.* Mniszech Michał, marszałek wielki koronny // *Tygodnik ilustrowany.* – 1863. – [T]. 4. – № 203. – S. 313–314; *Gruszczyński L.* Michał Jerzy Wandalin Mniszech (1748–1806): Przyczynek do biografii politycznej // *Acta Universitatis Lodzianensis.* – Łódź, 1976. – Seria 1, z. 4. – S. 123–132; *Rosner A.* Mniszech Michał Jerzy Wandalin // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 480–484.

²⁸ «Zbiór ksiąg rozsądnie wybranych bardziej potrzebie i używaniu poświęcony, niżeli próżnej ciekawości, mniej ieszcze kosztownej okazałości zdaie się najperwszym starań naszych celem» (*Mniszech M.* Myśl względem założenia Muzeum Polonicum // *Zabawy przyjemne y pożyteczne.* – Warszawa, 1775. – T. 11, cz. 2. – S. 214).

²⁹ «... w rozumie znajduje prawidło pewne, człowiekiem kierujące, niebezpieczeństwa uchylające, dobro nieomylnie skazujące» (*Mniszech M.* Myśl o geniusze // *Zabawy przyjemne y pożyteczne.* – Warszawa, 1775. – T. 11, cz. 2. – S. 275).

³⁰ *Beauvois D.* Szkolnictwo polskie na ziemiach Litewsko-Ruskich, 1803–1832. – Rzym; Lublin, 1991. – T. 2: Szkoły podstawowe i średnie. – S. 113.

³¹ За свідченням А. Нарушевича, М. Є. Мнішек дописував до німецьких та французьких газет, популяризуючи реформи освіти в Польській державі (*Rosner A.* Mniszech Michał Jerzy Wandalin // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 481).

³² Передруки: *Mostowski T. A.* Życia sławnych Polaków. – Warszawa, 1805. T. 1; *Krótki rys dziejów panowania Kazimierza Wielkiego.* – Kraków, 1863.

За нестабільної політичної ситуації в польській державі XVIII ст. і пошуків поліпшення політичної системи монархія династії Пястів отримала позитивну оцінку

представників польського Просвітництва. А часи панування Казимира Великого ілюстрували силу Польського королівства. Тож політичні діячі, вчені, літератори другої половини XVIII ст. неодноразово зверталися до постаті цього короля, підкреслюючи спадковість політичних та адміністративних механізмів (*Kurkowski J.* *Warszawskie czasopisma uczone doby Augusta III.* – Warszawa, 1994. – S. 200, 203).

³³ *Wielądke W. W.* *Heraldyka.* – Warszawa, 1792. – Т. 1. – S. 5.

³⁴ *Radziszewski F.* *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych... w krajach dawną Polską.* – Kraków, 1875. – S. 117.

³⁵ *Ibid.*; *Wittyg W.* *Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku.* – Warszawa, 1903. – S. 51.

³⁶ *Uruski S.* *Rodzina: Herbarz szlachty polskiej.* – Warszawa, 1914. – Т. 11. – S. 318.

³⁷ *Мицько І. З.* *Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576–1636).* – К., 1990. – С. 102–103.

³⁸ *Radziszewski F.* *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych... w krajach dawną Polską.* – Kraków, 1875. – S. 117.

³⁹ *Graesse.* – 1863. – Т. 4. – S. 245.

⁴⁰ У своєму мастку Урсинові під Варшавою Ю. У. Немцевич зібрав велику бібліотеку, яка після листопадового повстання 1831 р. була перевезена до Познані. У 1833 р. відбувся її розпродаж з аукціону. Частина її придбала Констанція Рачинська для бібліотеки в Рогалині. Згодом вона пожертвувала її Познанській міській бібліотеці (*Kamotowa D.* *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce.* – Warszawa, 1988. – S. 204).

⁴¹ М. Є. Мнішек крім сина, мав двох дочок: Ельжбету Марію Філіпіну (нар. 1792), у першому шлюбі дружина несвізького та олицького ордината кн. Домініка Радзивіла, у другому – дружина маркграфа де Вілліс, з яким мала сина Філіпа Августа, котрому російський імператор Олександр II надав титул графа Демблінського; Пауліну, одружену з кн. Антонієм Яблоновським (*Żychliński T.* *Złota księga szlachty polskiej.* – Poznań, 1888. – R. 10. – S. 222).

⁴² *Rosner A.* *Mniszech Michał Jerzy Wandalin* – S. 483.

⁴³ *Przedziecki A.* *Podole, Wołyń i Ukraina: obrazy miejsc i czasów ...* – Wilno, 1841. – Т. – I. – S. [33]: «Графу Каролу Мнішкові власнику Вишневеця присвячую» (Перекл. – І. Ц.-Р.).

⁴⁴ *Ibid.* S. V.

⁴⁵ *Prek F. K.* *Czasy i ludzie / Przygotował do druku H. Barycz.* – Wrocław, 1956. – S. XXX–XXXI.

⁴⁶ *Radziszewski F.* *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych... w krajach dawną Polską.* – Kraków, 1875. – S. 117.

⁴⁷ *Johnson E. D.* *A History of libraries in the Western World.* – New York; London: The Scarecrow Press, Inc., 1965. – S. 265; *Kosmanowa B.* *Rola bibliotek w integracji narodowej Ziemi Polskich pod zaborami // Rozwój i perspektywy bibliologii polskiej.*

Konferencja jubileuszowa z okazji 50-lecia pierwszej katedry Bibliotekoznawstwa w Polsce. 4–5. 12. 1995. – Łódź, 1995. – S. 1–11.

⁴⁸ Вишневецький монастир босих кармелітів був закладений 1645 р. руським воєводою кн. Яремою Вишневецьким (1612–1651), неодноразово руйнувався під час воєн і був відновлений стараннями та коштами кн. Михайла Серватія Вишневецького. Будівельні роботи проводилися з 1720 по 1740 рр. Від 1724 р. ними керував архітектор Якуб Дапре Бланжей (Daprés Blangey). Костел монастиря будувався як родовий мавзолей, мав 11 віттарів, авторами яких були Каспер Колерт (Kolert) і Криштоф Зейнер (Seyner) (1733 р.). (*Brykowska M. Architektura karmelitów bosych XVII–XVIII st. – Warszawa, 1991. – S. 57*). 1832 р. монастир був закритий російською владою. У 1835 р. у монастирському костелі була відкрита православна церква Архангела Михаїла.

⁴⁹ *Giżycki J. M. Klasztor oo. Karmelitów bosych w Wiśniowcie // Rocznik Wołyński. – Równe, [b. r.]. – T. 8. – S. 193.*

⁵⁰ Мнішек Станіслав Єжи (пом. 1806) – готувався до духовної кар'єри, але після смерті матері повернувся до світського життя. Великий коронний хорунжий (із 5.02.1784 р.), голова Цивільно-військової комісії Кременецького повіту. Одружений не був.

⁵¹ *Костомаров Н. Литературное наследие. – Спб., 1890. – С. 55–56.*

⁵² К. Ф. Мнішек був одружений з Елеонорою з Цетнерів герба «Пшевора» і мав двох синів: Єжи Філіпа Нереша (1822–1881), одруженого із Анною з Ганських герба «Корчаю», дочкою предводителя дворянства Волинської губ. Вацлава Ганського та Евеліни із Жевуських, у другому шлюбі – дружина О. де Бальзака, – Анджєя Єжи Філіпа (1824–1905) – художника, колекціонера. Він навчався малярству під керуванням портретистів Жана Гіжо та Леона Когне. Його картини зберігаються в музеях Польщі (Варшава, Краків, Познань) та Франції, у приватних колекціях. Був одружений із Анною з Потоцьких (1827–1885), вдруте з Ізабеллою де Ля Гатін'єр (*Leszczyńska U. Mniszech Andrzej Jerzy // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 459–460; Piątkowski H. Andrzej hr. Mniszech // Tygodnik ilustrowany. – 1905. – № 21. – S. 395; Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej. – Poznań, 1888. – R. X. – S. 224*). 3 листопада 1848 р. російським імператором Миколою I було затверджене рішення Державної Ради про право К. Ф. Мнішека разом із синами носити в Росії титул графів королівства Галичини та Людомерії (Список титулованым родам и лицам Российской империи / Изд. Департаментом Герольдии Правительствующего Сената. – СПб., 1892. – С. 157).

⁵³ *Aftanazy R. Wiśniowiec // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. – Wrocław, 1994. – Cz. 2: Ziemia ruskie korony; t. 5: Województwo Wołyńskie. – S. 531.*

⁵⁴ *Вядро Ш. Бальзак на Волині // Жовтень. – 1968. – № 4. – С. 131–138; Наливайко Д. С. Україна у Бальзака // Іноземна філологія. – 1965. – Вип. 2. – С. 133–140.*

⁵⁵ *Wityg W. Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 51.*

⁵⁶ *Aftanazy R. Wiśniowiec – T. 5. – S. 557.*

⁵⁷ *Stecki T.* Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym. – Lwów, 1871. – S. 355.

⁵⁸ Абамелік – рід вірменських священиків, які одержали князівський титул від останнього царя Грузії Іраклія II. Згодом служив в Росії. (Абамелік // *Русский биографический словарь / Изд. А. А. Половцова.* – Спб., 1896. – Т. 1. – С. 5; Там само. – Т. 2. – С. 496; Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу Подольской губернии. – Каменец-Подольский, 1897. – С. 165). У літературі прізвище може траплятися і у формі Абамелек. Джерела не подають повного імені чи ініціалів княгині. Спираючись на розрізнені факти, можна лише зробити припущення щодо імені тимчасової володарки Вишневецького замку. Нею могла бути Ганна Петрівна Абамелік, яка в другій половині XIX ст. була землевласницею Волинської губернії (*Ковалинский В.* Мecenаты Киева. – 2-е изд. – К., 1998. – С. 448). Князі Абамелік входили до списку 200 родин, які у 1848 р. володіли понад 1000 кріпацькими душами у Київській, Волинській та Подільській губерніях (*Бовуа Д.* Битва за землю в Україні, 1863–1914: Поляки в соціоетнічних конфліктах. – К., 1998. – С. 346–351). В іншому джерелі прізвище княгині зоментується так, що нею могла бути Єлизавета Христофорівна Абамелік із Лазаревих (1832–1904), яка бл. 1850 р. стала дружиною Семена Давидовича Абамелік (1815–1888). З 1873 р. ця гілка роду Абамеліків носила прізвище Абамелік-Лазаревих (*Польские редкие книги и рукописи в фондах Научной библиотеки МГУ им. М. В. Ломоносова: Каталог ...* – Москва, 2005. – С. 33, прим. 65).

⁵⁹ *Chwalewik E.* Zbiory polskie: archiwa; biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inny zbiorze pamiatok w ojczyźnie i na obczyźnie. – Warszawa; Kraków, 1927. – Т. 2. – S. 507; *Горленко В.* Распродажа в Вишневецком Замке // *Киев. старина.* – 1884. – № 10. – С. 361–366; *Piotrowski M.* W sprawie Biblioteki i Archiwum Zamku Wisniowieckiego // *Miesięcznik Heraldyczny.* – Warszawa, 1930. – R. 9. – S. 147, pszyp. 5; *Tomkiewicz W.* Dzieje zbiorów Zamku Wisniowieckiego. – *Rocznik Wołyński.* – Równe, 1934. – Т. 3. – S. 420.

⁶⁰ Ibid. – Т. 2. – S. 507.

⁶¹ *Piotrowski M.* W sprawie Biblioteki i Archiwum Zamku Wisniowieckiego // *Miesięcznik Heraldyczny.* – Warszawa, 1930. – R. 9. – S. 146, pszyp. 1; *Польские редкие книги и рукописи в фондах Научной библиотеки МГУ им. М. В. Ломоносова: Каталог выставки / Сост.: Ст. Сиесс-Кжишковский, И. Л. Великодная.* – Москва, 2005. – С. 33, прим. 71.

⁶² Ibid. – S. 147.

⁶³ *Chwalewik Ed.* Zbiory polskie... – Warszawa; Kraków, 1927. – Т. 2. – S. 366.

⁶⁴ *Tomkiewicz W.* Dzieje zbiorów zamku Wisniowieckiego. Osobnie odbicie z «*Rocznika Wołyńskiego*». – Т. VIII. – Równe, 1933. – S. 22.

⁶⁵ *Chwalewik Ed.* Zbiory polskie... – Warszawa; Kraków, 1927. – Т. 2. – S. 507.

⁶⁶ *Urbański A.* Pro memoria. – Warszawa, 1929. – S. 65.

⁶⁷ *Aftanazi R.* – Т. 10. – 1996. – S. 194.

⁶⁸ *Urbański A.* Pro memoria: Przedruk. – Gdańsk, 1991. – S. 64.

⁶⁹ *Chwalewik Ed.* Zbiory polskie... – Warszawa; Kraków, 1926. – Т. 1. – S. 366.

⁷⁰ *Stecki T.* Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym. – Lwów, 1871. – S. 355.

⁷¹ *Plater Wl.* Stanisław de Broel // SPKP. – S. 691; *Сухих Л. А.* Документи з родових архівів магнатів і шляхти Волині та Правобережної України в колекціях Центрального державного історичного архіву України в Кисві: історія, склад, стан науково-довідкового апарату та перспективи його розвитку // Наук. доп. Всеукр. конф. Київ, 19–20 листоп. 1996 р. – К., 1996. – Ч. 2. – С. 92.

⁷² Радзішевський Францішек (1817–1885) – бібліотекар, бібліограф, автор відомої праці «*Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych ...*» – Kraków, 1875; (*Długosz J.* Radziszewski Franciszek // SPKP. – S. 738–739).

⁷³ Власне бібліотека містилася у садибі Плятерів у с. Воробині за 3 км від Дубровиці. Село входило до Дубровицького маєтку. Нині місто Дубровиця – райцентр Рівненської області. (*Dąbrowica* // SG. – 1880. – Т. 1. – S. 931).

⁷⁴ *Wityg W.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 51.

⁷⁵ *Бовуа Д.* Битва за землю в Україні, 1863–1914: Поляки в соціокультурних конфліктах. – К., 1998; *Имеретинский Н. К.* Дворянство Волынской губернии // Журн. М-ва нар. просвещения. – 1894. – № 8. – С. 343–368.

⁷⁶ *Aftanazy R.* Wiśniowiec – Т. 5. – S. 531; Судьба Вишневецкой библиотеки // Новое время. – Спб., 1908. – 1 июля. – С. 4.

⁷⁷ Толлі Іван Андрійович (1819–1887) – голова правління Київського земельного банку в 1878–1883 рр., міський голова в 1884–1887 рр. Одружений з Ганною Вікторівною Пашковою (пом. 1909 р.). Їхній син Толлі Володимир Іванович (1860–?) – дійсний статський радник, кандидат права, гласний Думи з 1887 р., почесний блюститель Фундуклеївської гімназії; його дружина Ольга Василівна Глоба (пом. 1915) – голова Комітету Товариства надання допомоги хворим дітям. (*Ковалинський В.* Меценаты Киева. – 2-е изд. – К., 1998. – С. 508; *Весь Киев: Адресная и справочная книга на 1915 г.* – К., 1914. – С. 333, 334, 341; *Иваск У. Г.* Частные библиотеки в России. – Спб., 1912. – Ч. 1–2).

⁷⁸ *Бовуа Д.* Битва за землю в Україні. – С. 35.

⁷⁹ *Bobrowski T.* Pamiętnik mojego życia // Wspomnienia wieku dojrzałego. – Warszawa, 1979. – Т. – S. 495–496; *Dunin-Karwicki J.* Wspomnienia Wołyniaka. – Lwów, 1897. – S. 209–211; *Pamiętki Wiśniowca* // Wiek. – Warszawa, 1877. – № 33. – S. 3; *Горленко В. П.* Распродажа в Вишневецком Замке // Киевская старина. – 1884. – № 10. – С. 361–366; *Горленко В. П.* Украинские были: Описание и заметки. – К.: Типография Г. Л. Фронкевича, 1899. – С. 59–66; Дело о Вишневецком имени // Киевлянин. – 1888. – № 25–26; № 48–50; Судьба Вишневецкой библиотеки // Новое время. – Спб., 1908. – 1 июля. – С. 4; *Ярон С. Г.* Киев в восьмидесятих годах: Воспоминания старожила. – К., 1910. – С. 191–193; Процесс о Вишневецком имени по иску гр. Плятера против Толли. – К., 1888. – 78 с.

⁸⁰ Галаган Григорій Павлович (1819–1888) – землевласник, український громадський і освітянський діяч, меценат, перший голова Південно-Західного відділення Російського географічного товариства, почесний член Київського історичного то-

вариства Нестора-літописця, віце-голова Київського відділення Слов'янського благодійного товариства. На власні кошти заснував у Києві вищий навчальний заклад – Колегію Павла Галагана в пам'ять рано померлого сина. Був почесним попечителем заснованої Колегії.

⁸¹ Лебединцев Феофан Гаврилович (1828–1888) – історик, діяч народної освіти, перший редактор часопису «Киевская старина» у 1882–87 рр., рідний брат Петра Гавриловича Лебединцева (1819–1896) – історика, археолога, церковного діяча.

⁸² ІР НБУВ, ф. 1, спр. 86, арк. 92 зв. У цитованому тексті орфографія та пунктуація подаються за сучасними граматичними нормами.

⁸³ *Wittig E.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 51; *Januszevska M.* Igel: Dawid, Zelman, Hertz, Leib, Zygmunt // SPKP. – S. 348–349

⁸⁴ *Кудринский Ф.* О достопримечательностях Вишневецкого замка // Киевская старина. – 1892. – № 10. – С. 127.

⁸⁵ *Тодорович Н. П.* История города Кременца Волынской губернии. – Седлец, 1904. – С. 147.

⁸⁶ Для ідентифікації почерка, яким зроблено запис на форзаці «Missala», використані листи Данила Щербаківського до Григорія Дмитровича Саливона (один із них датовано 12 квітня 1922 р.), що зберігаються у ІР НБУВ, ф. III, спр. 60625, 60626.

⁸⁷ Текст документу подається зі збереженням орфографії та пунктуації оригіналу. Навскісними рисками позначається закінчення рядків у тексті. В квадратні дужки взято слова, не прочитані через поганий стан паперу.

⁸⁸ *Общий гербовник дворянских родов Всероссийской империи.* – [Спб., 1798]. – Ч. 2. – № 135.

⁸⁹ *Studemeister M.* Bookplates and their owners in imperial Russia: an illustrated survey of holdings at Stanford University/ - [St. Petersburg]: Published by Hermitage Publishers, 1991. – S. 80.

⁹⁰ *Januszevska M.* Igel: Dawid, Zelman, Hertz, Leib, Zygmunt // SPKP. – S. 348–349; *Wittig W.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 51.

⁹¹ *Thieme-Becker*, т. 1, s. 137.

⁹² *Мунд С.* Вишневец и его библиотека // Вест. лит. – 1912. – № 9. – Стб. 233; *Иваск У. Г.* Описание русских книжных знаков (Exlibris). – М., 1918. – Вып. 3. – С. 13–14.

⁹³ У книзі М. Студемейстер як дата продажу Вишневецького замку П. О. Демидовим називається 1911 р. (*Studemeister M.* Bookplates and their owners in imperial Russia : an illustrated survey of holdings at Stanford University. – [St. Petersburg]: Published by Hermitage Publisher, 1991. – S. 80). Там само подається інформація про те, що бібліотека та мистецькі зібрання П. О. Демидова були продані в Англії з аукціону, і деякі експонати були придбані Британським Музеєм.

⁹⁴ Щербаківський Данило (1877–1927) – мистецтвознавець, завідувач відділу Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка. Він добре знав стародруки і документи з Вишневецького замку, які знаходилися у власності родини Толлі, бо

впродовж навчання у Київському університеті опікувався вихованням двох синів В. І. Толлі (*Ходак І.* Подвижник музейної справи. Життя та наукова діяльність Д. Щербаківського // *Мат. ювіл. наук. конф. «Національний художній музей України: Історія. Сучасний стан. Проблеми розвитку. До 100-річчя з дня заснування.* Київ, 6 жовт. 1999 р. – С. 9.

⁹⁵ *Щербаківський Д.* Вишневецкая библиотека // *Киев. старина.* – 1902. – № 3. – С. 164.

⁹⁶ У листі помилково написано «Дмитро Щербаківський».

⁹⁷ З діяльності Тимчасового Комітету для заснування Всенародної (Національної) Бібліотеки // *Книжковий вістн.* – 1919. – № 1. – С. 12.

⁹⁸ Назва установи подається за офіційно прийнятою на час існування установи формою.

⁹⁹ *Чухно Н.* Історія Книжкової Палати України // *Вісник Книжкової Палати.* – 1996. – № 1–2. – С. 20–23.

¹⁰⁰ *Каталог інкунабул / Уклад. Б. І. Зданевич.* – К., 1974. – С. 56, 137.

¹⁰¹ *Piotrowski M.* W sprawie biblioteki i archiwum zamku Wiśniowieckiego // *Mies. heraldyczny.* – 1930. – № 7. – S. 146–147.

¹⁰² Про садибу, яка належала родині Толлі по вул. Караваївській, 9 (тепер вул. Толстого), див.: *Друг О., Малаков Д.* Особняки Києва. – К.: Київ, 2004.

¹⁰³ Дата подається за: *Друг О., Малаков Д.* Особняки Києва. – К.: Київ, 2004. – С. 497.

¹⁰⁴ *Суховарова-Жорнова О.* Історичні портрети кінця XVII–XVIII ст. – С. 201, 212; *Литовченко А. В.* Портрет князя Михайла Сервація Вишневецкого в збірці НМПУ // *Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи.* – К., 1999. – С. 15; *Белецкий П. А.* Украинская портретная живопись XVII–XVIII вв. – Ленинград, 1981. – С. 138.

¹⁰⁵ *Полонська-Василенко Н. Д.* Українська Академія наук: Нариси історії. – К., 1993. – С. 33, 79.

¹⁰⁶ *Позіховська С.* Стародруки Речі Посполитої XVI–XVIII ст. у зібранні Музею книги та друкарства м. Острога // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Розвиток бібліотечної справи в краї: Мат. XVI Волинської наук. історико-краєзнавчої конф., присвяченої 65-річчю Волинської обласної наукової універсальної бібліотеки ім. Олени Пчілки. 1–2 червня 2005 р., Луцьк.* – Луцьк, 2005. – С. 34; *Стародруки Речі Посполитої XVI–XVIII ст. у зібраннях Музею книги та друкарства м. Острога і Волинського краєзнавчого музею: Каталог / Уклад. О. Л. Позіховський; С. В. Позіховська.* – Луцьк, 2005. – С. 75, № 185. Стародрук передано зі Львівської наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника НАН України.

¹⁰⁷ *Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej : W 3 tt. / Pod red. M. Malickiego i E. Zwinogrodzkiej.* – Warszawa; Kraków: PWN, 1992–1995. Т. 1. – S. 122, 296; Т. 3. – S. 288.

¹⁰⁸ *Kisarauskas V.* Lietuvos knygos ženklai. 1518–1918. – Vilnius: Mokslas, 1984. – S. 53 (№ 154).

¹⁰⁹ Иностранные книжные знаки в собрании редких книг Всероссийской

государственной библиотеки иностранной литературы им. М. И. Рудомино / Сост.: Е. В. Журавлева, Н. Н. Зубков, Е. А. Коркмазова. – Москва: Рудомино, 1999. – С. 53 (№ 18), 401 (№ 356), 402 (№ 357). Як написано у передмові до видання, «за чітко невизначених обставин» приблизно у 1950-х роках зі Львова вивезли до Москви кількесот видань із зібрання Міхала Єжи Вандаліна Мнішека (с. 16).

¹¹⁰ Польские редкие книги и рукописи в фондах Научной библиотеки МГУ им. М. В. Ломоносова: Каталог выставки / Сост.: Ст. Сиесс-Кжишковский, И. Л. Великодная. – Москва, 2005. – С. 27.

¹¹¹ *Studemeister M.* Bookplates and their owners in imperial Russia: an illustrated survey of holdings at Stanford University. – Published by Hermitage Publishers, 1991. – S. 80–81 (№ 55).

¹¹² Rare Polonica in The New York Public Library: Books of the 15th–18th centuries / Ed. by M. Czarnik. – New York, 2001. – S. 173. – № 444.

¹¹³ Мнішек, Катерина із Замойських герба «Сліта» (1723–1771) – дочка Міхала Здіслава Замойського, VI ордината, смоленського воєводи (1732 р.) та Ельжбети з Вишневецьких, дочки Михайла Серватія Вишневецького та його першої дружини Катерини з Дольських герба «Косцеша».

¹¹⁴ *Catalogus librorum post fata Celsissimi Illustrissimi ac Excellentissimi Domini Domini Michaelis Servacij Korybuth Ducis in Wisniowiec et Zbaraz Wisniowiecki Comitis in Dolsk, Dabrowica, Komarno et Brahin Palatini Vlnensis Supremi Ducis Exercituum M.D.L. Capitanei Glinianensis, Wilkowiscensis, Mercensis, Kirsnensis, Wilkinensis, Semensis, Metellensis, Tucholiensis ets. ets. Succedentium Illustrissimo Exellentissimo Domino Domino Ioanni S.R.I. in Magna Konczyce et Ossownica Comiti Vandalino Mniszech Succamerario M.D.L., Javoroviensi, Golembiensi, Szczuroviensi ets. ets. Capiteo, et in Bibliotheca Arcis Wisniowecensis existentium scriptus a me V.I.F. Anno qvo sVbDltVs septem sVb pennls sVaVe reCLInetter fortVnatos. proteglt hasta trlpLeX.* (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30). В останніх двох рядках тексту заголовка в літерах, які виступають над іншими літерами, зашифрований рік укладання каталогу. Авторка, розшифрувавши хронограму, визначила дату створення каталогу – 1745 рік.

¹¹⁵ *Brunet.* – 1863. – Т. 4. – Col. 18.

¹¹⁶ *Stecki T.* Wołyń pod względem... – S. 356.

¹¹⁷ *Estr.* 21, 80.

¹¹⁸ *Estr.* 32, 230–231.

¹¹⁹ *Щербакивский Д.* Вишневецкая библиотека // Киев. старина. – 1902. – № 3. – С. 166.

¹²⁰ Там само. – С. 164.

¹²¹ Опис видань див. у «Каталозі інкунабул». – К., 1974.

¹²² *Коваль-Гнатів Д. Ю.* «Книга хроніку» Гартмана Шеделя (1493 р.). 3 колекції інкунабул Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – К., 1993. – С. 56–62.

¹²³ *Index librorum prohibitorum...* – Romae, 1744. – S. 416, 484.

¹²⁴ Перше видання «Історії Флоренції» вийшло італійською мовою в Римі 25. III. 1532 р. через 5 років після смерті автора, 27. III. 1532 р. побачило світ друге

видання вже у Флоренції. За наступні 22 роки вийшло 9 видань твору: 7 у Венеції (1536, 1537, 1540, 1541, 1546, 1551, 1554) і 2 у Флоренції (1537, 1551). У Франції переклад було здійснено у 1577 р., перевидання – у 1615 р. У 1699 р. французькою мовою твір був опублікований в Амстердамі. Згодом у Парижі здійснено ще три його публікації: у 1789, 1842 і 1853 рр.

¹²⁵ *Index librorum prohibitorum...* – S. 381.

¹²⁶ Перше видання «Утопії» побачило світ у 1516 р. в Лувені заходами Еразма Роттердамського та гуманіста Петра Ейдія. Твір, написаний латинською мовою, вперше був перекладений англійською Р. Робінсоном і опублікований у 1551 р. (*Catalogue general des livres imprimés de la Bibliotheque Nationale.* – Paris, 1993. – Т. 118. – Col. 1121).

¹²⁷ Булатова С. О. Обзор изданий второй половины XVI века книжного собрания Яблоновских // Рукописна та книжкова спадщина України: Археогр. дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. – К., 1998. – Вип. 4. – С. 232–261.

¹²⁸ Кірхер Атаназій (1602–1680) – визначний німецький фізик, математик, схоластик, філолог. Займався викладацькою діяльністю та колекціонуванням. Збирав матеріали й експонати з природничої, суспільної історії, які згодом оформилися в *Museum Kircherianum* у Римі. Бібліографія його творів містить понад 40 назв (*Sommervogel C. Bibliotheque de la Compagnie de Jesus.* – Bruxelles; Paris, s. a. – Т. 4. – S. 1046–1077). Кореспонденція до нього складає 14 томів, висвітлюючи роль адресата в науковому світі XVII ст. Нині листи зберігаються в Архіві Палського Григоріанського університету в Римі. Серед адресантів А. Кірхера Г. Лейбніц, П. Гассенді, Ф. Реді, Я. Гевелій, Й. Пасторій, С. Сольський, О. Крюгер, А. Адаманді-Коханський.

¹²⁹ *Kircher A. Oedipus Egyptiacus.* – Romae, 1654. – Т. 2. – P. 2. – S. 294–295.

¹³⁰ *Targosz K. Polscy korespondenci Atanazego Kirchera i ich wkład w jego dzieło naukowe // Studia i materiały z dziejów nauki polskiej. Seria A.* – 1968. – Z. 12. – S. 123.

¹³¹ Боїм, Михайло (1614–1658) походив із львівської патриціанської родини. Його батько Павло Боїм (1581–1641) був доктором медицини, львівським райцею і війтом. Михайло Боїм вивчав медицину, теологію, філософію, був членом сзуїтського ордену. Автор рідкісної нині праці «*Flora Sinensi*» (Відень, 1656), присвяченої рослинному світу Китаю, географічного атласу Китаю, який складається з 18 карт. (*Cyrzyk L. Polscy badacze Chin w XVII w. // Szkice z dziejów polskiej orientalistyki / Pod red. J. Reychmana.* – Warszawa, 1969. – S. 47–65; *Krzyszowski J. Boym Michał // PSB.* – 1936. – Т. 2. – S. 20–23; *Targosz K. Polscy korespondenci Atanazego Kirchera i ich wkład w jego dzieło naukowe // Studia i materiały z dziejów nauki polskiej. Seria A.* – 1968. – Z. 12. – S. 132).

¹³² *Brunet.* – 1862. – Т. 3. – Col. 1175. «Роман троянди» – відома французька алегорична поема, кодекс куртуазного кохання, створений у XIII ст. двома авторами – Гільйомом Лорісом і Жаком Клопінелем з Менгу. Роман був дуже популярний, про що свідчать більш як 200 його списків, які збереглися. Твір перекладений італійською, фламандською, англійською мовами. Англійський переклад здійснив Дж. Чосер. Роман витримав велику кількість перевидань починаючи з XV ст. і до XIX ст. включно.

¹³² Перше видання «Дон Кіхота» Мігеля Сервантеса де Сааведри побачило світ у 1605 р. в Мадриді. В Іспанії з 1605 до 1857 рр. роман витримав більш як 400 перевидань. Французькою мовою налічується 168 видань, польською – 8. Найкращими виданнями вважаються мадридські 1780 та 1798 рр.

¹³⁴ *Brunet* 2, col. 633. Перше видання роману було здійснене у 1632 р.

¹³⁵ *Brunet* 2, col. 461.

¹³⁶ В рукописному каталозі їх рік видання і місце не вказані, так само, як і склад зібрань.

¹³⁷ *Kisarauskas V.* Lietuvos knygos ženklai, 1518–1918. – Vilnius, 1984. – S. 53; *Laucevicius E.* XV–XVIII a. Knygu irisimai lietuvos bibliotekose. – Vilnius, 1976. – S. 60.

¹³⁸ *Calderinus M.* Dictionarium ... – Vinetii, 1646 (Бібліотека Вільнюського університету; шифр.: III – 8480); *Deville A.* De la charge des gouverneurs des places ... – Paris, 1639 (Бібліотека Литовської Академії наук; шифр: V17-2-858); *Ivigne D.* Dictionarium theologicum, historicum, poetique, cosmographique et chronologique ... – A Rouen, 1662 (Бібліотека Народова (Варшава); шифр: XVII-3-18353); *Neugelaer S.* Historia rerum Polonicarum ... – Hanoviae, 1618 (Бібліотека Варшавського університету; шифр: Sd. 713–756).

¹³⁹ *Dunin-Karwicki J.* Wędrówka od źródeł do ujścia Horynia. – Kraków, 1891. – S. 4: «... tutejsza biblioteka ... zawierała do 30 000 dzieł bardzo cennych, w przepysznych skórzanych pozłocistych oprawach z wycisniętym herbem Korybut, jak to było w zwyczaju w owych czasach ...».

¹⁴⁰ *Sipayłło M.* Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. – Warszawa, 1988. – S. 214. В фондах університетської бібліотеки у Варшаві зберігається книжка з цим суперекслібрисом Михайла Серватія Вишневецького: *Kircher Ath.* China. – Amstelodami, 1667; шифр: 28.20.3.408.

¹⁴¹ *Kisarauskas.* – S. 53; *Laucevicius.* – S. 107.

¹⁴² М. Є. Мнішек одержав орден св. Апостола Андрія Первозванного 22. 07. 1780 р. разом із орденом св. Олександра Невського. Після смерті великого коронного маршалка у 1806 р. ордени було повернуто (*Бантыш-Каменский Д.* Историческое собрание списков кавалеров четырех российских императорских орденов. – М., 1814. – С. 121, 229). Орден св. Станіслава М. Є. Мнішек одержав 25. 05. 1774 р., а орден Білого Орла – у 1778 р. (*Dunin-Borkowski J.* Almanach błękitny. Genealogie żyjących rodów polskich. – Lwów; Warszawa, 1908. – S. 641; Про цей екслібрис див. у кн.: *Grońska M.* Pięć wieków exlibrisu polskiego: Katalog wystawy ze zbiorów Biblioteki Narodowej. – Warszawa, 1973. – S. 11; *Wittig W.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 50–51.

¹⁴³ К. Пскарьський у короткій нотатці «О superexlibrisie polskim» тільки згадує, що великий коронний маршалок М. Є. Мнішек мав на своїх книжках суперекслібриси. (*Piekarski K.* Katalog wystawy piękniej książki polskiej 31 Maja – 15 Czerwca [1936]. – Warszawa, 1936. – S. 31).

¹⁴⁴ Перше видання «Ніппікі...»: Kraków: w drukarni Andrzeia Piotrkowczyka, 1603 (Estr. 15, s. 291); друге – видання: Poznań : w drukarni Jana Rossowskiego, 1620 (Estr. 15, s. 291–292). Цікавим є факт, що видання 1647 р. «Ніппікі ...» фігурує в інвентарі замку Ляшек Мурованих – резиденції Мнішеків – у Перемиській землі Руського

восводства (нині с. Муроване Старосамбірського р-ну Львівської обл.). Інвентар був складений у 1748 р., коли у володіння Ляшками Мурованими вступив підкоморій Великого князівства Литовського Ян Кароль Мнішек після смерті батька великого коронного маршалка Юзефа Мнішека (пом. 1747 р.). Перенісши наприкінці 1748 – на початку 1749 рр. свою резиденцію з Ляшек Мурованих до Вишневеця, Ян Кароль вивіз туди частину меблів, картин і речей. Після його смерті удова перевезла ще частину речей з Ляшек до Вишневецького замку. Серед них, вочевидь, були і книжки, в тому числі і «Hippika ...» (*Aftanazy R. Laszki Murowane // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. – Wrocław, 1996. – Т. 8: Wojewódstwo Ruskie. Ziemia Przemyska i Sanocka. – S. 61–130; Gębarowicz M. Opis zamku w Laszkach Murowanych... – S. 56*). Інвентар опубліковано: *Gębarowicz M. Opis zamku w Laszkach Murowanych z 1748 r. Materiały źródłowe do dziejów kultury i sztuki XVI–XVIII w. // Źródła do dziejów sztuki polskiej / Pod. red. A. Ryszkiewicza. – Wrocław, 1973. – Т. 3. – S. 28–93*. Третє видання «Hippiki ...» внесено до рукописного каталогу бібліотеки Вишневецького замку у такій формі: «Nauka o Koniach. fol. w Krak. 1647». (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 25). «Hippika to jest o koniach xiegi fol. Krakow 1647» (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 27).

¹⁴⁵ Мнішек, Урсула із Замоївських (1750–1816) – дочка подільського восводи, IX ордината Яна Губа Замоївського герба «Сліта» (пом. 1790) та Людвіки з Понятовських герба «Цьолек» (1728–1781), племінниця короля Станіслава Августа Понятовського, друга дружина М. Є. Мнішека, у першому шлюбі була дружиною Вінцентія Потоцького, великого коронного підкоморія. Першою дружиною М. Є. Мнішека була Пелагея із Потоцьких герба «Пилява» (пом. 1772 р.), рідна сестра руського восводи Станіслава Щенсного Потоцького (*Wereszycka H. Mniszchowa z Zamoyskich Ursula // PSB. – 1976. – Т. 21. – S. 457–458*).

¹⁴⁶ Опублікований у кн.: *Aftanazy R. Laszki Murowane // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wrocław etc. – 1996. – Т. 8. – S. 130, 145; Oprawy Polskie. Wystawa zorganizowana przez Bibliotekę Narodową i Oddział Warszawski Towarzystwa Przyjaciół Książki. Listop. – Grudz. 1987. – Warszawa, 1987. – S. 40–43*.

¹⁴⁷ Мнішек, Юзеф Ян Тадеуш (1742–1797) – великий коронний хорунжий, секретар Ради Неустайонцей, пізніше охмістр королівства Галичини та Лодомерії (29. ІІ. 1784), кавалер орденів Білого Орла (1789 р.) та св. Станіслава; одружений із Мар'яною з Оссолінських; одержав у спадок замок у Ляшках Мурованих разом із ключами Улянів, Бідини, Микулинці, Саночек, Дібровка Руська, Дубровиця, Шумиха, Хирів (*Dymnicka-Woloszyńska H., Woloszyński R. W. Mniszech Jozef Jan Tadeusz // PSB. – 1976. – Т. 21. – S. 478–480*). У відділі стародруків Бібліотеки Народової зберігається понад 10 стародруків із його суперекслібрисом і власницькими записами.

¹⁴⁸ *Boniecki A. Herbarz polski. – Warszawa, 1903. – Т. 6. – S. 75; Lozka-Czarniecki K. Herbarz polski podług Niesieckiego. – Gniezno, 1875–1881. – Т. 1. – S. 541*.

¹⁴⁹ Можливо, с. Грабівниця Старосамбірського району Львівської обл.; *SG. – 1881. – Т. 2. – S. 782*.

¹⁵⁰ Нині зберігаються у відділі стародруків Бібліотеки Варшавського університету, шифр: Sd. 608.1877.

¹⁵¹ Старий шифр: Collectio Jablonoviana. 133. Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины. – К., 1995. – С. 40.

¹⁵² *Wiśniowska Z.* Katalog starych druków biblioteki Muzeum-Zamku w Łańcut. – Łańcut, 1974. – S. 2. 39.

¹⁵³ *Brunet.* – 1860. – Т. 1. – Col. 118 (p. 1675).

¹⁵⁴ *Estr.* 8, 135; *Estr.* 13, 500.

¹⁵⁵ *Jöcher C. G.* Allgemeines Gelehrten Lexicon. – Leipzig, 1750. – Т. 2. – S. 488–490.

¹⁵⁶ *Kosiński J. A.* Alembek: Hanusz, Jan, Walerian, Ludwik-Walerian // SPKP. – S. 4–5.

¹⁵⁷ Запис опублікований у «Каталогі палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины». – К., 1995. – С. 148.

¹⁵⁸ Досифей Нотара (1641–1707) – єрусалимський патріарх з 1669 р., саме за його патріаршества відбувся Єрусалимський собор 1672 р., на якому було укладено православне сповідання віри, виявив визначні адміністративні здібності, був ревним захисником православ'я (Досифей Нотара // Православная богословская энциклопедия / Под ред. А. П. Лопухина. – Пг., б.г. – Т. 5. – Стб. 27–28.

¹⁵⁹ *Rogala J.* Skimborowicz Hipolit // SPKP. – S. 825.

¹⁶⁰ Запис опубліковано у «Каталозі інкунабул». – К., 1974. – С. 148.

¹⁶¹ Замойська, Людвіка з Понятовських герба «Цьолек» (1728–1781) – дочка мазовецького восводи, краківського каштеляна Станіслава Понятовського (1675–1762) і Констанції з Чарторийських, рідна сестра короля Станіслава Августа Понятовського, дружина подільського восводи Яна Якуба Замойського.

¹⁶² Суперекслібрис відтиснутий на оправі книжки «Le cabinet du Roy de France...» (S. l., 1581), опублікований у кн.: *Sipayllo M.* Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. – Warszawa, 1988. – S. 224.

¹⁶³ *Niesiecki K.* Herbarz polski / Wyd. J. N. Bobrowicza. – Lipsk, 1841. – Т. 8. – S. 478.

¹⁶⁴ Зображення екслібрисів опубліковано в: *Иваск У. Г.* Описание русских книжных знаков. – М., 1918. – Вып. 3. – С. 14; *Мунд С.* Вишневец и его библиотека // Вестник литературы. – 1912. – № 9. – Стб. 233; *Studemeister M.* Bookplates and their owners in Imperial Russia. An illustrated Survey of Holdings at Stanford University. – Hermitage Publishers, 1991. – S. 81.

¹⁶⁵ Біографічні дані про Г. В. Шварца та його діяльність подаються за виданнями: Особові архівні фонди Інституту рукопису: Путівник. – К.: НБУВ. 2002. – С. 583–584; Книжкові знаки киян / Упоряд. М. Грузов, А. Кончаковський. – К., 2000. – Арк. [155] зв., [156]. В останньому опубліковано екслібрис Г. В. Шварца. Сьогодні у ВСРВ НБУВ заходиться примірник Енциклопедичного словника Брокгауза та Ефрона з його екслібрисом, тільки в іншому форматі – розмір гравіюри 14 x 24 см.

РОЗДІЛ 2
ТУЛЬЧИНСЬКА БІБЛІОТЕКА
ПОТОЦЬКИХ –
МАГНАТСЬКА РОДОВА КНИГОЗБІРНЯ
XVIII – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XIX ст.

2.1. Історія бібліотеки:
власники та етапи розвитку

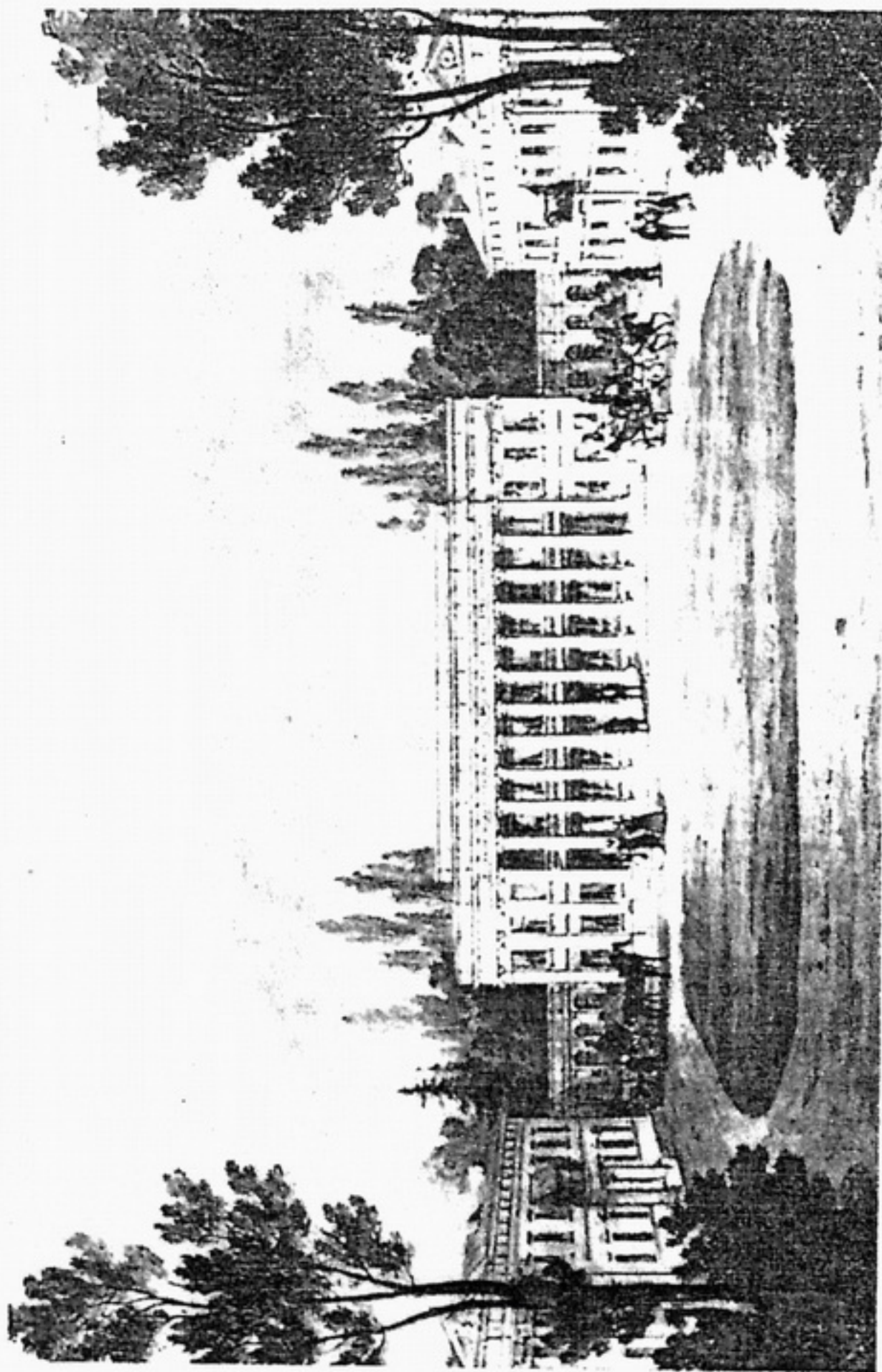
Бібліотеку Тульчинського палацу було створено в другій половині XVIII ст., у добу Просвітництва, в містечку Тульчині Брацлавського повіту Брацлавського воєводства, що належало гр. Потоцьким герба «Срібна Пилява» – тульчинській гілці гетьманської лінії роду¹. Створювалася бібліотека шляхом родинного спадкування, закупівлі, передоплати. Фонд складався переважно із західноєвропейських видань, як і фонди бібліотек Вишневецьких – Мнішеків та Мікошевських. Перше місце посідали французькі видання. Хронологічно книгозбірня охоплювала XV – початок XIX ст. Основна маса книжок була видрукована у XVIII ст. французькою мовою.

Фундатором Тульчинської бібліотеки був руський воєвода, голова Торговицької конфедерації, польський політичний діяч другої половини XVIII ст., один з найбагатших людей в державі Станіслав Щенсний Потоцький (1752–1805)². Він переніс родинну резиденцію із Христинополя³, що на Волині, до Тульчина, де побудував чудовий палац у класичному стилі⁴.

В історії книгозбірні виокремлюються два періоди: перший – період активного збирання бібліотеки, в якому брали участь не тільки її засновник, а й члени його родини: Юзефа Амалія Потоцька (1752–1790), Софія Потоцька (пом. 1822); другий – період розпорошення бібліотечного фонду, спричиненого розподілом спадщини та еміграцією спадкоємця Тульчинського маєтку Мечислава Потоцького до Парижа.

Герб Потоцьких «Пилява»

Тулчинський палац. З акварелі Ю. Ріхтера. 1835

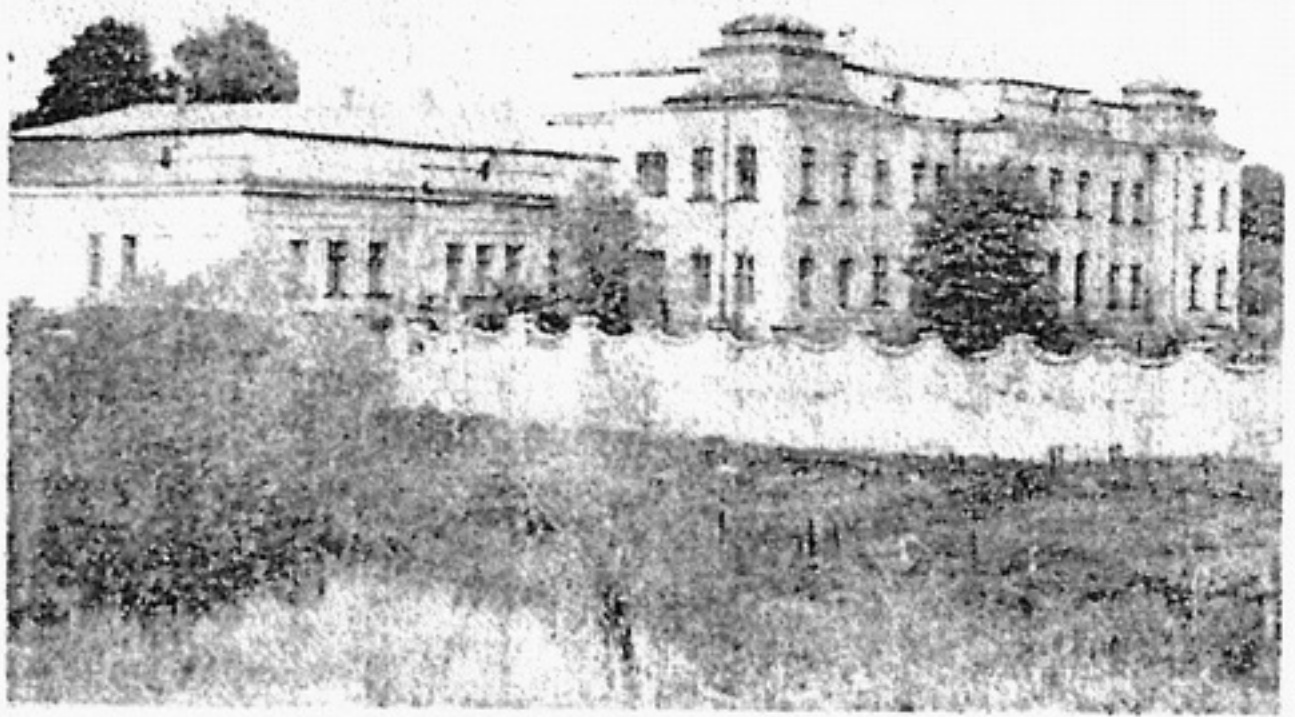

Станіслав Щенсний Потоцький

Юзефа Амалія Потоцька

Тульчинська бібліотека постала не на порожньому місці. У Христинопільському палаці – резиденції батьків Станіслава Щенсного Потоцького – існувала книгозбірня⁵. Уявлення про неї подає невеликий за розмірами і обсягом (формат у 8^о; обсяг 8 аркушів) реєстр книжок Христинопільської бібліотеки (АР на Wawelu, Arch. Rod. Potoc., № 3250), який має заголовок «Le registre des livres de la Biblioteque de leurs Excellences les Palatins de Kijovie a Christinopol. Ecrit l'an. 1768». Написаний він французькою мовою, одним почерком. Ім'я укладача не вказано. Вміщує 239 назв книжок у 535 томах. Книжки подаються за власними назвами. Ім'я автора вказується не завжди. Місце видання, друкарні та рік у реєстрі не зазначаються. Основний склад бібліотеки становили книжки з історичної тематики, художня література, твори античних авторів, мемуари. Серед них твори Овідія, Цицерона, Тацита, Плінія, Ф. Рабле, Л. Аріосто, Ф. Мезере, Ш. Роллена, Дж. Свіфта, М. Сервантеса, Вольтера, Б. Фонтенеля. Христинопільська бібліотека, або її частина, була успадкована Станіславом Щенсним Потоцьким і згодом перевезена до тульчинської резиденції, де започаткувала тамтешню книгозбірню. На зламі ХІХ–ХХ ст. книжки з Христинополя із записами київського воєводи разом із книжками Тульчинської бібліотеки входили до складу Печерської бібліотеки у с. Печера (нині Тульчинського р-ну Вінницької обл.) його нащадка, Франтішека Салезія Потоцького (1877–1949)⁶.

Красвид Христинопільського палацу Потоцьких

У тульчинському палаці С. Щ. Потоцький мав чудове зібрання творів мистецтва, надзвичайно цінну нумізматичну колекцію, родовий архів і багату бібліотеку. У своїх спогадах Ю. У. Немцевич пише, що нумізматична колекція Станіслава Щенсного Потоцького входила до трійки найкращих у Речі Посполитій поряд із нумізматичними зібраннями Яна Вітте та Генріха Любомирського⁷. Один із найбагатших магнатів в історії Речі Посполитої в своїй тульчинській резиденції приймав польського короля Станіслава Августа Понятовського, який на зворотному шляху із Канава, після зустрічі з російською імператрицею Катериною II заїхав до нього 17 травня 1787 р.⁸ Після смерті короля-мецената до Тульчина на помешкання переїхав автор славнозвісної поеми «Zofijowka» С. Трембецький⁹.

У часи Торговицької конфедерації Тульчин став одним із політичних осередків торговичан. У містечку діяла друкарня, яка публікувала розпорядження та ухвали Конфедерації. За розпорядженням Станіслава Щенсного Потоцького в липні 1792 р. друкарню насильно було вивезено до Тульчина з маєтку польського магната (з полонізованої української родини) Вікторина Валер'яна Дідушицького у Яришові, що на Поділлі. У відповідь на скаргу власника С. Щ. Потоцький був змушений відкупити обладнання і двох друкарів-кріпаків – Іванка Рогатинського та Федора Вербового. Приблизно у 1795 р. маршалок Конфедерації подарував друкарню своєму родичу – київському воєводі Антонію Протасію По-

Franciszek Silesius Potocki
Hrabia, Wielki Komendant
Cz. Armii, i Polak
Wojewoda Lubelski

Франтішек Салезій Потоцький

Anna Potocka
Wielka Komendantowa
Cz. Armii, i Polka

Анна Потоцька

тоцькому з Махнівки ¹⁰. Продукція Тульчинської друкарні мала бути в Тульчинській бібліотеці.

Найраніша згадка про книгозбірню, відома сучасним дослідникам, – це враження Ю. У. Немцевича, який бачив у 1818 р. рештки книгозбірні і називав число 10 000 томів ¹¹. Фонд бібліотеки поповнювався шляхом закупівлі під час подорожей власника, про що свідчать записи на книжках (Варшава, Відень, Венеція, Месіна, Страсбург). Книжки замовлялися за книжковими каталогами у книгарнях, що підтверджують наліпки на форзацах, де вказані адреси книгарень (Ліон, Мец, Страсбург, Москва, Петербург). До бібліотеки видання надходили і за передплатою. Так, у списку передплатників «Heralduku» В. Вельондка (Варшава, 1792), вміщеному у першому томі, є і «генерал коронної артилерії, маршалок Конфедерації Потоцький» ¹².

Коло інтересів фундатора, очевидно, становили класична література та книжки, пов'язані з архітектурою паркового мистецтва і військовою справою.

Після одруження С. Щ. Потоцького з Юзефою Амалією з Мнішеків ¹³

Тульчинська бібліотека поповнилася її книжковим зібранням. Друга дружина руського воєводи була людиною непересічною: високоосвічена жінка, артистична натура, бібліофіл, гравер-аматор, захоплювалася театром. Для власних книжок вона сама виконала екслібрис у техніці аквафорте. Цей екслібрис вважається першим польським масонським екслібрисом і одночасно першим у Польщі екслібрисом, створеним жінкою¹⁴. Книжки з її екслібрисом сьогодні належать до бібліофільських раритетів. Нині єдиний відомий його примірник зберігається в Кабінеті графіки Закладу Народового ім. Оссолінських – шифр ex. 6777. Він походить із зібрання З. Клеменевича і підписаний: *La Comtesse Potocka Née Comtesse e Mniszech, sygn.: JPM sculp.*¹⁵

Як свідчать власницькі записи Юзефи Амалії Потоцької, вона збирала твори красного письменства, зокрема класику французькою, італійською та іспанською мовами¹⁶, польську політичну літературу¹⁷. В її книгозбірні були твори античних авторів, видання релігійної тематики, мемуари, книжки з історії, політики і дипломатії, географії, описи подорожей, словники, календарі. Після розлучення з чоловіком у 1796 р. Ю. А. Потоцька вивезла книжки до Петербурга. Після її смерті вони знову повернулися до Тульчина¹⁸. Серед книжок Юзефи Амалії в Тульчині були примірники з Дукельської бібліотеки¹⁹ її батьків – надвірного коронного маршалка Єжи Августа Мнішека (1715–1778) і Марії Амалії з Брюлів (1736–1772), на що вказують екслібрис на форзацах стародруків і власноручні записи матері.

Третя дружина Станіслава Щенсного Потоцького Софія, у першому шлюбі Віттова, збагатила книгозбірню в Тульчині власними книжками, переважно більшість яких становила тогочасна французька белетристика²⁰. Софія Потоцька, яка увійшла в історію як особа непересічної долі, розумна, освічена, артистична особистість, що неодноразово робила цінні подарунки Волинському ліцею. Для його бібліотеки вона подарувала чудове видання про птахів з ілюстраціями від руки: *Audebert J. Vt., Vieillot J. P. Oiseaux doris on a reflets metalliques* (Paris, 1802) у двох томах²¹, «друкованих золотом» (ЦДІАУК, ф. 710, оп. 1, спр. 6, арк. 21). Надіслала до Кременця для Волинського ліцею давню кам'яну стелу з написом грецькою мовою, яка до того стояла на могилі десь поблизу Звенигорода і була перевезена звідти до Тульчина С. Щ. Потоцьким. Опис стели зробив Ян Потоцький, зять руського воєводи, письменник і вчений. Його наведено в «Описі Херсонської губернії» (ЦДІАУК, ф. 710, оп. 2, спр. 18, арк. 46). Згодом стелу було перевезено до Києва, коли сюди перевели Волинський ліцей.

Як свідчать власницькі записи та книжкові знаки на стародруках, С. Щ. Потоцький і Юзефа Амалія купували книжки на аукціонах дублетів із бібліотеки Ю. А. Залуського. У бібліотеці Музею-Замку в Ланьцуті (нині місто у Підкарпатському воєводстві ПНР) серед книжок із Тульчина є 11 «залусціан»²², у відділі стародруків Бібліотеки Закладу Народового ім. Оссолінських – 15²³.

Ще за життя С. Щ. Потоцького розвиток бібліотеки загальмували політичні події 90-х років XVIII ст. Великих втрат зазнала палацова бібліотека, коли у 1796 – на початку 1797 рр. у Тульчині квартирували російські військові частини під командуванням генерал-фельдмаршала О. В. Суворова (1730–1800) і знаходився штаб його армії²⁴.

Після смерті руського воєводи і поділу його величезного спадку між нащадками Тульчин дістався Мечиславу Потоцькому (1800–1876), середньому сину від третього шлюбу²⁵.

Восени 1850 р. адміністратор Опікунської ради над маєтками Мечислава Потоцького, який на той час перебував на засланні у Вятці, А. Абаза інформував Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора Д. Г. Бібікова, що архів та бібліотека родини Потоцьких у Тульчині знаходяться в безпеці, в опечатаних кімнатах, але потребують упорядкування і передусім створення інвентарів і каталогів для покращення їх зберігання. У тому ж таки 1850 р. за рішенням Мечислава Потоцького та за згодою Опікунської ради архіваріусом тульчинського архіву було призначено шляхтича Франтішека Ковальського (ЦДІАУК, ф. 442, оп. 357, спр. 64, арк. 3–4 зв.), якому було доручено упорядкувати родинні документи Потоцьких та систематизувати книжки Тульчинської бібліотеки. Одержавши у серпні 1860 р. дозвіл на виїзд з Росії (ЦДІАУК, ф. 442, оп. 810, спр. 111, арк. 1–3), Мечислав Потоцький виїхав до Парижа, забравши частину книжок і архіву з Тульчина. Як твердить Є. Лоек, це здебільшого були не давні документи, а власні папери Мечислава Потоцького та документи часів Торговицької конфедерації. Під час роботи в ЦДІАУК авторкою монографії було виявлено рідкісний автограф Мечислава Потоцького. На розписці, датованій 13 березня 1841 р., тодішній володар Тульчина підписався російською мовою: «Граф Ме-

Софія Потоцька

числав Станиславов Сын Потоцкий» і скріпив підпис червоною сургучевою печаткою-сигнетом із родовим гербом (ЦДІАУК, ф. 258., оп. 1, спр. 8, арк. 65). Є. Лоек, який присвятив монографічне дослідження долі Мечислава Потоцького та його сина Миколая, підкреслив у своїй праці, що за весь час тривалих досліджень і пошуків йому трапився лише один автограф М. Потоцького у пам'ятній книзі гостей замку Монтрезор, яким володіли гр. Браницькі і який розташовувався на березі річки Луари у Франції²⁶.

Після смерті Мечислава Потоцького все успадкував його єдиний син Миколай (1845–1917). Миколай не мав дітей, тож призначив своїм спадкоємцем кузена Альфреда Потоцького з Ланьцута (пом. 1958 р. у Женеві). Мечислав і Миколай Потоцькі поховані в каплиці на кладовищі Монтрезор у Франції. Каплиця збудована в середині ХІХ ст. Ксаверієм Браницьким і являє собою зменшену копію костелу в мастку Браницьких у Білій Церкві в Україні. Після смерті Миколая у 1923 р. Альфред Потоцький забрав найціннішу частину бібліотеки до замку в Ланьцуті, а в 1929–1931 рр. відвіз туди і решту книжок. Під час Другої світової війни у 1944 р. Альфред Потоцький емігрував на Захід, вивізни частину Ланьцутської бібліотеки, в тому числі і книжки з Тульчина. Саме з цього джерела тульчинські стародруки згодом потрапляли на книжкові аукціони. Час від часу вони й тепер з'являються в букіністичних магазинах та на книжкових аукціонах за кордоном.

Після від'їзду Мечислава Потоцького до Парижа доля магнатської резиденції в Тульчині була така. У 1864 р. М. Потоцький віддав Тульчинсько-Ольховатський маєток в оренду на 12 років дійсному статському раднику Абазі (ЦДІАУК, ф. 258, оп. 1, спр. 8, арк. 74). Наприкінці 1869 р. він продає маєток своїй племінниці Марії Строгановій, дочці молодшого брата Болеслава²⁷, одруженій із Григорієм Строгановим²⁸, а Марія Строганова наприкінці 1874 р. продала маєток Департаменту Уділів (ЦДІАУК, ф. 258, оп. 1, спр. 8, арк. 11–12 зв.). Отже, Тульчин перейшов із приватних рук до державної казни. Частина Тульчинської книгозбірні й архіву переїхала до Немирова, яким володіли тоді Марія і Григорій Строганови. Єдина дочка Марії та Григорія Строганових була одружена з ~~Володимиром~~ ^{Олександром} Щербатовим.

Деякі книги з Тульчина потрапили до бібліотечного фонду Немирівської гімназії. Рідкісні географічні атласи ХVІІІ ст. з підписами С. Щ. Потоцького влилися у книжкове зібрання Браницьких у Сухій²⁹. У Немирові книжки з Тульчина зберігалися до 1920 р., коли трагічно загинула з родиною остання володарка Немирова Марія Щербатова, яка по-

ходила з роду Потоцьких³⁰. 20 січня 1920 р. їх було розстріляно червоноармійцями³¹. Після її смерті місцевою владою з представників Окружного революційного комітету і місцевих жителів була створена Комісія з інвентаризації маєтку загиблої. У той самий час два співробітники Вінницького краєзнавчого музею були відряджені до Немирова, щоб відібрати експонати з Немирівського палацу для музеїв у Вінниці та Києві (ЦДІАУК, ф. 258, оп. 1, спр. 200, арк. 4). У своєму звіті вони інформували, що в палаці знаходяться тисячі томів наукових книг багатьма європейськими мовами, чудові російські видання з історії мистецтва, архівні документи Потоцьких, Строганових, Щербатових, Салтикових (ЦДІАУК, ф. 258, оп. 1, спр. 200, арк. 1). Місцева влада не погодилася віддати документи до Вінниці та Києва. Інвентаризаційна комісія ухвалила рішення про створення музею у Немирові. Водночас було визнано за доцільне поділити майбутні експонати між музеями в Немирові та Вінниці, але після попереднього упорядкування (ЦДІАУК, ф. 258, оп. 1, спр. 200, арк. 10).

У вересні 1920 р. у Вінниці була заснована Філія Всенародної бібліотеки України при ВУАН (існувала у 1920–1929 рр.), яку очолив В. Д. Отамановський. Вона розмістилася в будівлі колишнього єзуїтського монастиря. У вересні ж 1920 р. до Немирова приїхав завідувач Подільського обласного архіву Ю. С. Олександрович з метою забрати бібліотеку кн. Щербатової, яка налічувала до 20 000 томів (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 23, арк. 28; спр. 72, арк. 40). На момент чергової евакуації радянської влади з Немирова під час громадянської війни Ю. С. Олександрович за згодою завідувача Подільської губнаросвіти Тарнопільського встиг віддати на збереження цінності з Немирівського палацу до Немирівського жіночого монастиря та Немирівського господарського союзу як власність Української академії наук. Цінності склали 152 місця (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 23, арк. 19, 22 зв.). За розпорядженням Наркомосвіти України Г. Ф. Гринька у квітні 1921 р. усі цінності з Немирівського маєтку, які були перевезені до Вінниці, передавалися до Вінницької філії ВБУ. Тимчасовий комітет Вінницької філії ВБУ ухвалив прийняти усі цінності з бібліотеки кн. Щербатових, крім картин, які належало передати до Народного музею у Вінниці (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 43, арк. 136 зв.; спр. 58, арк. 2–3). У серпні 1922 р. фонди Вінницької філії ВБУ оглядав академік В. М. Перетц, що приїхав із Києва. У звіті про своє відрядження він відзначав велику цінність бібліотеки Щербатових із Немирова (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 58, арк. 72).

У 1923 р. із Вінницької філії до ВБУ у Києві було вивезено «різних книжок бібліотеки б. кн. Щербатових у 33 ящиках вагою 253 пуди бру-

то». Акт про вивезення бібліотеки датований 13 червня 1923 р. (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 72, арк. 40). Архівні матеріали з філії, які включали архіви Потоцьких, Строганових, Щербатових, документи XVI–XVIII ст., у 1922 р. були передані до Київського історичного архіву (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 55, арк. 8). Витрати на перевезення бібліотеки обійшлися у 7704 крб 50 коп. Директор ВБУ С. П. Постернак зауважував, як свідчить протокол № 14 засідання Ради ВБУ від 17 липня 1923 р., що необхідно буде ще сплатити 6–7 тисяч крб за транспортні залізничні витрати та доставку книжок з вокзалу до приміщення ВБУ (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 62, арк. 20 зв.).

У стінах ВБУ бібліотеку Щербатових не вдалося зберегти як єдиний книжковий комплекс. Не було виділено як окрему структурну одиницю і тутьчинські стародруки. Нині книжки Тутьчинської книгозбірні розпорочені по колекціях ВСРВ, кілька примірників знаходяться у фонді колекції «Музей Бердичівщини» ВІК і мають печатку бібліотеки музею³². Під час проведення роботи з виявлення профільних видань ВСРВ у ОРФ було виявлено і описано групу стародруків з Тутьчинської книгозбірні, які включено до Колекції рідкісних видань XVI–XVIII ст., надрукованих латинським шрифтом, відділу стародруків та рідкісних видань. Переважна більшість стародруків із Тутьчинської бібліотеки має шкіряні оправи із золотим тисненням на корінцях, характерним для XVIII ст. Частина книжок у напівшкіряних оправах, поодинокі видання оправлені в пергамен.

Та не усі книжки Щербатових, а в їх числі і стародруки Тутьчинського палацу, було перевезено до Києва. Якесь частина їх залишилася у Вінниці. У 1930 р. відбулося приєднання Вінницької філії ВБУ до Центральної округової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва (з 1934 р. – обласна бібліотека), на яку перетворилася відкрита у лютому 1907 р. Вінницька міська бібліотека ім. М. В. Гоголя. Філія стала її науковим відділом, який залишався у старовинній монастирській будівлі, що умовно звалася «Мурами». 1938 р. відділ у «Мурах» було закрито і перетворено на сховище видань минулих років. Під час Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. Обласна бібліотека функціонувала в «Мурах», оскільки її приміщення було зруйновано. У 1955 р. після завершення відбудови будинку бібліотеки обласна бібліотека переїхала з «Мурів» до оновленого помешкання. Разом із фондами переїхали і «тутьчинські» стародруки. Нині вони зберігаються у відділі рідкісних і цінних видань Обласної бібліотеки, що був створений у 2000 р.

Інша частина Тутьчинської бібліотеки потрапила до Станіслава Септіма Потоцького (1782–1831), сина Станіслава Щенсного та Юзефи Амалії,

таємного радника, сенатора, великого гофмейстера російського двору. Бібліотеку успадкувала його єдина донька Олександра. Одружившись із Августом Потоцьким, вона перевезла бібліотеку батька разом із інвентарями з Петербурга до містечка Вілянова під Варшавою. У 1932 р. вілянівська бібліотека Потоцьких влилася до фондів Бібліотеки Народової (Варшава) і тепер становить окрему структурну одиницю.

Третя частина тульчинських книжок потрапила до Ярослава Потоцького (1784–1838), сина Станіслава Щенсного і Юзефи Амалії, генерал-майора російських військ, маршалка російського двору, почесного мальтійського командора, засновника і власника Бібліотеки Мальтійської Командорії у Ситківцях, що нині в Немирівському р-ні Вінницької обл.³³ Книжкове зібрання Ярослава успадкував його син Костянтин (1816–1857), а з часом – син останнього Костянтин Юзеф (1846–1909), перший теплицько-ситковецький ординат, батько Франтішека Салезія.

Франтішек Салезій Потоцький (1877–1949) – останній теплицько-ситковецький ординат, мав резиденцію в с. Печера (нині Тульчинського р-ну Вінницької обл.)³⁴. Це беззаперечно засвідчують стародруки з провенієнціями Тульчинської, Ситковецької та Печерської бібліотек одночасно. У 1917 р. Печерський маєток був спалений, але частину бібліотеки вдалося врятувати, і в 1918 р. її було вивезено до Кракова. Звідси більша частина Печерської бібліотеки потрапила до Історичного регіонального музею у Рудці на Підляшші, який був зруйнований у 1939 р. Частину книжок Франтішек Салезій Потоцький перед Другою світовою війною передав Публічній бібліотеці столичного міста Варшави. Частину книг, які залишалися у Кракові, через аукціони придбав у 1949 р. Університет ім. М. Коперника в Торуні для своєї бібліотеки. Більшість книг із давньої Тульчинської бібліотеки Заклад Народовий ім. Оссолінських закупив 1956 р. у Кракові у Пелагеї Потоцької (1909–1994) – дочки Ф. С. Потоцького³⁵.

2.2. Бібліотеки Яна та Юзефа Вітте як складова частина Тульчинської книгозбірні

Більшість найдавніших і раритетних видань надійшли до Тульчинської бібліотеки у складі книгозбірень батька і сина Яна та Юзефа Зеферина Вітте (1739–1815), свекра і першого чоловіка Софії Потоцької³⁶, бібліофілів, комендантів фортеці Кам'яниця-на-Поділлі. Їхні книжки потрапили до Тульчина після одруження С. Щ. Потоцького із Софією Віттовою. Вони становили цінну складову частину Тульчинської бібліотеки.

Ян Вітте (1709³⁷–1785) був вихідцем із Голландії, його батько походив із старовинного голландського шляхетського роду де Вітте з Дортрехту, який належав до міського патриціату³⁸. За останніми дослідженнями біографії та архітектурної творчості Яна де Вітте, що ґрунтуються на нововиявлених архівних матеріалах, його батько, Ян де Вітте-старший, за фахом був військовим. Після служби в російській армії переїхав до Кам'янця і в 1720-х роках одружився тут із вірменкою, з якою мав двох синів, молодших братів майбутнього архітектора. Ім'я матері Яна де Вітте-молодшого до сьогодні залишається невстановленим. Польський дослідник З. Горнунг, спираючись на документальні матеріали, частина яких уводиться ним уперше в науковий обіг, так відтворює головні моменти життєвого шляху архітектора. Він вважає, що початкову освіту Ян Вітте-молодший одержав у єзуїтів, його військові студії проходили в Кам'янецькій фортеці. Наступним кроком, на думку З. Горнунга, були студії в Європі за протекцією тогочасного військового коменданта Кам'янця-на-Поділлі Вацлава Жевуського. Повернувшись до Кам'янця 1735 р.³⁹, Ян де Вітте вже не залишає міста над Смотричем. На військовій службі у польському королівському війську Ян де Вітте пройшов шлях від капітана до генерала коронної артилерії. У 1768 р. він став комендантом Кам'янецької фортеці. Індигенат у Речі Посполитій отримав у Конституції 1768 р. разом із родичами – майором Бартолемесом де Вітте і капітаном коронної артилерії Юзефом де Вітте⁴⁰. Одружений другим шлюбом з Мар'яною Лубонською (пом. 1780). Ян Вітте мав фах архітектора та інженера, захоплювався нумізматикою, був завзятим бібліофілом. Його будівнича діяльність тісно пов'язана з Україною. Документально підтверджено, що за проектами Я. Вітте були побудовані домініканський костел Божого Тіла у Львові, костел і фортифікаційні споруди монастиря босих кармелітів у Бердичеві. На підставі порівняльного аналізу сучасні дослідники вважають творами Я. Вітте костел босих кармелітів у Купині, домініканський костел у Сидорові, костел тринітаріїв у Браїлові, костел бернардинів у Янові, дерев'яну каплицю базиліанського монастиря в Почаєві та низку будівель у Кам'янці-на-Поділлі: домініканський, францисканський і кафедральний костели, вірменську й греко-католицьку церкви⁴¹. Нещодавно у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника було нововіднайдено нереалізований проект фасаду ратуші в Кам'янці-на-Поділлі Яна де Вітте⁴². У листі до генерала Яна Комажевського від 6 вересня 1783 р. Я. Вітте писав, що будував 18 костелів, крім менших і світських

будівель⁴³. Про діяльність на посаді коменданта Кам'янецької фортеці розповідають листи Я. Вітте⁴⁴.

Свою бібліотеку генерал збирав упродовж 40 років. Книжки Я. Вітте є свідченням того, що архітектор був бібліофілом, збирачем стародруків, а його книгозбірня правила власнику за творчу лабораторію. Серед своїх книжок Я. Вітте мав інкунабули, палеотипи, бібліофільські раритети. Основним джерелом комплектування бібліотеки, очевидно, була купівля книг. Я. Вітте купував книги, зокрема, з бібліотеки Залуських (Zamek Krol., Sygn. V, 47). Він контактував із варшавським видавцем і книгопродавцем М. Гролем⁴⁵. Щодо географії придбання книжок, то записи фіксують Варшаву, Львів, Дрезден, Страсбург. Після смерті батька бібліотеку успадкував його син, прилучивши її до власних книг. Яким чином зібрання Вітте потрапили до Тульчина, достеменно не відомо. Можливо, вони влилися до Тульчинської бібліотеки у складі зібрання Софії Потоцької, а, можливо, С. Щ. Потоцький купив книги у Вітте-молодшого. Частина книжок, які належали Яну та Юзефу Вітте, потрапила до бібліотеки Станіслава Августа Понятовського⁴⁶. Ймовірно, що Юзеф Вітте разом із частиною нумізматичної колекції батька продав королю і деякі книжки. Сьогодні не виявлено каталогу чи інвентаря ні бібліотеки Яна Вітте, ні бібліотеки Юзефа Вітте. Тому складно подати повну кількісну і змістовну характеристику бібліотечного фонду. Відомості про його склад і обсяг можна одержати виключно при перегляді сучасних фондів *de visu*. У фондах НБУВ виявлено 24 видання із власницькими записами Вітте, у Бібліотеці Народовій – 22 видання. Понад 70 видань знаходяться в бібліотеці Музею-Замку в Ланьцуті, 3 видання – в Бібліотеці Закладу Народового ім. Оссолінських у Вроцлаві, 7 – в Бібліотеці Торунського університету, 6 – у Науковій бібліотеці Королівського замку в Варшаві.

У зібранні Яна Вітте домінували книги з архітектури, фортифікації, математичних наук, астрономії (праці Вітрувія, Палладію, А. Метіуса, М. Путеуса, Т. Браге, С. Мароло). Значну кількість становили видання з історії церкви, бібліїстики, теології. Серед історичних творів були праці з історії Нідерландів та Бельгії, що пояснюється голландським походженням власника, з історії Туреччини та Росії, що пов'язане з посадою коменданта прикордонних фортець. Про захоплення Яна Вітте нумізматикою свідчать стародруки з цієї тематики: дві праці видатного французького нумізмата, лікаря за освітою Франсуа-Фуа Веллана (Vaillant, 1632–1706): «Numismata aerea imperatorum, Augustarum, Caesarum» (Париж, 1688; Brunet, 5, col. 1027; шифр: Zamek Krol., Sygn. IV. 4. 6.) та «Nummi

antiqui familiarum romanorum perpetuis interpretationibus illustrati» (Амстердам, 1703; Brunet, 5, col. 1027; шифр: Zamek Krol., Sygn. V. 4-6/₁₋₂), альбом колекції медалей шведської королеви Христини, підготовлений італійським художником і гравером П'єтро Санті Бартоллі (1635–1700) «Medailles de grand et moyen bronze du cabinet de la rein Christine» (Гаага, 1742; шифр: Zamek Krol., Sygn. IV. 4. 8.), праця німецького вченого-нумізмата і лікаря Адольфа Окка (Оссо, (1524–1604) «Imperatorum romanorum numismata a Pompeo Magno ad Heraclium...» (Мілан, 1683; шифр: Zamek Krol., Sygn. IV. 4. 4.) з коментарями відомого італійського антикварія і нумізмата графа Франческа Меццабара (лат. Mediobarbus, 1645–1697). У царині нумізматики це були відомі праці. Колекціонування монет і медалей Яном Вітте було в дусі часу. У XVIII ст. продовжує зростати кількість приватних нумізматичних колекцій. На кінець століття оформлюються найважливіші в Європі мюнцкабінети у Відні, Парижі, Берліні, колекційні зібрання Британського музею (Лондон) та Ермітажу (Санкт-Петербург). З'являється низка популярних періодичних видань із нумізматики з ілюстраціями і детальним описом монет та медалей ⁴⁷. Другу половину XVIII ст. прийнято вважати часом виникнення наукової нумізматики ⁴⁸. Тож найвірогідніше, що індивідуальні нахили, інтерес до нумізматики в певних колах суспільства та матеріальні можливості стимулювали Яна Вітте до колекціонерської нумізматичної діяльності.

У зібранні Юзефа Вітте переважали видання з історії і теології. Власністю Юзефа Вітте був примірник панегірика Павла Кухна (1603–1649) «Arcus pacis» (Краків, 1635), присвячений польському королю Володиславу IV. Раніше примірник належав самому королю, що засвідчує королівський суперекслібрис ⁴⁹. Даний факт говорить про бібліофільські нахили Ю. З. Вітте.

2.3. Історико-книгознавчий аналіз складу і змісту бібліотечного фонду

Бібліотечний фонд Тульчинської книгозбірні мав універсальний характер. Тут були видання з основних галузей наукових знань: історії, філософії, юриспруденції, географії, математики, фізики, хімії, архітектури, військової та інженерної справи, медицини, граматики європейських і східних мов, лексичні та енциклопедичні словники. Широко представлені твори античних авторів та красне письменство від найдавніших часів до XVIII ст. включно. У бібліотеці значне місце посідали твори визначних французьких та англійських представників Просвітництва.

Стародруки з Тульчинської книгозбірні Потоцьких тепер зберігаються в Україні: у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ – близько 169 од. зб.; у відділі рідкісної книги Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 6 од. зб.; у відділі рідкісних і цінних видань Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва – 94 од. зб.; у музейній експозиції Вінницького обласного товариства книголюбів (м. Тульчин) – 2 од. зб.⁵⁰; у Польщі: у відділі стародруків Бібліотеки Народової (Варшава) у складі Вілянівської бібліотеки Потоцьких – близько 200 од. зб.⁵¹; у Науковій бібліотеці Королівського замку у Варшаві – 38 видань (61 од. зб.)⁵²; у Публічній бібліотеці столичного міста Варшави – не менше 3 од. зб. (точна кількість невідома); у бібліотеці Музею-Замку в Ланьцуті – 472 видання (693 од. зб.)⁵³; у відділі стародруків Бібліотеки Закладу Народового імені Оссолінських – 141 видання (245 од. зб.); у відділі стародруків Бібліотеки Університету ім. Миколая Коперника (Торунь) – 80 видань; у Курницькій бібліотеці ПАН – 10 видань; у Франції: у Палаті торгівлі та промисловості Парижа – кількість невідома; у Білорусі: у Державному історико-археологічному музеї м. Гродно⁵⁴ – кількість невідома; в Росії: у Всеросійській державній бібліотеці іноземної літератури ім. М. І. Рудоміно (Москва) – кількість невідома.

У ВСРВ стародруки з Тульчинського палацу розпорошені по колекціях відділу і були виявлені шляхом перегляду фонду *de visu*. У карткових каталогах читального залу провенієнції стародруків не зазначені. Сам факт перебування книжок з Тульчина у НБУВ до останнього часу залишався невідомим широкому колу дослідників.

Інформацію про фонди Тульчинської бібліотеки у XIX ст. подають два відомі сьогодні рукописні каталоги. Один із них має заголовок «*Catalogue de la Bibliothegue de son Excellence Monseigneur Szczesny Potocki, chambellan de S. M. I. l'empereur de toutes les Russies*», зберігається в Бібліотеці ПАН у Кракові (Rkps. 1425/1). Каталог має вигляд кодексу розміром 38 x 23,5 см, обсяг – 150 сторінок. Писаний французькою мовою, одним почерком. Ім'я укладача невідоме. Створений не раніше 1805 р. Це найпізніша дата книжок, внесених до каталогу. Каталог складається з восьми тематичних розділів: 1) теологія (*Theologie*; 214 назв, 236 томів); 2) юриспруденція і політика (*Jurisprudence et Politique*; 242 назви, 412 томів); 3) наука і мистецтво (*Science et Arts*; 191 назва, 810 томів); 4) художня література (*Belle lettres*; 292 назви, 1001 том); 5) історія та хронологія (*Histoire et Chronologie*; 174 назви, 379 томів); 6) подорожі і описи різних країн (*Voyages et Descriptions de differents*

rays; 60 назв, 189 томів); 7) словники і граматики (*Dictionnaire et Grammaires*; 21 назва, 30 томів); 8) атласи та альбоми (*Atlas et Liveres d'estampes*; 30 назв, 83 томи). Каталог налічує близько 1224 назв книжок у понад 3200 томах, з них 51 видання XVI ст., 242 видання XVII ст., 289 видань XVIII ст., 102 видання початку XIX ст. (1800–1805 pp.). Книжки записані французькою, латинською, польською, німецькою, італійською та іспанською мовами. Два російські видання – роман А. Р. Лесажа «Історія Жіль Блаза із Сантільяни» (Санкт-Петербург, 1792) у 4 томах у перекладі Василя Теплова та «Історичний словник» (Москва, 1793) І. В. Нехачева (1771–1881) – записані французькою мовою із вказівкою на мову видання «en langue russe» (PAN Rkps. 1425/1, арк. 88, 32). Видання атрибутовані за «Сводным каталогом русской книги гражданской печати: 1725–1800». – М., 1963. – Т. 2. – С. 150, № 3658, с. 298, № 4591. Це ще один штрих до ілюстрації поширення французької мови в колах польської аристократії в добу Просвітництва.

Опис кожної книжки складається із 10 позицій, розміщених у такій послідовності: номер шафи; порядковий номер книжки; назва твору; автор; місце видання; друкарня або видавець; рік видання; формат (у частинах аркуша); кількість томів; оправа. Перші дві позиції не заповнені інформацією. Характерною особливістю даного каталогу є наявність відомостей про друкарні або видавців та оправи, що свідчить про досить високий, як на той час, рівень бібліографічного опрацювання літератури для рукописного каталогу приватної бібліотеки та бібліофільські уподобання власників.

У каталозі використано 5 літерних позначень різних видів оправ: «В», «С», «DR», «Р» та «V». Проаналізувавши, яких книг стосується кожне з позначень (час виходу книги, друкарня), і врахувавши, що каталог писався французькою мовою, можна висунути припущення, що літери «С» та «V» означають шкіряну оправу різного виду: з телячої і свинячої шкіри – «cuir» та «velin». «Р» вказує на паргаментову оправу – «parchement». «DR» – «demi-reliure», «ро́лоргану», «півоправний», тобто в оправі, в якій корінець і наріжники виготовлені з одного матеріалу, а кришки – з іншого. «В» – «bois» може означати просто «тверду» оправу, або дерев'яну, або, швидше за все, «broché» – «зброшуровано».

У ЦДАУК зберігається ще один рукописний каталог частини Тульчинської книгозбірні під назвою «Catalogue des livres, Tulczyn» (ЦДАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14). Він має вигляд кодексу форматом «in folio», обсягом 157 арк., писаний трьома почерками. Власників почерків не встановлено. Щодо часу створення каталогу можна твердити, що він

був укладений не раніше 1843 р., оскільки найпізніше видання, зафіксоване на його сторінках, датоване саме цим роком. Виходячи з того, що тульчинські матеріали (як архівні, так і бібліотечні) потрапили до Кисва з Немирівського маєтку, можна припустити, що каталог був укладений або в Тульчині на ту частину книгозбірні, яку вивезли до Немирова, або вже в Немирові на перевезені з Тульчина книги. До каталогу внесено близько 1998 назв.

Усі книги просистематизовано за тематичним принципом, виділено 17 тематичних розділів: 1) *bibliothèque des Dames*; 2) збірники без оправ («*Melanges sans reliure*»); 3) карти, естампи, гравюри, малюнки (4170 арк.); 4) брошури, журнали (1309 од.); 5) природнича історія, сільське господарство, ботаніка, садівництво (447 томів); 6) граматики, словники, розмовники (102 назви, 279 томів); 7) медицина (93 назви, 183 тома); 8) політика і право (204 назви, 386 томів); література, поезія, театр (579 назв, 1743 тома); 10) конволюти («*Melange (reliurees)*»); 213 назви, 529 томів); 11) географія та мандрівки (314 назв, 630 томів); 12) науки і мистецтва (360 назв, 614 томів)⁵⁵; 13) теологія (194 назви, 382 томи)⁵⁶; 14) енциклопедії (37 назв, 728 томи); 15) античність (97 назв, 928 томів)⁵⁷; 16) історія і статистика, мемуари (448 назв, 1983 томи); 17) романи (347 назв, 2803 томи).

До каталогу внесені видання французькою, німецькою, польською, англійською, італійською, іспанською, угорською (1 вид.), грецькою (1 вид.), російською мовами і російською мовою в транслітерації латинською абеткою. Вказівки на місце знаходження книжки в бібліотеці (шафа, полиця, етажерка) зроблені французькою мовою. Позиція каталогу містить такі елементи опису книжки: порядковий номер у тематичному розділі; назва твору (іноді видозмінена і, як правило, скорочена); ім'я автора у непрямому відмінку (значна кількість позицій подана без авторства); місце видання (друкарні не вказуються); рік; формат; кількість томів або номери наявних у бібліотеці томів. Формат книжки визначається шістьма параметрами: «*folio major*», «*folio minor*», «4°», «8°», «12°», «16°».

Бібліотека складалася переважно із західноєвропейських видань XVIII ст. Полоніки було дуже мало, але серед них – перше видання «*Chronica Polonorum*» (Краків, 1519; ТУ, Pol. 6. III. 105) Мацея Меховіта, «*Chronica sive Historiae polonicae compendiosa... descriptio*» (Гданськ, 1609; ТУ, Pol. 7. III. 499) Яна Гербурта, «*Regum Moscoviticarum*» (Базель, 1571; ТУ, Pol. 6. III. 139) Сигізмунда Герберштейна, «*Sarmatiae Europaeae descriptio*» (Шпеер, 1581; ТУ, Pol. 6. III. 134) Алесандра Гваньїні, «*Annales*» (Краків, 1587, ТУ, Pol. 6. III. 87 adl) Станіслава Сарницького,

твори Анджея Максиміліана Фредра, друки, видані в часи Великого Сейму.

Щодо продукції друкарень, які діяли в українських землях у XVI – першій чверті XIX ст., у тульчинських фондах різні джерела подають таку інформацію: Київський каталог нотує 17 львівських, 2 перемишльських видання, по одному – з Кременця, Махнівки та Миколаєва. За описом М. Струтинської, в бібліотечі Торунського університету серед стародруків тульчинського походження є 5 видань із друкарні Замойської академії (XVII–XVIII ст.), 6 видань львівських друкарень (XVII–XVIII ст.). Львівські видання, які тепер зберігаються у Торуні, не співпадають з тими, що внесені до каталогу. За відомостями з архівних джерел і самих стародруків, за кількістю і місцем видання книги з тульчинського фонду, опубліковані в українських землях, розподіляються так: Бердичів, Київ, Кременець, Луцьк, Махнівка, Миколаїв, Остріг – по 1 виданню, Перемишль – 2 видання, Замостя – 6 видань, Львів – 53 видання. Серед львівських видань найбільша кількість видана в друкарні Львівського єзуїтського колегіуму. Хронологічно видання розподіляються таким чином: XVI ст. – 1, XVII ст. – 9 видань, XVIII ст. – 51 видання, XIX ст. – 7 видань (див. Дод. Е). Виявлені видання походять із друкарень католицьких (Бердичів, Луцьк, Львів) і православного (Київ) монастирів, світських і духовних навчальних закладів (Замостя, Кременець, Львів, Миколаїв, Перемишль), приватних друкарень (кн. К. В. Острозького, Я. Голембьовського, П. Гольчевського, Піллерів, М. Сльозки, Я. Шеліги, К. Шліхтини).

С. Щ. Потоцькому належав примірник славнозвісної Острозької Біблії, який нині знаходиться у фондах Публічної бібліотеки столичного міста Варшави⁵⁸. Це єдиний відомий сьогодні стародрук із Тульчинської книгозбірні, надрукований кириличним шрифтом. У згаданих рукописних каталогах він відсутній.

У цій групі видань присутні бібліографічні раритети. Рідкісне видання «*Relacya komissyj w anno 1699 circa evacuatione le Kamienca odprawionej... przez... Stepana Humieckiego wojewode podolskiego, na seymie walnym Grodzinskim*» ([Львів, 1718]; БН, W. 3801) потрапило до Тульчина з книгозбірні Юзефа Вітте. Я. Запаско і Я. Ісаєвич не зазначають жодного книгосховища, де в наш час зберігаються примірники «*Relacyi...*».

Три видання, які знаходилися в тульчинській бібліотечі, не внесені до «*Bibliographii polskiej*» К. Естрейхера, що свідчить про їх раритетність. Нині вони зберігаються у відділі стародруків Бібліотеки Торунського університету ім. М. Коперника⁵⁹. Праця Я. Запаска та Я. Ісаєвича «Па-

м'ятки книжкового мистецтва» нотує тільки одне сучасне місцезнаходження їхніх примірників – Торунь. Вони входять до складу конволюту, який містить 29 алігатів і походить із книгозбірні Юзефа Вітте. Трійку рідкісних видань складають: «Angelus orientis Sarmatici custos templorum et coeli Podoliae collabentis atlas seraphicus... Franciscus Kobielski episcopus Camenecensis... eius provinciae ruinis triumphali praesulae dignitatis aditu subveniens» (Львів: друкарня єзуїтського колегіуму, 1737. ТУ, Pol. 7. III. 274 adl)⁶⁰; твір Яна Хоміцького «Palma laurea... a fortuna triumphali... Andreae de Magna Konczyce Mniszach porrecta» (Львів: Друкарня Михайла Сльозки, 1650; ТУ, Pol. 7. III. 257 adl)⁶¹ і твір Матвія Паволовича «Rosetum santianum» (Замостя: Університетська друкарня, 1708; ТУ, Pol. 7. III. 271 adl). Видання однієї з найзначніших праць відомого поета і проповідника Ордену єзуїтів Франтішека Міхала Лесневського (1720–1798) «Lyrica, elegiae et epigrammata selectora» (Львів: Друкарня Піллерів, 1790) в Україні зафіксоване тільки у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника та Наукової бібліотеки Львівського університету. Прижиттєве видання збірки релігійних віршів поета і проповідника Ордену єзуїтів Бартоломея Лудера (пом. 1747) «Cithara Apollinis... » (Львів: Друкарня єзуїтського колегіуму, 1736) в Україні, окрім НБУВ, зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника.

Найдавнішим виданням з Тульчинської бібліотеки, відомим сьогодні, є інкунабула, праця Карла Маннекена (Manneken) «Formulae epistolarum» (Девентер, 1491; МЛ, SDI)⁶². Ця книжка із книгозбірні Яна Вітте згодом стала власністю Софії Потоцької.

У Тульчинській бібліотеці були видання провідних європейських видавничих фірм XVI–XVIII ст.: Альдів, Блау, Дідо, Ельзевірів, Етьєнів, Плантенів – Моретів, Янсонів – Васбергів, Унглерів, Шарфенбергів, які у XVIII ст. вже були бібліофільськими цінностями, і їх наявність у бібліотечному фонді може свідчити про колекціонування книг власниками Тульчина.

Відомості про стародруки, випущені цими фірмами, узяті з попримірникового опису видань, та рукописного каталогу книгозбірні С. Щ. Потоцького, який знаходиться у Кракові.

Сьогодні маємо точні відомості про 26 ельзевірів із Тульчинської книгозбірні. Двоє з них нині зберігаються в Тульчині: «Decameron» (Амстердам, 1679) Дж. Боккаччо та «Historiarum» (Лейден, 1644) Тита Лівія. Один – в НБУВ: «Respublica, sine Status Regni Poloniae, Lituaniae, Prussiae,

Livoniae» (Лейден, 1627; ВСРВ, Elz. 30^a). А п'ять – в Ланьцуті. Це: «Architectura militaris moderna» (Амстердам, 1647; МЛ, SD 226)⁶³ німецького автора XVII ст. Матвія Дьогена, «Augustus sive de Conuerenda in monarchiam republica» (Амстердам, 1645; МЛ, SD 82)⁶⁴ Циріака Лентула (1620–1678); «Aritmetica libri duo» (Лейден, 1626; МЛ, SD 161)⁶⁵ голландського геометра Адріана Метіуса (1571–1635); листування та мемуари відомого французького державного діяча часів релігійних війн Філіппа де Морне (1549–1623) «Suite des lettres et mémoires» (Амстердам, 1651; МЛ, SD 217)⁶⁶ і рідкісне видання творів давньоримського поета Статія з коментарями визначного німецького філолога Фридріха Гроновія (1611–1671) «Opera» (Амстердам, 1653; МЛ, SD 76) (PAN Rkps. 1425/1, арк. 105)⁶⁷.

У Вінницькій обласній бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва зберігаються ще три ельзевіри: видання творів Вергілія «Opera» (Лейден, 1636; шифр: 87/V-74), праця Антонія Переса «Commentarius en quinque et viginti digestorum libros» (Amstelodami, 1669; шифр: 34/p-43) і твір Емія Уббоне «Chronologia rerum Romanorum» (Гронінген, 1619).

Чотири ельзевірівських видання сьогодні перебувають у Бібліотеці Закладу Народового ім. Оссолінських: «Respublica Romana» (Лейден, 1629); роман «Agistippe» Жана Луї Геза де Бальзака (1597–1654) (Лейден, 1658); «Memoires» (Амстердам, 1646) герцога Анрі де Рогана (1579–1638) та твір Жана Пуже дела Сера «Le secretair a lamode» (Амстердам, 1662–63; BZNio, XVII–12320).

Інформацію про 11 ельзевірів подає рукописний каталог книгозбірні С. Щ. Потоцького, який нині знаходиться в Бібліотеці ПАН у Кракові. Серед них необхідно виокремити дев'ять видань із серії географічних описів різних країн Європи, Азії, Америки, так званої серії «Малі країни», яка посідала важливе місце в діяльності видавничого дому Ельзевірів. Згідно з «Catalogus librorum officinae Elsevirianaе» (Лейден, 1638), опублікованим Бонавентурою і Абрахамом Ельзевірами, серія містила 35 випусків, які виходили в Лейдені впродовж 20 років. Усі випуски були об'єднані єдиним задумом цілісного художнього оформлення та літературного змісту⁶⁸. Видані в 1/24 частину аркуша книжки призначалися для кишенькового носіння і стали прообразами путівників майбутнього. Серія була розрахована на читача XVII ст., який володів латинською мовою. Тексти мали компілятивний характер. У них подавалися відомості про природно-кліматичні умови країн, їхню історію, звичаї мешканців, описи головних міст. Основним автором текстів і коректором був гол-

ландський учений, політик, директор Ост-Індської Компанії Йохан де Лаєт. Хоча Ельзевіри з Лейдена були не єдині, хто випускав географічні описи, ніхто не зміг витримати конкуренцію з їхньою серією «Малі країни». В тульчинському фонді знаходилися описи таких країн: Бельгії (1630; PAN Rkps. 1425/1, арк. 137), Німеччини (1635; PAN Rkps. 1425/1, арк. 134), Іспанії (1629; PAN Rkps. 1425/1, арк. 138), Польщі (1627; ВСРВ, Elz. 30^a), Валенсії та Альп (1633; PAN Rkps. 1425/1, арк. 141), Індії (1633; PAN Rkps. 1425/1, арк. 141), Персії (1647; PAN Rkps. 1425/1, арк. 139), Туреччини (1630; PAN Rkps. 1425/1, арк. 141), топографії Константинополя (1632; PAN Rkps. 1425/1, арк. 138)⁶⁹, опис Риму (1629; BZNiO, XVII-12351)⁷⁰.

Зареєстровано тільки одну альдину з фондів цієї бібліотеки. Це – «Записки про галльську війну» (Венеція, 1575; МЛ, SD 27)⁷¹ Юлія Цезаря з коментарями видавця Паоло Мануція. Слід констатувати, що в усіх трьох досліджуваних бібліотеках найменше трапляється видань Альдів, лише по 1–2 видання. При величезній популярності альдин вони рано стали предметом колекціонування і бібліофільськими раритетами. Тож не дивно, що в бібліотеках XVIII ст., розташованих на значній віддалі від Венеції, зберігалися тільки поодинокі примірники альдин.

Зареєстровано також три рідкісні видання Етьєнів: Флавія Арріана «De expeditione Alexandri Magni historiarum libri VIII» (S. l., 1575; МЛ, SD 68)⁷², Дионісія Галікарнаського «Antiquitatum Romanorum libri XI» (Лозанна, 1588; МЛ, SD 71)⁷³ та Християна Квінтуса Септіма Флоренса «Eriagrammata ex libris Graecae Antologiae» (Париж, 1608; BZNiO, XVII-12405)⁷⁴. Перші два етьєни були придбані Яном Вігте у Варшаві у 1762 р., а з часом опинилися у бібліотеці Софії Потоцької. Третій належав Юзефі Амалії.

Серед шести відомих плантенів з фондів Тульчинської бібліотеки три видруковані засновником фірми Христофом Плантенем в Антверпені: «Commentarii» (1570; МЛ, SD 40)⁷⁵ Юлія Цезаря, твір німецького історика Міхаеля Ейцінгера «Pentapulus regnorum mundi» (1579; МЛ, SD 48)⁷⁶ і «Tragoediae» (1580; МЛ, SD 3)⁷⁷ Есхіла. Ще два видання випущено спадкоємцем Х. Плантена в Амстердамі Йоханом Моретом – «Veridus christianus» (1606; МЛ, SD 194)⁷⁸ Жана Давида, «Politicorum sive civilis doctrinae» (1604; BZNiO, XVII-2005) Юста Ліпсія. Останнє в цій групі стародруків видання «Testamentum Novum» (1612; МЛ, SD 163)⁷⁹ опубліковане іншим спадкоємцем Х. Плантена Й. Рафаленгом у Лейдені. Нині п'ять плантенів із шести зберігаються в Ланьцуті.

У Тульчинській книгозбірні була широко представлена видавнича продукція славнозвісної французької фірми Дідо, заснованої у XVIII ст. Таких видань сьогодні зафіксовано 22. Серед них – твори французьких просвітителів: Вольтера «*Romans et contes*» (Париж, 1780; Т. 1, 3, 6; ВСРВ, Didot 127, 128), Ш. Монтеск'є «*Lettres Persanes*» (Париж, 1723; Т. 3; ВСРВ, Didot 153), Ж.-Ж. Руссо «*Oeuvres*» (Париж, 1793; Т. 1, 2, 6; ВСРВ, Didot 436)⁸⁰. Видання творів Ж.-Ж. Руссо, ілюстроване мідеритами Кошена, Монсія, Ренольта, Вінсента, вважається бібліографічним раритетом. Серед цих же видань – твори художньої літератури: роман Ш. П. Дюкло «*Les confessions du comte de...*» (Париж, 1781; ВСРВ, Didot 129); поема Ж. Казотта (1719–1792) «*Ollivier*» (Париж, 1780; Т. 2; ВСРВ, Didot 134); роман М. Ж. Ріккобоні (1714–1792) «*Lettres de la comtesse de Sancerre*» (Париж, 1780; Т. 2; ВСРВ, Didot 133); поема Ж. Деліля (1738–1813) «*Les jardins, ou l'art d'embellir les paysages*» (Париж, 1782; ВСРВ, Didot 132); роман П. А. де Лапласа (1707–1793) «*Tom Jones*» (Париж, 1784; ВСРВ, Didot 1–4); поема Дж. Томсона «*Les Saison*» (Париж, 1796; МЛ, SD 374) та «*Lettres peruviennes*» (Париж, 1781; ВСРВ, Didot 317/1) Ф. Графіні (1695–1758). Перелічені видання, які зберігаються у ВСРВ, мають ошатні шкіряні оправи зеленого кольору з вишуканою рамкою золотого тиснення на кришках та золоченим обрізом.

Окрім того, серед книг власне Станіслава Щенсного Потоцького, як засвідчує рукописний каталог, були і такі видання фірми Дідо, які вважалися за каталогом Ж. Брюне бібліофільськими цінностями за критеріями художнього оформлення, поліграфічним виконанням, накладом. До таких можна віднести Анакреонові «*Odes*» (Париж, 1794; Brunet, 1, col. 254–255; PAN. Rkps. 1425/1, арк. 101); Гомерову «*Ліаду*» і «*Одісею*» у 12 томах (Париж, 1787; Brunet, 3, col. 288; PAN. Rkps. 1425/1, арк. 91), повне зібрання творів К. А. Гельвеція у 14 томах (Париж, 1795; Brunet, 3, col. 92; PAN. Rkps. 1425/1, арк. 101), зібрання творів Ш. Л. Монтеск'є у 12 томах (Париж, 1795; Brunet, 3, col. 1858; PAN. Rkps. 1425/1, арк. 72), випущене накладом лише 100 примірників.

Серед видань Дідо в Тульчині був найпопулярніший твір французького археолога і письменника Ж.-Ж. Бартелемі (1716–1795), перекладений багатьма європейськими мовами, «*Voyage de jeune Anacharsis en Grèce*» (Париж, 1799; МЛ, SD 427), в якому автор змальовує суспільне і родинне життя давніх греків. Власники Тульчина мали і таку бібліографічну цінність, як два томи праці шведського дипломата і сходознавця вірменського походження Ігнація Мураджі д'Оссона (Mouradja d'Ohsson,

1740–1807) «Tableau général del l'empire Ottoman» (Париж, 1789–90; Т. 1–2) ⁸¹ про Османську імперію, її адміністративну структуру, фіскально-податкову систему, законодавство, життя султанського двору. Видання Дідо містило 137 гравюр-ілюстрацій. Уся праця І. д'Оссона складала 7 томів, але наступні томи були підготовлені до друку після смерті автора його сином Абрахамом Костянтинном д'Оссоном (1779–1851), теж шведським дипломатом і сходознавцем. Був розпочатий, але не завершений її переклад російською мовою. Побачив світ тільки перший том під назвою «Полная картина Оттоманской империи» (СПб., 1795).

Серед виявлених книжок Тульчинської бібліотеки знаходимо 6 видань фірми Блау XVII ст. Дві книжки присвячені історії Нідерландів. Це «Annales et historiae de rebus Belgicis» (Амстердам, 1658; МЛ, SD 96) – твір визначного голландського філософа, юриста, історика, політичного діяча Гуго де Гроота (лат. Grotius, 1583–1645), видана Йоханом Блау, та «Belgicae sive inferioris Germaniae descriptio» (Амстердам, 1633–34; Р. 1–3; МЛ, SD 97) – твір Луїджі Гвіччардіні, флорентійського дипломата, історика, племінника Франческо Гвіччардіні, виданий Вільгельмом Блау. Його опис Нідерландів був уперше виданий у 1657 р. італійською та французькою мовами і є цінним джерелом з історії, особливо економічної, Нідерландів XVI ст. Упродовж століття твір витримав близько 33 видань. Одним із них було блавіанівське. У Тульчинській книгозбірні був і всесвітньо відомий атлас Вільгельма і Йохана Блау «Theatrum orbis terrarum sive Atlas novus» (Амстердам, 1640–55; Р. 1–4; МЛ, SD 266), виданий Йоханом та Корнелем Блау. Томи його спочатку знаходилися в бібліотеці Острозького єзуїтського колегіуму, куди їх подарувала у 1644 р. та 1647 р. княгиня Анна Алоїза Ходкевичева з Острозьких. У 1790 р. їх придбав Юзеф Вітте. З книгами Софії Потоцької атлас потрапив до Тульчина. Таким шляхом потрапило до книгозбірні і видання, присвячене Бразилії, голландського поета й історика Каспара ван Баарле (лат. Barlaeus, 1584–1648) «Rerum per octennium in Brasilia et alibi nuper gestarum» (Амстердам, 1647; МЛ, SD 265), видане Йоханом Блау. Крім зазначених блавіанівських видань у Тульчині знаходилися твір Богуслава Алоїса Бальбіна (1621–1688) «Examen Melissaeum» (Відень, 1670; МЛ, SD 87), виданий Йоханом Блау та Олександром Гарттунгом, і «La relation de trois ambassades de Carlisle de la part du Prince Charles II, roy de la Grand Bretagne» (Амстердам, 1672; МЛ, SD 101).

Серед видань голландської фірми Янсонів – Васбергів були «Pharsalia» (Амстердам, 1681; МЛ, SD 107), історична поема Марка Аннея Лукана

про громадянську війну 49–47 рр. до н. е. між Цезарем і Помпеем, два твори Самуеля Маролау «*Artis muniendi sive fortificationis*» (Амстердам, 1633) і «*Geometria theoretica ac practica*» (Амстердам, 1633; МЛ, SD 230, 231) та Й. Гербінія «*Dissertationes de admirandi mundi cataractis...*» (Амстердам, 1678; МЛ, SD 188).

Привертають увагу і видання XVI ст., які становили безперечну бібліографічну цінність – «*Istoria Fiorentina*» (Венеція, 1587; МЛ, SD 14)⁸² Нікколо Мак'явеллі, «*Liber de sphaerae*» (Ліон, 1567) Йоанна де Сакробоска (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 134 зв.), «*De revolutionibus orbium*» (Базель, 1566) Миколая Коперника. (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 133 зв.).

У фонді Тульчинської книгозбірні виявлено групу раритетних іспанських і португальських видань, що було рідкісним явищем для приватних бібліотек Волині і Поділля XVIII ст. – початку XIX ст. Цей факт збагачує інформаційну базу даних про зв'язки українських земель з країнами Піренейського півострова, їхньою культурою зокрема⁸³. Частина стародруків цієї групи до того, як потрапити у Тульчинський палац, перебувала у власності Яна Вітте та Юзефа Анджея Залуського, частина з них була придбана Юзефою Амалією Потоцькою, одне видання має автограф Софії Потоцької. У зазначеній групі це здебільшого класичні твори іспанської літератури. Серед них – рідкісне видання роману «*Arcadia*» (Барселона, 1615)⁸⁴ видатного драматурга, поета, прозаїка доби Відродження Лопе Фелікса де Вега Карпіо (1562–1635) та прижиттєві видання його комедій (Антверпен, 1607⁸⁵; Вальядоліда, 1611⁸⁶) і лірична релігійна повість про волхвів з Віфлеєму «*Pastores de Belen*» (Брюсель, 1614)⁸⁷. Цікавим є факт, що його драма з російської історії «Великий князь Московський та гнаний імператор» – перший у світовій літературі твір про Дмитрія Самозванця.

Творчість П. Кальдерона де ла Барки (1600–1681) була представлена виданням «*Comedias*» (Мадрид, 1683–1691)⁸⁸ у 9-ти томах. У бібліотеці були окремі томи продовжуваного видання драматичних творів під назвою «*Comedias*» (Мадрид, 1652–1707)⁸⁹. Загальний обсяг цього видання – 49 томів. Із бібліотеки Юзефа Анджея Залуського надійшло видання роману в прозі та віршах «*El pastor de Philida*» (Лісабон, 1589)⁹⁰ іспанського поета Луїса Гальвеса де Монтальво (1549–1610), про раритетність якого згадує М. Сервантес де Сааведра у своєму «Дон Кіхоті». У фондах книгозбірні знаходилася широко відома анонімна повість «*Vida de Lazarillo de Tormes*» (Сарагоса, 1652)⁹¹, яка стоїть біля витоків жан-

ру «шахрайського роману» у світовій літературі. У тульчинському зібранні були три романи дуже плідного, нині призабутого іспанського письменника Франсіско Сантоса: «El rey Gallo y discursos de la Hormiga, viage discursivo del mundo y ingratitud del hombre...» (Валенсія, 1694), «La tarasca de parto en el meson del infierno y dias del infierno y dies de fiesta por la noche...» (Валенсія, 1606), «Los gigantes en Madrid por de fvera y prodigioso entretendo...» (Мадрид, 1666)⁹², новели іспанської письменниці сімнадцятого сторіччя Марії де Сайяс і Сотомайор (Zayas y Sotomayor), яка писала короткі психологічні та реалістичні оповідання – «Nouvelles» (Париж, 1680)⁹³, роман М. Сервантеса «Дон Кіхот» (Брюсель, 1662)⁹⁴, виданий іспанською мовою.

В іспанських стародруках представлена й історична тематика, головним чином пов'язана з історією Іспанії та залежних від неї земель. Це – відомий твір іспанського хроніста першої половини XVI ст., історіографа імператора Карла V Флоріана де Окампо «Cronica general de Espana» (Замора, 1544) (ЦДІАУК; ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 15 зв.)⁹⁵, «Annales de Catalunya» (Барселона, 1700–1709) (ЦДІАУК; ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 15)⁹⁶ Н. Ф. де Ляпенья і Фарелла у трьох томах, «Commentarios reales, que tratan del origen de los Yncas» (Лісабон, 1609) (ЦДІАУК; ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 11 зв.)⁹⁷ Гарсільяса де Ла Вега. Серед іспанських видань був історичний твір, який вважається класичним в іспанській літературі, його найкраще мадрридське видання 1783–1784 рр. у двох томах «Historia de la conquista de Mexico» (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 13)⁹⁸ Антоніо де Соліс і Рібаденейри (1610–1686). Автор – поет, історик, юрист, особистий секретар іспанського короля Філіппа IV, згодом королеви-регентші Марії Анни Австрійської, яка призначила його історіографом Індії. Його історична праця була присвячена завоюванню Мексики. Одне видання мало релігійну тематику – твір Хосе де Барсія і Самбра «Dospertador Christiano de sermones doctrinales» (Барселона, 1687)⁹⁹.

З іспанською тематикою пов'язаний ще один стародрук, виданий іспанською мовою у Женеві 1711 р. На титульному аркуші друкарня не вказана. Автор його – історик Вісент Бакаляра і Санна (пом. 1726). Книга називається «Comentarios de la Guerra de Espana»¹⁰⁰ і присвячена війні, яку проводив Філіпп V Бурбон за утвердження нової династії на іспанському троні.

Ю. А. Потоцька мала серед своїх книжок видання з іспанської філології. Це дві праці перекладача французького короля Генріха IV Бурбона Цезаря Удена (Oudin, пом. 1625), котрий у свій час зробив перший

переклад французькою славнозвісного роману М. Сервантеса «Дон Кіхот»: іспансько-французький розмовник «Dialogos español y françes» (Брюсель, 1663) та фразеологічний словник кастильської та іспанської мов «Refrances o proverbios castellanos. Proverbes españols» (Париж, 1624). Крім того, Юзефа Амалія від матері успадкувала коротку хронологію історії Іспанії «Abrégé chronologique de l'histoire d'Espagne...» (Париж, 1758), укладену Жозефом-Луї Десормо (Desormeaux).

Однією з рис, яка відрізняє склад фонду Тульчинської бібліотеки від двох інших досліджуваних бібліотек, є наявність значно більшої кількості видань англійською мовою. Вони були надруковані, згідно з рукописним каталогом, не тільки в Англії (Лондон, Оксфорд, Единбург), але і в Базелі та Відні. Серед англійських видань – історичні праці Е. Гіббона, У. Робертсона, Т. Смолетта, твори Дж. Мільтона, С. Річардсона. Англійське друкарство представлене виданням «Biblia Sacra Polyglott» (Лондон, 1655–57; Т. 1–6) – однією з найвизначніших наукових праць свого часу. Біблійний текст дев'ятьма мовами підготував Брион Уолтон, а друк виконав відомий англійський друкар Томас Ройкрофт (пом. 1718)¹⁰¹. Видання багатомовної Біблії в Лондоні здійснювалося за підтримки Олівера Кромвеля. У бібліотеці Вишневецького замку переважна більшість англійських видань була франкомовною.

Антична література була представлена творами різноманітної тематики та різними жанрами. Серед них – твори Арістотеля, Арістофана, Вергілія, Гомера, Горация, Еврипіда, Есхіла, Ісократ, Катулла, Овідія, Осціана, Платона, Плінія Молодшого, Плутарха, Сапфо, Светонія, Сенеки, Софокла, Страбона, Цезаря, Цицерона, Теофраста, Теренція, Ювенала. Деякі з цих видань вже тоді становили бібліофільську цінність, оскільки побачили світ у XVI ст., а деякі були видані у XVIII ст. для потреб широкого загалу. Серед бібліофільських цінностей можна назвати «Historiae» (Париж, 1570) Геродота, «De causae plantae» (Париж, 1529) Теофраста, «Les vies des hommes illustres» (Париж, 1572) Плутарха, «Commentarii» (Венеція, 1575) Юлія Цезаря, «Historia mundi» (1582) Плінія Старшого та «De vita orbis» (1552) Страбона. Останні дві праці вписані до рукописного каталогу без зазначення місця видання (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 11зв., 14). Із друків XVI ст., привертають увагу з книгознавчої точки зору «Istoria Fiorentine» (Венеція, 1587) Н. Мак'явеллі, «Liber de sphaera» (Ліон, 1567) Йоанна Сакробоска, «De revolutionibus orbium» (Базель, 1566) М. Коперника. З творів епохи Відродження – Л. Аріоста, А. Данте, Дж. Боккаччо, К. Гольдоні, М. Монтеня, Ф. Рабле, В. Шекспіра.

Власники Тульчина мали твори класиків французької літератури П. Корнеля, Ж. Б. Мольєра, П. Расіна, А. Л. Лессажа, англійської – Дж. Мільтона, О. Попа, Г. Філдінга, Д. Дефо, Дж. Свіфта. У бібліотеці знаходилося повне зібрання творів Вольтера, зібрання творів Ж.-Ж.-Руссо, твори Д. Дідро, Ш. Монтеск'є, К. Кондорсе. Була і знаменита «Енциклопедія» Д. Дідро і Л. Д'Аламбера, а різних енциклопедичних видань – понад 37 назв.

Традиційно в бібліотеці зберігалися книжки медичної тематики. Переважна більшість їх – видання XVIII ст. Серед них – праці визначних лікарів того часу. Зафіксовані в каталозі дві праці славнозвісного Г. Бургааве «Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis» (Париж, 1745) та «De morbis nervorum praelectiones» (Венеція, 1762; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 109–109 зв.). Трактат із терапії лейб-медика польського короля Августа II, а згодом надвірного лікаря французького короля Людовіка XV Жана Аструка (Astruc, 1684–1766) «Tractatus therapeuticus» (Женева, 1743; ВСРВ, Іп. 974; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 48 зв.); праця про легеневі хвороби декана паризького медичного факультету Жанне де Лонгрюа «De la pulmonie de ses symptomes, de ses causes, de ses differences et de sa curation» (Париж, 1782; ВСРВ, Іп. 972; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 48 зв.), праця про скорбут англійського медика Джеймса Лінда (1716–1794) «Traite de scorbut» (Париж, 1756; ВСРВ, Іп. 975). У бібліотечному фонді була присутнє прижиттєве видання праці видатного лікаря, основоположника української та російської епідеміології, члена 12 іноземних наукових академій Данила Самойловича (1742–1804) про боротьбу з чумою – «Способ самый удобный повсеместного врачевания смертоносной язвы...» (Миколаїв, 1802–1803; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 95).

У фонді бібліотеки знаходилися граматики і словники давніх і нових європейських мов: англійської, голландської, грецької, іспанської, італійської, латинської, німецької, російської, угорської, французької. Були граматики і словники давніх і нових східних мов: арабської, вірменської, єврейської, ефіопської, китайської, коптської, перської, самаритянської, халдейської. Наявність їх свідчить про вплив інтересу до східної тематики, притаманний європейській еліті XVIII ст. Із книгознавчої точки зору насамперед привертають увагу саме видання, присвячені східним мовам, тому що були одними з перших лексикографічних, філологічних праць, які стоять біля витоків сходознавства як науки, і друкувалися порівняно невеликим накладом. Більшість з них походить із бібліотеки Яна Вітте. Саме йому належали два рідкісні видання з вірменської філо-

логії. Це – відома праця вірменського богослова, орієнталіста Деодата Нерсесовича (пом. 1709) «*Dictionarium latino-armenum*» (Рим, 1695)¹⁰² і «*Grammaticae et logicae instetutiones armeniae linguae*» (Рим, 1645; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 106). Було у фонді рідкісне видання граматики коптської мови «*Rudimenta linguae copte sive aegyptiacaе*» (Рим, 1778; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 107) без зазначення автури, підручника китайської мови Дж. Вебба «*Language of the Empire of the China*» (Лондон, 1669; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 106 зв.). Знаходилося в бібліотеці і рідкісне прижиттєве видання багатомовного словника, укладеного англійським орієнталістом Едмундом Кастелом (1606–1683) «*Lexicon heptaglotton*» (Лондон, 1669) (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 108 зв.)¹⁰³. Його словник єврейської, халдейської, арабської, сірійської, самаритянської, ефіопської і перської мов мав ще додатки з коротким викладом граматик перелічених мов. Мали в Тульчині і навчальний посібник із вивчення східних мов «*Institutiones linguarum orientalium*» (Братислава, 1787; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 107), укладений Ігнацієм Феслером, який свого часу обіймав кафедру східних мов у Львівському університеті, а згодом – кафедру східних мов і філософії у Санкт-Петербурзькій духовній академії. У групі стародруків, присвячених європейським мовам, – словники італійського лексикографа Амброзіо Калепіна (1485–1511), польського лексикографа Григорія Кнапського (1564–1638), два видання граматики російської мови Михайла Ломоносова, 1788 та 1799 років – фактично шосте і сьоме видання «*Российской грамматики*» – першої друкованої граматики російської мови, написаної російською (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 107–108 зв.; *Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века: 1725–1800. – Т. 2. – № 3774, № 3779, № 3780*).

Орієнтація на Росію та тісний зв'язок цієї гілки Потоцьких із російським двором пояснюють наявність у бібліотеці як російськомовних петербурзьких, московських, миколаївських видань кінця XVIII – першої половини XIX ст., так і видань французькою, німецькою, латинською мовами з друкарень Петербурга та Москви цього ж періоду, яких було більше порівняно з бібліотеками Вишневецького замку та Франтішека Мікошевського. Рукописні каталоги бібліотеки фіксують 18 російськомовних видань: 12 – з XVIII ст., 6 – з першої половини XIX ст., виданих на теренах Російської імперії: в Санкт-Петербурзі – 14 видань, Москві – 3, Миколаєві – 1. У цій групі книжок бачимо один том із повного зібрання творів Михайла Ломоносова (СПб., 1784), п'ять томів із зібрання

творів О. С. Пушкіна (СПб., 1838), «Записки касательно российской истории» Катерини II (СПб., 1787, 1793; Ч. 2, 3, 4, 5), російські періодичні видання. Періодика представлена літературним журналом «Собеседник любителей российского слова» (СПб., 1784), який редагував О. П. Козодавлев, «Российский театр, или собрание всех российских театральных сочинений» (СПб., 1786–1794), який редагував В. А. Ушаков і де друкувалися переважно твори сучасних драматургів, у тому числі І. А. Крилова, І. Ф. Богдановича, А. Н. Шаховського: оригінальні і в перекладах (із 43 його випусків, що побачили світ, у бібліотеці були наявні 21), «Московский журнал» (1803 р.), «Лесной журнал» (1837 р., 11 тт.), «Журнал Министерства Народного Просвещения» (1831 р., 1 т.). Окрім того, були присутні «Список воинскому департаменту и находящимся в штабе при войске, в полках, гвардии, в артиллерии...» (СПб., 1793), Місяцеслов на 1807 рік, «Новейший российский дорожник, верно показывающий все почтовые пути Российской империи и новоприсоединенных от Порты Оттоманской и Республики Польской областей» (СПб., 1797), «Городовое положение» без зазначення місця та року видання. З видань іноземними мовами, опублікованих в Росії у XVIII ст. – першій половині XIX ст., одне вийшло друком у Москві, а 13 – у Петербурзі, разом 14. За хронологією, 5 видань відносяться до XVIII ст., 9 – до першої половини XIX ст. За мовною характеристикою вони розподіляються так: одне – латинською, одне – німецькою мовами, решта – французькою. Серед них: «Dissertation sur les antiquites de Russie...» (Петербург, 1795) – праця радника імператорського двору, медика Кадетського сухопутного корпусу, члена Лондонського та Единбургського королівських товариств Метью Гутрі (пом. 1807) (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 91; СКИ. – Т. 1. – № 1203), «Médecine vétérinaire...» (Петербург, 1799; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 92; СКИ. – Т. 2. – № 1894), «Reglement de Sa Majesté Imperiale concernant le service de l'infanterie...» (Петербург, 1798; ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 89 зв.; СКИ. – Т. 2. – № 2309), підручник російської мови, записаний у каталозі як «Manuel de langue russe», адресна книга Санкт-Петербурга «Dictionnaire d'Adresses de S. Petersbourg» (Петербург, 1809) (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 97 зв., 94 зв.) тощо.

2.4. Провенієнції і маргіналії у стародруках Тульчинської бібліотеки: характеристика і джерелознавчий аналіз

Стародруки Тульчинської бібліотеки містять низку провенієнцій: рукописні записи, екслібриси, суперекслібриси, печатки. Хронологічно провенієнції охоплюють XVII–XIX ст. Серед різного виду провенієнцій власницькі записи за кількістю посідають перше місце. Записи зроблені латинською, польською та французькою мовами. За соціальною належністю колишніх власників стародруків можна віднести до трьох категорій: шляхта, духовенство і міщанство. За відношенням власника до книжки найчастіше трапляються записи, що фіксують факт володіння книжкою. Є значна кількість купівельних записів, які часто вказують ціну книжки, місце купівлі, а то й обставини придбання, наприклад, аукціон. Певна кількість книжок має на форзацах наклеєні друковані наліпки з адресами книгарень, де вони були замовлені. За належністю провенієнції можуть бути розподілені на три групи. До першої входять провенієнції представників роду Потоцьких, до другої – інших приватних осіб, до третьої – різних установ та інституцій.

У першій групі маємо кілька варіантів провенієнцій, які вказують на належність книжок фундатору Тульчинської бібліотеки С. Щ. Потоцькому. Він підписував книжки «*Szczesny Potocki*», «*Sta[nisław] Felix Potocki*», «*Sta[nisław] Potocki Ch[oraży] W[ielki] K[oronny]*», «*Sta[nisław] Potocki G[eneral] A[rtylerii] K[oronnej]*», «*Sta[nisław] Sz[częsny] Potocki W[oiewoda] Z[iem] R[uskich]*»¹⁰⁴. На титульних аркушах деяких стародруків мають місце два варіанти шрифтового екслібриса С. Щ. Потоцького: «*Stanislas SZ. Potocki*»¹⁰⁵ і «*Stanisław Szczęsny Potocki G[eneral] A[rtylerii] K[oronnej]*»¹⁰⁶. Під час книгознавчого дослідження стародруків із Тульчина було виявлено цікавий дарчий запис. Його має останній том чотиритомного видання однієї з основних праць відомого французького еллініста П. А. Гі (Guys, 1720–1799) «*Voyage litteraire de la Grece*» (Париж, 1783; ВСРВ, Ін. 965/4). Це був різдвяний подарунок Юзефи Амалії Потоцької чоловікові. На титулі зберігся запис: «*Na Koledę ofiarowana Stanisławowi Szczęsnemu Potockiemu mężowi memu 1789*». Привертає увагу примірник твору легендарного Дж. Казанови «*Istoria delle turbolenze delle Polonia*» (Горізія, 1774; БН, W. 13060) із Тульчинської бібліотеки, який тепер зберігається в Бібліотеці Народовій. Станіслав Щенський отримав його від самого автора, що засвідчує запис власника на книжці: «*W Wenecij od Casanowy 10 Junii 1781*».

На стародруках трапляються три варіанти підпису другої дружини Станіслава Щенсного Потоцького Юзефи Амалії французькою та польською мовами: «Potocka née Mnischech», «Joseph Potocka née Mnischech» і «z Mnischów J. Potocka».

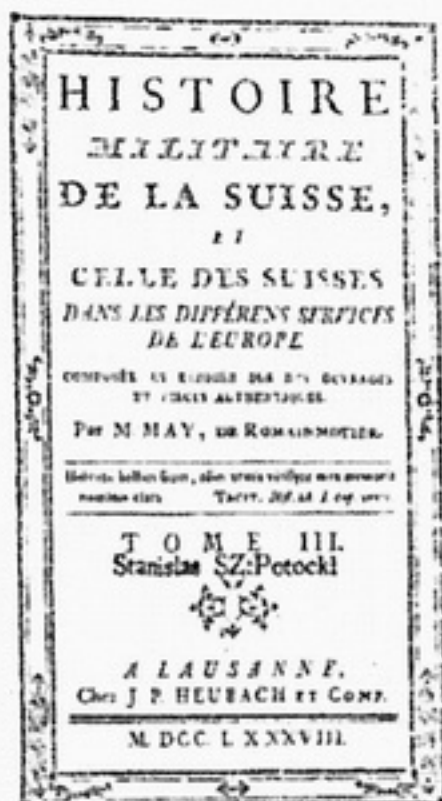
Велика кількість книжок має автограф Софії Потоцької французькою мовою. Свій розгонистий підпис «Sophie Potocka» вона, як правило, ставила на титульних аркушах, закреслюючи записи попередніх власників, якщо такі траплялися.

Серед книжок із Тульчина, які зберігаються у відділі стародруків НБУВ, є три із суперекслібрисом Потоцьких. Суперекслібрис не має жодних ініціалів чи написів, міститься на обох кришках оправи і має такий вигляд: в овалі розміром 44 x 36 мм на геральдичному щиті відтиснутий герб Потоцьких «Пилява», над щитом – графська корона із султаном із 5 пір'їн, щит тримають два грифони, навколо щита – стрічка з орденем Білого Орла. Тиснення золоте. Автор суперекслібрису невідомий. У спеціальній літературі, присвяченій книжковим знакам, він не згадується. Суперекслібрис міститься на оправі трьох видань: «Histoire de l'Academie Royale des inscriptions et belles-lettres» (Париж, 1740. – Т. 1), «Histoire memorable des guerres entre les maisons de France et d'Autriche» (Амстердам, 1743–1745. – Т. 3–4 [in 1 vol.]) та «Histoire de la derniere guerre de Boheme» (Франкфурт-на-Майні, 1745. – Т. 1–2 [in 1 vol.]).

Останнє видання має ще дві печатки і запис XIX ст., які говорять про подальшу долю книжки. На титульному аркуші знаходиться печатка еліпсоподібної форми, розміром 43x19 мм з написом «Biblioteka Konstantego Podwysockiego w Rychtach». Книги входили до складу бібліотеки відомого письменника, критика, почесного куратора Кам'янець-Подільської гімназії Костянтина Подвисоцького. Бібліотека К. Подвисоцького від 1848 р. знаходилася у с. Рихта (нині Кам'янець-Подільського району Хмельницької обл.)¹⁰⁷. Друковані джерела подають різну кількість книг в ній: від 4000 до 12000 томів¹⁰⁸. Після смерті власника більша частина бібліотеки потрапила до книгозбірні П. Шидловської у с. Гулівці (нині Калинівського р-ну Вінницької обл.), а частина – до бібліотеки М. Зеленецького у с. Норинську (нині Овруцького району Житомирської обл.)¹⁰⁹. Про це свідчить запис Станіслава Могильницького, пізнішого власника книжки: «Stanislaw Mogilnicki. Darowane mi p[rzez] P[ana] Zieleniewskiego r. 1884». Крім того, у книзі є печатка останнього власника. Вона має круглу форму: коло діаметром 30 мм. У центрі кола знаходиться зображення герба Могильницьких «Любич», а по колу – напис:

«Księgozbiór Stanisława Mogilnickiego». У 20-х роках ХХ ст. бібліотека С. Могилянського чи її частина надійшли до ВБУ.

Кілька книжок мають власницькі знаки Миколая Потоцького, онука Станіслава Щенсного. У перебігу дослідження виявлено два різновиди його шрифтового екслібриса. Один має вигляд прямокутного штемпеля з лаконічним написом польською мовою «Mikołaj Potocki», викона-

Екслібриси
Станіслава Щенсного
Потоцького

ним без будь-якого художнього оформлення. Інший, також у вигляді штемпеля, тільки менших розмірів, має напис французькою мовою «Nikolas Potocki» і прикрашений із двох боків геральдичними коронами. Перший екслібрис трапляється частіше. Він знаходиться на титульних аркушах кількох стародруків: «Respublica, sine Status Regni Poloniae, Lituaniae, Prussiae, Livoniae» (Лейден, 1627; ВСРВ, Elz. 30*), зібрання творів Бюффона (Париж, 1774–75. – Т. 4–6, 9; ВСРВ, In. 1069) та його природнича історія (Париж, 1770–75. – Т. 2–6, 13; ВСРВ, In. 1070), «Code Frederic» (S. l., 1751–52. – Т. 1–2; Курник, Sygn. 142505). Другий екслібрис стоїть на титулі видання праці французького юриста і письменника Жака Лакома (1724–1811) «Histoire des revolutions de l'empire de Russie» (Амстердам, 1760; Курник, Sygn. 142539).

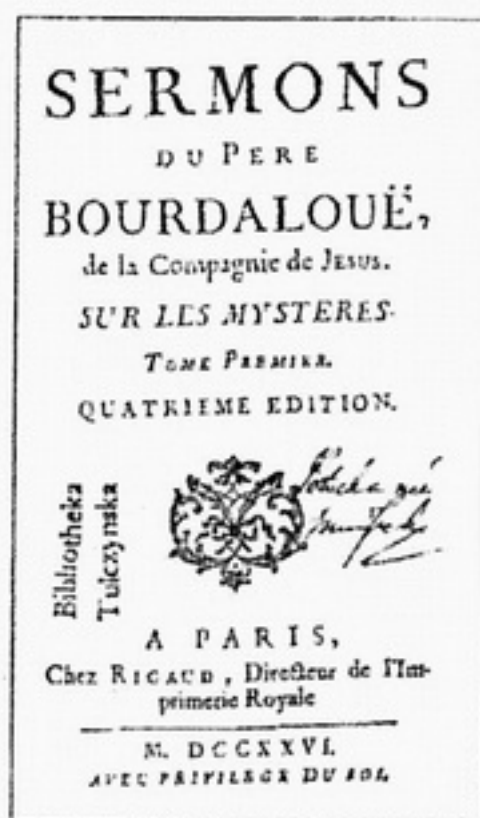
Серед тутьчинських стародруків виявлено дві книги з власницькими записами, датованими 1732 й 1749 роками, які належать белзькому воєводі Антонію Міхалу Потоцькому, власнику Жабинця. Текст записів такий: «De la Bibliotheque du S-te A. M. Potocki Pal: de Belz.» Записи вміщено на першому томі творів французького юриста Жана Вакє (пом. 1597) (Ліон, 1774) та на виданні роману відомого французького драматурга П'єра Шарля де Шамблена де Маріво (1688–1763) «La vie de Marianne» (Франкфурт на Майні, 1737).

На форзаці видання твору П. де Валлемона «Les elemens de l'Histoire» (Париж, 1708. – Т. 1) є запис сина Станіслава Щенсного Станіслава Септима Потоцького «Stanislaw Septim Potocki». Крім цього запису, в книзі знаходиться автограф Софії Потоцької.

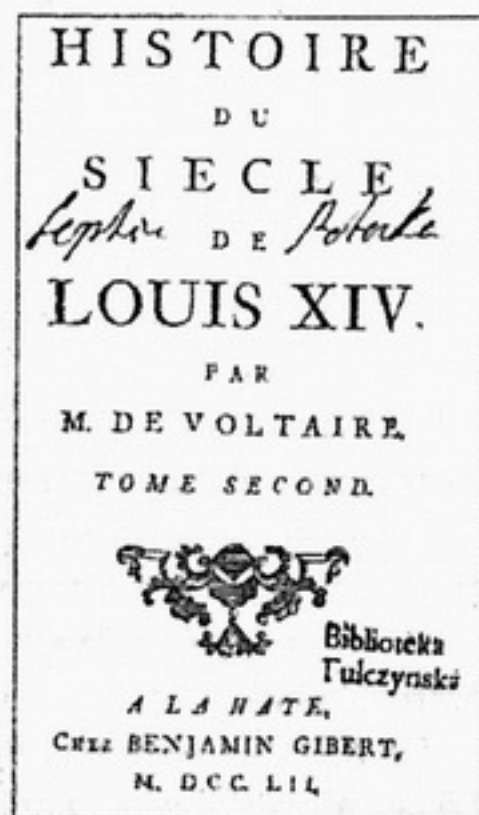
На походження стародруків з Тульчинської бібліотеки, крім записів членів родини С. Щ. Потоцького, вказує шрифтовий екслібрис «Biblioteka Tulczynska», яким були відмічені книжки, вірогідно, наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст., та золоте тиснення «В. Tul.» на корінцях оправа деяких видань. Зрідка трапляється напис латинською мовою «Bibliotheca Tulcinensis» на титульних аркушах стародруків.

Низка книжок із Тульчина, яка згодом потрапила до Ситківців, має гравійований екслібрис Ситковецької книгозбірні, добре відомий у книгознавчій літературі. Цей власницький книжковий знак датується XIX ст., але ім'я його автора залишається невідомим. Екслібрис має вигляд прямокутника розміром 31 x 27 мм, всередині якого вертикально розміщений овал розміром 24 x 20 мм. В овалі знаходиться овал, розміщений горизонтально, з гербом Потоцьких «Пилява» і девізом роду «Scutum opponebat scutis». Над цим овалом – графська корона із султаном із 5 пір'їн. Удовж більшого овалу – напис «Biblioteka Komendorij Sitkowieckey».

У другій групі провенієнцій найбільшу кількість становлять власницькі записи Яна Вітте. Найповніша форма запису така: «Ex Cathalogo Librorum Joannis de Witte Generalis Majoris Exeratum Ord:

Автограф
Юзефи Амалії Потоцької
і шрифтовий екслібрис
Тульчинської бібліотеки

Автограф
Софії Потоцької

S. Stanislaj Equitis, Artill: R[e]gni Colonellis G[ene]r[a]les Commendantis Camenes. Podoliae». У запису змінюються тільки чин власника від капітана до генерала та дата придбання книги чи її запису до каталогу. Найдавніший з відомих записів на книжках Яна Вітте датується 1736 р., найпізніший – 1776 р. У деяких записах є місце придбання книги. Це – Варшава, Львів ¹¹⁰, Дрезден, Страсбург. Багато стародруків Яна Вітте мають занотовану ціну книги, за якою їх придбано. Книжкові ціни Я. Вітте проставляв у двох грошових одиницях: флоринах і тимфах ¹¹¹.

У бібліотеці Яна Вітте знаходимо сліди кількох інших зібрань. Поміж них – два стародруки, які належали вже згадуваному у 1-му розділі монографії Йогану Альберту Фабриціусу. Книги мають власницький запис: «Jo. Alberti Fabricii». Це твір Отто Аїхера «Theatrum funebre exhibens per varias scena epitaphia nova...» (Зальцбург, 1673) та Абрахама Бзовського «Thaumaturgas Polonus» (Венеція, 1606) ¹¹². Твір О. Аїхера був куплений Я. Вітте у Варшаві 1762 р. Дві книги належали подільському земському судді Гавлу Крузеру: «Xiega I[ego]m[os]ci Pana Gawła Kruzera Sędziogo ziem[skiego] Podol[skiego]. M[anu] p[ro]p[ri]a» ¹¹³. Дві книги походили з бібліотеки професора математики Замойської академії, астронома, видавця календарів Станіслава Невеського: «Ex libris Ab. Stanislai Niewieski Artium et Philosophiae Doctoris Matheseos in incluta Academia Zamosciensi Professoris m[anu] p[ro]p[ri]a» ¹¹⁴. До книгозбірні Я. Вітте потрапила група книжок із бібліотеки Острозького єзуїтського колегіуму. Серед них – чотири томи знаменитого «Theatrum orbis terrarum» Блау. Найраніший запис на атласі сповіщає, що окремі томи його були подаровані Острозькому колегіуму Анною Алоїзою Ходкевичевою з Острозьких у 1644 р. та 1647 р.: «Collegii Ostrog[iensis] Soc[ietatis] Jesu Dono Ill[ustrissi]ma Fundatrix [Anna Aloiza Chodkiewiczowa]» ¹¹⁵.

Присутній запис професора історії Замойської академії Альберта Франтішка Весоловського: «Sum M[agnifici] Alberti Francisci Wesolowski Ph[ilosophiae] D[oc]toris Histor. Almae Acad[emiae] Zamoscensi Professoris m[anu] p[ro]p[ri]a.» ¹¹⁶, якому належав цікавий конволют із рідкісними польськими друками. Пізніше конволют потрапив до Юзефа Вітте, потім – до Тульчинської бібліотеки, а згодом до Печерської.

Багато книжок у Тульчині мали власницькі записи Юзефа Зеферина Вітте. Найчастіше запис зроблений у такій формі: «Jos. De Witte».

Група стародруків із Тульчинської книгозбірні має шрифтовий екслібрис «J. A. Zaluski», який свідчить про належність їх київському біскупу. Частина їх потрапила до Тульчина з книгами Я. Вітте, а частина була при-

дбана самими Потоцькими. Покупці «залусціан», найвірогідніше, придбали їх на аукціонах розпродажу дублетів із бібліотеки Залуських.

Праця Ж. Аструка «Tractatus therapeuticus» (Женева, 1743) (ВСРВ, In. 974) на титульному аркуші має датований власницький запис: «J. M. Morand du Parques medicinae alumnu Parisiensis 1760». Очевидно, що перш ніж потрапити до Софії Потоцької, книга належала одному з представників родини Моранів, з якої вийшли кілька визначних лікарів свого часу ¹¹⁷.

У процесі роботи з фондами була виявлена книга з Тульчинської книгозбірні з автографом Софії Потоцької та шрифтовим екслібрисом Тульчинської бібліотеки, яка одночасно мала запис Володимира Плятера: «V. Comes de Broel Plater», а на форзаці – штамп Головної Книжної Палати у Києві. Цей стародрук «Politicorum» (Любек, 1627) Г. Шонборнера якимсь чином потрапив до Вишневецького замку і разом із його книжками до ВБУ.

Доба Просвітництва була дуже сприятливою для розвитку бібліотек. Рациональне мислення сприяло розвиткові наук, освіти, реформ. Виникали визначні книгозбірні з думкою про громадську потребу в знаннях. Про широкий розвиток бібліофільства можна твердити і на підставі збережених екслібрисів цього часу та розвитку мистецтва екслібрису. Найпоширенішим у цей час був геральдичний екслібрис. Прикладом цього може бути гербовий екслібрис Дукельської бібліотеки Мнішеків, яка знаходилася в м. Дуклі ¹¹⁸ (нині в Підкарпатському воєводстві Польщі) і належала коронному надвірному маршалку (1742–1767), краківському каштеляну (1773 р.) Єжи Августу Мнішеку (1715–1778), батькові Юзефи Амалії Потоцької. Книжки Дукельської бібліотеки влилися до Тульчинської книгозбірні, очевидно, шляхом спадку. На екслібрисі зображені герби Єжи Августа Мнішека та його дружини Марії Амалії Фрідеріки Брюль (1737–1772). У ВСРВ є один із трьох відомих варіантів екслібрису Дукельської бібліотеки, які різняться між собою форматом і деталями. Він найменшого формату (розміри рамки, в якій розміщене зображення, 92 x 67 мм), виконаний у техніці мідєриту з аквафорте, відбитий у зеленкувато-блакитних тонах. Його автор – відомий майстер гравюри, придворний гравер короля Станіслава Августа Понятовського Готліб Якуб Марсталлер (G. J. Marstaller, пом. після 1786), який приїхав до Польщі з Франції і плідно працював у Варшаві як художник-ілюстратор ¹¹⁹. Екслібрис знаходиться на форзаці видання «Histoire de la campagne de mil sept cent cinquante sept, sur le Bas-Rhin, dans l'electorat d'Hanovre et autres pais conquis» (Франкфурт-на-Майні, 1757; ВСРВ, In. 971).

Реконструкція історії і фонду бібліотеки Тульчинського маєтку подає нові відомості про долю фондів книгозбірень Потоцьких у Немирові, Ситківцях, Печері, Мнішеків у Дуклі, Я. та Ю. З. Віттів, Ю. А. Залуського, а, отже, доповнює їхню історію. У Тульчинській книгозбірні виявлено сліди приватних бібліотек викладачів Замоїської Академії Альберта Франтішека Весоловського, Станіслава Невеського, подільського земського судді Гавла Крузера та німецького теолога й письменника Йогана Альберта Фабриціуса.

¹ *Dunin-Borkowski J.* Almanach błękitny. Genealogia żyjących rodów polskich. – Lwów; Warszawa, 1908. – S. 729–773; *Uruski S.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1917. – Т. 14. – S. 283–293.

² Потоцький, Станіслав Щенсний (1752–1805) – син київського воєводи (1756) Франтішека Салезія Потоцького (пом. 1772) та Анни Потоцької (пом. 1772); великий коронний хорунжий (1774), руський воєвода (1782–1788), генерал-лейтенант коронних військ (1784), генерал коронної артилерії (1788–1792), маршалок Торговицької конфедерації, староста белзький, грубешівський, сокальський, гайсинський, звенигородський. Першим шлюбом одружений із Гертрудою Комаровською (пом. 1771) (*Rabowicz Ed.* Potocka z Komarowskich Gertruda // *PSB.* – 1983. – Т. 27. – S. 738–740), другим шлюбом – у 1774 р. з Юзефою Амалією з Мнішеків (1752–1798), третім шлюбом – із Софією Віттовою (розлучена у першому шлюбі, пом. 1822); мав із Юзефою Амалією Потоцькою 11 дітей, з Софією Потоцькою – 5 (*Rostworowski E.* Potocki Stanisław Szczęsny // *PSB.* – 1984–85. – Т. 28. – S. 183–202).

³ Давній Христинопіль у 1951 р. перейменовано на Червоноград (нині місто обласного підпорядкування Сокальського р-ну Львівської обл.). Київський воєвода Франтішек Салезій Потоцький у 1756–1762 рр. перебудував лідівський замок на розкішний палац-резиденцію за проектом відомого архітектора П'єра Ріко де Тіреджеллі. З січня 1990 р. в його будівлі міститься Червоноградська філія Львівського музею історії релігії.

⁴ Будівництво палацу в Тульчині розпочалося після 1775 р. і було завершено у 1782 р. (*Шамраєва А., Борисова Л.* Палацовий ансамбль у Тульчині // *Архітектура спадщина України.* – К.: В-во «Українознавство», 1996. – Вип. 3–4. Ч. 2. – С. 138–150; *Jaroszewski T. S.* Jeszcze kilka słów o pałacu w Tulczynie // *Rocz. Muzeum Narodowego w Warszawie.* – 1984. – Т. 28. – S. 105–109; *Jaroszewski T. S.* Materiały do dziejów pałacu Potockich w Tulczynie // *Rocz. Muzeum Narodowego w Warszawie.* – 1982. – Т. 26. – S. 309–333; *Jaroszewski T. S.* Pałac w Tulczynie i początki architektury klasycyzmu na Ukrainie // *Przegląd Wschodni. Historia i współczesność Polaków na Wschodzie.* – Warszawa, 1991. – Т. 1, з. 1. – S. 83–111; *Aftanazy R.* Tulczyn // *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. – Wrocław, 1996.

– Cz. 2: Ziemie ruskie Korony; t. 10: Województwo Braclawskie. – S. 428–485; *Krzyżanowski S.* Tulczyn. – Kraków, 1862. – 27 s.; Tulczyn / Dr. M. // SG. – 1892. – T. 12. – S. 611–613).

⁵ *Aftanazy R.* Krystynopol // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. – Wrocław, 1995. – Cz. 2: Ziemie ruskie Korony; t. 6: Województwo Bełskie. Ziemia Chełmska Województwa Ruskiego. – S. 61–80.

⁶ *Czeppe M.* Potocki Franciszek Salezy // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 814–823; *Długosz J.* Potocki Franciszek Salezy // SPKP. – S. 706–707.

⁷ *Niemcewicz J. U.* Pamiętniki czasów moich. – Lipsk, 1868. – S. 60.

⁸ *Baliński M., Lipiński T.* Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym. – 2-e wyd. – Warszawa, 1886. – T. 3, cz. 1. – S. 472.

⁹ *Niemcewicz J. U.* Pamiętniki czasów moich. – Lipsk, 1868. – S. 35–36.

¹⁰ *Ogiętko I. I.* Історія українського друкарства. – К., 1994. – С. 364; *Drukarze dawniej Polski od XV do XVIII wieku.* – Wrocław; Kraków, 1960. – Z. 6: Małopolska – Ziemie Ruskie / Oprac. A. Kawiecka-Gryczowa i in. – S. 246–247; *Wolszczanowa H.* Potocki: Stanisław Szczęsny, Josefa Amelia z Mniszchów, Stanisław Septym, Jarosław, Mikołaj / SPKP. – S. 709.

¹¹ *Antoni J.* [Rolle]. Opowiadania historyczne. – 2-e wyd. – Lwów, 1892. – T. 2. – S. 217.

¹² *Wielądke W. W.* Heraldyka. – Warszawa, 1792. – T. 1. – S. 6.

¹³ Потоцька, Юзефа Амалія з Мнішеків (1752–1798) – дочка надворного коронного маршалка Єжи Августа Мнішека (1715–1778) та Марії Амалії з Брюлів (1737–1772); сестра у других великого коронного маршалка Міхала Єжи Мнішека; фрейліна російської імператриці Катерини II (*Czeppe M.* Potocka z Mniszchów Józefina Amalia // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 740–742).

¹⁴ *Chwalewik E.* Najdawniejszy masoński exlibris polski. – [Kraków, s. a.]. – 16 s.

¹⁵ *Rolak G.* Fragment księgozbioru Józefiny z Mniszków Potockiej w zbiorach Działu starych druków ZNiO // Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. – Wrocław, 2002. – Z. 13. – S. 147.

¹⁶ *Wolszczanowa H.* Potocki: Stanisław Szczęsny, Józefa Amelia z Mniszchów, Stanisław Septym, Jarosław, Mikołaj // SPKP. – S. 709–710.

¹⁷ *Wiśniowska Z.* Katalog starych druków biblioteki Muzeum-Zamku w Łańcut. – Łańcut, 1974. – S. XI.

¹⁸ *Wolszczanowa H.* Potocki... . – S. 709–710.

¹⁹ Дукля – місто в Галичині, поблизу м. Кросна. Тут знаходилася резиденція Є. А. Мнішека, яку успадкувала Ю. А. Мнішек. Після її смерті С. Щ. Потоцький продав маєток Стадницьким (SG, T. 2, s. 211–212).

²⁰ *Wołoszyński R.* Potocka Wittowa Zofia // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 744–747; *Lojek J.* Dzieje pięknej Bitynki. Opowieść o życiu Zofii Wittowej-Potockiej. (1760–1822). – 6-e wyd. – Warszawa, 1995. – S. 259.

²¹ *Савенко И. Г.* Библиотека университета св. Владимира // Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях императорского Университета св. Владимира. 1834–1884 / Изд. под ред. В. С. Иконни-

кова. – К., 1884. – С. 311; *Оглоблин Ол.* Библиотека Волинського Лицею // *Бібліологічні вісті.* – 1927. – № 4. – С. 51.

²² *Wiśniowska Z.* Katalog starych druków biblioteki Muzeum-Zamku w Łańcut. – Łańcut, 1974. – S. X.

²³ *Rolak G.* Fragment księgozbioru Józefiny z Mniszchów Potockiej w zbiorach Działu starych druków ZNiO // *Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.* – Wrocław, 2002. – Z. 13. – S. 137–176; *Rolak G.* W kręgu Potockich z Tulczyna. Fragment kolekcji Biblioteki Tulczyńskiej w zbiorach Działu starych druków Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. – Wrocław, 2004. – Z. 15. – S. 157–181.

²⁴ *Немировский Е. Л.* Острожская Библия: Как находили и вводили в научный оборот самое знаменитое издание Ивана Федорова // *Федоровские чтения.* 2005. – Москва: Наука, 2005. – С. 123; *Wolszczanowa H.* Potocki... – S. 709.

²⁵ *Kozłowski E.* Potocki Mieczysław // *PSB.* – 1983. – T. 23. – S. 101–102. У літературі подаються ще такі роки життя Мечислава Потоцького: 1799–1878 рр. У публікації: *Rolak G.* W kręgu Potockich z Tulczyna. Fragment kolekcji Biblioteki Tulczyńskiej w zbiorach działu starych druków Zakładu Narodowego im. Ossolińskich // *Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.* – 2004. – Z. 15. – S. 157.

²⁶ *Łojek J.* Potomkowie Szczęsnego. Dzieje fortuny Potockich z Tulczyna. 1799–1921. – 4-e wyd. – Warszawa, 1996. – S. 201–202.

²⁷ *Kozłowski E.* Potocki Bolesław // *PSB.* – 1983. – T. 27. – S. 800–801.

²⁸ *Hiscowa L. Z.* Tulczyńska linia Potockich w aktach zespołu № 49 Centralnego Państwowego Historycznego Archiwum Ukrainy w Kijowie // *Miscellanea historico-archivistica.* – Warszawa, 1997. – T. 8. – S. 99–104.

²⁹ *Ruszczyk M.* Dzieje rodu i fortuny Branickich. – Warszawa: Delikon, 1991. – S. 320.

³⁰ *Urbański A.* Podzwonne na zgliszczach Litwy i Rusi. – Warszawa, 1928. – S. 38; *Zielińska T.* Poczet polskich rodów arystokratycznych. – Warszawa, 1997. – S. 269; *Chwalewik E.* Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek w ojczyźnie i na obczyźnie. – Warszawa; Kraków, 1927. – T. 2. – S. 6; *Aftanazy R.* Niemirow i Kowalówka // *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. – Wrocław, 1996. – Cz. 2: Ziemie ruskie Korony; t. 10: Województwo Braclawskie. – S. 218–232; *Niemirow / Dr. M.* // *SG.* – 1888. – T. 7. – S. 91–94.

³¹ *Кривошея І. І.* Потоцькі герба Пилява: Тульчинська лінія. – К.: Науковий світ, 2000. – С. 11.

³² *Gayot de Pitaval F.* Causes celebres et interessantes, avec les jugemens qui les ont decidees... – Nouvelle edition augmentée. – A Amsterdam : Chez Z. Chatelain et fils, 1764. – T. 2, 4, 5 (Шифр: Муз. Берд. № 1602, № 1672, № 2224); *Marot Cl.* Oeuvres de Clement Marot... – A La Haye : Chez P. Gosse et J. Neaulme, 1731. – T. 1, 4, 5 (Шифр: Муз. Берд. № 1691, № 1693, № 1694). Перше видання має автограф С. Щ. Потоцького «Sta. Potocki Ch. W. K.» Друге видання має автограф його дружини Ю. А. Потоцької «Joseph Potocka de Mniszech».

³³ *Sitkowce / J. Krz.* // *SG.* – 1889. – T. 10. – S. 626–627.

³⁴ Свого часу с. Печера належало С. Щ. Потоцькому, згодом його власниками стали Свейковські, у яких його викупив Костянтин Потоцький (*Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej...* – Warszawa, 1996. – Т. 10. – S. 258–284).

³⁵ *Rolak G. W kręgu Potockich z Tulczyna. Fragment kolekcji Biblioteki Tulczyńskiej w zbiorach Działu starych druków Zakładu Narodowego im. Ossolińskich // Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.* – Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 2004. – Z. 15. – S. 163. Пелагея Анеля Марія Потоцька була дочкою Франтішка Салезія Потоцького, останнього теплицького ордината.

³⁶ *Tadeusiewicz H. Witte Jan // SPKP.* – S. 232–233; *Różycki Ed. Z dziejów kultury książki w Kamieńcu Podolskim w XVI–XVIII w. // Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi: Studia i materiały.* – Warszawa, 1997. – Т. 18. – S. 79.

³⁷ Рік народження подається за: *Hornung Z. Jan de Witte architekt kościoła Dominikanów we Lwowie / Pod red. J. Kowalczyka.* – Warszawa, 1995; На біографічні дані Яна де Вітте, викладені З. Горнунгом, посилаються автори наступних публікацій: *Kowalczyk J. Z badań nad dziełami architektury sakralnej Jana de Witte // Sztuka pograniczy...* – 1998. – S. 327; *Król R. Obraz twierdzy Kamienieckiej w drugiej połowie XVIII wieku. Zabiegi w celu polepszenia jej stanu // Альманах «Молода нація».* – 2001. – № 3: Україна і Польща: сторінки спільної історії (XIV–XVIII ст.). – К.: Смолоскип, 2001. – С. 268; *Пламеницька О. Творчість і особистість майстра в дослідженні З. Гонунга: Рецензія // Архітектурна спадщина України.* – К., 1996. – Вип. 3, ч. 2. – С. 247–252; *Грома В. Д. Мистецтво бароко військового інженера Яна де Вітте // Бердичів древній і вічно молодий. Наук. зб. «Велика Волинь».* – Т. 32. – Житомир: Вид-во Марини Косенко, 2005. – С. 247–248.

³⁸ *Rewski Z. Biblioteka architekta Jana de Witte oraz syna jego Józefa // Biuletyn historii sztuki i kultury.* – Warszawa, 1949. – [Т.] 6. – № 1–2. – S. 162; *Król R. Obraz twierdzy Kamienieckiej w drugiej połowie XVIII wieku. Zabiegi w celu polepszenia jej stanu // Молода нація. Альманах. Україна і Польща: Сторінки спільної історії (XIV–XVIII ст.).* – К., 2001. – № 3. – С. 268. Антоні І. у своїй праці «Zameczki podolskie na kresach multanskich» (Warszawa, 1880. – Т. 2. – S. 68–69) пише, що Ян Вітте походив із незаможної вірменської міщанської родини Кам'янця-на-Поділлі, хоча при цьому не посилається на джерела, які б підтверджували цей факт.

³⁹ *Hornung Z. Jan de Witte architekt kościoła Dominikanów we Lwowie / Pod red. J. Kowalczyka.* – Warszawa, 1995. – S. 250; *Łoza S. Architekci i budowniczości w Polsce.* – Warszawa, 1954. – S. 331.

⁴⁰ *Bobrowicz J. N. Dodatek do Herbarza polskiego K. Niesieckiego.* – Lipsk, 1844. – S. 478.

⁴¹ *Kowalczyk J. Z badań nad dziełami architektury sakralnej Jana de Witte // Sztuka pograniczy Rzeczypospolitej w okresie nowożytnym od XVI do XVIII wieku: Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki.* Warszawa, paźdz. 1997. – Warszawa, 1998. – S. 327–352.

⁴² Історія української культури в 5-ти тт. / Під ред. Б. Є. Патона: Історія культури другої половини XVII – XVIII ст. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 3. – С. 838.

⁴³ Kowalczyk J. Z. badań... . – S. 327.

⁴⁴ Witte J. Listy / Wyd. S. Krzyżanowski. – Kraków, 1868. – 274, XIII s.

⁴⁵ Rewski Z. Biblioteka architekta Jana de Witte oraz syna jego Józefa // Biuletyn historii sztuki i kultury. – Warszawa, 1949. – [T.] 6. – № 1–2. – S. 161.

⁴⁶ Книги з екслібрисом Я. Вітте сьогодні знаходяться в колекції «Regia» НБУВ: ВІК: Reg. I, 43; Reg. V, 17246; Reg. VII d, 92; Reg. X, 40, 42, 141, 283, 414, 443, 543, 548b, 296, 828, 1078, 1109, та фонді ВСПВ: In. 1250

⁴⁷ Перше популярне періодичне видання з нумізматики випустив професор І. Келлер з Альтдорфа під назвою «Historische Münzbelustigungen» (Aldorf, 1729–1750). Подібні видання пізніше виходили в Мюнхені – «Baierische Münzbelustigung, darinnen Schaustücke, Ducaten, Thaler und andere merkwürdige Gold- und Silbermünzen zu finden» (1768), редактор Петер Пауль Фінауер (Finauer), Ансбасі – «Brandenburgische historische Münzbelustigungen», редактор Йоганн Якуб Спіс (Spies) (Ansbach, 1768), Нюрнберзі – «Dem Münzvergnügen gewidmete Nebenstunden», редактор Матіас Генріх Герольдт (Heroldt, 1774).

⁴⁸ Родоначальником наукової нумізматики вважається австрійський священик і нумізмат Йосиф Іларій Еккель (Echhel, 1737–1798), з 1775 р. – директор зібрання антиків Віденського мюнцкабінету і професор археології та спеціальних історичних дисциплін Віденського університету, автор восьмитомової праці з нумізматики «Doctrina nummorum veterum» (Відень, 1792–1798).

⁴⁹ Katalog starych druków Biblioteki Zakładu narodowego im. Ossolińskich: Polonika wieku XVII / Oprac. B. Górska, W. Tyszkowski. – Wrocław, 1993. – Т. 3. – S. 275–276. – № 3714.

⁵⁰ Стрельникова Л. Тульчинські «ельзевіри» // Книжник. – 1991. – № 5. – С. 29.

⁵¹ Rudnicka J. Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741–1932). – Warszawa, 1967. – S. 126–127.

⁵² Dzieciol A. Książki Potockich z Tulczyna w zbiorach starych druków w zamku Krolewskim // Kronika Zamkowa. – Warszawa. – 1987. – № 4. – S. 14–17.

⁵³ Wiśniowska Z. Katalog starych druków biblioteki Muzeum-Zamku w Łańcut. – Łańcut, 1974. – S. VIII.

⁵⁴ Kaszlej A. Sprawozdanie z pobytu w Grodnie na Białorusi. – Warszawa, 30. 11. 1998. – Машинопис. Відділ документації історичних зібрань БН; Коукель Л. Книжная коллекция Мнишхау–Патоцких у зборах Гродзенскаго дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея (Комунікат) // Kraków – Lwów: Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w. / Pod red. J. Jarowieckiego. – Kraków, 1996. – S. 69–72; Trusow I. Dzieje księgozbioru Muzeum Historycznego w Grodnie // Białostoczczyzna. – 1991. – № 1. – S. 3–4.

⁵⁵ До цього розділу вміщено видання з арифметики, геометрії, алгебри, астрономії, тригонометрії, хімії, фізики, механіки, артилерії, архітектури, теорії музики, філософії.

⁵⁶ Розділ має підрозділи, в які виділено видання Біблії, твори отців церкви, проповіді.

⁵⁷ У цьому розділі налічується тільки 8 видань XVI ст.

⁵⁸ *Немировский Е. Л.* Острожская Библия: Как находили и вводили в научный оборот самое знаменитое издание Ивана Федорова // Федоровские чтения. 2005. – Москва: Наука, 2005. – С. 123. Публічна бібліотека столичного міста Варшави, шифр: XVI. F. 91.

⁵⁹ *Strutyńska M.* Stare druki proveniencji Potockich z Tulczyna w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu // Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi: Wyniki perspektywy. – Warszawa, 1992. – Т. 14. – С. 174, 177, 190.

⁶⁰ 3I № 1282.

⁶¹ 3I № 377.

⁶² Тепер знаходиться у фондах бібліотеки Музею-Замку в Ланьцуті (*Wiśniowska*, № 611).

⁶³ *Wiśniowska*, № 218.

⁶⁴ *Wiśniowska*, № 551.

⁶⁵ *Wiśniowska*, № 684.

⁶⁶ *Wiśniowska*, № 718.

⁶⁷ *Wiśniowska*, № 993; *Brunet*. – 1864. – Т. 5. – Col. 512.

⁶⁸ *Аронов В.* Эльзевиры. – М., 1975. – С. 42.

⁶⁹ Дані рукописного каталогу звірені з каталогом ельзевірівських видань: *Copinger H. B.*: The Elzevier press. – London, 1927.

⁷⁰ *Rolak* (2004), № 39.

⁷¹ *Wiśniowska*, № 123.

⁷² *Wiśniowska*, № 32; *Brunet*. – 1864. – Т. 5. – Col. 497.

⁷³ *Wiśniowska*, № 210; *Brunet*. – 1861. – Т. 2. – Col. 726.

⁷⁴ *Rolak* (2002), № 18; *Brunet*. – 1860. – Т. 1. – Col. 311.

⁷⁵ *Wiśniowska*, № 124; *Brunet*. – 1860. – Т. 1. – Col. 1454.

⁷⁶ *Wiśniowska*, № 271.

⁷⁷ *Wiśniowska*, № 2; *Brunet*. – 1860. – Т. 1. – Col. 78.

⁷⁸ *Wiśniowska*, № 197; *Brunet*. – 1861. – Т. 2. – Col. 535–536.

⁷⁹ *Wiśniowska*, № 67.

⁸⁰ *Wiśniowska*, № 895; *Brunet*. – 1863. – Т. 4. – Col. 1422.

⁸¹ *Wiśniowska*, № 722; МЛ, SD 454; *Brunet*. – 1862. – Т. 3. – Col. 1932.

⁸² *Wiśniowska*, № 603.

⁸³ *Дашкевич Я.* Україна – Іспанія – Португалія у XVII ст. Контактні зв'язки // Україна XVII ст. між заходом та сходом Європи: Мат. 1-го укр.-італ. симп., 13–16 верес. 1994. – К., 1996. – С. 154–170.

⁸⁴ *Brunet*. – 1864. – Т. 5. – Col. 1108; *Graesse*. – 1865. – Т. 6. – С. 269; *Wiśniowska*, № 1064.

⁸⁵ *Brunet* V, col. 1107; *Rolak* (2002), № 50.

⁸⁶ *Brunet* V, col. 1107; *Rolak* (2002), № 51.

⁸⁷ *Brunet* V, col. 1107; *Rolak* (2002), № 52 (шифр: BZNiO, XVII-12303)

- ⁸⁸ *Brunet*. – 1860. – Т. 1. – Col. 1471; *Wiśniowska*, № 126.
- ⁸⁹ *Brunet*. – 1861. – Т. 2. – Col. 178–179; *Wiśniowska*, № 167.
- ⁹⁰ *Brunet*. – 1862. – Т. 3. – Col. 1845–1846; *Wiśniowska*, № 309.
- ⁹¹ *Brunet*. – 1862. – Т. 3. – Col. 384; *Wiśniowska*, № 528.
- ⁹² *Rolak* (2002), № 45, 46, 47.
- ⁹³ *Brunet* V, col. 1529; *Rolak* (2002), № 55. Шифр: BZNiO, XVII-12352.
- ⁹⁴ *Rolak* (2004), № 7. Шифр: BZNiO, XVII-12370.
- ⁹⁵ МЛ, SD 67.
- ⁹⁶ МЛ, SD 403.
- ⁹⁷ *Wiśniowska*, № 126; *Brunet*. – 1861. – Т. 2. – Col. 1482.
- ⁹⁸ *Brunet*. – 1864. – Т. 5. – Col. 430. Перше видання твору побачило світ у Мадриді 1684 р.
- ⁹⁹ *Wiśniowska*, № 60.
- ¹⁰⁰ *Wiśniowska*, № 42. МЛ, SD 404; *Brunet*. – 1860. – Т. 1. – Col. 598.
- ¹⁰¹ *Wiśniowska*, № 66.
- ¹⁰² МЛ, SD 203; *Wiśniowska*, № 733; *Estr.* – Т. 23. – S. 84; *Brunet*. – 1863. – Т. 4. – Col. 77.
- ¹⁰³ МЛ, SD 262; *Wiśniowska*, № 139; *Brunet*. – 1860. – Т. 1. – Col. 1625–1626.
- ¹⁰⁴ *Bodenehr G.* Force d'Europe. – Augsburg, s. a. (BCPB, P. 5609); *Histoire des ordres monastiques, religieux, et militaires.* – Paris, 1714–1719. – Т. 2 (BCPB, In. 981).
- ¹⁰⁵ *May de Romainmardier E.* Histoire militaire de la Suisse. – Louzanna, 1788. – Т. 2, 3, 6 (BCPB, In. 976).
- ¹⁰⁶ *Retif de la Bretonne.* L'ecole des peres. – Paris, 1776. – Т. 1 (BCPB, In. 966).
- ¹⁰⁷ *Micowski K.* Rychty // *SG.* – 1889. – Т. 10. – S. 74–75.
- ¹⁰⁸ *Radziszewski F.* Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych... – Kraków, 1875. – S. 72–73. Бібліотеці К. Подвисоцького присвячене видання: *Górski W.* O zbiorach naukowych K. Podwysockiego. – Kraków, 1872. – 14 s.
- ¹⁰⁹ *Ibid.* – S. 54.
- ¹¹⁰ БТ., Pol. 7. II. 499.
- ¹¹¹ Тимф (тинф) – польська 30-грошова білонова монета карбування другої половини XVII–XVIII ст. Назва її походить від ініціатора її випуску, орендаря монетних дворів Речі Посполитої в 60-х роках XVII ст. Андрія Тимфа. (*Котляр М.* Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV–XVIII ст. – К.: Наук. думка, 1981. – С. 225–226; *Финглер Х., Гироу Г., Унгер В.* Словарь нумизмата / Пер. с нем. – М.: Радио и связь, 1982. – С. 18; *Gloger Z.* Encyklopedia staropolska. – Przedruk wyd. 1900–1903. – Warszawa, 1985. – Т. 4. – S. 4–9. Особливо часто в записках ціни в тимфах подаються на виданнях, придбаних у XVIII ст.)
- ¹¹² МЛ, SD 169; *Wiśniowska*, № 4. МЛ, SD 164; *Wiśniowska*, № 121.
- ¹¹³ *Wiśniowska*, № 63, 1098.
- ¹¹⁴ *Wiśniowska*, № 24, 443.

¹¹⁵ *Wiśniowska*, № 79.

¹¹⁶ *Wiśniowska*, № 76.

¹¹⁷ *Larousse P.* Grand dictionnaire universel du XIX siècle. – Paris, s. a. – Vol. 11. – S. 546.

¹¹⁸ *Dukla // SG.* – 1881. – T. 2. – S. 211–212.

¹¹⁹ *Widacka H.* Marstaller nadworny sztycharz Stanisława Augusta. – Warszawa, 1996. – S. 21–24; *Widacka H.* Warszawscy ilustratorzy czasów Stanisława Augusta // *Z badań nad dawną książką. Studia ofiarowane prof. A. Kawieckiej-Gryczowej w 85-lecie urodzin.* – Warszawa, 1993. – T. 2. – S. 578, 580; *Wittyg W.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 49.

РОЗДІЛ 3
БІБЛІОТЕКА МІКОШЕВСЬКИХ
ЯК РІЗНОВИД МОДЕЛІ
ШЛЯХЕТСЬКОЇ
РОДОВОЇ БІБЛІОТЕКИ XVIII ст.

3.1. Станіслав, Бернард Антоній
і Франтішек Мікошевські –
фондостворювачі родовой книгозбірні

Бібліотека Франтішека Мікошевського, точніше, найцінніша частина цієї бібліотеки, під умовною назвою «Колекція Мікошевського» зберігається як структурна одиниця фонду відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ і нараховує 812 од. зберігання. Ще 11 од. входять до складу колекції палеотипів, 3 од. зберігаються у відділі стародруків та рідкісних видань¹, 3 од. – у відділі картографії. Загалом у НБУВ налічується 829 од. із бібліотеки Ф. Мікошевського².

На сьогодні немає відомостей про зберігання книг Мікошевських в інших книгосховищах, крім НБУВ.

Хронологічно книги колекції розподіляються так: перша половина XVI ст. – 14 видань (палеотипи), друга половина XVI ст. – 48 видань; XVII ст. – 177 видання; XVIII ст. – 346 видання; XIX ст. – 2 видання. У 36 виданнях не вказано місце друку або рік, або те і друге одночасно. Книги друковані латинською, польською, французькою, німецькою, голландською, італійською, давньоєврейською мовами, по одній книзі – церковнослов'янською і грецькою та російською мовами. Перші три місця, відповідно, посідають книжки французькою, латинською і польською мовами. На три чверті колекція складається із західноєвропейських видань і на одну чверть – з видань, надрукованих у межах тодішньої Речі Посполитої.

Осередками книгодрукування географія Європи представлена у фонді

колекції досить широко: Німеччина – 22 міста, Польща – 16 міст, Італія та Нідерланди – по 6 міст, Франція, Швейцарія та Австрія – по 5 міст, Бельгія й Україна – по 4 міста, Білорусь – 3 міста, Англія, Люксембург, Румунія, Угорщина – по 1 місту³.

Для нинішнього складу колекції у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій є тільки топографічний каталог, створений у 1986–1987 рр. під час проведення інвентаризації фондів, які знаходилися у філії № 1 НБУВ на Подолі – історичній частині Києва. Видання колекції увійшли до друкованого каталогу бібліотеки Київського університету св. Володимира без зазначення належності до неї. Опис палеотипів із колекції міститься у каталозі, укладеному М. А. Шамрай⁴.

У ВІК НБУВ зберігаються два рукописні каталоги бібліотеки Мікошевських. Один називається «Spis Biblioteki Mikuszevskich», має вигляд кодексу форматом у 2° (21 x 34 см), обсягом 16 сторінок. Оправа давня – картон, обклесний мармуровим папером. Для самого каталогу використано цупкий блакитно-зеленкуватий папір. Каталог написаний одним почерком. Основний текст написаний брунатним чорнилом, а порядкові номери, формат і шифри книжок проставлені червоним. За характером почерку датується кінцем XVIII – початком XIX ст. Ім'я укладача невідоме. Каталог має 14 тематичних розділів: «Geografia» (35 назв), «Historya» (98 назв), «Matematyka» (87 назв), «Fizyka» (52 назви), «Chemia» (4 назви), «Historia naturalis» (13 назв), «Medici» (28 назв), «Literatura» (64 назви), «Grammatici» (34 назви), «Książki Francuzkie» (67 назв), «Książki Łacińskie» (49 назв), «Książki Polskie» (76 назв), «Książki Włoskie» (4 назви), «Książki Niemieckie» (1 назва). Загальна кількість томів – 788. Описи видань подаються у такій послідовності: порядковий номер у тематичному розділі, кількість томів, назва книги (в деяких випадках без прізвища автора, практично завжди без місця друкування, часто без року), формат, шифр за цидулочним каталогом. Варто зауважити, що в цьому каталозі поділ видань за мовним принципом на «польські книги», «латинські книги», «французькі книги» не завжди витримується. Так, наприклад, до розділу «польських книг» внесено збірку Кьольнських газет французькою мовою. На нашу думку, описаний каталог є тим самим систематичним списком до колекції Мікошевських, який існував у бібліотеці Волинського ліцею і про який згадується в протоколі засідання правління Київського університету св. Володимира від 23 червня 1847 р.

Другий каталог називається «Инвентарный каталог коллекции Мико-

Герб Мікошевських
«Домброва»

шевских (полный, законченный)». Він має вигляд кодексу форматом у 2^о (22,5 x 36 см), обсягом 59 аркушів. Написаний одним почерком чорним чорнилом. За характером почерку датується другою половиною ХІХ ст. і, очевидно, був укладений в університетській бібліотеці. Ім'я укладача невідоме. Стара оправа не збереглася. Нова оправа виготовлена у 1967 р.: картон, обклеєний жовтим мармуровим папером, корінець і наріжники з ледерину. В цьому каталозі книжки систематизовані за форматним принципом: «in folio», 4^о, 8^о (сюди віднесено і книжки меншого формату – 12^о, 16^о, 18^о), в

межах формату – за абетковим. Описи видань подаються в такій послідовності: 1) порядковий номер у даному каталозі; 2) порядковий номер за цидулочним каталогом; 3) назва твору (в цій графі вказуються прізвище та ім'я автора, назва, місце, рік і формат видання, друкарня не зазначається, подається інформація про дефектність примірника); 4) «подлинного списка отдел и номер» – № відділу позначається римськими цифрами, а порядковий № всередині відділу – арабськими; якщо видання є алігатом, то в цій графі вказується, до якого видання воно приплетене; 5) кількість назв; 6) кількість томів; 7) ціна в карбованцях і копійках; 8) «замечания». Графи «ціна» та «замечания» не заповнені. За каталогом рахується 702 назви книжок у 838 томах.

Колекція походить із родинної бібліотеки шляхтича «середньої руки». За обсягом фонду, його складом і змістом бібліотека була нетиповою приватною шляхетською книгозбірнею. Вона належала власнику середнього достатку, але людині освіченій, у родині якої книга посідала поважне місце. Вона формувалася традиційними шляхами спадку, закупівлі та обміну, увібрала в себе книги двох родичів – Станіслава й Бернарда Антонія Мікошевських. Бібліотека Ф. Мікошевського сформувалася в останній чверті ХVІІІ ст. на Волині. Так склалися обставини, що вона потрапила до бібліотеки Волинського ліцею і тим самим не загубилася у вирі бурхливих політичних подій ХІХ–ХХ ст. Її найцінніша частина склала самостійну колекцію в бібліотеці Волинської гімназії в Кременці, від 1819 р. – Кременецького ліцею – як структурна частина його бібліотеки, згодом бібліо-

теки Київського університету св. Володимира та НБУВ. Вона компактно зберігалася впродовж двох століть (XIX–XX ст.) і, як свідчать архівні документи та кількісні підрахунки, дійшла до нашого часу з мінімальними втратами.

Аналіз скупих відомостей про представників роду Мікошевських та фактичних даних, які містяться у власницьких записах на книгах колекції, дає можливість зробити висновок, що бібліотека Ф. Мікошевського постала в останній чверті XVIII ст., увібравши в себе більш ранні книгозбірні кровних – Станіслава та Бернарда Антонія Мікошевських.

Рід Мікошевських герба «Домброва» споріднений і походить від роду Карневських того ж герба з Карнева, що у Мазовії. У XV ст., за одними джерелами Домарат, а за іншими його син Миколай почали зватися Мікошевськими від назви маєтності Mikoszewice у північній Мазовії, яка дісталася їм у володіння⁵. У XVI ст. представники роду Мікошевських осіли на Волині, і надалі їхнє життя і діяльність були пов'язані з Правобережною Україною. В першій половині XIX ст. у складі Російської імперії вони належали до правобережного дворянства 2-го розряду, тобто легітимованої шляхти, що не володіла маєтками з кріпаками. Політика імперської влади щодо декласації шляхетського стану в південно-західних губерніях вилилася у великомасштабний проект нівелювання та русифікації соціальних і культурних особливостей Правобережжя. Документи засвідчують, що це торкнулося і Мікошевських. Центральна комісія для розгляду дій дворянських депутатських зібрань Київської, Волинської і Подільської губерній, яка діяла у 1840–1845 рр., 30 травня 1843 р. надіслала справу Мікошевських до Тимчасового Присутствія Герольдії, визнавши законною легітимацію роду⁶.

Прізвище Мікошевських трапляється у формі Мікушевські, Мікожевські як у XV ст., так і у XIX–XX ст.⁷ Рід ні своїм походженням, ні майновим чи суспільним станом у XVI–XIX ст. не вирізнявся з-поміж довгої низки не дуже заможних шляхетських родів.

Перший представник роду, ім'я якого дійшло до нас у зв'язку з бібліотекою, – Станіслав Мікошевський, якого можна назвати протопластом родової книгозбірні. Його ім'я є у власницьких записах 1733–1734 рр. У процесі роботи було встановлено особу Станіслава Мікошевського, про якого до цього часу нічого не було відомо, крім імені та прізвища. В Центральному архіві давніх актів у Варшаві нами було виявлено 8 листів Станіслава Мікошевського до різних осіб за 1738–1749 рр. (Arch.

Radz. V, № 9676) і лист полковника К. Мотовидла до кн. Радзивілла від 18.02.1754 р. (Arch. Radz. V, № 10096, арк. 19). Текстологічний аналіз документів і відомості з друкованих джерел⁸ дали можливість встановити, що Станіслав Мікошевський був коморником Руського воєводства, мірничим і будівничим. Він завершував у 1745 р. будівництво домініканського монастиря в Підкамені (нині смт Бродівського р-ну Львівської обл.) – архітектурної пам'ятки пізнього бароко. Палеографічний аналіз та графологічна експертиза листів Станіслава Мікошевського і власницьких записів на книгах колекції дозволяє стверджувати, що вони написані однією людиною. Через брак документальних матеріалів залишаються нез'ясованими роки його життя, місце проживання, склад родини. З документальних джерел тільки відомо, що він був одружений, і у лютому 1754 р. його дружина тяжко хворіла (Arch. Radz. V, № 10096, арк. 19)⁹.

Станіслав Мікошевський мав бібліотеку, яка згодом перейшла у спадок до родичів, був бібліофілом і витрачав на книги чималі суми. Купивши книжку, він педантично записував її ціну у флоринах на форзаці та відмічав, що її внесено до каталогу у такому-то році. В усіх записах представлено тільки 1733 та 1734 рр. Якщо прийняти за аксіому, що придбану книжку власник вносить до каталогу своєї бібліотеки майже відразу після придбання, ще й скрупульозно проставляючи щоразу ціну та дату запису, то прості арифметичні підрахунки дають такі результати: Станіслав Мікошевський за 1733–1734 рр. придбав понад 100 книг і витратив на них понад 410 флоринів. За цінами 1709–1710 рр. кінь коштував 44 флорини, а віл – 60¹⁰. Переважна більшість найдавніших видань колекції була придбана саме Станіславом Мікошевським. Його бібліотека мала каталог, але, на жаль, доля каталогу залишається невідомою.

Інший представник роду, чия книгозбірня, повністю чи частково, увійшла до бібліотеки Франтішка Мікошевського, був Бернард Антоній. Інформація про цю особу головним чином надходить із його власницьких записів на сторінках книжок. Бернард Антоній мав вищу математичну освіту, закінчив Віденський університет (Mik. 23), був духовною особою, обіймав посаду мірничого при Луцькій кафедрі (1765–1766 рр.), був луцьким та київським кофедральним каноніком (від 1772 р.), пробощем у містечку Володарка Сквирського пов. Київської губернії (нині райцентр Київської обл.)¹¹, ректором Житомирських шкіл Київського воєводства (1776–1739 р.; Mik. 28–29)¹², вікарієм київської капітули (90-і рр. XVIII ст.)¹³. Під час перебування польського короля Станіслава Августа

Понятовського і російської імператриці Катерини II у Каневі 1787 р. серед шляхетського почту знаходився і Б. А. Мікошевський¹⁴. 8 травня в день королівського патрона св. Станіслава київський кафедральний канонік і казнодія Б. А. Мікошевський в присутності короля-іменинника з нагоди свята виголосив проповідь у церкві каневських базиліанів¹⁵.

Б. А. Мікошевський мав широке коло зацікавлень. Северин Букар у своїх мемуарах відзначав, що канонік ксьондз Мікошевський – постійний гість родини Букарів – був людиною «майже універсальної вченості», мав дар красномовства та неабиякий хист до малювання. Картини його пензля знаходилися у багатьох сусідніх маєтках волинської шляхти. Київський канонік мав на вихованні кількох хлопчиків, і коли родина Букарів переїхала до нового помешкання, Мікошевському надали старий будинок, де він постійно мешкав із своїми вихованцями¹⁶. Як стверджує С. Букар, Б. А. Мікошевський зробив план янушпільських земельних угідь.

Б. А. Мікошевський займався літературною діяльністю: переклав з французької на польську мову трагедію П. Корнеля «*Sankciusz król aragoński*»¹⁷. Переклад був опублікований з присвятою князеві Адаму Чарторийському (1734–1823) – відомому меценатові наук, історику, правнику, драматургу, генералові Подільських земель (1758 р.). Присвяту Б. А. Мікошевський підписав так: «Найнижчий слуга Мікошевський, київський канонік, ректор Житомирських шкіл Київського воеводства»¹⁸. Книжка має формат «in quarto». Обсяг її – 76 сторінок. У виданні не зазначено місце друку та рік. К. Естрейхер у своїй праці «*Bibliografia polska*» не подає жодного книгосховища, де б зберігалися примірники цього видання. Нині один його примірник знаходиться в колекції Ф. Мікошевського НБУВ (Мік. 22). Книжка в доброму стані, має екслібрис Ф. Мікошевського, півшкіряну оправу. Можна припустити, що вона була опублікована десь в Україні – в Бердичеві, Луцьку, можливо у Львові. Оскільки промова Б. А. Мікошевського «*Oratio de laudibus divi Casimiri Patroni dicta ... a ... B. A. Mikoszewski dicata Zytomiriae a 1775*»¹⁹ була надрукована в Бердичеві в друкарні монастиря босих кармелітів у 1775 р. Вона мала обсяг усього 10 аркушів форматом 2°. Видання є на сьогодні бібліографічною рідкістю. Каталог Я. Запаса та Я. Ісаєвича не подає жодного книгосховища, де б нині зберігалися її примірники. К. Естрейхер же вказав тільки бібліотеку Красінських. На превеликий жаль, ім'я автора зазначених творів ніколи не пов'язували з колекцією Ф. Мікошевського, яка зберігається в НБУВ.

Третій представник роду Франтішек Мікошевський об'єднав у своїй бібліотеці книги обох згадуваних роличів, додавши власні. Він обіймав посаду житомирського межового коморника (1778 р.)²⁰, був заславським підкоморієм (1791 р.)²¹. За дружину мав Анелю з Колишків герба «Котвіц», доньку жмудського чашника, згодом саноцького підчашия Юзефа Колишка та Анни Вербицької²². Мав доньку Єфросину²³ та сина Ксаверія²⁴. Де проживав Ф. Мікошевський, і в якому маєтку знаходилася бібліотека за життя власника, через брак фактичного матеріалу залишається нез'ясованим. Спираючись на архівні документи, які зберігаються у ІЦДІАУК, можна стверджувати, що Ф. Мікошевський заповідав свою бібліотеку Волинській гімназії у Кременці (ІЦДІАУК., ф. 710, оп. 1, спр. 4, арк. 2 зв., 4 зв.; спр. 409, арк. 2; оп. 3, спр. 16, арк. 36; спр. 330, арк. 108 зв.; SG – 1892. – Т. 12. – S. 520). Дух меценатства і бібліофільства епохи Просвітництва, певно, вплинув на рішення Ф. Мікошевського передати бібліотеку саме до цього навчального закладу. Мати добру бібліотеку в той час було престижно і вважалося ознакою доброго тону. Дбати про суспільний добробут було моральним обов'язком свідомого громадянина. Ймовірно, що під впливом цих чинників власник заповів свою книгозбірню такому освітянському осередку, як Волинський ліцей, що гуртував навколо себе просвітницькі сили і спонукав до меценатства широкі шляхетські кола, передусім Волині й Поділля.

Уповноважений гімназії М. Оцвіцьовський у липні – грудні 1805 р. оглянув бібліотеку. Тоді було укладено реєстр відібраних для гімназії книг, і наприкінці року вони були перевезені до Кременця, де стали однією із структурних частин гімназійної бібліотеки під назвою «Collectio Mikoszewski». Документально встановлено, що колекція Мікошевського до Кременця перевозилася із с. Трусилівка Заславського пов. Волинської губернії (нині село Красилівського р-ну Хмельницької обл.), де мешкали спадкоємці Ф. Мікошевського (ІЦДІАУК, ф. 710, оп. 3, спр. 16, арк. 36).

Про кількісний склад колекції у складі бібліотеки Волинської гімназії (від 1819 р. – ліцею) друковані джерела подають різні відомості. Одні – 838 томів (Савенко І. Г., 1884; Іконников В. С., 1892; Іваск У. Г., 1912; Оглоблин Ол., 1927; Колесник Є. О., 1988), інші – 788 (Lelewel J., 1826; Radziszewski F., 1875; Chwalewik Ed., 1926; Danilewiczowa M., 1939; СПКР, 1972). Однак рукописний каталог книг бібліотеки Волинського ліцею, що зберігається в ІР НБУВ, щодо колекції Мікошевського подає такі відомості, гру-

пуючи книжки за форматним принципом: книжок «in folio» – 78 томів; in 4° – 135 томів; in 8°, 12° та інше – 625 томів, всього 838 томів (IP, ф. 1, спр. 6418а, арк. 140)²⁵.

Між бібліотекою ліцею та іншими навчальними закладами відбувався книгообмін. З колекції Мікошевського надсилалися книжки і до Гельсінгфорського університету: зокрема, твір маркіза Ч. Б. Беккарія (1738–1794) «O przestępstwach i karach», перекладений із французької Теодором Вагою та видрукований у Бжегу в 1772 р. (IP, ф. 1, спр. 6418а, арк. 140).

Згадки про бібліографічно-довідковий апарат до колекції Мікошевського є в архіві Київського університету. У звіті про стан університетської бібліотеки на 1 січня 1835 р. зазначається, що з Кременця до Києва надійшов цидулочний каталог збірки книжок Мікошевських (ДАМК, ф. 16, оп. 465, спр. 29, арк. 5).

Як свідчить протокол засідання правління Київського університету від 23 червня 1847 р., на якому заслуховувалося питання про університетську бібліотеку, у Волинському ліцеї на колекцію Мікошевських існував «неточний та ніким не підписаний систематичний список» (ДАМК, ф. 16, оп. 465, спр. 2023, арк. 1351), який разом із бібліотекою та обліковою бібліотечною документацією після переведення ліцею до Києва (1832–1833 рр.) і перетворення його на університет (1833–1834 рр.)²⁶ надійшов до бібліотеки Київського університету св. Володимира (1834 р.). Але до бібліотечних зал Університету колекція, як і інші книжкові зібрання з Кременця, потрапили через брак місця тільки в 1846 р. Пізніша перевірка показала, що деякі книжки з колекції були втрачені ще у Кременці (ДАМК, ф. 16, оп. 465, спр. 2023, арк. 1258–1358 зв.).

Під час Першої світової війни, коли влітку 1915 р. Києву загрожувала німецька окупація, за розпорядженням Тимчасового уряду 19 серпня розпочалася підготовка до евакуації університетської бібліотеки до Саратова. На 19 жовтня підготовка була завершена, і книгозбірня, в складі якої і колекція Ф. Мікошевського, вирушила до місця призначення (IP, ф. 8, спр. 63345, арк. 1–4). У вересні 1916 р. колекція разом із бібліотекою повернулася до Києва (IP, ф. 8, спр. 3347, арк. 1–1 зв.).

У 1927 р., згідно з постановою колегії Народного комісаріату освіти УСРР від 2 серпня 1926 р., фундаментальна бібліотека Університету св. Володимира і книжки студентського відділу, загальною кількістю 500 тис. томів, разом з бібліотечним приміщенням були передані Всенародній бібліотеці України при Українській академії наук і приєднані як

філія ВБУ (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 187, арк. 13)²⁷. Серед переданих книжок була і колекція Ф. Мікошевського.

У ВБУ книжки колекції спочатку знаходилися на другому поверсі загального книгосховища у головному будинку бібліотеки (тепер вул. Володимирська, 62), але в грудні 1938 р. колекцію перевезли до філії на Подолі, яка в ті часи називалася Петрівською філією²⁸.

Під час Другої світової війни колекція разом із найціннішими фондами НБУВ, які становили особливу історико-культурну та матеріальну цінність, у липні – серпні 1941 р. була евакуйована до Уфі. Стародруки колекції вмістилися у 9 ящиках, які благополучно доїхали до місця призначення (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 616, арк. 6 зв.; спр. 623, арк. 14–29)²⁹. У травні 1944 р. колекція повернулася до Кисва³⁰. Як свідчать звіти про роботу філії і річний бібліотечний звіт, у грудні 1945 р. колекція Ф. Мікошевського вже була розставлена за шифрами на полицях в Подільській філії НБУВ (АНБУВ, ф. 1, оп. 1, спр. 659, арк. 19, 43, 81). У службовій документації НБУВ колекція Ф. Мікошевського фігурує ще два роки потому. В квітні 1947 р. на засіданні Дирекції бібліотеки розглядалося питання про стан книжкових фондів філії. Завідувач Подільської філії М. З. Суслопаров доповів, що збірки Мікошевського, Мошинського, Кременецька та Бердичівська упорядковані і мають каталоги і шифри. Тоді ж при розгляді питання про доукомплектування «колекцій палеотипів та славетних друкарів» відділу стародруків, окремі видання яких перебували в складі колекцій Подільської філії, було ухвалено провести вилучення таких видань лише з тих збірок, що не мали характеру «суцільних колекцій». З огляду на це зібрання Яблоновського, Мошинського, Мікошевського вирішено не порушувати, а в окремих випадках (експозиція тощо) вилучення робити на певний час (протокол від 8 квітня 1947 р., арк. 2, 3).

Доля книжок, що залишилися у Трусилівці, невідома. Найбільш вірогідним є те, що в бурхливі часи першої чверті ХХ ст. вони були розпорошені. Дві книжки, які тепер перебувають у складі колекції Ф. Мікошевського, потрапили до Києва, оминувши університетську бібліотеку і Волинський ліцей. Ці стародруки мають печатку Київського міського музею. Печатка стоїть поряд із власницькими записами Станіслава, Франтішека, Ксаверія (1841) та Іполита (1862) Мікошевських на виданні «Kogona Polska» К. Несецького (Львів, 1728; Т. 1) та на 1-му томі «Abhandlung von den Obstbaume» (Нюрнберг, 1775–1783) Г. Л. Дюгамеля дю Монсо (1700–1782) з гравюрами А. В. Вінтершмідта (1733–1796), де є ексліб-

рис Ф. Мікошевського. Книжки потрапили до фондів музею не раніше 1899 р., коли він був заснований на кошти київської громадськості при безпосередній участі українського колекціонера-мецената, археолога Богдана Ханенка (1858–1917) і «Товариства шанувальників старожитностей та мистецтв». Офіційно музей був відкритий у 1904 р. як Київський художньо-промисловий та науковий музей. Від нього бере початок сучасний Національний музей історії України у Києві. У 1929 р., маючи назву Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка, він мав бібліотеку, яка налічувала понад 40 тис. томів, в тому числі і стародруків³¹. Кілька фактів дають змогу висунути дві версії щодо долі цих двох стародруків.

Перша версія: доля закинула прямих нащадків Ф. Мікошевського до Києва, і деякі книжки, успадковані ними, згодом потрапили до Київського міського музею, а потім до НБУВ. На користь цієї версії свідчить той факт, що у 1900–1912 рр. у Києві мешкав Йосиф Флоріанович Мікушевський, який був службовцем філії Санкт-Петербурзького міжнародного комерційного банку³². Він цілком міг бути нащадком Франтішека Мікошевського. Форма прізвища «Мікушевський» аж ніяк не спростовує цю версію, оскільки в протоколі засідань Правління Київського Університету св. Володимира від 23 червня 1847 р. прізвище Мікошевських подано у формі «Мікушевські» (ДАМК, ф. 16, оп. 465, спр. 2023, арк. 1351, 1358–1358 зв.).

Друга версія: стародруки могли бути привезені до Києва кимось із Радзимінських герба «Любич», рід яких був споріднений із Мікошевськими³³. Про тісні зв'язки між Мікошевськими і Радзимінськими свідчить той факт, що в книзі прибутків і видатків Волинської гімназії за червень 1804 – жовтень 1805 рр. зафіксовані витрати на «подорож до панів Мікошевського та Радзимінського в інтересі книжок» (ЦДІАУК, ф. 710, оп. 1, спр. 409, арк. 2). Якась частина книжок, відібраних для гімназії, могла залишитися у Радзимінських. Під час Першої світової війни низка картин з маєтку Радзимінських у с. Берег на Волині (тепер Дубнівського р-ну Рівненської обл.) була передана власниками на зберігання до Київського міського музею³⁴. Цілком можливо, що і стародруки Мікошевських, які мали Радзимінські, опинилися в той час у музейних фондах.

3.2. Історико-книгознавчий аналіз складу і змісту колекції Франтішека Мікошевського з фондів НБУВ

Склад колекції віддзеркалює фахові зацікавлення представників роду в математичних та природничих науках. До фонду колекції входять книги з математики, фізики, хімії, медицини, архітектури, військової справи (артилерії зокрема), географії (описи подорожей, географічні атласи). У ньому містяться праці провідних фахівців різних часів із цих галузей знань, підручники, навчальні посібники. Водночас можна говорити про універсальний характер колекції, яка має літературу з питань всесвітньої історії й історії Речі Посполитої, філософії, богослов'я, юриспруденції, граматики європейських та східних мов, словники, твори античних авторів і діячів доби Просвітництва, тогочасні періодичні видання, художню літературу.

За рукописним каталогом колекції, що датується другою половиною XIX ст., у бібліотеці Мікошевських знаходилися три інкунабули, які склали конволют (Рукоп. каталог: № 56, 57, 58). До його складу входили: 1) арцибіскупа Йоганна Пекамуса (Peachamus, Pessanus, Pithsanus) «*Perspectiva communis*» ([Мілан: друк Петра Корненуса (Petrus Cornenus), 1482]) – твір про перспективу, що постав у XIII ст. і довгий час вважався класичним; видання внесено до каталогу рідкісних друків Ж. Брюне та до друкованого каталогу бібліотеки Київського університету св. Володимира³⁵; 2) видання відомого твору Йоганна Сакробоска «*De sphaera*» (Париж, 1494)³⁶ і 3) «*Geometria speculativa*» (Париж: друк Гвідо Меркатора (Guidonus Mercator), 1495) англійського теолога і математика Томаса Бредвардінуса (Bradwardinus, Bravardinus, 1290–1349), яке теж є рідкісним виданням і фігурує в каталозі Ж. Брюне та каталозі бібліотеки Київського університету св. Володимира³⁷. Сліди цього конволюту губляться наприкінці XIX – початку XX ст.

У теперішньому складі колекції Ф. Мікошевського групу найдавніших стародруків утворюють 14 палеотипів. Найдавнішим виданням колекції є праця Йоганна Ферраріуса (1485/86–1558 рр.) «*Adnotationes*» (Марбург, 1533; Pal. 1330). Серед палеотипів вирізняються ілюстраціями прижиттєве видання твору німецького вченого і картографа Петера Апіана (1495–1552 рр.) «*Cosmographia*» (Антверпен, 1550; Pal. 1289) і праця професора астрономії та математики Паризького університету Йоанна Сакробоска (пом. 1256) «*Liber de sphaera*» (Віттенберг, 1534; Pal. 1312/1), яка про-

тягом кількох століть вважалася класичним викладом системи сферичної астрономії.

Серед палеотипів є і чотири видання визначного краківського друкаря першої половини XVI ст. Ієроніма Віктора (після 1480–1546/47): трактат філософа Й. Цезарія (1460–1503 рр.) «*Dialectica*» (1535) і три твори Миколая Ясцеруса з юриспруденції «*Iuris provencialis...*», «*Iuris municipalis Magdeburgensis...*» і «*Promptuarium juris provincialis...*», які побачили світ у 1535 р. і являють собою конволют (Pal.73 (1–3)). Виданнями першої половини XVI ст. репрезентовані ще дві визначні краківські друкарні – Унґлерів і Шарфенберґів (Pal. 1884 (1–2); Pal. 1320). Це власницький конволют медичної тематики, який складається з двох алігатів, надрукованих в Унґлерів: твір Одо Магдунського «*Aemilius Macer de herbarum virtutibus*» (Краків, 1537; Pal. 1884 (2) і твір Симона з Ловіча «*Enchiridion medicinae*» (Краків, 1537; Pal. 1884 (1), і праця Георга Маєра «*Sententiae veterum poetarum*» (Краків, 1536; Pal. 1320), видана Матвієм Шарфенберґом.

У колекції є видання провідних європейських видавничих фірм і друкарів XVI–XVIII ст., які у XVIII ст. вже стали бібліофільськими цінностями: Альдів, Етьснів, Плантенів – Моретів, Ельзевірів, Блау, Янсонів – Васберґів, Дідо.

Продукція Альдів представлена одним виданням – «*Le epistole famigliari*» Цицерона (Венеція, 1545; Pal. 1290), Етьснів – двома виданнями: творами А. Р. Шевальє (1507–1572)³⁸ «*Alphabetum hebraicum*» ([Женева], 1566; Mik. 371(2)) та Анрі II Етьєна (1528/31–1598) «*Medicae artis principis post Hippocratum et Galenum*» ([Женева], 1567; Mik.19). Ельзевіри представлені чотирма лейденськими виданнями: працями голландського геометра Андріана Метіуса (1570–1635) «*Arithmetica et Geometria*» (1640; Mik. 69) та Миколая Гольдмана «*Elementorum architectura militaris...*» (1643; Mik. 198), твором французького натураліста і мандрівника П'єра Жіля «*De Bosporo Thracio*» (1632; Mik. 218) та виданням з серії «Малі країни» «*Turcia imperii status*» (Mik.183)³⁹.

Найбільше до колекції потрапило видань Плантенів – Моретів. Їх налічується 7. Найранішим виданням з цієї групи є збірка творів визначного новолатинського поета, альбського єпископа Марка Ієроніма Віда (1490–1566), надрукована засновником фірми Христофором Плантенем в Антверпені у 1578 (Mik. 584). З книги видані у Лейденській філії Францем Рафаленгом: праця голландського лікаря Петера ван Фореста (1522–1597) «*Observationum et curationum medicinalium*» (1596; Mik. 180),

«Grammaticae hebraeae» (1590; Mik. 371(1)) наваррського філолога П'єра Мартіні (бл. 1530–1594) і твір Сілія Італіка «De secundo bello punico» (1611; Mik. 514). Ще три видання випустили спадкоємці Христофора Плантена Йоханнес і Бальтазар Морети в Антверпені. Це збірка творів латинського поета Клавдія Клаудіана з коментарями нідерландського вченого М. А. Дельріо (1551–1608), «Aesopiarum fabularum» (1602; Mik. 110 (1–2)) Авіана Флавія і «De symbolis heroicis» (1634; Mik. 106) Сильвестра Петрасанкта (1590–1647).

Серед стародруків XVII ст. представлені дві голландські видавничі фірми, які спеціалізувалися на картографічних виданнях – Блау та Йохана Янсона, згодом Янсона – Васберга. Фірма Блау репрезентована славнозвісним «Atlas maior» у 11 томах Йохана Блау (Амстердам, 1662; Mik. 49–57), «Metamorphose» Овідія (Амстердам, 1650; Mik. 411) та працею Вільгельма Блау «Institutio astronomica de usu globorum et sphaerarum caelestium ...» (Амстердам, 1668; Mik. 47).

У колекції є 7 видань фірми Янсона – Васберга. З них – п'ять праць Атаназія Кірхера: «Ars magna lucis et umbrae» (Амстердам, 1671; Mik. 78), «Latium id est nova et parallela Latii tum veteris tum novi descriptio» (Амстердам, 1671; Mik. 1), «Principis christiani archetypum politicum» (Амстердам, 1672; Mik. 50), «Mundus subterraneis» (Амстердам, 1678; Mik. 2), «Turris Babelonensis» (Амстердам, 1679; Mik. 7) та ще 2 видання, пов'язані з ім'ям цього німецького вченого: опис музею, створеного А. Кірхером, укладений Георгом де Сепібусом «Romani Collegii Societatis Jesu Musaeum» (Амстердам, 1678; Mik. 3) і Йоганна Кеслеріуса «Physiologia Kircheriane experimentalis» (Амстердам, 1680; Mik. 77). Усі стародруки містять багато ілюстрацій.

Роботи голландського видавця і картографа Йохана Янсона (бл. 1588–1664) представлені топографічним описом міст Італії, Німеччини, Бельгії, Франції, Іспанії (Амстердам, 1657; Mik. 69–73), працею Андреа Целарія «Harmonia Macrocosmica» (Амстердам, 1661; Mik. 75) і «Aedagogium» Еразма Роттердамського (Амстердам, 1663; Mik. 162). У колекції зберігається видання атласу (Амстердам, 1632)⁴⁰ основоположника сучасної картографії і видатного фламандського гравера, картографа і видавця Герарда Меркатора (1512–1594).

Серед видань другої половини XVI ст. привертають увагу праця видатного італійського лікаря і ботаніка П'єтро Андреа Маттіолі (1500–1577) «Medici Commentarii» (Венеція, 1560) і трактат римського інженера й архітектора часів імператора Августа Марка Вітрувія «De architecturae»

(Венеція, 1567) з коментарями та в перекладі Данієля Барбаро (1513–1570).

У колекції зберігається одне видання Дідо. Це твір французького історика, адвоката Рішара Бюрі (1730–1794) «Histoire de la vie de Jules Cezare» (Париж, 1758; Мік. 70–71) у 2-х томах із друкованою присвятою автора маркізі Помпадур. З її ім'ям пов'язаний факт, який свідчить про широко розповсюджену моду на бібліофільство в добу Просвітництва. У 1760 р. у Версалі маркіза власноруч віддрукувала на ручному верстаті «Рологуну» П'єра Корнеля⁴¹.

Не можна не згадати і видання історичного атласу Ніколя Гюдевільє (1650–1720) «Atlas historique» (Амстердам, 1714; ВК, – С. 245.). Із семи томів цього атласу в колекції є на сьогодні тільки 4-й том.

Значна кількість книжок із колекції Мікошевського надрукована в Польщі. Географія Польщі репрезентована варшавськими друкарнями Вавжинця Міцлера де Колофа (1711–1778), Міхала Гроля (1722–1798), Петра Дюфора (1729–1797), піарів та єзуїтів, краківськими друкарнями Ієроніма Вістора (XVI ст.), Флориана Унглера (XVI ст.), Шарфенбергів (XVI ст.), Шеделів (XVII ст.), Миколая Лоба (XVII ст.), Франтішка Цезарія (XVII ст.), Лукаша Купіша, Якуба Матіашкевича (1680–1738), друкарнею Краківського університету; познанською і каліською друкарнями єзуїтів.

Українські землі, що входили у XVIII ст. до Волинського і Руського воеводств, а згодом у зв'язку з поділами Речі Посполитої змінили свою адміністративно-територіальну приналежність, представлені львівськими друкарнями (їх 9: друкарня Ставропігійського братства, друкарня Єзуїтського колегіуму, друкарня св. Трійці, друкарні П. І. Гольчевського, А. Піллера, М. Сльозки, І. Филиповича, Л. Шліхтина, Я. Шліхтина – 18 видань), друкарнею Бердичівського монастиря босих кармелітів (4 вид.), друкарнею Луцького домініканського монастиря (1 вид.), Почаївського Успенського монастиря (2 вид.) та друкарнею Замойської академії (4 вид.). Від загального обсягу колекції це становить лише 3 %.

Бібліографічний опис цієї групи стародруків колекції поданий у додатку Е (реєстр видань із друкарень, що діяли в українських землях у XVI–XVIII ст. і потрапили до бібліотеки Ф. Мікошевського). Хронологічно ці видання розподіляються так: XVI ст. – 1; XVII ст. – 2; XVIII ст. – 24, 1800 р. – 1. Книжки, друковані польською (17 вид.), латинською (6 вид.) і старослов'янською та грецькою мовами (1 вид.). Виявлені видання походять тільки з друкарень Волинського і Руського воеводств, більшість

із яких діяли при католицьких монастирях (Бердичів, Луцьк, Львів) і католицьких навчальних закладах (Замостя, Львів). Найбільша кількість видана у друкарні Львівського єзуїтського колегіуму. За тематикою перше місце посідають видання з історії та генеалогії, друге – філологічні праці.

Серед зазначених у реєстрі видань є рідкісні. Одне з них не описане навіть у ґрунтовних бібліографічних працях К. Естрейхера, Я. Запаска й Я. Ісаєвича, що свідчить про його раритетність. Це – генеалогія князівського роду Святополків-Четвертинських, укладена Франтішеком і Каролем Жабицькими польською мовою і опублікована у Луцьку 1793 р. (Mik. 191) ⁴². Її немає і в переліку відомих друків Луцької домініканської друкарні в праці Я. Гіжицького «Wykaz klasztorów dominikańskich prowincyi Ruskiej» ⁴³, але про неї є згадки в літературі і передрук з луцького видання генеалогії князівського роду у виданні Я. Н. Бобровича «Herbarza polskiego» К. Несецького і «Heralduku» В. Вельондка ⁴⁴. Праця Ф. і К. Жабицьких присвячена князю Марцелію Юзефу Святополку-Четвертинському ⁴⁵, дідичу маєтка Майків у Волинському воєводстві (згодом с. Майків Острозького пов. Волинської губ., нині – Гошанського р-ну Рівненської обл.) ⁴⁶.

Видання граматики німецької мови професора і ректора Лейпцізької академії Й. Х. Готшеда не зафіксоване в жодному книгосховищі (Дод. Е, № 20). Твір Клементія Ходикевича зберігається тільки в НБУВ (Дод. Е, № 1). Видання праць Ю. А. Залуського і М. Секежинського в Україні є тільки в НБУВ (Дод. Е, № 4, 23). А «Sarmatia Europea» С. Ключевського і почаївське видання «Mów i listów» В. Жевуського відомі на сьогодні у світі в 2–3 примірниках (Дод. Е, № 18, 24).

Книгознавчий аналіз видань, які входять до цього реєстру, виявив фактичні дані, що доповнюють відомості про фонди НБУВ, подані в «Пам'ятках книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні» Я. Запаска і Я. Ісаєвича. Авторкою дослідження були виявлені примірники семи видань, які не зафіксовані в каталозі як ті, що зберігаються в НБУВ (Дод. Е, № 2, 10, 11, 12, 18, 19, 22).

При тематичному аналізі колекції, проведеному на основі бібліографічної реконструкції, виявилось, що найбільшу групу видань у зібранні Мікошевських складають книжки з математики і тісно пов'язаних з нею природничих наук, насамперед, з фізики, астрономії, географії та дисциплін, які базуються на математичних розрахунках – фортифікації, архітектури, артилерії, механіки. У колекції є праці понад 50 європейських

вчених від часів давньої Греції і Риму до XVIII ст. включно. Багато авторів з цих праць викладали і математику, і фізику, писали підручники з цих дисциплін. Серед них були вчені, які увійшли в історію науки ще й як астрономи (Вільгельм Блау, Ніколя Лакайль), філософи (Християн Вольф), публіцисти і критики (Георг Ліхтенберг). У цій тематичній групі стародруків є і капітальні наукові праці, і підручники для вищих навчальних закладів та народних шкіл. Водночас серед них є як бібліографічні раритети, так і масові багатотиражні видання. На нашу думку, це свідчить про бібліофільські уподобання власників, з одного боку, та їхній інтерес до нових публікацій і фахових знань, з іншого.

Привертають увагу видання Евклідових «Elementorum» (Піза, 1572) і трактату Аполлонія Пергського про конічні перерізи «Conicorum» (Болонья, 1566; Mik. 47), автор якого разом із Евклідом і Архімедом вважається одним із засновників математичних наук. Обидва видання мають коментарі італійського математика Федеріко Коммандіна (1509–1575), який переклав з грецької на латинську мову, крім вищеназваних творів, ще й праці Архімеда і Папуса, що знаменувало відродження геометрії. Пізанське й болонське видання віддавна вважаються бібліографічними раритетами. У колекції Ф. Мікошевського є також три праці знаного математика Христофа Клавія⁴⁷: «Astrolabium» (Рим, 1593; Mik. 20), «Opera mathematicorum» (Майнц, 1612; Mik. 38), «Euklidis posteriores libri IX» (Франкфурт на Майні, 1607; Mik. 168). Перші два видання входять до реєстру рідкісних (Brunet, 2, 92).

У колекції Мікошевських із математичних видань найширше представлені роботи німецького фізика, професора математики і фізики у Вюрцбурзі Каспара Схота (1608–1666), учня Атаназія Кірхера. Це – вюрцбурзькі видання його праць «Magna universalis natura et artis» (1657; Mik. 94), «Mechanica hydraulico-pneumatika» (1657; Mik. 96 (2)), «Patometrum Kircherianum» (1660; Mik. 93), «Cursus mathematicus» (1661; Mik. 26), «Schola steganografica» (1665; Mik. 96 (1)), «Joco-Seria naturae et artis» ([1666]; Mik. 92), «Organum mathematicum libri IX» (1668; Mik. 95). Більшість із перелічених видань мають креслення й ілюстрації. Є у фонді і твори відомого бельгійського математика Андреаса Такета (1612–1660), підручники якого свого часу були дуже популярні. Його творчий доробок представлений «Opera mathematica» (Антверпен, 1707; Mik. 34–35), це 2-ге видання зібрання його творів, і двома підручниками – «Elementa geometriae planae» (Амстердам, 1701; Mik. 546) та «Arithmetica practica» (Каліш, 1745; Mik. 545).

Були у бібліотеці Мікошевських і одна з основних праць італійського математика, професора механіки Болонської Академії П'єтра Менолі «*Geometriae speciosae elementa*» (Болонья, 1659; Мік. 66) і підручник із тригонометрії Бартоломея Пітіскуса (1561–1613) «*Trigonometria*» (Франкфурт на Майні, 1612; Мік. 84). Вважається, що термін «тригонометрія» вперше з'явився саме в працях цього вченого. Сьогодні в колекції є дві праці Християна Вольфа (1679–1754) – відомого і надзвичайно популярного у свій час німецького філософа і математика «*Compendium elementarum matheseos universalis*» (Лозанна, Женева, 1742; Мік. 603) та «*Aerometriae elementa*» (Лейпціг, 1709; Мік. 602). Була і «*Fizyka*» (Краків, 1788; Мік. 335) Яна Полікарпа Еркслебена (1744–1777) – професора фізики Геттінгенського університету, підготовлена до друку Георгом Ліхтенбергом ⁴⁸.

Оскільки діяльність окремих представників роду Мікошевських була пов'язана з математичними науками й освітою, то не дивно, що у зібранні є низка підручників із математики і фізики для народних шкіл: С. Гуїлера «*Algebra dla szkół narodowych*» (Маривіль, 1782; Мік. 60), М. Я. Губе «*Wstęp do fizyki dla szkół narodowych*» (Варшава, 1783; Мік. 259) та «*Fizyka dla szkół narodowych*» (Краків, 1792; Мік. 260). Польська математична наука була представлена ще двома основними працями С. Сольського (1623–1693) «*Geometra polski*» (Краків, 1683; Мік. 32) і «*Architekt polski*» (Краків, 1690; Мік. 29), «*Fizyka doświadczenia*» (Варшава, 1777; Мік. 409) Юзефа Осінського (1738–1802), який обіймав кафедру фізики і математики у Варшавській школі піарів, «*Geometrya*» (Варшава, 1774; Мік. 520) та «*Arythmetica*» (Варшава, 1776; Мік. 519) Патриція Скарадкевича.

Невідомо, чи був хтось із Мікошевських причетний до медицини, але вони були освіченими людьми, які цікавилися природничими науками, а потреба в медико-санітарній освіті існує завжди в суспільстві, тож у колекції є низка медичних книжок, які, вочевидь, були придбані як для повсякденного користування, так і як колекційні видання. У цій тематичній групі видання XVI ст.: праці італійських лікарів Джероламо Меркіріалі (1530–1606) «*Tractatus de compositione medicamentorum morbis oculorum et aurium*» (Франкфурт на Майні, 1591; Мік. 378) і П'єтро Маттіолі «*Medici commentarii*» (Венеція, 1560), Клавдія Галена «*De simplicium medicamentorum facultatibus*» (Ліон, 1552; Мік. 186), праця лейб-медика герцога Ульріха Вюртенберзького Жана Баугіна (1541–1613) «*De plantis absynthii nomen habentibus*» (Монтісбельярді, 1593; Мік. 27 (1)), «*Medical*

principis post Hippocratus et Galenum» (Женева, 1567; Mik. 19) Анрі П Етьєна. З публікацій медичної тематики XVII ст. необхідно відзначити два видання однієї з головних праць визначного анатома Йоганна Сваммєрдама (1637–1680), який дослідив процес дихання і вперше виклав точну анатомію комах, «Miraculum naturae, seu uteri muliebris fabrica» (Лейден, 1679; Mik. 113; Лейден, 1717; Mik. 114), порадник, як дотримати добрий стан здоров'я «Hygiea, sive bonae valetudinis conservandae thesaurus locuplitissimus» (Люксембург, 1628; Mik. 261). Не можна оминати ім'я визначного італійського лікаря Марчелло Мальпігі (1628–1694), який, змалювавши капілярний кровообіг, виклав довершений опис руху крові в організмі, і який вважається засновником гістології. У Мікошевських була його класична праця з анатомії рослин «Anatomia plantarum» (Лондон, 1675). Із видань XVIII ст. найширше представлені праці німецького лікаря Мартіна Шуріга (пом. 1733). Їх налічується вісім. Це переважно дрезденські прижиттєві видання його творів: «Spermatologia historico-medica» (Франкфурт на Майні, 1720; Mik. 103), «Sialologia» (1723; Mik. 101), «Chylologia» (1725; Mik. 99), «Muliebria historico-medica» (1729; Mik. 102), «Gynecologia» (1730; Mik. 100), «Syllepsilogia» (1731; Mik. 97), «Embryologia» (1732; Mik. 98). Для повноти картини варто відзначити збірку відомостей про хвороби з різними рецептами приготування настоїв, відварів, сиропів, мазей «Compendium medicum auctum» (Ченстохов, 1767; Mik. 121), яка неодноразово перевидавалася⁴⁹, «Medyk domowy» (Лешно, 1749; Mik. 34) Самуеля Бемлера, працю Йоганна Каспара Айльгауда «Medycyna uniwersalna» (Варшава, 1778; Mik. 6) про дію та вживання порошкових ліків, курс хірургії Е. Коля де Вілара «Cours de chirurgie dicte» (Париж, 1746; Mik. 114). У фонді книгозбірні знаходилося видання підручника з хімії славнозвісного голландського лікаря, хіміка та ботаніка Германа Бургааве (1668–1738) «Elementa chemiae, quae anniversario labore docuit in publicis privatisque scholis» (Лейден, 1732; Mik. 9), в якому автор систематизував наукові знання свого часу в хімічній галузі.

У бібліотеці Мікошевських, як і в попередніх двох книгозбірнях, були видання орієнтальної тематики. Перше місце тут посідають словники давніх та нових східних мов: граматики давньоєврейської мови П. Мартіні «Grammatica hebraeae» (Лейден, 1590; Mik. 371), А. Шевальє «Alphabetum hebraicum» (Женева, 1566), Г. Вегнеріо «Grammatica hebraica» (Лейпціг, б. д., Mik. 599), словники Й. Г. Май «Breve lexicon chaldaicum sacrum cum hebraicis vocabulis harmonicis» (Франкфурт-на-Майні, 1697; Mik. 79). Був тут і підручник арабської мови Йоганна Христофора Клодія «Theoria et

praxis linguae arabicae» (Лейпціг, 1729; Мік. 21). Друге місце посідає література з грецької мови. Це Н. Клейнарта «Institutiones absolutissimae in graecam linguam» (Лейпціг, 1599; Мік. 112), львівський «Адельфотис» (1593; Мік. 258) і п'ять видань праць Якоба Гретсера (1562–1625) «Institutionum linguae graecae» (Інгольштадт, 1615, Кельн, 1614, 1615, 1616) та «Rudimenta linguae graecae» (Краків, 1675). Група книжок присвячена Туреччині, її історії та звичаям. Серед них – твір краківського каноніка Симона Старовольського «Dwor cesarza tureckiego u resydencya jego w Konstantynopolu» (Краків, 1649; Мік. 112). Це – опис Туреччини, укладений для калуського старости Яна Замойського за італійськими джерелами. Ельзевірівське видання «Turcici Imperii Status» (Лейден, 1630; Мік. 561), відомі праці Луїджі Фердинандо Марсільї «Stato militari dell Imperio Ottomanno» (Гаага, Амстердам, 1732; Мік. 17)⁵⁰ та Франца де Тотта (1733–1793) «Opisy turkow u tatarow» (Варшава, 1789; Мік. 558) у перекладі польською мовою. Бібліотека Мікошевських, як і Вишневецька бібліотека, мала у своїх фондах працю А. Кірхера «Oedipus Aegypticus» (Рим, 1654. – Т. 3; Мік. 4–6), присвячену Єгипту. У колекції є досить рідкісне видання праці двох місіонерів-єзуїтів Хуана Родрігеса та Матвія Річчі про Японію та Китай «Nowiny abo dzieie dwuletnie z Japonii i z Chin» (Краків, 1611; Мік. 88)⁵¹.

Художня література представлена окремими творами Ф. Богомольця, І. Міцкевича, П. Корнеля, П. Скарона, Л. Бурдалу, П. Метастазіо, Б. Гваріні, Д. Свіфта. Історична література – працями Й. Флавія, П. Ж. Саліньяка, Ж. Б. Боссюе, П. де Шарлеву. Наявність у фонді певних польських видань XVIII ст. свідчить про зацікавленість власників сучасною їм суспільно-політичною ситуацією в Речі Посполитій. Це твори С. Сташиця «Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego» (Мік. 571) і «Uwagi pod rokiem 1790» (Мік. 572), І. Танського «Annexa do części perwszey Relacyi w materji o buntach na Sejmie 1790 roku uczynionej», Ф. Сярчинського «Dzień 3 Maja» (Мік. 159), Г. Пірамовича «Mowa w dzień rocznicy otwarcia towarzystwa do ksiąg elementarnych» (Мік. 83), К. Квятковського «Próbka pióra» (Мік. 450) тощо.

Про різнобічність інтересів власників зібрання свідчить наявність трактату про звук і музику вже згаданого Атаназія Кірхера «Musurgi Universalis» (Рим, 1650; Мік. 1), «Hierosolymitana» (Брунсберг, 1601) Миколая Радзивілла; праця Симона Окольського (1580–1653) «Orbis Polonus» (Краків, 1641); суцільногравійований геральдично-генеалогічний атлас «Tabulae historico-genealogical» (Аусбург, б. р.), підготовлений

відомим гравером Г. Боденером.

Відзначимо, що в колекції є твори Вольтера: «Testament politique» (Женева, 1771; Мік. 552), «Le temple du gout» (Амстердам, 1733; Мік. 590), «Precis du siecle de Louis XV» (Женева, 1769; Мік. 591).

Періодика представлена виданнями «Monitor» за 1773, 1776, 1777, 1780 pp., «Gazette de Cologne» за 1775–1777 pp., «Gazeta Warszawska» за 1780–1783 pp. та «Собрание лучших сочинений к распространению знания и произведению удовольствия...» (Ч. 1–2 за 1762 р.).

Щодо зовнішнього вигляду колекційних книжок, то частина з них має оправи зі шкіри світло-брунатного та темно-брунатного кольору, частина – напівшкіряні оправи. Найдавніші видання у фонді колекції оправлені в пергамен. Певна кількість видань XVIII ст. мають видавничі обкладинки з цупкого сірого паперу. Особливу увагу привертає оправа прижиттєвого видання праці італійського математика П'єтро Мен'йолі (Magnoli, 1625–1685) «Geometriae speciosae elementa» (Болонья, 1659; Мік. 66). Ця оправа – картон, обтягнутий шкірою – саф'ян вишневого кольору. Вся площа верхньої і нижньої кришок вкрита золотим тисненням. Кришки мають дві рамки, простір між якими заповнений золотим тисненням ручної роботи (накатка), яке складається з невеликих штампів (басмів). Корінець із бинтами. Простір між бинтами заповнений тими ж басмами, які використані на кришках. Тиснення типове для оправ XVII ст. Обріз книжки червоного кольору, крапчастий. Стародрук має шрифтовий екслібрис Франтішека Мікошевського.

На завершення огляду бібліотечного фонду треба відзначити, що в бібліотеці Мікошевських зберігалися і рукописи. Сьогодні в ІР НБУВ знаходяться дві рукописні латиномовні книги з екслібрисом Ф. Мікошевського. Одна має назву «Manuscriptus Holographiae» обсягом у 80 аркушів, форматом у 4° (ІР НБУВ, ф. 1, спр. 5909; Каталог № 99). Написана двома почерками, вона, окрім тексту, вміщує креслення та математичні таблиці. На верхній кришці її напівшкіряної оправи знаходиться напис «Ex Bibliotheca Mikoszevianaе». Друга має назву «Tavole Militari C. R. M. T. G. D. S. M. C.», обсягом у 48 аркушів, форматом 8° (ІР НБУВ, ф. 1, спр. 5910; Каталог № 637). Написана на пергамені одним каліграфічним почерком. До тексту в кінці рукопису додано 12 креслень. Сторінки в лінійних рамках, зроблених червоним чорнилом. Рукопис оправлено в червону шкіру, прикрашену золотим тисненням, обріз позолочений. Обидва рукописи фігурують в акті перевірки наявності неінвентаризованих та несорттованих рукописів колишнього Університетського відділу у зв'яз-

ку з перенесенням документів Відділу рукописів НБУВ до нового приміщення. Акт датований 30 травнем 1930 р. (ІР НБУВ, Архів відділу рукописів, оп.1, спр. 41, арк. 76).

Аналіз фонду колекції дозволяє зробити висновок, що в Україні, зокрема на Волині, були добре відомі імена та праці визначних європейських вчених, ними цікавилися, їх купували, як антикварні видання їхніх творів, так і сучасні.

3.3. Провенієнції як джерело до історії бібліотеки Мікошевських

Книги колекції містять чимало провенієнцій. Переважну більшість їх становлять власницькі записи, і тільки поодинокі книги мають різного виду екслібриси та суперекслібриси. Далеко не всі записи прочитуються цілком, і з цієї причини не подають повноцінну інформацію. Є випадки, коли прізвище попереднього власника густо закреслено або текст запису згасаючий. Опрацювати такі провенієнції можна лише із застосуванням спеціальної апаратури з інфрачервоним промінням. Основна мова записів – латинська. Хронологічно провенієнції охоплюють XVI–XX ст. За кількістю перше місце посідають провенієнції з XVIII ст., друге – з XVII ст., на XVI, XIX та XX ст. припадають по 1–2. За соціальною ознакою виділяються дві категорії власників книг: шляхта і духовенство. Тільки один запис належить доктору медицини Павлові Боїму (Mik. 27), який, швидше за все, походив із міщан.

За ознакою відношення власника до книги можна виділити три групи записів. Кількісно перше місце посідають такі, які констатують факт володіння книжкою і в традиційно усталеній формі починаються словами «Ex libris...» або «Ex bibliotheca...». На другому місці стоять купівельні записи, яких налічується набагато менше. І третю групу складають дарчі записи. Їх в колекції виявлено лише три. Суттєвою особливістю є те, що в стародруках колекції немає дарчих записів на ім'я Мікошевських. Усі провенієнції можна поділити за належністю на три групи: 1) провенієнції представників роду Мікошевських; 2) провенієнції інших приватних осіб; 3) провенієнції духовних та освітніх установ.

До першої групи входять власницькі записи й екслібрис шістьох представників роду. 101 книга має власницькі записи Станіслава Мікошевського: «Ex libris Stanislai Mikoszewski / Emptus hic liber f. 14. / Connotatus in Catalogus librorum A. 1734». Йому належать найдавніші із записів Мікошевських, які датуються 1733–1734 рр. Вони знаходяться на найбільш ранніх виданнях колекції, розміщуються на форзацах і мають однакову

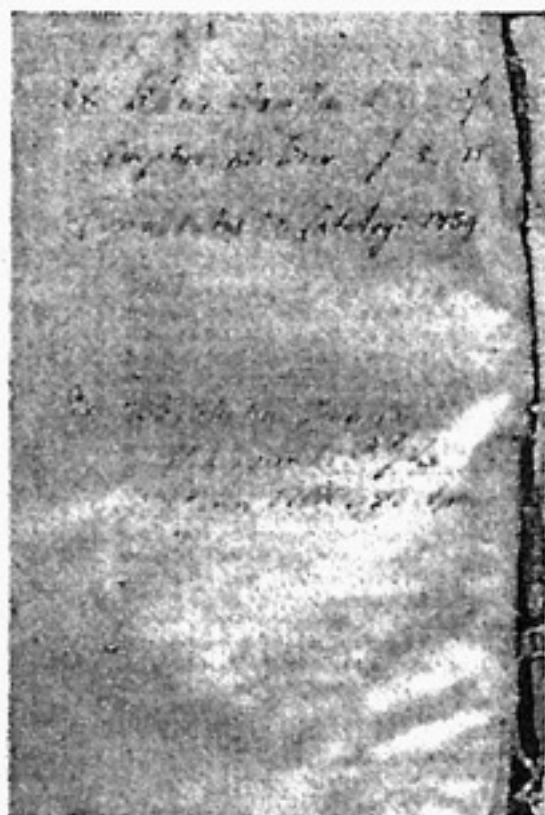
форму запису, в якій змінюється тільки ціна книги та час внесення її до бібліотечного каталогу. 102 книги мають власницькі записи Бернарда Антонія. Його провенієнції датуються 1761–1782 рр., і в більшості випадків розміщуються на титульних аркушах. Вони більш поширені за змістом порівняно з лаконічними записами Станіслава. У них автор скрупульозно перераховує свої посади та звання, і не так ретельно, як попередник, фіксує книжкові ціни. У його записах ціни є тільки щодо 9 книжок.

Змінюється посада чи додається нове звання – змінюється текст запису. Увесь комплекс записів Бернарда Антонія становить рідкісне джерело біографічних даних конкретної особи. Ось кілька прикладів: «Ex libris R. Bernardi Antoni de Mikoszewa Mikoszewski» (Mik. 46), «Ex Bibliotheca Bernardi Antonii Mikoszewski Canonici Cathedralis Kijoviensis, Rectoris Scholarum Palatinatus Kijovien[is] et Ucrainensium. 1777» (Mik. 479–82). 710 книжок мають власницькі записи та екслібрис Франтішека Мікошевського. Записи власник вмещував на форзаці книжок, а екслібрис, як правило, прикрашає титульні аркуші. Записи Франтішека датуються 80–90 рр. XVIII ст. і трапляються в кількох варіантах. Ось два приклади: «Ex libris Francisci Mikoszewski A. 1798» (Mik. 377); «Ex Bibliotheca Francisci C[amerarii] G[ranicialis] Z[ytomeriensi]. Connot. 1780 die 23 Apr.».

Екслібрис Франтішека Мікошевського має вигляд прямокутної печатки з текстом «F. Mikoszewski A. 1800». Відбитки його є у двох кольорах – червоному і чорному. Враховуючи зображену дату, можна передбачити, що він був виготовлений наприкінці 1799 або 1800 рр. Існує чотири варіанти екслібрису, які різняться між собою розмірами. Найменший має параметри 30 x 2 мм. Інші три мають відповідно такі формати: 65 x 5 мм, 75 x 55 мм та 60 – 28 x 5 мм. В останньому випадку текст відбитий у два рядки.

На кількох виданнях трапляється напис

На кількох виданнях трапляється напис

Автографи Станіслава і Франтішека Мікошевських

Автограф Бернарда Антонія Мікошевського і екслібрис Франтішека Мікошевського

«Bibliotheca Mikoszeviana», який, найвірогідніше, з'явився за Франтішека Мікошевського, коли він об'єднав книгозбірні своїх родичів у власній бібліотеці (Mik. 14–15; Mik. 562). Записи усіх трьох власників одночасно на одній книжці є тільки у 15 випадках.

По одному разу в колекції трапляються недатований запис Феліціани Мікошевської⁵² «Felicia Mikoszevska» (Mik. 281) і записи Ксаверія та Іполита Мікошевських: «Z księgozbioru Xawerego Mikoszevskiego 1841», «Ex libris Hippolitus Mikoszevski AD 1862».

Провенієнції 2-ої групи охоплюють XVI–XVIII ст. Якщо окинути оком низку цих провенієнцій, то серед них не помітно фрагменти інших бібліотек, інкорпорованих до фонду колекції. Записи та книжкові знаки попередніх власників стоять осторонь один від одного. Але чимало прізвищ у записах належать волинській шляхті XVIII ст., представники родин якої у XIX ст. обійматимуть посади губернських та повітових маршалків: Букари, Залеські, Любомирські, Мальчевські, Сангушки, Чарнецькі⁵³.

Найраніший датований власницький запис належить Франциску Меланді з Єгерндорфу (1561 р.), проставлений на «Enchiridion medicinae» (Краків, 1537; Pal. 1884) Симона з Ловича. Ця книжка у XVII ст. була власністю і якогось Леонарда Фурхсаріса, а у другій половині XVIII ст. потрапила до Бернарда Антонія Мікошевського. Цікавим є дарчий запис хелмінського мечника, житомирського гродського писаря Станіслава Лодзя Бродського (XVIII ст.). Він із вдячністю дарує на добру пам'ять піарові Стефану Дзержовському твір Анджея Максиміліана Фредра «Monita politico-moralia ...» (Інгольштадт, 1750; Mik. 181). На книгах колекції є записи житомирського повітового хорунжича Кіпріяна Залеського (XVIII ст.; Mik. 209), бакалавра семи вільних мистецтв Петра Якова Мальчевського (XVIII ст.; Mik. 21–22), Яна Чарнецького (XVIII ст.; Mik. 255).

Дві книги належали представникам роду Любомирських. Одна з них – твір визначного італійського медика Леонарда Фіораванті (пом. 1588) «De sargicci medicinali» (Венеція, 1629; Mik. 176) – належала генерал-лейтенанту російських військ князю Франтішеку Ксаверію Любомирському (1747–1819), друга має безіменний лаконічний запис «princesse Lubomirska» (Mik. 241).

П'ять томів твору «L'histoire des imaginations extravagantes de monsieur Oufle» (Париж, 1754; Mik. 246–50) доктора теології, літератора Л. Борделона (1653–1730) мають автограф Юзефи Амалії Потоцької з Мнішеків, дружини руського воєводи Станіслава Щенсного Потоцького (1752–1805), власника Тульчина. Книги раніше перебували, очевидно, в бібліотеці Тульчинського маєтку. Документально встановити шлях над-

ходження книг з Тульчина до Мікошевських не є можливим через брак фактографічного матеріалу.

У колекції найбільша група видань, що належали одній особі, складається з 7 одиниць⁵⁴. Їх власником у XVIII ст. був капітан коронної артилерії Карл Фердинанд Шонгоф, про що свідчать записи «Ex libris Caroli Ferdinandi Schonhoff Capit. Artill. Regni pr.» на сторінках книжок. Усі книги мають і провенієнції Станіслава і Франтішека Мікошевських. Надзвичайно цікавий запис, пов'язаний з ім'ям згаданого капітана, має видання твору М. П. Вітрувія. На титулі книги тим самим почерком, яким зроблено запис Бернарда Антонія Мікошевського, занотовано, що книжки одержані в порядку обміну від капітана артилерії Шонгофа. Крім цих двох записів та екслібриса Франтішека Мікошевського, твір Вітрувія має більш ранній власницький запис, який належить бібліофілу Яну Олександрю Каштеллі, котрий у 1692–1714 рр. був львівським земським регентом⁵⁵. Та є ще одна книга, на сторінках якої проставлено ім'я К. Ф. Шонгофа. Вона зберігається в колекції палеотипів Відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ (Pal. 133) і не має ознак належності до колекції Мікошевського. Це конволют, який складається з двох алігатів: 1-й – нюрнберзьке видання 1519 р. «Malleus maleficarum»⁵⁶, 2-й – твір П. Аквітанія «Adversus inimicos ...» (Майнц, 1524). Конволют дефектний. У ньому бракує початкових аркушів 1-го алігату, на яких цілком міг би бути екслібрис чи власницький запис. Малоімовірно, щоб ця книга потрапила до фондів НБУВ іншим шляхом, ніж решта книжок капітана К. Ф. Шонгофа.

До бібліотеки Мікошевських, як і до Вишневецького замку та Тульчинського маєтку, потрапили і книги з бібліотеки Ю. А. Залуського. У колекції маємо дві книжки з печаткою «I. A. Zaluski» на титульних аркушах. Одна книга – видання творів італійського гравера й антиквара Е. Віко (1520–1570) «Augustarum imagines ...» (Венеція, 1558; Mik. 121), друга – збірка панегіриків різних авторів, видана в Парижі 1655 р. (Mik. 419). 18 одиниць колекції мають на титулах короткий запис «C. Sanguszko». Він проставлений на тринадцяти томах «Histoire ancienne» (Париж, 1764; Mik. 466–78) та на чотирьох томах «Histoire moderne» (Париж, 1767; Mik. 479–82) відомого французького історика і педагога Шарля Роллена (1661–1741). Є він і на другому томі вольтерівського «Precis du siecle de Louis XV» (Женева, 1769; Mik. 591). На превеликий жаль, усі названі видання неповні, для повного комплексу бракує томів. Спираючись на фактичні дані, можна припустити, що книжки належали великому литовському маршалку Павлу Каролу Сангушкові (1682–1750), який мав резиденцію у

Заславі⁵⁷. З цим записом перегукується єдиний добре збережений у колекції суперекслібрис, що належав познанському воєводі, краківському каштелянові кн. Антоні Варнаві Яблоновському (1732–1799), який володів на Волині маєтностями і мав резиденцію в Аннополі⁵⁸. А. В. Яблоновський у першому шлюбі був одружений з дочкою Павла Кароля Сангушка Анною. Цілком можливо, що певний час книги перебували в Аннополі.

Суперекслібрис розміщується на верхній і нижній кришках шкіряної оправы, тиснення золотом. Має розміри 3,8 x 4,3 мм і такий вигляд: картуш, в якому відтиснуто герб Яблоновських «Прус III», над картушем – корона, на яку спирається зігнута нога в латах; картуш облямовують, з одного боку, гілка лавра, з другого – пальмове гілля; під гіллям ініціали A. I., які можуть бути розшифровані як «Antoni Jabłonowski». На оправі однієї з книжок над суперекслібрисом золотом відтиснутий рік «A 1783». Цей суперекслібрис мають 6 томів твору Н. А. Пюша «Le spectacle de la nature» (Париж, 1746; Мік. 531–36) та 1-й том видання твору французького генерала П'єра Сюрері де Сен-Ремі (1650–1716) «Memoires de l'artillerie» (Париж, 1745; Мік. 110–11). В літературі цей екслібрис не згадується. Зіставивши біографічні дані Антонія Варнави Яблоновського, відомості про його волинські маєтки, інформацію, яку несе в собі даний суперекслібрис, можна зробити висновок, що книги належали саме йому.

З третьої групи провенієнцій, найменш численної, видно, що деякі книги раніше перебували у бібліотеках Домініканського монастиря в Жовкві (Мік. 352), Луцького монастиря тринітаріїв (Мік. 82), Будинку конгрегації місіонерів у Заславі (Мік. 59–61), Луцького єзуїтського колегіуму (Мік. 94, 115, 29), Віленського монастиря августинів (Мік. 295), у парафіяльній церкві в Чуднові. У цій групі привертає увагу запис, який свідчить, що примірник першого видання твору німецького математика і фізика Каспара Схота (1608–1666) «Magia universalis naturae et artis...» (Вюрцбург, 1675; Мік. 94) було подаровано Луцькому єзуїтському колегіуму Франтішеком Кобельським, луцьким біскупом у 1739–1755 рр.⁵⁹

31 книга колекції має печатку Київського університету св. Володимира, а 2 книжки – Київського міського музею.

Книги колекції несуть відомості з історії книжкової торгівлі, значення якої важко переоцінити в інтелектуальному житті суспільства. Процес перетворення книги на товар завжди був показником його культурного розвитку⁶⁰. Інформація про книжкові ціни та місце придбання видань, занотована в колекційних стародруках, поповнює базу даних щодо міграції книг,

книжкової торгівлі та цін в Україні й Речі Посполитій у XVII–XVIII ст. і може бути використана при дослідженні питань книжкової торгівлі. Колекція Ф. Мікошевського – це досить рідкісний у книгознавчих дослідженнях випадок нагромадження такої кількості книжкових цін в одній книгозбірні, пов'язаних із одним власником. Із 820 одиниць зберігання 101 має датовані записи книжкових цін, зроблені однією особою – Станіславом Мікошевським. У 9 одиницях збірки ціни проставлено Бернардом Антонієм. Місце придбання літератури зазначене тільки у 6 випадках. Ще два стародруки мають записи про купівлю, зроблені особами, не пов'язаними з родом Мікошевських. Датування цін у книжках С. Мікошевського відносне, бо вказується не дата придбання книжки, а дата внесення її до каталогу його приватної бібліотеки.

Найраніший запис про купівлю книжки, пов'язаний з географічною назвою, датується 1668 р. Якийсь Миколай Васховус придбав у Гданську працю Каспара Схота «*Organum mathematicum*», опубліковану того ж року у Вюрцбурзі (Мік. 95). У 1763 р. Бернард Антоній купив її за 18 флоринів і вніс до каталогу своєї бібліотеки. Стародрук має і екслібрис Франтішека Мікошевського. Наступний за хронологією запис свідчить, що нову граматику італійської, французької та іспанської мов двох авторів А. Лонгампса і Д. Ділоренца, видану у Венеції в 1669 р., Станіслав Веруш Ковальський придбав у Римі в 1676 р. (Мік. 203). Стародрук має й екслібрис Ф. Мікошевського.

Цікавим є купівельний запис К. Томашевського про придбання ним у Замості 22 жовтня 1711 р. п'ятитомного видання твору визначного швейцарського медика Теодора Цвінгера (1533–1588) «*Theatrum vitae humanae*» (Базель, 1604; Мік. 43–46) за 60 флоринів. Томи мають екслібрис Ф. Мікошевського. Бернард Антоній придбав рідкісне прижиттєве видання творів П'єра Корнеля «*Le Theatre de P. Corneill*» (Париж, 1682; Мік. 24; Т. 3)⁶¹ за 12 флоринів у Золочеві в 1763 р., а працю Б. Бурихера «*Beschreibung und Abbildung von einem recht...*» (Нюрнберг, 1776; Мік. 13) – за 6 флоринів у Варшаві в 1782 р. Ф. Мікошевським на початку 90-х років у Дубні була куплена книга «*Dzień Trzeci Maja Roku 1791*» (Мік. 159) Ф. Сярчинського (1758–1829) за три флорини.

⁶¹ *Gengell, Georgius. Vindiciae Marianaе innocentiae per enervationem propositionem, quadraginta illibatae conceptioni pretiosissimae Dei parentis adversantium.* – Leopoli: Typis Collegii Sieniaviani Soc. Jesu, 1725 (BCPB, In. 1471); *Lonicerius, Adamus. [De historia natura ac viribus arborum fruticum, plantarum, frumentorum ... – Francofurti ad Moenum],*

1551 (BCPB, In. 23); Собрание лучших сочинений к распространению знания... . – Москва: Типография университета, 1762. – Ч. 1–2 [в од. кн.] (BCPB, Колекція періодики).

² Для точності інформації результати підрахунків в одних випадках подаються в одиницях зберігання (томах), в інших – у виданнях.

³ Систематизація за місцем видання подана в рамках сучасних державних кордонів. Для більш повної статистичної картини наводимо такі кількісні дані про осередки книгодрукування та кількість видань по країнах: Німеччина: перші чотири місця відповідно посідають Франкфурт-на-Майні (18 вид.), Лейпціг (15 вид.), Кельн (15 вид.), Нюрнберг (13 вид.); Італія: 1-е місце посідає Венеція (23 вид.), 2-е – Рим (11 вид.); Нідерланди: 1-е місце – Амстердам (45 вид.), 2-е – Лейден (18 вид.); Швейцарія: 1-е місце – Базель (11 вид.); Австрія: 1-е місце – Відень (14 вид.); Польща: 1-е місце – Варшава (66 вид.), 2-е – Краків (43 вид.); Україна: 1-е місце – Львів (13 вид.); Білорусь: 1-е місце – Вільно (17 вид.).

⁴ Каталог книг библиотеки Императорского университета св. Владимира. – К., 1854–1858. – Т. 1–5; Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины / Сост. М. А. Шамрай. – К., 1995.

⁵ Polska encyklopedia szlachecka. – Warszawa, 1937. – Т. 8. – S. 256; *Niesiecki K.* Herbarz Polski. – Lipsk, 1824. – Т. VI. – S. 409.

⁶ *Лисенко С., Чернецький Є.* Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.: Список шляхти Волинської, Київської та Подільської губерній, дворянські права якої перевірила Центральна ревізійна комісія. – Біла Церква: ТОСК, 2002. – С. 244.

⁷ Słownik staropolskich nazw osobowych. / Pod red. W. Taszyckiego. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1971–73. – Т. III. – S. 501; ДАМК, ф. 16, оп. 465, спр. 2023, арк. 1351, 1358.

⁸ *Barącz S.* Dzieje klasztoru WW. OO. Dominikanów w Podkamieniu. – Tarnopol, 1870. – S. 268; *Ostrowski I. K.* Kresy bliskie i dalekie. – Kraków, 1998. – S. 108.

⁹ У генеалогічній літературі є згадка про Станіслава Мікошевського, який у 1741 р. одружився з удовою Теофілою Лещинською герба «Абданк» (*Bonieski A.* Herbarz polski. – Warszawa, 1911. – Т. 14. – S. 188).

¹⁰ Encyklopedia wiedzy o książce. – Wrocław, 1971. – S. 374.

¹¹ SG. – 1893. – Т. 13. – S. 886.

¹² *Uruski S.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1914. – Т. 11. – S. 55.

¹³ *Wielądke W.* Heraldyka. – Warszawa, 1792. – Т. 1. – Cz. 1. – S. 35.

¹⁴ *Naruszewicz A.* Dziennik podróży króla Stanisława Augusta na Ukrainę i do innych Ziemi Koronnych roku 1787... – Warszawa, 1788. – S. 306.

¹⁵ Ibid. – S. 303.

¹⁶ *Букар С.* Из записок Северина Букара // Рассказы о польской старине. Записки XVIII века Яна Д. Охотского с рукописей, после него оставшихся, переписанные и изданные И. Крашевским. – СПб., 1874. – Т. 2. – С. 165–166.

¹⁷ *Estr.* 14, 410; КБКУ, I, 10224.

¹⁸ Sankcius, król aragoński. – S. l., s. a. (Mik. 22). – S. [4]: «Nayniższy Sługa Mikoszewski, Kanonik Kijowski, Rektor Szkół Żytomierskich Województwa Kijowskiego».

¹⁹ 31 № 2788; *Estr.* 22, 383.

²⁰ Mik. 232. *Niesiecki K.* Herbarz polski. – Lipsk, 1824. – Т. 6. – С. 409; *Pulaski K.* Kronika polskich rodyw szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. – Brody, 1911. – Т. 1. – С. 113.

²¹ *Uruski S.* Rodzina.

²² Племінниця Анелі з Колишків Дорота – дочка її брата, львівського стольника Томаша Колишка (нар. 1760) та Гертруди з Красвських – була одружена з капітаном артилерії Каетаном Мікошевським (*Pulaski K.* Kronika polskich rodyw szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. – Brody, 1911. – С. 114.). Каетан Мікошевський народився в Заславі на Волині у 1783 р., брав участь у повстанні 1831 р. у чині майора польських військ (*Polska encyklopedia szlachecka / Oprac. Starykoń-Kasprzycki, M. Dmowski.* – Warszawa, 1937. – Т. 8. – С. 256–257).

²³ Мікошевська Єфросина вийшла заміж за Каетана Малиновського герба «Слєповрон». Їхня дочка Анна (нар. 1820) у Києві 16 листопада 1839 р. узяла шлюб із Петром Мошинським (1800–1879) герба «Наленч», предводителем дворянства Волинської губернії (1823 р.), власником Дольська, що на Волині, учасником декабристського руху. (*Radziwiński Z. L.* Marszałkowie Wołyńskiej Ziemi przed Unią Lubelską i miana ich spadkobiercy marszałkowie szlachty Wołyńskiej w porozbiorowej dobie. – Lwów, 1916. – С. 48).

²⁴ Мікошевський Ксаверій був діличем с. Лєдухівки, що у Старокостянтинівському пов. Волинської губ. (SG – Т. 5. – С. 121). У 1823 р. одружився з Н. Скіпорівною, мав сина Генріха, одруженого з Анелею з Каменських. (*Uruski S.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1904. – Т. 1. – С. 55–56).

²⁵ Відомості про цей каталог опубліковані в кн.: *Paszkiwicz U.* Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553–1939). – Warszawa, 1996. – С. 32. Проте цей документ тільки умовно можна назвати каталогом. Фактично це книга переобліку книжкового фонду, в якій подано статистичні відомості про всі колекції – складові частини книгозбірні Кременецького ліцею. Він не датований. Є. О. Колесник вважає, що каталог був укладений, ймовірно, перед переїздом ліцейської бібліотеки до Києва, оскільки в ньому зафіксовані назви періодичних видань, які виходили до 1833 р. включно (*Колесник Е. А.* Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР. – К., 1988. – С. 15–16).

²⁶ Волинський ліцей був тимчасово закритий у березні 1831 р. за розпорядженням волинського губернатора у зв'язку з епідемією холери. Було припинено тільки навчання, а ліцей як установа продовжував існувати. Навчання відновилося восени 1831 р. (*Василенко М.* Кременецький ліцей і Університет св. Володимира // З іменем Святого Володимира. Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників / Упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський. – К., 1994. – Кн. 2. – С. 43–44, 47).

²⁷ На той час Київський університет було ліквідовано, а на його базі з 1920 р. функціонував Київський інститут народної освіти.

²⁸ Щоденник роботи Відділу стародруків Бібліотеки Академії наук УРСР за 1937–1939 рр. – С. 109.

²⁹ История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР. – К., 1979. – С. 99–100.

³⁰ Там само. – С. 105.

³¹ Ернст Ф. Київ. – К., 1930. – С. 410.

³² Адресная и справочная книга «Весь Киев» на 1900 г. – К., 1899. – Стб. 382.

³³ Pulaski K. Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołyńia i Ukrainy. – Brody, 1911. – Т. 1. – С. 21.

³⁴ Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wyd. 2-e. – Т. 5: Województwo Wołyńskie. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1994. – С. 33.

³⁵ Brunet, 3, col. 534; КБКУ, № 23899.

³⁶ КБКУ, № 23892.

³⁷ Brunet, 1, col. 1199; КБКУ, № 6338.

³⁸ Шевальє, Антуан Рудольф (Chevalier, Antoine Rodolphe (1507–1572) – французький філолог, протестант за віросповіданням. Змушений був залишити Францію. Виїхав до Англії, де певний час викладав французьку мову майбутній королеві Єлизаветі Тюдор (1533–1603). Згодом викладав в університетах Страсбурга і Женеви, був професором свейської мови у Кембріджі. Бібліографія видання: Index Aureliensis. – Т. VII., P. 1, 457.

³⁹ У книжці бракує титулу, тож не можна встановити, якого року це видання – 1630 чи 1634.

⁴⁰ На 1637 р. налічувалося близько 40 видань in folio Атласа Г. Меркатора, в тому числі 20 латиномовних, 8 французьких, 6 німецьких, 3 голландських, 1 англійське (Борисовская Н. Старинные гравированные карты и планы... – М., 1992. – С. 60. – Прим. 1).

⁴¹ Функе Ф. Книговедение. Исторический обзор книжного дела. – М., 1982. – С. 92.

⁴² Детальний книгознавчий опис видання: Żabiccy, Frantiszek i Karol. Genealogia Starożytnego Domu J. O. Xiążąt Ichmosciów krwi Ruskich Swiatopolkow Czetwertyńskich, częścią z Roksolanskich, częścią z Polskich historyi, częścią Kijowskich, częścią z ksiąg funduszowych katedr i manasterow Ruskich, częścią zaś z wiekodawnych i terazniejszych tegoż Domu czynności zebrana. – W Lucku: w Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitej u XX. Dominikanow, 1793 – подано в публікації: Ціборовська-Римарович І. О. Рідкісне видання XVIII століття друкарні Луцького домініканського монастиря у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2003. – Вип. 10. – С. 149–156.

⁴³ Giżycki J. Wykaz klasztorów dominikańskich prowincyi Ruskiej. – Kraków, 1923. – Cz. 2. – S. 166–182.

⁴⁴ Викторовский П. Г. Западно-русские дворянские фамилии, отпавшие от православия в конце XVI и в XVII вв. – К., 1912. – Вып. 1. – С. 244; Wielądke W.W. Heraldyka. – Warszawa, 1795. – Т. 3. – С. 403; Niesiecki K. Herbarz polski / Wyd. J. N. Bobrowicza. – Lipsk, 1839. – Т. 3. – С. 259–272.

⁴⁵ Святополк-Четвертинський, Марцелій Юзеф – князь, кавалер ордена св. Станіслава (1790 р.), син Олександра (пом. 1769 р.) – брацлавського підкоморія (1765 р.), полковника коронних військ, учасника Барської конфедерації, який помер у

Миколасві в російському полоні, та Іванни з Островських; був одружений з двоюрідною сестрою по батьківській лінії Варварою Святополк-Четвертинською (пом. 22. X. 1791), фрейліною двору російської імператриці Катерини II, удовою генерала Якова Римського-Корсакова. (*Долгоруков П.* Российская родословная книга. – СПб. 1854. – С. 120–127; *Boniecki A.* Herbarz polski. – Warszawa, 1901. – Т. 4. – S. 7; *Uruski S.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1906. – Т. 3. – S. 25).

⁴⁶ SG. – Т. 5. – S. 920.

⁴⁷ Клавій Христоф (1537–1612) – німецький математик і астроном, член Календарної комісії, створеної для підготовки та проведення календарної реформи 1582 р., здійсненої папою Григорієм у XVI ст. на основі проекту італійського лікаря і математика Алозія Луїджі Лімо (1520–1576). Його іменем названий найбільший кратер на Місяці. (*Климишин И. А.* Календарь и хронология. – М., 1985. – С. 217; *Laurousse.* – Т. 4. – S. 413; *Jocher.* – Т. 1. – Col. 1943–1944).

⁴⁸ Ліхтенберг Георг (1742–1799) – визначний німецький вчений і публіцист, професор фізики й астрономії Геттінгенського університету, почесний член Санкт-Петербурзької Академії наук. Як вчений уславився лекціями з експериментальної фізики. Відкрив електричні фігури, що дістали його ім'я – «ліхтенбергові». Одночасно здобув славу письменника-сатирика, літературного, театрального і художнього критика доби Просвітництва.

⁴⁹ *Estr.* – Т. 14. – S. 334–335.

⁵⁰ Марсильї, Луїджі Фердинандо (1658–1730) – граф, італійський вчений, дипломат, генерал, перебував на службі в Австрійській імперії. У 1679–80 рр. подорожував по Туреччині, брав участь у війні з Туреччиною у 1683–99 рр., у підписанні Карловицької мирної угоди 1699 р. У 1711 р. заснував Болонський інститут наук. Був членом Королівського наукового товариства в Лондоні та Паризької Академії наук. Вищезгадана книжка – широко відомий твір, в якому автор подає докладні відомості про турецьку армію, фінансовий стан Туреччини, розвиток її ремесел і торгівлі у другій половині XVII ст.

⁵¹ *Estr.* – Т. 26. – S. 328.

⁵² Мікошевська Феліціана – дружина заславського хорунжого Готфрида Радзінського герба «Любич» (1820 р.) Їхня дочка Гонората взяла шлюб з Іполитом Брезою власного герба. (*Uruski S.* Rodzina. – 1904. – Т. 1. – S. 56; *Pulaski K.* Kronika polskich rodow szlacheckich Podola, Wołynia, Ukrainy. – Brody, 1911. – Т. 1. – S. 21.

⁵³ SG. – 1886. – Т. 7. – S. 690; SG. – 1890. – Т. 11. – S. 259; SG. – 1893. – Т. 13. – S. 935; SG. – 1895. – Т. 14. – S. 913; *Radziński Z. L.* Marszałkowie Wołyńskiej Ziemi przed Unją Lubelską i Marszałkowie szlachty wołyńskiej w porozbiorowej dobie. – Lwów, 1916. – S. 22–24, 27, 32, 45, 51.

⁵⁴ К. Ф. Шонгофу належали: *Aphthonius.* Progymnasmata. – Lugduni, 1602; (Mik. 16). *Blondel, Franz.* Die Kunst Bomben zu werffen... – Sulzbach, 1686; (Mik. 48). *Buchner, Johann Sigmund.* Theoria et praxis artilleriae... – Humbergiae, 1682–83. – 2 tt. [in 1 vol.]; (Mik. 58). *Lubomirski, Stanislaw Heraklius.* Adverbia morali... – Warszawa, 1714; (Mik. 350). [*Peucer, Gasparus*]. Elementa doctrinae de circulis coelestibus et primo motu. – Wittenbergiae, 1563; (Mik. 615). *Stoeffler, Joannes,* Elucidatio fabricae ususque

· astrolabii... – Parisiis, 1585; (Mik. 537). *Vitruvius, Marcus Pollio*. De architectura libri decem... – Venetiis, 1567; (Mik. 40).

⁵⁵ Kasztelliowe // *Boniecki A.* Herbarz polski. – Warszawa, 1906. – Т. 9. – С. 341; *Różycki Ed.* Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku. – Wrocław, 1994. – С. 207–208.

⁵⁶ «*Malleus maleficarum*» («Молот на чаклунок») – сумнозвісний твір двох професорів теології Генріха Інститоріса та Якоба Шпренгера, який активно використовувався судами Інквізиції. Він побачив світ близько 1484 р. і дістав широке розповсюдження у відповідних колах. До 20-х рр. XVI ст. книжка видавалася не менш як 13 разів, з них 9 видань припадають на XV ст. З 1574 до 1669 рр. вона витримала ще 16 видань. (*Малеїн А.* Що говорять інкунабули про свою епоху // *Бібліологічні вісті.* – 1930. – № 1. – С. 50; *Jocher C. G.* Allgemeines Gelehrten Lexicon. – Leipzig, 1750–1751. – Т. 2. – Col. 1891; Т. 4. – Col. 758–759).

⁵⁷ *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji... – Т. 5. – С. 11, 611, 613.

⁵⁸ *Aftanazy R.* Annopol // *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji... – Wrocław etc., 1994. – Т. 5. – С. 11–13; *Annopol / Al. Jel.* // *SG.* – 1880. – Т. 1. – С. 39–40; *Wereszycka H.* Jabłonowski Antoni Barnaba // *PSB.* – 1962–1964. – Т. 10. – С. 216–218.

⁵⁹ *Boniecki A.* Herbarz polski. – Warszawa, 1907. – Т. 10. – С. 213; *Stecki T. G.* Łuck starożytny i dzisiejszy. – Kraków, 1876. – С. 184–185.

⁶⁰ *Isajewich J.* The book trade in Eastern Europe in the 17-th and early 18-th century // *Україна давня й нова: народ, релігія, культура.* – С. 241; *Исаевич Я. Д.* Книжная торговля на Украине в XV–XVIII вв. // *Книга в России до сер. XIX в.: Тез. докл. 3-ей Всесоюз. науч. конф.* Ленинград, 3–4 октября 1985 г. – Л., 1985. – С. 8.

⁶¹ *Graesse.* – Т. 2. – С. 267.

РОДОВІ ШЛЯХЕТСЬКІ БІБЛІОТЕКИ ДОБИ ПРОСВІТНИЦТВА ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПАМ'ЯТКИ: ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КНИГОЗНАВЧИХ І БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

4.1. Особистість, епоха, бібліотека: подібне і відмінне в досліджених книгозбірнях

усі історичні епохи книжки мали колосальний вплив на різні сфери духовного життя: політичне мислення, культурно-освітні інтереси, релігійну свідомість, стереотипи морально-етичних цінностей. Вони відігравали важливу роль у формуванні зазначених категорій, які разом утворювали ментальність епохи.

Родові шляхетські бібліотечні зібрання XVIII ст. формувалися під впливом ідей Просвітництва: склад і зміст фондів визначалися характерною для Просвітництва ознакою – відмовою від схоластичних творів середньовіччя та поворотом до гуманістичних цінностей, розвитком наукових знань, різким зростанням літератури із суспільних наук, зокрема філософії, історії, права, а також книг із природничої тематики. Характерною рисою цього періоду був вплив французької культури на культуру Речі Посполитої. Дух Просвітництва сприяв розвитку книжкової культури. Книга починає посідати більше місця у повсякденному житті членів суспільства, друковане слово розширює свою соціальну базу. В цей час збільшується видавнича продукція, урізноманітнюється її тематика, з'являються нові типи видань, зростають наклади, розширюється поліграфічна база. Удосконалюються і розвиваються форми книжкової торгівлі (передплата видань, книжкові аукціони). У XVIII ст. знаходяться витoki науки про книжку. Починає розвиватися інкунабулознавство, бібліотекознавство. Виходять з друку солідні бібліографічні довідники, каталоги окремих книгозбірень та книжкових аукціонів. У цей період з'являється низка праць, присвячених історії окремих бібліотек – як приватних, так і установ¹. Видатні мислителі доби Просвітництва приділяють значну увагу бібліотеці як явищу, що формує світогляд людини,

виховує та навчає її. У творах Д. Дідро, Ш. Л. Монтеск'є, аббата Прево, письменника, філософа-просвітителя, друга й однодумця Вольтера Ж.-Б. д'Аржана, окремих статтях славнозвісної французької «Енциклопедії» містяться міркування про книжки, їх колекціонування, користь читання, подаються описи бібліотек². Публікуються посібники, присвячені мистецтву збирання приватних бібліотек. Один із найгрунтовніших і найвідоміших з них – брошура Жана Анрі Самюеля Формея «Поради, як скласти бібліотеку, нечисельну, але добре підбрану» (Берлін, 1755)³. Складається певна модель ідеальної бібліотеки, де основним принципом підбору книжок було їх практичне призначення, кількість – не більше 600 томів, а склад фонду значною мірою формувався за існуючою на той час системою класифікації наукових знань. Бурхливо розвивається бібліофільство, що проявилось у колекціонуванні рідкісних видань, розвитку мистецтва оправи, суперекслібриса й екслібриса. Книжкова культура набуває нового змісту – поширення нових ідей та знань. Публіцистика і література приносили апологетичні висловлювання про книжку й читання, відводили їм важливу роль у побудові нового, кращого суспільства⁴.

Одним із проявів розвитку книжкової культури в Європі XVIII ст. є стрімке зростання кількості приватних бібліотек. У цей час було зібрано багато чудових бібліотек у Франції – Вольтера, Д. Дідро (які пізніше опинилися в Росії), Ш. Л. Монтеск'є, Ж. Б. Масільйона, Ш. П. Дюкло, Р. Л. д'Аржансона, Ж. Ж. Дорту де Мерана, Ж. Л. Бюффона, О. Г. Мірабо, П. А. Гольбаха, А. Р. Ж. Тюрго (комплекси яких, на превеликий жаль, не збереглися до нашого часу); в Англії – Дж. Свіфта, С. Джонсона; у Німеччині – В. Гете; Росії – А. Д. Кантемира, М. В. Ломоносова, Д. П. Бутурліна, А. І. Мусіна-Пушкіна та багатьох інших. Не була виключенням і Річ Посполита. На її теренах зростання кількості приватних книжкових зібрань спостерігалось в першу чергу в шляхетському стані. З'являються бібліотеки братів Залуських, Неборівська бібліотека Радзивілів, формує свою книгозбірню король Станіслав Август Понятовський. Продовжують своє життя, але в новій якості родові бібліотеки, які виникли у більш ранній час: Несвізька бібліотека Радзивілів, книгозбірня Ю. О. Яблоновського тощо.

У магнатських бібліотеках доби Просвітництва вплив епохи віддзеркалюється в їхніх фондах і окреслюється такими головними ознаками: універсальний характер бібліотечних фондів, домінуюча перевага франкомовної літератури XVIII ст., наявність творів ідеологів Просвітництва, наукової літератури і видань орієнтальної тематики, присутність нових типів

видань – енциклопедій, енциклопедичних словників, альманахів. Магнатські роди як найосвіченіша верства Речі Посполитої, що активно включилася в європейську культуру, були рушійною силою збирацької діяльності в галузі формування приватних бібліотек універсального характеру, які віддзеркалювали загальні процеси розвитку наукових знань і літератури. Однак сформовані ними бібліотеки були як результатом загальних процесів епохи, так і даниною моді. Середина XVIII ст. є періодом найсильнішої позиції магнатерії, коли в її руках знаходилися колосальні фінансові засоби і політична влада. Були вироблені конкретні правила, які у суспільному сприйнятті пов'язували статус магната з визначеними атрибутами. Необхідно було мати резиденцію з палацом – центром маєтностей, палац у Варшаві, палацік у Гродні, костел із родовою усипальницею⁵. Престижним було колекціонувати модні видання, мати добірну бібліотеку, а в ній – праці Вольтера, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро, Ш. Д'Аламбера та ін.

Особливо популярними і широко представленими у польських приватних бібліотеках другої половини XVIII ст. із філософських та історичних творів були «Історичний словник» П. Бейля, «Суспільний договір» Ж.-Ж. Руссо, «Про дух законів» та «Роздуми про причини величі і падіння римлян» Ш.Л. Монтеск'є, «Історія Карла XII» Вольтера, «Про освіту дітей» та «Про людський розум» Дж. Локка. Із творів юридичної тематики – праця Ч. Беккарія «Про злочини і покарання», з природознавства – «Природнича історія» і «Епохи природи» Ж.-Л. Бюффона. Серед енциклопедичних видань перше місце посідала «Велика енциклопедія» Д. Дідро і Ш. Д'Аламбера.

До групи найпопулярніших романів входили твори Ж.-Ж. Руссо «Юлія, або нова Елоїза» і «Еміль», Вольтера «Кандід», Ш. Л. Монтеск'є «Перські листи», А. Р. Лесажа «Кульгавий біс» та «Історія Жіля Блаза із Сантільяна», Д. Дефо «Життя й незвичайні та дивовижні пригоди Робінзона Крузо», Дж. Свіфта «Мандри Гуллівера», С. Річардсона «Памела» та «Історія Клариси Харлоу», Ан. Ф. Прево «Історія кавалера де Гріє і Манон Леско», Г. Філдінга «Історія Тома Джонса знайди», філософсько-утопічний роман Ф. Фенелона «Пригоди Телемака», «Повчальні оповіді» Ж.-Ф. Мармонтеля, твори Л. Стерна «Сентиментальна подорож до Франції та Італії» і «Життя та думки Тристрама Шенді»⁶.

На українських землях – Волині та Поділлі, які входили до складу Речі Посполитої протягом кількох століть, – у XVIII ст. відбувалися економічні, політичні і культурні процеси, які були характерні для розвитку польської держави. Власники досліджуваних бібліотек брали в них активну участь.

Із чотирьох шляхетських родів, представники яких володіли досліджуваними бібліотеками, три належали до найвищого прошарку шляхетського стану – магнатів. Серед них – останній представник українського князівського роду Вишневецьких, роду, який на XVIII ст. був повністю полонізований, і усі представники якого на той час сповідували католицизм.

Михайло Серватій Вишневецький був одним із найбільших магнатів в історії Речі Посполитої. Його володіння склалися з 26 ключів, до яких входило понад 136 населених пунктів, розміщених на сучасних теренах України, Білорусі і Литви. За XVI–XVIII ст. рід Вишневецьких дав Речі Посполитій одного короля – Михайла Корибута (1669–1673), трьох каштелянів, з них двох краківських, сімох воєвод, великого канцлера ВКЛ, великого коронного гетьмана, польного коронного гетьмана, великого гетьмана ВКЛ⁷.

Рід Мнішеків чеського походження, який переселився у XVI ст. до Польщі, у XVIII ст. був давно полонізований, його представники мали титул графів Священної Римської Імперії, сповідали католицизм. Гілка роду Мнішеків, яка успадкувала частину маєтностей М. С. Вишневецького, володіла значно меншими угіддями, ніж він, але посідала високе суспільне становище у польській державі. З роду Мнішеків вийшли три каштеляни, з них два краківських, два великі коронні маршалки, надвірний литовський маршалок, два воєводи, великий литовський підкоморій, великий коронний підкоморій, великий коронний кухмістер⁸.

Потужний польський рід Потоцьких дав Польщі понад 20 воєвод, 12 каштелянів, з них 4 краківських, великого коронного маршалка, великого литовського маршалка, трьох великих коронних гетьманів⁹. Фундатор Тульчинської бібліотеки руський воєвода Станіслав Щенсний Потоцький свого часу був найбагатшим магнатом Речі Посполитої.

Польський шляхетський рід середнього статку Мікошевських залишив після себе фрагментарні відомості в архівних і друкованих джерелах. Він відігравав скромну історичну роль у порівнянні зі згаданими магнатськими родами, але книгозбірня Мікошевських є різновидом моделі шляхетської родової бібліотеки XVIII ст., яка віддзеркалює роль книги у шляхетській верстві польського суспільства епохи Сарматизму і Просвітництва.

Відомості з історії та складу фондів досліджуваних бібліотек, одержані шляхом аналізу архівних та книжкових джерел, дали змогу виявити основні закономірності та специфічні риси формування бібліотек.

Усі три книгозбірні – Вишневецьких – Мнішеків, Потоцьких та Міко-

шевських – постали і функціонували в Україні, в її історичних регіонах – на Волині і Поділлі. Їхніми власниками були представники шляхетського стану Речі Посполитої, хоча різних його верств: Вишневецькі, Мнішеки, Потоцькі – магнатів, а Мікошевські – середньої шляхти. Вони, відповідно, займали різні шаблі у суспільній ієрархії і мали різні фінансові можливості, що впливало на комплектування бібліотечних фондів та їх обсяги.

Формування усіх трьох книгозбірень розпочалося на початку XVIII ст. Традиції родового бібліофільства, яке розвивалося у наступних поколіннях, було закладено, очевидно, раніше, ще у XVII ст. У Речі Посполитій першої половини XVIII ст. при ще недостатньо стабільному авторитеті Варшави як центру, магнатські двори відігравали роль малих осередків культури¹⁰. В родових мастках існували бібліотеки, колекції старожитностей і творів мистецтва. Прикладом цього може бути Вишневецький замок за Михайла Серватія і Христинопільська резиденція Потоцьких, бібліотека якої започаткувала Тульчинську книгозбірню.

Поява, становлення та розвиток родової бібліотеки свідчать про традиційний інтерес до книг, відведення їм помітної ролі в житті родини, збереження цілісності бібліотечного фонду та його поповнення.

Зібраний і опрацьований матеріал переконливо доводить, що у складі названих бібліотек більше подібних рис, ніж відмінних. Бібліотека Вишневецького замку Вишневецьких – Мнішеків і Тульчинська бібліотека Потоцьких за складом і змістом фондів були типовими магнатськими бібліотеками доби Просвітництва. Бібліотека Мікошевських за обсягом фонду, його складом і змістом, в якому чітко простежується просвітницький вплив, більш подібна до магнатських бібліотек, ніж до пересічних книгозбірень польської шляхти цього періоду (фонди Вишневецької і Тульчинської бібліотек приблизно в 10 разів перевищують фонд бібліотеки Мікошевських, а фонд останньої як мінімум у 2–3 рази перебільшує фонди пересічних шляхетських книгозбірень того часу).

Головний фактор, який об'єднує книгозбірні, зумовлює їх подібність – це вплив доби Просвітництва. Він визначив загальні риси, шляхи формування та зміст бібліотек. Відмінності стосуються кількісної характеристики фондів, наявності різних тематичних груп книг, що пояснюється різним колом інтересів власників книгозбірень і їхніми матеріальними можливостями.

Власники даних книгозбірень були високоосвіченими людьми свого часу. М. Є. Мнішек і Б. А. Мікошевський одержали вищу освіту за кордоном. М. С. Вишневецький, М. Є. Мнішек, С. Щ. Потоцький, Б. А. Міко-

шевський подорожували країнами Західної Європи з метою одержання освіти та пізнання світової культури. Вони володіли кількома мовами, займалися політичною, адміністративною, літературною, освітянською діяльністю. Якщо не писали власні твори, то робили літературні переклади з інших мов, частина яких вийшла друком. Плоди їхньої літературної творчості і суспільно-політичної діяльності (сеймові промови, проекти створення наукових закладів, документи діяльності політичних партій тощо) відкладалися у фондах власних бібліотек, хоча не завжди нотувалися у бібліотечних каталогах та інвентарях.

Бібліофільські зацікавлення власників упродовж усього часу існування бібліотек мали виключно приватний характер. Комплектуючи свої книгозбірні, вони керувалися не ідеєю «pro bono publico», а колом власних бажань, потреб і уподобань. По відношенню до власних бібліотек їхні зацікавлення не містили в собі суспільно-політичної думки, яка створила бібліотеку Залуських, і якою керувалися в своїх починаннях Т. Чацький, Г. Любомирський, Ю. М. Оссолінський, В. де Броель Плятер. Ревно оберігав скарби своєї бібліотеки К. Ф. Мнішек. І тільки останній власник бібліотеки Мікошевських Франтішек заповідав свою книгозбірню Волинському ліцею.

Названі книгозбірні формувалися перш за все для особистого користування та користування найближчими рідними та знайомими. Однак варто відзначити, що в історії бібліотек XVIII ст. простежується тенденція виходу приватної бібліотеки за рамки особистого кабінету власника, коли книгами користувалися члени його родини. Широке коло осіб було обізнане із фондами досліджуваних бібліотек, книжки не лежали бездіяльними. Їх позичали для читання та наукової роботи, ними обмінювалися, їх дарували і брали з собою у подорожі. Діячі польського Просвітництва, інтелектуальна шляхетська еліта добре знали, наприклад, про цінність зібрань Вишневецької бібліотеки, серед них – Ю. А. Залуський, А. Нарушевич, Ю. У. Немцевич, А. Пшездецький, Я. Ф. Сапіга, А. Чарторийський, Т. Чацький.

Фондами Тульчинської бібліотеки користувався відомий польський поет Станіслав Трембецький (1739–1812), який увійшов в історію польської літератури як автор «Софіївки» – поеми про перлину європейського садово-паркового мистецтва в Умані, створеної за наказом руського воєводи С. Щ. Потоцького¹¹. Знав Тульчинську бібліотеку й інший відомий польський письменник, історик і географ, автор відомого філософського роману «Рукопис, знайдений у Сарагосі», зять Станіслава Щенсного Ян Потоцький (1761–1815).

Певна кількість книжок колекції Ф. Мікошевського, яка має власницькі записи волинської шляхти і не має купівельних записів XVIII ст., могла потрапити до власника шляхом обміну чи подарунків.

Однією з ознак культури Просвітництва було своєрідне «оприлюднення» приватних бібліотек, коли з наукових і патріотичних порухів власники відкривали доступ до фондів своїх книгозбірень, що ставало суттєвою допомогою при підготовці джерелознавчих видань, постачало матеріали для дослідницької роботи. Так, Кароль Філіп Мнішек дав згоду на використання матеріалів бібліотеки і колекцій замку художником і письменником Франтішеком Ксаверієм Преком (1801–1858) для роботи над виданням «Wizerunku znomych ludzi w Polsce»¹². При підготовці своєї книжки фондами бібліотеки користувався А. Пшездецький.

Орієнтація на західноєвропейську культуру і французьку зокрема визначила те, що основний склад бібліотек становила західноєвропейська книга. В усіх трьох родових книгозбірнях домінували видання французькою мовою, книжки, видрукувані у XVIII ст. Рукописні каталоги Тульчина і Христинополя були написані теж французькою мовою. Польські видання займали кількісно значно менше місця у фондах досліджуваних книгозбірень, ніж видання Західної Європи – близько четвертої чи п'ятої частини фонду. Продукція друкарень, які знаходилися поблизу маєтків у Бердичеві, Замості, Луцьку, Львові, Перемишлі, Почаєві, складала зовсім незначну кількість книжок – від 3 до 5 %.

Вплив Просвітництва відбився в політематичності бібліотечних фондів даних книгозбірень, наявності творів ідеологів Просвітництва, французьких зокрема, присутності типів видань, народжених новою добою, і наукової книги – як іноземної, так і вітчизняної.

У фондах одних із найбільших бібліотек Волині і Поділля – Вишневецької і Тульчинської – знаходилися повні зібрання творів Вольтера, Ж.-Ж. Руссо, зібрання творів Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-А. Кондорсе, Е. Кондільяка, А. Сміта, Е. Гіббона, Д. Локка, Ч. Беккарія та інших. У бібліотеці Мікошевських були видання окремих творів мислителів і письменників французького Просвітництва. Були в бібліотеках твори діячів польського Просвітництва: Ф. Богомольця, А. Нарушевича, І. Красицького, С. Сташиця, Т. Чацького та інших.

Іноземні наукові книги вливалися широкою хвилею до магнатських бібліотек та книгозбірень вчених, оминаючи переважно бібліотеки шляхетські, власники яких, з огляду на мовний бар'єр, можливо, і фінансовий, а в деяких випадках внаслідок свідомої антиіноземної позиції залишали-

ся в колі польсько-латинської літератури. Їхні бібліотеки були значно менші за обсягом – від кількох десятків до кількох сотень. Склалися вони з більш давньої літератури польською та латинською мовами переважно релігійного змісту. Ідеологія Просвітництва потрапляла до них із великим опором, а профіль книгозбірень свідчить про традиціоналізм та практицизм.

Виявлені факти підтверджують, що родова шляхетська бібліотека Мікошевських формувалася під впливом просвітницьких ідей. За складом і змістом фондів була подібна до магнатських бібліотек другої половини XVIII ст. із яскравим вираженням професійних інтересів власників. У фонді книгозбірні над польськими науковими виданнями переважала іноземна наукова книга.

З точки зору типології наукової книжки доби Просвітництва та її видавничої моделі в досліджуваних бібліотеках були присутні: 1) інформаційні видання – енциклопедії, енциклопедичні словники, біографічні довідники (геральдично-генеалогічні праці), мовні словники, порадики (здебільшого медичної та господарської тематики); 2) дидактичні видання: академічні підручники, підручники для шкіл; 3) наукова література – монографії, дисертації, синтетичні праці з певних галузей знань; 4) публікації документальних джерел. Доробок польської науки у фондах досліджених книгозбірень, як і в інших тогочасних магнатських бібліотеках (Сулковських, Ігнація Потоцького, Оссолінських, Любомирських), представлений незрівнянно скромніше. Причина цього полягала в слабкості польської науки, далекої від рівня науки західноєвропейської. Серед польської наукової книги у фондах досліджених бібліотек переважала історична література (хроніки Я. Длугоша, Мацея Меховіти, М. Кромера, М. Бельського, А. Гваньїні, Л. Гурницького, Ю. Пасторія, П. Пясецького, В. Кояловича). Друге місце посідала література правничо-політичного змісту (праці М. Залашовського, Г. Ленгніха, Ю. К. Богуславського, Т. Островського, Т. Чацького, А. Замойського). Твори з інших галузей знань (медицина, географія, математичні науки) були присутні в незначній кількості.

Належність до шляхетського стану традиційно накладала зобов'язання на його членів бути обізнаними з генеалогією та геральдиком і орієнтуватися в цих галузях знань. У всіх трьох книгозбірнях ми знаходимо видання з геральдично-генеалогічної тематики, пов'язані з історією шляхетських родів Речі Посполитої¹³. Кожен шляхтич мусив знати своїх предків, їхню роль в історії держави, місце свого роду серед рівноправ-

них йому шляхетських родів країни. Ці книжки мали практичне значення та відігравали пізнавально-виховну роль. Серед них були гербівники, де системно подавалася інформація про герби та нобілітовані ними роди, видання, присвячені генеалогії окремих родів, праці, в яких викладалися теоретичні засади геральдики. До першої групи слід віднести праці Б. Папроцького, С. Окоцького, К. Несецького, В. Вельондка. До другої – твір А. М. Фредра «Zwierzyniec jednorożców» (Львів, 1670) з матеріалами до історії роду Фредрів, «Annibal» А. Пежарського (Варшава, 1732), що містить документи до історії роду Огінських (обидва у Вишневецькій бібліотеці), «Historia domu Sapiechanae» А. А. Міштольда (Вільно, 1750; знаходилася у Вишневецькій та Тульчинській бібліотеках), «Genealogia domu książąt Swiatopłk Czterwertyskich» К. та Ф. Жабицьких (Луцьк, 1793; Бібліотека Мікошевських). До третьої – праці Ю. О. Яблоновського «Heraldyka» (Львів, 1742) і Д. Коля «Traktat krótki o heraldykie» (Варшава, 1747). У фондах книгозбірень також були присутні, але в значно меншій кількості, видання про генеалогію західноєвропейських шляхетських родів, зокрема праця нюрнберзького радника, історика Я. В. Імгофа «Corpus historiae genealogicae Italiae et Hispaniae» (Нюрнберг, 1702; Вишневецька бібліотека), твір С. Петрасанкти з викладом історії роду Караф «De symbolos heroicis» (Антверпен, 1634; Бібліотека Мікошевських), «Genealogia imperatorum regum» (Франкфурт-на-Майні, 1612; Тульчинська бібліотека) без вказівки автора. В рукописних каталогах досліджених бібліотек видання генеалогічної тематики не виділялися в окремий тематичний розділ, а включалися до розділу «Історія» або «Старожитності». Найбільша кількість генеалогічно-геральдичних видань була у Вишневецькій бібліотеці. В усіх трьох бібліотеках знаходилися праці С. Окоцького «Orbis Polonus» (Краків, 1641), К. Несецького «Когопа Polska» (Львів, 1728), П. Малаховського «Zbiór nazwisk szlachty polskiej» (Луцьк, 1790).

У XVIII ст. були розроблені і постали нові типи видань, які з'явилися раніше, але до того часу не відігравали значної ролі. Поглиблення наукових знань викликало потребу в їх узагальненні та в певній формі реєстрації матеріалу в кожній окремій галузі. Були створені під орудою Д. Дідро і Ш. Л. Д'Аламбера «Велика французька енциклопедія», видана Й. Круніцем «Економічно-технічна енциклопедія». Спробою тогочасної польської енциклопедії була двотомна праця Я. Красицького «Zbiór potszebniejszych wiadomości». Поряд з лексиконами в другій половині XVIII ст. з'явився новий вид періодичних видань – альманах. Видані у XVIII ст., альманахи являли собою літературно-художні збірки, мали бібліофільський харак-

тер, тоді як видання XVI–XVII ст. під такою назвою містили календарі, історичну, політичну, торгівельну інформацію. Енциклопедії, енциклопедичні словники, альманахи були у фондах зазначених бібліотек.

У всіх трьох книгозбірнях присутні книжки орієнтальної тематики, що теж було однією з рис, притаманних культурі XVIII ст. Це словники і граматики давніх і нових східних мов, описи подорожей країнами Близького і Далекого Сходу, праці з історії та культури країн Орієнту.

У 1784 р. для бібліотеки короля Станіслава Августа Понятовського були придбані підручники і словники східних мов, книжки цікаві і рідкісні, оскільки були першими виданнями в царині східної філології¹⁴. Багато цінних друкованих орієнталій знаходилося і в бібліотеці Залуських: книжки, які віддзеркалюють зацікавлення семітськими мовами київського біскупа Ю. А. Залуського¹⁵. Широке зацікавлення Сходом мало місце в родинах Жевуських, Замойських, Потоцьких, Чарторийських. У ЦДІАУК нами виявлено розпорядження Урсули Мнішек управителю про розсилку книжок і речей до Демблінського та Вишневецького маєтків, які повинні прийти з Відня до Любліна. Серед речей згадується «стара зброя для Пулав Чарторийських». Найвірогідніше, це була зброя східного походження, багато якої нині можна побачити в Музеї Чарторийських у Кракові. Розпорядження У. Мнішек датоване 21 листопада 1808 р. (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 16, арк. 24).

Дух бібліофільства, притаманний епосі Просвітництва, проявився в колекціонуванні рідкісних видань, у відродженні мистецтва суперекслібрису, у розквіті графічного екслібрису. Усі ці прояви бібліофільства ми знаходимо у фондах досліджуваних книгозбірень. Усі три бібліотеки мали видання XV–XVII ст. Стародруки з родових книгозбірень прикрашали екслібриси та суперекслібриси: М. Є. Мнішека, У. Мнішек із Замойських, А. Є. Мнішека та М. Ф. Мнішек із Брюлів, Ю. А. Потоцької із Мнішеків, Ф. Мікошевського. Власницькі книжкові знаки як показники культурного надбання засвідчували не тільки приналежність книжки, але й демонстрували естетичні смаки власників бібліотек¹⁶. У XVIII ст. екслібриси значно частіше були свідомою сумлінної любові до книжок, ніж проявом снобістської моди на граверську майстерність, і більшою або меншою мірою елегантною візиткою бібліоманів¹⁷.

Подібними були і шляхи комплектування даних бібліотек: спадок, закупки, дари та обмін. Спільним джерелом їх поповнення стали книжкові аукціони з продажу дублетів Публічної бібліотеки у Варшаві, що була заснована братами Залуськими. Стародруки із власницькою печаткою

Ю. А. Залуського або з його суперекслібрисом потрапили до Вишневецького замку, до Тульчинського палацу, до Трусилівки, де певний час перебувала бібліотека Ф. Мікошевського. Ще одним шляхом поповнення бібліотечних фондів була передплата нових видань та часописів. Книги до бібліотек надходили з Голландії, Італії, Німеччини, Росії, Франції, не кажучи вже про польські центри друкарської та видавничої справи (Варшава, Краків, Познань, Гданськ, Люблін).

Інформацію про нові видання того часу власники досліджуваних бібліотек могли одержувати з торгівельних каталогів або з преси. Про підготовку нових видань у Речі Посполитій подавав інформацію «Kurier Polski», «Monitor». Найбільш ранньою спробою світської бібліографії на західноукраїнських землях були списки видань, які розповсюджувалися друкарнею Антона Піллера у Львові. Вони друкувалися протягом 1776 р. на сторінках «Gazette de Leopol», яка виходила французькою мовою. У бібліографічних списках, надрукованих у «Gazette de Leopol», подається переважно, продукція зарубіжних друкарень, головним чином французьких, і почасти лондонських, амстердамських, варшавських та ін. Із львівських видань до списків увійшли німецькомовні книги¹⁸.

Варто сказати, що національна періодика відігравала неабияку роль у розвитку культури та суспільному житті Речі Посполитої другої половини XVIII ст. На її сторінках звучала критика «сарматизму» як стилю життя і системи поглядів, популяризувалися досягнення в галузі науки, літератури, мистецтва. Видавничим центром періодичних видань у другій половині XVIII ст. стала Варшава. У 1765–1784 рр. за взірцем англійського «Spectator» двічі на тиждень виходив «Monitor». З 1761 р. друкувалися «Wiadomości Warszawskie» (від 1777 р. «Gazeta Warszawska»). У 1770 р. почало видаватися наукове за змістом «Зібрання різного роду відомостей в галузі вільних наук, філософії, природного права, історії й моральної політики». На 1770–1777 рр. припадає вихід літературного часопису «Zabawy przyjemne i pożyteczne» – неофіційного органу учасників четвергових обідів у королівському палаці. Популярним науково-політичним часописом-місячником був «Pamiętnik Historyczno-Polityczny» (1782–1792). На початку 1791 р. почала виходити «Gazeta Narodowa i Obca». У фондах Вишневецької книгозбірні за відомостями її рукописних каталогів із періодичної преси XVIII ст. знаходилися «Monitor» (9 т.), «Gazeta Warszawska», «Zabawy przyjemne i pożyteczne», «Pamiętnik Historyczno-Polityczny» (19 т.), «Kurier Polski» (2 т.) (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 25). Разом із періодикою першої половини XIX ст. цей розділ ката-

логу містить 20 назв періодичних видань. У замковій бібліотеці досить широко була представлена закордонна періодика, в першу чергу французька. Серед часописів були: «Journal des Debats» (48 т.), «Mémoires et observations de la Société Oeconomique de Berne» (17 т.), «Mercure Danois» (23 т.), «Ephémérides du citoyen» (24 т.), «Journal Encyclopedique de Bouillon» (53 т.), «Journal Etranger» (29 т.), «Journal de scavans» (44 т.), «La Clef du Gabinete» (51 т.), «Mémoires de l'Academie des sciences» (77 т.). Загалом – 25 назв (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 27, арк. 43). Власники Вишневеця читали й англійський «Spectator». Читала «Spectator» і Софія Потоцька. У листі до Станіслава Щенсного Потоцького від 15 липня 1795 р. вона писала, що в цей день ранок провела в перекладі з англійської і читанні часопису, який її дуже розважає. Вона сповіщала, що придбала в Берліні примірники «Spectator» французькою та англійською мовами¹⁹. У фондах Тульчинської книгозбірні для читання були також «Toutler» і «Monitor» (1766, 1795; 5 т.; РАН Кг.: Ркр. 1425/1, 39).

Меценатство – одна з рис, притаманних культурі Просвітництва і, зокрема, меценатство на освітянській ниві проявилось у власників досліджуваних родових книгозбірень. Представники родин Міхала Єжи Мнішека та Станіслава Щенсного Потоцького жертвували значні суми на Волинський ліцей у Кременці, книги для бібліотеки ліцею, пам'ятки історії. Після переведення ліцею до Києва і заснування на його базі університету нащадками М. Є. Мнішека та С. Щ. Потоцького були подаровані Університетові св. Володимира природничі колекції та археологічні експонати. Не маючи таких фінансових можливостей, як магнатські роди, представник менш заможної шляхти Франтішек Мікошевській заповідав Волинському ліцею власну бібліотеку, зібрану ним та його кривними. Цей факт засвідчує, що історія приватних і публічних бібліотек тісно переплітається. В той час, коли Вишневецька і Тульчинська бібліотеки залишалися у статусі приватних, бібліотека Ф. Мікошевського евергетичним шляхом²⁰ стала структурною частиною книгозбірні ліцею.

У XVIII ст. меценатство приватних осіб (найчастіше с представників шляхетства і духовенства) проявлялося і у фінансуванні видань, шляхом їхньої передплати²¹, що в свою чергу стало одним із шляхів комплектування бібліотечних фондів. У добу «освіченого абсолютизму» європейські монархи брали участь у передплатах. Зокрема, австрійська імператриця Марія Терезія та польський король Станіслав Август були серед передплатників другого видання широковідомої праці орієнталіста

Ф. Менінського – його словника східних мов: турецької, арабської та перської. Це характеризувало їх як меценатів і бібліофілів.

У XVIII ст. в Речі Посполитій передплата була однією з популярних форм книжкової торгівлі. Вперше передплату на періодичне видання в державі було здійснено у 1729 р. для видання «Kuriera Polskiego», а підписку окремого видання застосовано до публікації «Volumina legum» у 1732 р.²² Імена М. Є. Мнішека і С. Щ. Потоцького вміщені у списку передплатників «Heraldyku» В. Вельондка (Варшава, 1792)²³. Коронний канцлер фігурує і в списку передплатників праці В. Хогрева «Teoretyczna i praktyczna nauka żołnierskich rozmiarów» (Варшава, 1790)²⁴.

Траплялися випадки, коли меценат власним коштом видавав якусь книгу. За розпорядженням Юзефіни Амалії Потоцької, її коштом у Тульчинській друкарні у 1795 р. було видруковано працю Єжи Вьонжевича про розведення шовкопрядів «Sposób wychowania y edukowania robaczków jedwabnych»²⁵. Вона призначалася для управителів українськими маєтками графині Потоцької. І, звичайно, видання мало присвяту Юзефіні Амалії. Сьогодні невідомо, яким був наклад видання. Але менше ніж через 90 років після свого виходу книга стала бібліографічним раритетом. Це спонукало письменника, натураліста, педагога Антонія Вагу здійснити факсимільне перевидання праці Є. Вьонжевича з єдиного відомого тоді примірника 1795 р. Передрук був здійснений у 1874 р. у Варшаві накладом 5 примірників, які теж становлять бібліографічну рідкість. Сьогодні невідоме жодне книгосховище, де б зберігався примірник першого видання праці Є. Вьонжевича. Це єдиний відомий друк з вихідними даними Тульчинської друкарні на титульному аркуші²⁶.

Серед передплатників віденського видання поеми С. Трембецького «Zofijowka» (Відень, 1815) стоять імена Софії Потоцької (на 25 примірників книги), її сина Станіслава Потоцького (на 5 примірників) та її першого чоловіка Юзефа Зеферина Вітте (теж на 5 примірників)²⁷.

4.2. Бібліотека – інтелектуальна лабораторія власника книгозбірні

Фонди родових шляхетських бібліотек віддзеркалювали коло індивідуальних інтелектуальних зацікавлень власників, які своєю чергою визначалися природними нахилами особи, її естетичними смаками, рівнем освіти, впливом суспільно-політичних ідей і даниною моді.

Книги досліджуваних бібліотек мають зовсім небагато маргінальних записів, тому важко простежити за ними роботу власників із книгою, в більшості випадків неможливо встановити автора записів чи підкреслень по тексту. І тільки «портрет» особистості власника, донесений до нашого часу історичними документами, спогадами сучасників, його праці та склад бібліотечного фонду в комплексі дають змогу говорити про бібліотеку як творчу лабораторію. Складно встановити межу між дійсним бібліофільством і даниною моді, виявити інтенсивність користування науковою літературою, яка знаходилася в бібліотечних фондах, і рівень сприйняття філософських ідей епохи Просвітництва. Так, діяльність на освітянській ниві М. Є. Мнішека, його ерудиція, праці, коло знайомств, оцінка сучасників свідчать про те, що це була людина «просвітництва». Щодо його швагра, Ст. Щ. Потоцького, то виходячи з його певної інтелектуальної обмеженості, домашньої освіти, спогадів сучасників, ймовірно, бібліотека більшою мірою була даниною моді та вимогам, які диктувало суспільне становище першого магната.

Михайло Серватій Вишневецький мав інтерес і здібності до математичних наук. Перебуваючи за кордоном, він серйозно вивчав архітектурну справу. Набуті знання в галузі архітектури він застосовував під час будівельних робіт у своїх володіннях. У власних маєтностях він побудував 45 палаців як з дерева, так і з каменю, частина яких була зведена за його власними проектами ²⁸.

У листі від 10 травня 1738 р. із с. Витковичі, що на Волині, Михайло Серватій писав троцькому воєводі, польному гетьману ВКЛ Міхалу Радзивілу: «Так мені подобається цей край, що не хочеться виїжджати звідси, і тому я розпочав всюди будівництво» ²⁹. Крім того, князь Вишневецький був фундатором багатьох сакральних будівель. Він заклав єзуїтські монастирі в Кременці, Пінську, Слонімі, босих кармелітів у Вишневці, піарів у Любешові та Дубровиці, францисканів у Львові та Вільні, бернардинів і комуністів у Кароліні ³⁰. Свідчення про захоплення архітектурою М. С. Вишневецького та його любов до математичних наук подає П. Гіжицький в описі жалобної церемонії поховання князя. Сам П. Гіжицький належав до Ордену єзуїтів, здобув загальнопольське визнання і славу як архітектор і неперевершений режисер-постановник урочистих церемоній (поховань, коронацій ікон, урочистих в'їздів тощо). Він мав велику популярність серед світських замовників ³¹. Тож, можливо, він був причетний до організації церемонії поховання М. С. Вишневецького. Відгомін про Михайла Серватія як фахового архітектора відчувається в статті

В. Горленка, опублікованій через 140 років після смерті князя в часописі «Київська старовина». Автор пише, що князь сам був добрим архітектором і за власним планом зводив Вишневецький палац і кілька інших будівель на Волині ³².

Про інтерес князя до архітектурної справи свідчить наявність низки книжок даної тематики в його бібліотеці. В рукописному каталозі 1745 р. нараховується близько 36 видань французькою, латинською, німецькою, італійською, польською мовами, присвячених цивільній та військовій архітектурі. Серед них – класичні праці Вітрувія і С. Сольського, видання праць відомого гравера і архітектора Даніеля Маро (1663–1752; ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 25 зв.), який один час був надвірним архітектором англійського короля Вільгельма III (1650–1702) ³³, словник архітектурних термінів, укладений французьким архітектором А. Ш. Авілером (ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 27, арк. 15 зв.). У фонді містилися праці відомих французьких архітекторів Франсуа Блонделя (Blondel, 1617–1686), Шарля Етьєна Брізо (Briseux, 1680–1754), французького інженера Бернара Белідора (Forest de Belidor, 1693–1761) (ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 3). Князь мав видання праці німецького архітектора XVII ст. Георга Андре Боклера (Böckler) «Architectura curiosa nova» (Нюрнберг, 1664), ілюстроване зображеннями каскадів, басейнів, водограїв, гrotів тощо. Цей стародрук ще у XIX ст. увійшов до рангу бібліофільських раритетів ³⁴. Творчість англійських архітекторів була представлена працею Коліна Кемпбела (Campbell, пом. 1734) «Vitruvius Britannicus» (ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 35). До архітектурної тематики входили видання плану королівського Версаля (Париж, 1714; ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 27 зв.) у виконанні французького гравера П'єра Лепотра (Lepautre, 1659–1747) та види пруських королівських палаців (Аугсбург, 1733; ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, 1спр. 30, арк. 35), виконані Ж. Бробе (Brobés).

У рукописному каталозі занотовані два видання, які через обмеженість вміщеної інформації не можна точніше атрибутувати. У каталозі вони представлені в такій формі: «Architectura niemiecka» (Цюріх, 1566) та «Architectura civilis» (Антверпен, 1577; ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 2).

Про благодійну та будівничу діяльність князя в поетичній формі розповідається в публічній кондоленції Пінського єзуїтського монастиря з приводу смерті Михайла Серватія, презентованій удові Теклі Ружі Вишневецькій із Радзивілів:

«Nigdzie y nigdy Pamięć nie Memnonem,
 W kamieniach nawet tchnie dobrym rezonem:
 Wołaią wszakże choć nieme z natury,
 Erygowane Fundatorskie Mury,
 Imię Xiążęce głoszą, y za Tomu
 Stoią Zakonom wystawione Domy.
 Głoszą niemowne sciany, y Fabryki,
 Wiśniowieckiemu imieniu okrzyki»³⁵.

Крім архітектури й математики, до кола інтересів князя входила література. Він сам писав вірші³⁶ і, як вже згадувалося, зробив переклад із французької на польську мову надзвичайно популярного в ті часи твору І. Берруї «Histoire du peuple de Dieu». У Вишневецькій бібліотеці було франкомовне видання цього твору, і, напевно ж, був опублікований том його польського перекладу, який зробив князь і про який не згадують рукописні каталоги бібліотеки. Про роботу над перекладом М. С. Вишневецький писав Я. Ф. Сапізі у своїх листах, надсилав йому частини перекладу на рецензію (AGAD, Arch. Radz. V, spr. 17503, т. 8, арк. 1, 2 зв., 4). При підготовці перекладу він, напевно, користувався словниками французької мови, які знаходилися у бібліотечному фонді. М. С. Вишневецький володів французькою мовою, але не так досконало, як польською. У листі до канцлера ВКЛ Кароля Радзивіла він відзначає, що хотів написати йому листа французькою, але відчув, що не зможе так вільно й точно викласти свої думки, як польською (AGAD, Arch. Radz. V, spr. 17503, т. 2, арк. 1).

Вірші князь складав, як і всі поетичні наттури, на теми, що його цікавили та хвилювали. Дійшли до нас віршовані рядки, присвячені його дітищу – кармелітському костелу у Вишневі, які були опубліковані в релігійно-моралістичному творі ченця-кармеліта Йосафата від св. Казимира «Introdukcyя zbawienia ludzkiego przez świętych pańskich» (Бердичів, 1761) із вказівкою на авторство:

«Michał Jeremi ten Kosciół założył,
 Michał Król Polski koszt na niegołożył.
 Michał go Kanclerz dokonczył wspaniale,
 Michał Święty miey go w straży wcale.
 O Boże daie: ześ z woien, z niewoli
 Wyrwał go Ręką Świętego Michała,
 Ze życie Honor, y Fortuna cała»³⁷.

На стіні кармелітського костелу було вмуровано меморіальну дош-

ку з написом латинською мовою, автором якого вважається Михайло Серватій Вишневецький. Зміст тексту такий:

«D[omino] O[ptimo] M[aximo]
Has Divinas Aedes /
Divino Michaeli Angelorum Principi / Koributae Domus Indigenti /
Michael Hieremias Prin[ceps] Visn[iovecius] terrarum / Russiae Palatinus /
Cosacorum Dormitor, Barbarorum Calcator / Ruentis Patriae Restaurator,
Verus Polonorum Hector / Sacras Esse Volens Inchoavit.
Eius Filius / Serenissimus Michael Primus,
Rex Optimus / Poloniae Continuavit.
Eius Ex Fratре Pronepos, / Michael / Princeps Visniovecius,
Supremus Magni Ducatus / Litu[aniae] Cancellarius
Eluctatorum Divina Vi Fatorum Anathema / Gratus et Memor, Perfecit.
Bini Michaelis, Tertius Michael Liberalitatis Sacrae / Et Ditionis Haeres
Proposito ab illius Decori Reduxit, / Et coronati Capitis Opus Coronavit.
Finivit / Anno Eius, cuius regni non erit finis, 1726»³⁸.

У поетичній творчості князя також мають місце біографічні мотиви, зокрема, в епіграмі, написаній польською і латинською мовами, про особу, яка тричі брала шлюб:

«Trzy żony w różnych czasach wieku swego miałem,
Gdym był młody męczyzno, y gdy się starzałem.
Dla potrzeby najperwsze w leciech pełnych mocy,
Dla fortuny za drugie, trzecie dla pomocy».

«Uxores ego tres vario sum semper nactus,
Cum juvenus tum vir factus et inde sanex.
Propter opus prima est validis mihi juncta sub Annis,
Altera propter opes, tertia propter opem»³⁹.

Коло інтересів М. Є. Мнішека лежало в царині природничих наук і економіки, політико-юридичної тематики та історії. Він виявляв зацікавлення як проблемами упорядкування міст, зокрема Варшави, так і питаннями надання більших прав польським міщанам. Очевидно, то були наслідки подорожей по Європі за молодих років, навчання у Швейцарії, коли він присвятив багато уваги економічному розвитку європейських держав, питанням урбанізації Західної Європи, соціальним проблемам таких великих міст, як, наприклад, Лондон, Амстердам, їхній архітектурі та управлінню. На батьківщині це вилилося в роботу над проектом реформи королівських міст під час Чотирьохлітнього сейму⁴⁰. У фонді бібліотеки

знаходився «Економічний журнал», що видавався в Берні, опис Варшави Х. Г. Ерндтля, описи подорожей країнами Західної Європи, природнича історія Ж.-Л. Бюффона, видання про паливно-енергетичні ресурси, металургійне виробництво. М. Є. Мнішек уклав «Przepisy dla korzystnego zwiedzenia cudzych krajów od młodzi» в кількох томах. Рукопис твору зберігався в Демблінському архіві ⁴¹.

У бібліотеці коронного канцлера були збірки сеймових конституцій, «Volumina Legum», видання Литовського Статуту. Знаходилося у фонді і видання твору Чезаре Беккарія «O przestępkach i karach», що стояв біля витоків новітнього правознавства. Обіймаючи високі державні посади, усвідомлюючи важливість юриспруденції в суспільному житті, він створив «Układ prawodawstwa stosownie do przyrodzenia i potrzeb człowieka» ⁴².

Ідеї Просвітництва в Польщі проявилися і поширювалися у поміркованій формі. Як зазначалося в 1-му розділі, М. Є. Мнішек був прибічником і популяризатором цих ідей. У його бібліотеці були повні зібрання творів Вольтера, Ш. Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, твори П. Бейля, К. А. Гельвеція, Т. Гоббса, Ж. Л. Д'Аламбера, Е. Кондільяка, Г. Маблі, О. Г. Мірабо та ін. Відомий проект створення національного музею був написаний ним за принципами ідей Просвітництва ⁴³.

Великий інтерес викликала у М. Є. Мнішека історична наука. У книгозбірні знаходилися праці з історії Польщі, Франції, Англії, Туреччини, Німеччини. Інтерес Міхала Мнішека, крім Франції, привертала Англія, економічний і політичний розвиток якої у XVIII ст. вивів її в шереду найрозвинутіших європейських держав. Про це свідчить наявність книжок з історії Англії та Шотландії, видання про діяльність англійського Парламенту, життєписи історичних осіб та монархів королівства Великої Британії: Карла I, Карла II, династій Стюартів, Плантагенетів, Тюдорів, твори визначних англійських мислителів, вчених, письменників: Е. Гіббона, Т. Гоббса, Е. Юнга, Д. Юма, В. Шекспіра, С. Річардсона та ін.

Сам власник бібліотеки написав історичну розвідку про польського короля Казимира III Великого (1310–1370). Т. Чацький характеризує цю роботу М. Є. Мнішека такими словами: «Історія Казимира Великого, двічі видана, доводить, що він знав історію краю, якому служив; вмів вибрати той фрагмент вітчизняної історії, який завжди нам буде милий; вмів змалювати випадки, в яких мудрість великого короля з плином століть викликала і викликає вдячність і у сучасних поляків...» ⁴⁴.

В одному зі своїх листів до Ігнація Потоцького Міхал Мнішек по-

рівнює державну діяльність Казимира III Великого з діяльністю англійського короля Альфреда Великого Уссекського (849–900), реформи яких сприяли зміцненню королівств (AGAD, Arch. Publ. Potos., спр. 17947, арк. 5–6 зв.).

Наслідком занять М. Є. Мнішека в історичній галузі була підготовка видання «Układ zawierający przepisы do czytania korzystnego dziejów narodu polskiego»⁴⁵. Це є ще одним свідомством того, що у XVIII ст. читач звертався до історичних творів не через розважальну фабулу, а з інтересу до історичної науки, яка, з погляду Просвітництва, говорячи про минуле, мала давати ключ до розуміння сучасного життя і бути джерелом моральних взірців. Суспільно-політичні відносини в Речі Посполитій XVIII ст. давали можливість представникам шляхетського стану почувати себе такими ж творцями історії, якими вони бачили своїх предків.

Син М. Мнішека Кароль Філіп був людиною високоосвіченою, обдарованою унікальною пам'яттю. Він ревно оберігав мистецькі колекції замку, бібліотеку і архів, усвідомлюючи історико-культурне значення родинного гнізда⁴⁶. В центрі його інтересів знаходилися генеалогія та геральдика, історія польських шляхетських родів. За нього бібліотека поповнилася давніми та сучасними виданнями геральдично-генеалогічної тематики, рукописними копіями деяких видань і генеалогічними таблицями. Серед книжок даної тематики в бібліотеці замку за часів К. Ф. Мнішека були праці М. Бельського, В. Вельондка, Ф. Глинки, К. Л. Грейсгейма, С. Дунчевського, Г. Жончинського, Ю. А. Залуського, Я. Імхофа, Д. Ф. Коля, П. Малаховського, Н. Е. Малиновського, А. А. Міштольда, К. Несецького, К. Несьоловського, С. Окольського, Б. Папроцького, В. Потоцького, П. Потоцького, А. Пезарського, Я. Сапіги, Я. А. Хільзена, Б. Хмельовського та ін. (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 1–1 зв.).

До кола уподобань власників Вишневецького замку входила музика. У варшавському палаці Мнішеків співала одна з найвідоміших співачок свого часу Луїза Тоді. У Вишневецькому замку виступали віртуози-скрипалі Гаetano Пуньяні та Батісто Віотті. Урсула Мнішек була добре відома сучасникам як виконавиця-аматорка фортеп'яних творів⁴⁷. За часів Міхала Мнішека, як свідчить бібліотечний каталог 1774 р. (ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 17), фонди поповнювалися виданнями лібрето французьких та італійських опер. У каталозі 1745 р. вони відсутні. Виявлено 34 назви оперних лібрето. У більшості випадків імена авторів не вказані. Шляхом атрибуції за бібліографічно-довідковими джерелами визначено, ще це

твори композиторів Л. Люллі (1664–1736), Ж. Ф. Рамо (1683–1764), Ж. Л. Ляруетта (1731–1792), А. Доверньє (1713–1797), П. А. Монсінї (1729–1817), Дж. Сколярі (1720–1774), Б. Галуппі (1703–1785), Ж. Ж. Ваде (1719–1757). Крім оперних лібрето, в бібліотеці знаходилися книжки з історії та теорії музики, танцю, музичні словники: «Dictionnaire de musique» Ж.-Ж. Руссо (Париж, 1766; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 31, арк. 23 зв.), «La danse ancienne et moderne» Л. Каюзака (Гаага, 1754; ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 31, арк. 24 зв.) «Generation harmonique» Ж. Ф. Рамо (Париж, 1737) та ін.

У бібліотеці Станіслава Щенсного Потоцького найбільша тематична група книжок була присвячена військовій справі: артилерійська наука, фортифікація, військові статuti. У XVIII ст. публікації з військової тематики вели перед серед науково-технічних видань. Такі книжки переважно потрапляли до шляхетських бібліотек, оскільки з часів середньовіччя військова справа належала до прерогатив шляхетського стану. В систематичному розділі «Наука і мистецтво», куди були внесені видання військової тематики, налічується 14 примірників польських видань і 68 іноземних, що становить майже 50 % цього розділу (Бібліотека ПАН, Rkrs. 1425/1, арк. 52–82). У складі цих видань значаться, наприклад, «Artis Magnae Artilleriae» (Амстердам, 1650) Казимира Семеновича та його німецькомовний переклад, твори польських військових письменників доби Просвітництва Яна Бакаловича, Юзефа Якубовського, Юзефа Ленського. Чин генерала коронної артилерії, вагома роль, яку відігравала військова наука у вихованні шляхтича, спричинили збирання С. Щ. Потоцьким таких видань.

Польські історики оцінюють негативно особистість і політичну роль маршалка Торговицької конфедерації. Але деякі аспекти його діяльності не одержали належного висвітлення, зокрема, його економічно-адміністративне господарювання у своїх маєтностях. Серед «кресових» магнатів він перший вирішив оселитися назавжди у таких неспокійних нещодавно землях Поділля. Свої володіння він поділив на фільварки. Панщину замінив оброком. При фільварках закладав фруктові сади, замовляючи для них саджанці найкращих сортів. Дороги за його наказом обсаджували невідомими до того часу в Україні італійськими тополями, насаджували соснові ліси. Він перший на Поділлі організував карбівну службу. В галузі тваринництва він поліпшив породи корів і коней, почав розводити іспанських овець⁴⁸. Перелічені напрямки господарської діяльності С. Щ. Потоць-

кого знайшли своє відображення у фонді його бібліотеки. Значна група книг присвячена ботаніці, сільському господарству, садово-парковому мистецтву. Останнє займало певне місце в системі культури доби Просвітництва⁴⁹. До цієї групи книг входили: «Dictionnaire universal d'agriculture» (Париж, 1800) Ж. Роз'є у 10 томах, «Dictionnaire des jardiniers» (Париж, 1783) Ф. Міллера у 10 томах, «Flora Atlantica» (Париж, 1800) Р. Дефонтан у 4 томах, «Theorie de l'art des jardins» (Лейпціг, 1785) Гірсфельда у 5 томах, «Phitantosa iconografica» (Регенсбург, 1745) Й. В. Вейнмана у 4 томах, «Ekonomika ziemiaska generalna» (Краків, 1744) Я. К. Гаура (Biblioteka PAN, Rkps. 1425/1, ark. 57, 59, 62, 72), «Flora Tulczynensis: Katalog drzew i kwiatow», 1804 р., без вказівки авторства та місця видання (ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 81 зв.). Знаходимо у каталозі і книжку, присвячену розведенню іспанських тонкорунних овець «Rzecz o hiszpańskich owcach co do ich przychowku» (Люблін, 1803) Ш. Ф. Ластері. До Тульчина надходив «Dziennik handlowy», періодичний часопис, який із 1786 р. видавався у Варшаві. У списку його передплатників є прізвище С. Щ. Потоцького⁵⁰. До особливо улюблених Юзефою Амалією книг належали видання, пов'язані з театром. Є відомості, що і в батьківському домі в Дуклі, і у тестів у Христінополі, і у власному Тульчині Ю. А. Потоцька брала участь у підготовці театралізованих вистав. Вона підбирала репертуар, акторів, сама виступала в ролі режисера й актора. Випробувала Юзефа Амалія свій літературний хист і як авторка комедій. 24 квітня 1775 р. на аматорській сцені дукельського театру була поставлена її комедія «Spota rzadka przyjacieł prawdziwy». Цей твір ніколи не був надрукований, а його рукопис загинув під час 2-ої світової війни⁵¹. У своїй книгозбірні вона мала драматичні твори Лопе де Вега, Мольєра, Кампістро-на, Фагіолле, збірки п'єс італійських та англійських драматургів.

У колі інтересів Мікошевських, крім математичних і природничих наук, французької, грецької і давньоєврейської мов, був театр – драматичний і музичний. Про це свідчать книги їхньої бібліотеки. В колекції Ф. Мікошевського знаходиться низка видань драматичних творів, які в більшості своїй належали класикам світової літератури. Серед них відомі і дуже популярні у свій час пастораль Т. Тассо «Aminta» (Гаага, 1681; Mik. 547) та пастораль Б. Гваріні «Il Pastor fido» (Амстердам, 1654; Mik. 214), драма Вольтера «Мегорре» (Венеція, 1711; Mik. 379), вибрані п'єси П. Корнеля (Mik. 22; Mik. 124), трагедія Ш. П. Колардо (1732–1776) «Astarbe» (Париж, 1758; Mik. 7), комедія М. Гійо де Мервіля (1696–1755) «Les

mascarades amoureuses» (Амстердам, 1737; Mik. 217) і комедія Ф. Богомольця «Staruszkiewicz» (Варшава, б. р.; Mik. 380).

Музичний театр у фонді колекції репрезентований виданнями лібрето італійських опер. Зокрема, опер відомого італійського композитора XVIII ст. Антонія Кальдара (1678–1763): «Il Temistocle» (Відень, 1736; Mik. 553), лібрето П. Метастазіо; «Grizelda» (Краків, 1727; Mik. 213), лібрето А. Зено (1668–1750)⁵². Твір менш відомого композитора Ж. А. П. Гасса (1699–1783) «Senocrita» (Дрезден, 1737; Mik. 107)⁵³, лібрето С. Б. Паллавічіно (1672–1742)⁵⁴. Лібрето опери «La Fede ne'tradimenti» (Краків, 1725; Mik. 173, Mik. 239) створено Гіглі, а музика написана композитором Доменіко Натале Сарро (1679–1744)⁵⁵. У всіх виданнях оперних лібрето відсутні імена лібретистів і композиторів. Атрибуція проводилася за такими джерелами: Clement F., Lagousse P. Dictionnaire des operas. – Paris, s. a.; The new Grove dictionary of music and musicians. – London, 1980. – 20 tt.

Репрезентований матеріал переконливо свідчить, що бібліотека може бути додатковим джерелом при дослідженні суспільно-політичної, господарсько-економічної чи культурно-просвітницької діяльності її власника.

4.3. Родова бібліотека – додаткове джерело з історії роду

Стародруки є цінним, маловикористовуваним і вельми специфічним джерелом для галузі історичної біографістики. Основна цінність його полягає в тому, що фактографічний матеріал, який знаходиться в ньому, подає інформацію про об'єкт дослідження, яку інші джерела не зберегли. Стародруковані видання не можуть слугувати базовим джерелом для біографістики. Але наукова реальність доводить, що в окремих випадках вони є носіями унікальної інформації, ніде більше не зафіксованої, яка може заповнити прогалини на етапі збору фактографічного матеріалу про особу, родину, рід і суттєво вплинути на осмислення їхньої діяльності та ролі в суспільному житті. Інформація біографічного характеру, одержана емпіричним шляхом із стародрукованих джерел, може бути використана в різного виду і типу біографічних публікаціях: історико-біографічних монографіях і нарисах, біографічних словниках і покажчиках, біографічних коментарях, біобібліографії.

У фондах магнатських бібліотек зустрічаються бібліографічні рари-

тети – видання, темою яких є різноманітні події з життя представників роду. Вони часто висвітлюють їхню суспільно-політичну, меценатську діяльність. До таких видань відносяться панегірики на честь окремих осіб з приводу іменин, заручин, шлюбів, постриження в ченці, закладення храму, військових перемог; кондоленції з приводу смерті; описи коронації (наприклад, Михайла Корибута Вишневецького), весіль, похоронів. Ці видання часто несуть додаткову фактичну інформацію щодо перебігу подій, уточнення дат, висвітлення зв'язків авторів самих творів із представниками родів. Раритетність подібних видань пояснюється малим накладом, невеликим, як правило, обсягом, актуальністю історичного моменту, що не зумовлювало перевидання цих творів у майбутньому. У приватних бібліотеках вони, як правило, зберігалися у вигляді конволютів. У бібліотечних рукописних каталогах вони не розписувалися за алігатами, а нотувалися як збірки видань чи панегіриків. Так, у рукописних каталогах Вишневецької бібліотеки відсутні бібліографічні описи низки рідкісних видань, що стосуються особи короля Михайла Корибута Вишневецького. Вони в каталогах значилися, ймовірно, як збірка панегіриків, бо мали суто панегіричний характер. Але в них містилися цікаві дані з генеалогії та історії роду князів Вишневецьких. Ця група видань містила: «*Cynthia Corybuthea*» (Краків, 1669) В. Мазурковича, «*Corona de lapidibus*» (Замостя, 1669), «*Chronologia synoptica palmitis Corybutei*» (Краків, 1669) С. Темберського, «*Diadema gloriae*» (Краків, 1669) Й. Пасторія, «*10 milliesque vivat*» (Краків, 1669). Відомості про них подає Д. Щербаківський, який бачив ці видання в зібранні В. І. Толлі⁵⁶.

Часто у фондах приватних бібліотек знаходяться книжки з дарчими написами авторів власникам бібліотек. Як, наприклад, дарчий напис сходузнавця Тадея Крусинського (1675–1756) Михайлові Серватію Вишневецькому на форзаці своєї книжки «*Prodromus ad tragicam vertentis belli Persici historiam*» (Львів, 1734; ВСПВ, Ін. 1466). Запис супроводжує цитата з епіграми Марціала, в якій йдеться про покровительство книжкам⁵⁷. Цей факт і те, що останній період життя Т. Крусинського був тісно пов'язаний із Україною (у 1728–1731 рр. виконував обов'язки настоятеля єзуїтського монастиря в Кам'янці-на-Поділлі, 1731–1733 рр. – заступник ректора єзуїтського колегіуму в Ярославі, 1736–1741 рр. – заступник ректора і керуючий господарськими справами Острозького єзуїтського колегіуму)⁵⁸, дає підстави вважати, що автор був особисто знайомий з князем, йому було відоме коло зацікавлень власника Вишневецького, тому і доповнив авторський дар цитатою з вірша римського поета. Або запис про

дарунок Д. Казановою свого твору «Історія заворушень у Польщі» Станіславу Щенсному Потоцькому. Такі факти уточнюють відомості про коло знайомств та зв'язків власників бібліотек.

Якщо власники бібліотек займалися політичною, науковою, літературною або перекладацькою діяльністю і їхні твори виходили друком, то примірники цих видань відкладалися у родових бібліотеках, хоча не завжди вносилися до бібліотечних каталогів.

У родових шляхетських бібліотеках зберігалися книги, які безпосередньо своїм змістом не торкалися історії роду, діяльності окремих його представників, але містили присвяти їм. Як правило, це стосувалося осіб, що займали впливове становище у шляхетському суспільстві, відігравали помітну роль у його політичному, культурному житті, а їхнє майнове становище давало можливість виділяти кошти на видання творів або опікуватися творчою діяльністю автора. Присвяти також проливають світло на зв'язки представників роду з авторами творів, видавцями, редакторами. Кілька стародруків з Вишневецької бібліотеки мають запис про придбання книг видавцем творів А. М. Фредра Франтішком Глинкою для саноцького старости Єжи Вандаліна Мнішека.

Швейцарський учений, пастор Еліаш Бертран (1712–1790), який був членом Берлінської, Геттінгенської, Стокгольмської, Флорентійської, Лейпцизької, Базельської, Майнської академій, незмінним секретарем Бернського економічного товариства, у виданні своєї праці «*Essai sur l'art de former l'esprit, ou premiers elemens de la logique*» (Гаага; Ліон, 1764) вмістив присвяту підкоможині ВКЛ Катерині Мнішек із Замойських – матері М. Є. Мнішека, – вихованням і освітою чийх синів він опікувався.

Власницькі записи на книгах, зроблені представниками роду, можуть вміщувати унікальну інформацію про його історію, яка відсутня в геральдично-генеалогічних довідниках і має важливе значення для сучасних генеалогічних, геральдичних, історико-біографічних, просопографічних досліджень. Яскравим прикладом цього є записи Бернарда Антонія Мікошевського, в яких зафіксовано герб роду, фах власника, заклад, в якому він навчався, посади, які обіймав, коли, де і за якою ціною купував книжки. Зважаючи на релятивний характер подібної інформації вона є суттєвим доповненням при встановленні родинної спадкоємності в тривалій історичній ретроспективі, в реконструкції соціокультурного середовища даної епохи.

¹ *Zbikowska-Migoń A.* Historia książki w XVIII w.: Początki bibliologii. – Warszawa: PWN, 1989. – S. 14–15.

² *Дідро Д.* Про торгівлю книжками // Diderot D. Ouvres completes. – Paris, 1876. – Т. 18; *Монтеस्कьє Ш. Л.* Персидские письма. – 1721. – Письма 133–137; *Prevou Le Pour et Contre.* – 1734. – Т. 3. – № 35. – P. 97–99; *d'Argen J. B.* Lettres juives. – La Haye, 1742. – Т. 1. – P. 104–105; *d'Argen J. B.* Memoires du marquis de Mirmon, ou le Solitaire philosophe. – Amsterdam, 1736.

³ *Formey J. H. S.* Concelis pour fermer une bibliotheque peu nombreuse, mais choisie. – Berlin, 1755. *Ж. А. С. Формей (1711–1797)* – відомий теолог, професор елоквенції та філософії у Французькому коледжі в Берліні, член Берлінської Академії наук і мистецтв, її незмінний секретар з 1748 р., автор 81 статті для «Великої французької енциклопедії».

⁴ *Zbikowska-Migoń A.* Dzieje książki i jej funkcji społecznej: Wiek XVIII. – Wrocław: Wyd-wo Uniwer. Wrocławskiego, 1987. – S. 124.

⁵ *Karpowicz M.* Mecenat artystyczny w Polsce nowożytnej (1500–1764) // Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce / Pod red. J. Kosteckiego. – Warszawa: Bibl. Narod., 1999. – S. 119.

⁶ *Sińko Z.* Powieści zachodnioeuropejske w Polsce Stanisławowskiej // Pamiętniki Literackie, 1966. – R. 57, z. 4. – S. 614–621.

⁷ *Łodzia-Czarnecki K.* Herbarz polski podług Niesieckiego. – Gniezno, 1875–1881. – Т. 1. – S. 129–222.

⁸ *Żychliński T.* Złota księga szlachty polskiej. – Poznań, 1888. – R. X. – S. 224.

⁹ *Łodzia-Czarnecki K.* Herbarz polski podług Niesieckiego. – Gniezno, 1875–1881. – Т. 1. – S. 129–222.

¹⁰ *Kurkowski J.* Warszawskie czasopisma uczone doby Augusta III. – Warszawa, 1994. – S. 30.

¹¹ *Woroniecki Ed. St.* Trembecki w Tulczynie // Tygodnik ilustrowany. – 1912. – № 50. – S. 1045; *Maleszewski W.* Ze skarbczyka Adama Mielezki // Tygodnik ilustrowany. – 1907. – № 37. – S. 750–751; *Rabowicz Ed.* Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1965.

¹² *Prek F. K.* Czasy i ludzie / Przygotował do druku H. Barycz. – Wrocław, 1956. – S. XXX–XXXI.

¹³ Цій темі присвячена публікація: *Ціборовська-Римарович І. О.* Геральдично-генеалогічні видання у шляхетських бібліотеках Правобережної України XVIII ст. // Українська генеалогія: теорія, методологія, історія та практика. Матеріали I генеалогічних читань пам'яті Вадима Модзалевського. – К., 1996. – С. 66–69.

¹⁴ *Reychman I.* Orient w kulturze polskiego Oświecenia. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1964. – S. 79, 313.

¹⁵ Ibid. – S. 86–87.

¹⁶ *Łoza S.* Ilustrowane znaki biblioteczne polskie wieku XIX-go i doby obecnej z 14-u podobiznami. – Warszawa; Lwów, 1915. – S. [18].

¹⁷ *Gruczyński S. J.* O księgozbiorach i znakach bibliotecznych książat Lubomirskich

w XVIII wieku // Roczniki biblioteczne. – Wrocław; Warszawa, 1965. – R. 9, z. 1–2. – S. 3.

¹⁸ *Загуменна В. В.* Виникнення книготоргової бібліографії в Україні та її розвиток у XVIII ст. // Збірник наукових праць викладачів Київського державного інституту культури. – К., 1995. – Вип. 3. – С. 275.

¹⁹ *Łojek J.* Dzieje pięknej Bitynki: Opowieść o życiu Zofii Wittowej – Potockiej (1760–1822). – Wyd. 6-c. – Warszawa: Alfa, 1995. – S. 241.

²⁰ *Żbikowska-Migoń A.* Od księgozbioru prywatnego do biblioteki publicznej: XVIII-wieczne programy i realizacje // Ks. Leopold Jan Szersznik znany i nieznan: Materiały z konferencji naukowej. Cieszyn, 6–7 listopada 1997. – Cieszyn, 1998. – S. 8.

²¹ *Buchwald-Pelcowa P.* Mecenat nad piśmiennictwem i książką w dawnej Polsce // Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce. – Warszawa, 1999. – S. 82.

²² *Imańska I.* Subskrypcja i praenumerata w Toruniu w XVIII w. // Studia o bibliotekach i zbiorach polskich. – Toruń, 1994. – S. 61–68.

²³ *Wielądke W. W.* Heraldyka. – Warszawa, 1792. – T. 1, cz. 1. – S. [5] зв., [6].

²⁴ *Hogrew W.* Teoretyczna i praktyczna nauka żołnierskich rozmiarów. – Warszawa, 1790. – S. [2].

²⁵ 3I, № 3844.

²⁶ Архів Курницької бібліотеки. – Rkps 67, арк. 4–5 зв.; Katalog archiwum bibliotecznego Biblioteki Kornickiej. – Wrocław, ets., 1979. – S. 32.

²⁷ *Trembecki S.* Sophiowka: Poème polonias par Stanislas Trembecki / Traduit en vers français par le comte De Lagarde membre de l'Académie de Naples. – Vienne: De l'Imprimerie d'Antoine Struss, 1815. – F. [4].

²⁸ *Giżycki P.* Relacya apparencyi y samego aktu pogrzebowego xiążęcia Wiśniowieckiego Michała Serwacego Korybuta. – Poczaiow, 1745. – S. D₂.

²⁹ AGAD. – Archiwum Radziwiłłow V. – Спр. 17503 (VII). – Арк. 4: «Так ми się ten kraj podobał że mi się wyiechać z niego niechce, dla czego zacząłem się budować wsiedzie» (Переклад з пол. *I. Ц-Р.*).

³⁰ *Giżycki P.* Relacya apparencyi y samego aktu pogrzebowego xiążęcia Wiśniowieckiego Michała Serwacego Korybuta. – Poczaiow, 1745. – S. C.

³¹ *Kaprowicz M.* Mecenat artystyczny w Polsce nowożytnej (1500–1764) // Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce. – Warszawa, 1999. – S. 121.

³² *Горленко В.* Распродажа в Вишневецком замке // Киевская старина. – 1884. – № 10. – С. 362.

³³ *Thieme – Becker.* – 1930. – T. 24. – S. 128–130.

³⁴ *Brunet,* 1, col. 1024.

³⁵ *Żal z uwagą nad śmiercią Michała Serwacego Wiśniowieckiego.* – Vilno, 1745. – S. P₂:

«Ніде і ніколи пам'ять не зникне,

Навіть у камені відлунюється вона добрим розумом:

Воляють однак, хоча німі з природи, зведені фундатором мури,

Ім'я князівське промовляють, і як томи

Стоять орденам чернечим вимуровані доми.

Промовляють німі стіни і фабрики,

Вишневецькому імені оклики» (Переклад з пол. *I. Ц.-P.*).

³⁶ *Jozafat od Ś. Kazimierza*. Introduckcyя zbawienia ludzkiego przez swiętych pańskich. – Berdyczów, 1761. – S. 24–25.

³⁷ *Ibid.*: «Михайло Ярема цей костел заклав,

Михайло король Польщі кошти на нього дав,

Михайло канцлер його оздобив препишно,

Святий Михайле, охороняй його вічно.

Бог дав, що з війни та неволі

Вирвав його рукою Святого Михайла,

[А то віщус,] що життя – це Честь і всі Багатства» (Переклад з пол. *I. Ц.-P.*).

³⁸ «Богу Всеблагому Всемогутньому

Цей храм Божий,

Присвячений Божественному Михайлові, князю янголів,

Роду Корибутів патрону,

Михайло Єремія, князь Вишневецький, землі

Руської восвода,

Унокорювач козаків, чужинців приборкувач,

Розореної Батьківщини відновлювач, щирий Гектор поляків, заснував, бажаючи,
щоб була святиня.

Син його

Ясновельможний Михайло Перший, милостивий король Польщі,

справу далі продовжив.

Його брата правнук Михайло,

Князь Вишневецький, великий канцлер Великого князівства Литовського,

З Божою поміччю загибель та анатему подолавши,

вдячний і пам'ятаючий, [справу] довершив.

Двох Михайлів священого благородства і влади нащадок, третій Михайло,

запропонувавши від його убранства відступив,

І справу коронованої голови увінчав.

Закінчив у рік панування Того, чіс панування не буде мати кінця, 1726» (Переклад з лат. *I. Ц.-P.*).

³⁹ BN. – Mkrf. 48792. – Арк. 3 зв. Katalog rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie / Oprac. H. Kozerska, W. Stummer. – Warszawa, 1963. – T. 1. – № 97.

У тексті зберігається орфографія оригіналу.

«Трьох дружин я мав в різний час свого віку,

Коли я був молодим і коли пожилим вже став чоловіком.

Перший раз одружився в літах, повних сил з потреби,

Вдруге – для статку, втретє – з підмоги потреби» (Переклад з пол. *I. Ц.-P.*).

⁴⁰ *Gruszczyński L. Michał Jerzy Wandalin Mniszech (1748–1806): Przyczynek do*

biografii politycznej // *Acta Universitatis Lodziensis*. – Łódź, 1976. – Seria 1, z. 4. – S. 126.

⁴¹ *Osiński A.* Kazanie na pogrzebie Michała Jerzego hrabiego Wandalina Mniszcha w Wiśniowcu dnia 13 Marca r. 1806. – Warszawa, 1806. – S. 5.

⁴² *Ibid.* – S. 5.

⁴³ *Powidzki J.* «Museum Polski» Michała Mniszcha // *Muzealnictwo*. – 1955. – № 4. – S. 5–9.

⁴⁴ *Osiński A.* Kazanie na pogrzebie Michała Jerzego hrabiego Wandalina Mniszcha w Wiśniowcu dnia 13 Marca r. 1806. – Warszawa, 1806. – S. 5: «Historia Kazimierza W. dwa razy wydrukowana, dowodzi, że umiał znać dzieje kraju, którego oddał się usłudze; umiał wybrać te część dziejów, która będzie zawsze nam miła; umiał opisać wypadki, które mądrość Wielkiego króla, po upłynieniu pół pięta wieku, wdzięczności Polaka uczyniła jeszcze obecnymi ...». (Переклад з пол. *I. Ц.-P.*).

⁴⁵ *Ibid.* – S. 5. К. Естрейхер пише, що, мабуть, це видання не потрапило до обігу (*Estr.* – T. 22. – S. 470).

⁴⁶ *Dwin-Karwicki J.* Wędrówka od źródeł do ujścia Horynia. – Kraków, 1886. – S. 18.

⁴⁷ *Żórawska-Wittowska A.* Muzyka na dworze i w teatrze Stanisława Augusta. – Warszawa, s. a. – S. 60, 88, 100, 128.

⁴⁸ *Aftanazy R.* Tulczyn // *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. – Wrocław, 1996. – Cz. 2: Ziemia Ruska Korony; t. 10: Województwo Braclawskie. – S. 429.

⁴⁹ *Свирида И.* Садово-парковое искусство в системе культуры Просвещения // *О просвещении и романтизме. Советские и польские исследования*. – М., 1989. – С. 30–51.

⁵⁰ *Dziennik handlowy*. – Warszawa, 1786. – № 63. – S. [4].

⁵¹ *Sobol R.* Z dziejów teatru Potockich w Tulczynie. – Warszawa, 1966 (Nadbitka z «Pamiętnika Teatralnego». – Z. 1–4. – S. 57–60); *Rolak G.* Fragment księgozbioru Józefiny z Mniszchow Potockiej w Zbiorach Działu starych druków ZNiO / *Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*. – Wrocław, 2002. – Z. 13. – S. 142.

⁵² *Clement F., Larousse P.* Dictionnaire des operas. – Paris, s. a. – Stb. 527.

⁵³ *Ibid.* – Stb. 1018.

⁵⁴ *The new Grove dictionary of music and musicians / Ed. by Stanley Sadie*. – London, 1980. – T. 14. – S. 143.

⁵⁵ *Ibid.* – T. 16. – S. 500–501.

⁵⁶ *Щербаківський Д.* Библиотека Вишневецкого замка // *Киевская старина*. – 1902. – T. 3. – С. 163–171.

⁵⁷ *In. 1446: «Cujusvis fieri libelle munus*

Festina tibi vindicem parare

Ne nigram cito raptus in culinam

Cordyllas madida tegas papyro

Vel turis piperisq; sis cucullus

Faustini fugis in sinum? Sapisti
Illo vindice nec Probum timeto».

Про поширення праць Т. Крусинського і доло деяких примірників, у т. ч. і згаданого, див.: Ціборовська-Римарович І. О. Сходознавець Тадей Крусинський і його праці у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського // Українсько-польські літературні контексти. Київські полоністичні студії. – К., 2003. – Т. 4. – С. 123–148.

⁵⁸ *Natoński B. Krusiński Tadeusz Jan // PSB. – 1970. – Т. 15. – S. 426–428.*

ПІСЛЯМОВА

одові книгозбірні Вишневецьких – Мнішеків з Вишневця, Потоцьких із Тульчина та Мікошевських із Трусилівки були сформовані в Україні (Волинь і Поділля) у XVIII ст., поставили як результат органічної діяльності власників і існували як цілісні комплекси понад 100 років. Із першої половини XIX ст. почалося розпорошення фондів Вишневецької і Тульчинської бібліотек, пов'язане з розподілом спадщини та еміграцією спадкоємців, а бібліотека Мікошевських не пізніше 1806 р. змінила статус приватної книгозбірні, увійшовши, за заповітом власника, до складу бібліотеки Волинського ліцею в Кременці.

У ході роботи над досліджуваною темою були встановлені сучасні місця зберігання книжок названих бібліотек. Сьогодні вони зберігаються в різних книгосховищах. Стародруки Вишневецької бібліотеки знаходяться в Україні (НБУВ, Наукова бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Київ), Польщі (Бібліотека Народова у Варшаві, Бібліотека Варшавського університету, Ягеллонська бібліотека у Кракові, Бібліотека Закладу народового імені Оссолінських (Вроцлав), Курницька бібліотека ПАН), Великої Британії (Бібліотека Конгрегації отців мар'янів у Фавлей Корт), Білорусі (Гродненський історико-археологічний музей), Литві (Бібліотека Вільнюського університету, Бібліотека Литовської Академії наук у Вільнюсі), Росії (Російська національна бібліотека у Санкт-Петербурзі, Всеросійська державна бібліотека іноземної літератури імені М. І. Родоміно в Москві). Стародруки Тульчинської бібліотеки є в Україні (НБУВ, Київ; Тульчин, Вінниця), Польщі (Бібліотека Народова у Варшаві, Наукова бібліотека Королівського замку у Варшаві, Публічна бібліотека столичного міста Варшави, Курницька бібліотека ПАН, Бібліотека Університету імені Миколая Коперника в Торуні, Бібліотека Закладу народового імені Оссолінських (Вроцлав), Бібліотека Музею-Замку в Ланьцуті), Білорусі (Гродненський історико-

археологічний музей), Росії (Всеросійська державна бібліотека іноземної літератури імені М. І. Рудоміно в Москві), Франції (Палата торгівлі та промисловості Парижа). Стародруки бібліотеки Мікошевських зберігаються тільки у НБУВ.

Виявлення таких джерел, як родові архівні документи, матеріали, пов'язані з діяльністю власників бібліотек, що відклалися у фондах державних та освітніх інституцій, епістолярна спадщина, рукописні каталоги й інвентарі родових книгозбірень, власницькі записи на книжках, екслібриси, суперекслібриси, печатки та наступне їх комплексне джерелознавче і книгознавче дослідження дали змогу встановити історичну долю родових книгозбірень, умови їх формування, етапи й джерела комплектування бібліотек, склад їхніх фондів.

Досліджувані книгозбірні комплектувалися традиційними шляхами родового й родинного спадку, закупів (через замовлення у книгарнях та передплату, придбання на книжкових аукціонах), дарами, у порядку обміну.

У всіх трьох книгозбірнях переважну більшість книжок становили західноєвропейські друки XV–XIX ст., а перше місце серед них посідають видання XVIII ст. У мовному відношенні перші три місця, відповідно, займали французька, латинська і польська мови. Питома вага Полоніки коливалася від 1/4 до 1/5 загального фонду.

Книгознавчий аналіз засвідчив, що у фондах кожної з трьох книгозбірень чітко виокремлюються дві смислові частини, які структурно ніяк не виділялися. Одна – колекційна, ретроспективна, що мала антикварно-бібліофільський характер, до якої відносимо інкунабули, рідкісні та цінні видання XVI–XVII ст., видання провідних західноєвропейських видавничих фірм, де превалювали наукові праці, твори античних авторів, теологічні твори. Друга частина складалася із сучасної видавничої продукції XVIII ст. і віддзеркалювала загальні тенденції суспільно-політичного, культурного й наукового життя Речі Посполитої. Містила наукові, публіцистичні видання, твори ідеологів Просвітництва, підручники й навчальні посібники, періодику, твори художньої літератури.

Зміст родових книгозбірень визначався родом діяльності власників, колом їхніх інтелектуальних і фахових зацікавлень, наукових і культурних інтересів. При загальному політематичному характері фондів досліджуваних книгозбірень у бібліотеці Вишневецького замку домінувала історична та суспільно-політична тематика: видання із суспільних і гуманітарних наук (історія, юриспруденція, державоустрій, дипломатичні відносини, генеалогія, геральдика) та твори красного письменства. У Тульчинській

бібліотеці переважали твори античної літератури і класичної західно-європейської, бібліїстика, військова справа, видання із садово-паркової архітектури. Коло зацікавлень Мікошевських лежало в царині математичних і природничих наук.

Склад і зміст бібліотечних фондів, історія бібліотек дають підстави твердити, що досліджувані книгозбірні виконували три функції: наукову, навчальну та меморіальну.

Вплив ідей Просвітництва виявився в усіх трьох бібліотеках: у енциклопедичному характері складу фондів; наявності творів діячів Просвітництва, насамперед французького (Вольтер, Ж.-Ж. Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є, Г. Мамблі, Е. Кондільяк та ін.) та польського (С. Сташиць, Ф. Богомолець, А. Чарторийський та ін.); домінуванні видань XVIII ст. і французької мови; наявності видань нового типу, породжених добою Просвітництва (енциклопедії, енциклопедичні словники, альманахи); ставленні до книжки (з одного боку, як до об'єкту колекціонування, що було проявом бібліофільства, з іншого – прагматичним, раціональним підходом як до об'єкта користування, який є носієм необхідної інформації); наявності наукової літератури й видань орієнтальної тематики у книжкових фондах.

На підставі джерелознавчого попримірникового дослідження стародруків родових книгозбірень встановлено групи книжок інших бібліотек, які влилися у їхні фонди: до Вишневецької бібліотеки – книжки Людвіки Замойської з Понятовських, бібліотеки Мнішеків у Ляшках Мурованих, Антонія Мотовидла, Валер'яна Алембека, Юзефа Анджея Залуського, Вишневецького монастиря босих кармелітів; до Тульчинської бібліотеки – книги Христинопільської бібліотеки Потоцьких, бібліотек Яна і Юзефа Зеферина Вітте, бібліотеки Мнішеків у Дуклі, Юзефа Анджея Залуського; до бібліотеки Ф. Мікошевського – книги Станіслава й Бернарда Антонія Мікошевських, Кароля Фердинанда Шонгофа, Юзефа Анджея Залуського. Одержані відомості доповнюють історію перелічених бібліотек.

У процесі роботи шляхом перегляду *de visu* фондів НБУВ, де зберігаються стародруки (ВІК, ВСПВ, ВК, ВОРФ), і на основі атрибуції провенієнцій було виявлено понад 1600 томів з бібліотеки Вишневецького замку, докомплектовано колекцію Мнішеків у ВІК, яка перед цим складалася з 99 видань у 103 томах. Зараз у НБУВ зберігається близько 1830 томів з Вишневецької бібліотеки. На сьогодні це найбільша відома частина замкової книгозбірні.

На основі виявлених архівних документів, їхнього текстологічного і палеографічного аналізу та графологічної експертизи була встановлена

особа Станіслава Мікошевського, протопласта родової бібліотеки, який виявився коморником Руського восводства, що керував будівництвом костелу домініканського монастиря в Підкамені – архітектурної пам'ятки пізнього бароко.

За результатами історико-книгознавчих досліджень колекція Мнішеків і колекція Мікошевських, що зберігаються у НБУВ, типологічно визначаються як родові бібліотечні зібрання, органічно створені діяльністю представників родів Вишневецьких і Мнішеків (бібліотека Вишневецького замку) і Мікошевських (бібліотека Мікошевських). На цій підставі більш історично обґрунтованою назвою для колекції Мнішків є назва «Бібліотека Вишневецького замку князів Вишневецьких – графів Мнішеків. XVII– перша половина XIX ст.», а для колекції Мікошевських «Родова бібліотека шляхтичів Мікошевських герба «Домброва». XVIII ст.».

На основі відтворення історії досліджених бібліотек, аналізу складу і змісту їхніх фондів стає очевидним, що родові книгозбірні є важливою ланкою у вивченні культурних зв'язків історичних регіонів України з країнами Європи. Через книгу пролягав один із шляхів інтеграції етнічних українських земель у європейську культуру, знайомства з країнами Близького і Далекого Сходу. Бібліотечні фонди містять багатий фактографічний матеріал про розповсюдження і побутування західноєвропейської книги в шляхетських маєтках XVIII ст. в Україні. Одержані дані кидають світло на інтенсивність цих процесів, шляхи циркуляції, визначення їхнього культурного значення. Книга як інструмент міжнародного взаєморозуміння була носієм новітніх філософських ідей, тогочасних досягнень науки і техніки, творів літератури і мистецтва.

Аналіз фондів книгозбірень з позицій книгознавства, джерелознавства (виявлено й атрибутовано 10 книжкових знаків, досі не введених у науковий обіг) та історії культури дає змогу твердити, що вони є багатою джерельною базою для дослідження історії бібліофільства, книжкових цін та книжкової торгівлі, міграції книжок, побутування та розповсюдження західноєвропейських видань в Україні й Польщі. Проведені дослідження розширили репертуар книжок, виданих в українських землях у XVI–XVIII ст., ввели у науковий обіг нові дані історії формування фондів НБУВ, в галузі спеціальних історичних дисциплін.

На основі реконструкції історії і складу фондів вказаних родових книгозбірень шляхом комплексних методів дослідження можна констатувати, що вони є історико-культурними пам'ятками доби Просвітництва. Їхні

фонди віддзеркалюють як суспільні процеси, так і коло фахових та особистих зацікавлень власників, становлять додаткове джерело до історії шляхетських родів, несуть цінні відомості для подальших книгознавчих, бібліотекознавчих та джерелознавчих досліджень. Тому стародруки Вишневецької і Тульчинської бібліотек та бібліотеки Мікошевських, які зберігаються у книгосховищах України, мають бути включені до Державного реєстру національного культурного надбання відповідно до «Положення про Державний реєстр національного культурного надбання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ УКРАЇНИ В м. КИСВІ

Ф. 49, Потоцькі

1. Каталог Тульчинської бібліотеки. [Н. р. 1833 р.]. Мова французька. – Ф. 49, оп. 2, спр. 14, 157 арк.
2. Книга прибутків і видатків Вишневецького монастиря босих кармелітів. 1764–1774 рр. Мова латинська, польська. – Ф. 49, оп. 3, спр. 251, 77 арк.

Ф. 228, Колекція документів із літератури, історії, права та мистецтв

3. Каталог книжок Антонія Мотовидла. 15 вересня 1780 р. – [1784 р.]. Мова польська. – Ф. 228, оп. 1, спр. 267, 30 арк.

Ф. 249, Гіжицькі

4. Пленіпотенція Терези Гіжицької з Мотовидлів чоловікові Симону Гіжицькому на одержання грошової суми від бувшого коронного маршалка М. Є. Мнішека. [Не раніше 1793 р.]. Мова польська. – Ф. 249, оп. 1, спр. 39, арк. 1.

Ф. 250, Мнішеки – польський графський рід, землевласники на Правобережній Україні

5. Каталог книжок Вишневецької бібліотеки Михайла Серватія Вишневецького. [1745 р.]. Мови латинська, французька, польська. – Ф. 250, оп. 2, спр. 30, 39 арк.

6. Сумаріуші документів Вишневецького архіву. 1772–1808 рр. Мови латинська, польська. – Ф. 250, оп. 2, спр. 16, 33 арк.

7. Каталог Вишневецької бібліотеки Міхала Єжи Вандалина Мнішека. 24 вересня 1774 р. Мови латинська, французька, польська, німецька, італійська. – Ф. 250, оп. 2, спр. 17, 43 арк.

8. Каталог Вишневецької бібліотеки Міхала Єжи Вандалина Мнішека. 25 березня 1777 р. Мови французька, латинська, польська, німецька, італійська. – Ф. 250, оп. 2, спр. 18, 65 арк.

9. Специфікація книжок Вишневецької бібліотеки за розстановочними шифрами. [Н. р. 1795 р.]. Мови французька, латинська, польська. – Ф. 250, оп. 2, спр. 31, 48 арк.

10. Список найвидатніших польських авторів, які працювали в різних галузях науки та літератури. [Друга половина XVIII ст.]. Мова польська. – Ф. 250, оп. 3, спр. 15, 22 арк.

11. Каталог книжок та рукописів Вишневецької бібліотеки. 1833, 1858 рр. Мова польська. – Ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 1–52.

12. Каталог французьких книжок Вишневецької бібліотеки [Кароля Філіпа Мнішека]. 15 травня 1835 р. Мови французька, польська. – Ф. 250, оп. 2, спр. 27, 55 арк.

13. Список книжок, забраних з Вишневецької бібліотеки Єжи Філіпом Нереушем Мнішеком. 1858 р. Мова польська. Копія. – Ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 58–67.

14. Розпорядження Урсули Мнішек надіслати до Дембліна і Вишневецької книжки англійською, французькою та польською мовами, які прийдуть з Відня. 21.XI.1808. Мова польська. – Ф. 250, оп. 2, спр. 16, арк. 24.

Ф. 256, Замоїські

15. Список книжок подільської воєводини Людвіки Замоїської з Понятовських, перевезених із Варшави до Дембліна. 1799 р. Мова французька. – Ф. 256, оп. 1, спр. 2184, 4 арк.

Ф. 258, Строганови

16. Розписка Мечислава Потоцького. 13 березня 1841 р. Мова російська. – Ф. 258, оп. 1, спр. 8, арк. 65.

17. Додаткова угода між Мечиславом Потоцьким і дійсним статським радником А. Абазою про оренду Тульчинсько-Ольховатського маєтку на 12 років. 1 липня 1864 р. Копія з копії. Мова російська. – Ф. 258, оп. 1, спр. 8, арк. 74.

18. Рахунок про продаж у грудні 1874 р. Марією Болеславівною Строга-

новою Тульчинсько-Ольховатського маєтку Департаментові уділів. 1875 р. Копія. Мова російська. – Ф. 258, оп. 1, спр. 8, арк. 11–12 зв.

19. Доповідна записка Володимира де Броель Плятера невстановленій особі про влаштування у Житомирі музею та публічної бібліотеки. [XIX ст.]. Мова російська. – Ф. 258, оп. 2, спр. 75, арк. 3.

20. Протокол засідання Комісії з обліку майна Марії Щербатової у Немирові. 9 лютого 1920 р. Копія. Мова українська. – Ф. 258, оп. 1, спр. 200, арк. 4–11.

21. Доповідна записка завідувача Вінницького краєзнавчого музею про відрядження до Немирова в справі культурно-історичного майна Марії Щербатової. 1920 р. Мова українська. – Ф. 258, оп. 1, спр. 200, арк. 1–1 зв.

Ф. 442, Канцелярія Київського військового, Волинського і Подільського генерал-губернатора

22. Лист гр. Орловського київському генерал-губернатору про стан Тульчинської бібліотеки та архіву. 12 серпня 1850 р. Мова російська. – Ф. 442, оп. 357, спр. 64, арк. 1–1 зв.

23. Донесення адміністратора Тульчинського маєтку А. Абази Київському військовому, Подільському і Волинському генерал-губернатору [Д. Г. Бібікову] про призначення архіваріусом Ф. Ковальського для упорядкування Тульчинського архіву та бібліотеки. 10 вересня 1850 р. Мова російська. – Ф. 442, оп. 357, спр. 64, арк. 3–4 зв.

24. Телеграфна депеша від шефа жандармів В. А. Долгорукова київському генерал-губернатору про дозвіл Мечиславу Потоцькому виїхати за кордон. 2 серпня 1860 р. Мова російська. – Ф. 442, оп. 810, спр. 111, арк. 1.

25. Розпорядження шефа жандармів В. А. Долгорукова київському генерал-губернатору про порядок ведення майнових справ Мечислава Потоцького у зв'язку з його від'їздом за кордон. 12 серпня 1860 р. Мова російська. – Ф. 442, оп. 810, спр. 111, арк. 3.

26. Рапорт київського старшого поліцмейстера київському генерал-губернатору про приїзд Мечислава Потоцького до Києва з Москви. Серпень 1860 р. Мова російська. – Ф. 442, оп. 810, спр. 111, арк. 2.

Ф. 707, Попечитель Київського учбового округу

27. Справа про сплату боргу Університетові св. Володимира Каролем Філіпом Мнішеком з Вишневецького маєтку. 3 листопада 1843 р. – 7 червня 1847 р. Мови російська, польська. – Ф. 707, оп. 309, спр. 952, 29 арк.

28. Справа про пожертвування Мечиславом Потоцьким Університету

св. Володимира гранітного ідола, знайденого біля Тульчина. Лютий – травень 1845 р. Мова російська. – Ф. 707, оп. 87, спр. 1041, 7 арк.

29. Донесення Ради Університету св. Володимира Київському військовому, Подільському і Волинському генерал-губернатору про пожертвування Єжи Філіпом Нерешем Мнішеском університетові колекції мінералів Кавказу, колекції палеонтологічних експонатів третичного періоду з Волині та зоологічної колекції. 23 березня 1850 р. Відпуск. Мова російська. – Ф. 707, оп. 87, спр. 2182, арк. 1–1 зв.

30. Лист Київського військового, Подільського і Волинського губернатора Єжи Філіпу Нерешу Мнішеку з подякою за подаровані Університету св. Володимира колекції. 31 березня 1850 р. Відпуск. Мова російська. – Ф. 707, оп. 87, спр. 2182, арк. 3–3 зв.

Ф. 710, Волинський ліцей

31. Протокол № 15 прибутків та видатків Волинської гімназії за період від 23 червня 1804 р. до 30 жовтня 1805 р. Мова польська. – Ф. 710, оп. 1, спр. 409, 21 арк.

32. Журнал вхідних документів Волинської гімназії. 1805 р. Мова польська. – Ф. 710, оп. 3, спр. 330, 112 арк.

33. Розпорядження адміністрації Волинської гімназії. 1805–1807 рр. Мова польська. – Ф. 710, оп. 1, спр. 4, 126 арк.

34. Журнал видатків Волинської гімназії за 1805–1809 рр. Мова польська. – Ф. 710, оп. 3, спр. 16, 241 арк.

35. Генеральний рахунок каси Волинського ліцею за 1805–1823 рр. Мова польська. – Ф. 710, оп. 1, спр. 408, 89 арк.

36. Супровідний лист Тадеуша Чацького про надіслання стели з грецьким написом із Тульчина до Кременця в дар Волинській гімназії від Софії Потоцької. 12 лютого 1810 р. Мова польська. – Ф. 710, оп. 2, спр. 18, арк. 46.

Ф. 1196, Архів Київського відділу

Російського військово-історичного товариства

37. Лист К. В. Болсуновського полковнику гірничої артилерії Ф. О. Колодію. 15 жовтня 1907 р. Мова російська. – Ф. 1196, оп. 1, спр. 189, арк. 26–27 зв.

ІНСТИТУТ РУКОПISУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Ф. 1, Літературні матеріали

38. Каталог книжок бібліотеки Волинського ліцею. [Н. р. 1833 р.]. – Ф. 1, спр. 6418 а, 265 арк.
39. Книга видачі літератури з бібліотеки Волинського ліцею приватним особам. Жовтень 1805 р. – грудень 1814 р. Мова польська. – Ф. 1, спр. 6419, 175 арк.
40. Опис Вишневецького замку. [Вміщений в інвентарі маєтностей, які знаходилися в Кременецькому та Летичівському повітах Волинського і Подільського воєводств]. 1748 р. Мова польська. – Ф. 1, спр. 150, арк. 1–24.
41. Рукописна книга під назвою «Manuscriptus Horographiae» з бібліотеки Мікошевських. [Кінець XVII – початок XVIII ст.]. Мова латинська. 4°. – Ф. 1, спр. 5909, 80 арк., креслення, математичні таблиці.
42. Рукописна книга під назвою «Tavole Militari C. R. M. T. G. D. S. M. C.» з бібліотеки Мікошевських. [Початок XVIII ст.]. Мова латинська. Пергамен. 8°. – Ф. 1, спр. 5910, 48 арк., креслення.
43. Щоденник Григорія Павловича Галагана «Заметки на 1884 г. IV». 1884 р. Мова російська. – Ф. 1, спр. 86, 92 арк.

**Ф. 8, Київський університет св. Володимира (1834–1919):
колекція рукописів XII–XIX ст.**

44. Доповідна записка на ім'я ректора Київського університету св. Володимира про підготовку до евакуації університетської бібліотеки до Саратова. 20 жовтня 1915 р. Чернетка. Мова російська. – Ф. 8, спр. 3345, арк. 1–4.
45. Доповідна записка на ім'я ректора Київського університету св. Володимира про підготовку до повернення університетської бібліотеки із Саратова до Києва. 16 вересня 1916 р. Чернетка. Мова російська. – Ф. 8, спр. 3347, арк. 1–1 зв.

**Ф. 10, Українська Академія наук – Всеукраїнська Академія наук
(УАН – ВУАН) (1918–1934):**

архів і колекція документів, зібраних її установами. XVI–XX ст.

46. Нарис з історії містечка Вишневець. [Початок XX ст.]. Мова українська. – Ф. 10, спр. 1171, арк. 185–219.

Ф. 14, Колекція історичних документів
відділу рукописів НБУВ (1959 р.): 1566 – 20-ті роки ХХ ст.
47. Сумаріуш документів Вишневецького архіву. 1782 р. Мова
польська, латинська. – Ф. 14, стр. 6178, 3 арк.

**Ф. 33, Маслов Сергій Іванович (1880–1957) –
літературознавець, книгознавець, педагог**

48. *Маслов С.* Моя служба у відділі стародруків Всенародної Бібліотеки України. Лютий – березень 1927 р. Мова українська. – Ф. 33, спр. 2952, арк. 1–33.

49. *Маслов С.* Щоденник роботи відділу стародруків ВБУ. 1927–1929 рр. Мова українська. – Ф. 33, спр. 2953, арк. 1–88.

**Ф. 81, Левицький Орест Іванович (1848–1922) –
історик, правознавець, археограф, архівіст, етнограф,
літературознавець, письменник**

50. [Вишневецький М. С.]. Хронограф «Dla pamięci co się którego roku działo». Копія. [Н. п. 1845 р.]. Мова польська. – Ф. 81, спр. 22, 8 арк.

Ф. 237, Болсуновські (родинний фонд)

51. *Болсуновський К.* Історична довідка про Вишневецький замок і палац. Автограф. [Початок ХХ ст.]. Мова російська. – Ф. 237, спр. 377, 4 арк.

**Ф. 300, Станіслав Август Понятовський (1732–1798) –
польський король;**

Зібрання рукописів бібліотеки (Collectio regia): XVII–XVIII ст.

52. *Альбертранді Я. Х.* Каталог бібліотеки польського короля Станіслава Августа Понятовського. – Т. 8. [Друга половина XVIII ст.]. Мови французька, латинська, німецька, польська. – Ф. 300, спр. 8, 256 арк.

Архів відділу рукописів

53. Акт перевірки наявності неінвентаризованих та несортованих рукописів колишнього Університетського відділу у зв'язку з перенесенням документів до нового приміщення. 30 травня 1930 р. Мова українська. – Оп. 1, спр. 41, арк. 74–82.

Відділ стародруків та рідкісних видань НБУВ

54. Щоденник роботи у відділі стародруків Бібліотеки Академії наук УРСР. 1937–1939 рр. Мова українська. – 288 арк.

55. Протокол наради при дирекції Бібліотеки Академії наук УРСР. 8 квітня 1947. Мова українська. – 3 арк.

Відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ

56. Каталог книжок бібліотеки Мікошевських «Spis Biblioteki Miku-szewskich». Кінець XVIII – початок XIX ст. Мови латинська, французька, польська, німецька, італійська. – 8 арк.

57. Інвентарний каталог колекції Мікошевських. XIX ст. Мови латинська, французька, польська, німецька, італійська, російська. – 59 арк.

Архів

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

58. Протокол № 37 засідання Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави. 7 лютого 1919 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 32–32 зв.

59. Протокол № 46 засідання Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави. 14 березня 1919 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 50–51.

60. Лист Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави Данилові Михайловичу Щербаківському. 17 березня 1919 р. Відпуск. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 20.

61. Протокол № 47 засідання Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави. 21 березня 1919 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 56–57.

62. Протокол № 56 засідання Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави. 29 квітня 1919 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 85–86.

63. Протокол № 57 засідання Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави. 2 травня 1919 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 87–88.

64. Протокол № 59 засідання Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави. 9 травня 1919 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 91–92.

65. Протокол № 78 засідання Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави. 15 липня 1919 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1, арк. 121–123.

66. Подання В. А. Калинського – члена Постійної Комісії для вивчення звичаєвого права України при УАН на ім'я Голови Тимчасового Комітету для заснування Національної бібліотеки Української Держави у Києві про

кошторис для Подільського обласного архіву. 10 вересня 1920 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 23, арк. 28–28 зв.

67. Звіт про діяльність Тимчасового Комітету Філії Всенародної Бібліотеки України у м. Вінниці за час з 30 вересня 1920 р. по 20 листопада 1922 р. 14 грудня 1922 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 58, арк. 2–3.

68. Протокол № 11 засідання Тимчасового Комітету Вінницької філії ВБУ. 19 листопада 1920 р. Копія. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 23, арк. 19–20.

69. Протокол № 13 засідання Тимчасового Комітету Вінницької Філії ВБУ. 31 грудня 1920 р. Копія. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 23, арк. 22–22 зв.

70. «Хроніка біжучої праці в Національній бібліотеці України при Академії Наук за 23 квітня 1921 р.». Щоденний орган внутрішнього вжитку Національної бібліотеки. 25 квітня 1921 р. Машинопис. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 43, арк. 136–136 зв.

71. Розпорядження Головного архівного управління В. Міяковському про передачу з Вінницької філії ВБУ до Академії наук архівів Строганових, Щербатових, Потоцьких. 2 квітня 1922 р. Копія з копії. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 55, арк. 8.

72. Звіт В. Н. Перетця про відрядження до Вінницької філії ВБУ. 28 серпня 1922 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 58, арк. 72–73 зв.

73. Акт про передачу книжок з Немирівської бібліотеки М. Щербатової, які були у Вінницькій філії, до ВБУ. 13 червня 1923 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 22, арк. 40.

74. Протокол № 14 засідання Ради ВБУ при ВУАН. 17 липня 1923 р. Машинопис. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 62, арк. 20–23 зв.

75. Звіт про роботу по перевірці фондів Бібліотеки АН УРСР, які надійшли до Уфи в порядку евакуації майна Академії наук УРСР з 14 серпня по 15 листопада 1941 р. 30 листопада 1941 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 616, арк. 1–8.

76. Список стародруків колекції Ф. Мікошевського, вивезених до Уфи в [липні] 1941 р. 1942 р. Мови латинська, польська, французька. – Ф. 1, оп. 1, спр. 623, арк. 14–29.

77. Звіт про роботу філії Бібліотеки АН УРСР за лютий 1945 р. 1 березня 1945 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 659, арк. 19–19 зв.

78. Звіт про роботу Подільської філії Бібліотеки АН УРСР за квітень 1945 р. 30 квітня 1945 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 659, арк. 43–43 зв.

79. Звіт про роботу Бібліотеки АН УРСР за 1945 р. 30 грудня 1945 р. Мова українська. – Ф. 1, оп. 1, спр. 659, арк. 73–84.

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ МІСТА КИЄВА

Ф. 16, Київський університет св. Володимира

80. Відомості та звіт про стан бібліотеки Київського університету св. Володимира за 1835 р., підготовлені бібліотекарем П. Ярковським. Мова російська. – Ф. 16, оп. 465, спр. 29, 7 арк.

81. Протокол № 38 засідання Правління Київського університету св. Володимира. 23 червня 1847 р. Мова російська. – Ф. 16, оп. 465, спр. 2023, арк. 1348–1363 зв.

Ф. 163, Київська міська управа

82. Відомості про будівлі, які дозволено зводити і перебудовувати у Либідській частині Києва у 1863 р. Мова російська. – Ф. 163, оп. 7, спр. 93, арк. 17–21.

83. Справа про дозвіл І. А. Толлі зробити добудову до його будинку по вулиці Шулявській (згодом Караваївській). 1882 р. Мова російська. – Ф. 163, оп. 41, спр. 2465, 12 арк.

Archiwum Głowne Akt Dawnych (Варшава)

84. Лист Михайла Серватія Вишневецького до канцлера ВКЛ Кароля Радзивілла. 28 лютого 1702 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 17503, t. 2, арк. 20–22.

85. Лист Михайла Серватія Вишневецького до [троцького воєводи, польного гетьмана ВКЛ Міхала Радзивілла]. 2 березня 1737 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 17503, t. 7, арк. 11–12 зв.

86. Лист Михайла Серватія Вишневецького до троцького воєводи, польного гетьмана ВКЛ Міхала Радзивілла. 10 травня 1738 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 17503, t. 7, арк. 41–42 зв.

87. Лист Станіслава Мікошевського до провентового писаря Домініка де Ромберга. 10 грудня 1738 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 9676, арк. 12–14.

88. Лист Михайла Серватія Вишневецького до [канцлера ВКЛ Яна Фрідеріка Сапіги]. 2 квітня 1741 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 17503, t. 8, арк. 1–1 зв.

89. Лист Михайла Серватія Вишневецького до [канцлера ВКЛ Яна Фрідеріка Сапіги]. 4 квітня 1741 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 17503, t. 8, арк. 4–4 зв.

90. Лист Михайла Серватія Вишневецького до [канцлера ВКЛ Яна

Фрідеріка Сапіги]. 24 березня 1742 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 17503, т. 8, арк. 38–39 зв.

91. Лист Станіслава Мікошевського до ревізора архіву Жолкевських Антонія Хлебка. 16 березня 1748 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 9676, арк. 17–18.

92. Лист полковника К. Мотовидла до [Кароля] Радзивілла у господарчих справах. 29 вересня 1754 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Radziwiłłów V, спр. 10096, арк. 19–19 зв.

93. Журнал подорожі Міхала Єжи Мнішека до Константинополя. 1755 р. Мова французька. – Ф. Archiwum Publiczne Potockich, спр. 79, 60 арк.

94. Реєстр рухомого майна, укладений для Катерини Мнішек із Замойських після смерті її чоловіка Яна Кароля Мнішека. 7 лютого 1763 р. Мови латинська, польська, французька. – Ф. Zbiory A. Szołowskiego, спр. 369, арк. 18–43.

95. Лист Міхала Єжи Мнішека до Ігнація Потоцького. 15 червня 1777 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Publiczne Potockich, спр. 17949, арк. 1–1 зв.

96. Лист Міхала Єжи Мнішека до Ігнація Потоцького. 13 липня 1777 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Publiczne Potockich, спр. 17949, арк. 5–6 зв.

97. Лист Міхала Єжи Мнішека до Ігнація Потоцького. 28 червня 1778 р. Мова польська. – Ф. Archiwum Publiczne Potockich, спр. 17949, арк. 11–11 зв.

БІБЛІОТЕКА НАРОДОВА (ВАРШАВА)

Відділ рукописів

98. Реєстр книжок бібліотеки Мнішеків, проданих Я. Тулію. 1897 р. Копія. Мови польська, латинська, французька, німецька. – Rkps. IV. 15540, т. 1, арк. 99–131 зв.

Відділ документації

історичних бібліотечних колекцій та зібрань

99. *Rosset T.* Інформація про бібліотеки Анджея Єжи Філіпа Мнішека та Леона Мнішека в Парижі. 1991 р. Машинопис. Мова польська, французька. – 7 арк.

100. *Кашлей А.* Звіт про відрядження до Історико-археологічного музею у м. Гродно (Білорусь) з метою виявлення полоніки у його фондах. 1998 р. Машинопис. Мова польська. – 11 арк.

БІБЛІОТЕКА ЧАРТОРИЙСЬКИХ (КРАКІВ)

Відділ рукописів

101. Облята маніфесту Теклі Ружі Вишневецької з Радзивіллів із реєстром рухомого і нерухомого майна, яке залишилося після смерті Михайла Серватія Вишневецького. 25 жовтня 1745 р. Випис із Кременецьких гродських книг. Мова польська, латинська. – Rkps. 865, 233 арк.

102. Діаріуш життя Михайла Серватія Вишневецького від 1669 р. до 1730 р. [Друга половина XVIII ст.]. Копія. Мова польська. – Rkps. 966. IV., арк. 837–866.

103. [Нарушевич А.]. Життєпис Міхала Єжи Вандаліна Мнішка. 30 листопада 1780 р. Мова польська. – Rkps. 1748. IV, арк. 8–8 зв.

104. Лист Урсули Мнішек із Замойських до Адама Чарторийського. 6 червня 1809 р. Мова польська. – Rkps. 5461. IV, арк. 185–185 зв.

БІБЛІОТЕКА ПОЛЬСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК (КРАКІВ)

105. Лист Яна Фрідеріка Сапіги до Михайла Серватія Вишневецького. 23 серпня 1740 р. Мова польська. – Rkps. 3220, арк. 48–48 зв.

106. Лист [Констанції] Радзивілл до Михайла Серватія Вишневецького. 23 вересня 1740 р. Мова польська. – Rkps. 3599, арк. 86–86 зв.

107. Лист [Констанції] Радзивілл до Михайла Серватія Вишневецького. 24 грудня 1740 р. Мова польська. – Rkps. 3599, арк. 88–88 зв.

108. Лист Яна Фрідеріка Сапіги до Михайла Серватія Вишневецького. 15 квітня 1741 р. Мова польська. – Rkps. 3220, арк. 76–76 зв.

109. Лист Яна Фрідеріка Сапіги до Михайла Серватія Вишневецького. 23 квітня 1741 р. Мова польська. – Rkps. 3220, арк. 78–78 зв.

110. Лист Яна Фрідеріка Сапіги до Михайла Серватія Вишневецького. 24 серпня 1743 р. Мова польська. – Rkps. 3221, арк. 118–118 зв.

111. Каталог бібліотеки Станіслава Щенсного Потоцького. [Н. р. 1805 р.]. Мова французька. – Rkps. 1425/1, 150 арк.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE NA WAWELU (КРАКІВ)

112. Каталог книжок бібліотеки київського воєводи Франтішка Салезія Потоцького в Христинополі. 1768 р. Мова французька. – Ф. Archiwum Rodziny Potockich, Rkps. 3250, 8 арк.

КУРНИЦЬКА БІБЛІОТЕКА ПОЛЬСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК (КУРНИК)

Архів бібліотеки

113. Лист Антонія Ваги до А. Беловського в справі перевидання твору Єжи Вьонжевича «Sposób wychowania i edukowania robaczków jedwabnych».

19 квітня 1874 р. Копія XIX ст. Мова польська. – Rkps. 67, арк. 4–5 зв.

114. *Górski W.* O zbiorach naukowych pozostałych po Konstantym Podwysockim. 1872 р. Мова польська. Машинописна копія. – Rkps. 279/a, 12 арк.

ЛІТЕРАТУРА

115. *Абамелик // Русский биографический словарь / Изд. А. А. Половцова.* – Спб.: Тип. И. Н. Скороходова, 1896. – Т. 1. – С. 5.

116. *Аронов В.* Эльзевиры. – М.: Книга, 1975. – 115 с.

117. *Бантыш-Каменский Д.* Историческое собрание списков кавалеров четырех российских императорских орденов. – М.: Тип. Н. С. Всеволожского, 1814. – 454, XLVII с.

118. *Белецкий П.* Украинская портретная живопись XVII–XVIII вв. – Ленинград: Искусство, 1981. – 255 с.: ил.

119. *Бешенковский Е. Б.* Библиотека и архив ученого в XVIII в. как информационная система // Книговедение и его задачи в свете актуальных проблем советского книжного дела: 2-я Всесоюзн. науч. конф. по проблемам книговедения. Секция теорет. проблем библиофильства: Тезисы доклад. – М., 1974. – С. 9–12.

120. *Бовуа Д.* Битва за землю в Україні, 1863–1914: Поляки в соціоетнічних конфліктах. – К.: Критика, 1998. – 334 с.

121. *Бовуа Д.* Шляхтич, кріпак і ревізор: Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831–1863). – К.: Інтел, 1996. – 415 с.

122. *Бокачев Н.* Описи русских библиотек и библиографические издания, находящиеся в исторической и археологической библиотеке Н. Бокачева. – Спб.: Тип. В. Киршбаума, 1890. – 316, 53, 23 с.

123. *Борисовская Н.* Старинные гравированные карты и планы XV–XVIII веков: космографии, карты земные и небесные, планы, ведуты, баталии: Карты и планы из собрания ГМИИ имени А. С. Пушкина. – М.: Галактика, 1992. – 272 с.: ил.

124. *Бровкін А., Шовкопляс І.* Фонди Центральної наукової бібліотеки імені В. І. Вернадського: Коротка інформація. – К., 1993. – 57 с.

125. *Букар С.* Из записок Северина Букара // Рассказы о польской старине. Записки XVIII века Яна Дуклана Охотского с рукописей, после него оставшихся, переписанные и изданные И. Крашевским. – СПб., 1874. – Т. 2. – С. 164–230.

126. *Булатова С. О.* Обзор изданий второй половины XVI века книжного собрания Яблоновских // Рукописна та книжкова спадщина України:

Археогр. дослідження унікальних арх. та бібл. фондів. – К., 1998. – Вип. 4. – С. 232–261.

127. Булатова С. О. Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських XVII – середини XIX ст.: походження, доля та історико-книгознавча реконструкція: Автореферат дис. ... канд. іст. наук: 07. 00. 08 / НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 1999. – 17 с.

128. Васilenko М. Кремінецький ліцей і Університет св. Володимира // З іменем Святого Володимира. Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників: У 2 кн. / Упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський. – К.: Заповіт, 1994. – Кн. 2. – С. 41–49.

129. Весь Киев: Адресная и справочная книга на 1915 г. – Киев, 1914. – 726 стб.

130. Викторoвский П. Г. Западно-русские дворянские фамилии, отпавшие от православия в кон. XVI и в XVII вв. – К., 1912. – Вып. 1. – 272 с., табл.

131. Владимиров Л. И. Всеобщая история книги. – М.: Книга, 1988. – 310 с.

132. В. Р. Поездка на Волинь // Вестник Западной России. – Вильна: В Типографии Губернского правления, 1865. – Т. 2, кн. 4. – С. 80–94.

133. Вядро III. Бальзак на Волині // Жовтень. – 1968. – № 4. – С. 131–138.

134. Гісцова Л. З. До історії родових і особових фондів землевласників Правобережної України XVI – початку XX ст. // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. Київ, 19–20 листоп. 1996. – К., 1997. – Ч. I. – С. 101–106.

135. Голобуцький П. В., Дениско Л. М. Проблеми комплектування та збереження книжкового фонду відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій // Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки: Тези доп. Міжнар. наук. конф. Київ, 8–10 жовтня 1996. – К., 1996. – С. 116–118.

136. Голобуцький П. В., Ольховик Н. М. Термінологічний аспект у роботі з історичними колекціями // Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки: Тези доп. Міжнар. наук. конф. Київ, 8–10 жовтня 1996. – К., 1996. – С. 121–122.

137. Горленко В. Распродажа в Вишневецком Замке // Киев. старица. – 1884. – № 10. – С. 361–366.

138. Горленко В. П. Украинские были: Описание и заметки. – К.: Типография Г. Л. Фронкевича, 1899. – 258 с.

139. Горфункель А. Х., Николаев Н. И. Неотчуждаемая ценность. Рас-

сказы о книжных редкостях университетской библиотеки. – Ленинград: ЛГУ, 1084. – 174 с.

140. *Грама В. Д.* Мистецтво бароко військового інженера Яна де Вітте // Бердичів древній і вічно молодий: Наук. зб. «Велика Волинь». – Т. 32. – Житомир: Видання Марини Косенко, 2005. – С. 247–248.

141. *Грузов М., Кончаковський А.* Книжкові знаки киян. – К.: Кий, 2000. – Паг. не зазнач.: іл.

142. *Дашкевич Я.* Україна – Іспанія – Португалія у XVII ст. Контактні зв'язки // Україна XVII ст. між заходом та сходом Європи: Матеріали 1-го укр.-іт. симп., 13–16 верес. 1994. – К.; Венеція: АртЕк, 1996. – С. 154–170.

143. Дело о Вишневецком имени // Киевлянин. – 1888. – № 25–26; № 48–50.

144. *Дзюба О. М.* Приватні бібліотеки України XVIII ст.: власники та репертуар зібрань // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.). – К., 2002. – Вип. 2. – С. 292–302.

145. *Длугопольский А.* Вишневец и его князья // Вестник Западной России. – Вильна, 1868. – Т. 2, кн. 6. – С. 117–137; кн. 7. – С. 136; кн. 8. – С. 51–82.

146. *Долгоруков П.* Российская родословная книга. – Спб.: Тип. К. Вингебера, 1854. – 350 с.

147. Досифей Нотара // Православная богословская энциклопедия / Под ред. А. П. Лопухина. – Пг., 1904. – Т. 5. – Стб. 27–28.

148. *Друг О. М., Малаков Д. В.* Особняки Києва. – К.: КИЙ, 2004. – 823 с.: іл.

149. *Дубровина Л. А.* Библиотечные фонды: к проблеме классификации // Роль библиотек в развитии общества: Тез. докл. и сообщ. Междунар. конф. Киев, 10–13 окт. 1989. – К., 1989. – Вып. 1. – С. 33–43.

150. *Дубровина Л. А.* Проблемы исследования рукописных и старопечатных фондов в ЦНБ АН УССР // Оптимизация научных исследований в области библиотековедения и библиографии: Сб. науч. тр. – М., 1989. – С. 90–101.

151. *Дубровина Л. А., Муха Л. В.* Исторические коллекции книг и библиотечных собраний и совершенствование их организации и хранения // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление: Сб. науч. тр. – К., 1989. – С. 127–133.

152. *Дубровина Л. А., Слободяник М. С.* Историко-культурные фонды как объект междисциплинарных исследований // Роль библиотек в развитии общества: Тез. докл. и сообщ. Междунар. конф. Киев, 10–13 окт. 1989. – К., 1989. – Вып. 1. – С. 84–86.

153. *Дубровіна Л. А., Онищенко О. С.* Історія Національної Бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941. – К.: НБУВ, 1998. – 335 с.
154. *Ернст Ф.* Київ: Провідник. – К., 1930. – 796 с.
155. *Жур П.* Дума про вогонь: З хроніки життя і творчості Тараса Шевченка. – К., 1985. – С. 327.
156. З діяльності Тимчасового Комітету для заснування Всенародної (Національної) Бібліотеки // Книжковий вісн. – 1919. – № 1. – С. 8–14.
157. *Загуменна В. В.* Виникнення книготоргової бібліографії в Україні та її розвиток у XVIII ст. // Збірник наукових праць викладачів Київського державного інституту культури. – К., 1995. – Вип. 3. – С. 271–275.
158. *Запаско Я., Ісаєвич Я.* Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів: Вища шк., 1981–1984. – Кн. 1. – 1981. – 133 с.; Кн. 2. – 1984. – 129, 125 с.
159. *Зварич В. В.* Нумизматический словарь. – 4-е изд. – Львов: Вища шк., 1980. – 224 с.: ил.
160. *Івакін В.* Архів князів Вишневецьких за реєстрами Мнішків // Наукові записки з української історії: Зб. наукових статей Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. – 2001. – Вип. 12. – С. 59–66.
161. *Івакін В.* Поменник як джерело з історії роду князів Вишневецьких // Просемінарій: Медієвістика. Історія церкви, науки і культури. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 67–79.
162. *Ісаєвич Я.* Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
163. Історія культури України: У 5-ти тт. / Гол. ред. Б. Є. Патон. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 3: Українська культура другої половини XVII–XVIII ст.. – 1245 с.: іл.
164. *Іваск У. Г.* Описание русских книжных знаков. (Exlibris). – М.: Антиквар. книж. магазина «Библиография», 1918. – Вып. 3. – 56 с.: ил.
165. *Іваск У. Г.* Частные библиотеки в России. – Спб., 1912. – Ч. 1–2: Приложение к «Русскому Библиофилу» 1911. – 130 с.
166. *Іконников В. С.* Опыт русской историографии. К.: Типография Императорского университета св. Владимира, 1892. Т. 1, кн. 2. – 1539 CCCLXIX, 149 с.
167. *Імеретинский Н. К.* Дворянство Волынской губернии // Журн. М-ва нар. просвещения. – 1894. – № 8. – С. 343–368.
168. Иностранные книжные знаки в собрании редких книг Всероссийской государственной библиотеки иностранной литературы им. М. И. Рудомино / Минист-во образования, культуры, науки Нидерландов; ВГБИЛ;

Сост.: Е. В. Журавлева, Н. Н. Зубков, Е. А. Коркмазова. – М.: Рудомино, 1999. – 448 с.: ил.

169. *Исаевич Я. Д.* Книжная торговля на Украине в XV–XVIII вв. // Книга в России до сер. XIX в.: Тез. докл. / 3-я Всесоюз. науч. конф. Ленинград, 3–4 окт. 1985 г. – Л., 1985. – С. 7–8.

170. История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР. – К.: Наук. думка, 1979. – 225 с.

171. Каталог інкунабул / Укл. Б. І. Зданевич. – К.: Наук. думка, 1974. – 249 с.

172. Каталог книг библиотеки императорского Университета св. Владимира. – К., 1854–1858. – Т. 1–5.

173. Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины / Сост. М. А. Шамрай. – К.: Наукова думка, 1995. – 545 с.

174. *Кашутина Е. С.* Книжный знак и русский читатель XVIII – первой половины XIX века // Книга в России XVII – начала XIX в.: Проблемы создания и распространения. Сб. науч. трудов. – Ленинград: Библиотека АН СССР, 1989. – С. 116–123.

175. *Кирилюк С. П., Шабліовський Є. С., Шубравський В. С.* Т. Г. Шевченко: Біограф. – К., 1964. – 215 с.

176. *Китченко Ф.* Иноверцы в Волынской губернии // Вестник Юго-Западной и Западной России. – К.: в Типографии И. и А. Давыденко, 1863. – Т. 2, кн. 4. – С. 30–44.

177. *Климишин И. А.* Календарь и хронология. – М.: Наука, 1985. – 320 с.

178. *Климова К.* Архівна діяльність Київського відділу імператорського Російського військово-історичного товариства // Історичний збірник: Історія, історіософія, джерелознавство (Статті, розвідки, замітки, есе). – К., 1996. – С. 231–250.

179. Книговедческое аннотирование и систематизация книжных памятников: Методические рекомендации / Рос. гос. б-ка; Сост.: Л. И. Бердников, С. С. Ишкова, И. М. Полонская, И. Ю. Фоменко, Е. Я. Яцунок. – М., 1997. – 82 с.

180. *Ковалинський В.* Меценаты Киева. – 2-е изд. – К.: Кий, 1998. – 522 с.

181. *Коваль-Гнатів Д. Ю.* «Книга хроніку» Гартмана Шеделя (1493 р.). З колекції інкунабул Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 56–62.

182. *Колесник Е. А.* Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР. – К.: Наук. думка, 1988. – 113, [2] с.

183. *Костомаров Н.* Литературное наследие. – Спб.: Типография М. М. Стасюлевича, 1890. – 521 с.
184. *Котляр М. Ф.* Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV–XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1981. – 239 с.
185. *Коўкель Л.* Книжная калекцыя Мнішхау-Патоцкіх у зборах Гродзенскаго дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея (Komunikat) // Kraków–Lwów: Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w. / Pod red. J. Jagowieckiego. – Kraków: Wyd-wo Naukowe WSP, 1996. – S. 69–72.
186. *Кривошея І. І.* Потоцькі герба Пилява: Тульчинська лінія. – К.: Наук. світ, 2000. – 16 с.
187. *Кривошея І. І.* До питання про графський титул Потоцьких з Тульчина // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства / Від. ред. Є. Чернецький. – Біла Церква: Вид-во ТОСК, 2000. – С. 21–22.
188. *Кристеллер П.* История европейской гравюры XV–XVIII века. – Л.: Искусство, 1939. – 517 с.: ил.
189. *Кудринский Ф.* О достопримечательностях Вишневецкого замка // Киев. старина. – 1892. – № 10. – С. 124–236.
190. *Лисенко С., Чернецький Є.* Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.): Список шляхти Волинської, Київської та Подільської губерній, дворянські права якої перевірила Центральна ревізійна комісія. – Біла Церква: Вид-во ТОСК, 2002. – 394 с.
191. *Литовченко А. В.* Портрет князя Михайла-Сервація Вишневецкого в збірці НМІУ // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи. – К., 1999.
192. *Лобко О.* Зв'язки між родинами Потоцьких (гербу «Срібна Пилява»), Строганових, Щербатових // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства / Відп. ред. Є. Чернецький. – Біла Церква: Вид-во ТОСК, 2000. – С. 34–37.
193. *Лукомские В., И.* Вишневецкий замок // Старые годы. – 1912. – № 3. – С. 1–43.
194. *Луппов С. П.* Польская литература в русских библиотеках и частных книжных собраниях XVII – первой половины XVIII века (Из истории русско-польских культурных связей) // Книга. Исследования и материалы. Сб. 34. – М.: Книга, 1977. – С. 47–60.
195. *Малеїн А.* Що говорять інкунабули про свою епоху // Бібліологічні вісті. – 1930. – № 1. – С. 48–57.
196. *Маркевич Н.* История Малороссии. – М., 1842. – Т. 4. – 483, VII с.
197. *Мартынов И. Ф.* Частные библиотеки в России XVIII в. // Памятники культуры: Новые открытия: Ежегодник, 1975. – М., 1976. – С. 101–116.

198. *Мигонь К.* Наука о книге: Очерк проблематики / Пер. с польск. – М.: Книга, 1991. – 198 с.
199. *Мицько І. З.* Острозька слов'яно-греко-латинська академія: 1576–1636. – К.: Наук. думка, 1990. – 190 с.: іл.
200. *Міяковський В.* Центральний архів ім. Антоновича в Києві (1922–1925) // Арх. справа. – 1925. – Кн. 1. – С. 101–118.
201. Мнишки. Указатель архивных материалов и библиографии / Сост. В. И. Ульяновский. – К., 1989. – 148 с.
202. *Мунд С.* Вишневец и его библиотека // Вестн. лит. – 1912. – № 9. – Стб. 229–236.
203. *Муха Л. В.* Бібліотечні книжкові колекції та зібрання: походження, історія, реконструкція. – К.: НБУВ, 1997. – 52 с.
204. *Муха Л. В.* Бібліотечні колекції та зібрання в системі історико-культурних фондів: реконструкція і реставраційний опис: Дис. ... канд. істор. наук – К., 1997. – 146 с. – Машинопис.
205. *Муха Л. В.* Основні напрями вивчення історії комплектування бібліотечних колекцій та історичних зібрань НБУВ // Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки: Тези доп. Міжнар. наук. конф., Київ, 8–10 жовт. 1996 р. – К., 1996. – С. 115–116.
206. *Муха Л. В.* Проблеми створення зведеного обліково-довідкового апарату на ретроспективні книжкові та рукописні фонди ЦНБ // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи: Тези доп. Міжнар. наук. конф., Київ, 10–12 жовт. 1995 р. – К., 1995. – С. 87–88.
207. *Мыльников А. С.* История книжных собраний как отрасль книговедения. Конституирование и методология // Книговедение и его задачи в свете актуальных проблем советского книжного дела: 2-я Всесоюзн. науч. конф. по проблемам книговедения. Секция теорет. проблем библиофильства: Тез. докл. – М, 1974. – С. 3–6.
208. *Наливайко Д. С.* Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст. – К.: Основи, 1998. – 578 с.
209. *Наливайко Д. С.* Україна у Бальзака // Іноземна філологія. – Вип. 2. – 1965. – С. 133–140.
210. Нам сообщают из Кременца // Киевлянин. – 1875. – № 15. – С. 2.
211. *Немировский Е. Л.* Острожская Библия. Как находили и вводили в оборот самое знаменитое издание Ивана Федорова // Федоровские чтения, 2005. – М.: Наука, 2005. – С. 89–166.
212. *Огієнко І. І.* Історія українського друкарства. – К.: Либідь, 1994. – 445 с.
213. *Оглоблин Ол.* Бібліотека Волинського Ліцею // Бібліологічні вісті. – 1927. – № 4. – С. 47–59.

214. Особові архівні фонди Інституту рукопису: Путівник. – К.: НБУВ, 2002. – 765 с.

215. *Позіховська С.* Стародруки Речі Посполитої XVI–XVIII ст. у зібранні Музею книги та друкарства м. Острога // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Розвиток бібліотечної справи в краї: Наук. зб. Матеріали XVI Волинської наук. істор.-краєз. конференції, присвяченої 65-річчю Волинської державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олени Пчілки.* 1–2 червня 2005 р., м. Луцьк. – Луцьк, 2005. – С. 33–34.

216. *Позіховський О., Позіховська С.* Стародруки Речі Посполитої XVI–XVIII століть у зібранні Музею книги та друкарства м. Острога та Волинського краєзнавчого музею: Каталог. – Луцьк., 2005. – 104 с.: іл.

217. *Полонська-Василенко Н. Д.* Українська Академія наук: Нариси історії. – К.: Наук. думка, 1993. – 413 с.

218. Польские редкие книги и рукописи в фондах Научной библиотеки МГУ им. М. В. Ломоносова: Каталог выставки / Сост. Е. Сиесс-Кжишковский, И. Л. Великодная. – М., 2005. – 36 с.

219. Процесс о Вишневецком имени по иску гр. Плятера против Толли. – Киев, 1888. – 78 с.

220. *Разумовская М.* Библиотека ученого и библиотека романиста в XVIII веке // *Альманах библиофила.* – М.: Книга, 1980. – Вып. 9. – С. 206–222.

221. *Рафальский Л.* Путешествие по Кременецкому уезду Волынской губернии в 1865 году // *Волынские епархиальные ведомости,* 1876. – № 18. – С. 137–144.

222. *Ровинский Д. А.* Подробный словарь русских гравированных портретов / Сост. Д. А. Ровинский. – СПб.: Типография императорской Академии наук, 1888. – Т. 3: П–Ф.

223. *Руссов С.* Волынские записки. – СПб., 1809. – [6], VI, 196, XX с.

224. Руссов Степан Васильевич // *Русский биографический словарь / Рус. ист. о-во; Под ред. Б. Л. Модзалевского.* – Пг.: Тип. «Кадим», 1918. – Т.: Романова-Рясовский. – С. 627–633.

215. *Савенко И. Г.* Библиотека университета св. Владимира // *Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях императорского Университета св. Владимира. 1834–1884 / Изд. под ред. В. С. Иконникова.* – К., 1884. – С. 309–311.

226. *Самарин А. Ю.* Небольшие личные библиотеки XVIII века (Исторические аспекты изучения описей) // *Библиотека в контексте истории: Мат. 5-й Междунар. науч. конф.; Москва 21–23 октябр. 2003.* – (Отечеств. история библиотечного дела). – М.: Пашков дом, 2003. – С. 75–79.

227. *Свирида И.* Садово-парковое искусство в системе культуры Про-

свещения // О просвещении и романтизме. Советские и польские исследования. – М., 1989. – С. 30–51.

228. Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке: 1701–1800 / Отв. сост. Е. А. Савельева, Т. П. Щербакова. – Т. 1–3. – Ленинград: Наука ЛО, 1984–1986.

229. Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века: 1725–1800 / Сост. Е. И. Кацпржак и др. – Т. 1–5, дополнения. – М.: ГБЛ, 1962–1975.

230. *Соколов В. Ю.* Природничо-наукова і технічна книга в приватних книжкових зібраннях в Україні у XVIII ст. // Бібліотечна планета, 2000. – № 2. – С. 36–39.

231. *Соколов В. Ю.* Природничо-наукова книга в житті українського суспільства в XVIII ст. // Збірник статей аспірантів Київського державного інституту культури. – К., 1995. – Вип. 2. – С. 38–44.

232. *Соколов В. Ю.* Природничо-наукова книга латинською мовою, видана на Україні в XVIII ст. // Теоретичні та організаційні проблеми формування репертуару української книги та періодики: Доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф. Львів, 25–26 серп. 1995 р. – Львів, 1996. – С. 139–144.

233. Списки титулованным родам и лицам Российской империи / Изд. Департаментом Герольдии Правительствующего Сената. – Спб.: Тип. Сената, 1892. – 290 с.

234. Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу Подольской губернии / Изд. Подольского Депутатского Собрания. – Каменец-Подольск: Тип. Подольского Губернского Правления, 1897. – 350 с.

235. *Стрельнікова Л.* Тульчинські «ельзевіри» // Книжник. – 1991. – № 5. – С. 29.

236. *Ступашин С.* О князьях Кобыбутах Вишневецких // Вестник Юго-Западной и Западной России. – К.: в Типографии И. и А. Давиденко, 1862. – Т. 1, кн. 7. – С. 59–67; кн. 8. – С. 93–112.

237. Судьба Вишневецкой библиотеки // Новое время. – Спб., 1908. – 1 июля. – С. 4.

238. *Сухих Л. А.* Документи з родових архівів магнатів і шляхти Волині та Правобережної України в колекціях Центрального державного історичного архіву України в Києві: історія, склад, стан науково-довідкового апарату та перспективи його розвитку // Наук. доп. Всеукр. конф. Київ, 19–20 листоп. 1996 р. – К., 1997. – Ч. 2. – С. 90–96.

239. *Суховарова-Жорнова О.* Історичні портрети кінця XVII–XVIII ст. в збірці Національного музею історії України: іконографічний огляд // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. –

Число 5: Історіографічні дисципліни. – Вип. 10. – Ч. 1: Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. – К., 2000. – С. 201–218.

240. *Тодорович Н. И.* История города Кременца Волынской губернии. – Седлец, 1904. – 187 с.

241. *Фабриан Б.* Книга, библиотека и гуманитарное исследование / Пер. с нем. Н. Л. Володиной. – Спб.: Биб-ка Рос. Акад. Наук, 1996. – 375 с.

242. *Фенглер Х., Гироу Г., Унгер В.* Словарь нумизмата / Пер. с нем. – М.: Радио и связь, 1982. – 328 с.: ил.

243. *Фрис В. Я.* Бібліотеки на Західноукраїнських землях у другій половині XVII–XVIII ст. // Записки ЛНБ ім. В. Стефаника: Зб. наук. праць. – Львів, 2002. – Вип. 9–10. – С. 171–186.

244. *Фрис В. Я.* Історія кириличної рукописної книги в Україні X–XVIII ст. – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2003. – 188 с.: іл.

245. *Функе Ф.* Книговедение: Ист. обзор книж. дела / Пер. с нем. Б. П. Боссарта; Под ред. Е. Л. Немировского. – М.: Высш. шк., 1982. – 296 с.: ил.

246. *Ходак І.* Подвижник музейної справи. Життя та наукова діяльність Д. Щербаківського // Мат. ювіл. наук. конф. «Національний художній музей України: Історія. Сучасний стан. Проблеми розвитку». До 100-річчя з дня заснування. Київ, 6 жовт. 1999 р. – К., 1999. – С. 9–12.

247. *Хотеев П. И.* Как дарили книги в XVIII веке // Книга в России XVII – начала XIX в.: Проблемы создания и распространения: Сб. науч. тр. – Ленинград: Библиотека АН СССР, 1989. – С. 46–49.

248. *Хотеев П. И.* Книга в России в середине XVIII века: Частные книжные собрания. – Ленинград: Наука; ЛО, 1989. – 140 с.

249. *Ціборовська-Римарович І. О.* Геральдично-генеалогічні видання в шляхетських бібліотеках Правобережної України XVIII ст. // Українська генеалогія: теорія, методологія, історія та практика: Матеріали перших генеалогічних читань пам'яті Вадима Модзалевського, Київ, 5–8 серпня 1995. – К., 1996. – С. 66–69.

250. *Ціборовська-Римарович І. О.* Рідкісне видання XVIII ст. друкарні Луцького домініканського монастиря у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2003. – Вип. 10. – С. 149–156.

251. *Ціборовська-Римарович І. О.* Стародруки як джерело біографічних досліджень // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2004. – Вип. 13. – С. 34–45.

252. *Ціборовська-Римарович І. О.* Сходознавець Тадей Крусинський і його праці у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадсь-

кого // Українсько-польські літературні контексти. Київські полоністичні студії. – К., 2003. – Т. 4. – С. 123–148.

253. Черкаська Н. О. До історії збірки «магнатських» фондів Центрального архіву давніх актів у Києві (1921–1945) // Архіви України. – 2002. – № 4–6. – 77–119.

254. Чухно Н. Історія Книжкової Палати України // Вісник Книжкової Палати. – 1996. – № 1–2. – С. 22–25; № 3. – С. 20–23.

255. Шамрасва А., Борисова Л. Палацовий ансамбль у Тульчині // Архітектурна спадщина України. – К.: В-во Українознавство, 1996. – Вип. 3, ч. 2. – С. 138–150.

256. Шовкова О. Червоноградська збірка // Пам'ятки України: історія та культура. – 2004. – № 1. – С. 82–89.

257. Шовкопляс І. Г., Сотниченко П. А., Воробей М. А. Книжкові фонди Центральної наукової бібліотеки імені В. І. Вернадського Академії наук УРСР: Короткий огляд. – К., 1989. – 83 с.

258. Щербаківський Д. Вишневецкая библиотека // Киев. старина. – 1902. – № 3. – С. 163–171.

259. Эртель А. Вишневецкие святыни // Вестник Западной России. – Вильна: В типографии Р. М. Ромма, 1865. – Т. 1, кн. 3. – С. 308–314.

260. Ярон С. Г. Киев в восьмидесятих годах: Воспоминания сторожика. – К.: Тип. Акц. о-ва «Петр Барский в Киеве», 1910. – 211 с.

261. Adams H. M. Catalogue of books printed on the Continent of Europe, 1501–1600, in Cambridge libraries. – Cambridge: At the University Press, 1967. – Vol. 1. – 768 p.; Vol. 2. – 794 p.

262. Aftanazy R. Annopol // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. przejr. i uzup. – Wrocław etc.: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1994. – Cz. 2: Ziemia ruskie Korony; t. 5: Województwo Wołyńskie. – S. 11–13.

263. Aftanazy R. Krystynopol // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. przejr. i uzup. – Wrocław, etc.: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1995. – Cz. 2: Ziemia ruskie Korony; t. 6: Województwo Belskie. Ziemia Chełmska Województwa Ruskiego. – S. 61–80.

264. Aftanazy R. Laszki Murowane // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. przejr. i uzup. – Wrocław etc.: Zakł. Narod. im. Ossolińskich, 1996. – Cz. 2: Ziemia ruskie Korony; t. 8: Województwo Ruskie. Ziemia Przemyska i Sanocka. – S. 126–148.

265. Aftanazy R. Niemirow i Kawalowka // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. Przejr. i uzup. – Wrocław, etc.: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1996. – Cz. 2: Ziemia ruskie Korony; t. 10: Województwo Braclawskie. – S. 218–232.

266. *Aftanazy R. Tulczyn* // Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. przejrz. i uzup. – Wrocław etc.: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1996. – Cz. 2: Ziemie ruskie Korony; t. 10: Województwo Braclawskie. – S. 428–485.

267. *Aftanazy R. Wiśniowiec* / Aftanazy R. // Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wyd. 2-e wyd., przejrz. i uzup. – Wrocław etc.: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1994. Cz. 2: Ziemie ruskie Korony; t. 5: Województwo Wołyńskie. – S. 529–587.

268. *Aleksandrowska E. List Tomasza Kajetana Węgierskiego do Stanisława Szczęsnego Potockiego z przełomu lat 1784–85* // Wiek Oświecenia. – Warszawa: Wyd-wo Uniw. Warsz., 1995. – T. 11. – S. 203–205.

269. *Aleksandrowska E. Zabawy przyjemne i pożyteczne, 1770–1777*: Monografia bibliograficzna. – Wrocław: PAN, 1959. – 237 s.

270. *Annopol / Al. Jel.* // SG. – 1880. – T. 1. – S. 39–40.

271. *Antoni J.* [Rolle] Opowiadania historyczne. – 2-e wyd. – Lwów, 1892. – T. 2. – 381 s.

272. *Antoni J.* [Rolle]. Zameczki podolskie na kresach multańskich. Wyd. 2-e. – Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa; Kraków, 1880. – 304 s.

273. *Archiwum i biblioteka Mniszchów* // Wiadomości konserwatorskie. – 1925. – [T.] 4. – № 7. – S. 216.

274. *Baliński M., Lipiński T.* Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym. – 2-e wyd., popr. i uzup. przez F. K. Martynowskiego. – Warszawa: Nakł. i druk S. Orgelbranda synów, 1886. – T. 3, cz. 1. – 535, VIII s.

275. *Bańkowski P.* Polskie archiwum magnackie w Centralnym Państwowym archiwum historycznym w Kijowie. – Archeion. – 1964. – T. 40. – S. 161–189.

276. *Barącz S.* Dzieji klasztoru WW. OO. Dominikanów w Podkamieniu. – Tarnopol: Drukiem Josefa Pawłowskiego, 1870. – 48 s.

277. *Barbier L. N.* Dictionnaire des ouvrages anonymes et pseudonymes. – Seconde édition. – A. Paris: Chez Barrois l'aîné, 1822–27. – T. 1–4.

278. *Bartoszewicz J.* Michał Jerzy Mniszech // Biblioteka Warszawska. – 1852. – T. 4. – S. 478–504.

279. *Bartoszewicz J.* Mniszech Michał, marszałek wielki koronny // Tygodnik ilustrowany. – 1863. – [T.] 4. – № 203. – S. 313–314.

280. *Bartoszewicz J.* Wiśniowecki Michał Serwacy // Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda. – Nowe stereotypowe odbicie. – Warszawa: Nakład, druk i własność S. Orgelbranda synów, 1884. – T. 12. – S. 154–155.

281. *Bartoszewicz J.* Zamek Bialski: Dzieje miasta. Obrazy z życia magnatów. Akademia Bialska. – Warszawa: Druk L. Bogusławskiego, [1914]. – 258 s.

282. *Barwiński E.* Biblioteka Wiśniowieckich z zamku w Wiśniowcu // Kwartalnik historyczny. – Lwów, 1902. – R. 16. – S. 369.

283. *Beauvois D.* Szkolnictwo polskie na ziemiach Litewsko-Ruskich, 1803–1832. – Rzym; Lublin: Fundacja Jana Pawła II, 1991. – T. 2: Szkoły podstawowe i średnie. – 459 s.

284. Biblioteki na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitey: Informator / Oprac. U. Paszkiewicz, H. Laskarzewska i in. – Poznań: Bogucki Wyd-wo Naukowe, 1998. – 795 s.

285. *Biejkowski A.* Ostatnia usługa kaznodziejska pełnym wdzięczności sercem y usty ostatniemu z Domu Xiążąt Wiśniowieckich ... Michałowi Serwacemu Kerybutowi Wiśniowieckiemu ... pogrzebowym kazaniem oświadczona przez X. Antoniego Biejkowskiego ... – W Sandomierzu : w Drukarni J. K. M. Kollegium S. Jesu, 1746. – [22] f.

286. *Bieńkowska B.* Zastosowania i konteksty wiedzy o książce // Wiedza o książce w nauce i dudaktyce: Konferencja, Warszawa 16–17 listop. 1999. – Warszawa: Instytut informacji naukowej i studiów bibliograficznych, 2000. – S. 53–67.

287. *Biliński L.* Polonika w zbiorach bibliotecznych w Wielkiej Brytanii: Informator. – Warszawa: DiG, 1997. – 89 s.

288. *Bobrowicz J. N.* Dodatek do Herbarza polskiego K. Niesieckiego. – W Lipsku: Nakł. i druk. Breitkopfa i Haertela, 1844. – 508 s.

289. *Bobrowski T.* Pamiętnik mojego życia // Wspomnienia wieku dojrzałego. – Warszawa: PIW, 1979. – T. 1. – 504 s.; – T. 2. – 677 s.

290. *Boniecki A.* Herbarz polski. Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich. – Warszawa: Skład główny Gebethner i Wolff, 1899–1912. – T. 1–15.

291. *Brodowski S.* Żywoty hetmanów królestwa Polskiego i Wielkiego. Księstwa Litewskiego. – Komorów: Wyd-wo Antyk – Marcin Dybowski, 1997. – 314 s.

292. *Brunet J.* Ch. Manuel du libraire et de l'amateur de livres. – 5 ed. – Paris: Libraire de Fermin Didot Frères, 1860–1865. – T. 1–6.

293. *Buchwald-Pelcowa P.* Mecenat nad pismienictwem i książką w dawnej Polsce // Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce / Pod red. J. Kosteckiego. – Warszawa: Bibl. Narod., 1990. – S. 33–90.

294. Cena książki // Encyklopedia wiedzy o książce / Pod. red. A. Birkenmajera. – Wrocław etc.: Zakł. Narod. im. Ossolińskich, 1971. – Stb. 372–376.

295. *Chaudon E. J.* Dictionnaire interprete-manuel des noms latins de la Gèographie ancienne et moderne; Pour servir a l'intelligence des auteurs latins principalement des auteurs classique; avec les designations principales des lieux. – A Paris: Chez Lacombe... : De l'Imprimerie de Demonville, 1777. – 444 s.

296. *Chudek J. M.* Wiśniowiec. – Koźcian, 1928. – 8 s.
297. *Chwalewik E.* Najdawniejszy masonski exlibris polski. – [Kraków, s. a.]. – 16 s.
298. *Chwalewik E.* Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inny zbiory pamiątek w ojczyźnie i na obczyźnie. – Warszawa; Kraków, 1926–1927. – T. 1: A–M. – 1926. – 490 s; T. 2: N–Z. – 1927. – 559 s.
299. *Clement F.* Larousse P. Dictionnaire des operas. – Paris: Libraire Larousse, s. a. – 1196 stb.
300. *Copinger H. B.* The Elzevier Press. – London: Grafton et Co., 1927. – 142 s.
301. *Cyrzyk L.* Polscy badacze Chin w XVII w. // Szkice z dziejów polskiej orientalistyki / Pod. red. J. Reychmana. – Warszawa: PWN, 1969. – S. 47–65.
302. *Czaplińska M.* Mniszchowa z Brühlów Maria Amelia // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 452–454.
303. *Czaplińska M.* Mniszech Jerzy August Wandalin // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 470–474.
304. *Czeppe M.* Potocka z Mniszchów Józefina Amalia // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 740–742.
305. *Czeppe M.* Potocki Franciszek Salezy // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 814–823.
306. Dąbrowica // SG. – 1880. – T. 1. – S. 931.
307. *Danilewiczowa M.* Losy dawnej biblioteki krzemienieckiej. – Krzemieniec, 1939. – 63 s.
308. *Debicki Z.* Stanisław Trembecki na tle epoki // Tygodnik illustrowany. – 1912. – N. 50. – S. 1042.
309. *Długosz J.* Potocki Franciszek Salezy // SPKP. – S. 706–707.
310. *Długosz J.* Radziszewski Franciszek // SPKP. – S. 738–739.
311. *Długosz J.* Tuleja Jozef // SPKP. – S. 913–914.
312. *Dobrzański J.* Z dziejów ruchu naukowego na Wołyniu w XIX wieku // Nauka Polska, jej potrzeby, organizacja i rozwój. – Warszawa: Wyd-wo Kasy im. Mianowskiego, 1934. – T. 19. – S. 104–122.
313. Drukarze dawniej Polski od XV do XVIII wieku. – Wrocław; Kraków: Zakł. Narod. im. Ossolińskich; Wyd. PAN, 1960. – Z. 6: Małopolska – Ziemia Ruska / Oprac. A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski. – 258 s.: il.
314. Dukla // SG. – 1881. – T. 2. – S. 211–212.
315. *Dunin-Borkowski J.* Almanach błękitny. Genealogie żyjących rodów polskich. – Lwów; Warszawa, 1908. – 1126 s.
316. *Dunin-Karwicki J.* Wędrówka od źródeł do ujścia Horynia. – Kraków: I. K. Zupański, K. I. Heumann, 1891. – 142 s.

317. *Dunin-Karwicki J.* Wspomnienia Wołyniaka. – Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1897. – XII, 339 s.
318. *Dunin-Karwicki J.* Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości. Wołyńskie opowiadania historyczne. – Warszawa: Nakład. księgarni A. G. Dubowskiego, 1901. – VIII, 220 s.
319. *Dworzaczek W.* Genealogia: Tablice. – Warszawa: PWN, 1959. – 183 tabl.
320. *Dymnicka-Wołoszyńska H.* Mniszchowa z Zamojskich Katarzyna // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 454–457.
321. *Dymnicka-Wołoszyńska H.* Mniszech Jan Karol // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 463–465.
322. *Dymnicka-Wołoszyńska H., Wołoszyński R. W.* Mniszech Jozef Jan Tadeusz // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 478–480.
323. Dziennik handlowy. – 1786. – Cz. 7, 8. – [8], 353–432 s.
324. *Dzięciol A.* Książki Potockich z Tulczyna w zbiorach starych druków w zamku Krolewskim // Kronika Zamkowa. – Warszawa. – 1987. – № 4. – S. 14–17.
325. Encyklopedia powszechna. – Warszawa: Nakład, druk i własność S. Orgelbranda, 1859–1868. – 28 tt.
326. Encyklopedia wiedzy o książce. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971. – 2874 col.
327. *Estreicher K.* Bibliografia polska. [XV–XVIII w.] – Kraków: Czcionkami drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1882–1951. – T. 8–34.
328. *Estreicher K.* Bibliografia polska XIX stolecia. – Kraków, 1872–1882. – T. 1–7.
329. *Eysymont F. M.* Na Zamku Wiśniowieckim // Klosy. – 1877. – T. 25. – № 632. – S. 92–93; № 634. – S. 116–122.
330. *Forster L., Simmons J. S.* Two Western Books of russian provenance: Castiglione's *Il Cortegiano*: *Le Courstisan* (1585) and J. H. Ott's *Annales Anabaptistici* (1672). – Reprinted from Publication of the Modern Humanities Research Association. – Vol. 2. – Printed for the Modern Humanities Research Association by W. S. Maney and Son LTD Leeds. – [S. a.]. – S. 112–117.
331. *Gębarowicz M.* Opis zamku w Laszkach Murowanych. Materiały źródłowe do dziejów kultury i sztuki XVI–XVIII w. // Źródła do dziejów sztuki polskiej / Pod red. A. Ryszkiewicza. – Wrocław etc.: Zakł. Narod. im. Ossolińskich, 1973. – T. 3. – S. 28–93.
332. *Gierowski J. A.* Historia Polski, 1505–1764. – Warszawa: PWN, 1980. – 427 s.
333. *Gierowski J. A.* Historia Polski, 1764–1864. – Warszawa PWN, 1980. – 448 s.

334. *Giżycki J. M.* Klasztor OO. Karmelitów bosych w Wiśniowcie // Rocznik Wołyński. – Równe: Nakład. Zarządu Wołyńskiego Okręgu związku nauczycielstwa polskiego. – T. 8. – S. 162–202.

335. *Giżycki J. M.* Wykaz klasztorów dominikańskich prowincyi Ruskiej. – Kraków, 1923. – Cz. 2. – 209 s.

336. *Giżycki P.* Relacya apparencyi y samego aktu pogrzebowego xiążęcia Wiśniowieckiego, Michała Serwacego Korybuta. – Poczaiów, 1745. – [48] s.

337. *Głogier Z.* Encyklopedia staropolska. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1985. – T. 1–4. – Przedruk wyd. 1900–1903.

338. *Graesse J. G.* Tresor de livres rares et precieux ou nouveau dictionnaire bibliographique. – Dresde: R.Kuntze etc., 1859–1869. – T. 1–7.

339. *Graesse J. G.* Orbis latinus. – Dresden: G. Schonfelds Buch-handlung, 1861. – 287 s.

340. *Grońska M.* Ekslibrisy: Wiadomości zebrane dla kolekcjonerów. – Warszawa: Bibl. Nar., 1992. – 190 s.: il.

341. *Grońska M.* Pięć wieków exlibrisu polskiego: Katalog wystawy ze zbiorów Bibl. Nar. – Warszawa: Bibl. Nar., 1973. – 103 s.: il.

342. *Gruszczyński L.* Michał Jerzy Wandalin Mniszech (1748–1806): Przyczynek do biografii politycznej // Acta Universitatis Lodzianis. – Łódź, 1976. – Seria 1, z. 4. – S. 123–132.

343. *Gruszczyński S. J.* O księgozbiorach i znakach bibliotecznych książat Lubomirskich w XVIII wieku // Roczniki biblioteczne. – Wrocław; Warszawa: PWN, 1965. – R. 9, z. 1–2. – S. 3–32.

344. *Hiscowa L. Z.* Tulczyńska linia Potockich w aktach zespołu № 49 Centralnego Państwowego Historycznego Archiwum Ukrainy w Kijowie // Miscellanea historico-archivistica. – Warszawa: Wyd. DiG, 1997. – T. 8. – S. 99–104.

345. *Hogrew W.* Teoretyczna i praktyczna nauka żołnierskich rozmiarów. – Warszawa: U P. Dufour, 1790. – [3], XXIX, 355 s.

346. *Hornung Z.* Jan de Witte architect kościoła dominikanów we Lwowie / Pod. red. J. Kowalczyka. – Warszawa: Zakład poligraficzny Piotra Włodarskiego, 1995. – 303 s.: il.

347. Index Aureliensis: Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum. – Aureliae Aquensis: Fundation Index Aureliensis, 1982. – T. 7, p. 1. – 568 s.

348. Index librorum prohibitorum usque ad diem 4 Junii Anni 1744 regnate Benedicto XIV P. O. M. – Romae: Ex Typographia Rev. Cam. Apost., 1744. – 639 s.

349. *Imańska I.* Subskrypcja i prenumerata w Toruniu w XVIII w. // Studia o bibliotekach i zbiorach polskich. – Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 1994. – S. 61–68.

350. *Iozafat od Ś. Kasimierza*. Introdukcja zbawienia ludzkiego przez świętych pańskich. – Berdyczów: w Drukarni WW. OO. Karmelitów Bosych, 1761. – 32 s.
351. *Isajewich J.* The book trade in Eastern Europe in the 17th and early 18th century // Ісасвич Я. Д. Україна давня та нова: народ, релігія, культура. – Львів, 1996. – С. 241–261.
352. *Januszevska M.* Igel: Dawid, Zelman, Hertz, Leib, Zygmunt // SPKP. – S. 348–349.
353. *Jarkowski P.* Wiadomość o bibliotece Liceum Krzemienieckiego i onej porządku udzielona przez jej bibliotekarza Pawła Jarkowskiego Joachimowi Lelewelowi roku 1825 / Wyd. M. Danilewiczowa // Roczn. Wołyński. – Równe, 1935. – T. 4. – S. 77–101.
354. *Jaroszewski T. S.* Jeszcze kilka słów o pałacu w Tulczynie // Roczn. Muzeum Narodowego w Warszawie. – 1984. – T. 28. – S. 105–109.
355. *Jaroszewski T. S.* Materiały do dziejów pałacu Potockich w Tulczynie // Roczn. Muzeum Narodowego w Warszawie. – 1982. – T. 26. – S. 309–333.
356. *Jaroszewski T. S.* Pałac w Tulczynie i początki architektury klasycyzmu na Ukrainie // Przegląd Wschodni. Historia i współczesność Polaków na Wschodzie. – Warszawa: Gebetner i SKA, 1991. – T. 1, z. 1. – S. 83–111.
357. *Jaworski Fr.* Kopersztychy i biblioteka Mniszchów // Na ziemi naszej. Dodatek literacko-naukowy «Kuriera Lwowskiego». – 1910. – [T] 7. – № 14. – S. 6–7.
358. *Jöcher C. G.* Allgemeines Gelehrten Lexicon. – Leipzig: J. F. Gledischens Buchhandlung, 1750–1751. – T. 1–4.
359. *Johnson E. D.* A History of libraries in the Western World. – New York; London: The Scarecrow Press, Inc., 1965. – 418 s.
360. *Judicium extremum dolorum apparente im. Caelo Cruce ... Principis Servatii Michaelis korybuth, ... Funerali cultu Visniovecii FF. Carmelitarum Discalceatorum Ab Obligatissima Celsissimo Fundatorio Nomini Provincia poloma S. Spiritus productum ... 1745 Die 24 Sep-tembris.* – Leopoli: Typis S. R. M. Collegii S. Jesu, [1745]. – [23] f.
361. *Kamołowa D.* Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce / Przy współudziale K. Muszyńskiej. – Warszawa: Bibl. Narod., 1988. – 492 s.
362. *Karolin / Al. Jel.* // SG. – 1882. – T. 3. – S. 851.
363. *Karpowicz M.* Mecenat artystyczny w Polsce nowożytnej (1500–1764) // Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce / Pod red. J. Kosteckiego. – Warszawa: Bibl. Narod., 1999. – S. 91–122.
364. *Kasztelliowe* // Boniecki A. Herbarz polski. – Warszawa, 1906. – T. 9. – S. 341.
365. Katalog archiwum bibliotecznego Biblioteki Kórnickiej z czasów

- Zygmunta Celichowskiego, 1869–1923 / Oprac. S. K. Potocki. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Wyd. Polsk. Akad. Nauk, 1979. – 413 s.
366. Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej. – Warszawa; Kraków: PWN, 1992–1995. – T. 1–3.
367. Katalog starych druków Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy. Cz. III: Polonika XVII w. / Oprac. J. Rudnicka. – Warszawa: PWN, 1976. – 478 s.: il.
368. Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich: Polonika wieku XVII. / Oprac. W. Tyszkowski. – Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 1991–1996. – T. 1–8.
369. *Kisarauskas V.* Lietuvos knygos ženklai, 1518–1918. – Vilnius: Mokslas, 1984. – 221 s.: il.
370. *Kocowski B.* Zadania i metody badań proveniencyjnych w zakresie starych druków // Przegląd Biblioteczny. – 1951. – Wyp. 1–2. – S. 72–84.
371. *Korneliusz P.* Sankciusz, król arragoński. Tragedya z francuzkiego tłumaczona [przez B. A. Mikoszewskiego]. – S. l., s. a. – [2], 72 s.
372. *Kosmanowa B.* Rola bibliotek w integracji narodowej Ziemi Polskich pod zaborami // Rozwój i perspektywy bibliologii polskiej. Konferencja jubileuszowa z okazji 50 lecia pierwszej katedry Biblioteko-znawstwa w Polsce. 4–5. 12. 1995. – Łódź, 1995. – S. 1–11.
373. *Kosiński J. A.* Alembek: Hanusz, Jan, Walerian, Ludwik-Walerian // SPKP. – S. 4–5.
374. *Kossakowska-Szanaja Z., Majewska-Maszkowska B.* Zamek w Łańcucie. – Warszawa: Arkady, 1964. – 469 s.
375. *Kossecka T.* Gabinet rycin króla Stanisława Augusta. – Warszawa: Zamek Królewski, s. a. – 284 s.: il.
376. *Kozłowski E.* Potocki Bolesław // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 800–801.
377. *Kozłowski E.* Potocki Franciszek Salezy // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 824–826.
378. *Kozłowski E.* Potocki Mieczysław // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 101–102.
379. *Kowalczyk J.* Z badań nad dziełami architektury sakralnej Jana de Witte // Sztuka pograniczy Rzeczypospolitej w okresie nowożytnym od XVI do XVIII wieku: Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Warszawa, październik 1997. – Warszawa: ARX Regia, 1998. – S. 327–352.
380. *Król R.* Obraz twierdzy kamienieckiej w drugiej połowie XVIII wieku. Zabiegi w celu polepszenia jej stanu // Альманах «Молода нація»: Україна і Польща: сторінки історії (XIV–XVIII ст.). – К.: Смолоскип, 2001. – № 3. – С. 266–280.
381. Krzemieniec / F. S. // SG. – 1883. – T. 4. – S. 776–780.
382. *Krzyszkowski J.* Boym Michał // PSB. – 1936. – T. 2. – S. 20–23.

383. *Krzyżanowski S.* Tulczyn. – Kraków: Główny skład w księgarni W. Wielogłowskiego, 1862. – 27 s.
384. *Kurier Polski.* – 1744. – № 407. – Apk. 1.
385. *Kurkowski J.* Warszawskie czasopisma uczone doby Augusta III. – Warszawa: Wyd. Retro-Art, 1994. – 328 s.
386. *Larousse P.* Grand dictionnaire universel du XIX siècle. – Paris: Administration du Grand Dictionnaire Universel, s. a. – T. 1–17.
387. *Łaskarzewska H.* Działalność Pracowni dokumentacji księgozbiorów historycznych Biblioteki Narodowej: Współpraca krajowa i międzynarodowa // *Symposia Bibliologica: Dokumentacja księgozbiorów historycznych. Współpraca krajowa i międzynarodowa. Skutki II wojny światowej dla bibliotek polskich.* – Warszawa: DiG, 1995. – S. 7–17.
388. *Laszki Murowane / Lu. Dz. // SG.* – 1884. – T. 5. – S. 94–95.
389. *Laucevicius E.* XV–XVIII a. Knygu irisimai lietuovos bibliotekose. – Vilnius: Moksas, 1976. – 125 s.: il.
390. *Lelewel J.* Bibliograficznych ksiąg dwie. – Wilno: Nakład. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1823–1826. – T. 1. – 1823. – 280 s.; T. 2. – 1826. – 435 s.
391. *Leszczye Z.* Herby szlachty polskiej. – Poznań etc.: Nakład. A. Fieldera, 1908. – T. 1–2. – 351 s., 88 tabl.
392. *Leszczyńska U.* Mniszech Andrzej Jerzy // *PSB.* – 1976. – T. 21. – S. 459–460.
393. *Łodzia-Czarnecki K.* Herbarz polski podług Niesieckiego. – Gniezno: drukiem J. B. Langiego. – 1875–1881. – T. 1. – 858 s.
394. *Łojek J.* Dzieje pięknej Bitynki. Opowieść o życiu Zofii Wittowej-Potockiej. (1760–1822). – 6-e wyd. – Warszawa: Alfa, 1995. – 443 s.: il.
395. *Łojek J.* Dzieje zdrajcy. Szczęsny Potocki. – 2-e wyd. – Warszawa: Alfa, 1995. – 334 s.: il.
396. *Łojek J.* Potomkowie Szczęsnego. Dzieje fortuny Potockich z Tulczyna; 1799–1921. – 4-e wyd. – Warszawa: Alfa-Wero, 1996. – 227 s.: il.
397. *Łoski J.* Ryciny polskich i obcych rytowników XVII^{go} i XVIII^{go} wieku. Odtworzone z oryginałów w fotodrukarni pod firmą M. Dutkiewicza; Wydał i przypisami objaśnił J. Łoski. – Warszawa: w Drukarni Jana Noskowskiego; Nakładem wydawcy, 1878.
398. *Łoza S.* Architekci i budowniczowie w Polsce. – Warszawa: Budownictwo i Architektura, 1954. – 423 s.
399. *Łoza S.* Ilustrowane znaki biblioteczne polskie wieku XIX-go i doby obecnej z 14-u podobiznami. – Warszawa; Lwów: Wydała Księgarnia E. Wendego i S-ki, 1915. – [22] s.
400. *Lubomirski J. T.* O bibliotekach w Polsce (Z powodu dzieła

«Wiadomość o znakomitszych bibliotekach w królestwie Polskim, Galicyi, W. Ks. Poznańskim i t. d.» przez Fr. Radziszewskiego) // Biblioteka Warszawska. – 1877. – T. 1. – S. 37–53.

401. Lukasz od Franciszka. Kazanie przy z Merecza do Wiśniowca wyprowadzeniu ciała ... Michała Serwacego Korybuta Wisniowieckiego ... Roku 1744 dnia 28, września ... – W Warszawie: w Drukarni J. K. M. ... w kollegium XX Scholarum Piarum, [1744]. – [20] f.

402. Majków / Z. R. // SG. – 1884. – T. 5. – S. 920.

403. *Małachowski P.* Zbiór nazwisk szlachty z opisem herbów. – Łuck, 1790. – T. 1. – 303 s.; T. 2. – 299 s.

404. *Maleszewski W. I.* Ze skarbczyka Adama Mieleszki // Tygodnik illustrowany. – 1907. – № 35. – S. 704–705; № 37. – S. 750–751.

405. *Micowski K.* Rychty // SG. – 1889. – T. 10. – S. 74–75.

406. *Mniszech M. J.* Kazimierz Wielki. – Warszawa: W drukarni P. Dufoura, 1777. – 68 s.

407. *Mniszech M. J.* Myśl o geniusze // Zabawy przyjemne y pożyteczne. – Warszawa, 1775. – T. 11, cz. 2. – S. 273–284.

408. *Mniszech M. J.* Myśl względem założenia Muzeum Polonicum // Zabawy przyjemne y pożyteczne. – Warszawa, 1775. – T. 11., cz. 2. – S. 211–226.

409. Monumentum Grati ac Memoriam animi Erga Regnatricem Domum Korybuthorum Wisniowiecciorum fundatorum ... – Varsaviae: Typis Collegii Scholarum Piarum, [1745]. – [19] f.

410. *Naruszewicz A.* Diariusz podróży Stanisława Augusta na Ukrainie w roku 1787. – Warszawa, 1805. – 256 s.

411. *Naruszewicz A.* Dziennik podróży króla Stanisława-Augusta na Ukrainie i do innych Ziem Koronnych roku 1787. – Warszawa, 1788. – 310 s.

412. The National Union Catalogue. Pre 1956 imprints. – Chicago; London; Mansell, 1968–1981. – T. 1–754.

413. *Natoński B.* Krusiński Tadeusz Jan // PSB. – 1970. – T. 15. – S. 426–428.

414. *Niemcewicz J. U.* Pamiętniki czasów moich. – Lipsk: F. A. Brockhaus, 1868. – 323 s.

415. *Niemcewicz J. U.* Podroże historyczne. – Petersburg: Nakł. i drukiem B. M. Wolfa, 1859. – 383 s.

416. Niemirów / Dr. M. // SG. – 1888. – T. 7. – S. 91–94.

417. *Niesiecki K.* Herbarz polski / Wyd. J. N. Bobrowicza. – Lipsk: Nakład. i drukiem Breitkopfa i Haertela, 1839–1846. – T. 1–10.

418. *Nitkiewicz M.* Biblioteka i życie kulturalne Łańcuckiej rezydencji. – Łańcut: Museum-Zamek w Łańcucie, 1986. – 171 s.: il.

419. *Nitkiewicz M.* Katalog czasopism biblioteki zamkowej w Łańcucie. – Łańcut: Museum-Zamek w Łańcucie, 1977. – 142 s.

420. *Ochocki J. D.* Pamiętniki / Wyd. przez J. I. Kraszewskiego. – Wilno: Nakł. i drukiem J. Zawadzkiego, 1857. – T. 1. – 444 s.; T. 2. – 454 s.

421. *Opalek K.* Właściwości rozwojowe nauk społecznych i humanistycznych w Polsce okresu Oświecenia // *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej*. Ser. A, Historia nauk społecznych, 1968. – Z. 12. – S. 185–194.

422. *Oprawy polskie*. Wystawa zorganizowana przez Bibliotekę Narodową i Oddział Warszawski Towarzystwa Przyjaciół Książki. Listopad-grudzień 1987. – Warszawa, 1987. – 108 s.: il.

423. *Osiński A.* Kazanie na pogrzebie Michała Jerzego hrabiego Wandalina Mniszcha w Wiśniowcu dnia 13 Marca r. 1806. – Warszawa, 1806. – 11 s.

424. *Osiński A.* O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. – Krzemieniec, 1816. – 414 s.

425. *Ostrowski J. K.* Kresy bliskie i dalekie. – Kraków: TA i WPN Universitas, 1998. – 150 s.

426. *Pamiętki Wiśniowca* // *Wiek*. – Warszawa, 1877. – № 33. – S. 3.

427. *Paszkwicz U.* Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553–1939). *Polskie dziedzictwo kulturalne*. Seria B.: Wspólne dziedzictwo. – Warszawa: DiG, 1996. – 96 s.

428. *Paszkwicz U.* Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553–1939). *Polskie dziedzictwo kulturalne*. Seria B.: Wspólne dziedzictwo. – Warszawa: DiG, 1998. – 260 s.

429. *Piątkowski H.* Andrzej hr. Mniszech // *Tygodnik illustrowany*. – 1905. – № 21. – S. 395.

430. *Piekarski K.* O zadania i metody badań proveniencyjnych. Marginalia do pracy R. Kotuli «Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Zygmunta Czarnieckiego». – Kraków, 1929. – 35 s.

431. *Piotrowski M.* W sprawie biblioteki i archiwum zamku Wiśniowieckiego // *Mies. herald.* – 1930. – № 7. – S. 146–147.

432. *Plater Wł.* Stanisław de Broel // *SPKP*. – S. 691.

433. *Polska encyklopedia szlachecka* / Oprac. Starykoń-Kaspzycki i M. Dmowski. – Warszawa: Wyd. Inst. kultury hist., 1935–1938. – T. 1–12.

434. *Polska Stanisławowska w oczach cudzoziemców* / Oprac. W. Zawadzki. – Warszawa: PIW, 1963. – T. 1. – 956 s.; – T. 2. – 963 s.

435. *Powidzki J.* «Museum Polski» Michała Mniszcha // *Muzealnictwo*. – 1955. – № 4. – S. 5–9.

436. *Prek F. K.* Czasy i ludzie / Przygotował do druku H. Barycz. – Wrocław: Ossolineum, 1956. – L, 576 s.

437. *Przedziecki A.* Podole, Wołyń, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów. – Wilno, 1841. – T. 1. – 191 s.

438. *Pulaski K.* Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. – Brody, 1911. – T. 1. – 261 s.
439. *Querard J. M.* La France litteraire, ou Dictionnaire bibliographique des savants, historiens, et gens de lettres de la France, ainsi que des literateurs étrangers qui ont écrit en françois, plus particulièrement pendant le XVIII et XIX siècles. – Paris, 1827–1842. – 10 tt.
440. *Rabowicz Ed.* Potocka z Komarowskich Gertruda // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 738–740.
441. *Rabowicz Ed.* Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. – Wrocław, Warszawa, Kraków: Ossolineum, 1965. – 542 s.: il.
442. *Radziwiński Z. L.* Marszałkowie Wołyńskiej ziemi przed Unią Lubelską i miana ich spadkobiercy marszałkowie szlachty Wołyńskiej w porozbiorowej dobie. – Lwów: Z drukarni Jakubowskiego, 1916. – 58 s.
443. *Radziszewski F.* Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych tak niegdyś byłych jako i obecnie istniejących w krajach dawną Polską. – Kraków: W drukarni Wł. L. Anczyca i Sp., 1875. – 124 s.
444. Rare Polonica in The New York Public Library: Books of the 15th – 18th Centuries / Ed. by M. Czapnik. – New York: Norman Ross Publishing Inc., 2001. – 227 s.
445. *Rewski Z.* Biblioteka architekta Jana de Witte oraz syna jego Jozefa // Biuletyn historii sztuki i kultury. – Warszawa, 1949. – [T.] 6. – № 1–2. – S. 160–165.
446. *Reychmann J.* Orient w kulturze polskiego Oświecenia. – Wrocław, Warszawa, Kraków: Zak. Narod. Ossolińskich, 1964. – 386 s.: il.
447. *Reychman K.* Dodatki i sprostowania do Exlibrisow bibliotek polskich XVI–XIX wieku Wiktora Wittyga // Exlibris. – 1924. – Z. 6. – S. 198–202.
448. *Rogala J.* Skimborowicz Hipolit // SPKP. – S. 825.
449. *Rolak G.* Fragment księgozbioru Józefiny z Mniszchów Potockiej w zbiorach Działustarych druków ZNiO // Czasopismo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. – Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 2002. – Z. 13. – S. 137–176.
450. *Rolak G.* Wkręgu Potockich z Tulczyna. Fragment kolekcji Biblioteki Tulczyńskiej w zbiorach Działu starych druków Zakładu Narodowego im. Ossolińskich // Czasopismo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. – Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 2004. – Z. 15. – S. 157–181.
451. *Rosner A.* Mniszech Michał Jerzy Wandalin // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 480–484.
452. *Rostworowski E.* Potocki Stanisław Szczęsny // PSB. – 1984–85. – T. 28. – S. 183–202.

453. *Rottermund A.* Zamek Warszawski w epoce Oświecenia. Rezydencja monarsza: funkcje i treści. – Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie, 1989. – 288 s.: il.
454. *Różycki Ed.* Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1994. – 269 s.
455. *Różycki Ed.* Z dziejów kultury książki w Kamiencu Podolskim w XVI–XVIII w. // Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi: Studia i materiały. – Warszawa, 1997. – T. 18. – S. 71–83.
456. *Rudnicka J.* Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741–1932). – Warszawa: Bibl. Narodowa, 1967. – 215 s.: il.
457. *Ruszczyc M.* Dzieje rodu i fortuny Branickich. – Warszawa, 1991. – 430 s.: il.
458. *Schnaydrowa B.* Fragment zbiorów tulczyńskich w rękopisach Biblioteki Polskiej Akademii nauk w Krakowie // Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii nauk w Krakowie. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Ossolineum, 1969. – R. 15. – S. 89–102.
459. *Sińko Z.* Powiesci zachodnoeuropejski w Polsce Stanisławowskiej // Pamiętniki Literacki, 1966. – R. 57, z. 4. – S. 581–624.
460. *Sipayłło M.* O metodzie badań prowiencyjnych starych druków // Z badań nad księgozbiorami historycznymi. – Warszawa: Wyd. Uniw. Warszawskiego, 1975. – Z. 1. – S. 9–30.
461. *Sipayłło M.* Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. – Warszawa: Inst. Wyd. PAX, 1988. – 264 s., tabl.
462. Sitkowce / J. Krz. // SG. – 1889. – T. 10. – S. 626–627.
463. Słownik staropolskich nazw osobowych / Pod red. W. Taszyckiego. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: PAN, 1965–1973. – T. 1–7.
464. Sprawozdanie Polskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości na Rusi. 26. III. 1917 – 31. XII. 1917 // Museum Polskie / Pod red. L. Grocholskiego. – Kijów, 1918. – S. 200.
465. *Stecki T.* Łuck starożytny i dzisiejszy. – Kraków, 1876. – 214 s.
466. *Stecki T. J.* Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym. – Lwów: Z drukarni Zakładu Nar. Im. Ossolińskich, 1871. – 472 s. – (Ser. 2 / Wyd. K. Budkiewicza).
467. *Strutyńska M.* Cymelia ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu: Rękopisy. Stare druki: Wystawa zorganizowana z okazji 50-lecia UMK w dniach 19–24. 02. 1995. – Toruń, 1995. – 71 s.: il.
468. *Strutyńska M.* Stare druki proweniencji Potockich z Tulczyna w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu // Z badań

- nad polskimi księgozbiorami historycznymi: Wyniki perspektywy. – Warszawa: Wyd. Uniw. Warszawskiego, 1992. – T. 14. – S. 161–217: ill.
469. *Strutyńska M.* Stare druki proweniencji Potockich z Tulczyna w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Adenda // Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi: Zbiory rozproszone. – Warszawa: Wyd. Uniw. Warszawskiego, 1993. – T. 15. – S. 183–184.
470. *Studemeister M.* Bookplates and their owners in Imperial Russia. All illustrated survey of holdings at Stanford University. – Hermitage Publishers, 1991. – 220.: il.
471. *Sudolski Z.* Potocka z Komarów Delfina // PSB. – 1983. – T. 27. – S. 735–737.
472. *Sulikowska W.* Mniszech: Michał Jerzy Wandalin, Karol Filip, Andrzej Jerzy // SPKPS. – S. 145–146.
473. *Sulikowska W.* Wiśniowiecki Michał Serwacy // SPKPS. – S. 231.
474. *Szowkowyj D.* Dzieje i zawartość dokumentów z zespołu Potockich przechowanego w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy w Kijowie (Zespół 49, inw. 1, 2, 3) // *Miscellanea historico-archivistica.* – Warszawa: DiG, 1997. – T. 8. – S. 105–111.
475. *Szwejkowska H.* Książka drukowana XV–XVIII wieku. Zarys historyczny. – 3-ie wyd. – Wrocław; Warszawa: Państw. Wyd. Naukowe, 1980. – 347 s.
476. *Tadeusiewicz H.* Witte Jan // SPKPS. – S. 232–233.
477. *Targosz K.* Polscy korespondenci Atanazego Kirchera i ich wkład w jego dzieło naukowe // *Studia i materiały z dziejow nauki polskiej. Seria A.* – 1968. – Z. 12. – S. 117–136.
478. Taryfy rozmaite względem monety polskiej y litewskiej według terazniejszey kurrencyi. – W Lublinie: W Drukarni Colleg. Soc. Jesu, 1746. – [3], 172, [3] s.
479. *The New Grove dictionary of music and musicians / Ed. by Stanley Sadie.* – London: Macmillan Publishers Limited, 1980. – T. 1–20.
480. *Thieme U., Becker F.* Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler. – Leipzig: Verlag von W. Engelmann, E. A. Seeman, 1907–1950. – Bd. 1–37.
481. *Tomkiewicz W.* Dzieje zbiorów zamku Wiśniowieckiego. Osobnie odbicie z «Rocznika Wołyńskiego» T. VIII. – Równe: Nakład. Zarządu Wołyńskiego okręgu Związku nauczycielstwa polskiego, 1933. – 23 s.
482. *Tomkiewicz W.* Testament Jeremiego Wiśniowieckiego. Nadbitka z «Miesięcznika Heraldycznego» – Warszawa, 1930. – R. 9. – № 4. – 11 s.
483. *Trembecki S.* Sophiowka: Poème polonaise / Traduit en vers français par de Lagarde. – Vienne : De l'imprimerie d'Antoine Strausse, 1815. – 160, [18] f. : il., port.

484. Trusiłówka // SG. – 1892. – T. 12. – S. 520.
485. *Trusow I.* Dzieje księgozbioru Muzeum Historycznego w Grodnie // Białostoczczyzna. – 1991. – № 1. – S. 3–4.
486. Tulczyn / Dr. M. // SG. – 1892. – T. 12. – S. 611–613.
487. *Urbański A.* Podzwonne na zgliszczach Litwy i Rusi. – Warszawa, 1928. – 159 s.: il.
488. *Urbański A.* Pro memoria. Przedruk. – Warszawa, 1929. – VIII, 151, [3] s.: il.
489. *Uruski S.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa: Skład Główny księgarni Gebethnera i Wolfa, 1904–1917. – T. 1–14.
490. *Warszycki W.* Imion w herbowych z urodzenia szlacheckiego uroczystością wyrachowanych summaryusz. – Gdańsk: W drukarni uprzywilejowanej Stanow Miasta, 1782. – 285, 112 s.
491. *Wereszycka H.* Jabłonowski Antoni Barnaba // PSB. – 1962–1964. – T. 10. – S. 216–218.
492. *Wereszycka H.* Mniszchowa z Zamoyskich Ursula // PSB. – 1976. – T. 21. – S. 457–458.
493. *Widacka H.* Marstaller nadworny sztycharz Stanisława Augusta. – Warszawa: Bibl. Narod., 1996. – 85 s.
494. *Widacka H.* Warszawscy ilustratorzy czasów Stanisława Augusta // Z badań nad dawną książką. Studia ofiarowane prof. A. Kaweckiej-Gryczowej w 85-lecie urodzin. – Warszawa, 1993. – T. 2. – S. 575–595.
495. *Wielądko W. W.* Heraldyka. – Warszawa: W drukarni P. Zawadzkiego, 1792–1796. – T. 1–4.
496. Wiśniowiec / J. K. // Odbitka z tygodnika «Życie katolickie». – [Łuck, 1937]. – 8 s.
497. Wiśniowiec / J. Krz. // SG. – 1893. – T. 13. – S. 614–617.
498. Wiśniowiec // Wieś ilustrowana. – 1912. – Kwiecień. – S. 15–18.
499. *Wiśniowska Z.* Katalog starych druków biblioteki Muzeum-Zamku w Łańcucie. – Łańcut: Muzeum, 1974. – 373 s.: il.
500. *Witte J.* Listy. / Wyd. S. Krzyżanowski. – Kraków: W drukarni «Czasu» W Kirchmayera; Nakładem wydawcy, 1868. – 274, XIII s.
501. *Wittig W.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – [6], 193, [9] s.
502. *Wobe M. F.* Icones Familiae Ducalis Radiviliane. – Nesvissii: In Typographia Collegii Societatis Jesu, 1758. – [3] s., 165 portr.
503. *Wolff J.* Książki Litewsko-Ruscy od końca czternastego wieku. – Warszawa: Drukiem J. Filipowicza, 1895. – 698 s.
504. Wołodarka / Rulikowski Ed. // SG. – 1893. – T. 13. – S. 883–887.
505. *Wołoszyński R. W.* Potocka Wittowa Zofia // PSB. 1983. – T. 27. – S. 744–747.

506. *Wolszczanowa H.* Potocki: Stanisław Szczęsny, Jósefa Amelia z Mniszchów, Stanisław Septym, Jarosław, Mikołaj // SPKP. – S. 709–710.
507. *Woroniecki Ed.* St. Trembecki w Tulczynie // Tygodnik illustrowany. – 1912. – № 50. – S. 1044–1045.
508. *Wójcicki K.* Wyjątek z listu do Redakcyi Biblioteki Warszawskiej // Biblioteka Warszawska. – 1846. – T. 4. – S. 410–412.
509. *Wróbel H.* Czacki Tadeusz // SPKP. – S. 348–349.
510. Żal z uwagą nad śmiercią Mihała Serwacego Wiśniowieckiego. – Wilno: w Drukarni akademickiy Soc. Jesu, 1745. – [19] s.
511. Zamek w Wiśniowcu // Tygodnik illustrowany. – 1870. – № 119. – S. 170.
512. *Żbikowska-Migoń A.* Dzieje książki i jej funkcji społecznej: Wiek XVIII. – Wrocław: Wyd. Uniwer. Wrocławskiego, 1987. – 129 s.: il.
513. *Żbikowska-Migoń A.* Historia książki w XVIII: Początki bibliologii. – Warszawa: PWN, 1989. – 399 s.: il.
514. *Żbikowska-Migoń A.* Książka naukowa w kulturze Polskiego Oświecenia. – Warszawa; Wrocław: PWN, 1977. – 193 s.: il (Akta Universitatis Wratislaviensis. – № 365).
515. *Żbikowska-Migoń A.* Od księgozbioru prywatnego do biblioteki publicznej: XVIII-wieczne programy i realizację // Ks. Leopold Jan Szersznik znany i nieznan: Materiały z konferencji naukowej. Cieszyn, 6–7 Listop. 1997. – Cieszyn: Książnica Cieszyńska, 1998. – S. 7–18.
516. *Zegrze* // S. G. – 1895. – T. 14. – S. 562–563.
517. *Zielińska T.* Poczet polskich rodów arystokratycznych. – Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1997. – 591, [1] s.
518. *Żórawska-Witkowska A.* Muzyka na dworze i w teatrze Stanisława Augusta. – Warszawa: Zamek Krolewski, [s. a.]. – 370 s.: il.
519. *Zychliński T.* Złota księga szlachty polskiej. – Poznań: Jarosław Leiceber, 1988. – R. X. – S. 201–226.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Абаза А., адміністратор Опікунської ради над маєтками Мечислава Потоцького 101
- Абаза, дійсний статський радник 102
- Абамелік, князівський рід вірменського походження 86
- Абамелік [Г.] 41, 42, 43
- Абамелік Ганна Петрівна 86
- Абамелік Єлизавета Христофорівна з Лазаревих (1832–1904) 86
- Абамелік Семен Давидович (1815–1888) 86
- Абеляр П'єр (1079–1142), французький філософ, богослов, письменник 61
- Абрек Андрій, поет, доктор філософії 73, 79
- Август II Фридерік Сильний (1670–1733), саксонський курфюрст, польський король з династії Веттинів (1697–1706, 1709–1733) 68, 121
- Авіан Флавій (Flavius Avianus, IV ст. н. е.), римський поет 150
- Авілер (Aviler) Августин-Шарль, (1653–1700), французький архітектор 183
- Агрі (Agry), французький гравер 45, 78
- Адаманді-Коханський А. → Коханський А.
- Адамс Г. М.* → *Adams Н. М.*
- Аїхер Отто (пом. 1678), професор моральної філософії та історії 74, 128
- Айльгауд (Ailhaud) Йоган (1674–1756), автор «*Medicina universalis*» 155
- Акциза Петро (1809), архіваріус і бібліотекар Вишневецького замку 52
- Александровська Е.* → *Aleksandrowska Е.*
- Алембек Валер'ян (пом. 1676 р.), лікар, райця Львівського магістрату, львівський вїйт, професор і ректор Замойської академії, бібліофіл 19, 74, 79
- Аліо Жак (1513–1593), французький письменник-гуманіст 61
- Альдию Мануцій
- Альфред Великий Усекський (849–900), англійський король 187
- Амман Йост (1539–1591), гравер 57

- Анакреонт (бл.570 – 478 до н. е.), давньогрецький поет-лірик 37, 116
- Андрисович Лазар, польський друкар 55
- Апіан (Benewitz, лат. Arianus) Петер (1495–1552), німецький вчений, картограф 148
- Аполлоній Пергський (бл. 260 – бл.170 до н. е.), давньогрецький математик і астроном 153
- Аранці Джуліо Цезар (1530–1589), італійський хірург, астроном 59
- Аржан (Argens), Жан-Батіст де Бое, д' (1704–1771), маркіз 170, 193
- Аржансон (Argenson), Рене-Луї, д' (1694–1757), маркіз 170
- Аристотель (384–322 до н. е.), давньогрецький філософ і вчений 61, 120
- Аристофан (бл.445 – бл.385 до н. е.), давньогрецький поет-комедіограф 61, 120
- Аріосто Людовіко (1474–1533), італійський поет 61, 97, 120
- Арнісе (Agnisaeus) Хеннінг (1580–1636), німецький лікар 67
- Ароков В.* 135
- Арріан Флавій (Atrianus Flavius), давньогрецький історик і письменник 115
- Архімед (бл. 287 – 212 до н. е.), давньогрецький вчений 153
- Аст Георг (XV ст.) 56
- Аструк (Astruc) Жан (1684–1766), лейб-медик польського короля Августа II, згодом надвірний лікар французького короля Людовіка XV 121, 129, 130, 131, 132
- Афтаназі Р.* ⇒ *Aftanazy R.*
- Баарле (лат. Barlaeus) Каспар ван (1584–1648), голландський історик і поет 117
- Бакалович Ян (XVIII ст.), польський інженер 188
- Бакаляра-і-Санна Вісент (пом.1726), іспанський історик 119
- Бальбін Богуслав Алоїс (1621–1688), чеський вчений, історик, філолог, єзуїт 117
- Бальзак Жан-Луї Гез де (1597–1654), французький письменник 114
- Бальзак Оноре де (1799–1850), французький письменник 41, 62, 85
- Бантши-Каменський М.* 18, 92
- Барбаро Даніель (1513–1570), італійський священник, математик, теолог, письменник 150
- Барб'є Л. Н.* ⇒ *Barbier L. N.*
- Бароній Цезар (1538–1607), історик римо-католицької церкви 58, 66
- Барсія і Самбра Хосе де 119
- Бартелемі де Грамон, Габріель де (1590–1654), історик 72
- Бартелемі (Barthélemy) Жан-Жак (1716–1795), французький вчений і письменник 116

- Бартоллі П'єтро Санті (1635–1700), художник, гравер 108
Бартошевич Ю. → *Bartoszewicz J.*
- Баугін (Bauhin) Жан (1541–1613), французький лікар, природознавець, лейб-медик герцога Ульріха Вюртенберзького 154
- Безак Олександр Павлович (1801–1869), київський, подільський і волинський генерал-губернатор (1865–1869) 44
Бейковський А. → *Bejkowski A.*
- Бейль (Bayle) П'єр (1647–1706), французький письменник і філософ 171, 186
- Беккарія (Beccaria) Чезаре (1738–1794), італійський просвітитель, юрист, економіст 145, 171, 175, 186
- Белармін Роберт (1542–1621), теолог і полеміст 58
Белецький П. А. 81, 89
- Белідор (Forest de Belidor, 1693–1761), французький інженер 183
- Бембо П'єтро (1470–1547), італійський поет-гуманіст 58
- Бемлер (Biemler) Самуель, лікар 155
- Бенедикт XIV, римський папа (1740–1758) 81
- Бержерак Савіньєн Сірано де (1619–1655), французький поет і мислитель 61
- Берруї (Berruyer) Ісаак-Жозеф (1681–1758), французький літератор 33, 80, 81, 184
- Бертран Еліаш (1712–1790), швейцарський вчений 192
- Бельський Йоахим (1540–1599), польський історик, поет 54
- Бельський Марцін (бл. 1495–1575), польський історик і сатирик 54, 176, 187
- Бешенковський Е. Б.* 16, 26
- Бжостовські, шляхетський рід герба «Стжеме» 41
- Бзовський Абрагам (1567–1627), польський історик церкви, теолог 74
- Бібіков Дмитро Гаврилович (1792–1870), київський військовий, подільський і волинський генерал-губернатор (1837–1852) 101
- Біленький Є.* 16
- Блау, родина голландських вчених, картографів-видавців 54, 71, 113, 117, 149, 150
- Блау Вільгельм (1571–1638), географ, астроном, видавець 117, 150, 152
- Блау Йохан (пом. 1679), син В. Блау 117, 150
- Блау Корнель (пом. 1650), син В. Блау, брат Йохана 117
- Блондель (Blondel) Франсуа (1617–1686), французький архітектор 183
- Бобровський Т.* → *Bobrowski T.*
- Бобрович Я. Н.* → *Bobrowicz J. N.*
- Бовуа Д.* → *Beauvois D.*

- Богданович Іполіт Федорович (1743–1803), поет 123
- Богомолець Франтішек (1720–1784), польський драматург, видавець, редактор 53, 61, 156, 175, 190, 200
- Богуславський Войцех (1757–1829), польський драматург, актор, театральний діяч 39
- Богуславський Юзеф Костянтин (нар. 1754), доктор теології, історик, член Ордону піаристів 176
- Боденер (Bodenehr) Габріель, гравер 136
- Боїм Михайло (1614–1658), синолог, доктор медицини, єзуїт, син П. Боїма 60, 91
- Боїм Павло (1581–1641), доктор медицини, райця Львівського магістрату 91
- Бокачов Н.* 15, 25
- Боккаччо Джованні (1313–1375), італійський письменник-гуманіст 61, 113, 120
- Боклер (Boesckler) Георг Андре (XVII ст.), німецький архітектор 183
- Болсуновський Кароль Васильович (1838–?), археолог, нумізмат, кустош нумізматичного відділу Історичного музею в Києві 11, 18, 46
- Бомарше (Beaumarchais) П'єр-Огюстен Карон де (1732–1799), французький драматург 39, 61
- Бонецький А.* ↔ *Вопієські А.*
- Борделон (Bordelon) Лорен (1653–1730), французький письменник, доктор теології, 160
- Борисова Л.* 130
- Борисовская Н.* 166
- Боссює (Bossuet) Жак-Бенінь (1627–1704), французький письменник 156
- Браге (Brahe) Тіхо (1546–1601), дуньський астроном 107
- Браницька Ізабелла з Понятовських 75
- Браницький Клемент, коронний гетьман 75
- Браницькі, шляхетський рід герба «Корчаку» 102
- Брант Себастьян (1458–1521), німецький письменник-гуманіст 56
- Брантом (Brantôme) П'єр де Бурдейль (de Bourdeille) (1527/40–1614) барон, французький письменник-мемуарист 61
- Браччоліні Джан Франческо Поджіо (1380–1459), італійський письменник-гуманіст 57, 58
- Бредвардінус (Bradwardinus, Brawardinus) Томас (1290–1349), англійський математик і теолог 148
- Бреза Гонората з Радзимінських 167
- Бреза Іполит 167
- Брізо (Briseux) Шарль-Етьєн (1680–1754), французький архітектор 183

- Бробе (Brobes) Ж., гравер 183
Бровкін А. Г. 25
Бродовський С. ⇒ *Brodowski S.*
 Бродський Станіслав Лодзя (XVIII ст.), житомирський гродський писар 160
 Броньовський (Броновій) Марцін (1580–1630), польський історик 54
Брюне Ж. Ш. ⇒ *Brunet J. Ch.*
Букар С. 18, 143, 148, 165
 Букари, шляхетський рід 160
Булатова С. О. 5, 16, 25, 91
 Бургааве Герман (1668–1738), голландський лікар, хімік, ботанік 121, 155
 Бурдалу (Bourdaloüe) Луї (1632–1704), французький письменник 156
 Бурихер Б. 163
 Бутурлін Дмитро Петрович (1790–1848), російський військовий історик, із 1842 р. директор Імператорської публічної бібліотеки в Петербурзі 170
 Бюрі Рішар (1730–1794), французький історик, адвокат 150
 Бюффон Жорж-Луї-Леклерк (1707–1788), французький учений-природознавець 126, 170, 171, 186
- Вага** Антоній (нар. 1799 р.), польський письменник, ентомолог, педагог 181
 Вага Теодор (1739–1801), польський історик і правознавець 145
 Ваде Жан-Жозеф (1719–1757), французький композитор 188
 Вакс Жан (пом. 1597), французький правознавець 126
 Валлемон (Vallemont, Le Logtain de) П'єр де (1649–1721), французький літератор і природознавець, абат 127
 Варшевицький Кшиштоф (1543–1603), краківський канонік, королівський секретар 55
Варшицький В. ⇒ *Warszycki W.*
 Васберги ⇒ Янсони-Васберги
Василенко М. 166
 Васховус Миколай (1668 р.) 163
 Вебб Дж., англійський синолог 122
 Вега, Гарсільяс де ла, Інка (1540–1620), іспансько-американський письменник-хроніст 119
 Вега Карпіо, Лопе Фелікс де (1562–1635), іспанський письменник 118, 189
 Вегетій Флавій Ренат (к. IV–п. V ст.), римський військовий теоретик і історик 58

- Вегнеріо Г., філолог 155
- Вейнман Йоган Вільгельм 189
- Веллан (Vaillant) Франсуа-Фуа (1632–1706), лікар, нумізмат 107
Вельондке В. В. → Wielądke W. W.
- Венжик Ян, гнезненський арцибіскуп 69
- Вербицька Анна 144
- Вербовий Федір, друкар-кріпак 98
- Вергілій Марон Публій (70–19 до н. е.), римський поет 61, 114, 120
Верещицька Г. → Wereszycka H.
- Вернадський Володимир Іванович (1863–1945), український вчений, засновник геохімії, біогеохімії, перший президент УАН 46, 47
- Весоловський Альберт Франтішек, професор Замойської академії 128, 130
- Викторовский П. Г. 167*
- Вігеріус Марк (пом. 1516), теолог, письменник 74
- Від Марк Ієронім (1490–1566), новолатинський поет, альбський єпископ 149
- Вістор Ієронім (після 1480–1546), польський видавець, друкар, інтролігатор 54, 149, 151
- Віко Енеа (1520–1570), італійський гравер і антиквар 161
- Вілле де, маркграф, чоловік Ельжбети Марії Філіпіни Мнішек 84
- Вільгельм III Оранський (1650–1702), штатгальтер Нідерландів з 1674 р., англійський король із 1689 р.
- Вінсент, гравер 116
- Вінтершмідт А. В. (1733–1796), гравер 146
- Віотті Джовані Батісто (1753–1824), італійський скрипаль, композитор, педагог 187
- Вітрувій Август Марк (друга половина I ст. до н. е.), римський інженер і архітектор 58, 107, 150, 161, 183
- Вітте Бартоломій де, майор 106
- Вітте Юзеф Зеферин де (1739–1815), капітан коронної артилерії, комендант Кам'янецької фортеці 19, 106, 107, 108, 112, 113, 117, 128, 130, 181, 200
- Вітте Ян де (1709–1785), генерал коронної артилерії, комендант Кам'янецької фортеці, бібліофіл, нумізмат 19, 98, 105, 106, 107, 108, 113, 115, 118, 121, 127, 128, 130, 133, 134, 200
- Wittuz B. → Wittyg W.*
- Вишневецька Анна з Ходоровських (пом. 1711), княгиня 30
- Вишневецька Катерина з Дольських, княгиня 90
- Вишневецька Текля Ружа з Радзивілів, княгиня 49, 82, 184

- Вишневецький Костянтин (1633–1685) князь, белзький воєвода 30
- Вишневецький Михайло Серватій (1680–1744) князь, великий гетьман
ВКЛ, канцлер ВКЛ 9, 12, 13, 28, 30, 32, 33, 34, 49, 50, 57, 65, 66, 67,
79, 80, 81, 82, 85, 92, 172, 173, 174, 182, 183, 184, 185, 191
- Вишневецький Михайло Томаш → Михайло I Корибут Вишневецький
- Вишневецький Юзеф Ігнацій Антоній Єнджей Дионізій, син М. С. Виш-
невецького 81
- Вишневецький Ярема (1612–1651) князь, руський воєвода 85
- Вишневецькі, український князівський рід герба «Корибут» 8, 10, 16, 20,
28, 30, 64, 172, 173, 198, 201
- Вишньовська С.* → *Wiśniowska Z.*
- Владимиров Л. И.* 27
- Владислав IV Ваза (1595–1648), король Речі Посполитої (1632–1648) 60,
108
- Вобе М.* → *Wobe M.*
- Волошиновський П., архіваріус і бібліотекар Вишневецького замку (1858)
52
- Волошинський Р.* → *Wołoszyński R.*
- Вольгемут Міхаель, гравер 56
- Вольтер (справжнє ім'я Марі-Франсуа Аруе) (1694–1778), фран-цузький
філософ-просвітитель, письменник 39, 53, 83, 97, 116, 121, 156, 170,
171, 175, 186, 190, 200
- Вольф Християн (1679–1754), німецький філософ-ідеаліст, математик
152, 154
- Вольф Ю.* → *Wolf J.*
- Вольщанова Г.* → *Wolszczanowa H.*
- Воробей М. А.* 25
- Вьонжевич Єжи 181
- Врубель Г.* → *Wróbel H.*
- Вядро Ш.* 85
-
- Гален Клавдій (бл. 130–бл. 200), римський лікар 154
- Галілей Галілео (1564–1642), італійський вчений, астроном
- Галле Корнелій, гравер 58
- Галлер (Haller) Ян (бл. 1467–1525), польський друкар, книготорговець,
власник папірні, купець 55
- Галуппі Бальтазар (1703–1785), композитор 188
- Гальвес де Монтальво, Луїс (1549–1610), іспанський поет 118
- Ганська Евеліна з Жевуських 85
- Ганський Вацлав, предводитель дворянства Волинської губ. 85

- Ганські, шляхетський рід герба «Корчак» 41
- Гартунг Олександр 117
- Гасс Ж. А. П. (1699–1783), композитор 190
- Гассенді П'єр (1592–1655), французький філософ-матеріаліст, дослідник у галузі математики, механіки, астрономії 91
- Гаур (Haug), Якуб Казімеж (нар. 1632 р.), польський економіст 189
- Гваньїні (Guagnini) Алессандро (1534/38–1614), польський хроніст, італієць за походженням 54, 111, 176
- Гваріні (Guarini) Баттиста (1538–1612), італійський поет, теоретик літератури і мистецтва 61, 156, 190
- Гвіччардіні Луїджі (1523–89), флорентійський дипломат, історик, племінник Франческо 117
- Гвіччардіні Франческо (1483–1540), італійський історик і політичний діяч 57, 117
- Гевелій (лат. Hevelius) Ян (1611–1687), польський астроном, засновник селенографії 91
- Гельвецій (Helvétius) Клод-Адріан (1715–71), французький філософ-матеріаліст 116, 186
- Генріх IV Бурбон (1553–1610), французький король (1589–1610) 119
- Герберштейн (Herberstein) Сигізмунд (1486–1566), німецький дипломат 111
- Гербіній (Herbinius) Йоганн (бл. 1620–1679), німецький історик 118
- Гербурт Ян Щенсний (1567–1616), шляхтич, засновник друкарні в Добромилі 55, 111
- Геродот, давньогрецький історик 120
- Герольд (Heroldt) Матіас Генріх, редактор нумізматичного журналу 134
- Гі (Guys) П'єр-Августин (1720–1799), еллініст 124
- Гіббон Едвард (1737–94), англійський історик 120, 175, 186
- Гіглі, автор оперних лібрето 190
- Гіжицька Тереза з Мотовидлів (кінець XVIII ст.) 38
- Гіжицький Павло (XVIII ст.), єзуїт, архітектор, панегірист 32, 81, 183, 194
- Гіжицький Симон 38
- Гіжицький Я. М. → Gizycki J. M.*
- Гіжицькі, шляхетський рід герба «Гоздава» 18
- Гіжо Жан, художник 85
- Гірсфельд 189
- Гісцова Л. З. (Hiscowa L.) 14, 24, 132*
- Глинка Францішек 72, 73, 187, 192
- Гоббс Томас (1588–1679), англійський філософ 186
- Големб'ювський Ян, польський видавець 112

- Голобуцький П. В. 16, 26
- Гольбах Поль-Анрі (1723–89), французький філософ-матеріаліст 170
- Гольдоні Карло (1707–93), італійський драматург 120
- Гольдман Миколай 149
- Гольчевський Павло Йосиф (пом. між 1751–1754), львівський друкар, видавець 112, 151
- Гомер, легендарний поет Давньої Греції 61, 116, 120
- Гораций Квінт Флак (65 до н. е. – 8 до н. е.), римський поет 61, 120
- Горецький Леонард (XVI ст.), польський історик 55
- Горленко В. П. 86, 87, 183, 194
- Горнунг З. → *Hornung Z.*
- Горчаков К. А., князь 43
- Готшед Йоганн Христоф (1700–66), німецький письменник, теоретик раннього Просвітництва 152
- Гофман Фридріх (1660–1742), німецький лікар 59
- Графіні (*Graffigny, d'Issembourg d'Harproucourt dame de*), Франсуаза (1695–1758), французька письменниця 116
- Грейсгейм К. Л. 187
- Грессе Ж. -Ж.-Т. → *Graesse J.-J.-T.*
- Гретсер (*Gretser*) Якоб (1560–1625), теолог, письменник, єзуїт 158
- Григорій XIII (1502–1585), римський папа (1572–1585) 167
- Гринеус Симон 74
- Гринько Г. Ф., нарком освіти УСРР 103
- Гришковський Юзеф (до 1800 р.), архіваріус і бібліотекар Вишневецького замку 52
- Гроль (*Gröll, Groell*) Міхал (1722–1798), польський друкар, видавець 107, 151
- Грама В. Д. 133
- Гроновій Фридріх (1611–1671), німецький філолог 114
- Гронська М. → *Grońska M.*
- Гроот (лат. *Grotius*) Гуго (1583–1645), голландський юрист, соціолог, державний діяч 117
- Грохольський Зигмунт (20-ті роки ХХ ст.) 46
- Груцинський Л. → *Gruszczyński L.*
- Губе (*Hube*) Міхал Ян (1737–1807), польський фізик, математик 154
- Гуго Герман (1588–1629) 58
- Гудрі (*Houdry*) Вінсент (1631–1729), французький теолог, єзуїт 40
- Гуїлер С., математик 154
- Гурницький (*Górnicki*) Лукаш (пом. 1602 р.), королівський секретар Зигмунта Августа, його бібліотекар, письменник 176

Гутрі Метью (пом. 1807), лікар, медик Кадетського сухопутного корпусу

123

Гюго Віктор-Марі (1802–85), французький письменник 62

Гюдевільє Ніколя (1650–1720) 151

Галаган Григорій Павлович (1819–1888), землевласник, український громадський і освітянський діяч 44, 87

Гете Йоганн Вольфганг (1749–1832), німецький письменник, мислитель, природознавець 170

Гогенлос, княгиня 43

Давид (David) Жан (1546–1613), бельгійський теолог 115

Д'Аламбер Жан-Лерон (1717–83), французький математик, механік, філософ-просвітитель 53, 121, 171, 177, 186

Данеус (Danaeus) Ламбертус (1530–1596), доктор теології 74

Данилевичева М. → *Danilewiczowa M.*

Даніель (Daniel) Габріель (1649–1728), французький історик 62

Данте Аліг'єрі (1265–1321), італійський поет 61, 120

Данпре Бланжей (Dargès Blangey) Якуб, архітектор (XVIII ст.) 85

Дашкевич Я. 135

Двожачек В. → *Dworzaczek W.*

Деліль (Delille) Жак (1738–1813), французький поет і перекладач 116

Дельріо М. А. (1551–1608), нідерландський вчений 150

Демаре де Сен Сорлен (Desmarets de Saint-Sorlin), Жан (1595–1676), французький літератор 61, 68

Демидов Павло Григорович (?–1858) 45

Демидов Павло Олександрович (1869–1935) 12, 44, 45, 46, 76, 78, 88

Десормо (Desormeaux) Жозеф-Луї Ріпол (Ripault) (1724–1793), французький історик 120

Дефо Даніель (1660–1731), англійський письменник, політичний діяч 39, 61, 121

Дефонтане (Desfontaines) Рене-Луїш (1752–1833), французький ботанік 189

Джонсон Семуель (1709–1784), англійський письменник, лексикограф 170

Дзанноні Джованні Антоніо Річчі (1736–1814), італійський картограф 69

Дзеньцьол А. → *Dzięcioł A.*

Дзежговський Стефан, чернець Ордену піаристів (XVIII ст.) 160

Дзюба О. М. 5

Димитрій Самозванець → Лжедимитрій I

Дідо, родина французьких видавців 54, 113, 116, 149, 150

- Дідро Дені (1713–84), французький філософ-матеріаліст, письменник 53, 121, 170, 171, 177, 193
- Дідушицький Вікторин Валер'ян, шляхтич 98
- Діккенс Чарльз (1812–70), англійський письменник 62
- Ділоренцо Д. 163
- Дионісій Галікарнаський, давньогрецький історик і ритор 115
- Длугопольський А.* 11, 22
- Длугош Ян (1415–80), польський історик 55, 176
- Доверньє А. (1713–1797), композитор 188
- Долгоруков П.* 167
- Доле Жан (1651–1707), французький лікар 59
- Дорогостайський Кшиштоф 53, 69
- Дорту де Меран (Dortu de Maigan) Жан-Жак (1678–1771, французький фізик, математик, бібліофіл 170
- Досифей Нотара (1641–1707), єрусалимський патріарх 74, 79, 94
- Друг О.* 89
- Дубровіна Л. А.* 16, 26, 27
- Дунін-Борковський Ю.* ⇒ *Dunin-Borkowski J.*
- Дунін-Карвицький Ю.* ⇒ *Dunin-Karwicki J.*
- Дунчевський Станіслав (1701–1766), польський вчений 187
- Дуранті (Duganti, Dugand) Гійом (1230–1296), французький прелат, доктор канонічного права 74
- Дьоген Матвій 114
- Дюгамель дю Монсо (Duhamel-Dumonceau) Анрі Луїс. (1700–1782), генерал-інспектор французького флоту, ботанік 146
- Дюкло (Duclos) Шарль-Піно (1704–1772), французький письменник і історик 116, 170
- Дюма Олександр, батько (1802–1870), французький письменник 62
- Дюмон (Dumont) Жан (пом. 1726), французький історик і публіцист 66
- Дюрер Албрехт (1471–1528), німецький живописець і графік 56
- Дюфор Петро (1729–1797), польський видавець 36, 151
- Евклід**, давньогрецький математик 153
- Еврипід (бл. 480 до н. е. – 406 до н. е.), давньогрецький поет-драматург 120
- Езоп, давньогрецький байкар 61
- Ейдій Петер 91
- Ейцінгер Міхаель, історик 115
- Еккель (Echhel) Йосиф Іларій (1737–1798), австрійський нумізмат 134
- Елоїза, учениця і кохана П. Абеляра 61

- Ельзевір Абрахам (1592–1652), голландський друкар і видавець 114
- Ельзевір Бонавентура (1583–1652), голландський друкар і видавець 114
- Ельзевір Лодевейк старший (1546?–1617), засновник видавничої фірми 59
- Ельзевіри (Elzevir, Elsevier), родина голландських видавців і друкарів 54, 113, 115, 149
- Емій (Emius) Убоне (1547–1626), голландський вчений 114
- Еразм Роттердамський Дезідерій (1469–1536), гуманіст, філолог, письменник 91, 150
- Еркслебен Ян Полікарп (1744–1777), фізик 154
- Ерндтель Християн Генріх (1670–1734), лікар, ботанік, історик Варшави 68, 186
- Ернст Ф.* 166
- Ертель А.* 11, 22
- Естреїхер К.* → *Estreicher К.*
- Есхіл (бл. 525 – 456 до н. е.), давньогрецький поет-драматург 120
- Етьєн Анрі II (1528/31–1598), еллініст, поліглот, друкар, видавець 149, 154
- Етьєни (Etienne, Estienne, лат. Stephanus) родина французьких видавців і друкарів-гуманістів 54, 113, 115, 149
- Єлизавета I Тюдор (1533–1603), англійська королева (1558–1603) 166
- Жабицький (Zabicki) Ксаверій** 152, 166, 177
- Жабицький (Zabicki) Франтішек** 152, 166, 177
- Жанліс (Genlis, Ducrest du Saint-Aubin, comtesse de) Мадлен-Феліція** (1746–1830), французька письменниця 61
- Жбіковська-Мігонь А.* → *Zbikowska-Migoń А.*
- Жихлинський Т.* → *Zychliński Т.*
- Жевуський Вацлав**, комендант Кам'янецької фортеці 106, 152
- Жевуський Ю.** 61
- Жевуські**, шляхетський рід герба «Кривда» 60, 178
- Жіль П'єр**, французький натураліст, мандрівник 149
- Жончинський Г.** 187
- Загорський Станіслав** (сер. XVI ст.), вікарій 73
- Загуменна В. В.* 194
- Закутус Абрахам** (1576–1642), португальський лікар 59
- Залашовський М.** 176
- Залеський Кіпріян**, житомирський повітовий хорунжич 160

Залеські, шляхетський рід 160
Залуський, Юзеф Анджей (1702–1774), великий коронний референдарій, київський біскуп, меценат, бібліофіл 19, 35, 75, 76, 79, 101, 118, 128, 129, 130, 152, 161, 170, 174, 178, 179, 187
Замойська Ельжбета з Вишневецьких 90
Замойська Людвіка з Понятовських (1728–1781), рідна сестра польського короля Станіслава Августа Понятовського, мати Урсули Мнішек із Замойських 37, 75, 79, 93, 94
Замойський Анджей (1716–1792), великий коронний канцлер, правознавець 176
Замойський Міхал Здіслав, смоленський восвода (1732), VI ординат 90
Замойський Ян, калуський староста 156
Замойський Ян Якуб (пом. 1790), подільський восвода, IX ординат 93, 94
Замойські, шляхетський рід герба «Єліта» 18, 60, 178
Запаско Я. П. 19, 27, 112, 152
Зданевич Б. 13, 47, 89
Зейнер (Seuner) Кшиштоф (XVIII ст.), художник 85
Зеленевський М. (XIX ст.) 125
Зелінська Т. ⇒ *Zielińska T.*
Зено А. (1668–1750) 190

Имеретинский Н. К. 87

Івакін В. 13, 23

Іваск У. 11, 15, 19, 22, 25, 87, 88, 94, 144

Івченко Л. В. 5

Іконников В. С. 11, 15, 21, 22, 25, 47, 144

Імгоф Якоб Вільгельм (1651–1728), німецький генеалог 177, 187

Інстіторіс Генріх (?–1500), професор теології 168

Ірвінг Вашингтон (1783–1859), американський письменник 62

Ісасвич Я. Д. (Isajewiech J.) 19, 27, 112, 152, 168

Ісократ (436–338 до н. е.), афінський оратор, публіцист 120

Йосафат від св. Казимира ⇒ *Jozafat od Ś. Kazimierza*

Йосиф Флавій (37– після 100), давньоєврейський історик 56, 165

Йохер Х. ⇒ *Jocher C. G.*

Кадлубек Вінцентій (бл. 1160–1223), польський хроніст 37, 55

- Казанова Джованні Джакомо (1725–1798), італійський письменник, мемуарист 124, 192
- Казимир III Великий (1310–1370), польський король з династії П'ястів 84, 186
- Казот (Cazotte) Жак (1719–1792), французький письменник 116
- Калепін Амброзіо (1485–1511), італійський лексикограф 122
- Кальдар Антоніо (1678–1763), композитор 190
- Кальдерон де ла Барка, Педро (1600–1681), іспанський драматург 118
- Каммермайстер Себастьян, нюрнберзький купець (друга пол. XV ст.) 56
- Кампістрон (Campistron) Жан-Жільбер (1656–1723), французький поет 189
- Кантемір Антиох Дмитрович (1709–1744), російський поет 170
- Кардан Ісронім (1501–1576), італійський математик, лікар, філософ 72
- Карло I Стюарт (1600–1649), англійський король (1625–1649) 186
- Карло II Стюарт (1630–85), англійський король (1660–1685) 186
- Карло V (1500–1558), імператор Священної Римської імперії, іспанський король із династії Габсбургів (1519–1555) 119
- Карло XII (1682–1718), шведський король із династії Пфальц-Цвайбрюккен (1697–1718)
- Карневські, шляхетський рід герба «Домброва» 141
- Карнковський Станіслав, гнезненський арцибіскуп 55
- Кастел Едмунд (1606–1683), англійський орієнталіст 122
- Катерина II (1729–1796), російська імператриця (1762–1796) 83, 98, 123, 131, 143, 167
- Катулл Гай Валерій (бл. 87 – бл. 54 до н. е.), римський поет 120
- Качур І.* 5
- Каштеллі Ян Олександр (кінець XVII ст.), львівський земський регент, бібліофіл 161
- Каюзак Л. 188
- Квятковський К. 156
- Келлер І., німецький нумізмат, видавець журналу (XVIII ст.) 134
- Кемпбел (Campbell) Колін (пом. 1734), англійський архітектор 183
- Керар Ж. М.* 19
- Керсницький А. Л. 66
- Кеслеріус (Kessler) Йоганн (1673–1710), теолог 150
- Китченко Ф.* II, 22
- Ківлицький Євген Олександрович (1861–1921), історик, літературознавець, педагог, бібліограф, бібліотекознавець, старший бібліотекар, керуючий бібліотечним відділом, завідувач ВБУ (1919–1920) 47
- Кізараускас В.* → *Kisarauskas V.*

- Кірхер Атаназій (1602–1680), німецький фізик, математик, сходознавець, філолог 59, 60, 91, 150, 153, 156
- Клавдіан Клавдій (бл. 360 – після 400), римський поет 150
- Клавій Христоф (1537–1612), німецький математик і астроном 153, 167
- Клейнарт Н. 155
- Клеменсевич З. 100
- Клемент XIII (1693–1769), римський папа (1758–1769) 81
- Клечевський Станіслав (пом. 1799), церковний письменник, історик, член Ордену реформатів 152
- Клеман Ф.* 19
- Климишин И. А.* 167
- Климова К.* 12, 23
- Клодій Йоганн Христофор (пом. 1745), німецький орієнталіст 155
- Клопінель Жак 61, 91
- Клувер (Cluwer, лат. Cluverius) Філіп (1580–1623), німецький географ, дослідник античності 59
- Кнапський Григорій (1564–1638), польський лексикограф 122
- Князнін Франтішек Дионізій (1750–1807), польський поет 62
- Кобергер Антон (бл. 1445–1513), німецький друкар і видавець 54, 56
- Ковалинський В.* 86
- Коваль-Гнатів Д. Ю.* 90
- Ковальський Веруш Станіслав 163
- Ковальський Франтішек, архіваріус тульчинського архіву Потоцьких 101
- Коварубіас Валезій де, лікар, лейб-медик іспанського короля Філіпа II 58
- Когне Леон, художник 85
- Козодавлев О. П., редактор журналу «Собеседник любителей российского слова» 123
- Колардо (Colardeau) Шарль-П'єр (1732–1776), французький поет і драматург 190
- Колерт (Kolert) Каспер, художник 85
- Колесник Є.* 15, 25, 144, 165
- Колишек Гертруда з Краєвських 165
- Колишек Томаш (нар. 1760), львівський стольник 165
- Колишек Юзеф, саноцький підчаший 144
- Колодій Ф. О., полковник гірничої артилерії, член Комітету Товариства шанувальників старожитностей і мистецтв 46
- Коль Д. Ф. 177, 187
- Коль де Вілар (Col de Vilar) Еліє (пом. 1747), французький лікар 155
- Комажевський Ян, генерал 106
- Комаровська Гертруда 130

- Коммандін Федеріко (1509–1575), італійський математик 153
- Кондільяк, Етьєн-Бонно де (1715–80), французький філософ-просвітитель 53, 175, 186, 200
- Кондорсе, Жан-Антуан-Ніколя де (1743–94), маркіз, французький філософ-просвітитель, математик, соціолог, політичний діяч 121, 175
- Коперник Миколай (1473–1543), польський астроном 118, 120
- Корнель П'єр (1606–84), французький драматург 121, 143, 151, 156, 163, 190
- Корненус (Compenus) Петер, друкар 148
- Копець Адам (XVII ст.), віленський канонік 73
- Коссаковська-Шаная З.* ⇒ *Kossakowska-Szanaja Z.*
- Костомаров Микола Іванович (1817–1885), український історик, громадсько-політичний і культурний діяч, письменник, етнограф, фольклорист 11, 21, 40, 85
- Котляр М.* 136
- Коўкель Л.* 134
- Кохановський Ян (1530–1584), польський поет 62
- Коханський Адам Адаманді (перша пол. XVII ст.), польський математик 91
- Кохлеус (справжнє ім'я Dobenek; лат. Cochlaeus) Йоганн (1479–1552), німецький полеміст 64
- Коцовський Б.* ⇒ *Kocowski B.*
- Кочубей Василь Васильович, князь 44
- Кочубей Михайло Михайлович, князь 44, 45
- Кошен, гравер 116
- Коялович Войцех (1609–1677), польський історик 176
- Красицький Ігнацій (1735–1801), польський поет 175
- Красицький Я. 178
- Красінські, шляхетський рід 143
- Кребйон Проспер-Жоліо (1674–1762), французький драматург 39
- Кривошея І. І.* 13, 24, 132
- Крилов Іван Андрійович (1769–1844), російський байкар, письменник, журналіст 123
- Кримський Агатангел Юхимович (1871–1942), український сходознавець, історик, письменник, перекладач, академік УАН з 1918 р. 11, 47
- Кромвель Олівер (1599–1658), діяч англійської буржуазної революції, з 1653 р. – лорд-протектор Англії 120
- Кромер Марцін (1512–1589), польський історик, вармінський біскуп 54, 176
- Крузер Гавл, подільський земський суддя 128, 130

- Круніц Й. 177
- Крусинський Тадей (1675–1756), сходознавець, лікар, єзуїт 191
- Крюгер О. 91
- Кудринський Ф. О.* 88
- Купер Джеймс Фенімор (1789–1851), американський письменник 62
- Купіш Лукаш (бл. 1600–1655), польський друкар, видавець 69, 151
- Курбський Андрій (1528–83), князь, письменник 38
- Кухно Павло (1603–1649), панегірист 108
- Лаєт Йохан де, голландський вчений, директор Ост-Індської компанії 115
- Лакайль (Lacaille, La Caille) Ніколя (1713–1762), французький астроном 152
- Лаком Жак (1721–1811), юрист, письменник 126
- Лаплас (La Place) П'єр-Антуан де (1707–1793), французький літератор 116
- Ласкажевська Х.* → *Laskarzewska H.*
- Ластері (Lasterie du Saillant) Шарль-Філібер (1759–1849), французький агроном, публіцист, філантроп 189
- Ласький Ян (1456–1531), польський політичний діяч, арцибіскуп гнєзненський., примас Польщі 55
- Лауцявічус Е.* → *Laucevicius E.*
- Лебединцев Петро Гаврилович (1819–1896), історик, археолог, церковний діяч 88
- Лебединцев Феофан Гаврилович (1828–1888), рідний брат П. Г. Лебединцева, історик, діяч народної освіти 44, 88
- Лев Х (Джовані Медичі, 1475–1521), римський папа (1513–1521) 64
- Левицький Орест Іванович (1848–1922), український історик, правознавець, археограф, архівіст, академік ВУАН 18
- Лейбніц Готфрід Вільгельм (1646–1716), німецький філософ-ідеаліст, математик, фізик, мовознавець 91
- Лелевель Й.* → *Lelewel J.*
- Ленгніх Готфрід (1689–1774), німецький історик 176
- Леґський Юзеф 188
- Лентул (Lentulus) Циріак (1620–1678), німецький письменник 114
- Лепотр (Lepautre, 1659–1747) П'єр, французький гравер 183
- Лесаж Ален-Рене (1668–1747), французький письменник 61, 110, 121, 171
- Лесневський Франтішек Міхал (1720–1798), єзуїт, проповідник, поет
- Лещинська Теофіла (1741 р.) 164
- Лещинська У.* → *Leszczyńska U.*
- Лещиць З.* → *Leszczyc Z.*

- Лжедимитрій I (пом. 1606), авантюрист, претендент на російський трон 118
- Лисенко С.* 164
- Литовченко А. В.* 81, 89
- Лівій Тит (59 до н. е. –17 н. е.), римський історик 113
- Лімо Алоїзій Луїджі (1520–1576), італійський лікар і математик 167
- Лінд Джеймс (1716–1794), англійський лікар 121
- Ліпсій Юстус (1547–1606), голландський філолог 58, 115
- Ліхтенберг Георг (1742–1799), фізик, астроном, публіцист 153, 154, 167
- Лоб Миколай, польський друкар (XVII ст.) 55, 151
- Лобко О.* 13, 24
- Лодерекер Петер 39
- Лодзя-Чарнецький К.* → *Lodzja-Czarniecki K.*
- Лоза С.* → *Loza S.*
- Лоек С.* → *Lojek J.*
- Локк (Locke) Джон (1632–1704), англійський філософ-матеріаліст 171, 175
- Ломоносов Михайло Васильович (1711–1765), російський вчений, поет, історик 122, 170
- Лонг, давньогрецький письменник 61
- Лонгампс А. 163
- Лонгруа Жанне де, лікар, декан медичного факультету Паризького університету 121
- Лоніцер Філіп (пом. 1590), німецький історик 57, 58
- Лоріс Гільйом 61, 91
- Лотер Мельхіор, німецький видавець, друкар 54, 62
- Лубонська Мар'яна (пом. 1780) 106
- Лудер Бартоломей (пом. 1747), єзуїт, проповідник, поет 113
- Лукан Марк Анней (39–65), римський поет 117
- Лукаш від св. Франтішека* → *Lukasz od Ś. Franciszka*
- Лукомські В., І.* 11, 21, 22
- Любомирський Генріх, князь 98, 174
- Любомирський Франтішек Ксаверій (1747–1891) князь, генерал-лейтенант російських військ 160
- Любомирський Я.* → *Lubomirski J.*
- Любомирські, князівський рід герба «Сженява» 14, 160, 176
- Людовик XV (1710–1774), французький король із династії Бурбонів (1715–1774) 121
- Люліо Раймунд (1235–1315), французький поет, філософ 61
- Люлі Луї (1664–1736), французький композитор 188

- Лютер Мартин (1483–1546), діяч Реформації у Німеччині 62, 64, 73
 Ляпенья і Фарелла Нарсис Фелю де, іспанський історик 119
 Ля Гатін'єр Ізабелла де, друга дружина А. Є. Ф. Мнішека 85
 Ляруетт Жан-Луї (1731–1792), французький композитор 188
Лярусс П. => Larousse P.
- Маблі** Габріель-Бонно (1709–1785), французький комуніст-утопіст 53, 186
- Мазуркович Валент, польський поет XVII ст. 56, 191, 200
Маєвська-Машковська Б. => Mjewska-Maszowska B.
- Маєр (Major, Meier) Георг (1502–1574) 149
- Маї Й. Г. 155
- Макаренко Микола Омелянович (1877–1936), український мистецтвознавець і археолог, директор Музею мистецтв ім. Богдана і Варвари Ханенків (1920–1925) 48
- Мак'явеллі Нікколло (1469–1527), італійський політичний мислитель, письменник 57, 118, 120
Малаков Д. 89
Малаховський П. => Malachowski P.
Малеїн А. 168
- Малиновський Кастан 165
- Малиновський Н. Е. 187
- Мальвецці Вергілій (1599–1654), італійський історик 59
- Мальпігі (Malpighi) Марчелло (1628–1694), італійський біолог і лікар 155
- Мальчевський Петро Яків (XVIII ст.), бакалавр семи вільних мистецтв 160
- Мальчевські, шляхетський рід 160
- Маннекен Карл 113
- Мануцій (Manutius, італ. Manuzio) Альд-старший (бл. 1450–1515), італійський вчений-гуманіст, друкар, засновник видавничої фірми 54, 58, 149
- Мануцій Паоло (1512–1574), італійський видавець, друкар, філолог-гуманіст, син А. Мануція-старшого 113, 115
- Маріво де Шамблен П'єр-Шарль де (1688–1763), французький драматург 126
- Марія Анна Австрійська, іспанська королева 119
- Марія Терезія (1717–1780), австрійська ерцгерцогиня, імператриця Священної Римської імперії (1740–1780) 181
Маркевич М. 11, 21
- Марліані Амброзій (XVII ст.), італійський письменник, політик 72

- Мармонтель Жан-Франсуа (1723–1799), французький письменник 71, 171
- Маро (Marot) Даніель (1660–1752?), гравер, архітектор 183
- Маролуа (Marolois) Самуель (друга половина XVI ст.), французький математик 107, 118
- Марсілі Луїджі Фернандо (1658–1730), граф, італійський вчений, дипломат, генерал 156, 167
- Марсталлер Готліб Якуб (XVIII ст.), гравер 129
- Мартіні П'єр (бл. 1530–1594), наварський філолог 149, 155
- Марціал Марк Валерій (бл. 40 – після 102), римський поет 191
- Масільйон (Massillon) Жан-Батист (1663–1743), французький проповідник, домініканець 170
- Маслов Сергій Іванович (1880–1957), український літературознавець, книгознавець, член-кореспондент УАН із 1939 р. 18
- Матіашкевич Якуб (1680–1738), польський друкар, видавець 151
- Маттіолі (Mattioli, Mattiolo) П'єтро Андреа (1500–1527), італійський медик, природознавець 150, 154
- Мацей із Мехова (1456–1523), польський історик, доктор медицини 111, 176
- Меженко Юрій (1892–1969), український бібліограф, книгознавець, літературознавець, директор Головної книжної палати (1919 р.), директор Українського науково-дослідного інституту книгознавства (1922–1931) 47
- Мезере (Mezerieu), Франсуа-Ед де (1610–1683), французький історик 97
- Меланді Франциск із Єгерндорфа (1561 р.) 160
- Меланхтон Філіп (1497–1560), німецький протестантський богослов і педагог, сподвижник М. Лютера
- Менінський (Meninski, Mesgnien) Франц (1623–1698), німецький орієталіст 181
- Менолі (Megnoli) П'єтро (1625–1685), італійський математик 153, 157
- Мервіль (Merville Guyot de) Мішель де (1696–1755), французький драматург 190
- Меркатор Гвідон, друкар 148
- Меркатор (латинізована форма імені van Kremer) Герард (1512–1594), фламандський гравер, картограф, видавець 150, 166
- Меркіліарі Джероламо (1530–1606), італійський лікар 154
- Метастазіо (справжнє прізвище Трапассі) П'єтро (1698–1782), італійський поет і драматург-лібретист 156, 190
- Метіус Андріан (1571–1635), голландський геометр 107, 114, 149
- Меццабара (лат. Mediobarbus) Франческо (1645–1697) граф, нумізмат 108
- Микола I (1796–1855), російський імператор (1825–1855) 85

- Миколаєвський Даніель (1560–1633), суперінтендант кальвіністських громад у Великій Польщі 69
Мильников О. 16, 26
 Михайло I Корибут Вишневецький (1640–1673), король Речі Посполитої (1669–1673) 56, 172, 191
Мицько І. З. 38, 84
 Мичковський Станіслав (XVII ст.), грабівницький плебан 73
Мігонь К. 16, 26
 Мікошевська Анеля з Каменських 165
 Мікошевська Анеля з Колишків 144
 Мікошевська Дорота з Колишків 165
 Мікошевська Єфросина 144, 165
 Мікошевська Феліціана 160, 167
 Мікошевський Бернард Антоній, вікарій київської капітули 140, 141, 142, 143, 159, 160, 161, 163, 165, 174, 192
 Мікошевський Генріх 165
 Мікошевський Домарат 141
 Мікошевський Іполит (XIX ст.) 160
 Мікошевський (Мікушевський) Йосиф Флоріанович, службовець Київської філії Петербурзького міжнародного комерційного банку (1900–1912) 147
 Мікошевський Каетан (нар. 1783), капітан артилерії 165
 Мікошевський Ксаверій (XIX ст.) 144, 146, 160, 165
 Мікошевський Миколай 141
 Мікошевський Станіслав, граничний коморник Руського воєводства, будівничий 140, 141, 142, 146, 158, 159, 161, 163, 164
 Мікошевський Франтішек, житомирський межовий коморник 15, 122, 138, 140, 141, 143, 144, 146, 147, 151, 153, 156, 159, 160, 161, 163, 174, 175, 178, 179, 180, 189
 Мікошевські, шляхетський рід герба «Домброва» 9, 10, 15, 16, 17, 139, 141, 145, 153, 154, 158, 161, 172, 173, 176, 189
 Міллер Ф. 189
 Мільтон Джон (1602–1674), англійський поет, політичний діяч 120, 121
 Мінасович Юзеф Єпіфаній (1718–1796), польський поет 62
 Мірабо Оноре-Габріель Рікетті, маркіз де (1749–1791), діяч Великої французької революції 170, 186
 Міцкевич Ігнацій 156
 Міцлер де Колоф Вавжинець (1711–1778), польський видавець 151
 Міштольд А. А. 177, 187
 Мнішек Анна з Ганських 85

- Мнішек Анна з Потоцьких (1827–1885) 85
- Мнішек Елеонора з Цетнерів 85
- Мнішек Ельжбета Марія Філіпіна (нар. 1792 р.) 84
- Мнішек Катерина з Замойських (1723–1771) 34, 50, 70, 73, 76, 90, 192
- Мнішек Марина (пом. 1614), донька сандомирського воєводи Єжи Мнішека і Ядвіги Тарловни, дружина Лжедимитрія I 72
- Мнішек Марія Амалія Фрідеріка з Брюлів (1737–1772) 100, 129, 131, 178
- Мнішек Мар'яна з Оссолінських 93
- Мнішек Пауліна 84
- Мнішек Целагея з Потоцьких 93
- Мнішек Урсула із Замойських (1750–1816) 36, 39, 69, 70, 75, 93, 178, 187
- Мнішек Анджей Єжи Філіп (1823–1906), художник, колекціонер 30, 41, 50, 85
- Мнішек Єжи Август (1715–1778), надвірний коронний маршалок 70, 100, 129, 131, 178
- Мнішек Єжи Філіп Нереш (1822–1881) 41, 50, 85
- Мнішек Єжи Ян Вандалін (пом. 1693), волинський воєвода 72
- Мнішек Кароль Філіп (1794–1846), генеалог, геральдик, бібліофіл 30, 36, 39, 40, 41, 63, 50, 70, 79, 85, 174, 175, 187
- Мнішек Міхал Єжи Вандалін (1742–1806), великий коронний маршалок 9, 28, 34, 35, 36, 37, 39, 50, 53, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 83, 84, 90, 92, 93, 131, 174, 178, 180, 181, 182, 185, 186, 187, 188, 192
- Мнішек Станіслав Боніфаций (1613 р.), львівський староста 72
- Мнішек Станіслав Єжи (пом. 1806 р.), великий коронний хорунжий 40, 73, 85
- Мнішек Філіп Август, граф Демблінський 84
- Мнішек Франтішек Бернард (пом. 1661 р.), сандецький каштелян 69, 72
- Мнішек Юзеф Антоній (пом. 1747 р.), великий коронний маршалок, краківський каштелян 72, 93
- Мнішек Юзеф Ян Тадеуш (1742–1797), великий коронний хорунжий, секретар Ради Неустайонцей, охмістр королівств Галичини та Лодомерії 70, 71, 93
- Мнішек Якуб Ігнацій (пом. 1700 р.), красноставський староста 72
- Мнішек Ян Кароль (1716–1759), підкоморій ВКЛ 34, 49, 50, 93
- Мнішки, шляхетський рід чеського походження герба «Кончиць» 8, 9, 10, 16, 18, 19, 20, 30, 40, 64, 130, 172
- Могильницький Станіслав (XIX ст.) 125, 126

- Мольєр (справжнє ім'я Жан-Батист Поклен, Roquellin) (1622–73); французький комедіограф, актор, театральний діяч 39, 61, 121, 189
- Монтень (Montaigne) Мішель де (1533–1592), французький філософ-гуманіст 120
- Монсій, гравер 116
- Монсінї П'єр-Олександр (1729–1817), композитор 188
- Монтеск'є (Montesquieu) Шарль-Луї (1689–1755), французький просвітник, правознавець, філософ 53, 116, 121, 170, 171, 175, 186, 193, 200
- Мор Томас (1478–1535), англійський гуманіст, державний діяч, письменник 57
- Моран (Morand), родина французьких лікарів 129
- Морет Бальтазар, нідерландський друкар, видавець 58, 150
- Морет Йохан, нідерландський друкар, видавець 58, 115, 150
- Морне Філіп де (1549–1623), французький державний діяч 114
- Мотовидло Адам 38
- Мотовидло Антоній, секретар М. Є. Мнішека 37, 38, 50, 52, 53, 79
- Мотовидло Ігнацій 38
- Мотовидло К., полковник 141
- Мотовидло Олександра з Терлецьких 38
- Мотовидло Петронела з Восховичів 38
- Мотовидло Самійло 38
- Мотовило, український шляхетський рід 38
- Мошинська Анна з Малиновських (нар. 1820 р.) 165
- Мошинський Петро (1800–1879), предводитель дворянства Волинської губ. 165
- Мунд С. 11, 12, 22, 88, 94
- Мусін-Пушкін Олексій Іванович (1744–1817), президент Академії Художеств, обер-прокурор Синоду, російський археолог 170
- Муха Л. В. 16, 26, 27
- Мюнстер Себастьян (1485–1552), німецький вчений 27

Наливайко Д. С. 85

Нанні (лат. Nannus) Доменік (кінець XV–XVI початок ст.), поет, лікар, доктор канонічного права 73

Нарушевич А. → *Naruszewicz A.*

Наталіс Ієронім (пом. 1580), іспанський письменник, єзуїт 53

Невеський Станіслав, професор Замойської академії 128, 130

Немировский Е. Л. 132, 135

Немцевич Ю. У. → *Nietcewicz J. U.*

Нерсесович Деодат (пом. 1709 р.), вірменський богослов, орієнталіст 122

Несецький К. ⇒ *Niesiecki K.*

Несьоловський К. 187

Нехачев І. В. (1771–1800) 110

Ніколаєв Н. І. 16, 26

Ніткевич М. ⇒ *Nitkiewicz M.*

Овідій Назон Публій (43 до н. е. – бл. 18 н. е.), римський поет 61, 97, 120, 150

Огієнко І. 131

Огінська Анна 41

Огінські, шляхетський рід власного герба 177

Оглоблин Ол. 15, 25, 132, 144

Одо Магдунський, лікар 149

Окапо Флоріан де, іспанський хроніст XVI ст., історіограф імператора Карла V 119

Окко (Оссо) Адольф (1524–1604), лікар, нумізмат 108

Окольський Симон (1580–1653), польський історик, проповідник, провінціал Ордену домініканів 69, 75, 156, 177, 187

Олександр II (1818–1881), російський імператор (1855–1881) 84

Олександрович Ю. С., завідувач подільським облархівом 103

Ольшевський Себастьян, саноцький мечник, архіваріус і бібліотекар Вишневецького замку (1782 р.) 52

Оріховський Станіслав (1513–1566), український новолатинський письменник, історик, оратор, публіцист 55

Осінський А. ⇒ *Osiński A.*

Осінський Ю. А., польський математик 174

Оссіан 120

Оссолінський Ю. М. 174

Оссолінські, шляхетський рід герба «Топор» 176

Оссон Абрахам Костянтин д' (1779–1851), шведський дипломат, сходознавець 117

Оссон (Mougadja d'Ohson) Ігнацій Мураджі д' (1740–1807), шведський дипломат, сходознавець 116, 117

Островський Теодор (1750–1802), польський історик, правознавець, член Ордену піаристів 176

Островський Я. К. ⇒ *Ostrowski J. K.*

Острозька-Ходкевич, Анна Алоїза (1603–1654), онука кн. К. В. Острозького 117, 128

Острозький Костянтин Костянтинович (1526–1608), князь, київський воєвода 38, 112

- Отамановський В. Д., директор Вінницької філії ВБУ 103
Охоцький Я. Д. → *Ochocki J. D.*
- Оцвіцьовський М., уповноважений Волинського ліцею для відбору книжок з бібліотеки Мікошевських для ліцейської бібліотеки 144
- Павло I** (1754–1801), російський імператор (1796–1801) 35, 83
- Паволович Матвій, доктор теології, схоластик Замойської колегіати (1718 р.) 74, 113
- Паллавічіно С. Б. (1672–1742) 190
- Палладіо (Palladio) Андре (1508–80), італійський архітектор 107
- Папроцький Бартош (бл. 1543–1614), польський історик-геральдист, поет 55, 177, 187
- Паппус (Pappus), математик з Олександрії (IV ст.) 153
- Паре Амбруз (1517–1590), французький хірург 58
- Пасторій (Pastorius, справжнє ім'я Гіртенберг) Йоахим (1611–1681), польський історик 56, 91, 176, 191
- Пезарський А. 177, 187
- Пекамус (лат. Peachamus, Pessanus, Pithsanus) Йоганн, архиєпископ, математик 148
- Пекарський К.* → *Piekarski K.*
- Перес Антоніо (1539–1611), іспанський державний діяч 59, 114
- Перетц Володимир Миколайович (1870–1935), український і російський літературознавець, академік УАН, АН СРСР 103
- Петрарка Франческо (1304–1374), італійський поет 61
- Петрасанкта Сильвестр (1590–1647) 150, 177
- Петрі Генріх, базельський друкар 57
- Петро I (1672–1725), російський цар із 1689 р., імператор із 1721 р. 45
- Пже[...]ський Костянтин, граф, таємний радник 81
- Піллери, родина львівських друкарів і видавців 112, 113, 151, 179
- Пірамович Г. 156
- Пітіскус Бартоломей (1561–1613), італійський математик 153
- Пламенницька О.* 133
- Плантагенети, королівська династія в Англії (1154–1399) 186
- Плантен (Plantin, Plantijn) Христоф (1514–1589), нідерландський видавець-друкар, книготорговець, засновник видавничої фірми 58, 115, 149
- Плантени, Плантаени-Морети, нідерландська видавнича фірма 54, 113, 149
- Платон, давньогрецький філософ-ідеаліст 61, 120
- Плейденвурф Вільгельм, гравер 56
- Пліній Старший, Гай Секунд (23/24–79), римський вчений і письменник 97, 120

- Плутарх (бл.45– бл. 127), давньогрецький письменник і історик 39, 61, 120
- Плюш (Pluche) Ноель-Антуан (1688–1761), французький вчений і літератор 162
- Плятер де Броель, Володимир (1831/36–1906), колекціонер, бібліофіл 42, 43, 44, 65, 75, 87, 129, 174
- Повідзький С. → Powidzki J.*
- Подвисоцький Костянтин, письменник, критик 125
- Позіховська С. 89*
- Полонська-Василенко Н. Д. 89*
- Помпадур, Жанна Антуанетта Пуассон, маркіза де (1721–64), фаворитка французького короля Людовіка XV 151
- Помпей Гней (106–48 до н. е.), римський полководець 118
- Понятовська Констанція з Чарторийських 94
- Понятовський Станіслав (1675–1762), краківський воєвода 94
- Поп Олександр (1688–1744), англійський поет 31, 121
- Постернак Степан Пилипович (1885–1938), історик освіти, бібліотекознавець, бібліограф, директор ВБУ (1923–1929) 104
- Потер'є А. 66
- Потоцька Анна Ельжбета (пом. 1772) 130
- Потоцька Олександра 105
- Потоцька Пелагея Анеля Марія (1909–1994) 105, 133
- Потоцька Софія (пом. 1822) 13, 95, 100, 105, 113, 115, 117, 118, 125, 127, 129, 130, 180, 181
- Потоцька Юзефа Амалія з Мнішеків (1752–1798) 95, 99, 100, 101, 104, 105, 115, 118, 119, 120, 124, 125, 129, 130, 131, 132, 160, 178, 181, 189
- Потоцький Август 105
- Потоцький Альфред (пом. 1958) 102
- Потоцький Антоній Міхал, белзький воєвода 126
- Потоцький Антоній Протасій, київський воєвода 98
- Потоцький Болеслав 102
- Потоцький Вацлав (1623–96), польський поет 187
- Потоцький Ігнатій (1741–1809), член Едукаційної комісії 176, 187
- Потоцький Костянтин (1816–1857) 105, 133
- Потоцький Костянтин Юзеф (1846–1909) 105
- Потоцький Мечислав (1800–1876) 13, 95, 101, 102, 132
- Потоцький Миколай (1845–1917) 102, 126
- Потоцький П. 187
- Потоцький Станіслав Септим (1782–1831) 104, 127, 181

- Потоцький Станіслав Щенсний (1752–1805), руський воєвода, маршалок Торговицької конфедерації, генерал коронної артилерії 9, 13, 93, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 107, 112, 113, 114, 116, 124, 126, 127, 130, 131, 132, 133, 161, 172, 174, 175, 180, 181, 182, 188, 189, 192
- Потоцький Франтішек Салезій (пом. 1772), київський воєвода 130
- Потоцький Франтішек Салезій (1877–1949) 97, 105
- Потоцький Ян (1761–1815), вчений, письменник 100, 175
- Потоцький Ярослав (1784–1838) 105
- Потоцькі, шляхетський рід герба «Пилява» 8, 10, 14, 16, 18, 19, 55, 60, 95, 103, 104, 130, 172, 173, 178
- Прево д'Екзиль, Антуан-Франсуа (1697–1763), французький письменник 61, 170, 171, 193
- Прек (Ргек) Франтішек Ксаверій (1801–1858), художник, письменник 40, 84, 175, 193
- Проспер Аквітанікус (403– бл. 465), церковний письменник 161
- Пруц Петро 53
- Птолемей Клавдій (бл. 90 – бл.160), давньогрецький астроном 56, 72
- Пуже дела Сера Жан 114
- Пуньяні (Pugnani) Гаetano (1731–98), італійський скрипаль, композитор, педагог 187
- Пуласький К. ю Pulaski К.*
- Путеус М. 107
- Пушкін Олександр Сергійович (1799–1837), російський поет, письменник 123
- Пшездецький А. → Przewdziecki А.*
- Пшездецькі, шляхетський рід герба «Прус І» 41, 81
- Пьотровський М. → Piotrowski М.*
- Пясецький Павло (1579-1649), польський хроніст, політичний і церковний діяч 176
- Рабірій**, давньоримський поет 59
- Рабле (Rabelais) Франсуа (1494–1553), французький письменник-гуманіст 61, 97, 120
- Радзивіл Анна з Сангушків, княгиня 81
- Радзивіл Доменік, князь 84
- Радзивіл Кароль Станіслав, князь, канцлер ВКЛ 81, 184
- Радзивіл Миколай Кшиштоф «Сирітка», князь 60, 156
- Радзивіл Міхал, князь, троцький воєвода, польний гетьман ВКЛ 182
- Радзивіли, князівський рід герба «Тромби» 170

- Радзимінський Готфрид, заславський хорунжий 167
- Радзимінські, шляхетський рід герба «Любич» 147
- Радзішевський (Radziszewski) Франтішек (1817–1885), бібліотекар, бібліограф 11, 14, 15, 22, 24, 25, 43, 84, 87, 136, 144
- Рамі П'єр де ла (1515–1579), французький вчений-гуманіст 56
- Рамо Жан-Філіп (1683–1764), французький композитор, органіст, теоретик музики 188
- Рангцау Генріх (1526–1598), дунський історик і політичний діяч 58, 72
- Расін (Racine) Жан (1639–1699), французький драматург 75, 121
- Рафаленг Франс, друкар, видавець, спадкоємець Лейденської філії «Дому Плантенів» 58, 115, 149
- Рафальський Л.* 11, 22
- Рачинська Констанція 84
- Рейхман Я. → Reychman I.
- Ренольт, гравер 116
- Римський-Корсаков Яків, генерал 167
- Ріккобоні (Riccoboni), Марі-Жанна-Лабора де Меуер (1714–1792), французька письменниця 116
- Ріко де Тіреджеллі П'єр, архітектор 130
- Ріолан Жан (1577–1657), французький лікар 59
- Рікот Пол, секретар англійського посольства в Туреччині 53
- Річардсон Семуель (1689–1761), англійський письменник 61, 75, 120, 171, 186
- Річчі Матвій, єзуїт-місіонер 156
- Робертсон Уільям (1721–1793), англійський історик 39, 120
- Робінсон Р. 91
- Роган Анрі де (1579–1638), генерал 114
- Рогатинський Іван, друкар-кріпак 98
- Родрігес Хуан, єзуїт-місіонер 156
- Роз'є (Rozière) Жан (1734–93), французький агроном, абат 189
- Ройкрофт Томас (пом. 1718 р.), англійський друкар 120
- Роллен (Rollin) Шарль (1661–1741), французький історик, педагог 97, 161
- Роснер А.* → *Rozner A.*
- Россет Т.* → *Rosset T.*
- Ростворовський Е.* → *Rostworowski E.*
- Роттермунд А.* → *Rottermund A.*
- Рубенс Пітер Пауль (1577–1640), фламандський живописець 58
- Рудницька Я.* → *Rudnicka J.*
- Руссо (Rousseau) Жан-Жак (1712–78), французький письменник і філософ 39, 53, 116, 171, 175, 186, 188, 200

Савенко И. Г. 15, 25, 131, 144

Сайяс-і-Сагомайор Марія де (*Zayas y Sotomayor*, XVII ст.), іспанська письменниця-новелістка 119

Сакробоско Йоан (Джон Холівуд, пом. 1256), англійський астроном і математик 118, 120, 148

Саливон Григорій Дмитрович 88

Самойлович Данило (1742–1804), український вчений-медик, засновник вітчизняної і російської епідеміології 121

Сангушко Павло Кароль (1682–1750), князь, маршалок ВКЛ 161, 162

Сангушки, український князівський рід 160

Санд Жорж (справжнє ім'я та прізвище Аврора Дюпен, по чоловікові – Дюдеван) (1804–1876), французька письменниця 62

Сантос Франсіско, іспанський письменник 119

Сапіга Констанція з Радзивілів, княгиня 33, 81

Сапіга Ян Фрідерік (1680–1751) князь, канцлер ВКЛ 33, 81, 174, 184, 187,

Сапфо (7–6 ст. до н. е.), давньогрецька поетеса 120

Сарницький Станіслав (1530–1592?), польський історик 55, 111

Сарро Доменіко Натале (1679–1744), композитор 190

Сваммердам (*Swammerdam*) Йоган (1637–1680), нідерландський натураліст 154

Свейковські, шляхетській рід 133

Свирида И. 196

Свіфт Джонатан (1667–1745), англійський письменник, політичний діяч 61, 97, 121, 156, 170, 171

Светоній Гай Транквіл (бл. 70 – після 122), римський історик, письменник 61, 120

Святополк-Четвертинська Варвара, княгиня (пом. 1791) 167

Святополк-Четвертинська Іванна з Островських, княгиня 167

Святополк-Четвертинський Марцелій Юзеф, князь 152, 167

Святополк-Четвертинський Олександр, князь, брацлавський підкоморій, полковник коронних військ, учасник Барської конфедерації 167

Святополк-Четвертинські, український князівський рід герба «Погонь Руська» 152

Сегнері (*Segneri*) Паоло (1624–1694), італійський проповідник, єзуїт 80

Секежинський М. 152

Семенович Казимир (XVII ст.), генерал польської артилерії, військовий письменник 188

Сенєка Луцій Анней (бл. 4 до н. е. – 65 н. е.), римський філософ, письменник, політичний державний діяч 58, 59, 61, 72, 120

- Сепібус Георг де (XVII ст.), автор книги «*Romani Collegii Societatis Jesu museum*» 150
- Сервантес Сааведра, Мігель де (1547–1616), іспанський письменник 61, 92, 97, 118, 119, 120
- Сильвестр I, римський папа (314–335) 64
- Симон з Ловіча (перша половина XVI ст.), польський лікар 149, 160
- Сілій Італік (25–101), римський поет 149
- Сіпайлло М.* → *Sipayllo M.*
- Скарадкевич Патрицій (1738–1777), польський математик 154
- Скарга Петро (справжнє ім'я Павенський) (1536–1612), польський церковний діяч, письменник, єзуїт 38
- Скаррон Поль (1610–1660), французький поет 156
- Скімборович Іполит (1815–1880), бібліограф, видавець, редактор 75
- Скіпорівна Н. 165
- Сколярі Дж. (1720–1774), італійський композитор 188
- Скотт Вальтер (1771–1832), англійський письменник 62
- Скюдери (Scudery) Мадлен (1607–1701), французька письменниця
- Слободяник М. С.* 16, 26, 27
- Сльозка Михайло (пом. 1667), український друкар, видавець, інтролігатор, письменник 112, 113, 151
- Сміт Адам (1723–90), шотландський економіст і філософ 175
- Смолетт Тобіас (1721–1771), англійський письменник 120
- Смотрицький Мелетій (бл. 1578–1633), український письменник, філолог, церковний і освітянський діяч 62
- Соколов В. Ю.* 5
- Соліньяк (Solignac, de la Pimprie) П'єр-Жозеф, шевальє де (1687–1773), французький письменник, секретар польського короля Стіслава Лещинського 156
- Соліс-і-Рібаденейра, Антоніо де (1610–1686), іспанський поет, історик, юрист 119
- Сольський Станіслав (1623–1693), польський математик 91, 183
- Сотниченко П. А.* 25
- Софокл (бл. 496 – 406 до н. е.), давньогрецький поет-драматург 120
- Спіс (Spies) Йоганн Якоб, редактор нумізматичного журналу 134
- Стадницька Тереза з Мнішеків 76
- Стадницький Юзеф 76
- Стадницький Ян Адам Франтішек (пом. 1713), волинський воєвода 76, 79
- Стадницькі, шляхетський рід герба «Сженява» 131
- Станігурст (Stanihurst) Гільйом (1601–1663), письменник, єзуїт 67

- Станіслав Август Понятовський (1732–1798), польський король (1764–1795) 18, 35, 55, 60, 83, 93, 94, 98, 129, 142, 170, 178, 181
- Старовольський Симон (1588–1656), польський письменник і історик 156
- Статій Публій Папілій (бл. 40 – 95), римський поет 114
- Сташиць Станіслав (1755–1826), польський вчений, філософ, публіцист 53, 156, 175
- Стерн Лоренс (1713–1768), англійський письменник 61
- Стецький Т.* → *Stecki T.*
- Страбон (63/64 до н. е. – 23/24 н. е.), давньогрецький географ і історик 120
- Стрельнікова Л.* 15, 25, 134
- Строганова Марія з Потоцьких 102
- Строганов Григорій 102
- Строганови, російський дворянський рід 14, 18, 103, 104
- Струтинська М.* → *Strutyńska M.*
- Студемейстер М.* → *Studemeister M.*
- Ступишин С.* 11, 22
- Стюарти, королівська династія в Шотландії (з 1371 р.) та Англії (1603–1649, 1660–1714) 186
- Суворов Олександр Васильович (1730–1800), російський полководець, генералісімус 101
- Суліковська В.* → *Sulikowska W.*
- Сулковські, шляхетський рід 176
- Суслопаров М. З., завідувач Подільської філії ВБУ 146
- Сухих Л. А.* 14, 24, 87
- Суховарова-Жорнова О.* 81, 89
- Схот Каспар (1608–1666), німецький фізик, математик 153, 162, 163
- Сю Ежен (1804–57), французький письменник 62
- Сюрері де Сан Ремі П'єр (1650–1716), генерал 162
- Сярчинський Франтішек (1758–1829), польський церковний діяч, письменник, історик 156, 163
- Т**
- Такет Андреас (1612–1660), бельгійський математик 153
- Танський Ігнацій (1761–1805), польський поет 156
- Тарнопільський, завідувач Подільської губнаросвіти 103
- Тассо Торквато (1544–1595), італійський поет 189
- Тацит Корнелій Публій (бл. 58– бл. 117), римський історик 37, 61, 97
- Темберський Станіслав (пом. 1679), польський панегірист, історіограф Краківського університету, доктор права 56, 191

- Теофраст (справжнє ім'я Тиртам) (372–287 до н. е.), давньогрецький природознавець і філософ 58, 120
 Теплов Василь, перекладач 110
Теодорович Н. И. 88
 Теренцій Публій Афер (бл. 195–159 до н. е.), римський комедіограф 61
 Тимф Андрій, орендар монетних дворів 136
 Тоді Марія Франческа Лучія (1748–1793), італійська співачка, педагог 187
 Толлі Іван Андрійович (1819–1887), голова правління Київського земельного банку, київський міський голова 42, 43, 44, 46, 47, 87
 Толлі Володимир Іванович (1860–?), син І. А. Толлі, дійсний статський радник, кандидат права 12, 48, 89, 191
 Тома Аквінський (Thomas Aquinas) (1225/26–1274), філософ і теолог 56
 Томашевський К. (пом. 1711) 163
Томкевич В. → Tomkiewicz W.
 Торрезано Андреа (Asulanus, Toresanus), італійський друкар, тесть А. Мануція-старшого, який керував друкарнею після його смерті до повноліття сина 54
 Томсон Джеймс (1700–48), англійський поет 116
 Тотт Франц де (1733–1739), барон, французький дипломат, генерал 156
 Трембецький Станіслав (1739–1812), польський поет 98, 174, 181, 194
 Третер Томаш (1550–1610), польський теолог, поет, художник, гравер 60, 72
 Турновський Ян (1567–1629), польський поет, перекладач, оратор 69
 Тюдори, королівська династія в Англії (1485–1603) 186
 Тюрго Анн-Робер-Жак (1727–1781), французький державний діяч, філософ-просвітник, економіст 170

 Уден (Oudin) Цезар (пом. 1625 р.), французький філолог, перекладач 119
 Ульріх Вюртенберзький, герцог 154
Уляновський В. І. 12
 Унглер (Ungler) Флориан (пом. 1536), польський друкар баварського походження 151
 Унглери (Ungler), родина польських друкарів (XVI ст.) 113, 149
 Уолтон Брион 120
Урбанський А. → Urbański A.
Урусський С. → Uruski S.
 Ушаков В. А., редактор видання «Русский феатр» 123

 Фабер Йоганн (1478–1541), доктор теології і канонічного права 74

- Фабіан Б.* 16, 26
- Фабриціус Йоган Альберт (1668–1736), доктор теології, філолог, бібліофіл 74, 79, 128, 130
- Фагіоллі (Fagioli) Джованні Батиста (1660–1742), італійський драматург, поет 189
- Фесрабенд Зигмунт (XVI ст.), видавець 57
- Фенелон (Fenelon de Salignac de la Mothe Fenelon) Франсуа (1651–1715), французький теолог, мораліст, літератор 61, 171
- Фераріус Йоганн (1485/86–1558) 148
- Ферстер (Fürster), художник 78
- Феслер Ігнацій, орієнталіст, очолював кафедру східних мов у Львівському університеті 122
- Филипович Іван (пом. між 1767–1770), український друкар, гравер, ілюстратор 151
- Финглер Х.* 136
- Філдінг Генрі (1707–54), англійський письменник 75, 121, 171
- Філіп IV Габсбург (1605–1665), іспанський король (1621–1665) 119
- Філіп V Бурбон (1683–1746), іспанський король (1700–1746) 119
- Фінауер (Finauer) Петер Пауль, редактор нумізматичного журналу 134
- Фіорованті Леонардо (пом. 1588 р.), італійський лікар 160
- Флемінг Якуб, конюший ВКЛІ 82
- Флері (Fleury) Клод (1640–1723), французький церковний діяч, письменник 62
- Флоренс Християн Квінтус Септим 115
- Фонтенель ле Бовье (le Bivier de Fontenelle) Бернар (1657–1757), французький письменник 97
- Форест Петер ван (1522–1597), голландський лікар 149
- Формей (Formey) Жан-Анрі-Самуель (1711–1797), французький теолог, професор елоквенції та філософії 170, 193
- Фредро Анджей Максиміліан (пом. 1679), львівський каштелян, історик, письменник 73, 112, 160, 177, 192
- Фрис В.* 5
- Фробен Йоганн (бл. 1460–1527), базельський друкар, видавець 54, 65
- Функе Ф.* 166
- Фурхсаріс Леонард (XVII ст.) 160
- Ханенко Богдан (1858–1917), український археолог, меценат, колекціонер 146
- Хвалевік Е.* → *Chwalewik Е.*
- Хільзен Я. А. 187

- Хмельовський Бенедикт (пом. 1763), ксьондз, автор енциклопедичного видання «Nowe Ateny» 187
- Хогрев (Hogrew) В. 181, 194
- Ходак І.* 89
- Ходкевич Клементій (1715–1797), історик римо-католицької церкви, письменник 152
- Ходкевичева Анна Алоїза з Острозьких ⇒ Острозька-Ходкевич Анна Алоїза
- Хоміцький Ян 113
- Христина (1626–1689), шведська королева 108
- Худек Я. М.* ⇒ *Chudek J.*
- Ц**
- Цвінглер Теодор (1533–1588), швейцарський лікар 163
- Цезар Гай Юлій (102/100 – 44 до н. е.), римський диктатор, полководець 61, 115, 118, 120
- Цезарій (Caesar) Йоахим (1460–1503), філософ, поет 149
- Цезарій (Cezary) Франтішек-старший (1583–1651), польський друкар і видавець 75, 151
- Целарій (Cellarius) Андреа (друга половина XVII ст.), історик, математик, географ 150
- Цицерон Марк Тулій (106–43 до н. е.), римський політичний діяч, оратор, письменник 61, 71, 97, 120, 149
- Ч**
- Чарнецький Ян (XVIII ст.) 160
- Чарнецькі, шляхетський рід 160
- Чарторийський Адам (1734–1823) 35, 39, 143, 174
- Чарторийські, шляхетський рід 60, 178
- Чацький Тадеуш (1765–1813), освітянський діяч, бібліофіл 16, 35, 39, 55, 174, 175, 176, 186
- Чернецький Є.* 164
- Черкаська Н. О.* 12, 14, 23
- Чеппе М.* ⇒ *Czerppe M.*
- Чех Павло, директор Волинського ліцею 39
- Чосер Джефрі (1340?–1400), англійський поет 91
- Чухно Н.* 89
- Ш**
- Шамраєва А.* 130
- Шамрай М. А.* 13, 16, 25, 139, 164
- Шарінова Л. В.* 5

- Шарлеву (Charlevoix) П'єр-Франсуа-Ксав'є де, єзуїт-місіонер 156
- Шарфенберги (Scharffenberg), родина краківських і шльонських друкарів (XVI ст.) 113, 149, 151
- Шарфенберг Мацей (пом. 1547), краківський друкар, видавець 149
- Шатобріан (Châteaubriand) Франсуа-Рене де (1768–1848), віконт, французький письменник, політичний діяч 62
- Шаховської А. Н., князь 123
- Шварц Григорій Вільгельмович (пом. після 1926 р.), адвокат, журналіст, редактор, театральний критик, бібліофіл 76, 78, 94
- Шевальє (Chevalier) Антуан-Рудольф (1507–1572), французький філолог 149, 155
- Шевченко Тарас (1814–1861), український поет, художник 11
- Шеделі (Schedel), родина краківських друкарів (XVII ст.) 151
- Шедель Гартман (1440–1514), доктор медицини, хроніст, бібліофіл 56, 75
- Шекспір Уїльям (1564–1616), англійський драматург і поет 120, 186
- Шеліга Ян (пом. 1637), львівський друкар 112
- Шидловська П. (XIX ст.) 125
- Шліхтин (Szlichtyn) Кшиштоф, львівський друкар 112
- Шліхтин (Szlichtyn) Лукаш (друга пол. 18 ст.), львівський друкар 151
- Шліхтин (Szlichtyn) Ян (пом. після 1767 перед 1770), львівський друкар 151
- Шнайдрова Б.* 14
- Шовковий Д. (Szowkowj D.)* 14, 24
- Шовкопляс І. Г.* 25
- Шодон Е. Ж. ю Chaudon E. J.*
- Шонборнер Георгій 76, 129
- Шонгоф Карл Фердинанд (XVIII ст.), капітан коронної артилерії 161, 168
- Шпренгер Якоб [XV ст.], професор теології 168
- Шреуер Себальд, нюрнберзький купець (друга пол. XV ст.) 56
- Шуріг Мартин (пом. 1733 р.), німецький лікар 155
- Щербаківський Данило (1877–1927), український мистецтвознавець і музезознавець 11, 12, 23, 44, 46, 47, 88, 89, 90, 191, 196,**
- Щербатова Марія зі Строганових (пом. 1920 р.), княгиня 102, 103**
- Щербатов Володимир, князь 102**
- Щербатови, російський дворянський рід 14, 103, 104**
- Щурат Василь (1871–1948), український літературознавець, фольклорист, поет 11**

Ювенал Децім Юній (бл. 60 – бл. 127), римський поет-сатирик 61, 120
Юзефович Станіслав, райця львівського магістрату 74
Юм Давид (1711–76), англійський філософ, історик, економіст 186
Юнг Едвард (1683–1765), англійський поет 186

Яблоновська Анна із Сангушків, княгиня 162
Яблоновський Антоній Варнава (1732–1799) князь, познанський воєвода, краківський каштелян 162
Яблоновський Юзеф Олександр (1712–1777) князь, новогрудський воєвода, вчений, літератор, бібліофіл 58, 170, 177
Якубовський Антоній Кароль, предводитель дворянства Вінницького повіту 42, 43
Якубовський Юзеф 188
Янсон Йохан (1588–1664), голландський видавець і картограф 150
Янсони, потім Янсони-Васберги, голландська видавнича фірма 54, 113, 117, 149, 150
Яременко М. 4
Ярковський (Jarkowski) Павло (1781–1845), завідувач бібліотеки Волинського ліцея, потім бібліотеки Університету св. Володимира 15, 25
Ярон С. 11, 18, 22, 87
Ясцерус (Jascegus, Jaskier) Миколай (1504 – бл. 1560), правознавець 149

Adams H. M. 19

Aftanazy R. 12, 23, 42, 83, 85, 86, 87, 93, 166, 168, 196

Aleksandrowska E. 19

Antoni J. 131, 133

Baliński M. 131

Barbier L. N. 19, 27

Barącz S. 164

Bartoszewicz J. 13, 23, 79, 83

Beauvois D. 83, 86, 87

Bejkowski A. 34, 80, 82

Brodowski S. 79

Brunet J. Ch. 19, 27, 90, 91, 92, 94, 108, 116, 135, 136, 148, 166, 194

Brykowska M. 85

Buchwald-Pelcowa P. 194

Calderinus M. 92

- Chaudon E. J.* 19, 27
Chudek J. 11, 22
Chwalewik E. 11, 15, 22, 25, 42, 43, 86, 131, 132, 144
Clement F. 199
Copinger H. B. 135
Cyrzyk L. 91
Czeppe M. 23, 131
- Danilewiczowa M.* 15, 25, 144
Deville A. 92
Długosz J. 87, 131
Dunin-Borkowski J. 18, 92, 130
Dunin-Karwick i J. 11, 18, 22, 65, 87, 92, 196
Dymnicka-Wołoszńska H. 83, 93
Dworzaczek W. 13, 18
Dzięciol A. 14, 24, 134
- Estreicher K.* 19, 80, 90, 92, 94, 112, 136, 143, 165, 167
- Gayot de Pitaval F.* 132
Gengel G. 136
Gębarowicz M. 93
Giżycki J. M. 18, 85, 152, 167
Głoger Z. 136
Głowacka-Pocheć T. 81
Górski W. 136
Graesse J. J. T. 19, 27, 84, 135, 168
Grońska M. 19, 92
Gruczyński S. J. 194
Gruszczyński L. 13, 83, 195
- Hornung Z.* 106, 133
- Imańska I.* 194
Ivigne D. 92
- Januszewska M.* 88
Jaroszewski T. S. 130

Jocher C. G. 19, 27, 94, 167, 168
Johnson E. D. 84
Jozafat od Ś. Kazimierza 184, 195

Kamołowa D. 84
Karpowicz M. 193, 194
Kaszlej A. 134
Kisarauskas V. 12, 19, 23, 89, 92
Kocowski B. 16, 27
Kosiński J. A. 94
Kosmanowa B. 84
Kossakowska-Szanaja Z. 14, 24
Kowalczyk J. 133, 134
Kozłowski E. 132
Król R. 133
Krzyszkowski J. 91
Krzyżanowski S. 131
Kurkowski J. 84, 193

Larousse P. 19, 137, 196
Laucevicius E. 12, 19, 23, 92
Lelewel J. 15, 25, 144
Leszczyc Z. 25
Leszczyńska U. 13, 23, 85
Lipiński T.
Lonicerius A. 164
Lubomirski J. 11, 12, 22
Łaskarzewska H. 16, 26
Łodzia-Czarnecki K. 19, 93, 193
Łojek J. 13, 23, 24, 101, 102, 131, 132, 194
Łoza S. 19, 133, 194
Łukasz od Ś. Franciszka 33, 82

Majewska-Maszowska B. 14, 24
Małachowski P. 19, 25, 177, 187
Maleszowski W. 193
Marot Cl. 132
May de Romainmotier E. 136
Micowski K. 136

Mostowski T. A. 83

Naruszewicz A. 35, 37, 53, 83, 164

Natoński B. 197

Neugelauer S. 92

Niemcewicz J. U. 11, 18, 22, 35, 39, 84, 98, 99, 131, 174

Niesiecki K. 19, 25, 39, 94, 146, 164, 165, 167, 177, 187

Nitkiewicz M. 14, 24

Ochocki J. D. 18

Osiński A. 196

Ostrowski J. K. 164

Piątkowski H. 85

Paszewicz U. 165

Piekarski K. 16, 27, 92

Piotrowski M. 42, 86, 89

Powidzki J. 13, 196

Przedziecki A. 11, 12, 13, 18, 22, 23, 39, 81, 84, 174, 175

Pułaski K. 19, 25, 165, 166, 167

Rabowicz Ed. 193

Radziwiński Z. L. 168

Retif de la Breton 136

Reychman I. 19, 193

Rewski Z. 133, 134

Rogala J. 94

Rolak G. 131, 132, 133, 135, 136, 196

Rosset T. 13

Rostworowski E. 23, 130

Rottermund A. 79

Rozner A. 13, 23, 83, 84

Różycki Ed. 133, 168

Rudnicka J. 15, 25, 134

Ruszczuk M. 132

Rudnicka J. 134

Sińko Z. 193

Sipayłło M. 12, 16, 19, 23, 27, 92, 94

Sommervogel C. 91

Strutyńska M. 14, 24, 112, 135

Stecki T. 11, 12, 13, 18, 23, 43, 86, 87, 168

Studemeister M. 12, 19, 88, 90, 94

Sulikowska W. 13, 23

Tadeusiewicz H. 133

Targosz K. 91

Tomkiewicz W. 11, 12, 22, 86

Trusow I. 134

Urbański A. 11, 18, 86, 132

Uruski S. 13, 19, 23, 25, 38, 84, 130, 164, 165, 167

Warszycki W. 18

Wereszycka H. 13, 23, 93, 168

Widacka H. 137

Wielądke W. W. 18, 25, 37, 84, 99, 131, 152, 164, 177, 181, 187, 194

Wiśniowska Z. 14, 24, 94, 132, 134, 135, 136, 137

Wittyg W. 11, 19, 22, 44, 84, 85, 87, 92

Wobe M. 18, 82

Wolff J. 13, 18, 23, 79

Wolszczanowa H. 14, 24, 131, 132

Woroniecki Ed. St. 193

Wróbel H. 16, 25

Zielińska T. 19, 132

Żbikowska-Migoń A. 16, 193, 194

Żórawska-Wittowska A. 196

Żychliński T. 13, 19, 23, 84, 85, 193

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АНБУВ	– Архів НБУВ
Арк.	– аркуш
б. д.	– без дати
БТУ	– Бібліотека Торунського університету імені М.Коперника
ВБУ	– Всенародна Бібліотека України
ВІК	– Відділ історичних колекцій та бібліотечних зібрань НБУВ
ВК	– Відділ картографії НБУВ
ВКЛ	– Велике Князівство Литовське
ВНОФ	– Відділ наукової організації фондів НБУВ
ВОРФ	– Відділ обмінно-резервних фондів НБУВ
ВСРВ	– Відділ стародруків та рідкісних видань НБУВ
Гр.	– Колекція видань громадянського друку
ДАМК	– Державний архів м.Києва
дод.	– додаток
зв.	– зворот
ЗІ	– Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів: Вища школа, 1981–1984. – Кн. 1–2.
ІР НБУВ	– Інститут рукопису НБУВ
Кн.	– князь
МЛ	– Музей-Замок у Ланьцуті
НБУВ	– Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
н. п.	– не пізніше
н. р.	– не раніше

обл.	– область
Оп.	– опис
р-н	– район
R.	– Колекція рідкісних видань ВСРБ
СКГ	– Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века: 1725–1800 / Сост. Е. И. Кацпржак и др. – Т. 1–5, дополнения – М.: ГБЛ, 1962–1965.
СКИ	– Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке: 1701–1800 / Отв. сост. Е. А. Савельева, Т. П. Щербакова. – Т. 1–3. – Ленинград: Наука ЛО, 1984–1986
Спр.	– справа
Стп.	– стовпчик
Ф.	– фонд
ЦДІАУК	– Центральный державный исторический архив Украины у м. Києві
Adams	– Adams H. M. Catalogue of books printed on the Continent of Europe, 1501–1600, in Combridge libraries. – Cambridge: At the University Press, 1967. – Vol. 1–2
Ald.	– Колекція альдин ВСРБ
B. Cz.	– Biblioteka Czartoryjskich w Krakowie
BN	– Biblioteka Narodowa w Warszawie
Brunet	– Brunet J. Ch. Manuel du libraire et de l'amateur de livres. – 5 ed. – Paris: Libraire de Termin Didot Treres, 1860–1865. – Т. 1–6
Cz.	– Część
Col.	– Columnus
Elz.	– Колекція ельзевірів ВСРБ
Estr.	– Estreicher K. Bibliografia polska. – Kraków: Wydanie Akademii Umiejetności, 1882–1951. – Т. 8–34
Estr. (XIX)	– Estreicher K. Bibliografia polska XIX stólecia. – Kraków, 1872–1882. – Т. 1–7.
Graesse	– Graesse J. G. Tresor de livres rares et precieux on nouveau dictionnaire bibliographique. – Dresden: R. Kuntze ets., 1859–1869. – Т. 1–7.

IA	– Колекція інкунабул ВСРБ
In.	– Колекція рідкісних видань 2-ї половини XVI–XVIII ст., надрукованих латинським шрифтом, ВСРБ
Jocher	– Jocher C. G. Allgemeines Gelehrten Lexicon. – Leipzig: in J. T. Gledischens Buchhandlung, 1750–1751. – Т. 1–4.
Larousse	– Larousse P. Grand dictionnaire universel du XIX siecle. – Paris: Administration du Grand Dictionnaire Universel, s. a. – Т. 1–17.
Mik.	– Колекція Ф. Мікошевського ВІК
Mkrf.	– Mikrofilm
p.	– pagina
Pal.	– Колекція палеотипів НБУВ
PAN	– Polska Akademia Nauk
Pl.	– Колекція плантенів ВСРБ
PSB	– Polski słownik biograficzny. Reprintne wyd. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1997–1999. – Т. 1–38.
Rkps.	– Rękopis
S.	– Stronnica
S. a.	– Sine anno
SG	– Słownik geograficzny Krolestwa Polskiego i innych krajow słowiańskich / Pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa, 1880–1902. – Т. 1–15.
S. l.	– Sine loco
SPKP	– Słownik pracowników książki polskiej. / Pod red. Treichel I. – Warszawa, Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972. – 1042 s.
SPKPS	– Słownik pracowników książki polskiej. Suplement / Pod red. Treichel J. – Warszawa, Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986. – 414 s.
Strutyńska	– Strutyńska M. Stare druki proweniencji Potockich z Tulczyna w zbiorach. Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu //

- Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi: Wyniki perspektywy. – Warszawa, 1992. – T. IV. – S. 161–217.
- Thieme-Becker – Thieme U., Besker T. Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler – Leipzig: Verlag von W.Engelmann, E. A. Seemann, 1907–1950. – Bd. 1–37.
- Wiśniowska – Wiśniowska Z. Katalog starych druków biblioteki Museum-Zamku w Łańcucie. – Łańcut: Muzeum, 1974.
- z. – zeszyt
- BZNiO – Biblioteka Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich.
- Rolak (2002) – Rolak G. Fragment księgozbioru Jozefiny z Mniczchów Potockiej w zbiorach Działu starych druków ZNiO // Czasopismo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. – Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 2002. – Z. 13. – S. 137–176.
- Rolak (2004) – Rolak G. Wkęgu Potockich z Tulczyna... // Czasopismo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. – Wrocław, 2004. – Z. 15. – S. 157–181.
- VZ – Колекція «Бібліотека Вишневецького замку кн. Вишневецьких – гр. Мнішеків»

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

Стор. 28. Герб князів Вишневецьких «Корибут».

Стор. 29. Сучасний красвид Вишневецького замку. 2004 р. Фото Р. Є. Кисельова.

Стор. 30. Герб Мнішеків «Кончиць».

Стор. 31. Портрет кн. Михайла Серватія Вишневецького. Олія. Середина XVIII ст. Майстер невідомий. Історико-культурний заповідник «Кисво-Печерська Лавра». Опублікований у: *Белецкий П.* Украинская портретная живопись XVII–XVIII вв. – Ленинград: ЛО «Искусство», 1981. – С. 137.

Стор. 31. Портрет Теклі Ружі Вишневецької з Радзивілів. Мідерит. Середина XVIII ст. Гравер Гершек Лейбович (Leybowicz, 1700–1770). Опублікований у: *Wobe M. F.* Icones Familiae Ducalis Radiviliane. – Nesvissii: In Typographia Collegii Sicietatis Jesu, 1758. – Tabl. 152.

Стор. 35. Портрет Міхала Єжи Вандаліна Мнішека. Аквацінта. Гравер Вінцент Георг Кінінгер (Kininger, Kieninger, Kinninger, 1767–1851) з портрету пензля Йогана Баптиста Лампі Старшого (Lampi, 1751–1830). Опублікований у: *Loski J.* Ryciny polskich i obcych rytowników XVII^{go} i XVIII^{go} wieku. Odtworzone z oryginałów w fotodrukarni pod firmą M. Dutkiewicza; Wydał i przypisami objaśnił J. Łoski. – Warszawa, 1878; *Sokolowski A.* Dzieje Polski ilustrowane. – Warszawa, 1901. – Т. 5. – С. 516. Зберігався у зібранні кн. Володимира Четвертинського.

Стор. 36. Портрет Урсули Мнішек із Замоїських. 1782. Полотно, олія. Художник Дмитро Григорович Левицький (1735–1822). Державна Третьяківська галерея в Москві. Опублікований у: *Молева Н. М.* Дмитрий Григорьевич Левицкий. – Москва: Искусство, 1980. – № 29. (Серія «Жизнь в искусстве») та в інших численних виданнях і буклетах, присвячених творчості Д. Г. Левицького і фондам Третьяківської галереї.

Стор. 64. Суперекслібрис князів Вишневецьких. [XVII ст.]. На оправі примірника видання: *Kochowski W. Annalium Poloniae climacter secundus ... – Cracoviae [Kraków]: In officina Nic. Alex. Schedel, 1688.* (BCPB, шифр: In. 226). Опублікований у: *Kisarauskas V. Lietuvos Knygos ženklai. 1518–1519.* – Vilnius, 1984. – S. 53; *Laucevicius E. XV–XVIII. Knygoaridimai lietuvos bibliotekos.* – Vilnius, 1976. – S. 60.

Стор. 65. Суперекслібрис Михайла Серватія Вишневецького. [Н. р. 1720 р.]. На оправі примірника видання: *Baronius C. Annales ecclesiastici.* – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana, 1611. – Т. 8. (BCPB, шифр: Pl. 177). Опублікований у: *Laucevicius E. XV–XVIII. Knygoaridimai lietuvos bibliotekos.* – Vilnius, 1976. – S. 107; *Sipayllo M. Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku w zboirach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.* – Warszawa, 1988. – S. 214, tabl. 91.

Стор. 65. Суперекслібрис Михайла Серватія Вишневецького (?). Публікується вперше.

Стор. 66. Суперекслібрис Михайла Серватія Вишневецького (?). Публікується вперше.

Стор. 67. Екслібрис–штемпель Михайла Серватія Вишневецького. [1730–1733 рр.]. Публікується вперше.

Стор. 68. Екслібрис Міхала Єжи Вандаліна Мнішека. [Н. р. 1780 р.]. На форзаці примірника видання: *Firmanus P. Opuscula ...– Gedani [Gdańsk], 1686.* (BCPB, шифр: Elz. 436). Опублікований у: *Grońska M. Pięć wieków exlibrisu polskiego: Katalog wystawy ze zbiorów Biblioteki Narodowej.* – Warszawa, 1973. – S. 11; *Grońska M. Ekslibrisy: wiadomości zebrane dla kolekcjonerów.* – Warszawa, 1992. – S. 34; *Kisarauskas V. Lietuvos Knygos ženklai. 1518–1519.* – Vilnius, 1984. – S. 72; *Wittig W. Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku.* – Warszawa, 1903. – S. 50–51.

Стор. 69. Суперекслібрис Міхала Єжи Вандаліна Мнішека. [Н. р. 1778 р.]. На оправі примірника видання: *Skarga P. Kazania przygodne y inne drobnieysze prace...* – W Wilnie: w Drukarni Akademickiej Soc. Jesu, 1738. (BCPB, шифр: In. 1086). Публікується вперше.

Стор. 69. Суперекслібрис Міхала Єжи Вандаліна Мнішека й Урсули Мнішек із Замойських. [Н. р. 1781 р.]. На оправі примірника видання: *Okolski S. Orbis Polonus.* – Cracoviae [Kraków]: In officina typographica Francisci Caesarii, 1641. (BCPB, шифр: In. 825). Публікується вперше.

Стор. 70. Суперекслібрис Кароля Філіпа Мнішека. [Н. п. 1846 р.]. На верхній та нижній кришках оправі примірника видання: *Pluche N. A. Le spectacle de la nature...* – A Paris: Chez les Freres Estienne, 1763. – Т. 1. (BCPB, шифр: R. 6014). Публікується вперше.

Стор. 71. Екслібрис-штемпель Міхала Єжи Вандаліна Мнішека. [1778–1780 pp.]. Публікується вперше.

Стор. 71. Суперекслібрис замкової бібліотеки в Ляшках Мурованих Юзефа Яна Тадеуша Мнішека. [Н. р. 1785 р.]. Оpubлікований у: *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Т. 8: Województwo Ruskie. Ziemia Przemyska i Sanocka. – Wrocław i inn., 1996. – S. 145; *Oprawy polskie.* Wystawa zorganizowana przez Bibliotekę Narodową i Oddział Warszawski Towarzystwa Przyjaciół książki. Listopad–grudzień 1987. – Warszawa, 1987. – S. 40, 42–43.

Стор. 77. Екслібриси Вишневецької бібліотеки Павла Олександровича Демидова. Гравер Агрі. [Бл. 1910 р.]. Оpubліковані у: *Иваск У.* Описание русских книжных знаков. – М., 1918. – Вып. 3. – С. 14; *Мунд С.* Вишневец и его библиотека // Вестник литературы. – 1912. – № 9. – Стб. 233; *Studemeister M.* Bookplates and their owners in Imperial Russia: an illustrated Survey of holdings at Stanford University. – St. Petersburg, 1991. – S. 81.

Стор. 95. Герб Потоцьких «Пилява».

Стор. 96. Тульчинський палац. З акварелі Ю. Ріхтера.

Стор. 97. Портрет Станіслава Щенсного Потоцького. Рим, 1783. Мідсрит з аквафортою. Гравер Доменіко Цунего (Cunego, 1727–1794), з портрету пензля Помпео Джироламо де Батоні (Battoni, 1708–1787). Оpubлікований у: *Łoski J.* Ryciny polskich i obcych rytowników XVII^{go} i XVIII^{go} wieku. Odtworzone z oryginałów w fotodrukarni pod firmą M. Dutkiewicza; Wydał i przypisami objaśnił J. Łoski. – Warszawa, 1878.

Стор. 97. Портрет Юзефи Амалії Потоцької з Мнішеків. Рим, 1783. Мідсрит з аквафортою. Гравер Доменіко Цунего (Cunego, 1727–1794) з портрету пензля Помпео Джироламо де Батоні (Battoni, 1708–1787). Зібрання Красинських. Бібліотека Народова у Варшаві. Оpubлікований у: *Łoski J.* Ryciny polskich i obcych rytowników XVII^{go} i XVIII^{go} wieku. Odtworzone z oryginałów w fotodrukarni pod firmą M. Dutkiewicza; Wydał i przypisami objaśnił J. Łoski. – Warszawa, 1878; *Widacka H.* Słynne piękności w grafice XVI–XIX wieku. – Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1998. – S. 95.

Стор. 98. Сучасний краєвид Христинопільського палацу Потоцьких. Оpubлікований у: *Шовкова О.* Червоноградська збірка // Пам'ятки України: історія та культура. – 2004. – № 1. – С. 82.

Стор. 99. Портрет Франтішека Салезія Потоцького. 1782. Мідсрит з аквафортою. Гравер Доменіко Цунего (Cunego, 1727–1794), з портрету пензля Марчело Баччіареллі (Bacciarelli, 1731–1818). Оpubлікований у: *Łoski J.* Ryciny polskich i obcych rytowników XVII^{go} i XVIII^{go} wieku.

Odtworzone z oryginałów w fotodrukarni pod firmą M. Dutkiewicza; Wydał i przypisami objaśnił J. Łoski. – Warszawa, 1878.

Стор. 99. Портрет Анни Ельжбети Потоцької. 1782. Мідерит з аквафортою. Гравер Доменіко Цунего (Cunego, 1727–1794), з портрету пензля Марчело Баччіареллі (Bacciarelli, 1731–1818). Оpubлікований у: *Łoski J. Ryciny polskich i obcych rytowników XVII^{go} i XVIII^{go} wieku.* Odtworzone z oryginałów w fotodrukarni pod firmą M. Dutkiewicza; Wydał i przypisami objaśnił J. Łoski. – Warszawa, 1878.

Стор. 101. Портрет Софії Потоцької. 1872. Шрифтовий екслібрис Станіслава Щенсного Потоцького «Stanislas Sz[częsny] Potocki».

Стор. 126. Шрифтовий екслібрис Станіслава Щенсного Потоцького «Stanisław Szczęsny Potocki G[enerał] [A[rtyleirii] K[oronnej].

Стор. 127. Автограф Юзефи Амалії Потоцької з Мнішеків і шрифтовий екслібрис Тульчинської бібліотеки.

Стор. 127. Автограф Софії Потоцької і шрифтовий екслібрис Тульчинської бібліотеки.

Стор. 140. Герб Мікошевських «Домброва».

Стор. 159. Власницькі записи Станіслава Мікошевського і Франтішека Мікошевського на звороті останнього аркуша видання: Melanchthon Philipp. Epitome philisophiae moralis sive Ethice ... – Servestae [Zerbst]: Exudebat Bonaventura Faber, 15[75]. (ВІК, шифр: Mik. 425). Публікується вперше.

Стор. 159. Власницький запис Бернарда Антонія Мікошевського та шрифтовий екслібрис Франтішека Мікошевського на шмуцтитулї видання: Wolfius Christianus. Aerometriae elementa ... – Lipsiae [Leipzig]: Sumptibus Hered[is] Lankisianorum, 1709. (ВІК, шифр: Mik. 602). Публікується вперше.

ДОДАТКИ

Додаток А

СТАРОДРУКИ З БІБЛІОТЕКИ ВИШНЕВЕЦЬКОГО ЗАМКУ У ФОНДАХ НБУВ

1. *Abbadie, Jacques*. Traité de la vérité de la religion chrétienne ... – A La Haye: Chez Jean Neaulme, 1750. – 8°. – Т. 1, 2, 3. БІК, VZ.
2. *Abbadie, Jacques*. L'Ort de se connoitre soi-même, ou la recherche des sources de la morale. – A La Haye: Chez Jean Neaulme, 1760; 8°. БІК, VZ.
3. *Abbaye de Grasville*. / Traduction de l'anglais par B. Ducos. – Nouvelle édition. – A Paris, 1798. – 12°. – Т. 3. БІК, VZ.
4. Actes des apostres. – Traduit en françois ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean-Baptiste Desessartz ... , 1714, 4°. ВСПВ, Ін. 1400.
5. *Adam Magister*. Summa e Summa Raymundi de Pennafortii extracta. Cum commentario et interlineali glossa. – Köln: Heinrich Quentell, III Id. Febr. [11 II] 1498; 4°. ВСПВ, ІА 3(1).
6. *Addisson, Joseph*. L'esprit d'Addisson, ou les beautés du spectateur, du babillard et du gardien ... – Ouvrage nouvellement traduit de l'Anglois ... – Yverdon: De l'Imprimerie de la Société Litter. et Typogr., 1777. – 8°. – Т. 1, 2. БІК, VZ.
7. *Agricola, Georgius*. De re metallica libri XII. – Basileae [Basel]: Apud Hieron. Frobenium et Nicolaum Episcopium, 1556, 2°. ВСПВ, Ін. 30.
8. *Albert, Antoine; Court, Jean-François de*. Dictionnaire portatif des prédicateurs françois, dont les sermons, prênes, homélies, panégyriques, et oraisons funèbres sont imprimés ... – A Lyon: Chez Pierre Bruyset Ponthus ... , 1757; 8°. БІК, VZ.
9. *Alciatus, Andrea*. Emblematum libri II. / In eadem succinta comentariola, nunc multo, quam antea, castigatiora et longe locupletiora Sebastiano Stockhamero auctore. – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Christophori Plantini, XI 1566; 12°. ВСПВ, Pl. 72 (2).
10. *Alembert, Jean Le Rond d'*. Mélanges de littérature, d'histoire, et de philosophie. – A Berlin, 1753. – 8°. – Т. 2. БІК, VZ.
11. *Alletz*. Agronome dictionnaire portatif du cultivateur ... – A Paris: Chez le Veuve Didot ... , Nyon ... , et al., 1760. – 8°. – Т. 2. БІК, VZ.

12. *Amelot de la Houssaye, Abraham-Nicolas*. Mémoires historiques, politiques, critiques et littéraires. – A Amsterdam: Chez Michel Carles le Cenu, 1731. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

13. *Amelot de la Houssaye, Abraham-Nicolas*. Réflexions, sentences et maximes morales ... – Nouvelle édition, corrigée et augmentée. – A Paris: Chez Ganeau ... , Bauche ... , D'Houry ... , 1754; 12°. BIK, VZ.

14. *Andilly, Arnauld d'*. Leittres. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Nicolas Le Gras, 1696; 8°. BCPB, In. 241.

15. *Aphorismi politici et militares ex diversis auctoribus graecis et latinis / per Lambertum Danaeum collecti; nuptis annis ab Everardo Bronchorst exemplis illustrati ...* – Lugduni Batavorum [Leiden]: Ex officina Jacobi Marci, 1639; 16°. BCPB, Elz. 402.

16. *Apocalypse*. – Traduite en françois: Avec une explication tirée des SS. Pères et des Auteurs Ecclesiastiques. – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Deses-sartz ... , 1710; 4°. BCPB, In. 1394.

17. *Arbor vitae, sive pretiosi fructus e sacrosancto missae sacrificio nascentes ...* – Coloniae [Köln]: Apud Haeredes Joan. Wilhelmi Friessem, 1719; 12°. BIK, VZ.

18. *Astruc, Jean*. Traité des maladies vénériennes ... – Traduit du latin ... – A Paris: Chez Guillaume Cavelier ... , 1740. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

19. [*Aulnoy, Marie-Catherine-Jumelle de Berneville, comtesse de*]. Contes des Fées. – A Londres [London], 1782. – 16°. – T. 6. BCPB, R. 1272.

20. *Auvigny, Jean du Castre D'; Perau, Gabriel-Louis Calabre*. Les vies des hommes illustres de la France. – A Amsterdam; et se vend a Paris: Chez Le Gras ... , Guillame Deprez ... , 1739–1761. – 8°. – T. 2–9, 12, 13, 15–17, 19–22. BIK, VZ.

21. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. L'Anée affective, ou sentimens sur l'amour de Dieu ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez la Veuve de D. A. Pierres ... : De l'Imprimerie d'Aug. Mart. Lottin l'aîné ... , 1761; 8°. BIK, VZ.

22. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. Conduite pour passer saintement les festes et les octaves de la Pentecôte, du Saint-Sacrement, et de l'Assomption de la Sainte Vierge ... – Du fonds de la Veuve Le Mercier. – A Paris: Chez la Veuve Pierres ... , 1746; 8°. BIK, VZ.

23. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. Conduite pour passer saintement les fêtes et octaves ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez la Ve Pierres ... , 1758; 8°. BIK, VZ.

24. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. Conduite pour passer saintement le temps de l'avent ... – A Paris: Chez la Veuve Piere ... , 1759; 8°. BIK, VZ.

25. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. Réflexions, sentimens et pratiques sur la divine enfance de Jesus Christ ... – 4-e ed. – A Paris: Chez la Veuve Pierres ... , 1750; 8°. BIK, VZ.

26. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. Réflexions théologiques, morales et affectives sur les attributs de Dieu ... – Nouvelle édition. – Du fonds de la veuve Le Mercier. – A Paris: Chez la Veuve Pierres ... , 1754; 8°. BCPB, In. 1556.

27. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. Retraite de dix jours, pour les personnes

consacrées à Dieu, et pour celles qui sont engagées dans le monde ... -- Du fond de la Veuve le Mercier. -- A Paris: Chez Veuve de Denis-Antoine Pierre ... , 1753; 12°. BCPB, In. 1983.

28. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. Sentimens sur la dignité de l'âme, la nécessité de l'adoration, les avantages des afflictions, et sur l'abandon de dieu. -- A Paris: Chez la Veuve de Denis-Antoine Pierres ... , 1757; 8°. BIK, VZ.

29. *Avrillon, Jean-Baptiste-Elie*. Traités de l'amour de dieu à l'égard des hommes, et de l'amour du prochain. -- A Paris: Chez D.A.Pierres ... , 1740; 8°. BIK, VZ.

30. *Aymon, Jean*. Tableau de la cour de Rome. -- 2-e ed. -- A La Haye: Chez Jean Neaulme, 1726; 8°. BIK, VZ.

31. *Baccalar y Sanna, marquis de Saint-Philippe, Vincent*. La monarchie des hébreux ... -- Traduit de l'Espagnol. -- A La Haye: Chez Alberts et van der Kloot, 1727. -- 8°. -- T. 2, 4. BIK, VZ.

32. *Bachet, Gaspar*. Commentaires sur les épîtres d'Ovide. -- Nouvelle édition ... -- A La Haye: Chez Henri du Sauzet, 1716. -- 8°. -- T. 2. BIK, VZ.

33. *Baillet, Adrien*. Histoire des démêlés du pape Boniface VIII avec Philippe le Bel roi de France. -- Second édition, revue et corrigée. -- A Paris: Chez François Barois ... , 1718. -- 8°. BIK, VZ.

34. *Baillet, Adrien*. La vie d'Edmond Richer, docteur de Sorbonne ... -- A Liège, 1714; 8°. BIK, VZ.

35. *Baratier, Jean-Philippe*. Voyages de rabbi Benjamin fils de Jonce de Tudèle en Europe, en Asie et en Afrique, depuis l'Espagne jusqu'à la Chine ... / Traduits de l'Hébreu ... -- A Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1734. -- 8°. -- T. 1. BIK, VZ.

36. *Barbeyrac, Jean*. Traité du jeu, où l'on examine les principales questions de droit naturel et de morale qui ont du rapport a cette matière. -- A Amsterdam: Chez Pierre Humbert, 1709. -- 8°. -- T. 1, 2. BIK, VZ.

37. *Barbeyrac, Jean*. Supplement au corpus universel diplomatique du droit des gens, contenant l'histoire des anciens traitez ... / Par Mr. Barbeyrac ... : Avec le ceremonial diplomatique des cours de l'Europe ... ; Recueilli en partie par Mr. Du Mont: Mis en ordre et considerablement augmentée par Mr. Rousset ... -- A Amsterdam: Chez les Janssons à Waesberge, Wetstein et Smith, et Z. Chatelian; A La Haye: Chez P. de Hondt, la Veuve de Ch. Le Vier, et J. Neaulme, 1739; 2°. VZ.

38. *Barclay, [Guillaume]*. Argenis: Roman héroïque. -- A Paris: Chez Pierre Prault ... , 1728. -- 8°. -- T. 1, 2. BIK, VZ.

39. *Barerreme, [Bertrand-François]*. Le livre nécessaire, pour les comptables, avocats, notaires, procureurs, trésoriers ou caissiers et généralement a toutes fortes de conditions. -- A Paris: Chez: De l'Imprimerie de Didot, 1756; 8°. BIK, VZ.

40. *Baronius, Caesar*. Annales ecclesiastici. -- Editio novissima. -- Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1670. -- 2°. -- T. 1-12. BCPB, Pl. 168-171, 173, 175, 181.

41. *Barre, Joseph*. Histoire générale d'Allemagne ... -- A Paris: Chez Charles J.

B. Delespine ... , Jean-Thomas Herissant ... , 1748. – 2°. – T. 1, 3–5, 8. 1, 8. 2, 10. BIK, VZ.

42. *Bassompierre, François*. Mémoires. – A Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1723. – 12°. – T. 3. BIK, VZ.

43. *Batteux, Charles*. Cours de belles-lettres, ou Principes de la littérature. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Disaint et Saillant ... , Durand ... : De l'Imprimerie de P. Alez. Le Prieur ... , 1753. – 8°. – T. 1, 2, 4. BIK, VZ.

44. *Bayle, Pierre*. Dictionnaire historique et critique. – Cinquième édition, revue, corrigée et augmentée de remarques critiques, avec la vie de l'auteur / par M. Des Maizeaux. – A Amsterdam: Par la Compagnie des Libraires, 1734. – F°. – T. 2, 3, 5. BCPB, In. 1168; BIK, VZ.

45. *Bayle, Pierre*. Pensées diverses, écrites à un docteur de Sorbonne, à l'occasion de la Comète qui parut au mois de Décembre 1680. – Quatrième édition. – A Rotterdam: Chez Rainier Leers, 1704; 8°. BIK, VZ.

46. *Beaumont, [Christophe]*. Jurisprudence des rentes, par ordre alphabétique. – A Paris: Chez Prault Pere ... , la Veuve Thiboust ... , Guillyn ... , Duchesne ... , Leclers ... : De l'Imprimerie de la Veuve Thiboust, 1762; 8°. BIK, VZ.

47. *Beauzee, Nicolas*. Grammaire générale, ou exposition raisonnée des éléments nécessaires du langage, pour fervir de fondement à l'étude de toutes les langues ... – A Paris: De l'Imprimerie de J. Barbou ... , 1767. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

48. [*Becmanus, Joannes Christophus*. Historia orbis terrarum geographica et civilis. – Francofurti ad Oderam, 1680.]; 4°. BIK, VZ.

49. *Becmanus, Joannes Christophorus*. Meditationes politicae XXIV dissertationibus academicis expositae ... – Editio secundo. – Francofurti ad Oderam [Frankfurt an der Oder]: Frello Begmaniano, 1674; 8°. BCPB, In. 189.

50. *Bel (Belius), Matthias*. Notitia Hungariae novae historico-geographica, divisa in partes quatuor, quarum prima Hungariam Cis-Danubianam; altera, Trans-Danubianam; tertia, Cis-Tibiscanam; quarta, Trans-Tibiscanam ... ; Accedunt Samuelis Mikovinii mappae ... – Viennae Austriae [Wien]: Impensis Pauli Straubii ... ; Typis: Johannis Petri van Ghelen ... , 1735. – F°. – T. 1. BCPB, In. 2485.

51. *Bellarminus, Robertus*. De aeterna felicitate sanctorum libri quinque. – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana: Apud Balthasarem et Joannem Moretos, 1616; 8°. BCPB, Pl. 84.

52. *Bellegarde, [Gabriel] de*. L'art de connoitre les hommes – Édition cinquième, revue et corrigée d'un très-grand nombre de fautes. – A Amsterdam: Chez Henri Schelte, 1712; 8°. BCPB, R. 1380.

53. [*Bellegarde, Jean-Baptiste Morvan de*]. Maximes avec des exemples tirés de l'histoire sainte et profane, ancienne et moderne, pour l'instruction du Roy ... – A Paris: Chez Pierre-Michel Huart ... , 1718; 8°. BIK, VZ.

54. *Belot, Octavie Guichard*. Mélanges de littérature anglaise ... – A La Haye; et se trouve à Paris: Chez Prault Fils ... , 1759. – 8°. – P. 1. BIK, VZ.

55. *Bentivoglio, Guido*. Memorie overo diario del card. Bentivoglio. –

- In Amsterdam: Appresso Giouanni Janssonio, 1648; 8°. BCPB, In. 404.
56. *Bernard, Jacques*. Recueil des traité de paix, de trêve, de neutralité ... – A Amsterdam: Chez Henry et la Veuve de T. Boom; à La Haye: Chez Adrian Moetjens, Henry van Bulderen, 1700. – 2°. – T. 2. BIK, VZ.
57. *Bernard, Jacques*. Traité de l'excellence de la religion ... – Nouvelle édition ... – A Amsterdam: Chez François L'Honore, 1732. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
58. *Berruyer, Isaac-Joseph*. Histoire du peuple de Dieu ... – A Paris: Chez Knapen ... , Cailleau ... , Saugrain ... et al.: De l'Imprimerie d'Andre Knapen, 1728. – 4°. – T. 3, 6, 7. BIK, VZ.
59. *Berruyer, Isaak-Joseph*. Histoire du peuple de Dieu ... – Nouvelle édition, corrigée et augmentée. – A Paris: Chez Huart ... , Bordelet... : De l'Imprimerie de Jean-François Robustel ... , 1742. – 8°. – T. 2–4, 6–10. BIK, VZ.
60. *Berruyer, Isaac-Joseph*. Histoire du peuple de Dieu ... – A La Haye: Chez Neaulme et Compagnie, 1753. – 8°. – T. 1, 3–9. BIK, VZ.
61. *Bertrand, Elie*. Recueil de divers traités sur l'histoire naturelle de la terre et des fossiles ... – A Avignon: Chez Louis Chambeau ... , 1766; 2°. BIK, VZ.
62. *Bertrand, Jean*. De l'eau relativement à l'économie rustique, ou Traité de l'irrigation des près ... – A Avignon; et se vend à Lyon: Chez G. Regnault ... , 1764; 8°. BIK, VZ.
63. *Bertrand, Jean-Elie*. Gigantologia seu Dissertatio de gigantum veterum ac recentiorum existentia ... – [S. l.], 1762; 8°. BCPB, In. 1497.
64. *Bertrand, [Thomas-Bernard]*. Essai sur l'art de fortmer l'esprit, ou premiers éléments de la logique. – A La Haye; et se vend à Lyon: Chez G. Reghault, 1764; 8°. BIK, VZ.
65. *Beyerlinck, Laurentius*. Magnum theatrum vitae humanae. – Lugduni [Lyon]: Sumptibus Joan. Antonii Huguetan et Marci Antonii Ravaud, 1656. – 2°. – T. 1–8; VZ; BCPB, In. 970 (t. 7).
66. Bibliothèque amusante et instructive ... – A Paris: Chez Duchesne..., 1753; 8°. BIK, VZ.
67. Bibliothèque des philosophes ... / recueillie par G. Salmon. – A Paris: Chez Charles Angot, 1661; 12°. BIK, VZ.
68. *Bidermannus, Jacobus*. Acroamatum academicorum libri III. – Editio novissima ... – Coloniae Agrippinae [Köln]: Apud Servatium Noethen ... , 1724; 8°. BIK, VZ.
69. *Bielfeld, Jacques-Frederic*. Institutions politiques. – A La Haye: Chez Pierre Gosse Junior ... , 1760. – 2°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
70. *Bielfeld, [Jacques-Frederic]*. Amusemens dramatiques ... – A Leyde [Leyden]: Chez Sam. et Jean Luchtmans, 1768. – 4°. – T. 2. BIK, VZ.
71. *Blaeu, Guilielmus et Joannes*. Theatrum orbis terrarum, sive Atlas novus. – Amsterdami: Apud Johannem et Cornelium Blaeu, 1640. – F°. – P. 2. BK, C–36.
72. *Bodinus Ioannes*. Universae naturae theatrum. – Francofurti [Frankfurt am

- Maines]: Apud Heredes A. Wecheli, 1592; 8°. Кримськ. ВО 800492.
73. *Boeclerus, Johannes Henricus*. Institutiones politicae ... – Editio tertia. – Argentorati [Strassburg]: Sumptibus Alberti Spoor, 1704; 8°. BIK, VZ.
74. *Boileau, Jacobus*. Historia confessionis auricularis ex antiquis scripturae, patrum, pontificum et conciliorum monumentis cum cura et fide expressa ... – Lutetiae Parisiorum [Paris]: Apud Viduam Edmundi Martini ... , 1684; 4°. BIK, VZ.
75. *Boileau-Despreaux, Nicolas*. Oeuvres. – A Paris: Chez David ... , Durand ... : De l'Imprimerie de J. Chardon, 1757. – 12°. – T. 1, 2, 3. BIK, VZ.
76. *Boissy, Louis de*. Oeuvres de théâtre de Mr. De Boissy. – A Paris: Chez Prault Pere, Jacques Clousier ... , 1738–1748. – 8°. – T. 2–7, 9. BIK, VZ.
77. *Boissy, Louis-Michel de*. Histoire de Simonide. – A Paris: Chez Duchesne ... , 1755; 8°. BIK, VZ.
78. *Bolingbroke, Henry*. Lettres sur l'histoire / par Henry Saint-Jean lord vicomte Bolingbroke. – Traduites de l'Anglois. – [S. l.], 1752. – T. 1, 2; – 8°. BIK, VZ.
79. [*Bonnet, Jacques*]. [Histoire de la musique et de ses effets. – S. l., s. a.]; 8°. BCPB, In. 1541.
80. *Bossuet, Jacques-Benigne*. Continuation de l'histoire universelle ... – A Amsterdam: Aux depens d'Etienne Roger ... , 1722. – 8°. – T. 3. BIK, VZ.
81. *Bossuet, Jacques-Benigne*. Recueil des oraisons funèbres ... – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Desaint et Saillant ... , 1754; 8°. BIK, VZ.
82. *Boswell, James*. Etat de la Corse; Suivi d'un journal d'un voyage dans l'isle et des mémoires de Pascal Paoli ... – Traduit de l'Anglois et de l'Italien ... – A Londres [London], 1769. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.
83. *Bottee de Bouffee, Claude*. Etudes militaires, contenant l'exercice de l'infanterie ... – A Paris: Nyon ... , 1746; 8°. BIK, VZ.
84. *Bougeant, Guillaume-Hyacinthe*. Histoire des guerres et des négociations qui précédèrent le traite de Westphalie, sous le règne de Louis XIII et le Ministère du Cardinal de Richelieu et du Cardinal Mazarini. – A Paris: Chez Didot..., Nyon..., Damonville..., Savoye..., 1751. – 8°. – T. 1, 2, 5, 6. BCPB, Didot 95; BIK, VZ.
85. [*Bouhours le P.*]. Manière de bien penser dans les ouvrages d'esprit: Dialogues. – Troisième édition, revue et corrigée. – A Amsterdam: Chez Pierre Mortier ... , 1705; 12°. BIK, VZ.
86. *Bourdaloue, Louis*. Sermons. – A Paris: Chez Rigaud ... , 1712. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
87. *Bourdaloue, Louis*. Sermons. – Nouvelle édition. – A Paris: Aux dépens de Rigaud ... , 1716. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
88. *Bourdaloue, Louis*. Sermons. – Nouvelle édition. – A Paris: Aux dépens de Rigaud ... , 1726. – 8°. – T. 1, 2, 3. BIK, VZ.
89. *Bourgoing, Jean-François de*. Nouveau voyage en Espagne, ou Tableau de l'état actuel de cette monarchie ... – A Paris: Chez Regnault ... : De l'Imprimerie de Cl. Simon ... , 1789. – 8°. – T. 3. BIK, VZ.
90. *Bradley, Richard*. Nouvelles observations phisiques et pratiques sur le jardinage

et l'art de planter ... – Ouvrage traduit de l'Anglois ... – A Paris: Chez Paulus Dumesnil ... , Nyon ... , Simeon-Prosper Hardy ... , 1756. – T. 3; 8°. BIK, VZ.

91. *Brant, Gerard*. Histoire abrégée de la reformation des pais-bas – Traduit du Hollandois ... – A Amsterdam: Chez Elie Jacob Lebet et Compagnie, 1730. – 8°. – T. 2, 3. BCPB, R. 1283, 1311.

92. *Brand, Gerard*. Histoire abrégée de la reformation des Pais-Bas. – Traduit du Hollandois. – [S. l., s. a.]; 8°. BCPB, In. 472.

93. *Brenner, [...]*. Histoire des révolutions de Hongerie, où l'on donne une idée juste de son légitime gouvernement ... – A La Haye: Chez Jean Neaulme, 1739. – 8°. – T. 1, 6. BIK, VZ.

94. *Bret, Antoine*. Essai de contes moraux et dramatiques. – A Paris: Chez Prault, Petit-Fils ... , 1765; 8°. BIK, VZ.

95. *Brignon, Jean*. Introduction à la vie dévote par S. François de Sales, évêque et prince de Genève. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Jean De Nullly ... , 1709; 8°. BIK, VZ.

96. *Brooke, Françoise*. Histoire de Julie Mandeville, ou Lettres traduites de l'Anglois. – Troisième édition. – A Paris: Chez Duchesne ... , 1764. – 8°. – P. 1. BIK, VZ.

97. *Brown John*. Moeurs angloises, ou Appréciation des moeurs et des principes qui caractérisent actuellement la nation britannique. – A La Haye: Chez Pierre Gosse junior ... , 1758; 8°. BIK, VZ.

98. *Brumoy, Pierre*. Théâtre des Grecs. – A Paris: Chez Charles Robustel ... , 1749. – 8°. – T. 1, 2, 4. BIK, VZ.

99. *Brunem, [...] de*. La conquête de la Chine par les Tartares Mancheoux ... – A Francfort [Frankfurt am Main]; et La Haye: Chez les Van Duren, 1757. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

100. *Bryere, Jean de La*. Les caractères. – A Paris: Chez David ... , 1750. – 12°. – T. 1. BIK, VZ.

101. *Buffier, Claude*. Eléments de métaphisique a la portée de tout le monde. – A Paris: Chez Pierre Francois Giffart ... , la Veuve Mongé ... , 1725; 8°. BIK, VZ.

102. *Buffier, Claude*. Géographie universelle ... – Sixième édition ... – A Paris: Chez Pierre-François Giffart ... , 1739; 8°. BIK, VZ.

103. *Bulenger, Julius Caesar*. Historiarum sui temporis libri tredecim ... – Lugduni [Lyon]: Sumptibus Authoris, 1619; 2°. , VZ.

104. *Bullet, Jean-Baptiste*. Dissertations sur différents sujets de l'histoire de France. – A Besançon: Chez Charles-Antoine Charmet ... ; et se trouvent à Paris: Chez H. L. Guerrin et L. F. Delatour ... ; et à Lyon: Chez Andre Perisse ... , 1759; 8°. BIK, VZ.

105. *Burck, William*. Histoire des colonies europeennes dans l'Amérique, en six parties ... – Traduit de l'Anglois ... – A Paris: Chez Merlin ... , 1767. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

106. *Buriigny, Jean Lévesque de*. Histoire de la philosophie payenne ... – A La Haye: Chez Pierre Gosse, Pierre de Hond, 1724. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

107. *Burnet, Gilbert*. Mémoires pour servir à l'histoire de la Grande-Bretagne, sous les règnes de Charles II et de Jacques II ... – Traduits de l'Anglois ... – A La Haye: Chez Jsaac Vaillant, 1725. – 8°. – T. 1, 3. BIK, VZ.
108. *Burriel, Andre-Marc*. Histoire naturelle et civile de la Californie ... – Traduit de l'Anglois ... – A Paris: Chez Durand ..., 1767. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
109. *Bury, Richard de*. Histoire de la vie de Henri IV, roi de France et de Navarre ... – A Paris: Chez Saillant ... , 1766. – 8°. – T. 1, 3, 4. BIK, VZ.
110. *Busching, Antoni Fryderik*. Geografia Królestwa Polskiego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego i innych prowincyi do nich należcych. – Przetłumaczono z niemieckiego. – W Lipsku [Leipzig] y w Dreźnie [Dresden], 1768; 8°. BIK, VZ.
111. *Busenbaum, Hermanus; La Croix, Claudius*. Theologia moralis. – Editio novissima ... – Coloniae [Köln]: Ex officina Noetheniana, 1739. – 2°. – T. 1. BIK, VZ.
112. *Bussy, Roger de Rabutin, comte de*. Les lettres de messire Roger de Rabutin comte de Bussy ... – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Florentin Delaulne ... , 1711. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.
113. *Bussy, Roger de Rabutin, comte de*. Les lettres de messire Roger de Rabutin comte de Bussy ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez la Veuve Delaulne ... , 1737. – 8°. – T. 2, 3, 4. BIK, VZ.
114. Cabinet du Roy de France, dans lequel il y a trois Perles précieuses d'ineestimable valeur ... – [S. l.], 1581; 8°. BCPB, In. 673.
115. *Cahusac, Louis de*. La danse ancienne et moderne ou Traité historique de la danse. – A La Haye: Chez Jean Neaulme, 1754. – 12°. – T. 1, 3. BIK, VZ.
116. *Calepinus, Ambrosius*. [Dictionarium]. – Basileae [Basel]: Ex officina Hieronimi Curionis; impensis Henrichi Petri, III 1560; 2°. BIK, VZ.
117. *Calepinus, Ambrosius*. [Dictionarium]. – Baseleae [Basel]: Per Sebastianum Henricpetri, 1590; 2°. BIK, VZ.
118. *Camus, Antoine Le*. Médecine de l'esprit ... – A Paris: Chez Ganeau ... , 1753. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
119. *Cancelottus, Ioannes-Baptista*. Annales mariani, quibus historia SS. Virginis Mariae Dei Genitricis ... – Romae [Roma]: Typis HH. Francisci Corbelletti, 1661. – 2°. – P. 1. VZ.
120. Cantique des cantiques. – Traduit en françois ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , 1709; 4°. BCPB, In. 1401.
121. *Carmontelle*. Proverbes dramatiques. – A Paris: Chez Lejay ... , 1773–1781. – 8°. – T. 1, 2, 3, 4, 7, 8. BIK, VZ.
122. *Castelnau, Michel de*. Les mémoires de Messire Michel de Castelnau, seigneur de Mauvissière ... / Par J. de Laboureur ... – Nouvelle édition. – A Bruxelles: Chez Jean Leonard ... , 1731. – F°. – T. 1. BIK, VZ.
123. *Castillon, Jean*. Histoire de Fortunatus et de ses enfants. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Costard ... , 1770; 8°. BIK, VZ.
124. *Cataneus, Hieronymus*. De arte bellica ... – [Lugduni] [Lyon]: Ex typograph. J. Tomaesii, 1600; 4°. BCPB, Et. 11(1).

125. *Catrou, François; Rouille, Pierre-Julien*. Histoire romaine ... – Imprimée à Paris: Chez Jacques Rollin ... , Jean-Baptiste Delespine ... , Jean-Baptiste Coignard ... ; et se vend à Lyon: Chez la Veuve d'Antoine Boudet ... , 1725–1727. – 2°. – T. 1–12. BIK, VZ.

126. Causes célèbres et intéressantes; Avec les jugemens qui les ont, décidées ... – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée ... – A Paris: Chez Durand ... , Jean de Nully ... , 1750–1768. – 8°. – T. 2, 8, 9, 12, 18. BIK, VZ.

127. Causes célèbres et intéressantes; Avec les jugemens qui les ont décidées... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Durand ... : De l'Imprimerie de la Veuve Merge', 1739–1758. – 8°. – T. 1, 2, 4–7, 11, 14–17. BIK, VZ.

128. [*Cazenove d'Arlens*]. Henriette et Emma, ou l'éducation de l'amitié. – A Paris: De l'Imprimerie des Sociences et Arts ... ; et se trouve à Leipsig: Chez Pierre Philipp Wolf, 1796; 8°. BIK, VZ.

129. *Champ, Jean*. Cours abrégé de la philosophie Wolffienne, en forme de lettres ... – A Amsterdam et à Leipzig: Chez Arkstée et Merkus, 1747. – 8°. – T. 2.1, 2.2. BIK, VZ.

130. *Charas, Moyse*. Pharmacopée royale galénique et chymique ... – Nouvelle édition ... – A Lyon: Chez les Freres Bruyset ... , 1753. – 4°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

131. *Charlevoix, Pierre-François-Xavier*. Histoire de l'isle Espagnole, ou de S. Domingue... – A Paris: Chez Jacques Guerin ... , 1731. – 2°. – T. 2. BIK, VZ.

132. *Charrière, Isabelle-Agnète de Saint-Hyacinthe de*. Lettres écrites de Lausanne. – A Genève; et se trouve à Paris: Chez Prault ... , 1778; 8°. BIK, VZ.

133. [*Chastelet, Gabriele-Emilie Le Tonnelir de Breteuil, marquise de*]. Réponse de Madame la Marquise du Chastelet ... – A Bruxelles: Chez Foppens, 1741; 8°. BIK, VZ.

134. *Chastenet, Jacques de*. Les mémoires de messire Jacques de Chastenet ... , seigneur de Puysegur ... / Publi par M. Du Chesne ... – Suivant la copie de Paris. – A Amsterdam: Chez Abraham Wolfgang, 1690. – 12°. – T. 1. BCPB, Elz. 435.

135. *Chenaye Desbois, François-Aubert de la*. Dictionnaire raisonné et universel des animaux, ou le règne animal ... – A Paris: Chez Claude-Jean-Baptiste Bauche ... : De l'Imprimerie de Gissey, 1752. – 2°. – T. 2, 4. BIK, VZ.

136. *Chevrier, François-Antoine*. Histoire de la Compagne de 1757 sur le Bas-Rhin ... – A Francfort: Chez Knoch et Esslinger, 1758; 8°. BIK, VZ.

137. Choix de nouveaux opuscules, sur toutes sortes de sujets intéressans et amusans / par une Société Danoise. – A Copenhague [Kopenhagen]: Chez Cl. Philibert, 1771–1772. – 8°. – T. 2, 4. BIK, VZ.

138. *Choisy, François-Timolen de*. Histoire de l'Eglise ... – A Paris: Chez Antoine Dezallier ... , Christophe David ... , 1706–1723. – 4°. – T. 4, 6, 7, 9, 11. BIK, VZ.

139. *Choisy, François-Timoleon de*. Histoire de France, sous les règnes de S. Louis, de Philippe de Valois, du Roi Jean, de Charles V et de Charles VI. – A Paris: Chez Didot ... , Nyon ... , Damonville ... , Savoye ... : De l'Imprimerie de Pierre Alexandre le Prieur, 1750. – 8°. – T. 1–4. BIK, VZ.

140. *Cicero, Marcus Tullius*. Epistolarum libri XVI ad T. Pomponium Atticum ex recensione Joannis Georgii Graevii. – Amstelodami [Amsterdam]: Sumptibus Blaviorum et Henrici Wetstenii, 1684. – 8°. – T. 1, 2. BCPB, Elz. 494.

141. *Cicero, Marcus Tullius*. De officiis libri tres. – Amstelodami [Amsterdam]: Ex typographia P. et I. Blaeu: Prostant apud Wolfgang Ianssonio-Waesbergios, Boom a Someren, et Goethals, 1688; 4°. BCPB, In. 565.

142. *Cicero, Marcus Tullius*. Orationes. – Amstelodami [Amsterdam]: Ex Typographia P. et I. Blaeu: Prostant apud Ianssonio-Waesbergios, Boom, a Someren et Goethals, 1698–1699. – 8°. – T. 1, 3. BIK, VZ.

143. *Clef du cabinet des princes de l'Europe, ou Rrecueil historique et politique sur les matieres du tems*. – A Luxemburg: Chez Andre' Chevalier ... , 1713, 1714, 1716, 1719, 1722, 1724–1725, 1728. – 8°. – T. 15–21, 25, 41, 49. BIK, VZ.

144. *Cleirac, Etienne*. Us et coutumes de la mer ... – A Bourdeaux: Par Jacques Mongiron Millanges ... , 1661; 4°. BIK, VZ.

145. *Cluverus, Philippus*. Germaniae antiquae libri tres. – Lugdunum Batavorum [Leiden]: Apud Ludovicum Elzevirium, 1616; 2°. BCPB, Elz. 2.

146. *Cluverus, Philippus*. Sicilia antiqua cum minoribus insulis, ei adjacentibus. – Lugduni Batavorum [Leiden]: Ex officina Elzeviriana, 1619; 2°. BCPB, Elz. 17(2).

147. *Cluverus, Philippus*. Italia antiqua. – Lugdunum Batavorum [Leiden]: Ex officina Elzeviriana, 1624. – 2°. – T. 1–2. BCPB, Elz. 16, 17(1).

148. *Cnapius, Gregorius*. Thesaurus polono-latino-graecus ... : Latino-germano-polonicus novo synonymorum, epithetorum et phrasium poeticarum, apparatu auctus ... – Editio nova correctior. – Posnaniae [Poznań]: Typis Collegii Societatis Jesu, 1726. – 4°. – T. 2. BIK, VZ.

149. *Cochin, [Charles]*. Voyage d'Italie ... – A Paris: Chez Ch. Ant. Jombert ... , 1758. – 8°. – T. 2, 3. BIK, VZ.

150. *Cocquard, François-Bernard*. Poésies diverses. – A Dijon: Chez François Desventes ... , 1754. – 12°. – P. 1. BIK, VZ.

151. *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae ...* – Vilnae [Vilnius]: Ex Typographia Regia et Reipubl. CC. RR. Scholarum Piarum; Prostat etiam Regiomonti et Lipsiae: in Officina Libraria Joannis Jacobi Kanteri, 1764. – 2°. – T. 4. VZ.

152. *Colbert, Charles, comte de Torcy*. Mémoires de M. de*** pour servir à l'histoire des négociations depuis le Traité de Riswick jusqu'à la Paix d'Utrecht. – A La Haye, 1756. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

153. *Comerarius, Joachimus*. Symbolorum et emblematum ex re herbaria desumtorum centuria una collecta a Joachimo Camerario ... / [Edidit Ludovicus Camerarius]. – Norimbergae [Nürnberg]: Impensis Johannis Hofmanni et Huberti Camoxii, 1590; 4°. BCPB, In. 65(1).

154. *Comerarius, Joachimus*. Symbolorum et emblematum ex animalibus quadrupedibus desumtorum centuria altera collecta a Joachimo Camerario ... – Norimbergae [Nürnberg]: Exudebat Paulus Kaufmann, 1595; 4°. BCPB, In. 65(2).

155. *Condillac, Etienne-Bonnot de*. Cours d'étude pour l'instruction du prince de Parme, aujourd'hui S. A. R. l'infant D. Ferdinand, duc de Parme, Plaisance, Guastalle ... – A Parme; et se trouve à Paris: Chez Menory ... , 1776. – 8°. – T. 1–4, 6–8, 10, 12–16. BIK, VZ.

156. [*Condillac, Etienne-Bonnot de*]. Entretien de Phocion, sur le rapport de la morale avec la politique. – Traduit du Grec de Nicocles ... – Zurich: Chez Heidegger et Compagnie, 1763; 8°. BIK, VZ.

157. Connaissance des pavillons, ou Bannières, que la plupart des nations arborent en mer ... – A La Haye: Chez Jaques van den Kieboom, 1737; 4°. BIK, VZ.

158. *Corio, Bernardino*. L'Historia di Melano. – In Padoa: Nella Stamparia di Paolo Frambotto, 1646; 4°. BIK, VZ.

159. *Cormontaigne, Louis de*. Architecture militaire, ou l'Art de fortifier ... On y a joint un Traité de l'art de la guerre / Par M***, officier de distinction, sous le Regne de Louis XIV ... : [P. 1–2 in 1 vol.]. – A La Haye: Chez Jean Neaulme et Adrien Moetjens, 1741; 4°. BIK, VZ.

160. *Coste, Pierre*. Essais de Michel Seigneur de Montaigne, donnez sur les plus anciennes et les plus correctes éditions ... ; Avec des notes ... – Quatrième édition ... – A Londres [London]: Chez Jean Nourse, 1720–1730. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

161. *Cotin, Charles*. Nouveau recueil de divers rondeaux. – A Paris: Chez Augustin Courbe ... , 1650; 12°. BIK, VZ.

162. *Courtitz, Sandras de*. Nouveaux intérêts des princes de l'Europe. / Revus, corrigés et augmentés par l'Auteur. – Quatrième édition. – A Cologne [Köln]: Chez Pierre Marteau, 1688; 8°. BCPB, Elz. 383.

163. *Courtin, Antoine de*. Nouveau traité de la civilité, qui se pratique en France parmi, les honnêtes gens. – Cinquième édition, revue, corrigée et augmentée. – A Paris: Chez Helie Josset ... , 1679; 8°. BIK, VZ.

164. *Courtiuron, Antoin-Nicolas; Bouchu, [Jean]*. Nauka o gatunkach i szukaniu rudyżelazney ... / staraniem i kosztem Hyacynta Nałęczza Małachowskiego ... na oyczysty język przelożona ... i do druku podana. – W Warszawie: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1782; 2°. BIK, VZ.

165. *Crescentius, Desiderius*. Artes regendi respublicas et dominandi ... – Gedani [Gdańsk]: Apud Aegidium Janssonium a Waesberge, 1685; 12°. BIK, VZ.

166. *Crillon, Louis des Baldes de Berton de, duc de Mahon*. Vie de Louis Balbe-Berton de Crillon, surnommé le Brave ... – A Paris: Chez Pissot ... : De l'Imprimerie de Moreau, 1757. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

167. *Crispus de Montibus, Johannes*. Repetitio tituli institutionum de heredibus quae ab intestato defertur et tituli de gradibus ... – Venezia: Johannes Hamman, XIV Kal. Novembr. [19 X] 1490; 2°. BCPB, IA 335(2).

168. Critique du siècle, ou Lettres sur divers sujets ... – Nouvelle édition ... – A La Haye: Chez Pierre Paupie, 1755. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

169. *Croiset, Jean*. Exercices de piété pour tous les dimanches et les fêtes mobiles de l'année ... – Cinquième édition. – A Lyon: Chez les Freres Bruyset ... , 1745. – 8°. – T. 3–6. BCPB, In. 45.

170. *Cromer, Martinus*. De origine et rebus gestis Poloniorum libri XXX tertium ab Authore diligenter recogniti ... – Basileae [Basel]: Ex officina Popriniana, 1568; 2°. BIK, VZ.

171. *Damalevicz, Stefanus*. Vitae Vladislaviensium episcoporum ... – Cracoviae [Kraków]: In Officina Francisci Caesarii, 1642; 4°. BCPB, In. 1389.

172. *Danchet, Antoine*. Oeuvres mêlées . – A Paris: Chez Grange ... , et Le Loup ... , 1751. – 8°. – T. 4. BIK, VZ.

173. *Daniel, Gabriel*. Histoire de France ... – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Denys Mariette ... , Jacques Rollin ... , Jean-Baptiste Delespine ... [et al.] : De l'Imprimerie de Jean-Baptiste Delespine ... , 1729. – 4°. – T. 2, 5. BIK, VZ.

174. *Daniel*. – Traduit en françois ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1715; 4°. BCPB, In. 1408.

175. *Daran, Jacques*. Observations chirurgicales, sur les maladies de l'urethre traitées suivant une nouvelle méthode ... – Troisième édition. – A Paris: Chez de Byre l'aîné ... , 1750; 8°. BIK, VZ.

176. *D'Arc*. Histoire du commerce et de la navigation des peuples anciens en modernes ... – A Amsterdam; et se trouve à Paris: Chez Desaint et Saillant ... , Durand ... , Vincent ... , Duchesne ... , 1758. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

177. *D'Arcq, [...]*. Histoire générale des guerres ... – A Amsterdam et Leipzig: Chez Arkstée et Merkus, 1758. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

178. *Dębski, Jerzj*. Trojaki pokłon kaznodzieyski niedzielny ... – W Sandomierzu: w Drukarni Kollegium Soc. Jesu, 1729. – F°. – T. 1–3. BCPB, In. 825.

179. *Decker, Matthieu*. Essai sur les causes du déclin du commerce étranger de la Grand Bretagne. – [S. l.], 1757. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

180. *Deidier, l'abbé*. Parfait ingénieur françois, ou La fortification offensive et deffensive ... – A Amsterdam: Par la Compagnie des Libraires, 1734; 4°. BIK, VZ.

181. Descoures pour et contre la réduction de l'intérêt naturel de l'argent ... – Traduits de l'anglois ... – A Wezel; et se vend à Paris: Chez Grange ... , Hochereau ... , 1757. – 8°. – P. 2. BIK, VZ.

182. *Deseine, François*. Description de la ville de Rome. – A Leide [Leiden]: Chez Pierre vander Aa ... , 1713. – 8°. – T. 1, 3, 5, 6. BIK, VZ, BCPB, In. 1578 (t. 4).

183. *Deshoulières, Antoinette de Lidier de La Garde; Deshoulières, Antoinette-Teresse*. Oeuvres. – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Prault Fils ... : De l'Imprimerie de Moreau, 1753. – 12°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

184. *Deslandes, François-Antoine*. Essay sur la marine et sur le commerce ... – [S. l.], 1743; 8°. BIK, VZ.

185. *Desmarais, Regnier*. Poésies françoises. – Nouvelle édition, augmentée. – A Amsterdam et a Leipsik: [Leipzig] Chez Arkstée et Merkus, 1753; 12°. BIK, VZ.

186. *Desmaretz, Jean*. L'Ariane. – A Paris: Chez Mathieu Guilemot ... , 1639; 4°. BIK, VZ.

187. *Desormeaux, Joseph-Louis Ripault*. Histoire de Louis Bourbon, prince de Conde. – A Paris: Chez Desaint ... : De l'Imprimerie de Lottin l'aîné, 1766–1768. – 12°. – T. 1–4. BIK, VZ.

188. Dissertation sur la nature et la propagation du feu. – A Paris: Chez Prault, fils ... , 1744; 8°. BIK, VZ.
189. *Destouchez, [Philippe-Nericault]. Oeuvres ...* – Nouvelle édition ... – A La Haye: Chez Benjamin Gilbert ... , 1751–1752. – 8°. – T. 1–4. BIK, VZ.
190. Deux derniers livres des Rois. – Traduits en françois ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1714; 4°. BCPB, In. 1402.
191. Deux premières livres des Rois. – Traduits en françois ... – Seconde édition. – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , 1690; 4°. BCPB, In. 1393.
192. Dialogues des animaux, ou le bonheur. – [S. l.], 1762; 8°. BIK, VZ.
193. Dialogues politiques, ou Bien la politique ... – Seconde partie – Traduite d'italien en françois. – A Paris: Chez Claude Garnier, 1681; 12°. BCPB, Elz. 485.
194. *Dictionarium latino-polonicum ...* – Tertio reimpressum. – Cracoviae [Kraków]: Typis Scholae Principis Regni Universitatis Cracov., 1789; 8°. BIK, VZ.
195. Dictionnaire de l'Académie. – Quatrième édition. – A Paris: Chez la Veuve de Bernard Brunet ... , 1762. – F°. – T. 1, 2, 3. BIK, VZ.
196. Dictionnaire des portraits historiques, anecdotes et traits remarquables des hommes illustres. – A Paris: Chez Lacomb ... , 1768. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
197. Dictionnaire universel françois et latin, vulgairement appelé Dictionnaire de trevoux ... – Nouvelle édition corrigée ... – A Paris: Chez Rollin, Fils ... , 1732. – 2°. – T. 1–5. VZ.
198. *Dodsley, Robert; Gay, Jean.* Choix de petites pièces du théâtre anglois, traduites des originaux. – A Londres [London]; et se vend à Paris: Chez Prault Fils ... , 1756. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.
199. *Dolaeus, Joannes.* Encyclopaedia medicinae theoretico-practicae ... – Francofurti ad Moenum [Frankfurt am Main]: Sumptibus Friderici Knochii; Typis Johan. Georgii Drulmanni, 1684; 4°. BIK, VZ.
200. *Donato, Nicolo.* L'homme d'état. – Ouvrage traduit de l'Italien en François ... – A Paris: Chez Saillant ... ; et à Liège: Chez C. Plomteux ... , 1767. – 8°. – T. 3. BIK, VZ.
201. *Dorhostajski, Krzysztof.* Hippika to jest o koniach księgi. – W Krakowie: W drukarni Łukasza Kupisza, 1647; 2°. BCPB, In. 510.
202. Douze petites prophètes. – Traduits en françois ... – Troisième édition. – A Paris: Chez la Veuve de Guillaume Desprez ... , 1710; 4°. BCPB, In. 1403.
203. *Du Halde, Jean-Baptiste.* Description géographique, historique, chronologique de l'empire de la Chine et de la Tartarie Chinoise ... : [En 4 vol.]. – A Paris: Chez P. G. Le Mercier ... , 1735. – F°. – T. 2–4. BIK, VZ.
204. *Dubois-Fontanelle, Jean-Gaspard.* Clare et Emmeline, ou La bénédiction maternelle nouvelle / Par l'auteur de Louise ou de la Chaumière; Traduite de l'Anglois par M. François Soules. – A Londres [London]: Chez Kearsley; et se trouve à Paris: Chez Lagrange ... , 1788. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
205. *Dubos, Jean-Baptiste.* Histoire critique de l'établissement de la monarchie

françoise dans les Gaules. – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez la Veuve Ganeau ... , 1742. – 8°. – T. 1–4. BIK, VZ.

206. *Dubos, Jean-Baptiste*. Histoire de la ligue faite a Cambray... – A Paris : Chez Florentin Delaulne... , 1709. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

207. *Dufresne, Carolus, Du Cance*. Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis. – Editio nova locupletior et auctior ... – Parisiis [Paris]: Sub Oliva Caroli Osmont ... , 1734. – F°. – T. 5, 6. BIK, VZ.

208. *Dumarsais, Cesar-Chesneau*. Exposition de la doctrine de l'église gallicane, par rapport aux prétentions de la Cour de Rome. – P. 1–3 [in 1 vol.]. – A Genève: Chez les Freres Kramer, 1757; 8°. BIK, VZ.

209. *Dupin, Louis-Ellies*. Histoire de l'église en abrégé ... – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Jacques Vincent ... , 1732. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

210. *Dupré de Saint-Maur, Nicolas-François*. Essai sur les monnoies, ou Réflexions sur le rapport entre l'argent et les denrées ... – A Paris: Chez Jean-Baptiste Coignard ... , et De Bure l'aîné ... , 1746; 4°. BIK, VZ.

211. *Dupuy Demportes, Jean-Baptiste*. Le gentilhomme cultivateur, ou Corps complet d'argriculture. – Traduit de l'Anglois de M. Hale ... – A Paris: Chez P. G. Simon ... , La Veuve Durand ... , Bauche ... , Durand le jeune ... ; A Bordeaux: Chez Chapuis l'aîné: De l'Imprimerie de P. A. le Prieur ... , 1761–1764. – 8°. – T. 1–4, 6, 15, 16. BIK, VZ.

212. *Dupuy, Pierre*. Histoire de l'ordre militaire des Tampliers ... – Nouvelle édition ... – A Bruxelles: Chez Pierre Foppens, 1751; 2°. BIK, VZ.

213. *Dupuy, Pierre*. Traitté concernant l'histoire de France: Scauoir la condamnation des templiers, avec quelques actes ... – A Paris: Chez la Veuve Mathurin du Puis ... , et Edme Martin ... , 1654; 4°. BIK, VZ.

214. *Durosoy, Barnabe*. Le génie le goût et l'esprit: Poeme. – A La Haye, 1756; 8°. BIK, VZ.

215. Dziennik zdrowia dla wszystkich stanow / Wyd. przez Leopolda Lafontaine ... – Warszawa, 1801. – T. 1; 8°. BCPB , R. 746.

216. Ecclésiaste de Salomon. – Traduit en françois ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1720; 4°. BCPB, In. 1397.

217. Ecclesiastique. – Traduit en françois ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean-Baptiste Desessars ... , 1711; 4°. BCPB, In. 1407.

218. *Effen, Juste van*. Oeuvres diverses. – Nouvelle édition ... – A Amsterdam: Chez Herman Uytwert, 1742. – 8°. – T. 1–5. BIK, VZ.

219. *Effen, Juste van*. Le Misanthrope ... – Troisième édition revue et corrigée. – A Amsterdam: Chez Herman Uytwerf ... , 1742. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

220. *Egly, Charles-Philippe Monthenault d'*. Histoire des rois des deux Siciles de la maison de France, contenant ce qu'il y a de plus intéressant dans l'Histoire de Naples, depuis la fondation de la Monarchie jusqu'au present. – A Paris: Chez Nyon fils ... , 1741. – 8°. – T. 1–4. BCPB, In. 8–23; BIK, VZ.

221. [*Eidous, Marc-Antoine*]. Essai sur le goût, par Alexandre Gerard ... /

Augmente de trois dissertations sur le même sujet, par Mrs de Voltaire, d'Alembert et de Montesquieu. – Traduit sur la seconde édition angloise. – A Paris: Chez Delalain ... ; à Dijon: Chez la Veuve Coignard de la Pinelle et Louis Frantin ... , 1766; 8°. BIK, VZ.

222. Élite de poésies fugitives. / Ed. Blin de Sainmore, Luneau de Boisjerman. – A Londres [London], 1769. – 8°. – T. 2, 3. BIK, VZ.

223. Eloges de quelques auteurs françois. – A Dijon: Chez P. Marteret ... , 1742. – 8°. BIK, VZ.

224. Encyclopédie ou Dictionnaire raisonne des sciences, des arts et des métiers par une Société de gens de lettres / mis en ordre par D. Didot; et quant à la partie mathématique par J. D'Alembert. – A Paris: Chez Briasson ... , David l'aîné ... , Le Breton ... , Durand ... ; et a Neufchatel: Chez Samuel Faulche et Compagnie ... , 1751–1765. – F°. – T. 1, 4, 6, 10, 11, 12, 15, 17. BCPB, In. 1169; BIK, VZ (t. 1, 4, 6).

225. Ephémérides du citoyen, ou Chronique de l'esprit national. – A Paris: Chez Nicolas-Augustin Delalain ... , 1765–1766. – 8°. – T. 1, 4, 5. BIK, VZ.

226. Ephémérides du citoyen, ou bibliotheque raisonnée des sciences morales et politiques. – A Paris: Chez Nicolas-Augusting Delalain ... , Lacombe ... , 1767. – 8°. – T. 2, 3, 5, 9, 10. BIK, VZ.

227. Ephémérides du citoyen, ou Bibliothèque raisonnée des sciences morales et politiques. – A Paris: Chez Lacombe ... : De l'Imprimerie de Didot, 1768. – 8°. – T. 1–5, 12. BIK, VZ.

228. *Epinay, Louise-Florence-Petronille de La Live*. Conversations d'Emilie. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Humbolt ... ; De l'Imprimerie de Stoupe ... , 1781. – 8°. – T. 1. BCPB, In. 1465.

229. Epistres Catholiques. – Traduits en françois ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1720; 4°. BCPB, In. 1396.

230. Epistres de Saint Paul aux corinthiens. – Traduites en françois: Avec l'explication du Sens littéral et du Sens spirituel ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1724. – 4°. – T. 2. BCPB, In. 1398.

231. Ecole des princes, où Alexandre le Grand comble de gloire et de malheurs. – A Amsterdam: Chez Jaques le Jeune, 1671; 12°. BCPB, Elz. 111.

232. Esprit des journaux, françois et étrangers / Par une Société de gens-de-littres. – A Paris: Chez la Veuve Valade, 1791. – 12°. – T. 1–7, 9–12. BIK, VZ; BCPB, R. 1284 (T. 5).

233. Esprit des journaux, françois et étrangers / Par une Société de gens-de-littres. – A Paris: Chez la Veuve Valade, 1792. – 12°. – T. 1–12. BIK, VZ.

234. Esprit des journaux, françois et étrangers / Par une Société de gens-de-littres. A Paris: Chez la Veuve Valade ... ; Pour les Pays étrangers; à Liège: Chez J. J. Tutot; et à Bruxelles: Au Bureau-général de ce Journal ... , 1793. – 12°. – T. 1–12. BIK, VZ.

235. Essai sur la police générale des grains, sur leurs prix et sur les effets de l'agriculture. – A Berlin, 1755; 8°. BIK, VZ.

236. Essais de morale, contenus en divers traites sur plusieurs devoirs importants.

– Cinquième édition ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , 1779–1782. – 8°. – T. 1–3, 5, 6, 13. BIK, VZ.

237. *Estoille, Pierre de L'*. Journal de Henri III, roi de France et de Pologne. – Nouvelle édition ... – A La Haye: Chez Pierre Gosse, 1744. – 8°. – T. 1, 3–5. BIK, VZ.

238. *Eutropius, Flavius*. Eutropii Flavii Historiae Romanae breviarium ab urbe condita usque ad Valentinianum et Valentem Augustos / Notis et emendationibus illustravit Anna Tanaquilli Fabri filia ... – Parisiis [Paris]: Apud Viduam antonii Cellier ... , 1683; 2°. BIK, VZ.

239. *Eutropius, Flavius*. Flavii Eutropii Breviarium historiae Romanae in usum juventutis scholasticae adornatum / a J. E. Bertrando in Collegio Novi-Castrensi humaniorum litterarum. – Novi Castri [Newcastle], 1762; 8°. BCPB, In. 1498.

240. Ezechiel. – Traduits en françois: Avec l'explication du Sens littéral et du Sens spirituel, tirée des SS. Pères et des Auteurs Ecclésiastiques. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez le Veuve du Guillaume Desprez ... , 1711; 4°. BCPB, In. 1390.

241. Fabliaux et contes des poètes françois des XII, XIII, XIV et XV es siècle, tirés des meilleurs auteurs. – A Amsterdam: Chez Arkstée et Merkus, 1756. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

242. *Fabricius, Jean-Albert*. Théologie de l'eau ... – Traduit de l'Allemand ... – A La Haye: Chez Pierre Paupie, 1741; 8°. BIK, VZ.

243. *Fagan, Christophe-Barthelemy*. Théâtre de M. Fagan ... – A Paris: Chez N. B. Duchesne ... , 1760. – 8°. – T. 1–4. BIK, VZ.

244. [*Faucheur, Michel*]. Traité de l'action de l'orateur, ou de la propronciation et du geste. – A Paris: Chez Augustin Courbe, 1676; 12°. BCPB, Elz. 419.

245. *Fer, N[icolas] de*. L'Atlas curieux ... – A Paris: Chez l'Auteur ... , 1705; F°. BK, C–157.

246. *Ferman, Josephus Adalbertus*. Solin geminis gemina charitate dei et proximi infulatus divus Joannes Nepomucenus ... – [Praga]: Typis B. Fr. Beringerin; Per Joannem Georgium Behr, [1718]; 4°. BCPB, In. 228.

247. *Ferreras, Jean de*. Histoire générale d'Espagne / Traduit de l'Espagnol ... par M. [Vaquette] D'Hermilly. – A Paris: Chez Charles Osmont ... , Jacques Cloussier ... , Lois-Estienne Ganeau ... : De l'Imprimerie de Gissey, 1747–1751. – 2°. – T. 1–3, 5–8, 10. BIK, VZ.

248. *Feuquieres, Isaac Manasses*. Mémoires de M. le marquis de Feuquiere, lieutenant général des armées du roi ... – Nouvelle édition ... – A Londres [London]: Chez Pierre Dunoyer ... ; et se trouvent à Paris: Chez Rollin Fills ... , 1750. – 8°. – T. 1–3. BIK, VZ.

249. *Fielding, Henry*. Amelie Booth: Histoire angloise. – A Genève: Chez Nouffer d' Rodon et Compagnie, 1782. – 8°. – T. 1–3. BCPB, In. 1419.

250. *Firmanus, Petrus*. Opuscula, quibus continentur Gyges Callus Somnia sapientis, et saeculi genius. Accessu indices rerum copiosissimi. – Editio correctissima. – Gedani [Gdańsk], 1686; 12°. BCPB, Elz. 436.

251. *Flachat, Jean-Claude*. Observations sur le commerce et sur les arts d'une partie de l'Europe, de l'Asie, de l'Afrique, et même des Indes Orientales ... – A Lyon: Chez Jacquenod Pere et Rusand ... , 1766. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
252. *Flechier, Valentin-Esprit*. Histoir du cardinal Ximenes. – A Paris: Chez Jean Anisson ... , 1693. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
253. *Flechier, Valentin-Esprit*. Lettres de Mr. Flechier, évêque de Nismes, sur divers sujets. – A Paris: Chez Etienne Ganeau et Jacques Estienne, 1711; 12°. BCPB, R. 1956.
254. *Fleury, Charles*. Histoire du cardinal de Tournon, ministre de France, sous quatre de nos rois ... – A Paris: d'Houry ... , 1728. – 8°. BIK, VZ.
255. *Fleury, Charles*. Histoire Ecclésiastique. – A Nismes: Chez Pierre Beaume ..., 1778–1780. – 8°. – T. 1–25. BIK, VZ.
256. *Fleury, Claud*. Les moeurs des chrétiens ... – Dernière édition, corrigée et augmentée. – A Paris: Chez Pierre Emery, 1701; 8°. BIK, VZ.
257. *Florus, Lucius Annaeus*. Epitome Rerum Romanorum: Ex recensione Jo. Georgii Graevii ... – Amstelodami [Amsterdam]: Apud Georgium Gallet, 1702. – 4°. – T. 1, 2 [in 1 vol.]. BIK, VZ.
258. *Flosculi hisoriarun delibati ... sive historia universalis ...* – Editio novissima. – Coloniae Agrippinae [Köln]: Apud Franciscum Metternich ... , 1708. – 8°. BIK, VZ.
259. *Fontenelle, Bernard le Bouvier de*. Oeuvres diverses. – Nouvelle édition ... – A Amsterdam: Aux dépens d'Etienne Roger; Chez Pierre Mortier, 1716. – 16°. – T. 2. BCPB, R. 1932.
260. *Forbonnois, Veron de*. Recherches et considérations sur les finances de France, depuis 1595 jusqu'en 1722. – A Liège, 1758. – 8°. – T. 1–6. BIK, VZ.
261. *Forster, Christophorus*. Ad libros sex priopes Annalium C. Cornelii Taciti notae politicae. – Lugduni Batavorum [Leiden]: Apud Franciscum Moyardum, 1650; 12°. BCPB, Elz. 392.
262. *Fournier, Pierre-Simon*. Traité historique et critique sur l'origine et les progrès de l'imprimerie. – A Paris: De l'Imprimerie de J. Barbou ... , 1758; 8°. BCPB, P. in. 284.
263. *Frederic II, roi de Prusse*. Code Frederic, ou Corps de Droit, pour les états de sa Majesté le Roi de Prusse ... / Traduit de l'Allemand par A. A. de C. Conseiller privé du Roi. – [S. l.], 1751–1752. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
264. *Frédéric II, roi de Prusse*. De la littérature Allemande ... – A Berlin: Chez G. J. Decker ... , 1780. – 8°. BIK, VZ–54.
265. [*Frederic II, roi de Prusse*]. Relation de Pihühu émissaire de l'empereur de la Chine en Europe – Traduit du chinois. – A Cologne [Köln]: Chez Pierre Marteau, 1760; 8°. BIK, VZ.
266. *Fredro, Andrea Maximilianus*. Militaria. – Amstelodami [Amsterdam]: In Bibliopolio Forsteriano; Sumptibus Viduae Secretarii Wistenhof Haeredis ..., 1668; 4°. BIK, VZ.

267. *Fuleman*. Traité sur les lettres de change ... – A Paris: Chez Hourdel ..., Girard ... , Charles-Antoine Jombert ... , 1739; 8°. BIK, VZ.

268. *Gaillard, Gabriel-Henri*. Histoire de François Premier, roi de France, dit le Grand Roi et le Père des lettres / par M. Gaillard. – Seconde édition. – A Paris: Chez Saillant et Nyon ... , 1769. – 8°. – T. 4, 5. BCPB , In. 1089.

269. *Gaillard, Gabriel-Henri*. Poétique françoise, à l'usage des dames ... – A Paris: Chez Le Clerc ... , 1749. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

270. *Galland, Antoine*. Recueil des rites et cérémonies du pèlerinage de la Mecque ... – A Amsterdam; et se vend à Paris: Chez Desaint et Saillant, 1754; 8°. BIK, VZ.

271. *Gaudet, François-Charlemagne*. Bibliothèque des Petits-Maîtres, ou mémoires pour servir à l'histoire du bon ton et de l'extrêmement bonne Compagnie. – [A Paris]: Palais Royal: Chez La Petite Lolo, 1761; 12°. BCPB, R. 1267.

272. *Gautier, Henri*. Bibliothèque des philosophes et des savants, tant anciens que modernes ... – A Paris: Chez Andre' Cailleau ... , 1723–1724; – 4°. – T. 1–3. BCPB, In. 1409.

273. Gazette Littéraire de l'Europe. – A Paris: De l'Imprimerie de la Gazette de France: Aux Galeries du Louvre, 1764–1766. – 8°. – T. 1, 2, 3, 7, 8. BIK, VZ.

274. *Gedoyne, Nicolas*. Pausanias, ou Voyage historique de la Grèce. – Traduit en François ... – A Paris: Chez Nyon ... , 1731. – 2°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

275. *Geneze*. – Traduite en françois ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean-Baptiste Dessessars ... , 1711; 4°. BCPB, In. 1391.

276. *Gerard de Benat, [...] de*. L'art oratoire réduit en exemples ... – A Amsterdam; et se vend à Paris: Chez Desaint et Saillant ... ; et à Marseille: Chez Jean Mossy ... , 1760. – 8°. – T. 4. BIK, VZ.

277. *Gesner, Joannes Mattias*. Chrestomatia graeca, sive loci illustres ex optimis scriptoribus dilecti quam potuit emendate quarum editi notulis brevibus et indice copioso illustrati a Jo. Matthia Gesnero. – Lipsiae [Leipzig]: Apud Christoph. Bernh. Breitkopf, 1755; 8°. BIK, VZ.

278. *Gessner, Salomon*. La mort d'Abel: Poème en cinq chants / Traduit de l'Allemand de M. Gessner par M. Huber. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Hardy ... : De l'Imprimerie de Lottin ... , 1760; 12°. BIK, VZ.

279. *Giannone, Pierre*. Histoire civile du royaume de Naples. – Traduite de l'Italien ... – A La Haye: Chez Pierre Gosse et Isaac Beauregard, 1742. – 2°. – T. 1, 2, 3. BIK, VZ.

280. *Girard, Gabriel*. Synonymes françois ... / Nouvelle édition considérablement augmentée ... par M. Beauzee ... – A La Haye: Chez les Libraires Associés, 1776. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

281. *Gouget, Antoine Yves; Fugere de*. De l'origine des loix, des arts, et des sciences; et de leurs progrès chez les anciens peuples: Dissertations. – A Paris: Chez Desaint et Saillant ... – 1759. – 8°. – T. 2, 3, 5, 6. BIK, VZ.

282. *Goujet, Claude-Pierre*. Bibliothèque françoise, ou Histoire de la littérature françoise. – A Paris: Chez Pierre Jean-Mariette ... , Hippolyte-Louis Guerin ... , 1744–47; 1752. – 8°. – T. 3, 5, 6, 8, 10, 11, 13, 14, 17. BIK, VZ.

283. [Goujet, l'abbé]. Continuation des essais de morale ... – Nouvelle édition, augmentée des Epitres et Evangiles en leur entier, avec une table des matières. – A Paris: Chez G. Desprez ... , 1782. – 12°. – T. 10, 11, 12. BIK, VZ.

284. Gramondus, Gabrieles Bartholomaeus. Historiarum Galliae ab excessu Henrici IV libri XVIII. – Amstelodami [Amsterdam]: Apud Lidovicum Elzevirium, 1653; 8°. BCPB, Elz. 200.

285. Gratarolus, Guillelmus. Verae alchemiae artisque metallicaecitra aenigmata, doctrina, certusque modus, scriptis tum novis tum veteribus comprehensus. – Basileae [Basel]: Per Henricum Petri et Petrum Pernam ... , 1561; 2°. BIK, VZ.

286. Graveson, Ignatius Hyacinthus Amatus de. Historia Ecclesiastica, Veteris Testamenti in rem theologiae candidatorum ... – Editio Germania secunda; Opus in tres tomos [in 1 vol.]. – Augusta Vindelicorum [Augsburg] et Graecii [Grätz]: Sumptibus Philippi, ac Martini Veith, et Ioannis Fratris haeredum, 1728; 2°. BIK, VZ.

287. Gravina, Jean-Vincent. Esprit des loix romaines / Ouvrage traduit du latin par M. Requier. – A Londres [London], 1766. – 8°. – T. 3. BIK, VZ.

288. Grolierius, Caesarius. Historia expugnatae ad direptae urbis Romae per exercitum Caroli V ... – Parisiis [Paris]: Apud Sebastianum Cramoisy ... , 1637; 8°. BIK, VZ.

289. Grotius, Hugo. De iure belli ac pacis libri tres ... – Editio secunda emendatior et multis locis auctior. – Amstelodami [Amsterdam]: Apud Guilielmum Blaeu, 1631; 2°. BCPB, In. 293.

290. Grotius, Hugo. Le droit de la guerre et de la paix ... / Nouvelle traduction par Jean Barbeyrac ... – A Amsterdam: Chez Pierre de Coup, 1729. – 4°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

291. Grue, Philippe. Grammaire Flamande ... – A Amsterdam: Chez Daniel du Fresne ... , 1684; 8°. BIK, VZ.

292. Gruttner, Samuelus Franciscus. Tractatio iuris publici pruthenici de Prussia nunquam et nulli tributaria. – Dantisci [Gdańsk]: Apud Georgium Marcum Knoch, 1741. – 4°. – T. 1. BIK, VZ.

293. [Guett, de la]. Mémoires de Madame de la Guette, écrits par Elle – même. – A La Haye: Chez Adrian Moetjens, 1681; 12°. BCPB, Elz. 287.

294. Guilbert, Pierre. Description historique des chateau bourg et forest de Fontainebleau ... – A Paris: Chez Andre Cailleau ... , 1731. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

295. Guinisius, Vincentius. Allocutiones gymnastica auctae et recensitae. – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1638; 12°. BCPB, Pl. 86.

296. Gumilla, Joseph. Hisoire naturelle, civile et géographique de l'Orenoque ... / Traduit de l'Espagnol sur la seconde édition par M. Eidous ... – A Avignon: Chez la Veuve de F. Girard ... ; et se vend à Marseille: Chez D. Sibie ... et J. Mossi ... , 1758. – 8°. – T. 1, 2, 3. BIK, VZ.

297. H.*** Mémoires. – A Amsterdam: Chez Arkstée et Merkus, 1766. – 8°. – T. 4. BIK, VZ.

298. Hales, Etienne. Haemastatique, ou La statique des animaux: Expériences

hydrauliques faites sur des animaux vivants ... : Ouvrage très utile aux médecins / Traduit de l'Anglois, et augmenté de plusieurs remarques ... par Mr. De Sauvages ... – Genève: Chez les Herit. Cramer et Frères Philibert, 1744; 4°. BIK, VZ.

299. *Haller, Albert de*. Formation du coeur dans le poulet ... – A Lausanne: Chez Marc-Michel Bousquet et Comp., 1758; 8°. BIK, VZ.

300. *Hamilton, Antoine*. Oeuvres diverses. – [S. l.], 1762. – 8°. – T. 1, 2, 4. BIK, VZ.

301. *Hardion, Jacques*. Nouvelle histoire poétique, et deux traités abrégés, l'un de la poésie, l'autre de l'éloquence ... – A Paris: Chez Jacques Guerin ... , Despres, Cavelier ... , 1751. – 8°. – P. 1. BIK, VZ.

302. *Heister, Laurent*. Anatomie avec des essais de physique ... – Seconde édition ... – A Paris: Chez Jacques Vincent ... 1735; 4°. BIK, VZ.

303. *Hinningus, Arnisaeus*. Doctrina politica in Genuim methodum, quae est Aristotelis, ... reducta, ... breviter comportata et explicata ab Henningo Arnisaeo Halberstad ... – Lugduni Batavorum [Leiden]: Ex officina Jacobi Marci, 1643; 24°. BCPB, Elz. 379.

304. Histoire de Guillaume III, roi de la Grand Bretagne ... – A Amsterdam: Chez Pierre Brunel ... , 1703. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

305. Histoire de l'Amérique septentrionale ... – A Paris: Chez Jean-Luc. Nion ... , et François Didot ... , 1722. – 8°. – T. 4. BIK, VZ.

306. *Hoffmannus, Fridericus*. Medicinae rationalis systematicae ... – Editio secunda. – Francofurti ad Moenum [Frankfurt am Main]: Sumptibus Francisci Varrentrap, 1738–1739. – 4°. – T. 1–2 [in 1 vol], 4. BIK, VZ.

307. *Hoffmannus, Fridericus*. Observationum physico-chymicarum selectiorum libri III ... – Halae [Halle]: Prostat in Officina Libraria Rengeriana, 1736; 4°. BIK, VZ.

308. *Holwell, John Zephaniah*. Evénements historiques intéressants, relatifs aux provinces de Bengale, et à l'empire de l'Indostan ... – A Amsterdam: Chez Arkstée et Merkus; et se trouve à Paris: Chez H.C.Hansy le jeune ... , 1768. – 8°. – P. 1–2 [in 1 vol.]. BIK, VZ.

309. Homme considéré en lui-même. – A Paris: Chez Nyon Fils ... : De l'Imprimerie de Moreau, 1753. – 8°. BIK, VZ.

310. *Horatius Flaccus, Quintus*. Q. Horatius Flaccus accedunt J. Rutgersii lectiones venusinae. – Traject. Batavorum [Utrecht]: Apud Franciscum Halmam et Guilielmum van de Water, 1699; 12°. BCPB, Elz. 359.

311. *Hornus, Georgius*. Arca Noae sive Historia imperatorum et regnorum a condito orbe ad nostra tempora. – Lugdunum Batavorum [Leiden] et Roterodamum [Rotterdam]: Ex officina Hackiana, 1666; 8°. BCPB, Elz. 463.

312. *Hubner, Martin*. De la saisie des bâtiments neutres, ou du droit qu'ont les Nations Belligerantes d'arrêter les Navires des Peuples Amis. – A La Haye, 1759. – 12°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

313. *Hugone, Hermanus*. De militia equestri antiqua et nova ad regem Philip-

pum IV libri ... – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1630; 2°. BCPB, Pl. 161.

314. *Hume, David*. Discours politiques de monsieur Hume. – Traduit de l'Anglois. – A Amsterdam; et se vend à Paris: Chez Michel Lambert ... , 1754. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

315. *Hume, David*. Essais sur le commerce ... – Traduction nouvelle ... ; Traduite sur la seconde édition, imprimée à Londres en 1765. – A Paris: Chez Saillant ... ; à Lyon: Chez Aime Delaroche ... , 1767; 8°. BIK, VZ.

316. *Hume, David*. Histoire de la maison de Plantagenet ... – A Amsterdam, 1765; 4°. BIK, VZ.

317. *Hume, David*. Histoire de la maison de Tudor ... – A Amsterdam, 1743; 4°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

318. *Hume, David*. Histoire de la maison de Stuart, sur le trône d'Angleterre. – A Londres [London], 1760. – 4°. – T. 1. BIK, VZ.

319. *Illustrea infortunez, ou Les aventures galantes des plus grand héros de l'antiquité*. – A Cologne [Köln]: Chez Pierre Marteau, 1695; 8°. BCPB, Elz. 389.

320. *Instruction générale pour la teinture des laines, et manufactures de Laine ...* – Suivant la copie imprimée. – A Paris: Chez François Muguet, 1672; 8°. BCPB, Elz. 357.

321. *Isaie*. – Traduit en françois ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , 1701; 8°. BCPB, In. 1392.

322. *Jacquet, [Leon]*. Parallèle des tragiques grecs et françois. – A Lille; et se vend à Lyon: Chez les Freres Duplain ... , 1760; 8°. BIK, VZ.

323. *Janocki, Jan Daniel*. Janociana, sive clarorum atque illustrium poloniae auctorum maecenatumque memoriae miscellae. – Varsaviae [Warszawa] et Lipsiae [Leipzig]: Apud Michaellem Groellium ... , 1776. – 4°. – T. 1. BIK, VZ.

324. *Janssonius van Waeberge, Johannes*. Nieuwe en beknopte uytbeeldinge en vertooninge der gantscher Aerdbodem, Getrocken uyt de Oude ende Nieuwe vermaerdste en beroemste Landt-Beschryvres. Uytgebeelt en vertoont in meer als twee hondert landt-kaerten / t'Samen gebracht en uygegeven door J. J. v. W. – Tot Amsterdam : By Johannes Janssonius van Waesberge... , 1676; 2°. BIK, VZ.

325. *Jart, Antoine*. Idée de la poésie angloise, ou Traduction des meilleurs poètes anglois ... – A Paris: Chez Briasson ... : De l'Imprimerie de Gissey, 1753–1756. – 8°. – T. 1–5, 7, 8. BIK, VZ.

326. *Jeremie*. – Traduit en françois ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1715; 4°. BIK, VZ.

327. *Journal encyclopédique ...* – A Bouillon: De l'Imprimerie du Journal, 1768. – 8°. – T. 6, p. 3; 1769. – T. 3, p. 1. BIK, VZ.

328. *Journal des scavans, avec les supléments*. – A Amsterdam : Chez les Janssons à Waesberge, 1708–1728. – 12°. – T. 40–79, 81, 82, 84. BIK, VZ.

329. *Justinus*. Justinus ex Marci Zverii Boxhornii. Nova recensione. – Amstelodami [Amsterdam]: Apud Henrici et Theodorum Boom, 1680; 12°. BCPB, Elz. 431.

330. *Kinder freund: Ein Wochenblatt.* – Dritte verbesserte Auflage. – Leipzig: Bey Giedfrid Lebrecht Crusius, 1780-81. – 8°. – T. 1, 2 [in 1 vol.]; 9, 10 [in 1 vol.]; 11, 12 [in 1 vol.]. BIK, VZ.

331. *Kircher, Athanasi.* Magnes sive De arte magnetica opus tripartitum ... – Romae [Roma]: Sumptibus Blasij Deuersia, et Zanotij Masotti; Typis Vitalis Mascardi, 1654; 2°. BIK, VZ.

332. *Kluk, Krzysztof.* Roslin potrzebnych, pożytecznych, wygodnych ... utrzymanie, rozmnożenie i zażycie. – Warszawa: W Drukarni XX. Schol. Piar., 1778. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

333. *Kniaznin, Franciscus Dionysius.* Carmina. – Varsaviae [Warszawa]: Typis Aulicis S. R. Mtis, 1781; 8°. BIK, VZ.

334. *Kobierzycki, Stanislaus.* Historia Vladislai Poloniae et Sueciae Principis, ejus natales et infantiam, electionem in Magnum Moscoviae Ducem, bella Moscovitica, Turcica, caeterasque res gestas continen ... – Dantisci [Gdańsk]: Sumptibus Georgii Forsteri, 1655; 4°. BCPB, In. 159.

335. *Kochowski, Wespazyan.* Annalium Poloniae climacter primus et secundus ... – Cracoviae [Kraków]: In officina Georgii et Nicolai Shedel, Nic. Alx. Schedel, 1683-1688; 2°. BIK, VZ; BCPB, In. 226.

336. *Kolbert, Karol-Joachim.* Nauki powszechne w sposob katechizmowy ... napisane po francuzku ... a teraz na polski język przełożone ... – W Warszawie: W drukarni XX. Missyonarzów Ś. Krzyża, 1790-91. – 8°. – Cz. 1, 3 [in 2 vol.]. BIK, VZ.

337. *Kołodzki, Augustinus.* Promptuarium legum et constitutionum Regni ac Magni Ducatus Lithuaniae ... / Per ... Augustinum Kołodzki ... dispositum. – S. l., 1697; 2°. BIK, VZ.

338. *Krantzius, Albertus.* Rerun Germanicarum historici clariss. Saxonia / Cum praefatione D. Nicolai Cisneri ... – Francofurti ad Moenum [Frankfurt am Main]: Apud A. Wechelum, 1575; 2°. BIK, VZ.

339. *Krusiński, Tadaeus.* Prodromus ad tradicam vertentis belli Persici historiarum ... ; Accessit ejusdem De legationibus Polono-Persicis dissertatio. – Leopoli [Львів]: Typis Coll. Soc. Jesu, 1734; 4°. BCPB, In. 1466.

340. *Kzesimowski, Antoine-Andrea.* Le Chrétien voyageur, qui court avec un zèle ardent à la Céleste Patrie, par toutes sortes d'affections spirituelles, et considérations, sur la vie, la mort et passion de ... Jesus Christ ... – Augsbourg [Augsburg]: Aux depens de Christoffe Bartl ... , 1752; 8°. BIK, VZ-303.

341. *Lacondamine, Charles-Marie.* Lettre a madame *** sur l'emeute populaire excitée en la ville de Cuenca au Perou, le 29 d'Août 1739 ... – S. l., 1746; 8°. BIK, VZ.

342. *La Croix, Claudius.* Theologia morales ... – Coloniae [Köln]: Ex officina Noetheniana... , 1739. – 2°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

343. *La Mothe (La Hode le Père).* Histoire des révolutions de France ... – A La Haye: Chez Pierre Gosse et Adrien Moetjens, 1738; 4°. BIK, VZ.

344. *La Neuville, Jacques Le Quien de*. Histoire des Dauphins de Viennois, d'Auvergne et de France ... – Ouvrage posthume ... – A Paris: Chez G. Desprez ..., 1760. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

345. *La Place, Pierre-Antoine de*. Orpheline angloise, ou Histoire de Charlotte Summers ... – A Londres [London]; et se trouve à Paris: Chez Rollin Fils ... , Prault Fils ... , 1751. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

346. *La Rochefoucauld, François de*. Réflexions, ou Sentences et maximes morales. – Nouvelle édition. – A Lausanne: Chez Marc-Michel Bousquet et Comp., 1750; 8°. BIK, VZ.

347. *La Ville, J. C. de*. Continuation des causes célèbres et intéressantes. Avec les jugements qui les ont décidées. – A Paris: Chez Desaint ... : De l'Imprimerie de Chardon, 1776. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

348. *Laerce, Diogene*. Vies des plus illustres philosophes de l'antiquité ... – A Amsterdam: Chez J. H. Schneider, 1758. – 8°. – T. 2, 3. BIK, VZ.

349. *Laet, Joannes de*. Novus orbis, seu descriptionis Indiae Occidentalis libris XVIII. – Lugdunum Batavorum [Leiden]: Apud Elzevirios, 1633; 2°. BCPB, Elz. 76.

350. *Lafosse, Antoine de*. Œuvres. – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée de ses poésies diverses. – A Paris: Par la Compagnie des Libraires, 1755. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

351. *La Harpe, Jean-François de*. Abrégé de l'histoire générale des voyages de la Harpe ... : En 32 vol. – A Paris: Hôtel de Thou ... , 1780–1801. – 8°. – T. 8. BIK, VZ. T. 2, 11, 17, 18, 20, 21 знаходяться у фонді відділу рідкісної книги Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

352. *La Harpe, Jean-François de*. Abrégé de l'histoire générale des voyages ... – A Paris: Hôtel de Thou ... , 1780. – 4°. – T. 6, 7, 9, 13. BIK, VZ.

353. *Lamothe (La Hode) le Père*. Vie de Philippe d'Orleans, petit-fils de France, régent du royaume pendant la minorité de Louis XV / Par Mr. L. M. D. M. – A Londres [London]: Aux Dépens de la Compagnie, 1737. – 8°. – T. 1. BCPB, In.1464.

354. *Lallemant, Nicolas et Richard*. Petit apparat royal, ou Nouveau dictionnaire françois et latin ... – Nouvelle édition ... – A Rouen: Chez Charles Ferrand ... , 1729; 8°. BIK, VZ.

355. *Lamotte-Houdar, Antoine de*. Lettres de M. de Lamotte suivies d'un recueil de vers du même auteur pour servir de supplément à ses oeuvres. – A Paris, 1754; 8°. BIK, VZ.

356. *Lamotte-Houdar, Antoine de*. Oeuvres. – A Paris: Chez Prault l'aîné ... , 1754. – 8°. – T. 1, 3–5, 7. BIK, VZ.

357. [*Lancelot, Claude*]. Grammaire générale et raisonnée, contenant les fondemens de l'art de parler, expliqués d'une manière claire et naturelle ... – Cinquième édition ... – A Paris: Chez Jean de Nully ... , 1709; 8°. BIK, VZ.

358. *Lange, Josephus*. Polyanthea nova. – Francofurti ad Moenum [Frankfurt am Main]: Sumptibus Lazari Zetzneri, 1613; 2°. BCPB, In. 95.

359. *Lavie de. Des corps politiques et de leurs gouvernements.* – A Lyon: Chez Pierre Duplain l'aîné ... : De l'Imprimerie de J. M. Barret, 1764. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
360. *Le Clerc, Jean; La Croze, Jean-Conrad.* Bibliothèque universelle et historique. – Seconde édition, revue et corrigée. – A Amsterdam: Chez Wolfgang, Waesberge, Boon et van Someren, 1687. – 12°. – T. 1–25. BCPB, In. 310–333.
361. *Le Laboureur, Jean.* Relation du voyage de la royne de Pologne ... – A Paris: Chez la vefue Jean Camusat et Pierre Le Petit ... , 1647; 4°. BCPB, In 527.
362. *Lennox, Charlotte Henriette de /* Traduit de l'Anglois par G. J. Monod. – A Lausanne: Chez Antoine Chapuis ... ; a Amsterdam: Chez Mars-Michel Rey ... , 1760. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
363. *Le Sage, Alain-Rene.* Le diable boiteux. – Nouvelle édition corrigée, refondue, ornée de figures, et augmentée. – A Paris: Chez la Veuve Pierre Ribou, 1726. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
364. *Le Sage, Alain-Rene.* Histoire de Gil Blas de Santillane. – Nouvelle édition. – A Dresde; et à Leipzig: Chez George Conrad Walther ... , 1756. – 8°. – T. 3, 4. BIK, VZ.
365. *Le Tourneux, Nicolas ; Ruth d'Ans, Paul-Ernest.* L'année chrétienne, ou Les messes des dimanches, fêtes et fêtes de toute l'année en latin et françois ... – Edition nouvelle, augmentée et mise en meilleur ordre. – A Brusselle: Chez François Foppens, 1702–1703. – 8°. – T. 1–11. BIK, VZ; BCPB, In. 1118 (t. 2, 7, 9).
366. *Le Verrier de la Conterie.* Ecole de la Chasse aux chiens courans ... – A Rouen: De notre Imprimerie: Nicolas et Richard Lallemand, 1763. – 4°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
367. *Leblond, [Jacques-Christophe].* L'arithmétique et la géométrie de l'officier ... – A Paris: Chez Charles-Antoine Jombert ... , 1748. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
368. *Lefevre, Nicolas.* Cours de chimie, pour servir d'introduction à cette science ... / Cinquième édition, revue, corrigée et augmentée ... par M. Du Monstier ... – A Paris: Chez Jean-Noel Leloup ... , 1751. – 8°. – T. 1, 2, 3, 5. BIK, VZ.
369. *Legendre, Gilbert-Charles, marquis de Saint-Aubin.* Traité historique et critique de l'opinion. – Quatrième édition, revue, corrigée et augmentée – A Paris: Chez Briasson ... : De l'Imprimerie de Gissey, 1758. – 8°. – T. 3, 5, 6, 8, 9. BIK, VZ.
370. *Leibnitz, Godefroy-Guillaume.* Essais de théodicée sur la bonté de dieu, la liberté de l'homme, et l'origine du mal ... / Nouvelle édition; Augmentée de l'histoire de la vie et des ouvrages de l'auteur par M. Le Chevalier de Jaucourt. – A Amsterdam: Chez François Changuion, 1747; – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
371. *Lejay, Gabriel-François.* Bibliotheca Rhetorum. – Editio secundo.– Ingolstadii [Ingolstadt]; et Augustae Vind. [Wien]: Sumptibus Joan. Franc. Xav. Cratz ... , et Thomae Summer ... , 1748–1749. – 8°. – T. 2, 4–6. BIK, VZ.
372. *Lenglet-Dufresnoy, Nicolas.* Histoire de Jeanne g'Arc dite la Pucelle d'Orléans. – A Amsterdam: Par la Compagnie, 1775. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
373. *Lenglet-Dufresnoy, Nicolas.* Tablettes chronologiques de l'histoire univer-

selle ... – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez De Bure ... , Ganeau ... , 1763. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

374. *Lengnich, Gotfrid*. Jus publicum Regni Poloni. – Gedani [Gdańsk]: Sumtu Joannis Henrici Rudiger; Ex officina Schreiberiana, 1746; 8°. BIK, VZ.

375. *Leonard, Frédéric*. Essai sur les hiéroglyphes des Egyptiens ... / Traduit de l'anglois de M. Warburton... – A Paris: Chez Hippolyte Louis Guerin ... , 1744. – 8°. – T. 1–2. BIK, VZ.

376. *Leprince de Beaumont, Jeanne-Marie*. Lettres d'Emerance à Lucie. – A Lyon: Chez Pierre Bruyset-Ponthus ... ; se trouve à Paris: Chez Charles Saillant ... , 1765. – 8°. – T. 1, p. 1. BIK, VZ.

377. *Leprince de Beaumont, Jeanne-Marie*. Magazyn ubogich, rzemieślników służących, i stanu wiejskiego ludzi / przez J. M. P. le Prince de Beaumont po francusku wydane, a teraz dla przysługi Narodu na Oyczysty ięzyk przełożony. – W Warszawie: Nakładem Michała Groella ... : W Marywilu ... , 1774. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

378. *Lesmoreus, Jacobus-Gordonus*. Opus chronologicum... – Coloniae Agrippinae [Köln]: Apud Ioannem Crithium ... , 1614; 2°. BIK, VZ.

379. *Lesser, Frederic-Chrétien*. Théologie des insectes, ou Démonstration des perfections de Dieu dans tout ce qui concerne les insectes. – Traduit de l'Allemand ...; Avec des remarques de Mr. P. Lyonnet. – A La Haye: Chez Jean Swart ... , 1742. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

380. Lettres de deux amans, habitans de Lyon / Publiées par M. Leonard. – Nouvelle édition. – A Londres [London]; et se trouve à Paris: Chez Desenne ... , 1784. – 8°. – P. 1, 2. BIK, VZ.

381. Lettres philosophiques, sérieuses, critiques et amusantes ... – A Paris: Chez Charles Robustel ... , 1748. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

382. Lettres sur le Danemarck. – A Genève: Chez les Frères Philibert, 1757. – 8°. BIK, VZ.

383. *Liberiusz, Hyacinthus*. Gospodyni Nieba y Ziemie ... – W Krakowie: W drukarni Wdowy Łukasza Kupisza ... , 1657; 4°. BIK, VZ.

384. *Liger, Louis*. Économie générale de la Campagne, ou Nouvelle maison rustique ... – Seconde édition revue et corrigée. – A Amsterdam: Chez Henri Desbordes ... , 1701. – 4°. – T. 1–2. [in 1 vol.]. BIK, VZ.

385. *Limiers, Henry-Philippe de*. Histoire du Règne de Louis XIV, roi de France et Navarre. – Seconde édition ... – A Amsterdam: Aux Dépens de la Compagnie, 1718. – 8°. – T. 1, 2 [in 2 vol.], 4, 9, 10. BIK, VZ.

386. *Limiers, Henry-Philippe de*. Histoire de Suède sous le règne de Charles XII ... – A Amsterdam: Chez les Jansons a Waesberge, 1721. – 8°. – T. 1, 2, 4, 5. BIK, VZ.

387. *Linguet, Simon-Nicolas-Henri*. Histoire des révolutions de l'Empire Romain ... – A Paris: Chez Desaint ... , 1766. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

388. *Linschotten, Johannes Hugo, van* (лат. Linscotanus). Navigatio ac itinirarium ... – Hagae – Comitibus [Haage]: Ex officina Alberti-Henrici; Impensis Authoris et Cornelii Nicolai, Prostant que apud Aegidium Elservirum, 1599; 2°. BIK, VZ.

389. *Lipsius, Justus*. Monita et exempla politica libro duo, qui virtutes et vita principum spectant. – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana: Apud Joannem Moretum, 1605. 4°. BCPB, Pl. 24.

390. *Lipsius, Justus*. Politicorum, sive civilis doctrine libri sex ... – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana: Apud Balthasarem Moretum et Viduam Loannis Moreti, et Io. Meursium, 1623; 4°. BCPB, Pl. 145.

391. [*Listonai, ... de*]. Le voyage philosophe dans un país inconnu aux habitans de la terre. – A Amsterdam: Aux dépens de l'éditeur, 1761. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

392. *Livius Patavinus, Titus*. Historiarum libri qui supersunt ex editione et cum notis Joannis Clerici; Adiecta est diversitas lectionis Gronovianae. – Lipsiae [Leipzig]: In officina Weidmanniana, 1735. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

393. *Lochowski, Stanislaus*. Regulae juris et loci communes forenses ... – Cracoviae [Kraków]: Ex officina Haeredum Francisci Cezary, 1727; 8°. BIK, VZ.

394. *Locke, Jean*. De l'éducation des en fans / Traduit de l'Anglois ... par M. Coste. – Septième édition, revue et corrigée. – A Lausanne: Chez Marc-Michel Bousquet ..., 1759. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

395. Lodoik, ou Leçons de morale pour l'instruction et l'amusement de la jeunesse: En six volumes... – Londres [London]: Imprimé le compte de l'auteur.; et se vend chez J. Bell., R. Edwards., Cadell and Davies., C. Law., 1795. – 8°. – T. 2, 4. BIK, VZ.

396. *Lucanus, Marcus Annaeus*. Pharsalia / Ed. Jonnes Taberius. – Venezia: Bartholomaeus de Zanis: Impensis Octaviani Scoti, 31 III 1492; 2°. [Φαρμακ]. BCPB, IA 346(1).

397. *Mably, Gabriel-Bonnot de*. Doutes proposes aux philosophes économistes, sur l'ordre naturel et essentiel des sociétés politiques. – A La Haye; et se trouve à Paris: Chez Nyon ... , Veuve Durand ... , 1768; 8°. BIK, VZ.

398. *Mably, Gabriel-Bonnot de*. Le droit public de l'Europe, fonde sur les traités ... – Nouvelle édition, corrigée et augmentée. – A Genève: Par la Compagnie des Libraires, 1748. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

399. *Mably, Gabriel-Bonnot de*. Observations sur l'histoire de France. – A Genève: Par la Compagnie des Libraires, 1765. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

400. *Mably, Gabriel-Bonnot de*. Observations sur les Grecs. – A Genève: Par la Compagnie des Libraires, 1749; 8°. BCPB, R. 1291.

401. *Mably, Gabriel-Bonnot de*. Uwagi nad historią grecką czyli o przyczynach pomysłności y nieszczęścia greków po francusku napisane ... , / a z francuskiego na polski język przetłomaczone przez A. K. – W Warszawie: Nakładem Michała Gröla ... , 1771; 8°. BIK, VZ.

402. *Mackenzie, George*. Observations upon the laws and customs of nations, as to precedency. – Edinburgh: Printed by the Heir of Andreu Anderson ... , 1680; 2°. BIK, VZ.

403. [*Macquer, Philippe*]. Abrégé chronologique de l'histoire ecclésiastique ... – A Paris: Chez Jean-Thomas Herissant ... , 1751. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

404. *Macquer, Pierre-Joseph*. Dictionnaire de chimie ... – A Paris: Chez Lacombe ... , 1766. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
405. *Macquer, Pierre-Joseph*. Elémens de chimie pratique ... – Seconde édition. – A Paris: Chez Jean-Thomas Herissant ... , 1756. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
406. *Maillet, Benoit de*. Telliamed, ou Entretiens d'un philosophe indien ... – Nouvelle édition; Revue, corrigée et augmentée sur les originaux de l'Auteur; Avec une vie de M. de Maillet. – A La Haye: Chez Pierre Gosse, junior, 1755. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
407. *Maimbourg, Louis*. Histoire. – A Paris: Chez Sebastien Mabre-Cramoisy ... , 1686. – 4°. – T. 2, 3, 7–9. BIK, VZ.
408. *Mairobert, Matthieu-Françoise Pidansat de*. Espion anglois, ou Correspondance secrète entre Milord All'eye et Milord All'ear ... – Nouvelle édition ... – A Londres [London]: Chez John Adamson, 1786. – 8°. – T. 2, 6–9. BIK, VZ.
409. *Malezieu, Nicolas de*. Eléments de géométrie. – A Paris: Chez Gregoire Dupuis ... , 1729; 8°. BIK, VZ.
410. *Mallet, Edme*. Essai sur les bienséances oratoires. – A Paris: Chez Prault fils ... , 1753. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.
411. *Mallet, Paul-Henri*. Histoire de Danemar ... – A Copenhague [Kopenhagen]: Chez les Frères C. et A. Philibert, 1758. – 4°. – T. 1. BIK, VZ.
412. *Malvezzi, Virgilio*. Princeps, ejusque arcana in vita Romuli representata / Latinitate donavit Johannes Kruss. – Lugduni Batavorum [Leiden]: Apud Elzevirios, 1636; 12°. BCPB, Elz. 101(3).
413. *Malvezzi, Virgilio*. Tyrannus, ejusque argana in vita Tarquini Superbi representata / Latinitate donavit Johannes Kruss. – Lugduni Batavorum [Leiden]: Apud Elzevirios, 1636; 12°. BCPB, Elz. 101(2).
414. [*Mandajers, Jean-Pierre*]. Histoire critique de la Gaule Narbonnoise ... – A Paris: Chez Gregoire Dupuis ... : De l'Imprimerie de la Veuve Paulus-du-Mesnil, 1733; 8°. BIK, VZ.
415. *Mandeville, Julie*. Histoire d'Emilie Montague – Traduit de l'Anglois. – A Amsterdam: Chez Changuion ... ; et se trouve à Paris: Chez Le Jay ... , 1770. – 8°. – P. 1–4 [in 3 vol]. BIK, VZ.
416. *Manso, Giovanni Baptista, marquis de Villa*. La vita di Torquato Tasso. – In Venetia: Appresso Euangelista Deuchino, 1621; 12°. BIK, VZ.
417. *Marana, Jean-Paul*. Espion dans les cours des princes chrétiens ... – Traduit de l'Anglois ... – A Cologne [Köln]: Chez Erasme Kinkius, 1715–1716. – 8°. – T. 3–6. BIK, VZ.
418. *Margarita decretalium* / Ed. Sebastian Brant. – [Basel: Nicolaus Kessler, ca 1491]; 4°. BCPB, IA 3(2).
419. *Marivaux, Pierre-Carlet de Chamblain de*. Le paysan parvenu, ou Les mémoires de M.*** – A La Haye: Chez A. De Rogissart, 1751. – 8°. – T. 1–2 [in 1 vol.], 3. BIK, VZ.
420. *Marlianus, Ambrosius*. Theatrum politicum in quo quid agentum sit a principe

et quid cavendum, accurate praescribitur. – Dantisci [Gdańsk]: Sumpt. Georgii Forsteri, 1645; 12°. BCPB, Elz. 352.

421. *Marmontel, Jean-Baptiste*. Contes moraux, dans le goût de ceux de Mr. Marmontel. Recueillis de divers auteurs / Publiés par Mademoiselle Uncy. – A Francfort: Chez Knoch et Eslinger ... , 1763. – 8°. – T. 1–4. BIK, VZ.

422. *Marmontel, Jean-Baptiste*. Contes moraux. – A Paris: Chez S. Merlin ... : De l'Imprimerie de P. Al. Le Prieur ..., 1765. – 8°. – T. 3. BIK, VZ.

423. *Marmontel, Jean-François*. Powieści moralne / Z francuskiego na polski język wyłożone przez Kajetana Węgierskiego. – W Warszawie: W Drukarni P. Dufoura, 1776. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

424. [*Martine, George*]. Essais sur la construction et comparaison des thermomètres, sur la communication de la chaleur, et sur les différents degrés de la chaleur des corps. / Traduit de l'Anglois du Docteur Martine ... – A Paris: Chez Durand ... , Pissot, 1751; 8°. BIK, VZ.

425. *Martinier, Antoine-Augustin Bruzen de La*. Introduction à l'histoire de l'Asie, de l'Afrique et de l'Amérique ... – A Amsterdam: Chez Zacharie Chatelain, 1735. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

426. *Massillon, Jean-Baptiste*. Conférences et discours synodaux sur les principaux devoirs des Ecclésiastiques avec un recueil de mandemens sur différens sujets ... – A Paris: Chez J. Th. Herissant ... , les Frères Estienne ... , 1753. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

427. *Massillon, Jean-Baptiste*. Sentiments d'une âme touchée de Dieu, tirés des Psaumes de David ... – A Paris: Chez J. Th. Herissant ... et Les Frères Estienne ... : De l'Imprimerie de la Veuve de Cl. Simon, 1754. – 8°. – T. 1–2. BCPB, R. 5949–5950.

428. *Massillon, Jean-Baptiste*. Sermons: Avent. – A Paris: Chez Jean Herissant ... , Les Frères Estienne ... : De l'Imprimerie de Lottin ... , 1760; 8°. BCPB, R. 5957.

429. *Massillon, Jean-Baptiste*. Sermons: Mystères. – A Paris: Chez La Veuve Estienne et Fils ... , Jean Herissant ... : De l'Imprimerie de Cl. Simon ... , 1749; 8°. BCPB, R. 5955.

430. *Massillon, Jean-Baptiste*. Sermons: Oraisons funèbres et professe religieuses. – A Paris: Chez La Veuve Estienne et Fils ... , et Jean Herissant ... : De l'Imprimerie de Cl. Simon ... , 1749; 8°. BCPB, R. 5952.

431. *Massillon, Jean-Baptiste*. Sermons: Petit carême. – A Paris: Chez Jean-Th. Herissant ... , Les Frères Estienne ... : De l'Imprimerie d'Aug. Mart. Lottin, 1757; 8°. BCPB, R. 5967.

432. *Massuet, Pierre*. Histoire des rois de Pologne ... – A Amsterdam: Chez Francois L'Honore, 1734 ; 8°. – T. 5. BIK, VZ.

433. *Maubert de Gouvest, Jean-Henri*. Histoire politique du siècle ... – A Londres [London]: Aux dépens de la Compagnie, 1754. – 8°. – P. 1. BIK, VZ.

434. *Maubert de Gouvest, Jean-Henri*. Le temps perdu, ou les Ecoles publiques ... – A Amsterdam: Chez François Changuion, 1765; 8°. BIK, VZ.

435. *Maubert de Gouvest, Jean-Henri*. Testament politique du cardinal Jules Alberoni ... – Traduit de l'Italien ... – A Lausanne: Chez Marc-Michel Bousquet et Compagnie, 1753; 8°. BIK, VZ.

436. *Mauvillon, Eleazar*. Droit public germanique, où l'on voit-l'état présent de l'Empire ... – A Amsterdam: Chez Pierre Mortier; et se trouve à Paris: Chez Briasson, 1749. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

437. *Melanchtonus, Philippus; Peucerus, Casparus*. Chronicon carionis ... – Postremo editio ... – [S. l.]: Sumptibus Samuelis Crispini; 1617; 8°. BIK, VZ.

438. Mélanges de littérature étrangère / Ed. par Aubin Millin. – A Paris: Chez Gogue et Née de la Rochelle ... , Belin ... , Hardouin ... ; A Orléans: De l'Imprimerie de Couret de Villeneuve ... , 1785–87. – 8°. – T. 1–6. BIK, VZ.

439. [Mémoires de commerce des Hollandois]. – A Amsterdam: Chez Emanuel du Villard ... , 1717; 8°. BIK, VZ.

440. Mémoires et observations recueillies par la Société Économique de Berne. – [Bern], 1767; 8°. BIK, VZ.

441. *Menestrie, Claude-François*. Philosophia imaginum id est sylloge symbolorum amplissima ... – E lingua Gallica in Latina translata ... – Amstelodami [Amsterdam]; et Gedani [Gdańsk]: Prostant apud Janssonio-Waesbergios, 1695; 8°. BIK, VZ.

442. Mercure Danois: Juin, Juillet Août. 1753 [in 1 vol.]. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie Berlingienne: Par Ludolphe-Henri Lillie, 1753; 8°. BIK, VZ.

443. Mercure Danois: Janvier, Février, Mars, Avril 1754 [in 1 vol.]. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie Berlingienne: Par Ludolphe-Henri Lillie, 1754; 8°. BIK, VZ.

444. Mercure Danois: May, Juin, Juillet, Août, 1754 [in 1 vol.] – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie Berlingienne; par Ludolphe-Henri Lillie, 1754; 8°. BIK, VZ.

445. Mercure Danois: Janvier, Février, Mars, Avril 1760 [in 1 vol.]. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie des Frères Philibert; et à Genève: Chez les mêmes, 1760; 8°. BIK, VZ.

446. Mercure Danois: Janvier, Février, Mars, Avril [in 1 vol.] 1756. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie de Ludolphe-Henri Lillie ... , 1756; 8°. BIK, VZ.

447. Mercure Danois: Septembre, Octobre, Novembre 1757 [in 1 vol.]. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie des Frères Philibert; et à Genève: Chez les mêmes, 1757; 8°. BIK, VZ.

448. Mercur Danois: Janvier, Février, Mars, Avril 1758 [in 1 vol.]. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie des Frères Philibert; et à Genève: Chez les mêmes, 1758; 8°. BIK, VZ.

449. Mercure Danois: May, Juine, Juillet 1760 [in 1 vol.]. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie des Frères Philibert; et à Genève: Chez les mêmes, 1760. – 8°. BIK, VZ.

450. *Mercure Danois*: Septembre, Octobre, Novembre, Décembre 1760 [in 1 vol.]. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie des Frères Philibert; et à Genève: Chez les mêmes 1760; 8°. BIK, VZ.
451. *Mercure Danois*: Septembre, Octobre, Novembre, Décembre 1754 [in 1 vol.]. – A Copenhague [Kopenhagen]: De l'Imprimerie Berlingienne: Par Ludolphe-Henri Lillie, 1754; 8°. BIK, VZ.
452. *Metastasio, Pierre Bonaventure Trapassi*. Tragédies-Opéra. – Traduites en François ... – A Vienne [Wien], 1751–1756. – 12°. – T. 1, 2, 5, 6, 8–11. BIK, VZ.
453. *Mezeray, François-Eudes de*. Mémoires historiques et critiques sur divers points de l'histoire de France ... – A Amsterdam: Chez Jean Frederic Bernard, 1753. – 8°. – T. 1. BCPB, R. 1775.
454. *Micanzio, Fulgence*. Vie du Père Paul de l'ordre des Serviteurs de la Vierge, et théologien de la sérénissime République de Venise. – Traduite de l'italien. – A Leyde [Leiden]: Chez Jean Elzevier, 1661; 12°. BCPB, Elz. 225.
455. *Mignot, Etienne*. Traité des droits de l'état et du prince, sur les biens possédés par le clergé. – Nouvelle édition. – A Amsterdam; et se trouve à Paris: Chez Vincent ... , 1766. – 8°. – T. 1–6. BIK, VZ.
456. *Millot, Claude-François-Xavier*. Mémoires politiques et militaires, pour servir à l'histoire de Louis XIV et de Louis XV, composés sur les pièces originales recueillies par Adrien-Maurice, duc de Noailles ... / Par M. l'abbé Millot ... – Seconde édition, augmentée de quelques observations sur cet ouvrage par M. de Voltaire. – A Lausanne et à Yverdeni: Chez la Société Typographique, 1777–1778. – 8°. – T. 3, 5, 6. BIK, VZ.
457. *Missale Romanum*... – Ex Ducalis Campidonensi Typographeo, 1805; 2°. BIK, VZ.
458. *Missale Romanum*... – Budae [Buda]: Typis Regiae Universitatis Hungariae, 1817; 2°. BIK, VZ.
459. *Mniszech, Michał Jerzy Wandalin*. Kazimierz Wielki. – Warszawa: w Drukarni P. Dufoura ... , 1777; 8°. BIK, VZ.
460. *Moliere, Jean-Baptiste Poquelin*. Oeuvres. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Pierre Candouin, 1739. – 8°. – T. 6, 7. BIK, VZ.
461. *Monestier, Blaise*. Dissertation sur la nature et la formation de la grêle ... – A Bordeaux: Chez la Veuve de Pierre Brun ... , 1752; 4°. BIK, VZ.
462. *Montaigne, Michel*. Essais / Avec des notes ... par Pierre Coste. – Quatrième édition ... – A Londres [London]: Chez Jean Nourse, 1739. – 8°. – T. 3, 5. BIK, VZ.
463. *Morellet, André*. Mémoire sur la situation actuelle de la compagnie des Indes. – Second édition. – A Paris: Chez Desaint ... , 1769; 4°. BIK, VZ.
464. *Mortimer, [Tomas]*. Agriculture complète, ou l'Art d'améliorer les terres. – Tradurt de l'Angloise de Mortimer, sur la sixième édition ... – A Paris: Chez Saugrain jeune ... , 1765. – 8°. – T. 1, 4. BIK, VZ.
465. *Moser, Jean-Jacques*. Idée du prince et de son ministre tracée, avec la

liberté d'un patriote. – Francfort et Leipsic [Leipzig]: Chez Knoch et Eslinger, 1760; 8°. BIK, VZ.

466. *Motteville, Françoise Bertaut de*. Mémoires pour servir à l'histoire d'Anne d'Autriche épouse de Louis XIII roi de France. – A Amsterdam: Chez François Changuion, 1750. – 8°. – T. 1, 2, 5, 6. BIK, VZ.

467. *Munster, Sebastianus*. Cosmographiae universalis libris IV ... – Basileae [Basel]: Apud Henric. Petri, III 1559; 2°. BCPB, In. 270.

468. *Murat, Henriette-Julie de Castelnau, comtesse de*. Lutins du Château de Kernosy: Nouvelle historique. – Nouvelle édition. – A Leyde [Leiden], 1753. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

469. *Musantius, Joannes*. Fax chronologica ad omnigenam historiam, et dilucidum eiusdem compendium ab orbe condito ad annum Christi 1712 ... – Ex Tabulis Romae impressis, reimpressum Sandomiriae, 1724; 8°. BIK, VZ.

470. *Naruszewicz, Adam*. Historia narodu polskiego ... – W Warszawie: W drukarni Grollowskiey ... , 1783–1786. – 8°. – T. 4, 7. BIK, VZ.

471. *Neel, Louis-Balthazar*. Histoire de Mourice Comte de Saxe ... – A Mittaw, 1752. – 8°. – T. 1, 2, 3. BIK, VZ.

472. *Nepos, Cornelius*. Vitae excellentium imperatorum / Cum integris notis Jani Gebhardi, Henr. Ernstii et Jo. Andreae Bosii ... ; Curante Augustino van Staveren ... – Lugduni Batavorum [Leiden]: Apud Samuelem Luchtmans, 1734; 8°. BIK, VZ.

473. *Nicolaus de Hanapis*. Biblia pauperum. – [Stassburg: Johann Gruninger], 1490; 4°. BCPB, IA 3(3).

474. [*Nicole, Pierre*]. Continuation des essais de morale; Contenant la vie de M. Nicole et l'histoire de ses ouvrages. – Nouvelle édition, revue, corrigée et considérablement augmentée. – A Liège, 1747. – 12°. – T. 4. BIK, VZ.

475. *Nicole, Pierre*. Essais de morale, ou Lettres écrites par feu M. Nicole. – A Paris: Chez G. Desprez ... , 1781. – 12°. – T. 4, 7, 8. BIK, VZ.

476. *Nicole, Pierre*. Instructions théologiques et morales, sur les sacrements. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez G. Desprez ... , 1776. – 12°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

477. *Nicole, Pierre*. Instructions théologiques et morale, sur l'oraison dominicale, la salutation angélique, la sainte messe et les autres prières de l'église. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez G. Desprez ... , 1776. – 12°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

478. *Nicole, [Pierre]*. Instructions théologiques et morales sur le symbole. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez G. Desprez ... , 1776. – 12°. – T. 1. BIK, VZ.

479. *Nollet, Jean-Antoine*. L'art des expériences, ou Avis aux amateurs de la physique ... – A Paris: Chez P. E. D. Durand ... , 1770. – 8°. – T. 1, 3. BIK, VZ.

480. *Nollet, Jean-Antoine*. Essai sur l'électricité des cops. – Troisième édition. – A Paris: Chez H. L. Guerin et L. Delatour ... , 1754; 8°. BIK, VZ.

481. *Nollet, Jean-Antoine*. Leçons de physique expérimentale. – Seconde édition. – A Paris: Chez Hippolyte-Louis Guerin et Louis-François Delatour, 1758. – 8°. – T. 5. BIK, VZ.

482. *Nollet, Jean-Antoine*. Lettres sur l'électricité ... – Nouvelle édition. –

A Paris: Chez H. L. Guerin et L. F. Delatour ... , 1760. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

483. Nombres traduites en françois. Avec l'explication du sens litteral et du sens spirituel, tirée des Saints Pères et des Auteurs Ecclesiastiques. – A Paris : Chez Guillaume Desprez... , Jean Desessartz ... , 1719 ; 4°. BCPB , In.

484. Nouveau Testament de Nostre Seigneur Jesu Christ. – Traduit en françois selon la vulgate. – A Paris: Chez Louis Josse ... , 1703. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

485. *Obodziński, Samuel*. Promptuarium epistolographicum. To jest listopistwa politycznego model ... – [Lwów, 1665]; 16°. BCPB, In. 173.

486. Odes sacrées, ou Les pleumes de David, en vers françois / Traduction nouvelle par divers auteurs. – A Amsterdam: Chez E. van Harrevelt, 1764; 4°. BIK, VZ.

487. *Oexmelin, Alexandre-Olivier*. Histoire des aventuriers flibustiers ... – Nouvelle édition ... – A Lyon: Chez Benoit et Joseph Duplain, Père et Fils, 1774. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

488. *Okolski, Szymon*. Orbis Polonus. – Cracoviae [Kraków]: In officina Typographica Francisci Caesarij ... , 1641. – T. 1–3 [in 1 vol.]; 2°. BCPB, In 845.

489. Ordre des Dams de la Croix de l'étoile c'est à dire l'histoire de son institution ses statuts, ses fêtes et les prieres qui sont a son usage. – Linz: Par Jean-Gaspar Leidenmayr, 1726; 8°. BIK, VZ.

490. *Ossat, Arnaud de*. Lettres du cordinal D'Ossat / Avec des notes historiques et politiques de Mr. Amelot de la Houssaie. – Nouvelle édition ... – A Amsterdam: Chez Pierre Humbert, 1714. – 8°. – T. 1–5. BIK, VZ.

491. *Ostrowski, Teodor*. Prawo cywilne albo szczególne narodu polskiego ... – W Warszawie: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1784. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

492. *Palatius, Joannes*. Sacrae ac profanae inaugurationes Venetiis, ac Patavii dictae Principi Serenissimo dicatae Aloysio Mocenico IV. – Venetiis [Venezia]: Typis Dominici Lovisae, 1707; 2°. BIK, VZ.

493. *Panormita, Antonius*. Speculum boni principis Alphonsus rex Aragoniae ... / Ex Aeneae Sylvii commentariis, nec non chronologia vita et rerum gestarum ejusdem Alphonsi aucta; Sic digessit et auxit Johannes Santes, cognomento Santenus. – Amstelodami [Amsterdam]: Apud Ludovicum Elzevirium, 1642; 12°. BCPB, Elz. 154.

494. *Paprocki, Bartosz*. Herby rycerstwa polskiego, na pięcioro xąg rozdzielone. – W Krakowie : w Drukarni Macieia Garwolczyka, za staraniem y nakładem Autora tych ksiąg, 1584 ; 2°. BIK, VZ.

495. Paralipomenes. – Traduit en françois, Avec une explication tirée des Saints Pères et Auteurs Ecclesiastiques. – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1721; 4°. BIK, VZ.

496. Parallèle de la conduite du roi de France avec celle du roi d'Angleterre, électeur d'Hanovre ... – A Paris: De l'Imprimerie Royale, 1758. – 8°. BIK, VZ.

497. *Pecquet, Antoine*. Esprit des maximes politiques ... – A Leiden: Aux dépens de la Compagnie, 1758. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

498. *Pellerin, Jourdan*. Traité sur les maladies vénériennes ... – A Paris: Chez Michel Jombert ... , Prault Père ... , 1749. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
499. *Pellisson, Paul*. Relation contenant l'histoire de l'Académie Française. Augmentée de divers ouvrages du même auteur. – A Paris: Chez Pierre Le Petit, 1672. – 12°. – T. 1–2 [in 1 vol.]. BCPB, Elz. 289.
500. *Pelzoffer, Franciscus Albertus*. Arcanorum status libri decem. – Francofurti [Frankfurt am Main]: Prostant apud Johannem Adolphum, 1710, 4°. BIK, VZ.
501. *Perez, Antonius*. Institutiones imperiales erotematibus distinctae, atque ex ipsis prinapiis, regulisque juris passim insertis, explicatae. – Septime editio. – Amstelodami [Amsterdam]: Apud Ludovicum Elzevirium, 1652; 12°. BCPB, Elz. 192.
502. *Pernetti, Jacques*. Recherches pour servir à l'histoire de Lyon, ou Les Lyonnais dignes de mémoire. – A Lyon: Chez les Frères Duplain ... , 1757. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.
503. *Perrault, Charles*. Passe-temps poétiques, historiques et critiques ... – A Londres [London]; et se trouvent à Paris: Chez Duchesne ... , 1757. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
504. *Petau, Paul*. Abrégé chronologique de l'histoire universelle sacrée et profane. – Traduction nouvelle, suivant la dernière édition latine du P. Petau, continuée jusqu'à présent. – A Paris: Chez Hilaire Foucault ... , 1715. – 8°. – T. 1, 3. BIK, VZ.
505. *Petit, Jean-Louis*. Traité des maladies des os ... – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée. – A Paris: Chez Guillaume Cavelier ... , 1741. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
506. *Peyrat, Guillaume du*. Origine des cardinaux du Saint Siège et particulièrement des françois ... – Nouvelle édition ... – A Cologne [Köln]: Chez Pierre le Pain, 1670; 12°. BCPB, Elz. 322.
507. *Pezenas, Esprit*. Astronomie des marins ... – A Avignon: Chez la Veuve Girard ... ; et se vend à Marseille: Chez J. Mossi ... , 1766; 8°. BIK, VZ.
508. *Pfeffel, Christian-Frederic*. Abrégé chronologique de l'histoire et du droit public d'Allemagne ... – A Paris: Chez Jean-Thomas Herissant ... , 1754; 8°. BIK, VZ.
509. *Phedre*. Fables ... ; En latin et en françois. – Nouvelle traduction; Avec des remarques ... – A Rouen: Chez Nicolas et Richard Lallemant, 1757; 12°. BIK, VZ.
510. *Philibert, Cristophe*. Histoire des révolutions de la haute Allemagne, contenant les Liges et les guerres de la Suisse ... – A Zurich: Chez Heidegger et Compagne; et se trouve à Paris: Chez H. C. De Hansy ... , 1766. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
511. *Philidor, François-André Danican*. L'Analyse des échecs: Contenant une nouvelle méthode pour apprendre en peu de temps à se perfectionner dans ce noble jeu ... – Leipsic [Leipzig]: Chez Jean Gottl. Imman. Breitkopf ... , 1754; 8°. BIK, VZ.
512. *Philippus a S. Jacobo*. Sanctorum Patrum Bibliotheca maxima Lugdunensis XXVII voluminibus comprehensa ... – Augusta Vindelicorum [Augsburg], et Graecii [Grätz]: Sumptibus Philippi, Ioannis et Martini Veith, Fratrum, 1719. – 2°. – T. 2. BIK, VZ.

513. *Picinelli, Philippus*. *Mundus symbolicus, in emblematum universitate formatus explicatus, et tam sacris, quam profanis eruditionibus ac sententiis illustratus ... / Justo volumine auctus et in latinum traductus a ... Augustino Erath ...* – Coloniae Agrippinae [Köln]: Sumptibus Hermanii Demen, 1694. – 2°. – T. 1–2 [in 1 vol.]. BIK, VZ.

514. [*Pierre, Nicole*]. *De l'éducation d'un prince, divisée en trois parties dont la dernière contient divers traités utiles à tout le monde.* – A Paris: Chez la Veuve Charles Savreux, 1671; 12°. BCPB, Elz. 329.

515. *Pichon, l'abbé*. *Physique de l'histoire, ou Considérations générales sur les principes élémentaires du temperament et du caractère naturel des peuples.* – A La Haye; et se trouve à Paris: Chez Vente ... , 1765; 8°. BIK, VZ.

516. *Plato*. *Oeuvres*. – Traduites en François ... – A Amsterdam: Aux dépens d'Estienne Roger ... , 1700. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

517. *Plinius, Gajus Secundus*. *Historia mundi libri XXXVII / A Sigismundo Gelenio, diligenter castigati ... ; Accesserunt ad Marcinem variae lectiones ac notae ex Fer. Pintiani, Adr. Turneli, Jos. Scaligeri, Justi Lipsi ...* – S. l. : Apud Petrum Santandreamum, 1582 ; 2°. BIK, VZ.

518. *Plinius Gajus Secundus*. *Naturalis historiae libri XXXVII / Interpretatione et notis illustravit Joannes Harduinus ...* – Parisiis [Paris]: Apud Franciscum Muguet ... , 1685. – 4°. – T. 1, 3, 5. BIK, VZ.

519. *Pluche, Noël-Antoine*. *Histoire du ciel, où L'on recherche l'origine de l'idolâtrie et les méprises de la philosophie, sur la formation des corps célestes, et de toute la nature.* – Nouvelle édition. – A Paris: Chez les Frères Estienne, 1771. – 8°. – T. 1–2. BCPB, R. 6021, 6022.

520. *Pluche, Noël-Antoine*. *Spectacle de la nature, ou Entretiens sur les particularités de l'histoire naturelle ...* – Nouvelle édition. – A Paris: Chez la Veuve Estienne et Fils ... : De l'Imprimerie de Cl. Simon, 1751. – 8°. – T. 2, 4–8. BCPB, R. 6009–6010, 6013; BIK, VZ.

521. *Plutarchus*. *Opus quod Prallela et Vitas appellant ... / Guil. Xylandro Augustano interprete.* – Heildelbergae [Heidelberg]: Excud. Lud. Lucius, 1561; 2°. BCPB, In. 478.

522. *Plutarchus*. *Les oeuvres morales et meslées de Plutarque / Translatees du Grec en François par ... Jacques Amyot ...* – A Paris: De l'Imprimerie de Michel de Vascosan et Federic Morel, 1572; 2°. BIK, VZ.

523. *Politianus, Angelus*. *Problemata Aristotelis ac philosophorum medicorumque complurium Marci Antonii Zimarae Sanctipetrinatis Problemata, una cum trecentis Aristotelis et Averrois Propositionibus; Item Alexandri Aphrodisei, super questionibus nonnullis Phisicis Solutionum liber / Angelo Politiano interprete.* – Lugduni [Lyon]: Ex officina Ludovici Cloquemin, 1579; 12°. BCPB, Pl. 72(1).

524. *Poncelet, Polycarpe*. *La nature dans la formation du tonnerre, et la reproduction des êtres vivans, pour servir d'introduction aux vrais principes de l'agriculture.* – A Paris: Chez P. G. Le Mercier ... , Ch. Saillant ... , 1766. – 8°. – P. 1–2. BIK, VZ.

525. *Porte, Joseph de la*. Esprit des monarques philosophes: Marc Aurele, Julien, Stanislas et Frederic. – Vienne: Chez Jean-Thomas de Trattner ... , 1765; 8°. BIK, VZ.
526. *Porte, Joseph de la*. Porte-Feuille d'un homme de goût, ou L'esprit de nos meilleurs poètes. – A Amsterdam; et se trouve à Paris: Chez Vincent ... , 1765. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
527. *Porte, Joseph de la*. Voyageur françois, ou La connaissance de l'ancien et du nouveau monde. – A Paris: Chez Vincent ... , 1765. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
528. *Possevinus, Antonius*. Bibliotheca selecta de ratione studiorum ... – Recognita novissime ab eodem, et acta, et in duos tomos distributa ... – Venetiis [Venezia]: Apud Altobellum Salicatum, 1603; 2°. BIK, VZ.
529. *Possevinus, Antonius*. Notae Divini verbi et Apostolicae Ecclesiae fides, ac facies ex quatuor primis Oecumenicis Synodis ... – Posnaniae [Poznań]: In Major Polonia Typis Ioannis Wolrabii, 1586; 2°. BIK, VZ.
530. Porządek handlu miasta Rygi: ... Imperatorowey ... caley Rossyi rozkaz z dyrygującego Senatu ... – [S. l., 1768]; 2°. BIK, VZ.
531. Prawo polityczne i cywilne Korony Polskiej y Wielkiego Xięstwa Litewskiego to jest Nowy zbiór praw obojga narodów od. R. 1347 aż do terazniejszych czasów. – W Warszawie: w Drukarni Piotra Dufour ... , 1789. – 2°. – T. 1. BIK, VZ.
532. Proverbes de Salomon. – Traduits en françois, avec une explication tirée des SS. Pères et des auteurs Ecclésiastiques. – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , 1702; 4°. BCPB, In. 1404.
533. Pseaumes de David. – Traduits en françois ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , 1697. – 4°. – T. 1, 3. BCPB, In. 1399.
534. *Ptolemaeus, Claudius*. Cosmographia / Trans. lat. Jonnes Angelus; Registrum composuit Johannes Reger; Acc. Donis, Nicolaus. De locis et mirabilibus mundi. – Roma: Petrus de Turre, 4 XI, 1490; 2°. BCPB, IA 346(2).
535. *Pluche, Noël-Antoine*. Spectacle de la natura, ou Entretiens sur les particularités de l'histoire naturelle ... – A Paris: Chez les Frères Estienne, 1762–1763. – 8°. – T. 1, 7. BCPB, R. 6014, 6020.
536. *Ptolemaeus, Claudius*. Cosmographia / Trans. lat. Jonnes Angelus; Ed. Nicolaus Germanus ... – Ulm: Johannes Reger: Expensis Justi de Albano, XII Kal. Aug. [21 VII] 1486; 2°. [Фрагмент: лише карти]. BCPB, IA 346(3).
537. *Pufendorf, Samuelus*. Anecdotes de Suède, ou Histoire secrète des changemens arrivés dans ce Royaume, sous le règne de Charles XI. – A Stockholme, 1716; 8°. BIK, VZ.
538. *Pufendorfius, Samuelus*. De officiis hominis et civis, pout ipsi praescribuntur lege naturali libri duo / Cum notis ... Dn. Jo. Barbeyracii ... – Grassae [Grasse]: Sumptibus Joannis Philippi Kriger, 1728; 8°. BIK, VZ.
539. *Puffendorff, Samuel*. Introduction a l'histoire générale et politique de l'univers ... – Nouvelle édition ... – A Amsterdam; Chez Zacharie Chatelien, 1732. – 8°. – T. 1, 2, 3, 6. BIK, VZ.

540. *Pufendorf, Samuel*. Histoire de Suède; Avant et depuis la fondation de la monarchie. – Nouvelle édition ... – A Amsterdam: Chez Zacharie Chztelain, 1748. – 8°. – T. 1-3. BIK, VZ.

541. *Puysegur, Jacques-François de Chastenet, marquis de*. Art de la guerre ... – A Paris: Chez Charles-Antoine Jombert ... , 1749. – 2°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

542. *Quesnel, [Pierre]*. Histoire des religieux de la Compagnie de Jésus ... – A Utrecht: Chez Jean Palfin, 1741. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

543. *Quincy, Charles-Sevin, marquis de*. Histoire militaire du règne de Louis le Grand, roi de France ... – A Paris: Chez Denis Mariette ... , Jean-Baptiste Delespine ... , Jean-Baptiste Coignard fils ... , 1726. – 4°. – T. 1-6. BIK, VZ.

544. *Quintilien (Quintilianus), Marcus Fabius*. De l'institution de l'orateur / Traduit par M. l'abbé Gedoyne ... – Edition faite d'après un exemplaire corrigé par l'auteur. – A Paris: Chez Nyon ... , Guillyn ... , 1752. – 8°. – T. 1-4. BIK, VZ.

545. *Rabelais, François*. Oeuvres. – Nouvelle édition ... – A Amsterdam: Chez Henri Bordesius, 1711. – 8°. – T. 3, 4 [in 1 vol.], 5, 6 [in 1 vol.]. BIK, VZ.

546. *Rabirius, Gajus*. Hastarum et auctionum origo, ratio, ac solennia ... – Lutetiae [Paris]: Apud Carolum Stephanum ... , 1554; 4°. BCPB, Et. 11(2).

547. *Racine, Jean*. Oeuvres. – Nouvelle édition, plus correcte et plus ample que les précédents. – A Amsterdam; et à Leipzig: Chez Arkstée et Merkus, 1763. – 8°. – T. 1-3. BCPB, In. 1413.

548. *Rakoczy, François*. Histoire des révolutions de Hongrie ... : Mémoires ... – A La Haye: Chez Jean Neaulme, 1739. – 8°. – T. 3, 5. BIK, VZ.

549. *Rantzovius, Henricus*. De conservando valetudine liber, in privatum liberorum suorum usum ab ipso conscriptus / ac editus a Dethlevo Silvio Holsato ... – Anterpiæ [Antwerpen]: Ex officina Christophori Plantini, 1580; 8°. BCPB, Pl. 64.

550. *Rapin, Rene*. Oeuvres diverses. – A Amsterdam: Chez Abraham Wolfgang, 1686. – 12°. – T. 1. BCPB, In. 305.

551. *Rapin-Thoyras, Paul de*. Histoire d'Angleterre ... / Nouvelle édition, augmentée des notes de M. Tindal ... ; par les soins de M. de S. M. – A La Haye, 1749. – 2°. – T. 1-6, 8-16. BIK, VZ.

552. *Raynal, Guillaume-Thomas*. Histoire du stathouderat. – Sixième édition. – [S. l.], 1750. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

553. [*Reaumur, Rene-Antoine*. De fabrique des ancres / Avec des notes et des additions de M. Duhamel. – Paris, 1723; F°]. BIK, VZ.

554. Recueil ... de diverses pièces faites par plusieurs personnes illustres. – A La Haye: Chez Jean et Daniel Steucker, 1669; 12°. BCPB, Elz. 321.

555. Recueil de diverses pièces et lettres concernant la Regale et le Diocèse de Pamies. – A Cologne [Köln]: Chez Nicolas Schouten, 1681; 12°. BIK, VZ.

556. Recueil de planches sur les sciences, les arts libéraux, et les arts mécaniques, avec leur explication ... – A Paris: Chez Briasson ... , David ... , Le Breton ... , Durand ... , 1762-1768. – F°. – T. 1, 2, 5, 6. BCPB, In. 1170.

557. Recueil de voyages au Nord, contenant divers mémoires très utiles au commerce et à la navigation. – Nouvelle édition [En 10 vol.]. – A Amsterdam: Chez Jean-Frédéric Bernard, 1732. – 12°. – T. 3. BIK, VZ.

558. Recueil des déclarations, notes et faits princepeaux, qui ont précédé et accompagne la diète confédérée Depuis le 18 Septembre 1772 jusqu' au 14 Mai 1773. – [S. l., s. a.]; 8°. BCPB, In. 8–19.

559. *Bernard, Jaculi*. Recueil des traites de paix, de trêve, de neutralité, de suspension d'armes, de confédération, d'alliance, de commerce, de garantie ... [En 4 vol.] – A Amsterdam: Chez Henry et la veuve de T. Boom; a La Haye: Chez Andrian Moetjens, Henry van Bulderen, 1700. – 2°. – T. 2. BIK, VZ.

560. Réflexions sur l'éloquence, la poétique, l'histoire et la philosophie ... – Dernière édition ... – A Amsterdam: Chez Abraham Wolfgang, 1686. – 12°. – T. 2. BCPB, Elz. 486.

561. [Regaltius, Nicolaus. Ad D. Junii Juvenalis Satirarum libros V notae. – S. l., s. a.]; 4°. BIK, VZ.

562. *Regnault, Noël*. L'origine ancienne de la physique nouvelle ... – A Paris: Chez Jacques Clousier ... , 1734. – 8°. – T. 1, 3. BIK, VZ.

563. *Regnault, Noël*. Les entretiens physiques d'Ariste et d'Eudoxe, ou Physique nouvelle en dialogues ... – Septième édition, revue et corrigée. – A Paris: Chez David l'aîné ... , Durand ... , G. F. Quillau Père, 1745–1750. – 8°. – T. 1, 2, 3, 5. BIK, VZ.

564. *Reid, Thomas*. Recherches sur l'entendement humain ... – Ouvrage traduit de l'Anglois ... – A Amsterdam: Chez Jean Meyer, 1768. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

565. *Remond de Saint-Mard, Toussaint*. Examen philosophique de la poésie en général. – A Paris: Chez Briasson ... : De l'Imp[rimerie] de P. G. Le Mercier, 1729; 8°. BIK, VZ.

566. Remontrances du Parlement au Roi, du 9 Avril 1753. – [S. l.], 1753; 8°. BIK, VZ.

567. *Riccioli, Ioannes-Baptista*. Geographiae et hydrographiae reformatae ... – Venetiis [Venezia]: Typis Ioannis La Nouè ... , 1672; 2°. BIK, VZ.

568. *Richard, [...]*. Histoire naturelle de l'aire et des météores. – A Paris: Chez Saillant et Nyon ... : De l'Imprimerie de Le Breton ... , 1770. – 8°. – T. 1–6. BIK, VZ.

569. *Richard, [Rene]*. Description historique et critique de l'Italie ... – A Dijon: Chez François Desventes ... ; et se trouve à Paris: Chez Michel Lambert ... , 1766. – 8°. – T. 3, 4. BIK, VZ.

570. *Richardson, Semuel*. Oeuvres de Richardson: Pamela ou la vertu récompensée / Traduite de l'anglois par M. l'abbé Prevost. – A Genève: Chez Nouffer de Rodon et Compagnie, 1783. – 8°. – T. 1, 4–7. BCPB, In. 1418.

571. *Richer, Edmond*. Historia conciliorum generalium. – Coloniae [Köln]: Apud Bernardum Hetsingh, 1683. – 8°. – T. 2. BCPB, In. 406.

572. *Richer, François*. De l'autorité du clergé et du pouvoir du magistrat politique, sur l'exercice des fonctions du Ministère Ecclésiastique / Par M**. Avocat au Parlement. – A Amsterdam: Chez Arkstée et Merkus, 1766. – 8°. – P. 2. BIK, VZ.

573. [Riencourt, Simon de]. Abrégé chronologique de l'histoire de France. – [S. l., s. a.]. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.

574. Rivard, Dominique-François. Traité de la sphere ... – Troisième édition ... – A Paris: Chez Jean Desaint et Charles Saillant ... , 1757; 8°. BIK, VZ.

575. Rizzi-Zannoni, [J. A. B.]. Carte de la Pologne. – [S. l.], 1772; F°. BK, C-112.

576. Robertson, William. L'histoire du règne de l'empereur Charles-Quint ... – Ouvrage traduit de l'Anglois. – A Amsterdam; et se trouve à Paris: Chez Saillant et Nyon ..., Pissot ... , Desaint ... , Panckouche ... , 1771. – 8°. – T. 3, 4, 5. BIK, VZ.

577. Rollin, Charles. De la manière d'enseigner et d'étudier les belles-lettres ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez la Veuve Estienne et Fils ... , 1748. – 8°. – T. 1-4. BCPB, R. 6001-6004.

578. Rollin, Charles. Histoire ancienne des Egyptiens, des Carthaginois, des Assyriens ... – A Paris: Chez Jacques Estienne ... , 1734-1740. – 4°. – T. 1-6. BCPB, R. 5920-5926.

579. Rollin, Charles; Crevier, Louis. Histoire Romaine depuis la fondation de Rome jusqu'à la bataille d'Actium ... / Commencée par M. Rollin; et continuée par M. Crevier. – A Paris: Chez la Veuve Estienne, et Fils ... , et Desaint et Saillant ... , 1752. – 4°. – T. 1-8. BCPB, R. 5933-5940.

580. Rosignoli, Karol Grzegorz. Prawdy wieczne wyrażone w naukach potrzebnych ... , zebrane od Karola Grzegorza Rosignoli ... , a z włoskiego na polski język roku 1701 przetłumaczone. – W Warszawie: w Drukarni ... Collegium Oyców Scholarum Piarum, [s. a.]; 4°. BCPB, In. 1386.

581. Rousseau, Jean-Jacques. Collection complète des oeuvres de J. J. Rousseau, citoyen de Genève. – [Genève]: De l'Imprimerie de la Société Littéraire Typographique, 1783. – 8°. – T. 20. BIK, VZ.

582. Rousset, [Jean]. Les interêts presens et les prétensions des Puissances de l'Europe ... – Seconde édition. – A La Haye: Chez Adrien Moëtjens, 1736. – 2°. – T. 1-3. BIK, VZ.

583. Roux, Augustin. Nouvelle encyclopédie portative, ou Tableau général des connaissances humaines ... – A Paris: Chez Vincent ... , 1766. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

584. Roy, Charles-Georges Le. Examen des critiques du livre intitulé de l'esprit. – Londres [London], 1760; 8°. BIK, VZ.

585. [Rozenhane, S.]. Obeservationes politicae, super nuperis Galliae motibus. – [Amstelodami: Apud Ludovicum Elzevirium], 1649; 12°. BCPB, Elz. 173.

586. Saint Evangile de Jesus-Christ selon Saint Luc. – Traduit en François ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1718. – 4°. – T. 3. BCPB, In. 1406.

587. Saint Evangile de Jesus-Christ selon Saint Matthieu – Traduit en François ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , et Jean Desessartz ... , 1714. – 4°. – T. 1. BCPB, In. 1405.

588. *Saint-Marc, Charles-Hugues*. Abrégé chronologique de l'histoire générale d'Italie ... – A Paris: Chez Jean-Thomas Herissant ... : De l'Imprimerie d'Aug. Mart. Lottin l'aîné, 1761–1766. – 8°. – T. 1, p. 1, 2; T. 3, p. 1. BIK, VZ.
589. *Saint-Real, Cesar Vichard de*. Dzieła ... / przekładania Franciszka Zabłockiego. – W Warszawie: W Drukarni Piotra Dufoura, 1778. – 12°. – T. 2. BIK, VZ.
590. *Samuelus a S. Floriano*. Tractatus de Formandis Epistolis Juxta Norman Veterum, Recentiorumque; Scriptorum Oratori Polono in supplementum In exemplar Polonae Juventuti Scholis Pias frequentati / sub auspiciatissimo nomino ... Michaelis Nieborski ... per P. Samuelem a S. Floriano ... – Cracoviae [Kraków]: Typis Michaelis Josephi Antonij Dyaszewski ... , 1743; 4°. BIK, VZ.
591. *Sarbi, Paolo*. Traité des bénéfices ... / Traduit et vérifié par l'abbé de Saint Marc ... – A Amsterdam: Chez Henri Wetstein, 1685. – 8°. BIK, VZ.
592. *Savot, Louis*. L'architecture françoise des bâtiment particuliers ... – A Paris: Chez La Veuve et C. Clouzier ... , Pierre Aubouin ... [et al.], 1685; 8°. BIK, VZ.
593. *Scaliger, Josephus*. Epistolae omnes ... ; Nunc primum collectae ac editae ... ; In qua de autoris vita et sub finem Danielis Heinsii De morte eius altera. – Francofurti [Frankfurt am Main]: Sumptibus Aubriorum et Clementis Schleichii, 1628; 8°. BIK, VZ.
594. *Scarron, Pole*. Roman comique. – A Paris: Chez Michel-Etienne David ... , 1733. – 8°. – P. 1, 2. BIK, VZ.
595. *Scotus, Annibales*. In P. Cornelii Taciti Annales, et Historias commentarii ad Politicam, et Aulicam rationem praecipue spectantes ... – [Romae], 1589; 2°. BIK, VZ.
596. *Schedel, Hartmann*. Liber chronicarum / Trans. Germ. Georg Ast [Das Buch der Chroniken und schichten]. – Nürnberg: Anton Koberger, 23 XII 1493; F°. BCPB, IA 356.
597. *Schott, Gasparus*. Schola steganographica, in classes octo distributa ... ; Cum figuris aeri incisis. – Norimbergae [Nürnberg]: Sumpt. Joh. Ander Endteri et Wolfgangi Jun. Haeredem: Excudebat Jobus Hertz, 1665; 4°. BCPB, In. 578.
598. *Schott, Gasparus*. Magia universalis naturae et artis ... – Herbipoli [Würzburg]: Sumptibus Haeredum Joannis Godefridi Schonwetteri: Excudebat Henricus Pigrin ... , 1657. – 4°. – T. 2. BIK, VZ.
599. *Segneri, [Paolo]*. Méditations sur des passages choisis de l'écriture sainte, pour tous les jours de l'année ... – Traduites de l'Italien. – A Paris: Chez le Conte et Montalant ... , 1713. – 8°. – T. 2, 3, 4. BIK, VZ.
600. *Seldenus, Joannes*. Mare clausum, seu de Domino Maris, libri duo. Quorum argumentum pagina versa. Juxta exemplar. – Londinensis [London]: Will. Stanesbeii pro Richardo Meighen, 1636; 12°. BCPB, Elz. 101(1).
601. *Seneca, Lucius Annaeus*. Opera omnia. – Lugduni Batavorum [Leiden]: Apud Elzevirios, 1640; 12°. BCPB, Elz. 111.
602. *Seneca, Lucius Annaeus*. Opera / quae exstant omnia a Iusto Lipsio emendata et scholis illustrata. – Editio secunda, atque ab ultima Lipsimani. – Antverpiae

[Antwerpen]: Ex officina Plantiniana: Apud Viduam et Filios Joannis Moreti, 1615; 2°. BCPB, Pl. 193.

603. *Seneka, Luciusz Anneusz*. O dobrodzieystwach ksiąg siedmioro / Przekład Łukasza Górnickiego ... – W Wilnie: W drukarni Akademickiey Societatis Jesu, 1772; 8°. BIK, VZ.

604. *Shakespeare, William*. Oeuvres / Traduit de l'Anglais ... par M. Le Tourneur. – A Paris: Chez l'Auteur ... , et Merigot jeune ... : De l'Imprimerie de Valade ... , 1776–1781. – 4°. – T. 2–11, 13–20. BIK, VZ.

605. *Sidney, Algernon*. Discours sur le gouvernement ... ; Traduit de l'Anglois par P. A. Samson. – A La Haye: Chez Louis et Henri van Dole ... , 1755. – 8°. – T. 1–3. BIK, VZ.

606. *Silberschlag, Jean-Isaye*. Théorie des fleuves, avec l'art de bâtir dans leurs eaux et de prévenir leurs ravages ... – Ouvrage traduit de l'Allemand ... – A Paris: Chez Charles-Antoine Jombert ... , 1769; 2°. BIK, VZ.

607. *Sillery, Charles-Alexis Brulart de*. Leçons d'une gouvernante a ses élèves ou Fragments d'un Journal, qui a été fait pour l'éducation des enfants de Monsieur d'Orleans. – A Maestricht: Chez J. P. Roux et Compagnie ... , 1792. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

608. [*Smotrycki, Meletiusz*]. Antygraph, albo odpowiedz na script uszczypliwy przeciwko ludziom starożytney religiej Graeckiej od apostatów Cerkwie Wschodniej wydany, ktoremu tytuł heresia. – W Wilnie, 1604; 4°. BCPB, R. 1428.

609. *Snelgrave, Guillaume*. Nouvelle relation de quelques endroits de Guinée, et du commerce d'esclaves qu'on y fait ... / Traduite de l'Anglois du capitaine Guillaume Snelgrave par Mr. A. Fr. D. de Coulange. – A Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1735; 12°. BCPB, R. 1423.

610. Sokrates wiesniak albo opisanie życia gospodarskiego y cnotliwego filozofa rol bawicego się / Przez ... Katarzyne y Ludwike Sosnowskie ... z francuskiego na polski przetłumaczony. – W Waszawie: W drukarni Coll. Soc. Jesu, 1770; 8°. BIK, VZ.

611. Sorbière, [Samuel] Relation d'un voyage en Angleterre ... – A Cologne [Köln]: Chez Pierre Michel, 1667; 8°. BCPB, Elz. 314.

612. Spectateur, ou le Socrate moderne ... – Traduit de l'Anglois. – A Amsterdam; et à Leipzig: Chez Arkstée et Merkus, 1754. – 8°. – T. 3, 4, 5, 6, 7. BIK, VZ.

613. *Spon, Jacob*. La capitulation de l'empereur françois combinée, avec la capitulation de l'empereur Charles VII ... – A Francfort-sur-le Main [Frankfurt am Mein]: Chez François Varrentrap, 1744. – 4°. BIK, VZ.

614. *Stanihurstus, Guilielmus*. Die immortalis in corpore mortali patientis historia. – Coloniae Agrippinae [Köln]: Apud Joannem Wilhelmum Huisch, 1730; 8°. BCPB, In. 1320.

615. *Starowolski, Szymon*. Monumenta Sarmatarum, viam universae carnis ingressorum / Simone Starovolscio ... collectore. – Cracoviae [Kraków]: In officina Viduae et Heredum Francisce Caesarii ... , 1655; 2°. BIK, VZ.

616. [Statuta Regni Polonia. – S. l., 1553]; 2°. BIK, VZ.
617. Statuta Regni Poloniae / ordinem alphabeticorum digesta a Joanne Herburto ... – Cracoviae [Kraków]: Lazarus Andreae exudebat, 1567; 2°. BIK, VZ.
618. Statuta Regni Poloniae / in ordinem alphabeti digesta a Joanne Herburto ...; Propter exemplarium inopiam denuo recusa cum annexa ad marginem citatione veteris folii editionis Zamosciana AD 1597 impressae ... – Lublini [Lublin]: Typis S. R. M. Collegii Societatis Jesu, 1756; 2°. BCPB, In. 1493.
619. *Strada, Famien*. Histoire de la guerre de Flandre ... / Traduit par P. Du Ryer. – A Bruxelles: Chez Joseph Serstevens ... , 1712; 8°. BIK, VZ.
620. *Sully, Maximilien de Bethune, duc de*. Mémoires de Maximilien de Bethune, duc de Sully ... / Mis en ordre avec des remarques par M. L. D. L. D. L. – Nouvelle édition. – A Londres [London], 1745–1747. – 8°. – T. 1–8. BIK, VZ.
621. *Swammerdam, Jean*. Histoire naturelle des insectes ... – A Dijon: Chez Desventes ... : De l'Imprimerie de la Veuve de Pierre De Saint ... ; et à Paris: Chez Jean Desaint et Ch. Saillant ... Louis-Etienne Ganeau ... [et al.], 1758; 4°. BIK, VZ.
622. *Swift, Jonathan*. Voyages du capitaine Gulliver ... – A La Haye: Chez Jean Swart ... , 1778. – 8°. – T. 3. BIK, VZ.
623. Table alphabétique des matières contenues dans le Corps diplomatique et dans le Supplément. – [S. l., s. a.]. BIK, VZ.
624. Table chronologique de l'histoire universelle ... – A Paris: Chez Hilaire Foucault ... , 1715. – 8°. – T. 4. BIK, VZ.
625. *Tacitus, Publius Cornelius*. Annales et les histoires ... / Traduction nouvelle par M. Guerin ... – A Paris: Chez Louis Dupuis, Fils ... , Etienne-Franç. Savoye ... , 1742. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
626. *Tacitus, Publius Cornelius*. [Opera] / Avec des notes politiques et historiques Amelot de la Houssaie. – Quatrième édition. – A Amsterdam: Chez Michel Charles le Cène; A La Haye: Chez Henri Scheurléer, 1731. – 8°. – T. 1, 2, 5, 6. BIK, VZ.
627. *Tailhié, Jacques*. Abrégé de l'histoire romaine à l'usage des jeunes gens. – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée. – A Paris: Chez Barrois l'aîné ... , Savoye ... , P. T. Barrois le jeune ... : De l'Imprimerie de Cl. Simon ... , 1784. – 8°. – T. 1, 5. BIK, VZ.
628. *Tailhié, Jacques*. Abrégé de l'histoire ancienne de Monsieur Rollin ... – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée par l'auteur ... – A Paris: Chez Barrois l'aîné, Savoye ... , P. T. Barrois le jeune ... , 1782–1784. – 8°. – T. 1, 3, 4. BIK, VZ.
629. *Tarvisino, Odoricus Raynaldus*. Annales Ecclesiastici ... – Coloniae Agrippinae [Köln]: Apud Joannem Wilhelmum Friessem juniorem, 1693. – F°. – T. 17, 18, 20. BIK, VZ.
630. *Terrasson, Antoine*. Histoire de la jurisprudence Romaine ... – A Paris: Chez L. E. Ganeau, 1750; 2°. BIK, VZ.
631. Théâtre Italien de Cherardi, ou Le recueil général ... – Edition nouvelle ... – A Paris: Chez Pierre Witte ... , 1717. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

632. Théâtre François, ou Recueil des meilleures pièces de théâtre. – A Paris: Chez P. Gandouin... , Nyon Père ... , Valleyre ... , Huart ... , Nyon fils ... , Clousier ... , 1737. – 8°. – T. 1–3, 5–11. BIK, VZ.

633. *Thoma Malleolus a Kempis*. Opera. – Editio secunda ... / Opera ac studio ... Henrici Somalii ... – Antverpiae [Antwerpen]: Ex Officina Typographica Martini Nutii ... , 1606. – 4°. – T. 1. BIK, VZ.

634. [*Thomas de Aquino*. Opera omnia – Lovanii [Louvain], 1600]; 4°. BIK, VZ.

635. *Thomas, [Antoine-Leonard]*. Oeuvres. – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Moutard ... , 1773. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

636. *Thou, Jaque-Auguste de*. Histoire universelle. – Traduite sur l'édition latine de Londres. – A Londres [London], 1734. – 4°. – T. 5, 9, 11, 14, 16. BIK, VZ.

637. *Thuanus, Io. Aug.* Historiarum sui temporis opera. – Offenbachi Ysemburgicorum: Typis Conradi Nebeny, 1609; 2°. BIK, VZ.

638. *Thucydide*. Histoire de la guerre du Péloponèse. – A Paris: Chez Michel David l'aîné ... , 1733. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

639. *Teleky de Szek, Joseph*. Essai sur la faiblesse des esprits-forts. – A Amsterdam: Chez M. M. Rey, 1761; 8°. BIK, VZ.

640. *Tillemont, Sebastian Le Nain de*. Histoire des empereurs et des autres princes ... – Second édition revue, corrigée et augmentée par l'auteur. – A Bruxelles: Chez Eugene-Henry Fricx ... , 1707–1712. – 8°. – T. 1–5 [in 7 vol.]. BIK, VZ.

641. *Tissot, Simon-André*. Avis au peuple sur sa santé ... – Seconde édition originale Augmentée par l'Auteur. – A Lausanne: Aux dépens de François Grasset, 1763. – 8°. – P. 1. BIK, VZ.

642. Tobie, Judith et Esther. – Traduites en français ... – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , 1696; 4°. BCPB, In. 1395.

643. *Tomassino, Ludovicus*. Vetus et nova ecclesiae disciplina circa beneficia et beneficiarios in tres partes distributa ... – Venetiis [Venezia]: Typis Petri Savioni, 1773. – 2°. – T. 1. BCPB, In. 1463.

644. *Tourville, Anne-Hilarion de Cotentin*. Mémoires. – A Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1758. – 8°. – T. 3. BIK, VZ.

645. Traité de l'amour de dieu, divise en XII livres ... Selon la doctrine, l'esprit et la méthode de S. François de Sales. – A Nanci: Chez Jean-Baptiste Cusson ... , 1746. – 8°. – T. 1, 3. BIK, VZ.

646. *Trembley, Abraham*. Mémoires pour servir à l'histoire d'un genre de polypes d'eau douce, à bras en forme de cornes ... / Traduit de l'Anglois par M. Demours. – A Paris: Chez Durand ... , 1744. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.

647. *Tumpius, Mathaeus*. Aurum speculum principum, consiliariorum iudicum ... – Coloniae Agrippinae [Köln]: Sumptibus Petri Henningii, 1617; 8°. BIK, VZ.

648. *Turbilly, Louis-François-Henri de Menon, marquis de*. Mémoire sur les défrichemens. – Seconde édition ... – A Paris: Chez la Veuve D'Houry ... : De l'Imprimerie la Veuve D'Houry ... , 1761; 8°. BIK, VZ.

649. *Urfe, Honore d'*. L'Astrée de M. D'Urfe: Pastorale allégorique, avec la clé. – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Pierre Witte ... , Didot ... , 1733. – 8°. – T. 1–5. BCPB, Didot 282–291.

650. *Ustariz, Geronyto*. Theorie et pratique du commerce et de la marine / Traduction libre sur l'Espagnol de Don Geronymo de Ustariz. – Sur la seconde édition de ce livre à Madrid en 1742. – A Paris: Chez la Veuve Estienne et Fils ... : De l'Imprimerie de la Veuve Quillau, 1753; 4°. BCPB, R. 5941.

651. *Valmont de Bomare, Jacques-Christophe*. Dictionnaire raisonné universel d'histoire naturelle ... – A Paris: Chez Didot le jeune ... , Musier Fils ... , De Hansy ... , Panckoucke ... , 1764. – 8°. – T. 1, 3–5. BIK, VZ.

652. *Varillas, Antoine*. Histoire des révolutions arrivées dans l'Europe en matière de religion. – Suivant la copie imprimée. – A Paris: Chez Claude Barbin ... , 1686–1690. – 8°. – T. 2–5. BCPB, In. 222; BIK, VZ.

653. *Vattel, Emmerich de*. Le droit des gens, ou Principes de la loi naturelle, appliqués à la conduite et aux affaires des Nations et des Souverains ... – A La Haye: Chez Benjamin Gibert, 1758. – 4°. – T. 2. BIK, VZ.

654. *Vattel, Emmerich de*. Questions de droit naturel, et observations sur le traité du Droit de la Nature de M. le Baron de Wolf. – A Berne: Chez la Société Typographique, 1762; 8°. BIK, VZ.

655. *Vaugondy, Robert de*. Atlas universel. – A Paris: Chez les Auteurs ... , Boudet ... , 1757; F°. BK, C–39.

656. *Vaugondy, Robert de*. Essai sur l'histoire de la géographie, ou sur son origine, ses progrès et son état actuel. – A Paris: Chez Antoine Boudet ... , 1755; 8°. BIK, VZ.

657. *Vayrac, Jean de*. Histoire des révolutions d'Espagne ... – A Amsterdam: Chez Pierre Humbert, 1730. – 8°. – T. 1, 3–5. BIK, VZ.

658. *Vegetius, Flavius Renatus*. De re militari libri quatuor. Post omnes omnium editiones, / ope veterum librorum correcti a Godescalco Stewechio ... – Lugduni Batavorum [Leiden]: Ex officina Plantiniana: Apud Franciscum Raphelengium, 1592; 8°. BCPB, Pl. 57.

659. *Velledieu, Marie-Catharine*. Oeuvres. – A Paris: Par la Compagnie des Libraires, 1720. – 8°. – T. 8. BIK, VZ.

660. *Velly, Paul-François; Villaret, Claude; Garnier, Jean-Jacques*. Histoire de France. Depuis l'établissement de la monarchie, jusqu'au règne de Louis XIV – A Paris: Chez Saillant et Nyon ... , Desaint ... , 1770–1789. – 8°. – T. 1–5, 8, 9, 11–15, 17–21, 23, 24, 28. BCPB, In. 1113.

661. *Veneroni, Jean*. Nouvelle méthode pour apprendre la langue Italienne avec grande facilité et en très peu de tems ... – A Paris: Chez Etienne Loyson ... : De l'Imprimerie d'Etienne Chardon, 1688; 2°. BIK, VZ.

662. *Vergilius Maro, Publius*. Oeuvres; En latin et en françois. – A Paris: Chez Desaint et Saillant ... , 1746. – 8°. – T. 3, 4. BIK, VZ.

663. *Vergilius Maro, Publius*. Oeuvres. – Nouvelle édition, – A Paris: Chez Nyon ... , 1787. – 12°. – T. 1. BIK, VZ.

664. *Verholz, Carolomannus*. *Ascesis illuminata ...* – Viennae [Wien]; et Francofurti [Frankfurt am Main]: Apud Petrum Conradum Monath, 1734; 8°. BIK, VZ.
665. *Vernulaeus, Nicolaus*. *Institutionum politicarum libri IV; Qui omnia civilis doctrinae elementa continent.* – Tertia editio correctior. – Lovanii [Louvain]: Typis Francisci Simonis, 1635; 8°. BIK, VZ.
666. *Vertot, Rene-Aubert de*. *Histoire des révolutions de Suède ...* – Quatrième édition. – A Paris: Chez Nyon ... Didot ... , G. F. Quillau ... : De l'Imprimerie de Montalant ... , 1736. – 8°. – T. 1, 2. BIK, VZ.
667. *Vertot, Rene-Aubert de*. *Révolutions de Portugal ...* – Quatrième édition, revue et augmentée. – A Paris: Chez Nyon ... , Didot ... , Quillau ... : De l'Imprimerie de Quillau, 1737; 8°. BIK, VZ.
668. *Vignancour, [Adrien]*. *Les vies des grands capitaines de la Grèce de Cornelius Nepos / Traduites en françois ...* – Septième édition. – A Limoges: Chez Pierre Barbou ... , 1710. – 8°. – P. 1–2 [in 1 vol.]. BIK, VZ.
669. [*Villars, Louis-Hector, maréchal, duc de*]. *Campagne de Monsieur le maréchal de Villars en Allemagne l'an, 1703 ...* – A Amsterdam: Chez Marc Michel Rey, 1762. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.
670. *Villedieu, Marie-Catherine-Hortense Desjardins*. *Oeuvres.* – A Paris: Par la Compagnie des Libraires, 1715–1721. – 8°. – T. 3, 5, 11. BIK, VZ.
671. *Villefore, Joseph-François Bourgoing de*. *La vie de Sainte Thérèse, tirée des auteurs originaux Espagnols, et des Hiatoirens contemporains ... / Par M. De Villefore.* – A Paris: Chez les Freres Estienne ... , 1756. – 8°. – T. 1, 2. BCPB, R. 6027, 2028.
672. *Villiers, Pierre de*. *Pensées et reflexions sur les égarements des hommes dans la voie du salut ...* – A Paris: Chez Claude Barbin ... , 1693. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.
673. *Vocabolario Degli Accademici della Crusca ...* – In Venezia: Appresso Giouanni Alberti, 1612; 2°. BIK, VZ.
674. *Voisenon, Claude-Henri de Fusse*. *Histoire de la Félicité.* – A Amsterdam, 1751; 8°. BIK, VZ.
675. *Volmont de Bomare, Jacques-Christophe*. *Minéralogie, ou Nouvelle exposition du règne minéral ... ; Avec un dictionnaire nomenclateur et des tables synoptiques ...* – A Paris: Chez Vincent ... , 1762. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.
676. [*Voltaire, François-Marie Arouet*]. [*Annales de l'Empire*]. – [S. l., s. a.]. – 8°. – T. 2. BIK, VZ.
677. *Voltaire, François-Marie Arouet*. *Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand.* – S. l., 1761; 8°. BIK, VZ.
678. *Volumina legum.* – [Warszawa]: In Typographia ... Scholarum Piarum ... , 1732. – 2°. – T. 1, 3–6. BIK, VZ.
679. *Voyage d'un françois en Italie, fait dans les Années 1765 et 1766 ...* – A Venise; et se trouve à Paris: Chez Desaint ... , 1769. – 8°. – T. 1–4, 6, 7. BIK, VZ.

680. Vrai introduction à la langue française, avec quatre dialogues français et flamands ... – Utrecht: Chez Théodore d'Ackersdyck et Gisd. a Zyll, 1650; 8°. BCPB, In. 405.

681. *Waga, Teodor*. Wykład o cnotach y nagrodach ... – W Warszawie: Nakładem Michała Grölla ... , 1773; 8°. BIK, VZ.

682. *Wanckelius, Iohannes*. Horologium principum, sive de vita M. Aurelii imp. libri III, ad illustri viro Dn. Antonio de Gvevara ... in latinam linguam traducti ... / Opera et studio Iohannis Wanckelii. – Impressi primo Torgae [Torgau ?] typis Principis, interumque; et jam tertium cura et sumptibus Henningi Grosii; imprimebat Johannes Gormannus, 1611; 2°. BIK, VZ.

683. *Weber, Joannes Adamus*. Discurs curiosi et fructuosi ... – Editio altera. – Salisburgae [Salzburg]: Impensis Joannis Baptistae Mayr ..., 1690; 8°. BIK, VZ.

684. *Wicquefort, Abraham de*. Mémoires touchant les ambassadeurs et les ministres publics: Seconde partie. – A Cologne [Köln]: Chez Pierre du Marteau, 1679; 12°. BCPB, Elz. 326.

685. *Wielowiejski, Stefan*. Boże bądź miłosciw grzesznika, albo Żale za grzechy / Wydane przez X. Stefana Wielowiejskiego ... roku. .. 1705; A teraz świeżo z ... intencyey ... Kazimierza Ludwika Micuty ... y ... Zofiey Godlewskiej Micuciney ... przedrukowane. – W Supraslu: W Drukarni WW. OO. Bazylianów, 1724; 4°. BIK, VZ.

686. *Wielowiejski, Stefan*. Wesele serdeczne w żalach za grzechy ... / Teraz przedrukowane z ... przydatkami Adama Franciszka Xawiera Rostkowskiego ... – W Warszawie: W Drukarni Collegium Societatis Jesu, 1730; 4°. BIK, VZ.

687. *Winckelman, Jean-Joachim*. Histoire de l'art chez les anciens ... – Ouvrage traduit de l'Allemand. – A Paris: Chez Saillant ... , 1766. – 8°. – T. 1. BIK, VZ.

688. *Witt, Jean de*. Lettres et négociations entre M. Jean de Witt ... – Traduites du Hollandois; Contenant les négociations de M. G. Boreel et C. van Beuninge ... – A Amsterdam: Chez les Janssons-Waesberge, 1725. – 8°. – T. 1–5. BIK, VZ.

689. *Wyrwicz, Karol*. Abrégé raisonné de l'histoire universelle sacrée et profane a l'usage des Pensionnaires du Collège des Nobles de Varsovie de la Compagnie de Jesus. – A Varsovie [Warszawa]: De l'Imprimerie Royale au Collège de la Compagnie de Jesus, 1766. – 12°. – T. 1. BIK, VZ.

690. *Young, Edouard*. Oeuvres diverses / Traduites de l'Anglois par M. le Tourneur. – A Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1771. – 8°. – T. 3, 4 [in 1 vol.]. BIK, VZ.

691. Zabawy przyjemne y polyteczne ... – W Warszawie: Nakładem M. Grölla ... , 1772–777. – 12°. – T. 1–2, 4, 6–15. BIK, VZ.

692. *Zalaszowski, Nicolaus*. Jus Regni Poloniae ex Statutis et Constitutionibus eiusdem Regni et M. D. L. ... – Poznaniae [Poznań]: Typis Academicis, 1700. – 2°. – T. 1. BIK, VZ.

693. *Zaluski, Andrea Chrysostom*. Epistolarum historico-familiarum. – Brunsbergae [Braunsberg]: Typis Mandatus, 1709–1711. – 2°. – T. 1–3. BIK, VZ.

694. *Zamoyski, Andrzej*. Zbiór praw sądowych na mocy Konstytucyi Roku 1776 /

Przez Andrzeja Zamoyskiego ułożony y na Sejm Roku 1778 podany. – W Warszawie: Nakładem J. W. Zamoyskiego; w Drukarni J. K. Mci Gröllowskiey, 1778; 2°. BIK, VZ.

695. *Zeiller, Martin*. Regnorum Sueciae, Gothiae, Magnius Ducatus Finlandiae et Livoniae, Bremensis Ducatus, Partis Pomeraniae ad Sueciam pertinentis, et urbis Wismariae. – Descriptio nova; Iconibus praecipuarum civitatum adornata. – Amstelodami [Amsterdam]: Apud Aegidium Janssonium Volckenier, 1656; 12°. BCPB, Elz. 462.

696. *Zoesius, Henricus*. Commentarius ad L. libros digestorum seu Pandectarum. Jam pridem variis ex jure practico publico et camerali additamentis ... / redditis per ... Martinum Naurath ... ; Multo auctor redditus per Franciscum Offenberg ... – Coloniae Agrippinae [Köln]: Sumptibus et Typis Wilhelm Metternich ... , 1700; 4°. BIK, VZ.

КНИЖКИ З БІБЛІОТЕКИ ВИШНЕВЕЦЬКОГО МОНАСТІРЯ БОСИХ КАРМЕЛІТІВ

1. *Alciatus, Andrea*. Ad rescripta principum commentarii ... – S. l., 1531; 2°.

BCPB, Pal. 72

2. *Alphonsus de Ligorio*. Theologia moralis ... – Editio sexta novissima ... – Romae [Roma]: Sumptibus Remondinianis, 1767. – 2°. – T. 1.

BIK, VZ

3. *Alphonsus de Ligorio*. Theologia moralis. – Romae: Sumptibus Remondinianis, 1769. – 2°. – T. 1.

BIK, VZ

4. *Amat, Ignatius Hyacinthus*. Historia ecclesiastica variis colloquiis digesta ... – Editio novissima. – Bassani; sed Prostant Venetiis: Apud Remondini, 1774. – 4°. – T. 8.

BIK, VZ

5. *Andraea a Matre Dei*. Collegii Salmanticensis FF. Discalceatorum B. Mariae de Monte Carmeli Primitivae Observantiae Cursus theologiae moralis ... – Editio caeteris correctior ... – Venetiis [Venezia]: Apud Nicolaum Pezzana, 1728. – 2°. – T. 3.

BIK, VZ

6. Apparatus brevis ad theologiam et jus canonicum ... – Editio secunda veneta ... – Venetiis [Venezia]: Ex Typographia Remondiniana, 1770; 12°.

BIK, VZ

7. *Avancinus, Nicolas*. Imperium Romano-germanicum, sive quinquaginta imperatorum ac Germaniae regum elogia; ... Romanorum imperatori Leopoldo... oblata / a Nicolao Avancino... concinnata. – Viennae Austriae [Wien]: In Officina Typographica Mathaei Cosmerovii..., 1663; 4°.

BIK, VZ

8. [*Avancianus, Nicolaus*.] Vita et doctrina Jesu-Christi ex quatuor evangelistis collecta ... – [S.l., s.a.]; 8°.

BIK, VZ

9. *Baurdaloue, Louis*. Zebranie krótkich kazań na cały adwent ... z francuskiego języka na polski przełożone / przez Jerzego Devina. – W Kaliszu: W drukarni Coll. Soc. Jesu, 1769; 8°.

BIK, VZ

10. *Benedictus XIV, papa*. Constitutiones selectae ... Pars secunda. – Editio novissima caeteris ornatior. – Romae: Expensis Jo. Baptistae Novelli, 1766; 4°.

BIK, VZ

11. *Beroaldi, Philippus Ludus*. Oratorius de philosophi, medici et oratoris praestantia ... – Editio castigatissima. – [Lowen]: Typis Jo. Christoph. Flavii, 1612; 8°.

BIK, VZ

12. *Beruyer, Isaac-Joseph*. Remarques theologiques et critiques sur l'histoire du peuple de Dieu ... – A Alethopolis [Alet], 1755; 8°.

BIK, VZ

13. Biblia sacra vulgatae editionis, Sixti V Pontifices Max. jussu recognita ... – Venetiis [Venezia]: Ex Typographia Remondiniana, 1757; 8°.

BIK, VZ

14. *Bolski, Sebastyan od Wczystkich*. Exemplarz życia duchownego y doskonałości albo cwiczenia się temi życiu zwykłe dla młodzi poczynaiący karmelitańskie życie ... / Niegdy na dwie części podzielone od W. O. Sebastyana ... a teraz w krótszym zbiorze z łacińskiego, na oyczysty język wyłożone przez W. O. N. Cherubina ... – W Berdyczowie [Бердичів]: W drukarni Fortecy N. P. Maryi ..., 1769; 8°.

BCPB, In. 1544, 2104^{1,2}

15. *Bonaventura a Coccaleo*. Instituta moralia ... – Editio tertia. – Mediolani [Milano]; Prostant Brixiae [Brescia]: Apud Joannem Mariam. Rizzardi, 1771. – 4°. – T. 1–2 [in 1 vol.].

BCPB, 8–19

16. *Bouhours, Dominus*. Vita S. Francisci Xaverii Societatis Jesu, Indiarum et Japoniae Apostoli / P. Dominico Bouhours ... scripta, a P. Petro Python ... latine redita ... – Monachii [München]: Sumptibus Joan. Jacobi Remy ...; Typis Mathiae Riedl, 1712; 8°.

BIK, VZ

17. *Busenbaum, Hermanus*. Medulla theologiae moralis. – Sandomiriae [Sandomierz]: Typis Coll. Soc. Jesu, 1753; 2°.

BCPB, In.

18. *Calcagnini, Celio*. Opera ... – Basileae [Basel]: Per Hieronymum Frobenium et Nicolaum Episcopium, III 1544; 2°.

BCPB, Pal. 234

19. *Cardani, Hieronymus*. De subtilitate libri XXI. – Basiliae [Basel]: Apud Sebastianum Henricpetri, 1582; 8°.

BCPB, In. 56

20. *Catalanius, Josephus*. Sancti Hieronymi presbyteri epistolae selectae, in tres libros novo ordine distributae, / et ad Petro Canisio olim ad exemplar Mariani Victorii

Reatini ... emendatae ...; Opera et studio Josephi Cathalani ... - In Typographia Bassanensi: Sumptibus Remondini Veneti, 1768; 8°.

BIK, VZ

21. *Catalanus, Josephus*. Sancti Hieronymi presbyteri epistolae selectae, / a Petro Canisio olim ad exemplar Mariani Victorii Reatini ... emendatae ...; Opera et studio Josephi Catalani ... - Bassani; Venetiis [Venezia]: Apud Remondini, 1776; 8°.

BIK, VZ

22. Catalogue de livres, qui se trouvent chez Louis Fietta, libraire et marchand d'Estampes de Varsovie, presentement a Dubno. - [S. l.], 1801; 8°.

BCPB, In. 822 (2)

23. Catalogie de livres, qui se trouvent chez Louis Fietta, libraire a Dubno et Berdiczow. - [S. l.], 1804; 8°.

BCPB, In. 822 (1)

24. Collegii Salmanticensis FF. Discalceatorum B. Mariae de Monte Carmeli Primitivae Observantiae, cursus theologicus ... - Venetiis [Venezia]: Sumptibus Hieronymi Albritii, 1717; 2°.

BIK, VZ

25. Compendium breve Thesauri Sacrorum Rituum comentaria Gavanti et Mariae Merati ... - Berdiczoviae [Бердичів]: Typis Fortalitii B. V. Mariae ..., 1777; 8°.

BCPB, In. 1515, In. 1516, In. 1517

26. *Concina, Danielus*. Manuale concinae seu theologia christiana dogmatico-moralis / a patre Daniele Concina ordinis praedicatorum elucubrata ... - Romae [Roma]: Ex Typographia Mainardi; 1764. - 4°. - T. 1.

BIK, VZ

27. *Deccolonia, Dominico*. De arte rhetorica libri quinque ... - Novissima editio, - Coloniae Agrippinae [Köln]: Ex Officina Metternichiana, 1760; 8°.

BIK, VZ

28. *Desing, Anselmus*. Cogitationes de vita bene degenda. - [Kempten]: Ex Ducalis Campidonensi Typographeo: Per Joannem Mayr, 1727; 4°.

BIK, VZ

29. *Deslions, Antonius*. De cultu B. V. Mariae elegiarum libri tres ... - Lublini [Lublin]: Typis Collegii Societatis Jesu, 1699; 8°.

BIK, VZ

30. *Dornn, Franciscus Xaverius*. Diurnale concionatorium ... - Editio secunda. - Augustae Vindelicorum [Augsburg]: Sumptibus Joannis Baptistae Burkhart ..., 1764. - 8°. - T. 1, 2, 5.

BIK, VZ

31. [*Dornn, Franciscus Xaverius*. Diurnale concionatorium. - 3-a ed.]. - Augustae Vindelicorum [Augsburg]: Sumptibus Joannis Baptistae Burkhart ..., 1770. - 8°. - P. 1, 2, 3, 5.

BIK, VZ

32. [Egnatius, Joannes Baptista. De exemplis illustrium virorum Venetae civitatis. – S. l., s. a.]; 4°.

BIK, VZ

33. Engelgrave, Henricus. Caeleste Pantheon ... – Coloniae Agrippinae [Köln]: Sumptibus Hermanni Demen, 1690; 4°.

BIK, VZ

34. Erasmus Roterdamus, Desiderius. ... Paraphrasis in Euangelium secundum Joannem ... – Basileae [Basel]: In officina Frobeniana, II 1523; 2°.

BIK, VZ

35. Eschenbrender, Andrea. Instructio pro eligendo vitae statu clara, brevis et solida, e varis, probatisque authoribus excerpta ... / Proposita A. P. Andrea Eschenbrender ... – [Wien]: Typis Joannis Ignatii Heyinger ..., [s. a.]; 8°.

BIK, VZ

36. Faber, Iohannes. Opus adversus nova quaedam et a christiana religione prorsus aliena dogmata Martini Lutheri. – Romae [Roma]: Per Marcellum Silber alias Franck, 14 VIII 1522; 2°.

BIK, VZ

37. Ferraris, Lucius. Prompta bibliotheca canonica, juridico-moralis theologica partim ... – Editio tertia ... – Bononiae [Bologna]; sed prostant Venetiis: Apud Franciscum Storii, 1758. – 2°. – T.4.

BIK, VZ

38. Flechier, V. E. Sermons de morale preches devant le roi ... – Nouvelle edition augmentee. – A Lyon: Chez Jean-Marie Bruyset ..., 1774. – 2°. – T.1, 2.

BIK, VZ

39. Franciscus Luca Brugensis. Concordantiae Bibliorum Sacrorum vulgatae editionis ... – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana: Apud Balthasarem et Ioannem Moretos, 1617; F^o.

BCPB, Pl. 206

40. Fredro, Andrzej Maximilian. Potrzebne concideratie około porządku woiennego y pospolitego ruszenia / Przez Franciszka Glinke z Rafałow do druku podane. A teraz z przydatkum sporządzenia oeconomiey woienney y sposobu, iakoby woyska Rzeczypospolitey mogły być w dobrym porządku zatrzymane, powtomie przedrukowane. – W Słucku, 1675; 4°.

BIK, VZ

41. Gellius Aulus. Noctium atticarum libri XX. – [Lyon]: Imp. Bartholomaei Trot, 1512; 8°.

BCPB, Pal. 1668

42. Genettus, Franciscus. Theologia moralis juxta Sacrae Scripturae ... – Venetiis [Venezia]: Sumptibus heredis Nicolai Pezzana, 1777. – 4°. – T.3.

BIK, VZ

43. *Gladysz, Jan Kanty*. Kazania dla przygody ... – W Kaliszu: W Drukarni J. K. M. i Rzeczypltey, 1779. – 8°. – T.1–2 [in 1 vol.].

BCPB, In. 1414

44. *Gluchowski, Waclaw*, [lat. Venceslaus a S. Elia]. Echo salutis aeternae a Petra Militantis Catholicae Ecclesiae ... – Cracoviae [Kraków]: Ex officina Francisci Cezary ..., [1701]; 4°.

BCPB, In. 1412

45. *Cherubin od Wniebowzięcia*. Cwiczenia dla za czynaiących pastępujących y doskonałych się ... – Berdycowial [Бердичів], 1777, 8°.

BCPB, In. 2109, In. 2110 ^{1,2}

46. *Gregorius Nazianzenus*. Orationes XXX, / Bilibaldo Pirckheimero interprete ... – Basileae [Basel]: In officina Frobeniana, IX 1531; 8°.

BCPB, Pal. 236(1)

47. *Grosez, Joannes Stephanus*. Diarium sanctorum seu meditationes in singulas Anni Dei ... – Viennae [Wien]: Apud Joannem Paulum Krausium, 1761. – 8°. – T. 1.

BIK, VZ

48. [*Haefstenus, Benedictus*. Regiae viae Crucis]. – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniand Balthasaris Moreti, 1635; 8°.

BCPB, Pl. 93

49. *Haefstenus, Benedictus*. Schola cordis. – Antverpiae [Antwerpen]: Apud Hieronymum et [...] Verdussen, 1663; 8°.

BIK, VZ

50. *Horstius Merlo, Jacobus*. Viator Christianus recta ac regia in coelum via tendens, ductu Thomae de Kempis; cujus De imitatione Christi, aliaque piissima opusculi / nova cura recensuit, et notis illustravit Jacobus Merlo Horstius ... – Coloniae Agriphinae [Köln]: Sumptibus Georgii Lehmanni; 1709; 8°.

BIK, VZ

51. *Horvath, Joannes Baptista*. Physica particularis quam in usum auditorum philosophiae ... – Editio quarta, ab authore recognita. – [Tyrnau]: Typis Tyrnaviensibus, 1777; 4°.

BIK, VZ

52. *Houdry, Vincentius*. Bibliotheca concionatoria ... – E Gallico sermone in Latinum translata. – Venetiis [Venezia]: Ex typographia Balleoniana, 1742. – 2°. – T. 1.

BIK, VZ

53. *Houdry, Vincentius*. Biblioteca concionatoria ... – Editio novissima. – Venetiis [Venezia]: Ex Typographia Balleoniana, 1756. – 2°. – T. 4.

BIK, VZ

54. *Ianuszowski, Ferdinandus*. Sententiae morales conscientiae directivae ... – Cracoviae [Kraków]: Typis Nicolai Alexandri Schedel, 1664; 4°.

BIK, VZ

55. *Iovius, Paulus*. Historiarum sui temporis. – Florentiae [Firenze]: In officina Laurentii Torrentini ..., 1550. – 2°. – T. 1.

BCPB, Pal. 241

56. *Joannes a Jesu Maria*. Instructio novitiorum et disciplina claustralis ... – Reimpressit Pragae: Joannes Wenceslaus Helm, 1717; 8°.

BIK, VZ

57. *Joannes Baptista a S. Alexio*. Compendium historicum de statu antiquo et moderno Sancti Montis Carmeli ... / compositum a F. Ioanne Baptiste a S. Alexio ... – Augustae Vindelicorum [Augsburg]: Typis Josefi Antonii Labhart ..., 1772. – 4°. – P. 1.

BIK, VZ

58. *Johannes a Jesu Maria*. Opera omnia / Postrema hac editione aucta, et illustrata per ... Ildephonsum a S. Aloysio ... – Florentiae [Firenze]: Typis Johannis Baptistae Stecchii, et Antonii Josephi Pagani, 1771–1772. – 2°. – T. 1, 2.

BIK, VZ

59. *Juenin, Gasparus*. Theologia redacta in compendium ... – Editio emendatissima et anterioribus auctior. – Antverpiae [Antwerpen]: Sumptibus Remondinianis, 1759; 8°.

BIK, VZ

60. *Ketteler, Joannes Jacobus*. Monita politico-moralis ex versatissimis card. Mazarino, And. Maximil. Fredro aliisq., moralibus politicis antehac indigesta ... / Excerta praxi sedulo collectas, atque ordine alphabetico concinne digestas exhibet per Joan. Jacobum Ketteler ... – Coloniae Agrippinae [Köln]: Sumptibus Sebastiani Ketteler ..., 1714; 8°.

BIK, VZ

61. [*Kojalowicz, Wecieslaus*]. Historiae Lituanae pars prior ... – Dantisci [Gdańsk]: Sumptibus Georgii Forsteri ..., 1650; 4°.

BCPB, In 1388

62. *Kollenycz, An[tonius]*. Stella triplex sive sermones panegyrico-morales ... – Tyrnaviae [Tyrnau]: Typis Academicis, per Georgium Andream Roden, 1713; 4°.

BIK, VZ

63. *Kowalicki, Franciszek*. Katedra kaznodzieie niedzielnego na rok cały krzyżem wielmożney ... Teressy Stradomskiey stolnikowy owruckiey ... oświecona ... – W Sandomierzu: W drukarni Kollegium Sos. Jesu, 1725; 4°.

BCPB, In. 1411

64. *Lenglet du Fresnoy, Nicolas*. Principes de l'histoire pour l'education de la jeunesse. Par anne'es et par lecons. – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée. – A Amsterdam et a Leipzig: Chez Arkstee et Merkus, 1759. – 8°. – T. 2.

BIK, VZ

65. *Letins, Constantinus*. Theologia concionatoria docens et movens ... – Editio septima ... – Coloniae et Francofurti [Köln und Frankfurt]: Sumptibus Viduae Petri Putz et Filii ..., 1754. – 4°. – T. 1, 2 [in 1 vol.].

BIK, VZ

66. [*Lipsius, Justus*. De militia Romana. – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana, 1598]; 4°.

BCPB, Pl. 27

67. *Lohner, Tobias*. Instructio practica quinta de confessionibus rite ac fructuose excipiendis ... ad juniorum sacerdotum potissimum utilitatem ... – Editio septima ... – Augusta Vindelicorum [Augsburg] et Dilinga [Dillingen]: Typis et sumptibus Joann. Casp. Bencard Viduae, et Confortuum, 1733; 8°.

BIK, VZ

68. *Ludovicus Granatensis*. Ecclesiasticae rhetoricae. Pars 1. – Veronae: Ex Phoenicis Typographia, 1732; 4°.

BIK, VZ

69. *Maioragius, Antonius*. Orationes et praefationes. – Coloniae Agrippinae [Köln]: Apud Joannem Gymnicum, 1608; 8°.

BCPB, In.1382

70. *Mallechich, Casparus*. Quadripartitum regularium ... – Opus posthumus ... – Viennae Austriae [Wien]: Typis Annae Franciscae Voigtin, Viduae, 1708; 2°.

BIK, VZ

71. *Matthaeucci, Augustinus*. Cautela confessarii pro foro sacramentali occasione decretorum S. M. Alexandri VII, Innocentii XI et Alexandri VIII ... – Venetiis [Venezia]: Apud Nicolaum Pezzana, 1753; 4°.

BIK, VZ

72. Missale abbreviatum Romano-Theresianum ... – [S. l., s. a.]; 4°.

BIK, VZ

73. Monumenta antiquitatum Marianarum in Imagine Vetustissima, vulgo Gregoriana ... / Exuviis circumdatae a Joanne Friderico Luca ... – Varsaviae [Warszawa]: Typis Collegii Sos. Jesu, 1721; 2°.

BIK, VZ

74. Monumenta antiquitatum Marianarum ... – Varsaviae [Warszawa]: Typis Coll. Soc. Jesu, 1756. – 2°. – P. 1–2 [in 1 vol.].

BIK, VZ

75. *Munarius, Theodorus*. David contritus, ex septem psalmis poenitentialibus desumptus ... – Cracoviae [Kraków]: In Officina Christophori Schedelii ..., 1641; 12°.

BIK, VZ

76. *Nanus Mirabellus, Dominicus*. Polyanthea ... – Argentorati [Strassburg]: Matthias Schurerius, VIII 1517; 2°.

BCPB, Pal. 27

77. Nauka dobrego y szczęśliwego umierania ... / Przez approbowanych authorow świętobliwey pamięci ... Jana Tanuszowskiego ..., Stanisława Reszke ..., Pawła Sympliciana ..., Kaspra Druzbickiego ..., Mikołaja Mosciskiego ... – W Krakowie: U dziedziców Krzysztofa Schedla ...; Nakładem Gerzego Schedla, 1756; 4°.

BIK, VZ

78. *Nepveu, Franciscus*. Considerationes christianae pro singulis anni diebus / Latine reditae a P.Andrea Leuckart. 3 et 4 trimestre complectens [in 1 vol.] – Ingolstadii [Ingolstadt]: Sumptibus Viduae Joan. Andr. de la Haye ...; Typis Monachii [München]: Mariae Magd. Riedlin, Viduae, 1741; 8°.

BIK, VZ

79. *Nieszporowitz, Ambrosius*. Officina emblematum, quae praecipuos Virginis, et Matris Dei Mariae titulos et elogia complectuntur ... – Cracoviae [Kraków]: Ex Officina Francisci Cezarii ..., 1791; 2°.

BIK, VZ

80. *Odonis, Geraldus de*. Sententia et expositio cum quaestionibus super Ethica Aristotelis cum textu ejusdem. – Venezia: Simon de Luere: Impensis Andreae Torresani, 14 VII 1500; 2°.

BCPB, IA. 236(2)

81. *Pagus, Antonius*. Divi Antonii Paduani ordinis minorum Sermones hactenus inediti de sanctis, et de diversis: Accedunt ex occasione vindicae Regularum Consulatuum Caesareorum praefationi insertae / Opera et studio Antonii Pagi ... – Avenione [Avignon]: Apud Petrum Offray; et Vaenundantur Aquis. Sextiis [Aix]: Apud Guillelmum Legrand ..., 1684; 8°.

BIK, VZ

82. *Parnassus illustratus nomina et elucidatio historiarum poeticarum fabularum ...* – [Poznań]: Typ. Col. Poznan. Soc. Jesu, 1712; 12°.

BIK, VZ

83. *Pars secunda Actus internos variarum virtutum complectens, ex quibus exercitio pro incipientibus, proficientibus et perfectis ...* – Cracoviae [Kraków]: Ex Officina Schedeliana ..., 1678; 8°.

BIK, VZ

84. *Phalesius, Hubert*. Sacrorum Bibliorum vulgatae editionis Concordantiae ... – Antverpiae [Antwerpen]: Ex officina Plantiniana Balthasaris Moretis, 1642; F^o.

BIK, VZ

85. *Pluche, Noel-Antoine*. Le spectacle de la nature. – A Paris: Chez la Veuve Estienne et Fils ..., 1751. – 8°. – T. 8. – P. 1.

BCPB, In. 8–105

86. *Pouget, Franciscus Amatus*. Institutiones catholicae in modum Catecheseos ... – Venetiis [Venezia]: Ex Typographia Joannis Gatti, 1780. – 2°. – T. 1.

BIK, VZ

87. *Reiffenstuel, Anacletus*. Jus canonicum universum ... – Maceratae; Venetiis [Venezia]: Apud Antonium Bortoli, 1764. – 2°. – T. 3.

BIK, VZ

88. *Riemerus, Johannes*. Centum arcana politica ex omni historia selecta ... – Martisburgi [Merseburg]: Impensis Christiani Forbergeri, 1678; 8°.

BIK, VZ

89. *Rubczyński, Marcin*. Kościół chrystusów wołujący najsilniej całości piekła siłami niezwyciężony ..., albo wiadomość o pierwszych chrześcijanach ... – W Berdyczowie [Бердичів]: W drukarni Fortecy Najświętszej Maryi Panny ..., 1777; 8°.

BCPB, In. 1513

90. *Rudimenta historica, sive brevis, facilisque methodus juventutem orthodoxam*

notitia historica imbuendi, pro gymnasiis Societatis Jesu. – P. 1–4. – Leopoli [Львів]: Typis Collegii Societatis Jesu, 1745; 8°.

BIK, VZ

91. *Rupniewski, Stephanus Boguslaus*. Constitutones Synodales Diaecesis Luceoriensis et Brestensis ... – Varsaviae [Warszawa]: Typis S. R. M. Scholarum Piarum, 1726; 2°.

BIK, VZ

92. *Rzaczyński, Gabrielis*. Gemmae antiquiorum sexaginta poetarum, stemmatibus polonorum omnibus ... – Editio secunda auctior. – Poznaniae [Poznań]: Typis Collegii Societatis Jesu, 1702; 8°.

BIK, VZ

93. *Sperulum sacerdotis* ... – Berdicovial [Бердичів], 1784; 8°.

BCPB, In. 1519

94. *Sanderus, Nicolaus*. De origine ac progressu schismatis anglicani libri tres. – Romae, 1690; 8°. [Фрагмент].

BIK, VZ

95. *Schanza, Wenceslaus*. De theologia morali positiones in usum suorum auditorum. – Vindobonae [Wien]: Sumptibus Cristiani Friderici Wappler, 1786. – 8°. – T. 2.

BIK, VZ

96. [*Scribanus C.* Institutio Politico-Christiana. – S. l., s. a.].

BIK, VZ

97. *Sebastianus a S. Joachimo*. Exemplar vitae spiritualis et perfectionis seu exercitia huius vitae practica pro tironibus carmelitis discalceatis ... – Cracoviae [Kraków]: Ex Officina Schedeliana ..., 1678; 8°.

BCPB, In.8-121

98. *Sebastianus a S. Joachimo*. Exemplar vitae spiritualum ad ducendam vitam spiritualem per sectionemq. Religiosam assequendam apprime utile. – S. l., n. a. 1677]. – 8°. – T. 2, 5.

BCPB, In. 8-148

99. *Sebastianus a S. Joachimo*. Exemplar vitae spiritualis et perfectionis, seu exercitia huius vitae practica pro tironibus carmelitis discalceatis et aliis pie et spiritualiter volentibus vivere in Christo conscripta ... / Nuns vero sumptibus Provinciae Lithuaniae reimpressa. – Vilnae [Wilno]: Typis S. R. M. Academicis Soc. Jesu, 1741; 8°.

BCPB, In. 8-114

100. [*Sommalius, Henricus*. Napominania do duchownego żywota pożyteczne. – S. l., s. a.].

BIK, VZ

101. *Stanihurstus, Guilielmo*. Dei immortalis in corpore mortali patientis historia. Moralis doctrine placitis et commentationibus illustrata. – Coloniae Agrippinae [Köln]: Apud Ioannem Wilhelmum Huisch ..., 1730; 8°.

BCPB, In.1320

102. *Szent-Ivany, Martino*. Castigatio illusoriae conciones, infamis apostatae

- Meinolphi Wiarts Warburgensis ... – Tyrnaviae [Tyrnau]: Typis Academicis, 1704; 12°.
BIK, VZ
103. *Teatrum chemicum praecipuos selectorum auctorum tractatus de chemiae et lapidis philosophici antiqitate ...* – Ursellis [Ursel]: Ex officina Cornelij Sutorij: Sumtibus Lazari Zetzneri ..., 1602. – 8°. – T. 2.
BIK, VZ
104. *Teretius, Gregorius. Confessio et instructio idiotae, sive modus excipiendi confessiones sacramentales ...* – Cracoviae [Kraków]: In Officina Viduae Lucae Kupisz ..., 1655; 12°.
BIK, VZ
105. *Theologia moralis universa juxta methodum a Benedicto XIV. Approbatam a Ligustico Sac. Theologiae Professore Studiosis Proposita ...* – Venetiis [Venezia]: Exudebat Petrus Valvasensis, 1774; 4°.
BIK, VZ
106. *Thomas de Aquino. In octo libros Politicorum Aristotelis. / Cum textu ejusdem trans. lat. Leopardus Aretinus Brunus; Cum conclusionibus Ludovici de Valentia; Corr. Martinus Nimira.* – Venezia: Simon de Luere: Impensis Andreae Torresani, 31 X 1550; 2°.
BCPB, IA. 236(1)
107. *Thomassino, Ludovicus. Vetus et nova Ecclesiae disciplina circa beneficia et beneficiarios, in tres partes distributa ...* – Venetiis [Venezia]: Typis Petri Savioni, 1773. – 4°. – T. 2.
BIK, VZ
108. *Treterus, Thoma. Symbolica vitae Christi meditatio.* – Nunc primum edita. – Brunsbergae [Brunsberg]: Typis Geor. Schonfels, 1611; 2°.
BCPB, In. 1381
109. *Vigerius, Marcus. Decachordum christianum Iulio II Pont. Max. dicatum ...* – Hagenoae [Hagenau]: In aed. Thomae Anselmi ac Joannis Alberti; expens Joannis Koperger, I 1517; 2°.
BCPB, Pal. 26
110. *Viva, Dominicus. De jubilaee praesertim Anni Sancti; Ac de indulgentiis Universim Enchiridion. / Auctore P. Dominico Viva ...; Ad. Fabio Caracciolo e ducibus Montis Sardi ejus auditore exceptum ...* – Francofurti ad Moenum [Frankfurt am Main]: Sumptibus Joannis Georgii Muffat ..., 1711; 8°.
BIK, VZ
111. *Vivien, Michaelus. Tertulianus praedicans ...* – Editio octava, correctata et emendata. – Patavii [Padua]: Ex Typographia Seminarii: Apud Joannem Manfre, 1747. – 2°. – T. 1.
BIK, VZ
112. *Weslawski, Michaelus. Victor et victus Vencentius Corvinus Gosiewsi ..., / a Samuele Weslawski ... inter suas revolutiones victricia et victa Regna Poloniae, Lituaniae, Moschoviae nunc primum in lucem producutur.* – Vilnensi [Wilno], 1691; 2°.
BIK, VZ

113. [Wyobrażenie czyli portret Mądrego. – S. l., s. a.]; 8°.

BIK, VZ

114. *Nardanus, Hieronymus*. De subtilitate libri XXI ... Addita in super Apologia adversus calumniatorem qua uis horum librorum aperitur. – Basiliae [Basel]: Apud Sebastianum Henricpetri, 1582; 2°.

BCPB, In. 56

КНИЖКИ З БІБЛІОТЕКИ АНТОНІЯ МОТОВИДЛЯ

1. *Alexandrowicz, Tomasz Witold*. Kleomira albo Igrysko fortuny na cudownych szczęścia y nieszczęścia granicach fundawane ... Na polski ięzyk tłumaczone ... – W Warszawie: W Drukarni Kollegium Societatis Jesu, 1754; 40.

BIK, VZ

2. *Beaumont, Maria*. Magazyn dziecinny czyli Rozmowy między mądrą Ochmistrząnią i Damami zacnego urodzenia wychowaniu iey powierzonymi ... Po francusku napisane, teraz na oyczysty ięzyk przełożone. – Warszawa: Znajduie się w Grelowey księgarni Nadworney, 1768. – 8°. – T. 1, 2 [in 1 vol.]; T. 3, 4 [in 1 vol.].

BIK, VZ

3. *Bellegarde, Jean-Baptiste Morvan de*. Chrześcianin poczciwy człowiek albo Przymierze obowiązkow życia chrześciańskiego ... z francuskiego na oyczysty ięzyk przełożona. – Warszawa: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1769; 8°.

BIK, VZ

4. *Bosuet, Jacob-Benign*. Historia powszechna ..., obiasniaiąca porządek, wzrost religii y odmian państw ... / przez Zygmunta Linowskiego przetłumaczona. – Warszawa: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1774. – 8°. – T. 3. 1.

BIK, VZ

5. *Bystrzycki, Jgnacy*. Geometrya albo niektore łatwieysze sposoby do rozmierzania wszelkich długości, szerokości, y wysokości lub głębokości, ku uczciwey y pożyteczney zabawie każdego kawalera. Z francuskiego na oyczysty ięzyk przełożone. – W Warszawie: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1769; 8°.

BIK, VZ

6. *Dorwille, Andre-Guillaume Contant*. Opisanie naturalne, historyczne y polityczne różnych krajów świata ... po francusku wydane, a teraz świeżo na ięzyk polski przełożone – Warszawa: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1774; 8°.

BCPB, In. 1376

7. *Fontenelle, Bernard*. Rozmowy o wielości światów. / Z francuskiego na polski ięzyk Eustachiego Dębickiego Sch. Piar. przetłomaczone. – Warszawa: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1765; 8°.

BCPB, In. 1375

8. *Gottsched, Jan Krzysztof*. Pierwsze prawdy całej filozofii w których wszystkie filozofskie nauki przyzwoitym porządkiem wyłożone i na dwie części podzielone są ... Po polsku tłumaczone z przedmową Wawrzyńca Mitzlera de Kolof: Część theoryczna albo uważająca edycyi czwartey poprawioney i pomnożoney. – Warszawa: W Drukarni Mitzlerowskiej, 1760; 8°.

BIK, VZ

9. *Hamelow H.* Imperatores Romani a Julio Caesare, usque ad sacratissimum imperatorem qui nunc rerum politur, carmine perpetuo descripti. – Editio secunda priori emendatior. – Amstelaedami [Amsterdam]: Apud Petrum de Coup, Petrum Humbert, Stephanum Roger, Chatelain Fratres, 1710; 2°.

BIK, VZ

10. Manualik poczciwego człowieka czyli maxymy potrzebne we wszystkich kraiach i czasach. – Warszawa: Nakładem M. Groella, 1774; 8°.

BIK, VZ

11. *Młocki, Tadeusz*. Dowód z początków prawa przyrodzonego dany językiem francuskim ... na oyczysty język przelożone od Tadeusza Młockiego ... – W Warszawie: W Drukarni XX. Sosietatis Jesu, [s. a.]; 8°.

BIK, VZ

12. *Nonnot, Klaudyusz Franciszek*. Błędy Woltera wybrane z księgi francuzkiej pod tymże tytułem: Les erreurs de Voltaire napisaney / przez X. Franciszka Nonnota ... – W Łowiczu: w Drukarni J. O. Xcia Prymasa, 1780; 8°.

BIK, VZ

13. *Pagus, Antonius*. Critica historico-chronologica in universos Annales ecclesiasticos ... Caesaris Baronii ... – Coloniae Allobrogum [Genève]: Sumptibus Societatis, 1705. – 2°. – T. 4.

BIK, VZ

14. Podział Polski w siedmiu rozmowach z francuskiego. – W Lipsku, 1774; 8°.

BCPB, In. 8-2

15. *Quintilianus, Marcus Fabius*. Mowy sądowe. / Z łacińskiego języka wytłomaczone przez B. M. Sirucia ... – W Wilne: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1769–1771. – 8°. – Ks. 1–2. [in 1 vol.].

BIK, VZ

16. Rozmowy Sokratyczne w różnych materyach politycznych i moralnych z francuskiego przetłomaczone / od J. P. Zabłockiego. – W Warszawie: Znajduie się u M. Grölla ... , 1775; 8°.

BIK, VZ

17. *Skrzetuski, Kaietan*. Historia polityczna dla szlachetney młodzi zawieraiąca zebranie krótkie przypadków znakomitych w dawnych monarchiach ... – Warszawa: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1773; 8°.

BIK, VZ

18. *Walsecki, Antonin*. O gruncie religii czyli czci, lub Wierności prawdziwey, y zrzódlach niezborności ... / Z łacińskiego na polskie wyłożone przez Henryka Boguckiego ... – W Berdyczowie [Бердичів]: W Drukarni Fortecy N. P. M. za Przywileiem J. K. M., 1777. – 8°. – T. 2, ks. 1.

BIK, VZ

19. Wybrane z starożytnych świeckich pisarzy dzieie z zdaniem i wyrokami mędrców o powinnościach ludzkich ... z Łaciny na Oyczysty ięzyk ku pożytkowi narodowemu przeniesione. – Warszawa: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1779; 16°.

BCPB, In. 1374

20. Wybrane z starożytnych świeckich pisarzy dzieie z zdaniem i wyrokami mędrców o powinnościach ludzkich. We dwóch częściach zawarte; z łaciny na Oyczysty język ku pożytkowi Narodowemu przeniesione. – W Warszawie: W Drukarni XX. Scholarum Piarum, 1779; 16°.

BIK, VZ

21. *Zabłocki, Franciszek*. Zabobonnik: Komedia we trzech aktach. – W Warszawie, 1781; 8°.

BIK, VZ

22. *Zabłocki, Franciszer*. Fircyk w zalotach: Komedia we trzech aktach. – W Warszawie: W Drukarni uprzywileiowaney J. K. Mci i Rzeczyplitey Grollowskiej, 1781; 8°.

BIK, VZ

ВИДАННЯ ДРУКАРЕНЬ,
ЩО ДІЯЛИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
У XVI–XVIII ст.,
У БІБЛІОТЕЦІ ВИШНЕВЕЦЬКОГО ЗАМКУ

Реєстр стародруків
Бердичів

Друкарня монастиря босих кармелітів (1760–1844)

1. *Bolski, Sebastyan od Wszystkich Świętych.*

Exemplarz życia duchownego y doskonałości albo cwiczenia się temu życiu zwykle dla młodzi poczynającej karmelitańskie życie ... spisane niegdy na dwie części podzielone od W. O. Sebastyana od Wszystkich ŚŚ. ... ; a teraz w krótszym zbiorze, z łacinskiego, na oyczysty język wyłożone przez W. O. N. Cherubina od Wniebowzięcia N. P. Maryi ... podane. – 1769. – 8°.

ЗІ № 2540; Estr. 13, 245.

Надійшла у складі частини книжок із бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів.

ВСРВ, In. 1544; In. 2104^{1,2}.

2. *Cherubin od Wniebowzięcia.*

Cwiczenia dla zaczynających, postępujących y doskonałych się ... – 1777. – 8°.

ЗІ № 2869; Estr. 14, 159.

Надійшла у складі частини книжок із бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів.

ВСРВ, In. 2109, In. 2110^{1,2}.

3. *Compendium breve Thesauri Sacrorum Rituum commentaria Gavani et Mariae Merati observationes ...* – [1777]. – 8°.

ЗІ № 2872; Estr. 9, 454; 14, 336; 17, 40.

Надійшла у складі частини книжок із бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів.

BCPB, In. 1515, In. 1516, In. 1517.

4. *Kukulski, Remigi.*

Męczeństwo niecierpliwey na chwale ... Barbary z Duninow Sanguszkowey ... – 1762. – 4°.

ЗІ № 2266; Estr. 20, 367.

ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18.

5. *Mikołajewicz, Stechno Stefanus.*

Synopsis theologiae christianae dogmatico-moralis ... – 1771. – 8°.

ЗІ № 2667; Estr. 22, 378.

Надійшла у складі частини книжок із бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів.

BCPB, In. 1537.

6. «Nabożeństwa do ukszyrzowanego P. Jezusa w obracie Mylatińskim. – 1769. – 8°»*.

ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18.

7. Ordo perpetuus generalis directorii officii divini recitandi Missarumque Celebrandarum ... – 1782. – 8°.

ЗІ № 3156; Estr. 23, 416.

Надійшла у складі частини книжок із бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів.

BCPB, In. 1554.

8. *Rubczyński, Marcin.*

Kościół Chrystusow wojujący ... Albo wiadomość o pierwszych chrzesciannach ... – 1777. – 4°.

ЗІ № 2899; Estr. 26, 437.

Надійшла у складі частини книжок із бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів.

BCPB, In. 1513.

9. Speculum sacerdotis ... – 1784. – 8°.

ЗІ № 3278; Estr. 29, 110.

Надійшла у складі частини книжок із бібліотеки Вишневецького монастиря босих кармелітів.

BCPB, In. 1519.

10. *Walsekki [Valsecchi], Antonio.*

O gruncie religii czyli czci, lub wierności prawdziwey, y zrzódlach niezbożności. Trzy

* Видання відсутнє в «Bibliografia Polska» К. Естрейхера та «Пам'ятках книжкового мистецтва: Каталог стародруків ...» Я. Запаса та Я. Ісаєвича. Подається так, як занотовано в рукописному каталозі.

księgi z Włoskiego języka na Łacinski ... a z Łacinskiego na polski wyłożone przez ... Henryka Boguckiego ... – 1777. – 8°. – Ks. 1, t. 2.

ЗІ № 2902; Estr. 32, 183.

Надійшла до Вишневецької книгозбірні з книжками Антонія Мотовидла.

Добромиль

Друкарня Яна Шеліги (1611–1617)

11. *Kadtubek, Vincentius* (1160–1223).

Historia Polonica ... – 1612. – 8°.

ЗІ № 91; Estr. 19, 9.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 31.

Замостя

Друкарня Замоїської академії (1593/94–1784)

12. *Dresner, Tomasz* (1560–1616).

Institutionum iuris Regni Poloniae libri IV ... – 1613. – 4°.

Estr. 15, 307.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 29; спр. 30, арк. 8 зв.

13. *Historia schizmy Greckiey* ... Z poważnych pisarzow mianowicie greckich wzięta ... z francuskiego języka na polski przełożona ... – 1698. – 4°.

Estr. 18, 221.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 27; спр. 30, арк. 17 зв.

14. *Jaskier, Mikołaj* (1504–1560).

Juris provincialis quod Speculum Saxonum ... – 1602. – 2°.

Estr. 18, 502–503.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 17 зв.

15. *Kownacki, Ignacij*.

Sparta Polska, niezwycciónemi łaskawości piersiami mocna, P. N. Marya, w Cudownym Obrazie Miasta stołecznego wojewódstwa Wołyńskiego ... – 1703. – 2°.

Estr. 20, 179–180.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 11; спр. 30, арк. 17.

16. *Niewieski, Stanisław Jan* (пом. 1699).

Gotowość rytmów czyli zbiór drobnych wierszi z kalendarzów. Z dodatkiem nowych wierszów. – [Ed. 2]. – 1698. – 8°.

Estr. 23, 147.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 24 зв.

17. *Ordinatio bonorum domus Zamoscianaе* ... – 1692. – 2°.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 42 зв.

18. *Sixtus, Erasm* (c. 1570–1635).

O cieplicach w szkłe. – 1617. – 4°.

Estr. 28, 122–123.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 7 зв.

19. *Susza, Jakób Jan* (1610–1687).

Phoenix Tertiatio redivivus ... Virginis Matris Chelmensis, Gloria Gratiarum et Miraculorum illustrata ... – 1684. – 4°.

Estr. 30, 73.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 17 зв.

Луцьк

Друкарня домініканського монастиря (1787–1831)

20. *Malachowski, Piotr*.

Zbiór nazwisk szlachty polskiej ... – 1790. – 8°. – Т. 1–2.

ЗІ № 3547; Estr. 21, 74.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 1 зв.

Львів

Друкарня єзуїтського колегіуму (від 1760 р. – академії, 1642–1773)

21. [*Amelot de la Houssage, Abracham Nicolaus* (1634–1706)].

Tacyt polski, albo raczey moralia Tacyta nad podchlebstwem ... – 1744. – 4°.

ЗІ № 1487; Estr. 12, 135.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 34 зв.

22. *Cmielowski, Benedykt* (пом. 1763).

Nowe Ateny ... – 1755. – 4°.

ЗІ № 1928; Estr. 14, 172.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 40 зв.

23. *Cześć codzienna ... Jezusowi ...* – 1743. – 8°.

ЗІ № 1461; Estr. 19, 258.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 7 зв.

24. *Deffilles Du*.

List ... du Deffilles indziniera architekta i geometry ... do ... obywatelów województwa Wołyńskiego, Ruskiego, Podolskiego i Bełzkiego, gdzie podaiia się sposoby wzniesienia kanału, służącego żegludze od Dniestru do Bugu ... – [1759]. – 8°.

ЗІ № 2099; Estr. 15, 114–115.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 34 зв.

25. *Drews, Jan* (1645–1710).

Dywertyment z wesolo uczonych ... dystrakcyi ... odpowiedziany przez ... Mikołaiia Potockiego ... – 1731. – 4°.

ЗІ № 1179; Estr. 15, 312.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 9 зв.

26. *Filipowicz, Jakob* (1678–1720).
Kazania na niedziele całego roku ... – 1723. – 4°.
3I № 1012; Estr. 16, 220.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 12 зв; спр. 18, арк. 20.
27. *Fredro, Andrzej Maksymilian* (пом. 1679).
Vir consilii monitis ethicorum nec non prudentiae civilis ... – 1730. – 4°.
3I № 1143; Estr. 16, 312–313.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 11 зв; спр. 18, арк. 19.
28. *Fredro, Andrzej Maksymilian* (пом. 1679).
Zwierzinniec iednorożców ... Z przydatkiem różnych mow seymowych ... – 1670. – 8°.
3I № 480; Estr. 16, 313.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 39 зв.
29. *Gengell, Georgius* (1657–1727).
Censura prophetiarum de Romanis Pontificibus ... – 1724. – 4°.
3I № 1022; Estr. 17, 92.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 13.
30. *Gengell, Georgius* (1657–1727).
Gradus ad atheismum ... – 1724. – 8°.
3I № 1023; Estr. 17, 93.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 13 зв.
31. *Gocmann, Walenty*.
Na uroczystość S. Franciszka Salezyusza kazanie ... w Krystyampolu. – 1770. – 8°.
3I № 2580; Estr. 17, 204.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 22 зв.
32. *Gosciecki, Franciszek* (1668–1729).
Poselstwo wielkie ... Stanisława Chomentowskiego ... od ... Augusta II ... do Achmeta IV ... przez lata 1712, 1713, 1714, odprawione ... – 1732. – 4°.
3I № 1203; Estr. 17, 270.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 28 зв.; спр. 18, арк. 11.
33. *Kobielski, Franciszek Antoni*.
Światło na oswiczenie narodu niewiernego, to jest kazania w synagogach ... miane ... – 1746. – 4°.
3I № 1568; Estr. 19, 349.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 20 зв.; спр. 18, арк. 32.
34. *Lambert, Anne-Therese, de Marguenat de Courcelles, margiuse de* (1647–1733).
Zdanie i myśli ... z francuzkiego na polski ... przetłumaczone ... – 1764. – 8°.
3I № 2349; Estr. 21, 31.
ЦДАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 65.

35. *Miachrowicz, Szymon* (1727–1789).

Trwałość szczęśliwa królestw y smutny upadek ... – 1764. – 8°. – Cz. 1–4.

3I № 2350; Estr. 22, 38–39.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 58 зб.

36. *Nepuev, François* (1639–1708).

Myśli, albo Reflexie chrześcijańskie ... przez ... Franciszka Nepuev ... ięzykiem francuzkim wydane, na polski ... przetłumaczone przez Tomasza Perkowicza ... – [Ed.2]. – 1729–30. – 8°. – Cz. 1–4.

3I № 1155; Estr. 23, 81.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 23 зб.

37. *Niesiecki, Kasper* (1684–1744).

Korona Polska ... – 1728. – 2°. – T. 1. – Cz. 1–2.

3I № 1108; Estr. 23, 128.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 24 зб.; спр. 18, арк. 40 зб.

38. *Nowenna do Świętego Kajetana* ... – 1746. – 8°.

3I № 1575; Estr. 19, 14.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 25.

39. *Rzewuski, Wacław* (1706–1779).

Zabawki dzieciopiskie, albo zebranie dzieów znakomitszych: Od stworzenia świata ... do Roku 1701. – 1766. – 8°.

3I № 2449; Estr. 26, 568.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 64 зб.

40. *Roa, Marcin*.

Czyściec, albo stan dusz w czyście zostaiących ... – 1751. – 8°.

3I № 1777; Estr. 26, 317.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 11.

41. *Sawicki, Karol Piotr* (пом. 1733).

Krzywda po wzgardzonym dla Boga swiecie, po wzgardzonym kleinocie Oyczystym y zdeptaney herbowney podkowie ... Annie Ludwice Rzewuski ... – 1730. – 4°.

3I № 1159; Estr. 27, 165.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 28.

42. *Wessel, Augustyn Adam*.

Morze milosierdzia y dobroci Bożey pokazane grzesznikowi ... – 1735. – 2°. – T. 1.

3I № 1249; Estr. 32, 396.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 23 зб.

43. *Wolski, Thomas Stanislaus* (1700–1734).

Illustris peregrinatio Ierosolimitana lalius protracta per tres insigniores mundi partes ... nempe per Europam, Asiam et Afrikam ... – 1748. – 4°.

3I № 1656; Estr. 33, 304–305.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 36 зв.

44. Zabawa chrześcijańska, albo Żywot zbawienny ... Jezusa ... – 1700. – 4°.
3I № 762; Estr. 18, 345.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 39; спр. 18, арк. 64 зв.

Друкарня братства св. Трійці (1713–1786)

45. *Arakielowicz, Symforyan.*

Fabryki duchowney materya, albo punkta do medytacyi ... służące. – 1729. – 12°.
3I № 1120; Estr. 12, 198.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 12 зв.

46. [*Berkley, Georg* (1684–1753)].

Dwa sekreta doswiadczone y dziwnie skuteczne, pierwszy do uleczenia ludzi na różne choroby utyskuiących ... z ięzyka angelskiego y niemieckiego przetłumaczone ...
Komunikowane r. 1747 ... przez I. Z. R. K. – 1747. – 8°.

3I № 1596; Estr. 12, 498; 34, 206.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 15.

47. *Jablonowski, Jan Stanisław* (1669–1731).

Skrupul bez skrupulu w Polszcze ... – 1730. – 4°.
3I № 1146; Estr. 18, 344–345.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 33; спр. 18, арк. 55.

48. *Kruszewski, Tomasz.*

Góra różańca świętego ... w Łuckim biskupstwie na Wołyniu pod miastem Podkamieniem ... – 1716. – 4°.

3I № 918; Estr. 20, 309.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 54 зв.

49. [*Szaniawski*], *Constantinus Prokopius a Ś. Josepho.*

Geographiae civilis seu historicae synopsis. – 1748. – 8°.
3I № 1652; Estr. 30, 206.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 27 зв.

50. *Szylarski, Woyciech.*

Świadectwo o cudach y łaskach Maryi Panny Łopatyńskiej ... – 1769. – 8°.
3I 2565; Estr. 30, 329.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 55.

51. *Szylarski, Woyciech.*

Nauka krótka o powietrzu morowym ... – 1770. – 12°.
3I № 2600; Estr. 30, 29–30.

ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 54 зв.

Друкарня Павла Йосифа Гольчевського (1736–1751)

52. [*Eliasz od Ś. Josefa Zakonu Trójcy Przenajświętszey*].
Zwierciadło pilney przezorności w własnym sumnieniu życia zakonnego ...
1741. – 4°.
ЗІ № 1408; Estr. 16, 46.
ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 28 зв.
53. *Newerani, Protazy*.
Ozdoba kościoła katolickiego ... – 1739. – 8°.
ЗІ № 1353; Estr. 23, 94.
ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 43.
54. [*Owaniszewski*].
Głos Synogarlicy, to iest rozmyślenia do P. Boga ... – 1741. – 8°.
ЗІ № 1413; Estr. 23, 532.
ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 14.
55. Wyprawa na tam ten świat duszy ... – 1742. – 8°.
ЗІ № 1447. Estr. 33, 446.
ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 37; спр. 18, арк. 62.

Друкарня Яна Шеліги (1618, 1620, 1626–36)

56. *Madaliński, Woysiech* (пом. 1660).
Inwentarz constytuciy koronnych od roku ... 1550 aż do roku 1628 uchwalonych. –
1630. – 2°.
ЗІ № 210; Estr. 22, 23.
ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 23 зв.
57. [*Solikowski, Joannes Demetrius* (1539–1603)].
Stanislai Orechovii Apocalipsis ... – 1630. – 4°.
ЗІ № 213; Estr. 29, 38.
ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 25.

Друкарня Яна Шліхтина (1755–1770)

58. *Pikulski, Gaudencyusz* (пом. 1763).
Złość żydowska ... – 1760. – 8°.
ЗІ № 2178; Estr. 24, 276.
ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 64 зв.
59. *Pikulski, Gaudencyusz* (пом. 1763).
Sukcess świata czyli historya uniwersalna ... – 1763. – 4°.
ЗІ 2309; Estr. 24, 275.
ЦДІАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 55.

60. *Jablonowski, Josef Aleksander* (1711–1777).

Ustawy y zdania przeciwko zarazom ... – 1741. – 12°.

ЗІ № 1409; Estr. 18, 354.

ЦДЛАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 36.

61. *Jablonowski, Jozef Aleksander* (1711–1777).

Heraldyka, to iest osada kleynotow rycerskich y wiadmość znaków herbowych dotąd w Polsce nieobjaśniona ... – [1742 (?); 1748 (?); 1752 (?)]. – 4°*.

ЗІ № 1435, 1640; Estr. 18, 348–349.

ЦДЛАУК, ф. 250, оп. 3, спр. 25, арк. 1 зв.

62. *Obodziński, Samuel*.

Promptuarium epistolographicum to iest listopistwa politecznego model. – [1665]. – 16°.

ЗІ № 427; Estr. 23, 221.

ВСПВ, In. 173.

Перемишль

Друкарня сзуїтського колегіуму (1758/59–1773, 1773–84)

63. *Miachrowicz, Szymon* (1727–1789).

Początki życia niebieskiego na zieme ... – 1772. – 16°.

Estr. 22, 38.

ЦДЛАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 38 зв.

64. [*Sierakowski, Wacław Hieronim* (1699–1784)].

Prawo święte kościoła Chrystusowego o postach ... – 1759. – 8°.

Estr. 25, 223.

ЦДЛАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 47 зв.

Почаїв

Друкарня Успенського монастиря (1735–1799)

65. *Fałęcki, Hilarion*.

Woysko serdecznych nowo rekrutowanych na większą chwałę Boską affektów. – 1739. – 4°.

ЗІ № 1349; Estr. 16, 163.

ЦДЛАУК, ф. 250, оп. 2, спр. 30, арк. 37.

* «Heraldyka» Ю. О. Яблоновського у Львові видавалася тричі. 1-е видання – у 1742 р. у друкарні сзуїтського колегіуму. Всі три видання мають формат «in quarto». За відомостями рукописного джерела, яке подає тільки назву твору, автора та формат, неможливо встановити, яке саме видання знаходилося у Вишневецькій бібліотеці.

СТАРОДРУКИ
З ТУЛЬЧИНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ
У ФОНДАХ НБУВ

1. Abrégé élémentaire de l'histoire universelle: Depuis le commencement du monde jusques à present: Destiné a l'usage dem la jeunesse: Composé selon le plan de La Croze [Jean-Cornand] et Formey [Jean-Louis-Samuel] / [Par Mr. M. D. B.]. – Nouvelle édition, augmentée ... et corrigée ... – Aux Verrieres-Suisses: De l'impr. de Jeremie Witel, 1787. – 8°. – Т. 1.

BCPB, In. 2530

2. Acte déclaratoire, et status du Grand, Orient du Royaume de Pologne et du Grand Duché de Lithuanie. – S. l., 1784; 8°.

BCPB, In. 1368

3. The adventures of monsieur Provence, gentleman to Lord R....., now Earl of L.....y, the Hero of the Englishman's Fortnight at Paris: including the History of the companions, M. Jaquire, M. Mayeux, Mademoiselle de Verger, and Mademoiselle Marianne. – Translated from the french. – A new edition. – London: Printed for G. Kearsley ... , 1787. – 8°. – Т. 2.

BCPB, In. 2994

4. Albina : A novel in a series of letteres: In 2 vol. – London : Printed for William Lane..., 1786. – 8°. – Т. 1-2.

BCPB, In. 1965

5. *Algarotti, François*. Le newtonianisme pour les dames, ou Entretiens sur la lumière, sur les couleurs, et sur l'attraction : [En 2 vol.] / Traduits de l'Italien de Mr. Algarotti par Mr. Du Perron de Castera [Louis-Adrien]. – A Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1741. – 8°. – Т. 1-2 [in 1 vol.].

BCPB, In. 2521

6. *Andrews, Henry*. The botanist's repository, for new and rare plants, contains coloured figures... in English and Latin... / The whole executed by Henry Andrews, author of the coloured engravings of heaths, in folio. – London: Printed by T. Bensley, and published by the author... , 1797; 2°.

BCPB, R. 6042

7. [*Arblay, Francesca Burney de*]. Cecilia, ou Memoire of an heiress by the auther of Evelina: In 5 vol. / [Miss Burney]. – Dresden: Printed for C. and F. Walther, 1790. – 8°. – T. 5.

BCPB, In. 1966

8. *Arnaud, François-Thomas-Marie de Baculard d'*. Sargine: Nouvelle. – A Paris: De l'Imprimerie de Dido l'aîné, 1781; 12°.

BCPB, Didot. 130

9. *Astruc, Jean*. De morbis Venereis libri novem ... – Editio altera, auctior et emendatior ... – Lutetiae Parisiorum [Paris]: Apud Guillelmum Cavelier ..., 1740. – 4°. – T. 1.

BCPB, In. 1362

10. *Astruc, Jean*. Tractatus therapeuticus. – Genève [Genève]: Apud Haer. Cramer et Fratres Philibert, 1743; 8°.

BCPB, In. 974

11. *Astruc, Jean*. Traité des maladies des femmes ... – A Paris: Chez P. Guillaume Cavelier ..., 1765. – 8°. – T. 5.

BCPB, In. 1969

12. *Astruc, Jean*. Traité des tumeurs et des ulcères, où l'on a tâché de joindre à une théorie solide, la pratique la plus sûre et la mieux éprouvée ... – A Paris: Chez P. Guillaume Cavelier ..., 1759. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 1970 (1)

13. *Aulus Gellius*. Les nuits attiques d'Aulugelle: [En 3 vol.] / Traduit pour la première fois, accompagnées d'un commentaire et distribuées dans un nouvel ordre par l'abbé de V*** [de Verteuil]. – [Nouvelle édition]. – A Paris: Chez Visse ..., 1789. – 12°. – T. 3.

BCPB, In. 2527

14. *Barreme, Bertrand François*. Arithmétique ... – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Durand ..., 1770; 8°.

BCPB, In. 1972

15. *Bastide, Jean-François de*. Le nouveau spectateur. – Nouvelle édition. – A Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1760. – 8°. – T. 1, p. 1–2 [in 1 vol].
BCPB, In. 2522

16. *Benoist, [Elie]*. L'erreur des désirs. – A Paris: Chez la V. Regnard et Demonville ...; à Lyon: Chez Cellier ...; et à Rouen: Chez Abraham Lucas ..., 1770. – 8°. – T. 1–2.
BCPB, In. 1383

17. *Bickerstaff, Isaac*. The lucubrations of Isaac Bickerstaff. – [S. l., s. a.]. – 4°. – T. 2.
BCPB, In. 2995

18. *Bodenehr, Gabriel*. Force d'Europe ... in 200 Grundrissen ... – Augsburg, s. a.; 2°.
BCPB, R. 5609

19. *Boerhaave, Hermann*. Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis in usum doctrinae domesticae digesti ab Hermanno Boerhaave. – Editio novissima caeteris auctior et correctior. – Parisiis [Paris]: Apud G. Cavelier, Patrem ... , 1745; 12°.
BCPB, In. 1968

20. *Boerhaave, Hermann*. Praelectiones publicae de morbis oculorum cum figuris aenis. – Editio altera Gottingensi multo emendatior ... – Parisiis [Paris]: Apud Gulielmum Cavelier, Patrem ..., 1748; 8°.
BCPB, In. 1967

21. *Bonneville, [Nicolas] de*. Esprit des loix de la tactique et de différentes institutions militaires, ou Notes de Mr. le Marechal de Saxe ... / Commentée par M. de Bonneville ... – A La Haye: Chez Pierre Gosse Junior ... , 1762. – 4°. – T. 1.
BCPB, In. 969

22. *Boscovich, Rogerio Josepho*. Dissertatio de lumine. – Craecii [Grätz]: Typis haeredum Widmanstadii, 1767; 4°.
BCPB, In. 1882 (1)

23. *Boschovich, Rogerio Josepho*. Dissertatio de lunae atmosphaera. – Vindobonae [Wien]: Typis Joannis Thomae nob. de Trattnern ... , 1766; 4°.
BCPB, In. 1882 (2)

24. *Boulainvilliers, Henry*. Mémoires présentés à monseigneur le duc d'Orléans, regent de France ... – A La Haye; et a Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1727. – 12°. – T. 1–2 [in 1 vol.].
BCPB, In. 1979

25. *Bourdaloue, Louis*. Pensées du Père Bourdaloue, ... sur divers sujets de religion et de morale. – Nouvelle édition. – A Bruxelles: Par la Compagnie, 1752. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2532

26. *Bourdaloue, Louis*. Sermons: Pour les Festes des Saints, et pour des Vestures et Professions Religieuses. – A Paris: Chez Rigaud ..., 1723. – 8°. – T. 1.

BCPB, In. 2533

27. *Bourdaloue, Louis*. Sermons. – Quatrième édition. – A Paris: Chez Rigaud ... , 1726. – 8°. – T. 1–3.

BCPB, In. 1117

28. *Bourdaloue, Louis*. Sermons du pere Bourdaloue ... pour les dimanches: [En 4 vol.]. – A Paris: Chez Rigaud ... , 1726. – 12°. – T. 2.

BCPB, In. 2534

29. *Boyer, Abel*. Dictionnaire royal françois-anglois et anglois-françois en abrégé ... – Quatrième édition ... – A Lyon: Chez Jean-Marie Bruyset Père et Fils, 1783. – 4°. – T. 1.

BCPB, In. 979

30. *Briard de la Garde, Philippe*. Lettres de Therese***, ou Mémoires d'une jeune demoiselle de province, pendant son séjour a Paris: [En 6 p.]. – A Amsterdam: Aux dépens de la Compagnie, 1746. – 8°. – P. 1–3 [in 1 vol.].

BCPB, In. 2548

31. *Brisson, Mathurin-Jacques*. Traité élémentaire ou Principes de physique ... – A Paris: De l'Imprimerie de Moutard ... , 1789. – 4°. – T. 3.

BCPB, In. 2487

32. *British stage*: In 6 vol., being a collection of the best modern English acting plays, selected from the workes of Otway, Vanbrugh, Cibber, Banks and others. – London: Printed for J. Brindley ... , 1741. – 8°. – T. 2, 4, 5.

BCPB, In. 1903, 2559

33. *Buffon, Georges-Louis Leclerc*. Histoire naturelle des oiseaux. – A Paris: De l'Imprimerie Royale, 1770–1780. – 8°. – T. 2, 3, 5, 6, 10, 13.

BCPB, In. 1070

34. *Buffon, Georges-Louis Leclerc*. Oeuvres complètes. – A Paris: De l'Imprimerie Royale, 1774–1777. – 8°. – T. 2, 4, 5.1, 5.2, 6, 9.

BCPB, In. 1069

35. *Burnet, Gilbert*. Bishop Burnet's history of his own time ... : Together with the author's life by the editor, and some explanatory notes; The whol revised and corrected by him: In 4 vol. – London: Printed for A. Millar ... , 1753. – 4°. – T. 1.

BCPB, In. 1856

36. *Calderinus, Caesar*. Perfectissimus Calepinus parvus, sive correctissimum dictionarium Caesaris Caldermi Mirani ... / Additiones doctoris Francisci Thomasucii ... – Bassani [Bassano]: Ex Typographia Jo. Antonii Remondini, 1712; 4°.

BCPB, In. 1881

37. *Campailla, Tommaso*. Adamo, ovvero il Monde creato : Poema filosofico / del ... Tommaso Campailla ... ; Cogli argomenti di ciascum canto, tradotti in verso eroico latino dal ... Giuseppe Prescimone ... – In Milano : Par Giuseppe Cairoli, 1757. – 8°. – T. 1.

BCPB, In. 2518

38. *Carli-Rubbi, Jean-Renaud*. Lettres américaines ... ; Dans lesquelles ou examine l'Origine, l'Etat civil, politique, militaire et religieux, les Arts, l'Industrie, les Sciences, les Moeurs, les Usages des anciens habitans de l'Amérique, ... la dernière Révolution qui a fait disparoître l'Atlantide: pour servir de fuite aux Mémoires de D. Ulloa ...; Avec des observations et additions du Traducteur. – A Boston; et se trouve à Paris: Chez Buisson ..., 1788. – 8°. – T. 1.

BCPB, In. 2501

39. *Cazotte, Jacques*. Ollivier: Poème. – A Paris: De l'Imprimerie de Didot l'ainé, 1780. – 12°. – T. 2.

BCPB, Didot. 134

40. *Chaudon, Esprit-Joseph*. Nouveau dictionnaire historique, ou Histoire abrégé ... / Par une Société de Gens-de-Lettres. – Sixième édition, revue, corrigée et considérablement augmentée. – A Caen: Chez G. Le Roy ..., 1786. – 4°. – T. 2, 3.

BCPB, In. 1884

41. *Chevrier, François-Fontoine de*. Histoire de la campagne de 1757, sur le Bas-Rhin, dans l'électorat d'Hanovre et autres pays conquis. – A Francfort [Frankfurt am Main], 1757; 8°.

BCPB, In. 971

42. *Colle, Charles*. Théâtre de Société: [In 3 vol.]. – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée. – A La Haye; et se trouve à Paris: Chez P. Fr. Gueffier ..., 1777. – 8°. – T. 1-2.

BCPB, In. 1902

43. Collection d'héroïdes et pièces fugitives de Dorat, Colardeau, Pezay, Blin de

Sain-More et autres. – A Francfort [Frankfurt am Main] et a Leipsig [Leipzig], 1771. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2550

44. Collection d'héroïdes et pièces fugitives de divers auteurs. – A Liège; et a Leipsic [Leipzig]: En Faire, 1771. – 12°. – T. 7.

BCPB, In. 2551

45. *Cooke, James*. Troisième voyage de Cook, ou Voyage à l'océan Pacifique, ordonné par le Roi d'Angleterre ... – Traduite de l'Anglois ... – A Paris: Hôtel de Thou ... , 1785. – 4°. – T. 1, 2, 2², 3, 4.

BCPB, In. 1315

46. Cours d'architecture rurale pratique. – P. 4 ... – A Vienne [Wien]: Chez les Editeurs en leur bureau ... ; et chez A. Blumauter ... , 1794; 8°.

BCPB, In. 1367

47. *Croiset, Giovanni*. Esercizj di pieta per tutti i giorni dell'anno ... / Traduzione dal francese di Selvaggio Canturani. – Venezia: Nella Stamperia Baglioni, 1725. – 8°. – T. 5, 6.

BCPB, In. 2562

48. *Crousaz, Jean-Pierre de*. Traité de l'éducation des enfants ... – A La Haye: Chez les Fr. Vaillant et Prevost, 1721. – 12°. – T. 2.

BCPB, In. 2549

49. *Cullen, Gulielmus*. Synopsis nosologiae methodicae exhibens ... Sauvagesii, Linnaei, Vogelii et Sagari, systemata nosologica / Edidit suumque proprium Systema Nosologium adjecit Gulielmus Cullen. – Editio tertia; Duobus tomis. – Edinburgi [Edinburgh]: Prostant venales apud Gulielmum Creech; et Londini [London]: Apud Thomam Cadell et Joannem Murray ..., 1780. – 8°. – T. 1–2.

BCPB, In. 1858

50. [*Dalerac, Franciszek Paulin*]. Les anecdotes de Pologne, ou Mémoires secrets du Regne de Jean Sobieski III du nom: [En 2 vol.]. – A Paris: Chez Pierre Aubouyn et Charles Clouzier, 1699. – 12°. – T. 2.

BCPB, In. 2528

51. *Dalrymple, John Hamilton Maggir*. Mémoires de la Grande-Bretagne et de l'Irlande, depuis la dissolution du dernier Parlement de Charles II jusqu'à la bataille navale de la Hogue / Traduits de l'anglois du Chevalier Jean d'Arlymple, sur la seconde édition [par l'abbé Bravet]. – A Londres [London], 1775–1776. – 4°. – T. 1, 2.

BCPB, In. 1909

52. *Delisle de Sales, Jean-Baptiste Izouard*. Ma republique; Auteur Platon; éditeur J. de Sales, ouvrage destiné a être publié l'an M. D. CCC.: [En 12 vol.]. – [Paris, 1780-1791]. – 24°. – T. 6, 8, 10, 11.

BCPB, In. 2546

53. *Dellile, Jacques*. Les jardins, ou L'art d'embellir les paysages: Poète. – A Paris: De l'Imprimerie de Didot l'aîné, 1782; 12°.

BCPB, Didot. 132

54. *Desessarts, Nicolas-Toussaint Lemoyne*. Supplément à l'essai sur l'histoire générale des tribunaux des peuples tant anciens que modernes, ou Dictionnaire historique et judiciaire. – A Paris: Chez l'Auteur ... , Durand neveu ... , Nyon aîné ... , Merigot jeune ... : Chez P. G. Simon et N. H. Nyon, imprimeurs du Parlement, 1784; 8°.

BCPB, In. 8-81

55. *Destouches, [Philippe] Nericault*. Oeuvres dramatique: [En 10 vol.]. – Nouvelle édition, revue, corrigée, augmentée ... – A Paris: Aux dépens de la Compagnie, 1774. – 12°. – T. 7.

BCPB, In. 2586

56. *Devidoir du Palais Royal: Instrument assez utile aux peintres du sallon de 1773.* – A La Haye [Haague], 1773; 12°.

BCPB, In. 2569

57. *Dionis, Pierre*. Cours d'opérations de chirurgie, démontrées au jardin-royal / par M. Dionis ... – Quatrième édition; Revue, augmentée de remarques importantes, et enrichie de figures en taille-douces ... par G. de la Faye ... – A Paris: Chez d'Houry ..., 1751; 8°.

BCPB, In. 973

58. [*Dorat, Claude-Joseph*]. Bagatelles anonymes, recueillies par un amateur: [2 vol. en 1 liv.]. – A Genève, 1766–[1768]; 12°.

BCPB, In. 2573

59. *Doyen, Guillaume*. Géométrie de l'arpenteur, ou Pratique de la géométrie ... – A Paris: Chez Charles-Antoine Jombert, Père ..., 1769; 4°.

BCPB, In. 2490

60. *Dryden, John*. All for love, or The world well lost: A tragedy / by Mr. Dryden. – London : Printed for J. and R. Tonson and S. Draper ..., 1752; 12°.

BCPB, In. 1974

61. *Du Mond*. Le ceremonial diplomatique des cours de l'Europe, ou Collection des actes, memoires et relations qui concernent les dignites, titulatures, honneurs et

prééminences ... / Recueilli en partie par Mr. Du Mond; Mis en ordre et considerablement augmente par Mr. Rousset. – A Amsterdam: Chez les Janssons à Waesberge, Wetstein et Smith, et Z. Chatelain; A La Haye: Chez P. de Hondt, la Veuve de Ch. La Vier, et J. Neaulme, 1739; F°. – T. 1–2.

BCPB, In. 2725

62. *Du Rouzeau*. Oraison funèbre de ... Marie-Josephe de Saxe, dauphine de France ... – A Paris: Chez Vunte ..., 1767; 4°.

BCPB, In. 978

63. *Dubuisson, François-Rene-Andre*. L'Art du distillateur et marchand de liquers considérées comme aliments médicamenteux: Avec un Mémoire sur les acides natifs du verjus, de l'orange et du citron / Par M. Dubuisson. – A Paris: Chez Nyon l'aîné et fils ... , 1788. – 8°. – P. 1.

BCPB, In. 2495

64. *Duclos, Charles Pineau*. Histoire de Louis XI ... – Nouvelle édition. – A La Haye: Chez Jean Neaume, 1750. – 8°. – T. 3.

BCPB, In. 2539

65. *Duclos, Charles-Pineau*. Les confessions du comte de **. – A Paris: De l'Imprimerie de Didot l'aîné, 1781. – 12°. – T. 2.

BCPB, Didot. 129

66. *Duhamel du Monceau, Henri-Louis*. Éléments de l'architecture navale, ou Traité pratique de la construction des vaisseaux. – A Paris: Chez Charles-Antoine Jombert ... , 1752; 4°.

BCPB, In. 2505

67. *Duguet, Jacques-Joseph*. Institution d'un prince, ou Traités des qualités des vertus et des devoirs d'un souverain / Par M. l'abbé Duguet. – Nouvelle édition; Avec la vie de l'Auteur. – [In 4 vol.]. – A Lodres [London]: Chez Jean Nourse, 1750. – 12°. – T. 3.

BCPB, In. 1973

68. Epitres et Evangiles: Avec de courtes reflexions des explications ... Pt. 1: Qui commence à l'Avent, et finit au Dimanche des rameaux. – A Paris: Chez Claude- Jean-Batisse Herissant et Jean-Thomas Herissant, 1732. – 12°. – T. 1.

BCPB, In. 2553

69. *Ferriere, Claude-Joseph de*. La science parfaite des notaires, ou Le moyen de faire un parfait notaire ... – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Jacques Clousier ... , 1733. – 4°. – T. 2.

BCPB, In. 1364

70. [Forbonnas, François Veron de]. Éléments du commerce. – Seconde édition. – A Leyde [Leyden]; et se trouve à Paris: Ches Briasson ... , David l'aîné ... , Le Breton ... , Durand ... , 1754. – 8°. – P. 2.

BCPB, In. 2529

71. *Formaleoni, Vincenzo*. Dei fondi degli errori nella cosmografia, e geografia degli antichi. – Venezia: Nella Tipografia dell' Autore, 1789 ; 8°.

BCPB, In. 1883

72. *Gaillard, Gabriel-Henri*. Rhétorique françoise à l'usage des jeunes demoiselles ... – Quatrième édition ... – A Paris: Chez Barrois ... , 1765; 8°.

BCPB, In. 980

73. *Garnier, Joseph-Blaise*. Gnomonique mise à la portée de tout le monde, ou Méthode simple et aisée pour tracer des cadrans solaires ... – A Marseille: Chez Jean Mossy ... , 1773; 8°.

BCPB, In. 2494

74. *Gayot de Pitaval, Françoise*. Causes célèbres et intéressantes, avec les jugemens qui les ont décidées / Recueillies par Mr. Gayot de Pitaval. – Nouvelle édition augmentée. – A Amsterdam: Chez Z. Chatelain et Fils, 1764. – 8°. – T. 2, 4, 5.

БИК, Муз. Берд. № 1602, 1672, 2224

75. *Gebelin, Court*. Monde primitif, analysé et comparé avec le monde moderne ... – Nouvelle édition ... – A Paris: Chez Durand, Neveu ..., 1787. – 2°. – T. 8.

BCPB, In. 1360

76. [Genlise, Stephanie-Fecicite de]. Theatre of education: [Trans. from the fr. of the countess de Genlise: En 4 vol.]. – [London; T. Cadelle a. P. Elmsly, 1781]. – 8°. – T. 4.

BCPB, In. 2514

77. *Girard, Gabriel*. Synonymes françois: Leurs différentes significations, et le choix qu'il en faut faire: [En 2 vol.] / Nouvelle édition, considérablement augmentée, mise dans un nouvel ordre, et enrichie de notes Par Beauzée. – A Paris: Du fonds du feu sieur Le Breton, et se trouve: Chez d'Houry ..., 1780. – 12°. – T. 1.

BCPB, In. 2538

78. [Goethe, Johann Wolfgang von]. Passions du jeune Werter / [Trad. d'allemand par Aubry]. – A Reims: Chez Cazin, 1784; 18°.

BCPB, In. 2543

79. *Goldoni, Carlo*. Nuovo teatro comico. – Norma dell' edizione di Verona. – In Bologna: Per Girolamo Corciolani ..., 1757. – 8°. – T. 1.

BCPB, In. 2519

80. *Grafigny, François d'Issembourg d'Happoncourt de*. Lettres péruviennes. – A Paris: De l'Imprimerie de Didot l'aîné, 1781. – 12°. – T. 1.

BCPB, Didot. 317

81. *Grimoard, Philippe-Henri de*. Traité sur la constitution des troupes légères, et sur leur emploi a la guerre : Auquel on a joint un Suppl. contenant la fortification de campagne / [Par de Guky, pour la partie systematique, et par de Grimoard, pour la partie dogmatique]. – A Paris : Chez Nyon l'aîné ... , 1782 ; 8°.

BCPB, In. 2496

82. *Guys, Pierre-Augustin*. Voyage littéraire de la Grèce, ou Lettres sur les Grecs, anciens et modernes, avec un parallèle de leurs, moeurs ... – Troisième édition ... – A Paris: Chez la Veuve Duchesne ... , 1783. – 8°. – T. 4.

BCPB, In. 965

83. *Hagedorn, Christian-Louis de*. Réflexions sur la peinture: [En 2 vol.] / Par M. de Hagedorn; Traduites de l'Allemand par M. Huber. – A Leipzig: Chez Gaspar Fritsch, 1775. – 4°. – T. 1-2.

BCPB, In. 2497

84. *Hamilton, Antoine*. Contes. – A Paris: De l'Imprimerie de Didot l'aîné, 1781. – 12°. – T. 2.

BCPB, Didot. 131

85. *Helmoldus*. Chronica Slavorum Helmoldi, presbyteri Bosoviensis et Arnoildi abbatis lubecensis ... / Henricus Bangertus ... codicibus recensuit et notis illustravit. – Lubecae [Lubeck]: Sumptibus Statii Wessellii ; Literis Jacobi Hinderlingii, 1659; 4°.

BCPB, In. 501

86. [*Helyot-Pierre*]. Histoire des ordres monastiques religieux et militaires, et des congregations seculières de l'un et de l'autre sexe, qui ont ete etablies jusqu'à present ...: [En 8 vol.] / Par les PP. Helyot [5 vol.] et continuée par Bullot [3 vol.]. – A Paris: Chez Jean Baptiste Coignard ... , 1714-[1719]. – 4°. – T. 1-2.

BCPB, In. 981, 2503

87. [*Henault, Charles-Jean-François*]. Nouvel abrégé chronologique de l'histoire de France: ... depuis Clovis jusqu'à Louis XIV ... – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée: [En 3 vol.] ... – A Paris: Chez Prault Père ..., Prault fils aîné ... , 1774. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2567

88. Histoire de l'Eglise / Écrite par [Eusèbe ..., Socrate], Sozomène [Hermias], [Théodoret et Evagre]; Traduite par ... Cousin ... – Suivant la Copie imprimée à Paris: Chez Damien Foucault ... , 1686. – 8°. – T. 3.

BCPB, In. 2541

89. Histoire intéressante, ou Relation des guerres du Nord et de Hongrie au commencement de ce siècle. P. 2: Contenant ce qui s'est passé dans la guerre de Hongrie depuis le commencement de la campagne de 1705 jusqu'au mois de Mars 1708. – A Hambourg: Par une Compagnie de Libraires, 1756. – 12°. – P. 2.

BCPB, In. 2560

90. Histoire universelle ... – Traduit de l'Anglois d'une Société de gens de lettres ... – A Amsterdam et à Leipzig: Chez Arkstée et Merkurs, 1745. – 4°. – T. 6.

BCPB, In. 1361

91. *Homer*. L'Illiade d'Homere / Traduction nouvelle, précédée de réflexions sur Homère et suivie de remarques par M. Bitaubé ... – A Paris: Chez Prault ... , Nyon ... , Pissot ... , Durand Neveu ... , 1780. – 8°. – T. 1.

BCPB, In. 2502

92. *Ingen-Housz, Jean*. Experiences sur les végétaux, ... : Auxquelles on a joint une méthode nouvelle de juger du degré de salubrité de l'atmosphère / Traduit de l'Anglois par l'Auteur. – A Paris: Chez P. Theophile Barrois le jeune ..., 1780; 4°.

BCPB, In. 2488

93. *Jaszlinszky, Andrea*. Institutiones physicae pars prima, seu Physica generalis in usum discipulorum concinnata / a R. P. Andrea Jaszlinszky ... – Tyrnaviae [Tyrnau]: Typis Academicis Societatis Jesu, 1761; 4°.

BCPB, In. 1880

94. *Jeannet des Longrois*. De la pulmonie, de ses symptômes, de ses causes, de ses différences et de sa curation ... – Seconde édition. – A Paris: Chez Mequignon ..., 1782; 8°.

BCPB, In. 972

95. *Krusinski, Tadaeus*. Prodrômus ad tragicam vertentis belli Porsici historiam seu Legationis a Fulgida Porta ad Sophorum Regem Szach Sultan Hussein anno 1720 expeditae ... : Accessit ejusdem De legatinibus Polono-Persicis dissertatio. – Leopoli [Львів]: Typis Coll. Soc. Jesu, 1734; 4°.

BCPB, In. 1354

96. Kurze und mit nusslichen Formulen zusammen getragene historische Einleitung über den Summarischenprocess, ... – Frackfurt; Leipzig : Zu finden bey Johann Conrad Wohler, 1740 ; 4°.

BCPB, In. 2571 (2)

97. *La Place, Pierre-Antoine de*. Tom Jones, ou L'Enfant trouvé / Imité de Fielding par M. De La Place. – A Paris: De l'Imprimerie de Didot l'aîné, 1784. – 12°. – T. 1–4.

BCPB, Didot. 1–4

98. *Lacroix, Sylvestre-François*. Traité du calcul différentiel et du calcul intégral ... – A Paris: Chez J. B. Dupart ... , 1797. – 4°. – T. 1.

BCPB, In. 1124

99. *Lamberty, Guillaume de*. Mémoires pour servir a l'histoire du XVIII siècle: Contenant les negociations, traités, resolutions, et autres documentes authentiques concernant les affaires d'état: [En 14 tt.]. – A La Haye: Chez Henri Scheurléer ... , 1724–1731. – 4°. – T. 1¹, 5², 7¹, 10².

BCPB, In. 2630

100. *Lamberty, Guillaume de*. Mémoires pour servir a l'histoire du XVIII siècle: Contenant les negociations, traités, resolutions, et autres documentes authentiques concernant les affaires d'état: [En 14 t.]. – A Amsterdam: Chez Pierre Mortier ... , 1734. – 4°. – T. 11¹, 14².

BCPB, In. 2631

101. *Le Sage, Alain-Réné*. Histoire de Gil Blas de Santillane / Par Le Sage. – A Londres [London], 1772. – 18°. – T. 1–2. (Bibliothèque amusante).

BCPB, In. 2542

102. [*Le Tourneux, Nicolas de*]. L'année chrétienne, contenant les messes des dimanches, fêtes et fêtes de toute l'année: En latin et en françois: Avec l'explication des epitres ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Desaint et Saillant ... , 1745. – 12°. – T. 1.

BCPB, In. 2535

103. *Lenfant, Jaques*. Histoire de la guerre des hussites et du concile de Basle. – A Amsterdam: Chez Pierre Humbert, 1731. – 4°. – T. 1.

BCPB, In. 1363

104. *Lenglet Dufresnoy, Nicolas*. Méthode pour etudier la géographie ... : [En 7 vol.]. – Troisième édition. – A Paris: Chez Rollin fils et De Bure l'aîné, 1741. – 12°. – T. 2, 3.

BCPB, In. 2526

105. Lettres édifiantes et curieuses, écrites des missions étrangères / [Par quelques missionnaires de la Compagnie de Jésus; Recueillies par le Gobien, du Halde, Incoult, et al.]. – Nouvelle édition: [En 26 vol.] / Dirigée par Querbeuf. – A Paris: Chez J. G. Merigot, [1780–1783]. – 12°. – T. 17.

BCPB, In. 2565

106. *Lévêque, Prosper*. Mémoires pour servir à l'histoire du cardinal de Granvelle, premier ministre de Philippe II roi d'Espagne / Par un religieux Bénédictin de la Congrégation de Saint Vanne: En 2 vol. – A Paris: Chez Guillaume Desprez ... , 1753. – 8°. – T. 1–2.

BCPB, In. 1911

107. *Lind, James*. Traité du scorbut, divisé en trois parties ... / Traduit de l'Anglois ...; Auquel on a joint la traduction du Traité du Scorbut de Boerhaave; commenté par M. Van Swieten. – A Paris: Chez Ganeau ..., 1756. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 975

108. *Lindenbruch, Erholdus*. Historia compendiosa ac succincta serenissimorum Danieae Regum ... – Nunc vero ... primumque in lucem edita ... – Lugduni Batavorum [Leyden]: Ex Officina Plantiniana: Apud Franiscum Raphalengium, 1595; 4°.

BCPB, Pl. 37

109. *Lucas, Paul*. Voyage du sieur Paul Lucas, fait par ordre du Roy dans la Grèce, l'Asie Mineure, la Macédonie et l'Afrique. – [En 2 vol.]. – A Paris: Chez Nicolas Simart..., 1712. – 12°. – T. 1.

BCPB, In. 1978

110. *Magliabecchi, Antonio*. Clarorum Belgarum – [In 2 vol.] ... – Florentiae [Florenzia] : Ex typographia ad insigne Apolinis in Platea magni ducis, 1745. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2563

111. *Maintenon, Françoise d'Aubigne*. [Lettres de Madame de Maintenon / Recueillies par M. de la Beaumelle. – In. 9 vol.]. – A Amsterdam : Aux dépens l'editeur, 1756. – 12°. – T. 4.

BCPB, In. 1980

112. *Mare, l'abbe de la*. Epitres et Evangiles ... – A Paris: Chez Claude Jean-Batiste Herissant ..., Jean-Thomas Herissant ..., 1732. – 8°. – P. 1.

BCPB, In. 8-82

113. *Marigny, François-Augier de*. Histoire des révolutions de l'empire des Arabes / Par M. l'abbé de Marigny; [Rédigé par l'abbé Pèrau]. – [En 4 vol.]. – A Paris: Chez

Gissey... , Bordelet ... , Ganeau ... : De l'Imprimerie de Gissey, 1750–1752. – 8°. – T. 1, 3.

BCPB, In. 1975

114. *Marivaux, Pierre-Carlet*. La vie de Marianne ... – A Francfort [Frankfurt am Main]: Aux dépens de la Compagnie, 1737. – 8°. – T. 1.

BCPB, In. 1369

115. *Marmontel, Jean-François*. Inkasy czyli zniszczenie panstwa Peru. – We Lwowie [Львів], 1794. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2580

116. *Marot, Clement*. Oeuvres de Clement Marot valet de Chambre de François I ... – A La Haye: Chez P. Gosse et J. Neaulme, 1731. – 8°. – T. 1, 2, 4, 5.

ВІК, Музею Берд. № 1691, 1692, 1693, 1694.

117. *Martens, George-Frédéric*. Précis du droit des gens moderne de l'Europe: Fondé sur les traités et l'usage ... – A Göttingue [Gottingen]: Chez Jean Chret. Dieterich, 1789. – 8°. – T. 1–2.

BCPB, In. 2531

118. *Massillon, Jean-Baptiste*. Pensées sur differens sujets de morale et de piété ... – A Paris: Chez Jean Herissant ..., les Frères Estienne ..., 1758; 8°.

BCPB, In. 1384

119. *May de Romainmotier, Emmanuel*. Histoire militaire de la Suisse et celle des Suisses dans les différents services de l'Europe ... – A Lausanne: Chez J. P. Heubach et Comp., 1788. – 8°. – T. 2, 3, 6, 8. У Вінницькій обласній науковій універсальній бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва (Відділ рідкісних і цінних видань) знаходиться т. 1 (шифр: 9/Н-69).

BCPB, In. 976

120. *Mayer, [Charles-Joseph]*. Géneviève de Cornouailles et le damoiseil sans nom: Roman de chevalerie. – A Londres [London]: 1784; 24°.

BCPB, In. 2544

121. *Mich.* La richesse de la Hollande ... / [Ed. E. Luzac et F. Bernard. – En 5 vol. – Nouvelle édition revue et augmentée]. A Londres [Hollande]: Aux dépens de la Compagnie, 1778. – 12°. – T. 4.

BCPB, In. 1981

122. *Millot, Claude-François-Xavier*. Eléments d'histoire générale: Histoire

ancienne. – P. 1, 2. – Nouvelle édition, augmentée ... – A Paris: Chez Durand Neveu ... , 1778. – 12°. – T. 1.

BCPB, In. 1977

123. *Milly, Nicolas-Christiern de Thy, comte de. L'Art de la porcelaine.* – [Paris]: De l'Imprimerie de L. F. Delatour, 1771ññ1772; F°.

BCPB, In. 2663

124. *Milton, John. Paradise lost: A poem in twelve books/ The author John Milton / The fourth edition, with notes of various authors by Thomas Newton.* – London: Printed for C. Hitch and L. Hawes, J. Hodges, J. and R. Tonson and al., 1757. – 8°. – T. 1, 2.

BCPB, In. 1855

125. [*Mirabeau, Victor Riquetti de*]. *Lettres sur la législation, ou l'Ordre légal, dépravé, rétabli et perpétue: [En 3 vol.] / Par L. D. H.* – Berne: Chez la Société typographique, 1775. – 12°. – T. 1. У Вінницькій обласній науковій універсальній бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва (Відділ рідкісних і цінних видань) знаходиться т. 3 (шифр: 9/L-60).

BCPB, In. 2564

126. *Moliere, Jean-Baptiste Poquelin. Oeuvres: Avec des remarques grammaticales, des avertissements et des observations sur chaque pièce par M. Bret.* – A Paris: Aux dépens des Libraires associés, 1786. – 8°. – T. 1, 2, 4, 5, 7, 8.

BCPB, In. 977

127. *Montesquieu, Charles. Lettres Persanes.* – A Paris: De l'Imprimerie de Didot l'aîné, 1782. – 12°. – T. 3.

BCPB, Didot. 15395.

128. [*Morel de Chefdeville, Etienne*]. *La Caravane du Caire, [ou l'Heureux esclavage]: Opéra en trois actes, represente a Fontainbleau / les paroles sont de M.*** [E. Morel de Chefdeville]; La musique est de [Andre-Ernest-Modest] Gretry; Les ballets sont de la composition de Gardel.* – [Paris: Ballard, 1783?]; 8°.

BCPB, In. 2572

129. *Nouveau dictionnaire historique, ou Histoire abrégée ... / Par une Société de Gens-de-Lettres.* – Sixième édition, revue, corrigée et confiderablement augmentée. – A Caen : Chez G. Le Roy, 1785–1786. – 8°. – T. 5, 6.

ВІК, підручний фонд

130. *Nouveau dictionnaire historique-géographique universel pour l'intelligence des affaires d'état ... : En 4 part.* – Basle: Chez Jean Rodolphe Imhof et Fils, 1766. – 4°. – P. 1, 3.

BCPB, In. 1085

131. Nouveau dictionnaire universel, pour l'intelligence des affaires d'état, des nouvelles publiques et des conversations qui s'y rapportent. – [S. l., s. a.]. – 4°. – T. 2, 4.

BCPB, In. 1879

132. Nouveau théâtre françois, ou Recueil des plus nouvelles pièces représentée ou Théâtre a françois depuis quelques années. – A Paris: Chez Prault Fils ... , 1748. – 8°. – T. 8.

BCPB, In. 1385

133. Nouvel Eden, ou Lucée du Beau-Sexe, et l'Ecole du Bonheur: Fragment d'un poème. – Traduit de l'Arabe. – A Edimbourg [Edinburgh]; et se trouve à Paris: Chez Royez, 1786; 8°.

BCPB, In. 1366

134. *Ozanam, Jacques*. Récréations mathématiques et physiques ... – Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée. – A Paris: Chez Charles-Antoine Jombert ... , 1768. – 8°. – T. 3.

BCPB, In. 2515

135. *Pauw, Corneille de*. Oeuvres philosophiques. – A Paris: Chez Jean-François Bastien, L'an III (1794–1795). – 8°. – T. 6

BCPB, In. 2498

136. *Peterffy, Carolus*. Sacra concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata ab anno Christi 1016 usque ad annum 1715 ... – Viennae Austriae [Wien]: Typis Kaliwodianis; Prostant Posonii [Presburg]: Apud Michaelern Kochberger ..., 1742. – 2°. – P. 1–2 [in 1 vol.].

BCPB, In. 2659

137. *Philostratus*. Vie d'Apolonius de T[h]yane: [En 4 vol.] / Par Philostrate; Avec les commentaires donnees en anglois par Charles Blount ... ; Le tout traduit en françois. – A Amsterdam: Chez Marc-Michel Rey, 1779; 12°.

BCPB, In. 2536

138. *Pozzo* (lat. Puteus), Andrea. Perspectivae pictorum atque architectorum ... / Inventa, designata et primum edita Romae a Fr. Andrea Puteo ...; Nunc vero in gratiam et usum non admodum nummatorum studiosorum hujus artis imminuto modulo contracta, atq. commodior hac forma concinnata a Joanne Boxbarth ... – Augusta Vindelicorum [Augsburg]: Impensis Jeremiae Wolffii; Exud. Petri Detleffsen, 1719; 2°.

BCPB, In. 1467

139. [Praecursio solutae eloquentiae: P. 1 et 2: Poesis soluta et Oratoria praecertatio. – S. l., s. a. (non ante 1732)]; 8°.

BCPB, In. 2583

140. *Quintilianus, Marcus Fabius*. Institutonum oratoriarum libri duodecim ... / brevis notis illustrati a Carolo Rollin ... – Parisiis [Paris]: Apud Viduam Estienne ... , 1741. – 8°. – T. 2.

BCPB, R. 6006

141. *Racin, Jean-Baptiste*. Oeuvres de Jean Racin. – Nouvelle édition. – A Paris: Par la Compagnie des libraires, 1779. – 12°. – T. 1–3.

BCPB, In. 2557

142. *Raguenet, François*. La Vie d'Olivier Cromwel. – A Amsterdam: Chez Antoine Schelte ... , 1694. – 8°. – P. 2.

BCPB, Elz. 391

143. [Raynal, Guillaume-Thomas]. Histoire philosophique et politique des établissemens et du commerce des Européens dans les deux Indes: [En 7 vol.]. – Nouvelle édition, corrigée et augmentée d'une table des matieres. – A Amsterdam, 1772–1774. – 12°. – T. 2.

BCPB, In. 2537

144. *Raynal, Guillaume-Thomas*. Histoire philosophique et politique des établissemens et du commerce des Européens dans les deux Indes: [En 5 vol.]. – [Nouvelle édition, augmentée]. – A Genève: Chez Jean-Leonard Pellet ... , 1780. – 4°. – T. 2.

BCPB, In. 2504

145. *Raynal, Guillaume-Thomas*. L'Orateur des États-généraux pour 1789 / Par l'abbé Raynal. – A Varsovie [Warszawa]: Chez P. Dufour ... , 1789; 8°.

BCPB, In. 2570

146. *Razoumowski, Gregorius*. Histoire naturelle du jorat et de ses environs ... – A Lausanne: Chez Jean Mourer ..., 1789. – 8°. – T. 1.

BCPB, In. 1088

147. Recueil de plusieurs pieces concernant le traité des tumeurs, et des ulcères et l'extrait qu'en en trouve dans le Journal de médecine de M. Vandermonde [Charles-Augustin] ed. – A Paris: Chez P. Guillaume Cavelier ... , 1759; 12°.

BCPB, In. 1970 (2)

148. Recueil de sermons sur les Evangiles du Carême, et sur plusieurs autres sujets: Divise en 4 vol. – Suivant la copie de Bruxelles, 1706. – 12°. – T. 2.

BCPB, In. 2547

149. *Respublica, sine Status Regni Poloniae, Lituaniae, Prussiae, Livoniae etc. diversorum autorum.* – Lugduni Batavorum [Leyden]: Ex officina Elzeviriana, 1627; 16°. BCPB, Elz. 30*

150. *Retif de la Bretonne, Nicolas-Edme.* L'École des pères. – En France, et à Paris: Chez la veuve Duchene, Humbolt ... , 1776. – 8°. – T. 1–3. BCPB, In. 966

151. *Rhodigini, Camillus Silvestrius.* In Anaglyphum Graecum interpretatio posthuma, cui accedunt Dissertationes duae Epistolares, altera Joannis Mariae Lancisii ... ; altera AB. Blasii Caryophili ... ; cura Joannis Olivae Rhodigini vulgatae. – Romae [Roma]: Typis Georgii Placho ... , 1720; 8°. BCPB, In. 2568

152. *Riccoboni, Marie-Jeanne Laboras de Mezières.* Lettres de la comtesse de Sancerre. – A Paris: De l'Imprimerie de Didot l'aîné, 1780. – 12°. – T. 2. BCPB, Didot. 133

153. [*Riccoboni, Marie-Jeanne Laboras de Mezières*]. [Oeuvres de madame Riccoboni: En 8 vol.]. Vol. 8: *False délicacy, ou La Fausse délicatesse: Comédie en 5 actes / Par Hugh Kelly; [Trad. de l'angl. par M. Riccoboni].* – [A Paris: De l'impr. de Chardon, 1786 ou 1790]. – 8°. – T. 8. BCPB, In. 2499

154. *Richardson, Samuel.* The history of Sir Charles Grandison: In a series of letters: In 8 vol. – The seventh edition. – London, Printed for John Donaldson ... ; Sold by T. Wilson ... , A. Smith ... , D. Akenhead et alt., 1776. – 8°. – T. 3. BCPB, In. 1898

155. *Richer, François.* Causes célèbres et intéressantes, avec les jugements qui les ont décidées / Rédigées de nouveau par M. Richer, avocat au Parlement. – A Amsterdam: Chez Michel Rhey, 1772. – 8°. – T. 1. BCPB, In. 2520

156. *Riguccio, Galluzzi.* Histoire du Grand Duché de Toscane, sous le gouvernement des Medicis. – Traduite de l'Italien ... – A Paris: Rue et Hôtel Serpente, 1782. – 8°. – T. 4, 9. BCPB, In. 1116

157. *Robertson, William.* The history of America. – The third edition. – London: Printed for W. Strahan, T. Cadell ... , and J. Balfour ... , 1780. – 4°. – T. 1. BCPB, In. 1857

158. *Rzaczyński, Gabriel*. Gemmae antiquiorum quinquaginta et trium poetarum stemmatibus polonorum omnibus; Hoc est Coronis Meritorum insertae et materiae Panegyricae, Genethliae, Nuptiali, Funebri etc. ... accomodatae / Studio, atque labore P. Gabrielis Rzaczyński ... – Posnaniae [Poznań]: Typis Clari Collegii Societatis Jesu, 1700; 8°.

BCPB, In. 2558

159. [*Sabatier de Castres, Antoine*]. Les trois siècles de la littérature française, ou Tableau de l'esprit de nos écrivains: Depuis François I, jusqu'en 1781: Par ordre alphabétique / Par l'abbé S*** de Castres. – Cinquième édition, revue, corrigée et augmentée ... – A La Haye; et se trouve à Paris: Chez Moutard ..., 1781. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2566

160. *Schonbornerr, Georgius*. Politicorum libri VII ... – Editio posterior. – Lubecae [Lubeck]: Typis et sumptibus Haeredum Samuelis lauchii, 1627; 8°.

BCPB, In. 1373

161. *Scudery, Madeleine*. Clelie: Histoire romaine ... – A Paris: Chez Augustin Courbe; et à Amsterdam: Chez Jean Blaeu, 1658–1661. – 8°. – P. 1, liv. 2, 3; P. 2, liv. 2, 3; P. 3, liv. 1. У Вінницькій обласній науковій універсальній бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва (Відділ рідкісних і цінних видань) знаходиться Р. 5 (шифр: 84/C-42).

BCPB, In. 1071

162. *Segaud, Guillaume de*. Sermons du Père de Segaud ... : Avent. – A Paris: Chez J. B. Coignard ... , A. Boudet ... , 1750; 12°.

BCPB, In. 1982

163. *Sigaud de la Fond, Joseph-Aignan*. Description et usage d'un cabinet de physique expérimentale: En 2 vol. Seconde édition revue, corrigée et augmentée par M. Rouland ... – A Paris: Chez Guiffier ... , 1784. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2492

164. *Sigaud de la Fond, Joseph-Aignan*. Dictionnaire de physique: [En 4 vol.]. – A Paris: Rue et Hôtel Serpente, 1781. – 8°. – T. 3.

BCPB, In. 2493

165. *Sigaud de la Fond, Joseph-Aignan*. Éléments de physique théorique et expérimentale: Pour servir de suite à la Description et l'usage d'un cabinet de physique expérimentale: En 4 t. ... – Seconde édition, revue et augmentée / Par M. Rounald ... – A Paris: Chez P. Fr. Gueffier ... , 1787. – 8°. – T. 3.

BCPB, In. 2491

166. *Smith, Charlotte*. Desmond: A novel. – London: Printed for G. G. J. and J. Robinson ... , 1792. – 8°. – Т. 3.

BCPB, In. 1900

167. *Smith, Charlotte*. Emmelin, the orphan of the castle: In 4 vol. – The third edition. – London: Printed for T. Cadell ... , 1789. – 8°. – Т. 4.

BCPB, In. 1901

168. *Smith, Charlotte*. Ethelinde, or The recluse of the lake: In 5 vol. – The second edition. – London: Printed for T. Cadell ... , 1790. – 8°. – Т. 3.

BCPB, In. 1899

169. *Smollet, Tobias George*. A complete history of England: From the descent of Julius Caesar, to the Treaty of Aix-la-Chapelle, 1748 ... – The third edition. – London: Printed for James Rivington and James Fletcher ... , and R. Baldwin ... , 1758. – 8°. – Т. 1, 2, 5, 6. У Вінницькій обласній науковій універсальній бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва (Відділ рідкісних і цінних видань) знаходиться т. 7 (шифр: 9(U)/S-68).

BCPB, In. 1863

170. *Smollett, Tobias George*. Continuation of the complete history of England: [In 3 vol.]. – London: Printed for Richard Baldwin ... , 1760. – 4°. – Т. 3.

BCPB, In. 1864

171. *Spectateur, ou le Socrate moderne, où l'on voit un portrait naïf des mœurs de ce siècle* – Traduite de l'Anglais / [Richard Steele, l'ed. origin.]. – Cinquième édition. – A Amsterdam: Chez les Wetsteins et Smith, 1732. – 8°. – Т. 1.

BCPB, In. 2525

172. *Spectateur, ou le Socrate moderne, où l'on voit un portrait naïf des mœurs de ce siècle* – Traduit de l'Anglais. – A Amsterdam et a Leipsig: Chez Arkstée et Merkus, 1754. – 8°. – Т. 7.

BCPB, In. 2523

173. *Spectateur ou le Socrate moderne, où l'on voit portrait naïf des mœurs de ce siècle: [En 9 vol.]* / [Steele Richard, l'ed. origin.]; Traduit de l'Anglais. – Nouvelle édition, corrigée et augmentée. – A Paris: Chez Merigot, Pere et Fils ... , 1754. – 8°. – Т. 1, 4.

BCPB, In. 2524

174. *Spectator* / [Ed. I. Addison et R. Steele]. – London: Printed for M. Payne Rivington, Davis, Longman and others, [1711]. – 8°. – Т. 1.

BCPB, In. 1910

175. *Steck, [...]*. Essai sur les consuls ... / par Mrs. De Steck. – A Berlin: Chez Frederic Nicolai, 1790; 8°.

BCPB, In. 1120

176. *Stern, Laurence*. A sentimental journey through France and Italy by Mr. Yorick: Vol. 1–2; Yorick's Sentimental journey continued by Eugenius: Vol. 3–4. – London, 1779; 8°.

BCPB, In. 1897

177. *Swift, Jonathan*. The history of the four last years of the Queen / By the late Jonathan Swift ...; Published from the last manuscript copy, corrected and enlarged by the Author's own hand. – London: Printed for A. Millar ... , 1758; 8°.

BCPB, In. 1854

178. *Thucydide*. L'histoire de Thucydide de la guerre du Peloponese / De la traduction de Nicolas Perrot ... – A Paris; et se vend à Liège: Chez J. A. Bollen ..., 1784. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 08

179. *Tindal, Nicholas*. The continuation of Mr. Rapin's History of England: From the revolution to the present times; Illustrated with maps, genealogical tables, and the heads and monuments of the kings ... – The fourth edition, corrected. – London: Printed by assignment from Mr. Knapton; for T. Osborne, J. Robinson et al., 1758–1759. – 4°. – T. 4, 5, 8.

BCPB, In. 1865

180. *Ulloa, Bernardo de*. Rétablissement des manufactures et du commerce d'Espagne ... – Traduit de l'Espagnol ... ; Dédié à Philippe V et publié a Madride en 1740. – Imprimé à Amsterdam; et se trouve à Paris: Chez les Frères Estienne ..., 1753; 8°.

BCPB, R. 6033

181. Umständliche doch in möglichster Kurze verfasste historische Einleitung über den Criminalprocess ... – Francfurt; Leipzig: Verlegts Johann Conrad Wohler ..., 1738; 4°.

BCPB, In. 2571 (1)

182. *Vallemont, Pierre Le Lorrain de*. Les éléments de l'histoire, ou Ce qu'il faut savoir de chronologie, de géographie, de blazon, ... avant que de lire l'histoire particuliere.: [En 2 vol.]. – Troisième édition, augmentée d'une suite de medailles imperiales, depuis Jule Cesar, jusqu'à Heraclius. – A Lyon; et se vend à Paris: Chez Rigaud ..., 1708. – 12°. – T. 2.

BCPB, In. 2554

183. *Van Hoeye, [Abraham]*. Lettres et négociations de Monsieur Van Hoey, ambassadeur à la Cour de France: Pour servir à l'histoire de la vie du cardinal De Fleury. – A Londres [London]: Chez John Nourse ..., 1743; 8°.

BCPB, In. 2555

184. *Vertot, René-Aubert de*. Histoire des révolutions de Suede, ou L'on voit les changemens qui sont arrivés dans ce Royaume, au sujet de la religion et du gouvernement / Par M. l'abbé De Vertot ... – Nouvelle édition. – A Paris: Chez Durand Neveu ... , 1778. – 12°. – T. 2.

BCPB, In. 1976

185. *Vigliegas, Bernardo de*. Soliloquia animae cum Deo ad excitandum in se Dei amorem. et renovandam divinam ejus praesentiam / Primum P. Bernardo di Vigliegas ... in lingua hispanica magno devotionis spiritu adornata, et ex pac post quartam impressionem ... in latinum versa ac publici juris facta a P. Casimiro Moll ... – Reimpressa. – Premisliae [Перемишль]: Typis S. R. M. in Col. Soc. Jesu, 1765; 8°.

BCPB, In. 2552

186. *Voltaire, François-Marie Arouet*. Histoire de Charles XII, roi de Suède, avec les pièces qui y sont relatives. – Dernière édition. – [S. l.], 1764. – 8°. – T. 6. (Collection complète des oeuvres de Mr. de Voltaire).

BCPB, In. 2517

187. [*Voltaire, François-Marie Arouet*]. Histoire du Parlement de Paris / Par Mr. l'abbé Big ... – A Amsterdam, 1769. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2516

188. *Voltaire, François-Marie Arouet*. Histoire du siècle de Louis XIV: [En 2 vol.] / Par de Voltaire. – A La Haye: Chez Benjamin Gibert, 1752. – 8°. – T. 2.

BCPB, In. 2556

189. *Voltaire, François-Marie Arouet*. Romans et contes. – A Paris: de l'Imprimerie de Didot l'aîné, 1780. – 12°. – T. 1, 3, 6.

BCPB, Didot. 127, 128

190. *Voltaire, François-Marie Arouet*. Le siècle de Louis XIV / Publié par M. de Francheville ... – A Dresde [Dresden]: Chez Georges Conrad Walther ... , 1753. – 8°. – T. 1, 3.

BCPB, In. 1121

191. *Wąsowski, Gabriel Nataniel*. Callitectonicorum seu De pulchro architecturae sacrae et civilis compendio collectorum liber unicus ... – Posnaniae [Poznań]: Typis eiusdem Collegii, 1678; 2°

BCPB, In. 2996

192. *Whytt, Robert*. Les vapeurs et maladies nerveuses, hypocondriaques, ou hystériques; Reconnues et traitées dans les deux sexes / Traduction de l'Anglois

de M. Whytt ... ; Ouvrage revus et publiés par M. Lebegue de Presle ... - [En 2 vol.].
- A Paris: Chez Vincent ... , 1767. - 12°. - T. 2.

BCPB, In. 1971

193. *Young, Eduard*. Les nuits d'Young / Traduites de l'Anglois par M. Le Tourneur;
T. 1-2 [in 1 vol.]. - Second édition, corrigée et augmentée du Triomphe de la religion, et
de la Fille seduite. - A Paris: Chez Lejay ... , 1770. - 8°.

BCPB, In. 2561

194. *Young, Eduard*. Les nuits / Traduites de l'Anglois par M. Le Tourneur. -
Nouvelle édition. - A Paris: Lebentu, 1817. - 18°. - T. 1.

BCPB, In. 2587

ВИДАННЯ ДРУКАРЕНЬ,
ЩО ДІЯЛИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XVI–XIX ст.,
У ТУЛЬЧИНСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Реєстр стародруків

Бердичів

Друкарня монастиря босих кармелітів (1760–1844)

1. [*Trzesniewski Grzegorz od Św. Ducha*].
Ozdoba y Obrona Ukraińskich Kraiów przecudowna w Berdyczowskim obrazie
Marya ... ukoronowana. – 1767. – 2°.
ЗІ № 2488; Estr. 31, 373.
Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 17.

Замостя

Друкарня Замойської академії (1593/94–1784)

2. *Abrek, Andreas* (пом. 1656).
Piława... familiae Potocianum... tessara. In ... Stanislao Potocki ... – 1655. – 2°.
Estr. 12, 13; Strutyńska № 1.
БТУ. – Pol. 7. III. 258 adl.
3. *Leszczyński, Sebastianus Joannes* (пом. 1708).
Pax nova in Polonia Hospes soleata cruce... Stanislai Hyacinthi ... Swiecicki ... circa
solennem suae celsitudinis in cathedra ingressum. – 1678. – 2°.
Estr. 21, 215; Strutyńska № 47.
БТУ. – Pol. 7. III. 266 adl.
4. *Orłowski, Ignacy*.
Wieczność nieustającej pamiętki w koronach ... obrazu ... Maryi Panny ... –
1724. – 2°.
Estr. 23, 428–429.
Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 25.

5. *Pawłowicz, Matheus Joannes* (1664–1749).

Rosetum cantianum ... – 1708. – 2°.

Strutyńska № 72.

БТУ. – Pol. 7. III. 271 adl.

6. *Roxolani Leoni plausus...Augusti II ... regis Poloniae ... Universitatis Zamoscensis nomine ... dedicatus.* – 1698. – 2°.

Estr. 21, 215; Strutyńska № 48.

БТУ. – Pol. 7. III. 270 adl.

7. *Wcisłowski, Walenty Jozefus* (пом. 1747).

Gemma orbis Poloni cervus ad fontes theologicos accurrens ... Pauli ... Woiakowski, ecclesiae cathedralis premysliensis archidiaconi ... demonstratus. – 1715. – 2°.

Estr. 32, 270; Strutyńska № 108.

БТУ. – Pol. 7. III. 272 adl.

Київ

Друкарня Києво-Печерської лаври (1616–1918)

8. [*Mohila, Piotr* (1596–1647)].

Lithos abo kamień z pracy ... przez Euzebia Pimina. – 1644. – 4°.

ЗІ № 329; Estr. 22, 507.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 9.

Кременець

[Друкарня Кременецького ліцею (1803–1822)]?

9. *Giżycki, Franciszek Ksawery* (1786–1850).

Rys Ukrainy Zachodniey. – 1810. – 8°.

Estr. (XIX w.) 2, 88.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 97.

Луцьк

Друкарня домініканського монастиря (1787–1831)

10. *Malachowski, Piotr.*

Zbiór nazwiski szlachty polskiej ... – 1790. – 8°. – Т. 1–2.

ЗІ № 3547; Estr. 21, 74.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 136.

BN. – SD. D. 437.

11. Angelus orientis Sarmatici custos templorum et coeli Podoliae collabentis atlas seraphicus... D. Franciscus Kobielski episcopus Camenecensis..., eius provinciae ruinis triumphali praesulae dignitatis aditu subventens. – 1737. – 2°.

ЗІ № 1282; Strutyńska № 2.

БТУ. – Pol. 7. III. 274 adl.

12. *Bogatko, Ignatius.*

Scientia artium militarium arhitekturam pyrotechnicam ... pro corona cursus mathematici Leopoli auditi sub R. P. Faustino Grodzicki ... – 1747. – 4°.

ЗІ № 1597; Estr. 13, 206.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 76.

13. *Chmielowski, Benedykt* (пом. 1763).

Nowe Ateny ... – 1755. – 4°.

ЗІ № 1928; Estr. 14, 172.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 71.

14. *Chodykiewicz, Clemens* (1715–1797).

Sol angelicae intelligentiae ... S. Thomas ... Michaelis Francisci a Potok Potocki capitanei Trembovlensis ... appensus ... – 1744. – 2°.

ЗІ № 1488; Estr. 14, 190; Strutyńska № 15.

БТУ. – Pol. 7. III. 277 adl.; BN. – SD. XVIII. 3. 4191.

15. *Fredro, Andrzej Maksymilian* (пом. 1679).

Vir consilii monitis ethicorum nec non prudentiae civilis ... – 1730. – 4°.

ЗІ № 1143; Estr. 16, 312–313.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 122 (за каталогом було два примірника).

16. *Gengell, Georgius* (1657–1727).

Censura prophetiarum de romanis pontificibus quaestionibus multifariis illustrata et comprehensa. – 1724. – 4°.

ЗІ № 1022; Estr. 17, 92; Wiśniowska № 311.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 5.

МЛ. – SD. 322.

17. *Gosciecki, Franciszek* (1668–1729).

Poselstwo wielkie ... Stanisława Chomentowskiego ... od Augusta II ... do Achmeta IV ... przez lata 1712, 1713, 1714, odprawione ... – 1732. – 4°.

ЗІ № 1203; Estr. 17, 270.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 107.

18. *Ignacy od Ś. Jana Ewangelisty.*

Żywot y wysokie cnoty W. Matki Teresy ... Marchockiej, klasztorów Karmelitanek

Bossych we Lwowie y w Warszawie fundatorki z manuskrytu ... zebrane R. p. 1654 a do druku podane 1752 ... – 1752. – 4°.

ЗІ № 1808; Estr. 18, 556.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 6 зв.

19. [*Hackeborn, Gertruda*].

Posel Boskiej łaskowości albo wielkich łask duchownych ... obwieszczenia ... / przez J. Gawatha ... z łacińskiego na polski ... przetłumaczone. – 1648. – 4°.

ЗІ № 372.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 18.

20. *Jabłonowski, Jozef Aleksander* (1711–1777).

Museum Polonum seu collectionem in Regno Poloniae et Magno Ducatu Lithuaniae scriptorum editorum et edendorum ... – [1752]. – 4°.

ЗІ № 1810; Estr. 18, 350–351; 9, 246; Wiśniowska № 402.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 124.

МЛ. – SD. 320; SD. 367.

21. *Kobielski, Franciszek Antoni*.

Swiatło na oswiecenie narodu niewiernego to jest kazania w synagogach ... miane ... – 1746. – 4°.

ЗІ № 1568; Estr. 19, 349.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 6 зв.

22. [*Koryciński, Albert Wojciech*].

Leo Roxolanus ... Alberti a Pilica Korycinski ... archiepiscopi Leopoliensis ... sub primum ... cathedrae ingressum ornatus ... e voto et plausu Collegii Leopoliensis Societatis Jesu ... – [1670]. – 2°.

Estr. 20, 109; 21, 176; Strutyńska № 41.

БТУ. – Pol. 7. III. 262 adl.

23. *Krusiński, Tadaeus Judas* (1675–1756).

Prodromus ad tragicam vertenis belli Persici historiam. Seu legationis a Fulgida Porta ad Sophorum regem Szah Sultan Hussein anno 1720 expeditae autentica relatio quam redux e Perside legatus ... Durri Effendi Turcarom imperatori Achmet III in scripto consignavit. – 1734. – 4°.

ЗІ № 1233; Estr. 15, 419; 20, 304–305.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 9 зв.

НБУВ, ВСВР. – In. 1354.

24. *Krusiński, Tadaeus Judas* (1675–1756).

Tragica vertentis belli Persici historia per repetitas clades ad anno 1711 ad annum 1728 continuata ... – 1740. – 2°.

ЗІ № 1383; Estr. 20, 305.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 12 зв.; Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 134.

25. *Legucki, Jan* (пом. 1751).

Jasnie Oswiconego Sieniawskich Leliwy na sarmackim niebie splendor weicznych ... zaslug ... Adama Mikołaja ... kaszteliana krakowskiego, hetmana wielk. koronnego ... pogrzebowym w Brzeżanach kazaniem / przez X. Jana Leguckiego ... pokazany. – 1726. – 2°.

3I № 1064; Estr. 21, 149.

BN. – SD. XVIII. 3. 4190.

26. [*Leśniewski, Franciscus Michael* (1720–1798)].

Luctus multiplex ex unica jactura ... Josephi in Zbaraz et Niemirow Potocki ... Funebris ejusdem laudatione ... Collegio Stanislaopoliensi. – 1751. – 2°.

3I № 1767; Estr. 21, 199.

BN. – SD. XVIII. 3. 4194.

27. Listy pewnego Doctora Akademii Strasburskiej Katolickiej do jednego szlachcica protestanta, o szesciu przeszkodach do zbawienia znajdujących się w religii luterskiej / Z francuskiego na polski język przetłumaczone przez X. Alezandra Brodowskiego Soc. Jesu Teologa. – 1761. – 8°.

3I № 2221; Estr. 12, 353; 9, 309; Wiśniowska № 572.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 6 зв.

МЛ. – SD. 287.

28. *Luder, Bartholomeus* (пом. 1747).

Cithara Apollinis Dei-hominis ... divorum honori cantando instructa. – 1736. – 8°.

3I № 1265; Estr. 21, 499.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 116.

29. [*Matylda*].

Zwiercadło duchowney łaski ... / Przez Jakóba Gawatha ... z łacińskiego na polski ... przetłumaczone. – 1645. – 4°.

3I № 343; Estr. 22, 253.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 27.

30. *Niesiecki, Kasper* (1684–1744).

Korona polska ... – 1728. – 2°. – T. 1, cz. 1–2.

3I № 1108; Estr. 23, 128.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 37.

31. Obrona w każdej potrzebie doswiadczona Św. Tekla ... – 1766. – 8°.

3I № 2441; Estr. 31, 78.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 6 зв.

32. Pietas Domus Potociae, In funere ... Stanislai in Zbaraz et Niemirow Potocki palatini posnaniensis ... Dedicata a Collegio Stanislaopoliensi Soc. Jesu. – 1760. – 2°.

3I № 2177; Estr. 25, 160.

BN. – SD. XVIII. 3. 4198.

33. Pobożna gorzkie męki Jezusowey Pamiątka ... – 1727. – 4°.

3I № 1086; Estr. 21, 3; 24, 38.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 17.

34. [*Polikowski, Aniol* (Пом. 1775)].

Tryumf troistey łaski Boskiej ... w powołaniu do Zakonu ... Teofili z Leszczyńskich Wiśniowieckiej ... – 1753. – 2°.

3I № 1851; Estr. 24, 448.

BN. – SD. XVIII. 3. 4195.

35. Rudimenta historia, sive brevis, facilisque methodus juventutem orthodoxam notitia historica imbuendi, pro gymnasiis Societatis Jesu. – [1745–1746]. – 8°.

3I № 1539; Estr. 26, 458.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 14 зв.

36. Soleae cursus ad vota Patriae prosperrimus, in Viam Palatinam per ... Venceslaum ... Rzewuski ... a Collegio Camenecensi Societatis Jesu adoratus. – 1737. – 2°.

3I № 1303; Estr. 26, 570; Strutyńska № 83.

БТУ. – Pol. 7. III. 275 adl.

37. Sukcessya xiążat i krolów polskich ... / [Tłum. Mikołaja Potockiego z łac. na polsk. ięzyk]. – 1731. – 8°.

3I № 1193; Estr. 25, 151.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 48.

38. Żalosa strata Oyczyzny Oycy ... Stanisława ... Potockiego wojewody poznańskiego ... Pani Helenie z Zamoyskich Potocki (!) ... wyrażona od Collegium Stanisławowskiego Societatis Jesu. – 1760. – 2°.

3I № 2197; Estr. 25, 160.

BN. – SD. XVIII. 3. 4197.

Друкарня братства св.Трійці (1713–1786)

39. *Dobrowiejski, Gabriel*.

Historiya święta rewolucyi niebieskich raiskich y ziemskich albo renowacya miłości boskiej w sercach, a okrutney męki Jezusa Pana w pamięciach ludzkich. – 1753. – 4°.

3I № 1836; Estr. 15, 264; 9, 251; Wiśniowska № 217.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 6 зв.

МЛ. – SD. 323.

40. *Jabłonowski, Jan Stanisław* (1669–1731).

Skrupul bez skrupulu w Polsce ... – 1730. – 4°.

3I № 1146; Estr. 18, 344–345.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 22.

41. *Jablonowski, Jozef Aleksander* (1711–1777).
Ostafi po polsku, Eustachius po łacinie, Placyd po swiecku. Życie którego świętego z poważnych authorow zebrane ... Tudzież nauka o wierszach y wierszopisach polskich wszystkich przydana. – 1751. – 2°.
3I № 1761; Estr. 18, 351; 9, 240; Wiśniowska № 403.
ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 40 зв.
МЛ. – SD. 408.
42. *Kleczewski, Stanisław* (пом. 1799).
Kalendarz seraficzny zamykający w sobie żywoty ... Reformatów Polskich ... – 1760. – 2°.
3I № 2165; Estr. 19, 274.
ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 6 зв. Библиотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 9.
43. [*Kleyn, Casimir Franciscus*].
Coram iudicio recolendae memoriae Nicolai ... Dembowski ... Episcopi ... – 1758. – 4°.
3I № 2063; Estr. 19, 282.
Библиотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 31.
44. *Mikolajewicz de Choszew Szczepan*.
Krótkie ziebranie cudów i łask ... Panny Maryi w obrazie Mohylowskim przez trzy dni płaczącey. – 1759. – 4°.
3I № 2112; Estr. 22, 378.
Библиотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 11.
45. *Orłowski, Karol Nepomucen*.
Defensa Biskupstwa y Dyecezyi Kijowskiey rzetelnym opisaniem z przydatkami niektórymi dla niey potrzebnemi ... – 1748. – 4°.
3I № 1647; Estr. 23, 429.
Библиотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 31.
46. *Sierakowski, Venceslaus Hieronimus* (1699–1780).
Edicta et Ordinationes ... post peractam ... Visitationem generalem ... Dioecesis Camenecensis. – 20. VII. 1742. – 4°.
3I № 1444; Estr. 28, 69.
Библиотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 6.
47. [*Sikorski*], *Marianus a S. Stanislao* (пом. 1763).
Honor cum debito cultu B. Stanislao Casimiriensi Polono ... Carmine poetico exhibitus ... – 1761. – 2°.
3I № 2230; Estr. 28, 91.
BN. – SD. XVIII. 3. 4199.
48. *Skop, Georgius Carolus*.
Podhorecensia seu fragmenta varia ... – 1754. – 4°.

31 № 1903; Estr. 28, 181–182.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 116.

49. *Tarszeński, Dydak.*

Jonasz w smiertelnym zatonieniu żyjący ... Jan ... Szumlianski chorąży halicki ... – 1758. – 2°.

31 № 2074; Estr. 30, 368; 31, 53.

ВН. – SD. XVIII. 3. 4196.

50. [*Tori, Jozefus Maria*].

Illustrissimo ... Leoni Szeptycki episkopo Leopoliensi ... historico-theologico-canonicas propositiones ... iuxta ... Gregoriane collectionis librorum ... exhibent propugnandas ... Alumni ... Coll. ... Theatinorum ... – 1750. – 2°.

31 № 1735; Estr. 31, 228; Strutyńska № 102.

БТУ. – Pol. 7. III. 278 adl.

51. *Wolski, Thomas Stanislaus* (1700–1734).

Illustris peregrinatio Ierosolimitana lalius protracta per Europam, Asiam et Afrikam ... – 1737. – 4°.

31 № 1305; Estr. 33, 304–305.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 139.

52. *Żelehowski, Jan.*

Tarcza przeciwko trudnościom dyssydenckim ... – 1731. – 4°.

31 № 1196; Estr. 31, 29.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 23.

Друкарня Павла Йосифа Гольчевського (1736–1751)

53. *Wcisłowski, Walenty Jozef* (пом. 1747).

Teologia polska, która zowią szkolna ... wierszem polskim zebrana ... – 1742. – 4°.

31 № 1446; Estr. 32, 271–272.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 6.

Друкарня Піллерів (1773–1911) *

54. *Lesnievius [Leśniewski], Franciscus Michael* (1720–1798).

Lyrica, elegiae et epigrammata selectiora. Accedit de perpetuo humani generis consensu in confidendo, quod Deus sit, dissertatio. – 1790. – 8°.

31 № 3544; Estr. 21, 198.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 119.

55. *Mysłowski, Antoni Rawicz* (1802–1872).

Uwagi nad handlem zbożowym z Galicyi do Odessy i nad zaprowadzeniem żeglugi parowej nad Dniestrem, teraz od Koropca, a po zregulowaniu wyższej części tej rzeki od wsi Rozwadowa aż do Odessy. – 1844. – 8°.

* Роки діяльності друкарні подаються за: Zawialska V. Piller // SPKP. – S. 679–682.

Estr. (XIX w.) 3, 189.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 97 зв.

Друкарня Михайла Сльозки (1630–1667)

56. *Chomici, Ioannes.*

Palma laurea ... a fortuna triumphali ... Andreas de Magna Konczyce Mniszek portecta. – 1650. – 2°.

ЗІ № 377; Strutyńska № 16.

БТУ. – Pol. 7. III. 257 adl.

Друкарня Яна Шеліги (1618, 1620, 1626–36)

57. *Skrobiszewski, Jakób* (пом. 1635).

Vitae arhiepiscoporum Haliciensium et Leopoliensium ... – 1628. – 4°.

ЗІ № 181; Estr. 28, 197.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 135.

Друкарня Казимира Шліхтина (1775–1785)

58. [*Ladowski, Remigiusz*].

Krótkie zebranie trzech praw początkowych to jest: prawa natury, Politycznego i Narodow z różnych autorow wyięte ... – 1780. – 8°.

ЗІ № 3046; Estr. 9, 491; Wiśniowska № 500.

МЛ. – SD. 292.

Львівські видання без вказівки на друкарню

59. *Chodykiewicz, Clemens* (1715–1797).

Dissertationes historico-riticae De Utroque Archiepiscopatu Metropolitano Kijowiensi et Haliciensium ... Nec non De Episcopatu Leopoliensi Ritus Graeco Uniti ... Certioribus documentis illustratae. – 1770. – 4°.

ЗІ № 2578; Estr. 14, 186.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 32.

60. *Filipowicz, Jakób.*

Kazania na niedziele całego roku. – 1723. – 4°.

ЗІ № 1012; Estr. 16, 220.

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 9.

61. *Marmontel, Jean François* (1723–1799).

Inkasy czyli zniszczenie Państwa Peru / [Tłum. pol. Stanisława Kłokockiego]. – 1794. – 8°. – Т. 1–2.

ЗІ № 3776; Estr. 22, 184; 9, 676; Wiśniowska № 655.

МЛ. – SD. 311. – Т. 2.

62. *Wędrychowski, Ludwig.*

Promptuarium codicis juris civilis pro Galicia in tribus partibus editi summa cum diligentia recollectum et communi utilitati traditum. – Edit. C. B. Pfaff. – 1800. – 8°.

ЗІ № 4134; Estr. 5, 30

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 43.

63. *Wędrychowski, Ludwig.*

Skorowidz czyli zbiór alfabetyczny Ustaw Cywilnych w trzech częściach dla Galicyi w roku 1797 nadanych. – Kosztem K. B. Pfaffa. – 1800. – 8°.

ЗІ № 4135; Estr. 5, 30

Бібліотека ПАН. – Rkps. 1425/1. – Ark. 47.

Махнівка

Друкарня Прота Потоцького (1793–1802,
у 1802–1807 рр. Степана Селезньова)

64. *Godebski, Cypryan (1765–1809), Kossecki, Ksawery.*

Historia naturalna, czyli Zabawy przyjemne i pożyteczne przez ... Szczęsnego Felixa Potockiego ... za pozwoleniem zwierzchności do druku podana. – 1805. – 8°. – 3 tt.

Estr. (XIX w.) 2, 48.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 37.

Миколаїв

Друкарня Чорноморського штурманського училища (1798–1803) *

65. *Самойлович (Сущинський), Данило (11.12. 1742–20. 02. 1804).*

Способ самый удобный повсеместного врачевания смертоносной язвы, заразноящейся чумы ко благу всеобщественному предлагает Данило Самойлович ... – Издание 2-е, испр. – Ч. 1–2. – 1802–1803. – 8°.

Петров С. О. Книги гражданського друку, видані на Україні. XVIII – перша половина XIX століття. Каталог. – Харків, 1971. – № 1541.

Плющ В. Нариси з історії української медичної науки та освіти. – Кн. 1. (Від початків української державності до 19 століття). – Мюнхен, 1970. – С. 258–259. – № 69, 70.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 95.

Перемішль

Друкарня єзуїтського колегіуму (1758/59–1773, 1773–84)

66. *Vigliegas (Villegas), Bernard.*

Soliloquia animae cum Deo. – 1765. – 8°.

* Роки діяльності друкарні подаються за: Петров С. О. Книги гражданського друку, видані на Україні. XVIII– перша половина XIX століття. Каталог. – Харків, 1971. – С. 14.

Estr. 22, 521.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 6.

Друкарня Яна Големб'ювського (1800–1837) *

67. *Burgsdorf, Frydrich August Ludwig.*

Umiejętność lasowa czyli rękoksiąż dla właścicieli lasów i ich leśniczych pod tytułem: Powszechna teoretyczno-praktyczna wszystkich lasowych umiejętności nauka ... w niemieckim języku wydana / A przez Filipa Jakóba Nałęcz Kobierzyckiego ... na ojczysty język przełożony i do krajowych okoliczności przystosowany. – 2 tt. – 1809–1810. – 8°.

Estr. (XIX w.), 1, 169.

ЦДІАУК, ф. 49, оп. 2, спр. 14, арк. 135.

* Роки діяльності друкарні подаються за: *Tadeusiewicz H. Gołębiowski Jan // SPKP. – S. 275–276.*

ВИДАННЯ ДРУКАРЕНЬ,
ЩО ДІЯЛИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XVI–XVIII ст.,
У БІБЛІОТЕЦІ МІКОШЕВСЬКИХ

Реєстр стародруків
Бердичів

Друкарня монастиря босих кармелітів (1760–1844) *

1. *Chodykiewicz, Klemens* (1715–1797).

Historya życia cudow y uszanowania ... Wincentego Ferreryusza. – 1779. – 8°.

ЗІ № 2974; Estr. 14, 187.

Inwentarz A, № 281.

Mik. 99.

2. *Hajewski, Daniel*.

Zbiór historyi polskiey, z przydanemi ... ciekawościami ... przez profesora retoryki szkół Winnickich ... – 1780. – 8°.

ЗІ № 3033; Estr. 18, 18.

Inwentarz A, № 693.

Mik. 614.

3. *Lipsius, Justus (Lips, Joost)* (1547–1606).

Rozumna rada nachylonej ojczyźnie do upadku rozumnemu obywatelowi ... to jest Justa Lipsjusza księgi dwie o męstwie i stałości umysłu, w roku 1599 ... wydane ... a teraz na polski język przez X. Ignacego Omiecinskiego ... przeniesione. – [1783]. – 8°.

ЗІ № 3207; Estr. 21, 313.

Inwentarz A, № 467.

Mik. 341.

4. *Zaluski, Jozef Andrzej* (1702–1774).

Objaśnienie błędam zabobonów zarazonych oraz opisanie niegodziwości która pochodzi sądenia przez probe pławienia w wodzie mniemanych czarownic. – 1766. – 8°.

* Роки діяльності друкарні подаються за: *Огієнко І. Історія українського друкарства / Упоряд. М. С. Тимошик. – К., 1994. – С. 331.*

ЗІ № 2455; Estr. 34, 200.

Inwentarz A, № 689.

Mik. 610.

Замостя

Друкарня Замойської академії (1593/94–1784)

5. *Biretowski, Pawel Jan od Ś. Kunegundy* (1705–1781).

Wiadomość ciekawa, każdemu wielce pożyteczna, o skutkach y mocy zbóż wszelkich, jarzyn y ziół różnych, tak ogrodowych jako y polnych ... – 1772. – 8°.

Estr. 13, 140.

Inwentarz A, № 677.

6. *Piechowski, Michał*.

Cornukopiae Infulae Chelmensis usquae; ad quartum afundato Episkopatu Chelmensi Saeculum occlusum ... – 1717. – 2°.

Estr. 24, 245.

Inwentarz A, № 34.

Оправлено разом із Mik. 33.

7. *Synodus Diaecesana Chelmensis* ... – 1717. – 2°.

Estr. 30, 134–135.

Inwentarz A, № 33.

Mik. 33.

8. *Ursinus Leopoliensis, Ioannes* (1560–1613).

Grammaticae methodicae libri IV ... Cum Gratia et Privilegio S. R. M. sub Restoratu ... D. Martini Filtinowicz Phil. Doctoris rursus in lucem edidi. – Imprimebat Andreas Jastrzebski. – 1640. – 8°.

Estr. 9, 407.

Inwentarz A, № 651.

Mik. 600.

Луцьк

Друкарня домініканського монастиря (1787–1831)

9. *Żabiczny, Franciszek i Karol*.

Genealogia domu Xiążat krwi ruskich Swiatopołkow Czetwertyńskich ... – 1793. – 8°.

Inwentarz A, № 651.

Mik. 191.

Львів

Друкарня Львівського Успенського братства (1586–1788)

10. Адельфотис. Грамматика доброглаголивого еллінословенського язика. – 1591. – 8°.

ЗІ № 22.

Inwentarz A, № 355.

Mik. 258.

Друкарня єзуїтського колегіуму (від 1760 р. – академії, 1642–1773)

11. *Chmielowski, Benedykt* (пом. 1763).

Nowe Ateny, albo Akademia wszelkiej sciencyi pełna. – 1746. – 4°. – Cz. 2.

3I № 1557; Estr. 14, 172.

Inwentarz A, № 72.

Mik. 16.

12. *Chmielowski, Benedykt* (пом. 1763).

Nowe Ateny... Część trzecia, albo Supplement. – 1754. – 4°. – Cz. 3.

3I № 1881; Estr. 14, 172.

Mik. 17.

13. *Drews, Jan* (1645–1710).

Dywertymet z Wesolo uczonych ... dystrakcyi ... odpowiedziany przez ... Mikołaja Potockiego ... – 1731. – 4°.

3I № 1179; Estr. 15, 312.

Inwentarz A, № 26.

Mik. 26.

14. *Gengel, Georgius*.

Vindiciae Marianae Innocentiae per enervationem propositionum quadraginta illibatae conceptioni preposissimae Dei parentis adversantium. – 1725. – 4°.

3I № 1043; Estr. 17, 94.

BCPB, In. 1471.

15. *Niesiecki, Kasper* (1684–1744).

Korona Polska ... – 1728. – 2°. – T. 1. – Cz. 1–2.

3I № 1108; Estr. 23, 128.

Mik. XI.

16. Rudimenta historica, sive brevis fascilisque methodus Juventutem orthodoxam notitia historica imbuendi. Pro gymnasiis Societatis Jesu, auctore ejusdem Societatis Sacerdote. – 1745–1746. – 8°. – Cz. 1–6.

3I № 1539, 1578; Estr. 26, 458.

Inwentarz A, № 585.

Mik. 485–487. – Cz. 1, 3, 6.

17. Rudimenta geographica, sive brevis facilisque methodus Juventutem orthodoxam notitia geographica imbuendi. Pro gymnasiis S. J., auctore ejusdem Soc. Sacerdote. Opusculum quintum. – 1746. – 8°.

3I № 1577; Estr. 26, 457.

Mik. 488.

18. *Rzewuski, Wacław* (1706–1779).

Zabawki dzieiopiskie, albo zebranie dziejów znakomitszych: Od stworzenia świata ... do Roku 1701. – 1766. – 8°.

3I № 2449; Estr. 26, 568.

Inwentarz A, № 589.
Mik. 491.

Друкарня братства св. Трійці (1713–1786)

19. *Kleczewski, Stanisław* (пом. 1799).
O poszátku dawności, odmianach ... języka polskiego. – 1767. – 4°.
3I № 2474; Estr. 19, 275.
Inwentarz A, № 107.
Mik. 51.

20. *Kleczewski, Stanisław* (пом. 1799).
Sarmatia europaea ... ; 1769 Mox post Diluvium Universale inhabitata ... Demonstratur quoque Antiquitas amplitudo, idioma, res praeclare gestae, mores, forma Regiminis Centis Scytho-Sarmato-Slavicae. – 1769. – 4°.
3I № 2554; Estr. 19, 275.
Inwentarz A, № 109.
Mik. 53.

Друкарня Павла Йосифа Гольчевського (1736–1751)

21. *Chmielowski, Benedykt* (пом. 1763).
Nowe Ateny, albo Akademia wszelkiej scyencyi pełna, na różne tytuły podzielona ... – 1745. – 4°. – Cz. 1.
3I № 1519; Estr. 14, 172.
Mik. 15.

Друкарня Антона Піллера (1772–1780)

22. *Boscovich (Rudjer) Josip*.
Trigonometria spherica ... – [1780]. – 4°.
3I № 3020; Estr. 13, 288.
Mic. 10.

23. *Gottsched, Jan Krzysztof* (с. 1700–1766).
Grammatyka nimiecka podług ustaw J. K. Gottscheda dla uczących się w Akademii Cesarsko Krolewskiej Lwowskiej zebrane ... przez Jozefa Skobere. – 1774. – 8°.
3I № 2738; Estr. 17, 294.
Inwentarz A, № 617.
Mik. 521.

Друкарня Михайла Сльозки (1630–1667)

24. *Korona, Marek*.
Directorium albo raczey wprawowanie do pojęcia terminow elementow logicznych y philozoficznych. – 1639. – 4°.
3I № 274; Estr. 20, 94.
Inwentarz A, № 200.

Друкарня Івана Филиповича (1753–1765) *

25. *Jablonowski, Jozef Aleksander* (1711–1777).

Dodecas ducum Martis Poloniae magnique ducatus lithuaniae ... – 1754. – 2°.

3I № 1890; Estr. 18, 347–348.

Inwentarz A, № 54.

Друкарня Яна Шліхтина (1755–1770)

26. *Pikulski, Gaudencyusz* (пом. 1763).

Sukcess świata czyli historia uniwersalna ... – 1763. – 4°.

3I № 2309; Estr. 24, 275–276.

Inwentarz A, № 142.

Mik. 82.

Друкарня Лукаша Шліхтина (1772–1774)

27. *Siekierzyński, Michał* (1743–1814).

Krajopisarstwo powszechnie państw świata całego terazniejszych y dawnych ... – [1773–1774]. – 8°. – Cz. 1.

3I № 2757; Estr. 28, 17.

Inwentarz A, № 607.

Mik. 511.

Львівські видання без вказівки на друкарню

28. *Wohlfel, Kasimir*.

Deutsche Sprachlehre. – 1800. – 8°.

3I № 4133; Estr. (XIX w.) 5, 129.

Inwentarz A, № 678.

Почаїв

Друкарня Успенського монастиря (1735–1799)

29. *Jaskolski, Franciscus Borgias*.

Majestas gloriae Dei ... in Thoma divinissimo doctore Angelico reluctantis augustissima, seu oratio laudes ejus complectens ... – 1777. – 8°.

3I № 2884; Estr. 18, 506.

Inwentarz A, № 414.

30. *Rzewuski, Wacław* (1706–1779).

Mowy y Listy ..., zebrane przez S. R. S. D. G. M. K. J. K. Mci. – 1761. – 8°.

3I № 2228; Estr. 564.

Inwentarz A, № 151.

Mik. 89.

* Роки діяльності друкарні подаються за: *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*. – Z. 6: *Małopolska–Ziemie Ruskie* / Oprac. A. Kawecka-Gryczowa i in. – Wrocław, Kraków, 1960. – S. 99.

ЗМІСТ

Від автора	3
Вступ	6
Розділ 1. Бібліотека Вишневецького замку – магнатська родова бібліотека XVIII – першої половини XIX ст.	
1.1. Власники Вишневецького замку і розвиток замкової бібліотеки	28
1.2. Рукописні джерела з історії бібліотечного фонду	49
1.3. Історико-книгознавчий аналіз складу і змісту бібліотечного фонду	53
1.4. Власницькі книжкові знаки і записи в стародруках Вишневецької бібліотеки: характеристика і джерелознавчий аналіз	63
Розділ 2. Тульчинська бібліотека Потоцьких – магнатська родова книгозбірня XVIII – першої чверті XIX ст.	
2.1. Історія бібліотеки: власники та етапи розвитку	95
2.2. Бібліотеки Яна та Юзефа Вітте як складова частина Тульчинської книгозбірні	105
2.3. Історико-книгознавчий аналіз складу і змісту бібліотечного фонду	108
2.4. Провенієнції і маргіналії в стародруках Тульчинської бібліотеки: характеристика і джерелознавчий аналіз	124
Розділ 3. Бібліотека Мікошевських як різновид моделі шляхетської родової бібліотеки XVIII ст.	
3.1. Станіслав, Бернард Антоній і Франтішек Мікошевські – фондостворювачі родової книгозбірні	138
3.2. Історико-книгознавчий аналіз складу і змісту колекції Франтішека Мікошевського з фондів НБУВ	148
3.3. Провенієнції як джерело до історії бібліотеки Мікошевських	158

Розділ 4. Родові шляхетські бібліотеки доби Просвітництва як історико-культурні пам'ятки: підсумки та перспективи книгознавчих і бібліотекознавчих досліджень	
4.1. Особистість, епоха, бібліотека: подібне і відмінне в досліджених книгозбірнях	169
4.2. Бібліотека – інтелектуальна лабораторія власника книгозбірні	181
4.3. Родова бібліотека – додаткове джерело з історії роду	190
Післямова	198
Список використаних джерел і літератури	203
Іменний покажчик	240
Список скорочень	280
Список ілюстрацій	284
Додатки	
<i>Додаток А. Стародруки з бібліотеки Вишневецького замку у фондах НБУВ</i>	288
<i>Додаток Б. Видання друкарень, що діяли в українських землях у XVI–XVIII ст., у бібліотеці Вишневецького замку</i>	346
<i>Додаток В. Стародруки з Тульчинської бібліотеки у фондах НБУВ</i>	355
<i>Додаток Д. Видання друкарень, що діяли в українських землях у XVI–XIX ст., у Тульчинській бібліотеці</i>	378
<i>Додаток Е. Видання друкарень, що діяли в українських землях у XVI–XVIII ст., у бібліотеці Мікошевських</i>	389

999104595

Наукове видання

Ірина Олегівна ЦІБОРОВСЬКА-РИМАРОВИЧ

**Родові бібліотеки
Правобережної України XVIII століття
(Вишневецьких – Мнішеків, Потоцьких, Мікошевських):
історична доля та сучасний стан**

Монографія

Редактор *І. Єрмілова*
Технічний редактор *Н. Маслакова*
Комп'ютерна верстка *Л. Климова*
Комп'ютерний набір *І. Ціборовська-Римарович*

Підп. до друку 10.12.06. Формат 60x84/16. Папір офс. Друк офс.
Ум. друк. арк. 22,78. Обл-вид. арк. 22,52. Наклад 300 прим.
Зам. № 28.

Віддруковано у науково-видавничому центрі
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
03039, Київ, пр-т 40-річчя Жовтня, 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

486-2

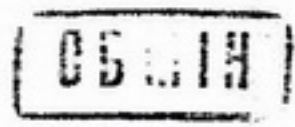
17,74

396

19.04.07

D

pc